

RAZPRAVE FF

Maja Šabec, Tomaž Nabergoj,
Igor Maver, Ana Cecilia Prenz Kopusar

Marko Anton Kappus – slovenski jezuit na koncu Novega sveta

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

Marko Anton Kappus – slovenski jezuit na koncu Novega sveta

Zbirka: Razprave FF (ISSN 2335-3333, e-ISSN 2712-3820)

Avtorji: Maja Šabec, Tomaž Nabergoj, Igor Maver, Ana Cecilia Prenz Kopušar

Recenzenta: Bogdan Kolar, Mirjana Polič Bobič

Lektor: Aljoša Dobovišek

Prevod povzetka: Mateja Petan

Lektura povzetka: Oliver Currie

Tehnično urejanje in prelom: Jure Preglau, Eva Vrbnjak

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete

Za založbo: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Oblikovna zasnova zbirke: Lavoslava Benčič

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Ljubljana, 2021

Prva izdaja

Naklada: 200 izvodov

Cena: 29,90 EUR

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije v okviru Javnega razpisa za sofinanciranje izdajanja znanstvenih monografij.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>

DOI: 10.4312/9789610605959

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=96113155

ISBN 978-961-06-0596-6

E-knjiga

COBISS.SI-ID=96018179

ISBN 978-961-06-0595-9 (PDF)

Kazalo vsebine

Predgovor	7
1 V Evropi ohranjena pisma	17
1.1 Uvod	17
1.2 »Indijska pisma« – <i>litterae indipetae</i>	21
1.2.1 Kappusovo »indijsko« pismo	21
1.2.2 Pismo in uradni dopis avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha generalu Družbe Jezusove	25
1.3 Eusebio Francisco Kino in njegov zemljevid Kalifornije ter Kappusovo pismo na Dunaj	31
1.4 Izpoved zaobljub	38
1.5 Pismo s Kanarskih otokov Michaelu dell Potaeju	42
1.6 Seznam jezuitskih patrov v Misijonu San Francisco Javier	47
1.7 Pisma iz Amerike domov na Kranjsko	49
1.7.1 Pismo teti Frančiški Adlmann iz leta 1689	49
1.7.2 Pismo bratu Janezu iz leta 1691	55
1.7.3 Pismo Janezu Gregorju Dolničarju iz leta 1691	60
1.7.4 Pismo bratu Janezu iz leta 1699	65
1.8 Sklep	73
2 Pisma v španščini	75
2.1 Uvod	75
2.2 Duhovna osvojitve	78
2.2.1 Krstne knjige	79
2.2.2 Pokristjanjevanje »na terenu«	81
2.2.3 Kalifornijske raziskovalne odprave in <i>Kronika Zgornje Pimerije</i>	83
2.2.3.1 Oskrbovanje misijonske mreže	92
2.3 Misijoni kot del kolonizatorskega sistema	95
2.3.1 Misijon kot gospodarska enota	96
2.3.1.1 Popis prebivalcev in dobrin v okraju Cucurpe	97
2.3.1.2 Lastnina	100
2.3.2 Odnosi s civilno in vojaško oblastjo	101

	2.3.2.1	Odzivi staroselcev	103
	2.3.2.2	Poročilo o uporju ljudstva Pima	106
2.4		Komunikacija z Misijonsko prokuro	124
	2.4.1	Naročilnice	125
	2.4.2	Plačila	143
	2.4.3	Transport	152
	2.4.4	Finančne težave	158
	2.4.5	Zadnja pisma	161
2.5		Seznam pisem	171
3		Med geografskimi odkritji, evangelizacijo in globalizacijo	271
3.1		Uvod	271
3.2		Kappus in Kino: Kalifornija kot polotok	274
	3.2.1	Modre morske školjke	278
	3.2.2	Zemljevidi	281
3.3		Smrt misijonarja Francisca Javierja Saete	285
3.4		Evangelizacija in globalizacija	292
4		Pesnitev <i>Enthusiasmus</i> kot izraz globalnega delovanja jezuitov	297
4.1		Dosedanji podatki in objave	297
4.2		Ponovno odkritje	299
4.3		Naslovna stran	300
4.4		Posvetilo naslovníku	306
4.5		Pesnitev	309
	4.5.1	Vsebina	310
	4.5.2	Kronogrami	314
	4.5.3	Antični liki, motivi in prispodobe	316
	4.5.4	Praznovanja v Ciudad de México v čast novorojenemu princu	322
4.6		Zgodovinski kontekst pesnitve	325
4.7		Izid <i>Enthusiasmusa</i> in podobni tiski v Mehiki	328
4.8		Praznovanja po vsem imperiju	332
4.9		Sklep	336
4.10		Prepis pesnitve	338
4.11		Reprodukcije pesnitve <i>Enthusiasmus</i>	352

Summary	361
Viri in literatura	369
Imensko kazalo	389

Predgovor

Jezuit Marko Anton Kappus, doma iz Kamne Gorice, se je leta 1687 v okviru vélikega pokristjanjevalskega projekta Družbe Jezusove odpravil v Novi svet in ostal tam do konca življenja. Deloval je v času, ko meje Nove Španije še niso bile dokončno zarisane: skoraj dvesto let po zavzetju Tenochtitlana pod vodstvom Hernána Cortésa in osvajalskih odpravah njegovih naslednikov, ko se je kolonialni sistem že popolnoma razvil in utrdil, so na skrajnem severozahodu današnje Mehike in jugozahodu današnjih Združenih držav Amerike ostala ozemlja, na katerih so živela staroselska ljudstva,¹ ki si jih španska krona še ni podredila. V procesu kolonizacije teh težko dostopnih predelov je jezuitski red odigral odločilno vlogo in del te zgodbe je bil tudi slovenski misijonar.

Rodil se je 12. aprila 1657 v ugledni in premožni družini v Kamni Gorici pri Radovljici. Devetnajstleten je vstopil v jezuitski red, od leta 1679 do 1683 poučeval latinščino v jezuitskih kolegijih v Ljubljani, Leobnu in Zagrebu, nato pa študiral teologijo najprej v Gradcu in potem v Bolonji in Milanu. Od tod je leta 1685 dvakrat pisal generalu Družbe Jezusove v Rim s prošnjo za odhod v misijone. Drugič se mu je želja izpolnila. Leta 1686 je bil posvečen v duhovnika, leto pozneje pa je z drugo skupino srednjeevropskih jezuitskih misijonarjev odplul v Novo Španijo. Iz pristanišča Vera Cruz, kamor je prispel 15. septembra 1687, je odšel najprej na sedež province v Ciudad de México, konec leta pa je bil napoten v Sonoro in aprila 1688 je prevzel prve misijonske zadolžitve v Cucurpu. Tam je ostal osem let, od leta 1694 kot rektor novoustanovljenega rektorata Nuestra Señora de los Dolores. Aktivno je sodeloval s slovitim misijonarjem, kartografom in raziskovalcem tega območja Tirolcem Eusebiem Franciscom Kinom² (1645–1711) pri pokristjanjevanju okoliških staroselskih prebivalcev in odkrivanju novih predelov. Med drugimi pomembnimi sodelavci velja omeniti predvsem Moravca Adama Gilga (1651–1710?) ter Italijana Juana Marío Salvatierro (1648–1717) in Francisca Javierja Sato (1664–1695). Leta 1696 se je iz Cucurpa preselil v Mátape, ker je bil imenovan za rektorja tamkajšnjega kolegija in s tem vodjo pomembnega središča, v katerem so se zbirala sredstva za oskrbovanje novoustanovljenih misijonskih vasi. Od tam je leta 1701 poslal na Dunaj znameniti Kinov zemljevid, ki je predstavljal Spodnjo Kalifornijo kot polotok, in ne več kot otok, kakor so jo prikazovali dotlej. Od leta 1708 do konca življenja je deloval v Arivechiju, od leta 1715 na odgovornem in napornem mestu vizitatorja sonorskih misijonov. Umril je 30. novembra 1717.

1 Za poimenovanje avtohtonih prebivalcev uporabljamo izraz staroselci in staroselska ali domorodna ljudstva. Jezuiti so v skladu s takratnim poimenovanjem govorili o Indijancih (šp. »indios«) in v prevodih izvirnih besedil ohranjamo to obliko.

2 Uveljavljena je hispanizirana oblika imena Eusebio Francesco Chini, nemško Eusebius Franz Kühn.

Rimskokatoliška cerkev je od začetka sodelovala pri raziskovalskih in osvajalskih odpravah in je bila poleg krone najpomembnejša institucija kolonialnega sistema. Svetni duhovniki so skrbeli predvsem za bogoslužje v mestih, torej za španske priseljence in kreole, pokristjanjevanje poganskih staroselcev pa so večinoma prevzeli verski redovi. V Novi Španiji so bili to sprva frančiškani, dominikanci in avguštinci, po letu 1566, ko je španski kralj Filip II. pozval takratnega generala Družbe Jezusove Francisca Borjo, naj pošlje tja tudi misijonarje svojega reda, pa so se jim pridružili še jezuiti.³

Leta 1572 so ustanovili jezuitsko misijonsko provinco v Ciudad de México, leta 1591 pa so se prvi patri⁴ podali v še neodkrite predele na severozahodu, da bi evangelizirali tamkajšnja domorodna ljudstva in jih s tem kot podanike čedalje obsežnejšega Španskega kraljestva pripravili na življenje v novi krščanski družbi. Območje delovanja so počasi, a vztrajno širili, hkrati in v soodvisnosti z ekspanzijo kolonialnega sistema. Od prvih misijonskih postaj ob reki Sinaloa leta 1591 so v stotih letih prodrli v Sonoro, Durango in Chihuahuo, v 18. stoletju pa še v t. i. Zgornjo Pimerijo (danes severna Sonora in južna Arizona) in Spodnjo Kalifornijo.

Na teh obrobnihih ozemljih, kjer konkvista z vojaškimi metodami zaradi nomadskega ali polnomadskega načina življenja in bojevitosti nekaterih avtohtonih ljudstev ni bila učinkovita, so jezuiti v dvesto letih zgradili učinkovit, do podrobnosti izdelan in utečen verski in družbenogospodarski sistem. Za špansko krono je bilo območje današnje severozahodne Mehike in Spodnje Kalifornije izjemno pomembno, ne le zaradi naravnih bogastev (srebro, zlato, baker), temveč tudi zaradi geostrateškega položaja za trgovanje s španskimi Filipini in Kitajsko.

Sprva so bili misijonarji razen redkih izjem samo Španci, vendar jih je bilo zaradi širjenja misijonske mreže, ne le v Mehiki, temveč tudi v Južni Ameriki in na tihomorskih otokih, kmalu premalo, zato je bil leta 1664 – na večkratne pozive mehiške jezuitske province generalu v Rimu – sklenjen dogovor med Španskim kraljestvom in Družbo Jezusovo, da je lahko četrtna misijonarjev tudi iz držav, ki so dinastično povezane s špansko krono, torej iz avstrijskih dežel, Češke, Ogrske, dela Nizozemske in severne Italije. In tako je leta 1680 odplula na pot čez Atlantik prva skupina triindvajsetih jezuitov iz srednje Evrope, med katerimi je bil tudi Eusebio Francisco Kino, naslednja skupina, ki se ji je pridružil Slovenec oziroma Kranjec Marko Anton Kappus, pa je odpotovala sedem let pozneje.

3 Jezuitski red je leta 1534 ustanovil Ignacij Lojolski (1492–1556) s somišljeniki, med njimi je najpomembnejši Fančišek Ksaverij (1506–1552).

4 Člani Družbe Jezusove so patri (lat. »pater«, šp. »padre« – 'oče'). V prevodih ohranjamo izvorni pomen in uporabljamo izraz »oče«, drugje »pater«.

Slovenski jezuit je začel misijonarsko pot v obdobju največjega razmaha delovanja Družbe Jezusove, v drugi polovici njegovega življenja v Novi Španiji pa so se politična razmerja v Evropi bistveno spremenila in jezuiti so čedalje bolj padali v nemilost. Marko Anton Kappus usodnega izгона reda ni doživel, umrl je petdeset let prej, se pa iz njegovih zapisov razločno razbere, da je tudi na lastni koži občutil preteče politične posledice, ki so pomenile »začetek konca«. Februarja 1767 je španski kralj Karel III. zaradi očitkov o zaroti, češ da gradijo lastno kraljestvo, izdal dekret o izgonu jezuitov z vseh ozemelj Španskega kraljestva, torej tudi iz Amerike. Leta 1773 je papež Klemen XIV. red ukinil.

V slovenski prostor je najobsežnejše védenje o Marku Antonu Kappusu prispeval Janez Stanonik v vrsti izčrpnih člankov v angleškem jeziku, ki jih je objavil od leta 1986 do 2007 v reviji *Acta Neophilologica*. V njih je na podlagi konkretnih podatkov, ki jih je zbral v Evropi in v Združenih državah Amerike, razgrnil biografski in širši kulturnozgodovinski okvir Kappusovega delovanja najprej v Evropi in nato v Novem svetu. Podrobneje se je posvetil dotlej poznanim pismom, ki jih je slovenski misijonar poslal iz Mehike v Evropo – štiri na Kranjsko in dve na Dunaj –, in priobčil transkripcije izvirkov v nemščini oziroma latinščini in njihov prevod v angleščino. Opozoril je tudi na pesnitev v latinščini *Enthusiasmus*, za katero se je vedelo, da jo je Kappus izdal leta 1708 v Ciudad de México, a se je izgubila sled za njo, in si prizadeval, da bi jo našel, a pri tem ni bil uspešen.

Stanonikovo delo je z novimi izsledki nadgradil Tomaž Nabergoj v študijah v angleškem, slovenskem in španskem jeziku (1998, 1999, 2009, 2011) v domačih in tujih publikacijah. Še posebej pomembni sta njegovi objava in analiza edinega v celoti ohranjenega pisma iz korespondence s Kinom (1998), ki ga je našel leta 1991 v še neobjavljenem gradivu Mehiškega državnega arhiva. Igor Maver (2016) je objavil pregleden prispevek o dotedanjih raziskavah o Kappusu in dodal nekaj še neobjavljenih dokumentov, ki so shranjeni v arhivu na sedežu Družbe Jezusove v Rimu, in transkripcijo Kappusovega pisma v španščini iz leta 1695 provincialu Almonacirju. Istega leta je izšla dvojezična knjiga v slovenščini in angleščini, v kateri je Peter Rožič uredil in deloma prevedel iz angleščine spis, ki ga je o Kappusu napisal slovenski izseljenski duhovnik in misijonar Janez Zaplotnik (1883–1978). Maja Šabec se je posvetila podrobnostim Kinovih metod pokristjanjevanja, ki jih je Kappus ostro kritiziral (2017), in sintetičnemu pregledu Kappusovih španskih pism, ki jih hranijo arhivi v Mehiki, z integralnim prevodom zadnjega ohranjenega pisma (2018). Slovenskega jezuita sicer obravnavajo še Erik Kovačič (1973), Jerneja Petrič (1982), Zmago Šmitek (1991), Aleksandra Mrdavšič (2007) in Stanislav Južnič (2018). Prisoten je tudi v delih tujih raziskovalcev jezuitske tematike: Bernd

Hausberger je v bio-bibliografiji jezuitskih misijonarjev iz Srednje Evrope (1995) zbral seznam 40 Kappusovih zapisov ali dokumentov o njem in v drugih študijah objavil tudi nekaj odlomkov iz njegovih pisem, Albrecht Classen (2013, 2014) omenja delovanje slovenskega jezuita v povezavi z nemškimi raziskovalci-misijonarji 18. stoletja, Gabriel Gómez Padilla (2009) pa v študiji o uporabi staroselcev Pima leta 1695 postavi v središče analize Kappusovo poročilo o tem dogodku.

V doslej objavljenih študijah so bili predstavljeni različni vidiki Kappusove življenjske poti: družinsko ozadje, šolanje in nato poučevanje v jezuitskem kolegiju, študij v Gradcu, Bolonji in Milanu, poznanstva z verskimi in posvetnimi intelektualci, prošnja za odhod v misijone, potovanje iz Cádiza do končne destinacije, življenjske razmere v Sonori, udomačitev med staroselci, njegov odnos do njih in skrb zanje, občudovanje narave in njenih darov, zdravstvene težave, uporaba ljudstva Tarahumara, avtorstvo pesnitve v latinščini, napredovanje v hierarhiji do mesta rektorja kolegija in nato vizitatorja za Sonoro. Najpogosteje pa je omenjen kot prijatelj in tesen sodelavec Eusebia Francisca Kina pri zahtevnih odpravah proti Spodnji Kaliforniji in »pooblaščen« pošiljatelj njegovega zemljevida Kalifornije kot polotoka na Dunaj leta 1701.

Avtorji monografije smo si prizadevali dopolniti in nadgraditi doslej zbrano gradivo in raziskave o Kappusu z novimi avtentičnimi dokumenti, številnimi podatki in razlagami ter tako čim bolj celostno predstaviti raziskovalcem in drugi strokovni in širši javnosti delovanje Marka Antona Kappusa v kontekstu procesov kristjanižacije in kolonizacije današnje Mehike, natančneje Sonore in Spodnje Kalifornije. Prevodi besedil, reprodukcije rokopisov in drugih avtentičnih dokumentov ter kritične študije, ki osvetlijo lik slovenskega jezuita iz različnih zornih kotov, odpirajo pogled v razgibano dinamiko družbenozgodovinskih procesov v zahodnem svetu na prehodu iz 17. v 18. stoletje in poskušajo približati njihovo dožemanje s perspektive ljudi, ki so jih sooblikovali.

Izhajamo iz zgodovinskih virov, predvsem torej iz Kappusovih pisem in drugih zapisov ter iz preverjene in z arhivskim gradivom podprte strokovne literature izpod peresa tako sodobnikov in sopotnikov iz Kappusovega časa kot poznejših historioografov, vključno z objavami sodobnih mehiških in drugih poznavalcev kolonialne zgodovine in jezuitskih misijonov. Gre torej za nov, kakovosten premik v prikazu Kappusovega življenja in dela, prav tako pa v interpretaciji zbranega dokumentarnega gradiva. Pri tem se je med drugim pokazalo, da je mogoče tudi nekatere teze oziroma hipoteze, ki so jih oblikovali slovenski avtorji, osvetliti z drugačnih zornih kotov in preseči.⁵ Želimo si, da bi knjiga spodbudila nadaljnje zgodovinske,

5 Na primer pretirane ali zmotne trditve o Marku Antonu Kappusu kot raziskovalcu ali znanstveniku, začetniku slovenskega izseljenstva v Ameriko in celo pesniku.

kulturološke, sociološke, antropološke, literarne, jezikoslovne in druge raziskave, ki bodo obogatile védenje ne le o Marku Antonu Kappusu, temveč o dejavnikih, ki nas umeščajo v skupni pretekli, sedanji in prihodnji svet. K temu bo, verjamemo, pripomogel tudi obsežen seznam citirane literature.

Kappusova pisna zapuščina se je zaradi njegove pestre življenjske poti ohranila v različnih arhivih v Evropi, Mehiki in Združenih državah Amerike. Zbrali smo vse po našem védenju dostopno arhivsko gradivo, ga prvič v celoti prevedli v slovenščino – Kappus je pisal v latinščini, nemščini in španščini – ter razvrstili po geografskih, kronoloških, jezikovnih in tematskih kriterijih. Vsebina Kappusovih pisem je dovolj pestra in nabor njihovih naslovnikov dovolj razvejen, da je mogoče sestaviti dokaj celostno sliko ne le njegovega misijonarskega življenja, temveč tudi širšega konteksta, v katerem je potekalo osvajanje Mehike, in predstaviti vlogo, ki so jo v tem zgodovinskem procesu odigrali jezuitski misijonarji. V zbirki Kappusovih besedil, ki smo jih zbrali v knjigi, zaseda posebno mesto pesnitev *Enthusiasmus*, ki je več kot sto let veljala za izgubljeno in njena vsebina ni bila poznana. Med zbiranjem gradiva za pričujočo monografijo je Tomaž Nabergoj našel ohranjen izvod te izjemne stvaritve in razkril neprecenljive podatke, ne le o Kappusovem pesniškem mojstrstvu, temveč o – celo v današnjih časih težko predstavljljivih – globalnih razsežnostih kolonizacije.

V prvem delu monografije je Igor Maver zbral latinska in nemška pisma Marka Antona Kappusa in v evropskih arhivih ohranjene dokumente o njem. Prvi sklop sestavljajo zapisi, ki pričajo o njegovih prizadevanjih za odhod v misijone in ki jih hrani Arhiv Družbe Jezusove v Rimu. Tam sta tudi prvič objavljena Kappusov rokopis iz Mátapa, v katerem izreka četrto redovno zaobljubo, in evidenca misijonarjev, ki so delovali v misijonu San Francisco Javier. Drugi sklop so pisma, ki jih je Kappus pisal različnim naslovnikom na Stari celini in po katerih je bil doslej najbolj poznan. Posebej pomembno mesto med njimi ima tisto na Dunaj, ki je spremljalo sloviti zemljevid Kalifornijskega polotoka Eusebia Francisca Kina. Najbolj slikovita pa so štiri osebna pisma, v katerih naslovnikom, dvema sorodnikoma in prijatelju na drugi strani oceana, poskuša čim bolj približati »Novi« svet in ki so zato polna živih opisov narave, podnebnih značilnosti, rastja, živali, staroselcev in njihovega načina življenja ter osebnih izkušenj z njimi.

Drugi del je v celoti posvečen Kappusovim rokopisom v španskem jeziku, ki z izjemo dveh še niso bili objavljeni in smo jih pridobili iz mehiških arhivov. Maja Šabec je proučila in prevedla v slovenščino 32 pisem, v katerih slovenski misijonar seznanja nadrejene znotraj jezuitske province z vsemi vidiki svojega delovanja, najprej s svoje prve destinacije v Cucurpu in sosednih vaseh, nato kot rektor kolegija v

Mátapu in nazadnje iz Arivechija, od koder je proti koncu življenja opravljal funkcijo vizitatorja vseh sonorskih misijonov. Študija vključuje še tri dokumente, ki so naslovljeni na Kappusa, ter odlomke njegovih pisem ali omemb v Kinovi kroniki o Zgornji Pimeriji. Vsebinsko in časovno raznovrstno gradivo je združeno v tri večje tematske sklope: najprej zapisi, ki pričajo o izpolnjevanju osnovnega, torej verskega poslanstva, nato tisti, ki nazorno ilustrirajo specifično gospodarske in politične vpetosti jezuitske mreže misijonov v kolonizatorski proces, in nazadnje še dopisi finančno-administrativne narave, ki omogočajo vpogled v podrobno zamišljen, čeprav ne vedno brežhibno delujoč sistem oskrbovanja misijonov.

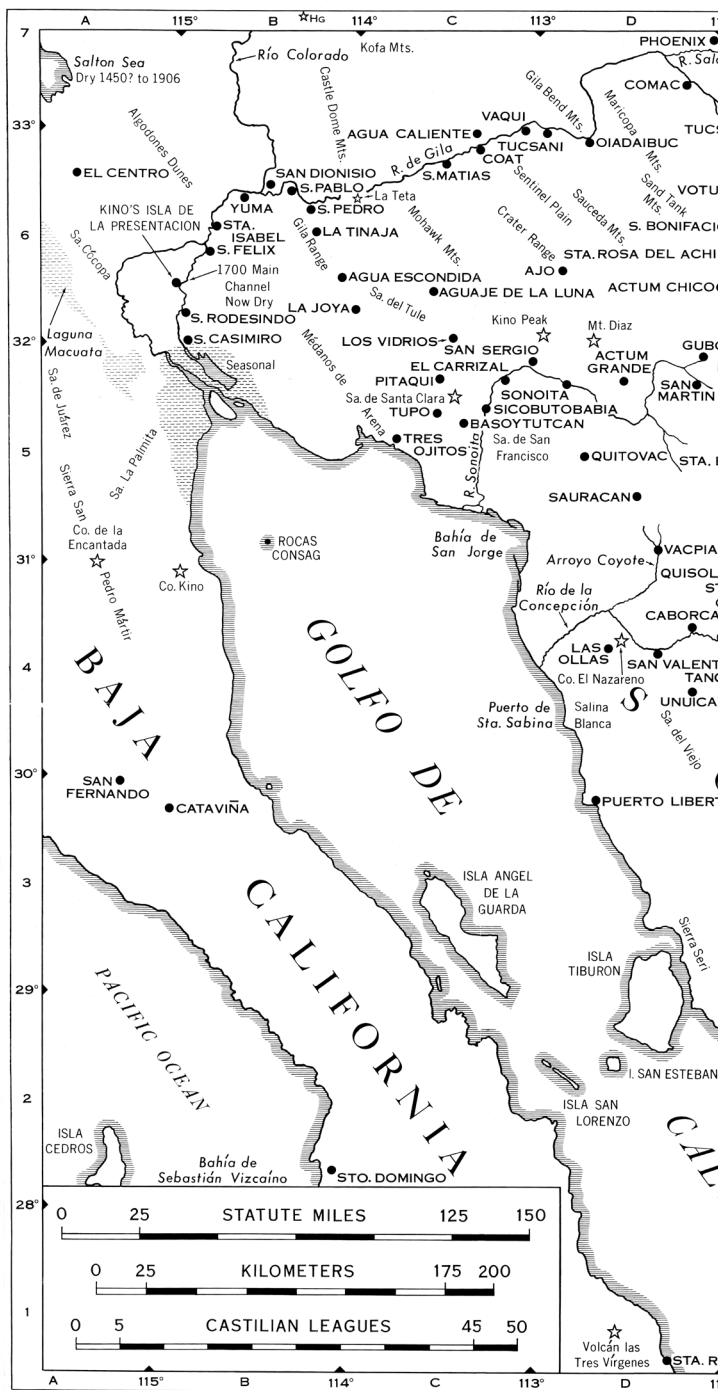
Tretji del izhaja iz zgodovine idej 17. in 18. stoletja. **Ana Cecilia Prenz Kopušar** umesti življenje Marka Antona Kappusa v presečišče z ene strani domišljijjskega, z druge pa intelektualnega razsvetljenskega duha časa, v katerem je živel in ki je globoko preoblikoval podobo sveta. V ospredju študije so predvsem tiste epizode, dejanja, odločitve in naključja iz Kappusovega misijonarskega življenja, ki se prepletajo z ambicioznimi načrti Eusebia Francisca Kina. Izriše se miselni lok od »imaginarne geografije« vitezkih romanov, ki je vplivala tudi na domišljijo raziskovalcev in z njo pogojeno videnje »resničnosti« ob srečanju dveh svetov, do odkritij, kakršno je bilo Kinovo o polotoški naravi Kalifornije in ki so prispevala k izgradnji ne več fantazijskega sveta, temveč verodostojne, »izmerjene«, izpričane resničnosti. Komplementarna tem odkritjem je tudi Kinova naravnost k izgradnji tega, čemur danes rečemo globaliziran svet, ki bolj kot na principih krščanskega univerzalizma, imperializma, evrocentrizma ali kolonializma temelji na ideji kulturnega posredovanja. Slovenski misijonar je bil, čeprav se s sodelavcem ni vedno strinjal, delček tega preobrata. Študija odpira tudi kompleksno vprašanje oblikovanja diskurza o domorodnih prebivalcih, s katerimi so jezuiti prihajali v stik in si prizadevali za njihovo (popolno) akulturacijo.

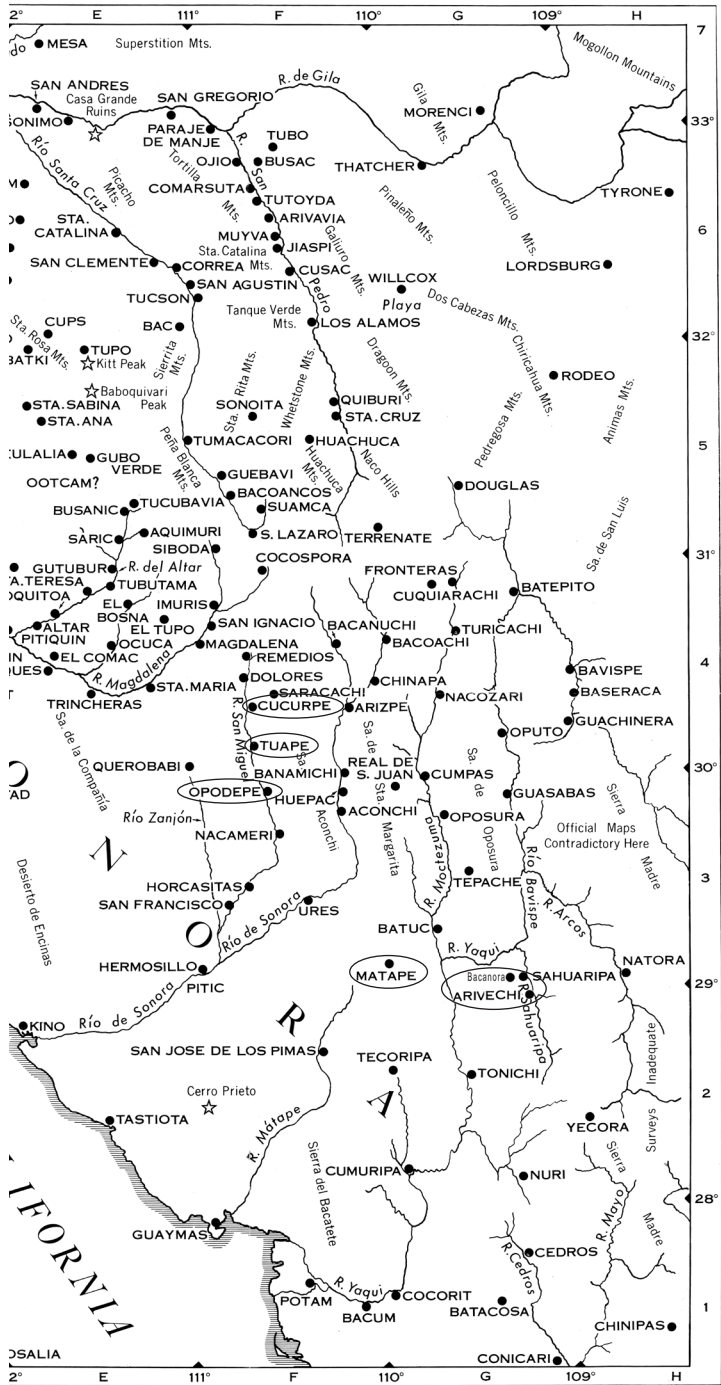
Zadnji, četrti del monografije prinaša neprecenljiv in vsaj deloma nepričakovan prispevek k poznavanju zapuščine slovenskega jezuita: seznanitev z dolgo pogrešano pesnitvijo v latinščini iz leta 1708, o kateri je bilo iz posrednih virov znano le, da jo sestavlja 276 kronogramskih verzov, posvečenih burbonskemu princu Ludviku Filipu. Prizadevanja raziskovalcev, da bi našli to publikacijo, niso bila uspešna vse do letos, ko je **Tomaž Nabergoj** odkril izvod tega dragocenega literarno-zgodovinskega vira v baskovski regionalni knjižnici. Pesnitev je prepisal, predstavil njeno vsebino in utemeljil njeno umetniško, intelektualno in simbolno vrednost z umestitvijo v politično-zgodovinski in kulturni kontekst začetka 18. stoletja. Konkretni dogodek, ki ga je upesnil slovenski jezuit – rojstvo oziroma slovesnosti ob rojstvu prestolonaslednika –, ilustrirajo tudi zapisi Kappusovih sodobnikov v drugih

španskih kolonijah in v Evropi. V tej luči se Marko Anton Kappus izkaže ne le kot nadarjen verzifikator, temveč kot velik poznavalec grško-rimske mitologije in literarnega izročila, pesnitev *Enthusiasmus* pa kot odraz globalnega delovanja španske krone za krepitev navzočnosti na ozemljih vsega imperija in hkrati odraz vloge, ki so jo pri tem odigrali jezuiti.

Slika na naslednjih dveh straneh: Zemljevid območja misijonov v času Eusebia Francisca Kina, med njimi tudi krajev, v katerih je deloval Marko Anton Kappus (Cucurpe, Tuape, Opodepe, Mátape, Arivechi, Bacanora).

Vir: Ernest J. Burrus, 1971: *Kino and Manje, Explorers of Sonora and Arizona: Their vision of the future*. Rome: Jesuit Historical Institute; St. Louis Mo.: St. Louis University, priloga.

1 V Evropi ohranjena pisma

1.1 Uvod

Jezuit Marko Anton Kappus je svoje misijonarsko delo v Novi Španiji začel z velikim žarom in željo po pastoralnem delu in širitvi krščanstva v t. i. Zahodnih Indijah.⁶ Pri tem je bil, kot se zdi, brez omahovanja pripravljen na vsakovrstno odrekanje udobnemu načinu življenja, kakršnega je bil vajen na Kranjskem kot kronovini habsburške monarhije in ki ga je zamenjal za misijonarjenje in delo s staroselci v ameriški polpuščavski pokrajini Sonori oziroma Pimeriji. Pričujoča študija predstavlja nekatera najpomembnejša Kappusova osebnoizpovedna pisma v slovenskem prevodu in nekatere njegove druge osebne dokumente v latinščini (na primer *indipetae*, prim. Maver, 2016) ter pisma domačim v nemščini (v južnobavarskem narečju, ki so ga tisti čas uporabljali na Kranjskem). Ti dokumenti in pisma, ki jih je Marko Anton Kappus pošiljal v Evropo iz Nove Španije, so ohranjeni oziroma objavljeni v Evropi na treh mestih: v Rimskem arhivu Družbe Jezusove (Archivum Romanum Societatis Iesu), v t. i. Dolskem arhivu v Arhivu Republike Slovenije in v nemškem zborniku jezuitske korespondence *Der Neue Welt-Bott mit allerhand Nachrichten deren Missionarien Soc. Iesu*, 1728–1758. Nedolgo tega je bil v ZDA najden rokopis dolgoletnega slovenskega izseljenskega župnika v Združenih državah in kasneje papeškega prelata Janeza L. Zaplotnika o Kappusu in knjiga je (deloma s sodelovanjem Igorja Mavra) v dvojezični obliki izšla v Sloveniji (Zaplotnik, 2016). Vse te nedavne objave so dale vzgib za nastanek pričujoče knjige ob tristoletnici Kappusove smrti v letu 2017, a že pred nekaj leti sta Igor Maver in Janez Stanonik (1922–2014) načrtovala knjižno objavo vseh obstoječih dokumentov in študij o Kappusu. Stanonik je med prvimi začel poglobljeno raziskovati Marka Antona Kappusa in o njem objavil vrsto razprav, posamezne študije poleg njega tudi Zmago Šmitek, Erik Kovačič, Tomaž Nabergoj, Igor Maver, Maja Šabec in Stanislav Južnič.

Marka Antona Kappusa⁷ lahko obravnavamo kot prvega znanega izseljenca misijonarja iz slovensko govorečih dežel, ki je deloval na ozemlju Severne Amerike in ki je pustil pomemben pečat pri geografskih raziskavah in učenju staroselcev, kako

6 *Zabodne Indije*: s tem imenom so označevali čezmorska ozemlja, ki so jih osvojili Španci in pozneje še druge evropske sile, torej Novi svet. V današnji rabi se ime Zahodne Indije (špansko *Indias Occidentales*, angleško *West Indies*) nanaša na Velike in Male Antile, Bahamske otoke, Trinidad in Tobago.

7 V latinskih zapisih se je podpisoval Marcus Khappus ali Marcus Antonius Kappus, v španskih pa Marcos Antonio Kappus. V prepisih pism, ki se niso ohranila v izvirmiku, se pojavijo različne oblike imena in priimka: Marcus Antonius Cappus (nemško pismo iz leta 1687), Marcus Ant. Kappus (nemško pismo iz leta 1691), Marcos Antonio Kappus (latinsko pismo iz leta 1691) in Marcus Antonius Kappus (natis nemškega pisma iz leta 1699). V transkripcijah ohranjamo zapis iz vira, v slovenskih prevodih pa otno obliko Marko Anton Kappus oziroma Marko Kappus.

gojiti različne kulture in vzrejati živino (Stanonik, 1986; Kolar, 1998). Postavimo ga lahko v okvir baroka na Slovenskem, predvsem v povezavi z ambicioznimi intelektualnimi in kulturnimi prizadevanji ljubljanskih operozov, s katerimi si je dopisoval, natančneje z Janezom Gregorjem Dolničarjem (Stanonik, 1990), ki je bil soustanovitelj Akademije operozov, *Academia operosorum Labacensium* (Dolinar, 1994, 39–40), in duhovni vodja kulturnega preporoda v baročni Ljubljani.

Kappus v pismu Janezu Gregorju Dolničarju (1655–1719) uporablja zapis imena Joannes Gregorius Dolnitscher, kar je bilo njegovo kranjsko ime, po 1688, ko je postal plemič, pa se je podpisoval kot Thalnitscher de Thalberg. Leta 1691 mu je Kappus poslal pismo v latinščini, zadnje v t. i. Erbergovi zbirki prepisov originala vsaj z začetka 19. stoletja. Namenjeno je bilo njegovemu nečaku pravniku Karlu Jožefu Kappusu, pl. Pichelsteinu, sinu brata Janeza (Johanna), ki je bil rojen leta 1664 (1668?) in je po dosegljivih podatkih umrl leta 1720, v plemiški stan pa je bil zaradi zaslug v železarstvu povzdignjen leta 1693 (von Pichelstein). Karl Jožef je bil član Akademije operozov (z vzdevkom Exquisitus) ter vicedomski tajnik in Marko Anton je pismo Dolničarju (prav tako operozu) s pozdravi namenil prav njemu, saj je bil nanj očitno zelo ponosen. Kot ugotavlja Stanonik (1990), je Kappusa Dolničarjev oče Joannes Baptista najverjetneje osebno poznal, morda ga je srečal pred odhodom v Ameriko tudi sam Dolničar, saj mu je pisal v Ameriko, naj ga seznaní s tamkajšnjim življenjem, Kappus pa zaradi neznanih razlogov takšnega pisma ni poslal, ampak Dolničarju v pismu iz 1691 sporoča, da mu bo o tem obširneje pisal kasneje. Ko je Dolničar dobri dve desetletji pozneje v letu 1715 začel pisati delo *Bibliotheca Labacensis publica*, je očitno menil, da je Kappus umrl tistega leta, ko je od njega prejel pismo, torej 1692. Ta časovna distanca je verjetno vplivala tudi na to, da je pozabil njegovo pravo ime in ga napačno zapisal kot Lovrenca (prim. Vidmar, 2013). Janez Gregor Dolničar, pl. Thalberg, omenja Marka Antona Kappusa med »asketi« v okviru četrte skupine avtorjev v *Bibliotheci Labacensis* iz leta 1715, čeprav ga navaja kot Marka Lovrenca Kappusa iz Kamne Gorice pri Radovljici:

Ascetae

Laurentius Cappus, Carniolus, Steinpicklensis, natus anno 1656, e Societate Iesu. Egregius Christi testis in Indias Septembris anno 1687, quo se proprio motu ultrò obtulit, ad orthodoxam fidem propagandam missus. Quo mense Aprilis anno 1689 post tot exantlata pericula maris appulit. Missio haec ultima omnium⁸ et locus Cu-

8 Zadnji besedi sta pripisani nad vrstico.

curpe audiit, in provincia Sonora Californiae, Carniolia 2700 milliaribus Germanicis remota, a Mexico Indiae Metropoli 430 milliaribus distans. Quanta hic in conversione populi (praestiterit longum foret enar[r]are, ac ob id Regi Hispaniae charus, qui exactam relationem dare postulatur),⁹ ubi anno 1692 gloriosam mortem, uti relatum, sagitta transfixus fortissime oppetiit invictus Christi athleta.

Slovenski prevod:

Lovrenc Kappus, Kranjec, Kamnogoričan, rojen leta 1656, iz Družbe Jezusove. Odlični pričevalec Kristusa je bil septembra leta 1687 poslan v Indije, da bi širil vero, za kar je dal pobudo sam. Potem ko je preživel veliko nevarnosti na morju, je tja prispel meseca aprila leta 1689. Ta misijon, ki je bil od vseh najbolj oddaljen, se je imenoval Cucurpe v deželi Sonora v Kaliforniji, ki je od Kranjske oddaljena 2700 nemških milj, od indijskega¹⁰ glavnega mesta México pa 430. Koliko ljudi je spreobrnil (izkazalo se je, da bi bilo število izjemno veliko, zato je bil ljub kralju Španije, ki je zahteval, da navedejo točno število) tam, kjer je leta 1692, kakor poročajo, kot nepremagljivi Kristusov borec nad vse junaško pretrpel slavno smrt, ko so ga prebodli s puščico! (Vidmar, 2013).

V Dolničarjevem zapisu gre seveda za omembo Lovrenca Kappusa, ki nikoli ni bil v misijonih v Ameriki. Po drugi strani ugotovimo, da je Marko Lovrenc Kappus (1683–1727) v tistem času dejansko živel in deloval kot duhovnik, najprej kot kaplan v Kropi, nato pa do smrti leta 1727 kot župnik v Kropi. Ali je Dolničar jezuitskega misijonarja Marka Antona morda po pomoti zamenjal zanj, lahko le uganemo. Stanonik (1989) je zapisal, da je bil Kappus v času, ko je Dolničar to napisal, še živ, zato so njegovi rojstna letnica ter letnica in način smrti napačni. Napačno je zapisano tudi mesto delovanja, saj je bil Cucurpe le zgodnje območje njegovega misijonskega dela, kasneje pa je živel še v Mátapu in Arivechiju ter tam tudi umrl. Dolničar je v navedenem delu na koncu še dodal, da naj bi bil Kappus avtor svežnja pisem o potovanju v Indije ter o poganskih običajih in znamenitostih, ki sicer ni ohranjeno – *Scripta: Fasciculus epistolarum. Itineris in Indias relationis. Item De ritu paganorum et memoranda.*

⁹ Besedilo v oklepaju je Dolničar pripisal na dnu strani.

¹⁰ Nav. po Vidmar. Pravilno: »od glavnega mesta Indij Méxica pa 430«.

V tem poglavju so objavljena pisma, podatki o zaobljubah, seznam patrov in zemljevid, ki so prevedeni iz latinščine ali nemščine v slovenski jezik. Prvikrat objavljeni nekateri novi dokumenti v povezavi s Kappusom¹¹ bodo dodatno osvetlili tega pomembnega Kranjca, ki je kot prvi s Kranjskega deloval v Severni Ameriki oziroma natančneje v današnji Mehiki. Tako bodo pisma in dokumenti v slovenskem jeziku postali dostopni najširšemu krogu zainteresiranih bralcev na Slovenskem in to se zdi še posebej pomembno, saj so bila doslej Kappusova pisma, ki jih je v izvorniku ali v prepisu ohranjenih kar precej, dostopna predvsem v tujih jezikih. Kažejo na Kappusovo odlično znanje tako latinščine kot nekatera seveda tudi nemščine ter na dar za živo opisovanje dogodkov in retorične spretnosti. Izražajo njegovo zanimanje za rojstno deželo, sorodnike in prijatelje, s katerimi je skušal kljub izjemnim razdaljam ohraniti stike in jim sporočati svoja doživetja z roba tedaj znanega sveta, tedanje španske kolonije, imenovane Nova Španija.

»Kranjski« jezik oziroma današnjo slovenščino je Marko Anton Kappus pri vprašanju jezuitov o znanju jezikov (Maver, 2016, 68–69; prim. Stanonik, 1999) postavil na prvo mesto, šele nato nemščino in latinščino, pred odhodom v Ameriko leta 1687 in med tamkajšnjim misijonarjenjem pa se je očitno naučil tudi odlične kastiljščine. Nasploh je znano, da je slovensko plemstvo in meščanstvo vsaj v domačem okolju in tudi v medsebojnem pisnem komuniciranju in v nekaterih dokumentih javnega značaja uporabljalo slovenski jezik. Pomembno je dejstvo, da je bila mati slovitega mecena slovenske razsvetljenske književnosti Žige Zoisa (1747–1819) Ivana (Johanna) Katarina, rojena Kappus pl. Pichelstein (1725–1798), prav tako iz družine Kappusovih in da je prav ona naučila Zoisa tudi slovensko; Kappus je bil potemtakem v sorodu s kranjskim naravoslovcem baronom Žigo Zoisom (Sigmund Zois Freiherr von Edelstein). Ivana Kappus pl. Pichelstein je bila hči rudarskega nadzornika iz Ljubljane in slovenskega rodu; bila je nečakinja ljubljanskega zdravnika Janeza Krizostoma Pollinija ter sestrična pianista in skladatelja Franca Pollinija, zato lahko upravičeno sklepamo, da so Kappusovi znali in pogosto govorili tudi slovensko (o poučevanju v jezuitskem kolegiju prim. Južnič, 2000). Zoisov oče Michelangelo je bil sicer po rodu Italijan in je s sinom govoril italijansko. To pomeni, da so Kappusovi doma govorili (tudi) slovensko in so se etnično imeli za Kranjce, četudi so morda med seboj govorili večinoma nemško in so zelo podpirali habsburško monarhijo. Zato jih nikakor ne moremo šteti za etnične Nemce, bili pa so seveda državljani Avstrije, torej v tem smislu Avstrijci. Nasploh je mnogo dokazov, da je tedanje plemstvo govorilo (tudi) slovensko (prim. Höfler, 2009).

11 Za možnost objave gre zahvala Rimskemu arhivu Družbe Jezusove.

1.2 »Indijska pisma« – *litterae indipetae*

Indipeta po latinsko pomeni pismo jezuitov, ki so kot misijonarji želeli v katere od Indij, Vzhodne ali Zahodne – Jugovzhodno Azijo ali Severno Ameriko; pred začasno prepovedjo reda leta 1773 so Indije pomenile vse misijone, tako v Aziji kot v Ameriki (Wicki, 2001, 2014–2015). Tudi Kappus je *indipeta* napisal pred odhodom v misijone, najprej je želel na vzhod, izbran pa je bil za Ameriko. Beseda *indipeta* je okrajšava izraza *Indiam petentes*, ki obstaja vse od začetka jezuitskega reda. Izvor izraza gre iskati že od sredine 16. stoletja v procesu arhiviranja korespondence tajnika Družbe Jezusove, ko je bilo v navadi pečatenje pisem so-bratov z začetnicami jezuitskega generala. V teh pismih so jezuiti izrazili gorečo željo po kandidaturi za odhod v čezmorske misijone z anotacijo *Indiam petit* (prosi za Indije), proces prijave za odhod v misijone se je imenoval *petere Indias* (prostiti za Indije) (Maver, 2016, 70–74). Ta »indijska pisma« so jezuiti torej pisali svojemu predstojniku jezuitskemu generalu v jezuitsko kurijo v Rim in se v njih javljali za služenje v misijonih zunaj Evrope, v t. i. Indijah, pisma se v latinščini zato imenujejo *indipetae*, prosilci pa *indipeti*. Začetek pisanja pisem lahko postavimo v sredino 16. stoletja, od osemdesetih let 16. stoletja pa jih je sistematično zbiral rimski arhiv Družbe Jezusove (Fondo gesuitico) in v njem jih je ohranjenih preko štirinajst tisoč.

1.2.1 Kappusovo »indijsko« pismo

V knjigi je v tem podpoglavju objavljena *littera indipeta* v latinskem originalu in slovenskem prevodu, ki jo je Kappus napisal poleti leta 1685, da bi izrazil svojo trdno željo za odhod v indijske misijone.¹²

Indipeta, ki jo je Marko Anton Kappus 7. avgusta 1685 poslal iz Milana jezuitskemu generalu Charlesu de Noyellu (1615–1686):¹³

IHS

*Admodum reverende pater in Christo pater,
pax Christi.*

Ex acceptis heri a reverendo patre assistente Germaniae intellexi in Indias Occidentales patere viam, et nunc Austriacae ditionis operarios eo expeti. Quare praesentibus denuo, quemadmodum sub anni currentis principium pro missione

¹² Za natis gre zahvala p. Brianu MacCuarti S. J., direktorju Rimskega arhiva Družbe Jezusove.

¹³ Transkribirala in prevedla Nada Grošelj.

Sinensi, pro qua nondum apertus est aditus, vota iam mea admodum reverendo patri per litteras exposueram, eadem mea desideria repeto; et quia aliter animum meum explicare non possum, me ante admodum reverendum patrem suppliciter humillime provolvo in genua, et gratiam hanc iterum atque iterum instantissime imploro, qua mihi admodum reverendus pater sive in Sinicas partes, dum patebit aditus, sive nunc in Indias Occidentales cum caeteris operariis veniam abeundi annuat, vitamque meam inter illos labores pro Dei gloria et proximorum salute consecrandi. Non amplifico pluribus desiderium meum, quia quidquid scriberem, minus esset animi fervore, quem sentio. Eodem hoc vespere scribo patri meo provinciali, ut me inter felices illos candidatos ultimum quidem secundum merita, sed secundum desideria primum admodum reverendo patri proponere dignetur. Neque impedimento fore existimo suscipiendum proximo primum mense Septembri sacerdotium, cum vix putem futuram prae manibus prius occasionem, qua operarii illi in alterum orbem sint migraturi. Quodsi vero nulla esset spes reliqua hac occasione concepta mea vota explendi, in proximo saltem similium operariorum delectu admodum reverendus pater mei meminisse dignetur: quod ut mihi feliciter eveniat, apud Divinam Bonitatem precari non desinam; ut si haec mea desideria ad maiorem Dei cedant gloriam, optimum admodum reverendi patris animum in meam supplicantis partem omnino inclinet, et quod synceris votis vehementer expeto, etiam feliciter ab admodum reverendo patre impetrem. Et his me paternae bonitati et sanctissimis admodum reverendi patris sacrificiis humillime commendo.

Mediolani 7. Augusti 1685.

*Admodum reverendi patris
infimus in Christo servus
Marcus Khappus.¹⁴*

14 Tako je naveden vir *indipet*: *Indipeta: Fondo gesuitico 755 (Indipetae scatola 24), f. 354: Mediolani scribit 7 aug. 1685 P. gen. Carolo de Noyelles Initio eiusdem anni se obtulerat pro missione sinensi; nunc vero audit a P. Assist. Germ. Patere viam ad Indias Occidentales ibique expeti PP Ex Austriacae coronae ditionibus. Cum Sinae non pateant, ad hanc expeditionem se offert, nec putat impedimento fore sacerdotium proximo septembri suscipiendum.*

Slovenski prevod:

IHS

Prečastiti oče, oče v Kristusu,
Kristusov mir!

Iz včerajšnje pripovedi častitega očeta asistenta za Nemčijo sem izvedel, da je pot v Zahodne Indije odprta in da se zdaj iščejo patri¹⁵ z avstrijskega območja, ki bi odpotovali tja. Zato v pričujočem pismu ponavljam iste želje, kakor sem jih prečastitemu očetu v začetku letošnjega leta razgrnil v pismu zastran še nedostopnega misijona na Kitajskem; ker drugače ne morem izraziti svojih čustev, kot prosilec najponižneje poklekam pred prečastitega očeta in ga spet in spet vztrajno prosim za milost, da bi smel odpotovati skupaj z drugimi patri, bodi že v kitajske dežele, samo da bodo dostopne, bodisi zdaj v Zahodne Indije, in posvetiti življenje delovanju za Božjo slavo in blagor bližnjih. Kaj več o svojem hrepenenju ne bom razpredal, ker se nič, kar bi zapisal, ne bi moglo meriti z vnemo, ki me prežema. Nocoj pišem svojemu patru provinci-
alu, naj me blagovoli predlagati prečastitemu očetu med srečnimi kandidati – po zaslugah resda zadnjega, a po željnosti prvega. Da me šele letos septembra čaka duhovniško posvečenje, po mojem prav tako ne bo nobena ovira, saj skoraj ne verjamem, da bi se že prej ponudila priložnost za odhod teh patrov v Novi svet. Če pa to pot za izpolnitev mojih želja ne bi bilo nikakršnega upanja, naj se prečastiti oče blagovoli spomniti name vsaj pri naslednjem izboru podobnih patrov. Ne bom nehal moliti k Božji dobroti, da bi se mi to srečno izteklo – da bi, če moje želje stremijo k večji Božji slavi, Bog nagnil dobrega prečastitega očeta k moji priprošnji in mi naklonil pri prečastitem uspešno doseči tisto, za kar se strastno potegujem z iskrenimi prošnjami. S temi besedami se najponižneje priporočam v spomin očetovski dobroti pri darovanih svetih mašah prečastitega očeta.

V Milanu, 7. avgusta 1685.

Prečastitega očeta
najnižji služabnik v Kristusu
Marko Kappus.

15 *Patri*: v izvirniku *operarii*, »delavci«. Jezuitsko redovno skupnost v kolegiju so sestavljali duhovniki, bogoslovci in redovni bratje. Duhovniki so bili patri. Patri »operarii« so skrbeli za dušnopastirsko delo v cerkvi kolegija, zunaj pa kot pridigarji, spovedniki in misijonarji.

Adm Jde P^r in Oro P^r

354

Pax Bti.

Ex auctis heri a J. P. Afflicto Germania intellexi in Indias Occiden-
tales saltem viam, et nunc Austriacae Vitionis Operarios eo expecti. Quax
praesentibus denovo quoadmodum sub anni currentis principium pro Missione
Sinceri, pro qua nondum apertus est aditus, vota iam mea Adm J^o P^r per
litteras exposueram, eadem mea desideria repeto; et quia alibi animum
meum exercitare non possum, me ante Adm J^o P^r suppliciter humillime provallo
in genua, et gratiam hanc iterum ab ipso iterum instanter imploro, qua mihi
Adm J^o P^r sine in Senias partes, dum patebit aditus, huc nunc in Indias Occiden-
tales cum caeteris Operariis veniam abeundi annuat, vitamq; meam inter illos labi-
res pro Dei gloria et proximorum salute consecranti. Non amplius pleribus
desiderium meum, quia quicquid scriberem, minus esset animi generose, quam scribis.
Eodem hoc vesperis scribo Patri meo Provinciali, ut me inter felices illos candida-
tos actionum quidem secundum merita, sed secundum desideria primum Adm J^o P^r
proponere dignetur. Neq; impedimento fore existimo suscipiendum proximo primum
mense Septembris Sacerdotium, cum vix pubem futuram pro manibus suis oc-
casionem, qua Operarij illi in altero orbem sint migraturi. Quod usq; nulla
esset spes reliqua hac occasione concepta mea vota explendi; in proximo saltem
similium Operariorum delectu Adm J^o P^r mei meminisse dignetur: Quod ut mihi
felicitate eveniat, apud Divinam Bonitatem precari non desinam; ut si hoc mea
desideria ad majorem Dei etiam gloriam, optimum Adm J^o P^r animum in meam
supplicantiis partem omnino inclinet, et quod syncretis votis vehementer expecto,
etiam felicitate ab Adm J^o P^r impetrem. Et his me paterne Bonitatis et J^o P^r
Adm J^o Pr Sacrificij humillime commendo. Mediolani 7. Augusti 1687.

Adm J^o Pr Patri

Infirmus in Christo servus

Marcus Sphaeus.

Slika 1: *Indipeta*, 1685.

Vir: Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Fondo gesuitico 755, *Indipetae*
scatola 24, f. 354.

1.2.2 Pismo in uradni dopis avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha generalu Družbe Jezusove

Pismo avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha iz Celovca jezuitskemu generalu Charlesu de Noyellu v Rim (1685) navaja tiste kandidate, ki se mu zdijo primerni za čezmorske misijone in ki jih priporoča. V njem provincial omenja tudi jezuite iz slovenskih dežel Frančiška Kogoja iz Čedadada v goriški pokrajini, Janeza Krstnika Hallerja iz Čedadada, Ignacija Peritzhoffa in Marka Antona Kappusa (»Carniolus«) s Kranjskega. Provincial Joannes Aboeth na Kappusa še posebej opozarja in mu namenja daljši opis kakor drugim kandidatom, kot študentu teologije tretjega letnika v Bolonji, ki je »dobro usposobljen in zelo pobožen«, torej zelo primeren za odhod v Ameriko oziroma Novo Španijo:

IHS

*Admodum reverende in Christo pater,
pax Christi.*

Intelligo exspectari ab admodum reverendo patre venerabili informationem de sacerdotibus huius provinciae Mexicanam missionem expetentibus, quorum nomina iam nuper submiseram addito iudicio patrum meorum consultorum in omnium omnino favorem. Accesseram tum ego quoque suffragio meo, quod autem in praesenti, postquam scilicet cum quibusdam eorum coram egi, circa duos muti. Primus est pater Franciscus Carminelli, quem ob notabilem perplexitatem in actionibus, assiduasque animi angustias, quibus laborat iam pridem, sentit pater director patrum tertiae probationis, in qua hoc anno degit dictus pater, nullatenus esse idoneum pro eiusmodi functione, prudenter et fructuose obeunda. Alter est pater Franciscus Mayr, qui dedit signa animi fere inclinationis serviendi animabus intra provinciam nostram in Regno Ungariae, quae sane strenuis operariis hoc tempore magnopere opus habere videtur, quod plures una mecum contestari poterunt.

His non obstantibus ambo stant accincti ad nutum patris venerabilis, ut vel cum evocandis aliis hinc migrent quan[d]ocumque, vel mecum in provincia [...] pro Deo et proximis laborent. Iam quod reliquos attinet: 1. Commendatur ab immediatis superioribus et consultoribus provinciae omnium virtus, et valetudo vires pollicetur. 2. Omnes sunt sacerdotes. 3. Omnes ex ditionibus domus Austriacae praeter unum: subnecto nomina.

P Christophorus Stadler, Styrus, natus 1656, bonarum virium, nondum fuit in tertia probatione.

P Franciscus Mayr, Carinthus, 1653, neque iste.

P Franciscus Pekenzell, Bavarus, 1656, neque iste.

P Franciscus Carminelli, Styrus, 54, fuit in tertia probatione.

P Franciscus Cogoj, Foro Julii Goritiensis, 47, fuit in eadem.

P Franciscus Xaverius Töller, Styrus, 51, venit sacerdos ad Societatem.

P Ignatius Peritzhoff, Carniolus, 55, fuit in tertia probatione.

P Joannes Baptista Haller, ex Foro Julii, 52, non fuit.

P Leopoldus Müller, Austriacus, 54, fuit.

His associari Marcus Khappus, Carniolus, 57, demisse supplicat, tertii anni theol. Bononiae. Intercedo pro eo, tamquam bene qualificato et homine valde religioso. Supplico patrem venerabilem pro potestate admittendi tyrones iuxta perscripta iam nuper.

Atque hisce praenomatos omnes una mecum in paternos favores filiali cum reverentia et affectu commendo. Clagenfurti 20 Augusti 1685.

*Admodum reverendo patri venerabili
filiorum in quibus indignissimus
Adamus Aboeth*

IHS

*Admodum reverendo patri in Christo,
patri nostro Carolo de Noyelle,
Societatis Jesu praeposito
generali.*

Romae.

Austria Clagenfurti

20. Aug. 1685

Pater provincialis

refert illos quos missionibus transmarinis iudicat idoneos, eosque commendat.¹⁶

16 Fondo gesuitico 755, f. 355, epistola P. Aboedt Provincialis Austriae de expeditione 9 PP. quae paratur ad Novam Hispaniam, quibus auctor est ut agregetur O. M. A. Khappus.

IHS

Prečastiti oče v Kristusu,
Kristusov mir!

Kot sem seznanjen, pričakuje prečastiti častitljivi oče podatke o duhovnikih te province, ki se potegujejo za misijon v Mehiki. Njihova imena sem nedavno že predložil in dodal še mnenje mojih očetov svetovalcev, ki je bilo za vse ugodno. Sam sem se takrat z njimi strinjal, toda zdaj sem se po pogovoru z nekaterimi zastran dveh premislil. Prvi je oče Frančišek Carminelli: zaradi opazne zmedenosti v dejanjih in nenehne tesnobe, ki ga že dolgo mučita, meni voditelj tretje probacije,¹⁸ ki jo je oče prestajal letos, da nikakor ni primeren za funkcijo te vrste, ker jo je treba opravljati preudarno in plodovito. Drugi je oče Frančišek Mayr: po znakih sodeč ga namreč vleče, da bi služil dušam znotraj naše province v ogrskem kraljestvu. Ta provinca dandanes res nujno potrebuje marljive patre, kar bo lahko v en glas z mano potrdil še marsikdo.

Ne glede na to sta oba pripravljena, da na ukaz častitljivega očeta bodisi kardkoli odpotujeta od tod skupaj z drugimi, ki naj bi bili poklicani, bodisi delata z menoj v provinci [...] za Boga in bližnje. Kar pa zadeva preostale: 1. Neposredni nadrejeni in provincialni svetovalci pri vseh hvalijo vrlino, njihovo dobro zdravje pa je poroštvo, da so pri močeh. 2. Vsi so duhovniki. 3. Vsi z izjemo enega prihajajo z območij avstrijske hiše: pridajam imena.

P. Krištof Stadler, Štajerec, rojen 1656, dobrega zdravja, na tretji probaciji še ni bil.

P. Frančišek Mayr, Korošec, 1653, prav tako ni bil.

P. Frančišek Pekenzell, Bavarec, 1656, prav tako ni bil.

P. Frančišek Carminelli, Štajerec, 54,²⁰ bil na tretji probaciji.

P. Frančišek Kogoj, Goričan iz Čedad, 47, prav tako bil.

P. Frančišek Ksaverij Töller, Štajerec, 51, v Družbo že prišel kot duhovnik.

17 Transkribirala in prevedla Nada Grošelj.

18 Formacija jezuitskih patrov in bratov se zaključuje s »tretjo probacijo (preizkušnjo)«. Gre za bolj vzgojni kot izobraževalni del formacije, za t. i. »vzgojo srca«. Pod vodstvom izkušenega voditelja jezuiti na probaciji opravijo mesečne duhovne vaje in premeditirajo redovna pravila ter še enkrat izmerijo globino in težo svoje nepreklicne izročitve Bogu. »Uradna« formacija je končana, ko vrhovni predstojnik odobri prihodnjo vlogo formiranega jezuita in ko ta izreče »zadnje« zaobljube (prim. Benedik, 1992).

19 Luknja v papirju.

20 Kakor gornje tri pomeni tudi ta in vse naslednje številke letnico rojstva in ne starost kandidatov.

P. Ignacij Peritzhoff, Kranjec, 55, bil na tretji probaciji.

P. Janez Krstnik Haller, iz Čedada, 52, ni bil.

P. Leopold Müller, Avstrijec, 54, bil.

Da bi se jim smel pridružiti, ponižno prosi tudi Marko Kappus, Kranjec, 57, teolog tretjega letnika v Bolonji. Zavzemam se zanj, ker je dobro usposobljen in zelo pobožen.

Častitljivega očeta prosim za dovoljenje, da sprejem prosilce v skladu s tem, kar sem pravkar popisal.

S temi besedami sebe in vse omenjene priporočam Vaši očetovski naklonjenosti s sinovskim spoštovanjem in ljubeznijo. V Celovcu, 20. avgusta 1685.

Prečastitemu častitljivemu očetu
sinov, med katerimi je najnevrednejši
Adam Aboeth

IHS

Prečastitemu očetu v Kristusu,
našemu očetu Charlesu de Noyellu,
vrhovnemu predstojniku Družbe
Jezusove.

V Rimu.

Avstrija, Celovec

20. avgust 1685

Oče provincial navaja tiste,
ki jih ocenjuje kot primerne
za čezmorske misijone in jih priporoča.

H

355

Adm Remunde in Christo Pater

Pax Christi

Intelligi expectari ad adm. of. Pat. V. informatione de sacerdotibus
huius provinciae mexicanae missionibus expectantibus, quorum nomina iam supra
submisera addito iudicio pp. meo CC in omnium omnino favorem
accesserunt et ego quae suffragia mea, quod autem in presenti propterea
scit: cum quibusdam eisdem eam egi circa dies mult. primus est fr. Fran.
Caminella, quae ob notabilem perplexitatem in activitate assidue animi
angustia quibus laborat ea primum sentit q. Directori quod 3° die p. vobis
in qua huius anno legit dicitur pot. nullatenus esse idoneum pro cuius
vi functione providetur et fructuose obunda. et huius

est q. Fran. Mayr qui dedit signa animi ferè inclinationis ser-
viendi animabus intra provinciam nostram in Regno Vagariae,
quod sane serenius operariis huius tempore magnifice opus habe-
re videtur, quod plures vna meum contestari poterunt.

Huius non obstantibus ambo stant acinuti ad nutum Pat. V. ut vel
cum euscandis aliis sine videntur quibus, vel meum in provincia
re p. deo et proximis laborent. Id quod reliquos dicitur.

Comendatis ab immediatis Superioribus et CC primum omnium virtus, et ea
lectura vni pollicetur. et omnes sunt facturi. 3° die ex ditionibus dicitur
Austriacis p. vobis subiecto Nomine.

p. Christoph. Stadler p. pr. natus 1676. bon. viri. nondum fuit in 3 ^o p. bue.	
p. Fran. Mayr, Camullus. 1679.	neg. iste.
ns. p. Fran. Pehenzell. Bauern 1676.	neg. iste.
p. Fran. Caminella. Steyer. 57.	Fuit in 3 ^o p. bue.
p. Fran. Cogy Font. Gontis. 47.	Fuit in eadem.
p. Fran. Xou. Toller Steyr. 51.	venit laudans ad see.
p. Ign. Pentzhoff. Carniol. 55.	Fuit in 3 ^o p. bue.
p. Bapt. Stadler. ex for. Julis. 52.	non fuit.
p. Leopold. Myker. Austra. 57.	Fuit.

Huius affectioni Mater, Bapty Carniol. 57. demisse supplicat, 37 ann. theol. B. v. v. v.
intercedo pro eo tanquam bene qualificato et homine valde Religioso.

Sliki 2a in 2b: Pismo avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha generalu Družbe Jezusove, 1685.

Vir: Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Fondo gesuitico 755, f. 355.

Supplicio Pat. V. propter salute amittit. Siquis iuxta prescripta in aures.
Atq. hujus generis omnes ari meum in Paternis favore, filiati cu
Reverentia et affectu edeant. Clagenfurti 20 Aug. 1685.

Adm. H. Pat. V.
Filiis in x. p. d. f. f. f.
A. Lang. Albert.

Admodum Revere. Patri in x. p. d. f. f. f.
P. Nostro Carolo de Nojelle
Sociis Jesu. Praposito
Generali.

Roma.

Justine Clagenfurti.
20. Aug. 1685.
P. Brault.
Reposit. filij p. d. f. f. f.
By Romanis in x. p. d. f. f. f.
Adm. H. Pat. V.

Uradni dopis avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha o opravljenem izboru, poslan z Dunaja v Rim, potrjuje, da so bili za odhod v Mehiko izbrani Marcus Kappus, Joannes Baptista Haller (oba s Kranjskega) in Leopoldus Müller (slednja sta tudi na seznamu kandidatov v provincialovem pismu). Nenavadno je dejstvo, da je ime Kappusovega avstrijskega provinciala navedeno kot Joannes Aboeth (to je sicer točno), medtem ko je v pismu nedvomno podpisan Adamus Aboeth. Kratek dopis avstrijskega provinciala je naslovljen »IOANNES ABOETH Praepositus Provincialis Societ: IESU In Provincia Austria«. ²¹

1.3 Eusebio Francisco Kino in njegov zemljevid Kalifornije ter Kappusovo pismo na Dunaj

Februarja 1694 je Kappus skupaj s svojim predstojnikom Eusebiem Franciscom Kinom in španskim stotnikom Juanom Mateom Mangejem prehodil 600 kilometrov vse do Kalifornijskega zaliva. Modre školjke, ki jih je Kino dobil kasneje, leta 1700, od Indijancev, so po njegovem lahko izvirale le s tihomorske obale, ne pa iz zaliva, tako da so jih morali dobiti po kopnem. To bi pomenilo, da je Kalifornija povezana s celino in torej ni otok, kot so mislili dotlej. Tovrstna potovanja ter preučevanja in opisi dežele, rastlinstva, živalstva in rudnin predvsem v Zgornji Pimeriji in Sonori kažejo na dejstvo, da Kappus ni bil zgolj misijonar, ampak je, skupaj s Kinom in drugimi misijonarji, tudi aktivno raziskoval območje Sonore ali morda tudi bolj severno in zahodno od njega, preden so to po letu 1767 po izgonu jezuitov iz kraljestev Portugalske, Španije, Francije in iz habsburške monarhije nadaljevali frančiškani, npr. znameniti »kalifornijski apostol« Junípero Serra (Hackel, 2018). Konec 17. stoletja so območje Spodnje Kalifornije tako pokristjanjevali in raziskovali predvsem jezuitski misijonarji z ozemelj srednje Evrope, za njimi malo kasneje – predvsem v prvi polovici osemnajstega stoletja – tudi Jacob Sedelmayer iz Bavarske, Ignacius Keller iz Češke, Philip Segesser iz Švice, Juan Nentuig iz Šlezije in tudi Fernando Consag (Ferdinand Konščak) po rodu iz Varaždina, ki je prvi prišel iz Spodnje Kalifornije ob obali do reke Kolorado, s prehodom ne po morju, čez zaliv, temveč po kopnem, ki ga je dokazoval že Kino mnogo let poprej. Kappus je bil udeležen v izmenjavi poročil (npr. njegovo pismo Kinu o školjkah) in na odpravi, ki je bila namenjena iskanju kopenskih poti v Kalifornijo.

Jezuitski misijonar Eusebio Francisco Kino (lat. Khinus, v italijanščini Eusebio Francesco Chini in v nemščini Eusebius Franz Kühn, 1645–1711) iz Južne Tirolske v današnji Italiji je na podlagi svojih potovanj in odkritij leta 1701 narisal zemljevid, v katerem prvokrat zariše in dokazuje, da Spodnja Kalifornija (Baja California) ni otok,

21 <http://econtent.unm.edu/cdm/compoundobject/collection/src/id/11478/rec/3> (citirano 16. 4. 2016).

ampak v resnici dolg polotok, ki je povezan s severnoameriško celino. Kalifornija je bila sicer že v 16. stoletju na nekaterih zemljevidih vrisana kot polotok, vendar se je to védenje kasneje izgubilo in so se razširile drugačne, napačne interpretacije. Kartografsko je Kino pokazal, da Kalifornijski zaliv ni nekakšna velika morska ožina, ki naj bi potekala vzdolž Severne Amerike, in da torej Kalifornija ni otok, kot so mislili tedaj. Na zemljevidu je zapisano tudi posvetilo Kappusu, ki je prevedeno v slovenščino (Maver, 2016, 62–67). Kappus je po Kinovem naročilu poslal to pismo iz Mátapa v Sonori leta 1701 znancu Filipu Alberthu na Dunaj, ta pa ga je nato preposlal uredništvu revije *Nova litteraria Germaniae aliorumque Europae regnorum anni MDCCVII collecta*, ki je izhajala v letih 1707–1709 v Frankfurtu ob Majni in Leipzigu ter je v povezavi s Kappusom pomemben posrednik védenja o kolonialni Ameriki v tedanji Evropi. Kappusovo pismo je s Kinovim posvetilom in zemljevidom izšlo v letniku 1707, zemljevid pa je znan pod naslovom *Passo por tierra a la California* (prehod po kopnem v Kalifornijo). To je prvi avtentični zemljevid Kalifornijskega zaliva, narejen na temelju odprav, s katerimi je Kino raziskal gornji del Kalifornijskega zaliva ter tokova Gile in Kolorada. Ta študija prinaša slovenski prevod iz latinskega Kappusovega pisma s Kinovim zemljevidom, ki ga vpelje uredništvo omenjene revije:

Častiti pater Filip Alberth iz Družbe Jezusove, predstojnik Knjižnice pri Sv. Ani, nam je dobrohotno predstavil zemljevid, ki nas pouči, da je Kalifornija,²² ki je doslej veljala za otok, v resnici celina. O tem zemljevidu, izrisanem v Ameriki po prizadevanju patra Eusebia Francisca Kina, smo sodili, da bi ga bilo greh odtegovati javnosti, zato smo ga prikazali v bakrorezu na zadnji strani; k njemu bo vsakdo, ki se mu bo zahotelo, lahko narisal najnovejši zemljevid patra Hennepina in druge zemljevide drugih avtorjev. Obenem pošiljamo pismo, ki ga je pater Marko Anton Kappus iz Mátapa – v Severni Ameriki ta kraj slovi po kolegiju Družbe Jezusove – skupaj z omenjenim zemljevidom patra Kina poslal v Evropo, natančneje v Avstrijo, glasi pa se takole:

Častiti pater v Kristusu,
Kristusov mir!

Ker na nekaj mojih pisem, ki sem jih lani in predlanskim poslal v Evropo, ni sploh nikakršnega odgovora, utemeljeno sumim, da so utrpela brodolom ali da so padla v roke sovražnikov, ki jim je izpostavljen ocean. Mogoče bo pričujoče pismo, če nisem v zmoti, plulo z ugodnejšim vetrom, zdaj ko se Španija veseli svojega novega kralja. Kljub temu in prav zato sicer različni ljudje širijo

22 Danes Peninsula de Baja California, Kalifornijski polotok.

različne govornice in trdijo, da bo Mars zanetil vojne na morju in po deželah. Naj bo že z vojnami tako ali drugače, to kratko pisemce pišem in ga pošiljam na običajni način, drugo pa prepuščam usodi. Zdaj se mi ponuja tehten povod za pisanje; v mesecu februarju je namreč iz Kalifornije (kjer se krščanska vera iz dneva v dan bolj širi) pripotoval častiti pater Juan María de Salvatierra in se za ta čas ustavil pri meni; in ker sva se pogovarjala o težavnosti prehoda čez morje v Kaliforniji, njega pa so prepričali tehtni argumenti, ki so po vsem videzu dokazovali, da Kalifornija v nasprotju z zemljevidi sodobnih geografov ni otok, temveč polotok, se je podal na potovanje po kopnem, dolgo 150 lig²³ in več, s spremljevalcem, častitim patrom Eusebiem Franciscom Kinom; premagal je ogromne ovire in naposled odprl svetu nov dostop do Kalifornije po kopnem. Zato bodo preučevalci geografije na zemljevidih, ki jih bodo izdajali v prihodnje, spet sledili starejšim stopinjam in Kalifornije ne bodo več risali kot otok, temveč kot polotok, če ne bodo hoteli vztrajati v zmoti. In da bi ukaželnim, ki jih je v Avstriji vse polno, postala ta predstava jasnejša, prilagam majhen zemljevidek, ki mi ga je v ta namen predal častiti pater Eusebio Francisco Kino. Ob drugi priložnosti bom poslal obširnejši zemljevid Amerike, za vmesni čas pa pričakujem, da bo že ta podatek dobrodošel vsem, še zlasti, kot menim, patrom Družbe. Ne bom predolg, ker sem v pripravi na potovanje našel ugodno priliko, da pošljem to pismo v México. Priporočam se Vaši Častitosti v spomin pri svetih mašah in molitvah. V Mátapu, 8. junija 1701.

Služabnik Vaše Častitosti v Kristusu, Marko Anton Kappus.

Zemljevid je bil zložen, na njegovi zunanji površini pa je bil spredaj napis oziroma Kinovo priporočilo oziroma posvetilo Kappusu:

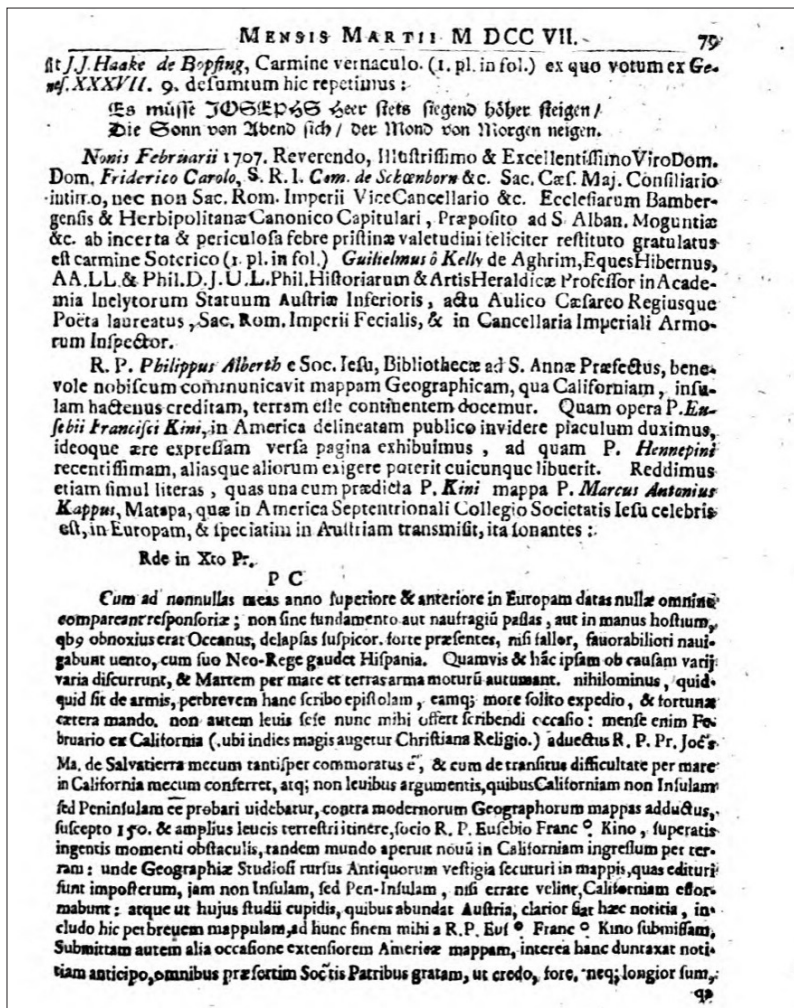
Reverendo P. Marco Antonio Kappus, S. I., Collegii Matapensis Rectori Harum Novarum Regionum, et Missionum, Fautori et Benefactori se enixè commendat Eusebius Franciscus Kinus S. I.

Častitemu patru Marku Antonu Kappusu, D. J., rektorju kolegija v Mátapu tukajšnjih novih dežel in misijonov, pokrovitelju in dobrotniku se goreče priporoča Eusebio Francisco Kino, D. J.²⁴

23 1 liga = 5,555 km, op. prev.

24 Prevedla Nada Grošelj.

Iz Kappusovega pisma z zemljevidom E. F. Kina Filipu Alberthu na Dunaj (1701) je razvidno, da se pošiljatelj jasno zaveda pomena zemljevida in obljublja še obširnejši zemljevid Amerike, vendar ta (če je bil poslan) ni ohranjen. Doslej je bila Kappusova vloga pri tem znamenitem zemljevidu kolonialnega Novega sveta gotovo podcenjena (Stanonik, 1987; prim. Zaplotnik, 2016, 56, 135–136).

Slike 3a–3c: Kinov zemljevid *Passo por tierra a la California* in Kappusovo pismo na Dunaj, 1707.

Vir: *Nova litteraria Germania aliorumque Europae regnorum anni MDCCVII collecta*, 1707. Dostopno na naslovu: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ17737660X (10. 3. 2016).

qua bonam Mexicū hanc transmittendi epistolam nactus sum occasione in prociñtu itinē-
ris constitutam. in Ssa, RVz. Sacris, et orationes me cōmittendo. Matapæ 8. Iunii 1701.

RVz. Seruus in Xto

Marcus Antus Kappus.

Ipsius mappæ exterior superficies, eaq; complicata hanc præ se ferebat
inscriptionem :

Reudo P. Marco Antonio Kappus.
S. I. Collegii Matapensis Re-
ctori Harum Novarum Regi-
onum, & Missionum, Fatori,
& Benefactori se enixè com-
mendat

Eusebius Franciscus Kintus, S. I.

O L S N Æ Silesiorum

Mense Novembri superioris anni (licet titulus annum 1707. præferat) lucem
adspexit: *Olsnographia* oder eigentliche Beschreibung des Olsnischen Fürstenthums
in Dieder. S. d. Lesien, welche in zwey Haupt- Theilen, so wohl insgemein dessen Nahmen / Si-
tuacion, Regenten/ Religions Zustand/ Regiments Wesen/ und andere notable Saden /
als auch insonderheit die Städte und Reich- Bilder des Olsnischen Fürstenthums mit ihrem
Denkwürdigkeiten vorstelt, ausgefertiget von *Ioh. Sinapio*, Rectore der Fürstl. Schule
und Bibliothecario zur Delfe. Leipzig und Frankfurt bey Johann Christoph Branden-
burgers nachgelassenen Witwe 1707. Prostat etiam Vratislaviæ apud Christianum
Bauchium, bibliopolam. (7. Alph. demta plagula unica, in 8.) Autor descriptio-
nem Ducatus hujus, exteris non satis hæcenus cogniti, singulari studio concinna-
vit. Post dedicationem, Celsissimis Ducibus Olsnensibus, CAROLO FRIDE-
RICO, & CHRISTIANO ULRICO, Fratribus Germanis, qui nunc in Aca-
demia Regia Berolinensi, Aulaque Augusta Borusso- Brandenburgica, ad digna
Familia & fortunæ sublimitate decora formantur, inscriptam, sequitur Præfatio
ad Lectorem, recensens Manuscripta eorum, qui descriptionem Ducatus Olsnensis
affectarunt, non perfecerunt. Opus ipsum in duas dispartitur partes, Generalem
& Specialem. Partis Generalis hæc est Sciagraphia. Tractatio prima Capite I,
Ducatus Olsnensis nomen & etymon. II. Fines & situm. III. Districtus. (Reich-
bilder) IV. Fluvius & aquas. V. Sylvas. VI. Linguae varietatem. VII. Insignia
Ducatus Ducumque Olsnensium. VIII. Memorabilia, quæ in Ducatu ab A. 1109.
acciderunt, generatim exhibet. Tractatio secunda seriem Dominorum Ducumq;
Olsnensium quatuor lineis distinctam exponit, & I. Ducum Silesiæ Piastorum
lineæ Vratislaviensis, Dominorum Olsnæ. II. Ducum Piastorum lineæ Glo-
govienfis, Dominorum Ducumque Olsnensium. III. Ducum Monstbergico-
Olsnensium. IV. Ducum Wirtembergico Olsnensium Genealogiam, res ges-
tas & Historiam sistit. Tractatio tertia de statu Religionis in Ducatu Olsnensi
Sectionibus XV. & quidem Sectione I. de Paganismo. Sectione II. de Conversione
ad fidem Christianam. Sect. III. & IV. & seq. usq; ad XII. de cura & zelo Ducū Ols-
nensium in promovenda Religione. Sect. XIII. nomina hodie viventium Senio-
rum & Pastorum in Ducatu Olsnensi. Sect. XIV. Historiam vitasq; Pastorum &
Superintendentium Olsnensium a tempore Reformationis usque ad præsentem
statum.

Tom. V.

L

statum.

Eusebio Francisco Kino je imel pionirsko vlogo pri naselitvi, kartografranju in pokristjanjevanju Spodnje Kalifornije ter severne in severozahodne Sonore vse do današnje ameriške zvezne države Arizone. Splošno znano je, da je bil rojen v južnotirolskem mestecu Segno, obiskoval jezuitske šole, hudo zbolel in se nato odločil posvetiti življenje delu v misijonih, še posebej pa sta ga zanimali matematika in geografija. Po več zavrnitvah za misijonarsko delo je bil Kino sprejet v diplomatsko službo in je prispel v Mehiko leta 1681. Kot misijonar in kraljevi kartograf je odšel iz Ciudad de México na severozahod Nove Španije v Zgornjo Pimerijo v današnji severni Sonori. Od leta 1687 je v svojem prvem ustanovljenem misijonu Nuestra Señora de los Dolores s sodelavci, vključno s Kappusom, počasi razširil mrežo misijonov proti severu v današnjo Arizono vse do reke Kolorado ter današnjega območja okrog mesta Yuma in reke Gile v ameriški zvezni državi Arizona, ni pa jasnih dokazov, da bi Kappus kdaj bival na ozemlju današnjih Združenih držav Amerike v južni Arizoni. Kot trdijo nekateri, je pomembno, da je Kinova širitev misijonov potekala relativno mirno (z izjemo nekaterih uporov), saj je v svojih prizadevanjih pri širjenju krščanske vere združil znanje gospodarskega načrtovanja, navajanja staroselcev na gojenje posameznih kultur in vzrejo živine in predvsem toleranco do njihovih navad in običajev, zato je bil pri širitvi proti severu in zahodu tudi zelo uspešen (Bolton, 1984). Po drugi strani se prav Kappus ni strinjal s prehitrim in površnim pokristjanjevanjem, ki ga je po njegovem mnenju izvajal Kino – to je razvidno iz Kappusovega pisma v španščini Diegu de Almonacirju. Čreda dvajsetih krav naj bi v času njegovega življenja narasla na celotnem območju na kakih 70 000 glav živine, saj je dajal velik poudarek živinoreji (*Ibid.*).

Kinov zemljevid, ki ga je Kappus poslal na Dunaj leta 1701, in geografsko odkritje, da Kalifornija ni otok in da jo je mogoče doseči po kopnem iz Mehike, sta pomembna za zahodni svet. Kino je napisal avtobiografsko obarvano kroniko *Crónica de la Pimería Alta: Favores Celestiales (Kronika Zgornje Pimerije: nebeški blagri, 1708)*.²⁵ Želel si je napredovati proti severozahodu in razširiti jezuitske misijone v t. i. Zgornjo Kalifornijo (Alta California), a se je to zaradi njegove smrti, političnih okoliščin in prepovedi jezuitskega reda uresničilo šele po letu 1769 s frančiškanskimi misijonarji in ustanovitvijo njihovih misijonov in redukcij (*reducciones*).

25 Leta 1919 jo je Herbert Eugene Bolton prevedel v angleščino kot *Kino's Historical Memoir of Pimería Alta*.

1.4 Izpoved zaobljub

»Professio quatuor votorum«, Mátape, 2. Februar 1696.²⁶

Ego Marcus Antonius Khappus Professionem facio, et promitto Omnipotenti DEO coram eius Virgine Matre, et universā Cælesti Curiā, ac universis Circumstantibus, et tibi, Reverendo Patri Joanni Muñoz de Burgos vice admodum Reverendi Patris Nostri Thyrsi Gonzalez Praepositi Generalis Soc. JESU, et Successorum eius, locum Dei tenenti, perpetuam paupertatem, castitatem, et obedientiam, et secundum eam peculiarem curam circa puerorum eruditionem iuxta formam vivendi in litteris Apostolicis Soc. JESU, et in eius constitutionibus contentam. Insuper promitto Specialem Obedientiam Summo Pontifici circa Missiones, prout in eisdem litteris Apostolicis et Constitutionibus continetur. Matapæ die 2 Februarii 1696.

*In Ecclesia Soc. JESU S. Josephi
Ego Idem Marcus Antonius Khappus.*

Ego Marcus Antonius Khappus Professus Soc. JESU promitto Omnipotenti Deo coram eius Virgine Matre, et totā Curiā Cælesti, et coram Reverendo Patre Joanne Muñoz de Burgos locum admodum Reverendi Patris Nostri Thyrsi Gonzalez Generalis Praepositi tenente, nunquam me acturum quācunque ratione vel consensurum, ut quae ordinata sunt circa paupertatem in Constitutionibus Societatis, immutentur, nisi quando ex causa justa rerum exigentium videretur paupertas restringenda magis.

Praeterea promitto nunquam me acturum vel praetensurum, ne indirecte quidem, ut in aliquam praelationem vel dignitatem in Societate eligar vel promovear.

Promitto praeterea nunquam me curaturum praetensurumve extra Societatem praelationem aliquam vel dignitatem, nec consensurum in mei electionem quantum in me fuerit, nisi coactum obedientiā eius, qui mihi praecipere potest sub poena peccati.

Tum si quem sciam aliquid praedictorum duorum curare, vel praetendere, promitto illum remque totam me manifestaturum Societati, vel Praeposito eius.

Insuper promitto, si quando acciderit, ut hāc ratione in Praesidem alicuius Ecclesiae promovear, pro cura quam de animae meae salute ac rectā muneris mihi impositi administratione gerere debeo, me eo loco ac numero habiturum Praepositum Societatis Generalem, ut nunquam consilium audire detrectem, quod vel ipse per se, vel quisvis alius de Societate, quem ad id ipse sibi substituerit, dare mihi

26 Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Hisp. 20, fol. 288r–289r.

dignabitur. Consiliis vero huiusmodi ita me pariturum semper esse promitto, si ea meliora esse, quam quae mihi in mentem venerint, iudicabo: omnia intelligendo iuxta Societatis Constitutiones et declarationes.

Matapæ in Sacristia Collegii Societatis Jesu S. Josephi

2 Februarii 1696

Ego Idem Marcus Antonius Khappus.

Kappus je bil prestavljen iz Cucurpa v Mátape in to je bilo pomembno napredovanje, saj je tako za nekaj let postal rektor tamkajšnjega kolegija, in sicer po 2. februarju 1696, ko je opravil še četrto oziroma slovesno zaobljubo, tej pa je sledila odločitev generala Družbe Jezusove. Tri navadne, neslovesne zaobljube (obljube uboštva, čistosti in pokorščine) je skupaj opravil že prej, s četrto, slovesno zaobljubo pa je, kot je razvidno iz tukaj prvikrat objavljenega izvirnika in prevoda, obljubil vdanost in popolno razpoložljivost papežu in pripravljenost slediti ukazom generala, ne glede na nevarnosti: »Člani s četrto zaobljubo tvorijo najvišji razred in jedro Družbe Jezusove. Ti edini morejo opravljati najvišje službe v redu« (Zaplotnik, 2016, 47). Slovenski prevod Kappusove jezuitske zaobljube uboštva in popolne pokorščine papežu glede službovanja v misijonih:

Jaz, Marko Anton K[h]appus, izrekam zaobljube in obljubljam vsemogočnemu Bogu vpricho njegove deviške Matere, vseh angelov in svetnikov²⁷ in vseh pričujočih, in tebi, častitemu patru Juanu Muñozu iz Burgosa, ki predstavlja našega prečastitega očeta Tirsa Gonzáleza, vrhovnega predstojnika Družbe Jezusove, in njegove naslednike, pa tudi kot Božjemu namestniku, večno uboštvo, čistost in pokorščino; v smislu te pokorščine obljubljam posebno skrb za pouk otrok; vse to v skladu z načinom življenja, kakor ga določajo Apostolska pisma in Konstitucije te Družbe. Poleg tega obljubljam posebno pokorščino papežu glede poslanstev,²⁸ kot je obseženo v istih Apostolskih pismih in Konstitucijah. V Mátapu, 2. februarja 1696.

V jezuitski cerkvi sv. Jožefa
Jaz osebno, Marko Anton Kappus.²⁹

27 Dobesedno: vesoljnega nebeškega zbora.

28 Tj. misijonov.

29 Slovensko besedilo tega in naslednjega obrazca je povzeto po knjigi *Societas Jesu: Konstitucije Družbe Jezusove in Dopolnilne določbe* (2007, 156, 287–288). Zadnji odstavek je v Kappusovem besedilu in v našem prevodu precej daljši od različice v knjigi.

Jaz, Marko Anton K[h]appus, profes Družbe Jezusove, obljubljam vsemo-
gočnemu Bogu vpricho njegove deviške Matere in vsega nebeškega zbora ter
vpricho tebe, častitega patra Juana Muñoza iz Burgosa, ki zastopaš našega pre-
častitega očeta Tirsa Gonzáleza, vrhovnega predstojnika Družbe Jezusove,
da ne bom nikoli na noben način naredil ničesar ali soglašal, da bi se spre-
menilo to, kar je v Konstitucijah določeno glede uboštva, razen če bi se zdelo, da
je iz utemeljenega razloga glede na okoliščine uboštvo treba postrožiti.

Obljubim tudi, da ne bom nikoli delal na tem ali se potegoval, niti posredno,
da bi bil izbran ali da bi napredoval na kakšno častno mesto ali dostojanstvo
v Družbi.

Obljubim tudi, da ne bom nikoli iskal ali se potegoval za nobeno častno služ-
bo ali dostojanstvo zunaj Družbe in da ne bom privolil v svojo izvolitev, če
bom o tem odločal sam, razen če me bo k temu zavezovala pokorščina tiste-
mu, ki mi lahko ukazuje pod kaznijo greha.

In če bom izvedel, da kdo išče ali se poteguje za katero od zgoraj omenjenih
služb, obljubim, da bom njega in vso stvar razkril Družbi ali njenemu vrhov-
nemu predstojniku.

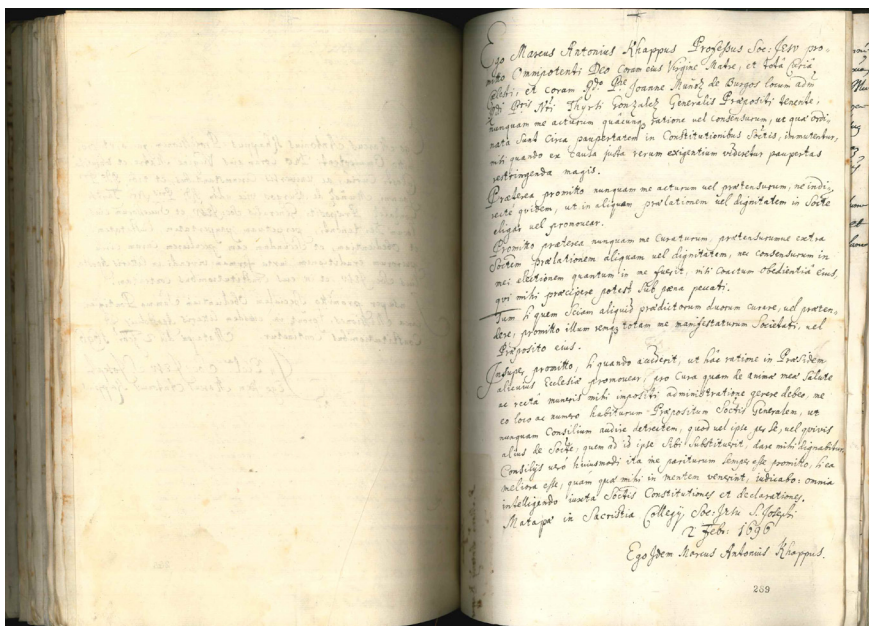
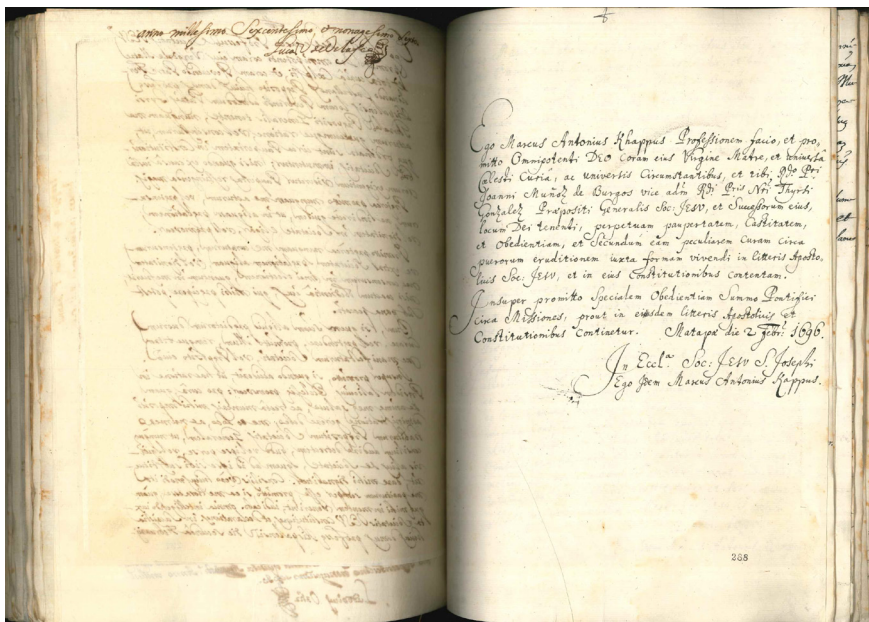
Poleg tega obljubim, da bom, če bi se kdaj zgodilo, da bi bil na ta način po-
svečen za škofa kakšne cerkve, v skladu s skrbjo, ki jo moram gojiti za zdravje
svoje duše in za pravilno opravljanje poverjene mi naloge, imel vrhovnega
predstojnika Družbe v takih časih, da se mu nikoli ne bom branil prisluh-
niti, če mi bo osebno ali po komer koli drugem iz Družbe, ki ga bo on do-
ločil, dobrohotno želel dati kakšen nasvet. Obljubim, da bom vedno ubogal
take nasvete, če bom presodil, da so boljši od mojih lastnih zamisli; vse bom
razumel v skladu s Konstitucijami in razglasi Družbe.

V Mátapu, v zakristiji jezuitskega kolegija sv. Jožefa

2. februarja 1696

Jaz osebno, Marko Anton Kappus.³⁰

30 Transkribirala in prevedla Nada Grošelj.

Sliki 4a in 4b: Kappusove zaobljube, 1696.

Vir: Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Hisp. 20, fol. 288r-289r.

1.5 Pismo s Kanarskih otokov Michaelu dell Potaeju

Število misijonov je na severu in severozahodu Nove Španije sredi 17. stoletja skokovito naraščalo. Ustanavljali so *redukcije*, naselja, in v njih naseljevali avtohtono prebivalstvo. Namen redukcij je bil dvojen: organizirati avtohtono prebivalstvo in ga uvesti v evropsko kulturo. Ustanavljali so jih lahko tako posvetne oblasti kot tudi verski redovi. Španska krona je leta 1664 jezuitskemu generalu naročila, da lahko v španskih kolonijah deluje četrtnina misijonarjev Nešpancev, če prihajajo iz Nizozemske, Avstrije in Češke, torej je to veljalo tudi za Kappusa, ki se je leta 1687 odpravil čez veliko lužo iz španskega Cádiza z drugimi misijonarji.

V letu 1680 je bila prva skupina misijonarjev v Sevilli pripravljena na odhod v Ameriko. Tisti čas je bil edino pristanišče za ladje, namenjene v Ameriko, Cádiz, ki je nadomestil pristanišče v Sevilli. Ladje so ponavadi plule najprej do Kanarskih otokov in nato naprej v Ameriko, najpogosteje v pristanišče Vera Cruz, še prej so se ponavadi ustavile v Portoriku ali v Santo Domingu. Druga skupina misijonarjev iz srednje Evrope je zapustila Cádiz 1. julija 1687 in prispela v Vera Cruz v Novi Španiji 15. septembra. Pismi Adama Gilga in patra Adama Kallerja sta že bili objavljeni v nekaterih knjigah (Stöcklein, *Der Neue Welt-Bott*), pričujoče tretje pismo izpod peresa Marka Antona Kappusa pa je bilo dolgo časa neznano (Stanonik, 1987). Napisal ga je 10. julija 1687 v latinščini, ko je njegova ladja plula mimo Kanarskih otokov, in ga naslovil na patra Michaela dell Potaeja, člana jezuitskega kolegija v Ljubljani. Je enkratni primer pisma, ki opisuje pot do Kanarskih otokov in se osredinja na potovalne okoliščine na ladji San Román, zato je dragoceno pričevanje o življenjskih razmerah misijonarjev, ki so bili na poti v Ameriko in katerih potovalne okoliščine so bile zelo različne. Kappus je pismo napisal v naglici in v težkih okoliščinah, a je kljub temu zelo dobro strukturirano in daje sistematičen vpogled v njegovo potovanje iz Cádiza proti Kanarskim otokom. V latinščini piše z lahkoto in eleganco, na to kažejo poznavanje kompleksnejših glagolskih oblik, bogat besedni zaklad in uporaba sinonimov. Njegovo znanje latinščine je zagotovo boljše od pisnega znanja nemščine v drugih pismih, ki je spričo vsakodnevne uporabe bolj obarvana s pogovornimi in narečnimi izrazi.

Pismo očeta Marka Kappusa, Kranjca, D. J., iz bližine Kanarskih otokov, 10. julija 1687, očetu Michaelu dell Potaeju v Ljubljano:

Naj bo dobro, ugodno, uspešno in srečno ter naj se izteče v večjo Božjo slavo. Z zelo ugodnimi vetrovi smo že dosegli Kanarske otoke, prej imenovane Srečni otoki, kakih 270 lig oddaljene od Cádiz. Tu ne bomo vrgli sidra, ampak z ugodnim vetrom nadaljujemo pot v Ameriko. Dovoljeno nam je bilo le to, da z ladjo, ki se vrača v Cádiz, pošljemo svoja pisma o srečnem prehodu našega ladjevja skozi Kanarsko otočje. Pot je bila uspešna, čeprav nam je bilo mogoče ujeti ugoden veter le v tri razvita jadra. V našem konvoju imamo namreč dve ladji, ki sta iste vrste in sta zagotovo ovira za vse druge, in ki sledita preostalim z devetimi ali desetimi razvitimi jadri, a jih skoraj nikoli ne dohitita. Vendar pa so morale druge ladje z dvojnimi močmi kljub sicer odlični plovbi prekiniti svojo pot ter ju počakati in jima pomagati: vse doslej ne vemo natančno, kaj se jima je zgodilo, saj se Capitani in Admiranti nismo mogli toliko približati, da bi ju povprašali, kaj se je zgodilo. Predvčerajšnjim, ko smo se ob sončnem zahodu pripravljali, da kot ponavadi zmolimo rožni venec, je ena od teh dveh ladij dala signal z bojnim strelom in Capitana je takoj (čeprav je pihal zelo ugoden veter s krme) zvila jadro in ustavile so se tudi druge ladje, ki so sledile njenemu zgledu, kot je pač zapovedano. Admiranta, ki je ponavadi zadnja, v nasprotju s Capitano, ki je ponavadi prva, pa je nemudoma obrnila jadra proti ladji, ki je potrebovala pomoč, in končno, po 4 urah, sredi noči, je Capitana dala znak z dvojnimi salvami, da lahko odplujemo. Morda bomo celo odpluli sami in jo pustili samo na Oceanu, kot tudi drugo ladjo, ki ji je podobna, saj po plovbi mimo Kanarskih otokov ni ničesar, česar bi se bali od [...] in Barbarov,³¹ vse do Portorika, kamor bomo po splošnem pričakovanju z Božjo pomočjo prispeli še pred sredino avgusta, če bomo brez teh priveskov. Naša ladja je zelo dobra, močna in hitra, in odkar smo izpluli iz Cádiz, ponavadi pluje pred drugimi z isto hitrostjo, levo od Capitane, čeprav nikoli ne razvije več kot treh navadnih jader. Le razmere za spanje so podobne jetniškimi, vse drugo je več, kot smo upali in pričakovali. Glavno kabino na krmi in pripadajočo okolico si deli samo nas triindvajset, vendar pa se moramo zaradi številnosti stisniti, da se namestimo za počitek. Spimo prav na krmi, preostali pa drugje. Pri darovanju 4 maš na dan se izmenjujemo po posameznih dnevih, in odkar smo pričeli potovanje v pristanišču Cádiz, smo lahko vsakodnevno maševali. Proti večeru vsi skupaj molimo rožni venec, v prisotnosti ladje Capitana in drugih njenih odličnih gostov, ki potujejo naprej v Zahodne Indije, kot je na primer eden od vitezov Sv. Jakoba, ki predstavljajo v Španiji najvišji rang

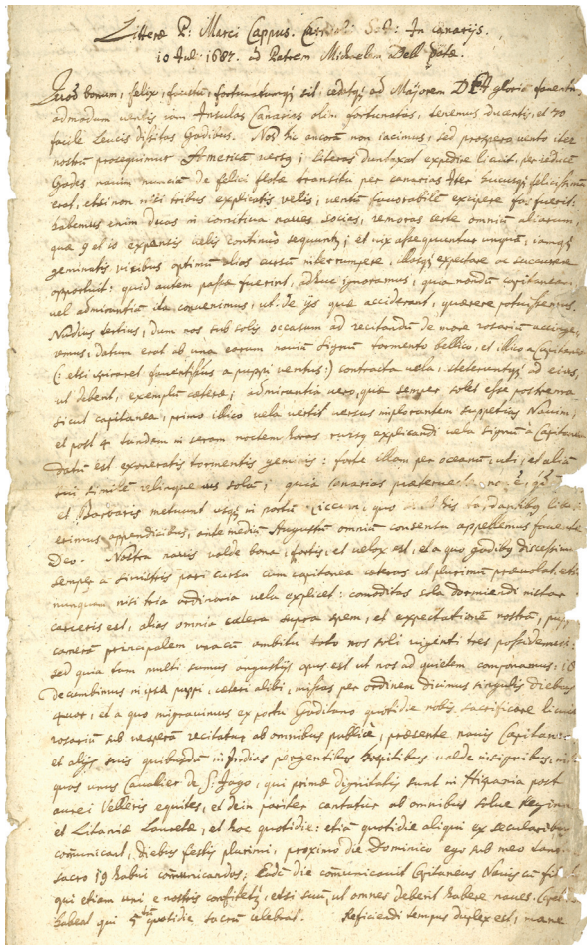
31 Tj. piratov.

takoj za vitezi Zlatega runa. Potem vsi pojemo lavretanske litanije in Salve Regina, in tako vsak dan; prav tako gredo nekateri laiki vsak dan k obhajilu, ob praznikih večina: zadnjo nedeljo sem imel pri obhajilni mizi 19 oseb, ki so prejele obhajilo. Istega dne je kapitan ladje prejel obhajilo s sinom, ki se je tudi spovedal enemu od nas, čeprav ima Capitana svojega duhovnika – kot ga morajo imeti vse ladje –, ki vsak dan slavi peto mašo. Jemo dvakrat na dan: prvokrat okrog 8. ali 9. ure in proti večeru okrog 3. ali 4. ure. Doslej so nas dobro pogostili, zjutraj s tremi in zvečer s štirimi ali petimi jedmi, ki so dobro in okusno pripravljene, vmes pa dobimo sladkor ali citronove ali figove slaščice, pripravljene s sladkorjem itn. Na voljo imamo vino kakor tudi vodo in dvakrat zapečen beli kruh, kolikor si poželimo; zvečer, preden ležemo, spijemo vodo in zaužijemo kruh, in dušo si privežemo s sladkorjem na način, kot je v navadi pri Špancih, ter vsako jutro s skodelico čokolade, kar se mi zdi naravnost čudovito. V vsem tem času sta vreme in zrak tako sveža, da moramo uporabiti plašče, in čeprav smo to primorani storiti tudi ponoči, vendarle ne trpimo zaradi prevelike vročine, ampak prej zaradi premalo, navkljub dejstvu, da smo sedaj približno na 28 stopinjah zemljepisne širine: to namreč povzročajo močni vetrovi. Še posebej ob prihodu v Ameriko pa ne bo manjkalo pregovorne mučne vročine, ki jo bomo sprejeli iz Božje roke zadovoljno in z veseljem, kakor sprejemamo zdajšnji spomladanski zrak. Bog bodi zahvaljen, vsi se počutimo dobro. Najprej in po preteku nekaj dni je nekaj očetov zbolelo, 3 ali 4 Španci, dva Italijana, en oče iz Češke in oče Haller iz naše province, ki je pred tremi dnevi tudi potreboval zdravnika, a mu je sedaj bolje, kakor tudi vsem drugim z izjemo belgijskega očeta, za katerega se zdi, da mu je morje preveč sovražno in mu komaj kdaj dovoli vstati iz postelje. Vseeno pa upam, da bomo z Božjo pomočjo vsi zdravi in nepoškodovani prispeli na naš zeleni cilj. Tole je bilo seveda napisano zelo na hitro kar na mojih kolenih, saj ko smo izvedeli za priložnost, da lahko pošljemo pisma, smo se vsi hitro spravili k pisanju, toda prostor ni bil dovolj velik za vse: meni služi za mizo plošča škatle za kockanje, ki sem jo dal čez kolena. In tako sedaj pozdravljam Vašo Reverenco zadnjic v letošnjem letu, če nas bo Gospodova dobrota srečno pripeljala, kot upamo, v Mehiko: od tam bo zopet mogoče poslati nove pozdrave iz Indij. V vmesnem času ponižno prosim Vašo Reverenco, naj blagovoli o mojem pisanju obvestiti moje gospode sobrate, p. Zaharijo, brata kapucina in gospe nune v Škofji Loki, ter vsakemu od njih in vsem tistim, ki jih poznam in ki jim spričo pomanjkanja časa in prostora ne morem pisati, kot bi si želel, ob priložnosti sporočiti moje

pozdrave. Vaša Reverenca naj se me ne pozabi spomniti v svojih najbolj svetih daritvenih molitvah. Moje spoštovanje prečastitemu očetu rektorju in celotnemu kolegiju v Ljubljani.

Pri Kanarskih otokih, 10. julija 1687.

Vaše Reverence služabnik v Kristusu
Marko Kappus, S. J.³²

Sliki 5a in 5b: Prepis pisma s Kanarskih otokov Michaelu dell Potaeju, 1687.
Vir: Arhiv Republike Slovenije (Dolski arhiv), Ljubljana.

32 Prevedla Igor Maver in Nada Grošelj.

ad 9° vel 10° usque. Ad 11° vel 12° hactenus ualde bene habet. Sumus
mane 3. uespere 4. uel 5. faculij, et quidem bene. Et rapide paratij, interueniendi
quodlibet saccharo, aut alijs ex saccharo confectis cibis, et copiosis Vinis,
quorij, aquarj, et bibulam candidam panem, quantum cupimus, bibamus. Uespere
antequam decumbamus, aqua trauilla, et panem, de saccharo nos reficiamus
decepto apud Hispanos more, uti, et mane quotidie poculo chocolate. Quod
nihil sume mirum uidetur, est, tempus aeris, per totos hos dies, adeo recedentem
esse, ut pati usum nobis quotidie aqua sit, et etiam ita contribuit, tamus noctu
lumen non patiamur ex altum, sed potius defectum coloris, et: nunc circa
20. eleuationis gradus uersamus. hoc tempore uentorum, frequentia efficit,
non decernunt tamen praeteritum sub nigros America portores illi adesti quaj,
nosq; ipsi, quos ubi hoc uenit aërem, ita libenti animo a manu Dei ex,
cipiamus gaudentes. Omnes deo sint laudes, bene uolumus, primum, et per decursu
diebus aliquot male uerserunt ipsi aliquot Hispani 3, bel et. duo Itali, unus
Pater ex Bohemia, et Luther Haller ex nostra prouincia, qui ante haec dies etiam
Medico aqua habuit, sed nunc iterum melius habet, uti, et etiam omnes prole
Rafsem unum Belgam, cui nimis uidos inuenit mare, et uix cum aliquando
facto surgere patitur: attamen cum diuina gratia spero nos omnes saluos,
et incolumes ad optatum terminum portu deferendos: hoc ratificatione scilicet
supra genia scripta quia dum intellexeramus occupationem expediendi litas,
omnes nos ad certitudinem uicinximus, sed non omnibus sufficit haec: nisi mens
hoc sequit dubula genibus super impota: ita nunc quorij, et ueltra
ualedico postremum pro hoc anno, si nos, dei bonitas, uti speramus, felicitate
deducet Mericam: inde uentus licetit nouem ex fudijs ante mihese:
Interim rogatum est: ueltra sumillime, dignetur haec, qua scribo meij diij
factibus. S. Iacobus Capucino, et dominabus Sanctimonialibus Leopoldum
nunciare, atq; una is, omnibq; nobis salutem sua occasione ex me deponere,
quibus ad tempus, et loci defectum scribere, ubi cupio non potum. Ualeat
Haec ueltra meij in 1684. meij factisq; remanere non obliuiscat. S. Iacobus
cum solo Collegio Sabacensi reuereor. In Curiaj, sub die 10. Julij.
1684.
Auct. ueltra.

Scopus in xto.

Marcus Crappus. S. J.

1.6 Seznam jezuitskih patrov v Misijonu San Francisco Javier

Seznam patrov (Tabela 1) v Misijonu San Francisco Javier (sv. Frančišek Ksaverij) v Sonori hrani Rimski arhiv Družbe Jezusove v dokumentu s konca 17. stoletja. Pod zaporedno številko 458 najdemo ime Marcusa Antoniusa Cappusa, ki je na tem mestu izjemoma zapisan s črko C. Njegov izvor je naveden kot *Labacum in Carniola*, torej iz Ljubljane na Kranjskem. Ob času zapisa je bil star 38 let, bil je trdnega zdravja in, kot je navedeno, *Gram[maticam] docuit. Fuit et est in Missionibus designatus Rector*, je poučeval gramatiko, bil je v misijonih, kjer je bil imenovan tudi za rektorja v Mátapu. Pater Kino je bil predstojnik tega misijona 17 let, kot je zapisano, pa tudi 12 let starejši od Kappusa. Pod številko 457 je naveden še pater Adamus Gilg iz Rýmařova na Moravskem, često povezan s Kappusom, s katerim je tudi potoval v Ameriko preko Kanarskih otokov in tesno sodeloval tudi pozneje v Ameriki.

Slika 6: Catalogus Provinciae Mexicanae, 1696

Vir: Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Mex. 6, fol. 112v.

Legenda k Tabeli 1 na naslednji strani (za p. Cappusa pod št. 458):³³

Gram[maticam] docuit. = Poučeval je gramatiko.

Fuit et est in Missionibus designatus Rector Matape. = Je v misijonih, kjer je bil imenovan za rektorja v Mátapu.

professus = profes, kdor napravi tri slovesne zaobljube uboštva, čistosti in pokorščine, lahko pa poleg teh še četrto: zaobljubo posebne pokorščine papežu.

³³ Transkribirala in prevedla Nada Grošelj.

Tabela 1: Seznam patrov v Misijonu San Francisco Javier v Sonori

Nomen & cognomen (ime in priimek)	Patria (Domovina)	Aetas (Starost)	Vires (Zdravje)	Tempus Societatis (Čas, preživet v Družbi Jezusovi)	Tempus Studiorum (Čas študija)	Tempus Ministeriorum (Opravljane službe)	Gradus in Litteris (Stopnja izobrazbe)	Gradus in Societate (Položaj v Družbi)
Misio S. Francisci Xaverii in Sonora								
454 P. Franciscus Xaverius de Mona	Angelopolis	33	Firmae (= Trdno)	18	Absolvit studia (= Končal študij)	Gram[maticam] docuit. Est in Missionibus. Superior Missionis S. Fran. Xav.	=	Professus ab anno 1696. 2. Febr.
455 P. Ioannes Munoz (= Juan Muñoz de Burgos)	Hibernia	50	Bonae (= Dobro)	32	Absolvit studia	Gram[maticam] docuit. Est in Missionibus, ubi fuit Superior et Visitor.	=	Professus ab anno 1680. 15. Augusti.
456 P. Petrus Castellanos (= Pedro Castellanos)	Mexicum	37	Firmae	22	Absolvit studia	Gram[maticam] docuit. Est in Missionibus.	=	Professus Trium Votorum ab anno 1696. 2. Febr.
457 P. Adamus Gilg	Romanopolis (= Römerstadt/ Rýmařov)	43	Firmae	25	Absolvit studia	Est in missionibus.	=	Professus Trium Votorum ab anno 1689. 19 Martii.
458 P. Marcus Antonius Cappus	Labacum in Carniola	38	Firmae	19	Absolvit studia	Gram[maticam] docuit. Fuit et est in Missionibus designatus Rector Matape	=	Professus ab anno 1696. 2. Febr.
459 P. Ferdinandus Ballerca (= Fernando Ballerca)	St. Maria della Corona in Gallia	33	Robustae (= Krepko)	12	Absolvit studia	Gram[maticam] docuit. Fuit operarius. Est in Missionibus.	=	Sacerdos Votorum Simplicium
460 P. Eusebius Franciscus Kino	Trentum	50	Firmae	30	Absolvit studia	Gram[maticam] docuit. Est in Missionibus. Per 17 annos fuit Superior.	=	Professus ab anno 1689. 15 Aug.
461 P. Augustinus de Campos (= Agustín de Campos)	Sigena [tudi Sijena] in Aragoniā	27	Bonae	12	Absolvit studia	Est in missionibus.	=	Sacerdos Votorum Simplicium

1.7 Pisma iz Amerike domov na Kranjsko

To poglavje vsebuje slovenske prevode štirih pisem, in sicer so prva tri v prepisih shranjena v »Dolskem arhivu« v Arhivu RS v Ljubljani, zadnje pa je bilo objavljeno v nemški knjigi jezuitskih pisem *Der Neue Welt-Bott*. Gre za prepise pisem teti iz leta 1689 v nemščini, bratu iz leta 1691 v nemščini, Janezu Gregorju Dolničarju iz leta 1691 v latinščini (Dolski arhiv) in bratu iz leta 1699 v nemščini (*Der Neue Welt-Bott*) (glej Stanonik, 1986; 1988; 1989; 1990). Ta Kappusova misijonska pisma kažejo dar za naracijo in doživeto podajanje dogodkov in novega okolja ter opisujejo tegobe in prijetne trenutke misijonskega delovanja in avtorjeve odnose z domačimi (brat, teta) ali pomembnimi ljudmi na Kranjskem (J. G. Dolničar), ki jih je gojil tudi od tam daleč, na robu tedaj znanega sveta. Dokazujejo tudi, da je bila jezuitska mreža komuniciranja tako z Zahodnimi kot Vzhodnimi »Indijami« kljub ogromnim razdaljam tedaj zelo dobro razvita, čeprav je čezmorska pošta včasih potovala dolge mesece, kot je razvidno iz nekaterih Kappusovih pisem.

1.7.1 Pismo teti Frančiški Adlmann iz leta 1689

V »Dolskem arhivu« Jožefa Kalasanca pl. Erberga (1771–1843), ki je bil strasten zbiratelj starin in kulturni zgodovinar in ki so ga živo zanimala dejstva v povezavi z zgodovino vojvodine Kranjske, najdemo štiri pisma v prepisih. Kronološko prvo pismo s Kanarskih otokov je predstavljeno v poglavju 5. Prvo pismo v nemščini je Kappus napisal leta 1689, torej komaj leto dni po prihodu v Ameriko, v misijonu Cucurpe. Naslovljeno je bilo na njegovo teto Frančiško Adlmann, opatinjo nunskega samostana klaris v Škofji Loki (samostan je bil ustanovljen v 14. stoletju in leta 1782 po korenitih reformah cesarja Jožefa II. spremenjen v samostan uršulink). Ime mesta Škofja Loka je napisano v latinski inačici kot *Locopolis*.

Kappusovo pismo – ime je zapisano kot Capus – je, kot rečeno, ohranjeno v prepisu in ima spričo tega nekatere ortografske posebnosti, predvsem kar zadeva uporabo samostalnikov s preglasom in končnic. Napisano je v gotici, z izjemo nekaterih imen, ki so napisana v latinici. Avtor prepisa, ki je mestoma slabo čitljiv, je verjetno prihajal z območja, kjer je živel Kappus pred svojim odhodom (Stanonik, 1986, 52), saj kaže na uporabo južnonemškega dialekta, ki se je uporabljal na današnjem Gorenjskem oziroma tudi širše na Kranjskem. V tematskem smislu je pismo zanimivo zato, ker dobro opiše ne le klimo in geomorfološke značilnosti pimerijske oziroma sonorske pokrajine, ampak pokaže tudi na relativno dobro delujoče gospodarstvo in kmetijstvo v tem delu Nove Španije v času poznega 17. stoletja.

Pismo teti – oziroma materi Frančiški, kot se je po desetletnem bivanju in zaobljubah v skladu s svojim duhovnim poslanstvom imenovala v škofjeloškem samostanu – in redovnici v tem samostanu sestri Mariji Tereziji je naslednje:

Kopija pisma, ki ga je poslal g. Marko Anton Kappus gospe Frančiški Adlmann, redovnici v Škofji Loki, sedaj opatinji samostana na istem mestu.³⁴

Prečastiti, duhovni in Gospodu ljubi gospe materi Frančiški in gospe sestri Mariji Tereziji.

Naj bo Najvišji v nebesih večno zahvaljen, da me je tako očetovsko vodil s svojo milostno pomočjo do roba drugega sveta, kjer sedaj pišem to pismo, in ki me je končno, skozi mnoge nevarnosti, varno pripeljal do sem. Kraj oziroma misijon, kjer sedaj bivam, se imenuje Cucurpe v provinci Sonora in leži kakih 430 nemških milj od Méxica (ki je glavno mesto v teh Indijah). Kraj skrbi še za dve samostojni indijanski vasi, ena od njiju se imenuje Toapa, druga pa Opodepa, ki sta oddaljeni le kake 4 nemške milje. Zrak je večinoma zelo prijeten in blagodejen, čeprav je v maju in juniju velika vročina, ki bi bila v mesecu juliju in avgustu nevzdržna, če je ne bi hladili vsakodnevnih nalivi. Zima tukaj traja le kakih dvajset ali trideset dni in še to le ponoči, saj čez dan ponavadi prijetno sije sonce, razen kadar je dan ohlajen in temačen spričo zimskih voda (kot jim pravijo); in ko pridejo ta zimska deževja navadno v mesecu januarju, po preteku katerega je naslednjih 5 mesecev – to pomeni februar, marec, april, maj in junij – obdobje, ko ne pade niti kapljica dežja. Enako je vsako leto. Kljub temu pa je v juliju in avgustu dovolj deževnice. Te dežeze so večinoma polne gričkov in gora in imajo le malo ravnine; spričo tega so polja obdelana le v dolinah v bližini rek, kjer jih je pač mogoče obdelovati s pomočjo vode, saj sicer zemlja, presušena od vročine in pomanjkanja dežja, ne bi dala pridelkov. Moji Indijanci so zelo pridni za delo, še posebej za poljedelstvo. Zame pridelajo dovolj pšenice in koruze (to je indijansko žito, ki ni nič drugega kot turščica), kakor tudi fižol. Dva vrta misijona sta zelo dobro založena z različnim sadjem, posebej s kutinami, granatnimi jabolki, figami in breskvami; imam tudi majhen vinograd in letos sem posadil nekaj majhnih hrušk in pomarančevcev. Moji vrtnarji so prizadevni tudi pri drugih vrstah hortikulture, kot je na primer sejanje in sajenje čebule, česna, solate, redkvice, zelja; letos so zame posejali tudi sladkorni trs in velik nasad bombaža, saj tukaj ni lanenega semena. Indijanke predejo in tkejo iz bombaža zelo lepe prte

34 Uvod v prepis.

in namizne prtičke, a brez vsakršnih tkalskih pripomočkov, kar človeka mora presenetiti. Pred nekaj meseci so zame naredile čudovito preprogo iz bombaža in rdečega areza, dolgo 6 vatlov in 4 široko, in za to niso uporabile nobene instrumenta, le navadno zemljo in nekaj koščkov lesa, ki so jih zapičile v zemljo in stvar zatesnile, potem pa so se 4 Indijanke posedle na ravna tla, druga ob drugo in so hkrati delale na tej zavesi: iz bombažne volne predejo lepe nogavice in druge podobne izdelke. Vsi Indijanci, ki so mi podrejeni, so krščeni, vsi hodijo naokrog oblečeni, vendar pa so vsi moji sosede, ki živijo proti sončnemu zahodu, pogani in govorijo najtežji jezik, kar jih obstaja v Indijah, da, morda celo na vsem svetu, saj je njihova govorica taka, kot da bi se neprestano radi odkašljali. Ta narod se imenuje Seri in Tepoke, živijo brez védenja o našem Stvarniku, niti ne molijo h kakemu maliku, prav nič ne delajo, ne obdelujejo polj, živijo na izrazito nerodovitnem območju, njihovo življenje se skoraj v ničemer ne razlikuje od živali, in vendarle so zelo prijazni, prav z ničemer ne škodujejo mojim Indijancem, med katerimi preživijo večji del leta; pred štirinajstimi dnevi smo jim dali kos zemlje, ker želijo ostati med nami, sprejeti pravo vero in biti krščeni. Začeli so obdelovati zemljo in v času zadnjih velikonočnih praznikov sem, zato da bi v njih vzbudil veliko željo za sveti krst, na njihovo dolgotrajno in gorečo prošnjo krstil kakih dvajset otrok; ko sem naslednji dan odšel v drugi misijon, so mi nekateri od njih s svojimi otroki sledili 4 milje, da bi jih krstil, in to sem tudi storil z največjim veseljem, še posebej, ker sem opazil tolikšno vnetost med njimi. Zatem sem šel k sosedu, ki je malo manj kot 4 nemške milje oddaljen od mene. Je nemški oče, po imenu oče Eusebius Khinus, in midva sva zadnja misijonarja v tem delu Indij. In nikogar drugega ni naprej od naju, zgolj pogani. Večina njegovih Indijancev je poganov in živijo proti severu, nekateri tudi med severno in zahodno stranjo, in se imenujejo Pima. Večina od njih si močno prizadeva, da bi postali primerni za sveti krst. Od njegovega misijona sva potovala do poganskega ljudstva v dolini Himeris; sprejeli so naju z največjo ljubeznijo. Naslednjega dne sva pripravila slovesnost in po peti maši sem krstil 61 odraslih in otrok, ki so želeli postati kristjani in so že bili poučeni o Bogu. To se je zgodilo 18. aprila tega leta 1689. Na slovesnosti je bilo prisotnih 5 poganskih indijanskih poglavarjev, od katerih sem prvega tudi takrat krstil. In hotel je biti Jožef Ignacij, drugim pa sva dala [Kappus in Kino] imena gospodov bratov in znancev, kakor tudi ime matere Frančiške, pa Terezija, Ludovika, Jožefa, Antonija, Barbara, Marija Magd., Katarina, Kordula, Juliana in še druga imena v spomin sorodnikov in znancev. Toda ene stvari tukaj

ne smem pozabiti dodati: zgodila se je lansko leto med mojim odhodom iz Méxica proti tem misijonom: ko smo pol dneva počivali v nekem zavetišču in naslednjega dne, ko sem že hotel oditi skupaj z dvema nemškima patroma, je pritekla Indijanka in prosila, naj krstim njenega malega bolnega otroka, ki je v smrtni nevarnosti: takoj sem stekel s še enim očetom proti koči, in ko sem hotel otroka krstiti, sem mater vprašal, katero ime želi dati otroku, ona pa je odgovorila: Frančiška. Začutil sem nenavadno veselje, zaradi spomina na gospo mater v tem svetem dejanju, še posebej, ker je bila to prva Indijanka, ki je od naju prejela sveti krst, in imenovala sva jo za Frančiško. 8 dni tega, na 23. april, ko sem se vrnil v svoj misijon, sem doživel nenavadno duševno tolažbo, ki sta jo povzročila dva pogana (moški in ženska), ki spričo svoje starosti nista več mogla hoditi, niti videti ali slišati, k meni pa so ju prinesli njuni sorodniki kakih 30 nemških milj na ramenih, in istega dne sta dovolila ter nam dala vedeti, da želita biti krščena, in to sem tudi storil še isti večer in sem ju poimenoval Adam in Eva. Z gotovostjo lahko trdim, da v svojem življenju še nisem videl tako starih ljudi, po moji oceni bi bil lahko vsak izmed njiju star kakih 120 let, videti sta bila namreč kot živa smrt: gospa mati si lahko predstavljajo, kakšno tolažbo in veselje sem moral izkusiti, ko sem rešil ta dva stara človeka s sveto krstno vodo iz hudičevega žrela. Sedaj pa je že čas, da ustavim pero, ki bi kar želelo pisati. Naj k svoji prošnji dodam še naslednje: gospa mati, skupaj z gospo sestro Mar. Terezijo, naj ne pozabijo na svojo obljubo in me priporočajo, mene, ubogega grešnika, vsak dan božji milosti; jaz sem se do danes trdno držal svoje obljube in se vsakodnevno spominjal gospe matere in sestre Marije Ter., kakor tudi sestre Mar. Magd. (tej naj me mati, prosim, prijateljsko priporočijo in ji sporočijo moje pozdrave). Upam, da se bodo tudi druge gospe iz samostana, ki sem jih imel priliko srečati, spomnile name v svojih svetih in nedolžnih molitvah. Končujem, sicer temu mojemu pisanju ne bo konca, in se toplo priporočam gorečim molitvam gospe matere.

Cucurpe v Zahodnih Indijah, ki leže kakih 2400 milj od Kranjske, 30. aprila 1689.

Marko Anton Kappus, S. J.
Vselej z mislimi na gospo mater³⁵

35 Prevedla Igor Maver in Niko Hudelja.

Copia
Litterarum R. Marci Antonij Capri ad Rm. Franciscan
Admonitione, Moniale Leopoldi Dabovici. nunc Abbatis huius.

Wohl Honore; großlich, und in dem hohen Hofflichen fromen Mann Franciscan
und fromen Herrn Maria Teresa.

Dieß die allerschicklichste in dem Land auf unsig geseht, da mit jener graden
zwischen Lijf. 2. D. uns bis aus mit der Vesten welt, also ist gegen undig
beistehende; in Verstandlich gehalten, und unklar, dinst zu viel gefasert ungleich
bis jetzt gebracht. Ich will, da die Mission, also ist uns eignes uns
funde wird Curische gemacht in der Provinz Sonora, alle 400. Meilen
weil von Mexica; welche die Schuld halt in dem Indig. 1. 1. gelegen, Ich
andere zwei zingstige unter, oder dinsten der Indier, dem zint Teoya,
3 andere Opodapa gemacht wird; zuverforgen, und ist nicht von dem andern
nicht mehr als ihnen 4 Meilen weit unterlegen; der Lijf ist zwar weiter
offen, dinst Land angucken, und loblich dinst; dem Monat März, 1. dinst gitt
ein sehr große Hitze, welche im July, und August, untraglich wird; so frucht die sehr
beilich nicht, da Blugrosch nicht zurecht. Im winter gewordt sein dinst alle 10,
den 20. Tag, und zwar mit 3. wach, den 26. Tage gitt genueglich von wegen der
Taug dinst, ob jage den 3. alle winter wuegen so wie manch wach, den tag kuesten
und erhalten; und die winter wuegen sehr genueglich sein in dem Monat Junij;
Junij die frucht folgende Monat, dinst im Februar, März, April, May, und Junij, falls die
im winter wuegen von feind, und dinst alle Jahr gleich; aber im July, und August
gitt wegen wuegen gering, die beiden frucht wuegen sehr mit beilich, und polier alle
und gitt wenig sein; dinst man auf uns in dem Jahren die sehr alle
jung wuegen bei den fliegen, und wuegen, also man unwillig dinst wuegen
wunder sein. Dem besten die von der sehr, und manch der wuegen auf den
sein frucht geben sein. Mexico Indier sind sehr die wuegen abhandelt den
selben. Die beiden uns genueglich wuegen, und nicht so dinst die Indier, und ist
nicht mehr, als die frucht wuegen, wie auf Lijf. 1. die zwei gott in der Mission die
nicht mit dinst, alle die frucht wuegen, wie auf Lijf. 1. Genueglich, fliegen, und
frucht, dinst in der Menge wuegen, auf in dem wuegen, und dinst
selbst alle die frucht wuegen, und dinst wuegen, wie auf Lijf. 1. Genueglich, fliegen, und
fliegen in dem wuegen gott, wie auf Lijf. 1. Genueglich, fliegen, und
fliegen, und fliegen; die beiden auf uns dinst die die frucht wuegen, und ein gott
beim wuegen, dinst den die frucht man sein wuegen; dinst die Indier, wie auf Lijf. 1.
beim wuegen, dinst die beiden wuegen, wie auf Lijf. 1. Genueglich, fliegen, und
wuegen gering, welche die wuegen ist. Die frucht man alle Monat sein
von beim wuegen, und wuegen, dinst genueglich beilich, da 6 alle lang ist, und 4
beilich genueglich, und ein wenig, dinst dinst dinst, alle die dinst, dinst,
und alle dinst die sehr, in die wuegen, und dinst wuegen, wie auf Lijf. 1.
die Indier alle fliegen wie wuegen, dinst die wuegen, alle 4 gitt sein den
fliegen, die wuegen auf von sein, beim wuegen, dinst dinst dinst, wuegen
alle wie dinst, dinst Indier sind genueglich, und gott alle beilich dinst, alle man
gegen wuegen der wuegen, wuegen, dinst alle fliegen, und dinst die, alle beilich

Sliki 7a in 7b: Prepis pisma teti Franciški Adlmann, 1689.
Vir: Arhiv Republike Slovenije (Dolski arhiv), Ljubljana.

1.7.2 Pismo bratu Janezu iz leta 1691

Pismo M. A. Kappusa iz Cucurpa v Sonori v Mehiki, datirano z 20. januarjem 1691, je zgodovinsko pomembno, saj precej podrobno opisuje upor ljudstva Tarahumara v letu 1690. Glede na dejstvo, da je priimek španskega misijonarja Manuela Sáncheza iz Seville napisan narobe (kot Emanuell Sanenez), je z gotovostjo moč trditi, da je pismo prepis, ki je bil morda narejen že v 17. stoletju, in je tisto, ki je skupaj z drugimi tremi prepisi Kappusovih pisem ohranjeno v Dolskem arhivu v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani. Napisano je v gotici, razen imen, ki so v latinici, uporabljena ortografija in dialekt pa je t. i. južnobavarski dialekt, ki so ga govorili v Avstriji: prav tako je ta na primer uporabljen v njegovem pismu iz leta 1689 teti in redovnici Frančiški Adlmann (Stanonik, 1988, 5–7).

Čeprav Kappus ni nikoli živel med Tarahumarami, saj je bil v glavnem zadolžen za staroselce ljudstva Opata, je opis njihovega upora dragocen zgodovinski vir. Glede na to, da so živeli globoko na ozemlju današnje države Chihuahua v severni Mehiki in so bili tako precej oddaljeni od Sonore, pismo v mnogočem temelji na tem, kar mu je o uporu povedal oče Salvatierra, vizitator za celotno območje (Juan María Salvatierra, 1648–1717); njegovo življenje je bilo v uporu leta 1690 prav tako močno ogroženo. Decembra 1690 je prišel v Cucurpe, prinesel raztrgano srajco očeta Manuela Sáncheza in jo pokazal Kappusu ter ga tudi seznanil z vsemi podrobnostmi o smrti dveh očetov, Ortiza de Foronde in Sáncheza. Kappus posebej poudarja strah, da bi se upor razširil tudi na Cucurpe in tako na celotno severno Sonoro. Diego Ortiz de Foronda je bil ubit v Jepómeri 11. aprila 1690 in to je sprožilo upor. Foronda je izviral iz Španije, nekaj časa je učil na kolegiju v San Luis Potosiju in od 1684 delal med staroselci Tarahumara. Kljub temu pa Kappus v pismu predstavlja popolnoma novo verzijo smrti misijonarja Manuela Sáncheza, ki je delal med staroselci v Tutuaci. Ubili so ga skupaj s kapitanom Manuelom Claverom, ko sta se vračala z obiska v Real de San Nicolasu. Kappus piše, da je obiskal misijonarja Maximiliana Amarella v Yecóri, kjer je delal med Spodnjimi Pimami. Ko naj bi bil Sánchez slišal o uporu, je nemudoma odšel v Tutuaco, da bi rešil kelih in cerkvena oblačila, a so ga na poti zabodli in ubili staroselci. Kappus to potrdi in pravi, da je sam videl srajco mrtvega misijonarja, ki je bila razcefrana v napadu nanj. Zanimiva je informacija o češkem misijonarju Amarellu, namreč, da je potoval s Kappusom in Adamom Gilgom iz Moravske, ko sta odšla iz Ciudad de México na svoje delovno mesto v Sonoro v začetku leta 1688, in tudi da je deloval v Yecóri (prim. Stanonik, 1988).

Raramuri ali Tarahumara so domorodno ljudstvo, ki živi v mehiški državi Chihuahua. Po prihodu španskih konkvistadorjev v 16. stoletju so se umaknili globoko v

kanjone in višje predele gorovja Sierra Madre Occidental, danes jih je še od petdeset do šestdeset tisoč in so deloma nomadsko ljudstvo, ki se ukvarja s poljedelstvom in živinorejo. Španci si jih niso nikoli povsem podjarmili ali jih pokristjanili, zato je bilo v 17. stoletju in tudi kasneje tam veliko uporov in celo daljša vojna s Španci (1696–1698), ki so na njihovem teritoriju začeli kopati rudo. Kljub poskusom jezuitov, da bi jih pokristjanili, so delno vendarle ohranili svojo identiteto.

Preljubi gospod brat:

8. aprila preteklega leta 1690 sem imel veliko srečo, da sem skupaj s še nekaterimi drugimi pismi iz Evrope prejel tudi njegovo pismo, napisano 15. marca. Srčno sem vesel, da gre mojemu gospodu bratu in vsem našim ljudem dobro in da je bil prejel vsa moja pisma. Najlepše se mu zahvaljujem za malo skrinjico, ki mi jo je poslal, čeprav je še nisem prejel. Kljub temu, da jo je p. Stephanus Fliskus že bil poslal v Cádiz, kot mi je pisal, bo verjetno prišla na moj dom v teh dneh. Letos je med Indijanci Tarahumara izbruhnil velik upor; ti živijo vzhodno od nas. Velika večina se jih je zarotila, da ubijejo vse očete, ki živijo med njimi v različnih misijonih. 29. marca so to odločitev začeli udejanjati v Yepómeri in so že zgodaj zjutraj obkrožili očetovo hišo s takšnim ognjem in dimom, da jo je bil prisiljen zapustiti. Tisti trenutek, ko se je prikazal na vratih, so ga zlobneži na grozljiv način ubili s puščicami. Očetovo ime je bilo Didak Ortiz de Foronda. Takoj zatem so požgali cerkev in hišo ter odšli storit taisto tudi v sosednji misijon, kjer so prebivali 3 očetje; vendar pa je v tem primeru zvest Indijanec prispel pred njimi in posvaril očete, da so lahko zbežali. In ti ubogi [očetje] so se v naglici umaknili k zvestim Indijancem. V vmesnem času so žalostne vesti dosegle misijon Yecoro, ki ga je vodil nemški oče s Češkega po imenu Maximilian Amarell, ki je bil moj popotni tovariš [na poti] iz mesta México. Njegov gost ali bolje tolažitelj je bil še en oče iz sosednjega misijona. Ta se je, takoj ko je izvedel za dogodke, nemudoma odpravil domov in iz svojega misijona vzel kelih in cerkvena oblačila. Toda barbari so ga na poti napadli, in ko se je zavedel, da je veličastna smrt blizu, je pokleknil in s prekrizanimi rokami prosil Boga za svoje sovražnike. In ko je tako kleče molil, je eden od barbarov z nožem zaplesal pred njim in ga na koncu skozinsko zabodel z desne proti levi, enkrat in še enkrat, dokler ga ni pokončal do smrti. Te dni mi je oče vizitator pokazal preluknjano srajco blaženega. Umorjeni oče je bil Španec po imenu Emanuell Sanenez. Na enak način bi pretilo kri tudi preostalim 8 nedolžnim očetov, če jih ne bi bila Božja

volja s pomočjo več zvestih Indijancev spravila na varno. Ko sem vsak dan poslušal takšne boleče novice, so me moji Indijanci prosili in mi prigovarjali, da naj sam ne zbežim in jih zapustim, česar v resnici nisem nameraval. Če bi že prišlo tako daleč, so se želeli bojevati za vero, z dostojanstvom in po moško, so rekli in se spraševali, kaj se bo na koncu zgodilo, ko bomo vsi umrli. Vsi bomo umrli za Boga in za vero in dejansko bi umrli šele tedaj, ko bi bili vsi do zadnjega pobiti. Ta zvestoba me je izjemno razveselila in ne dvomim, da so govorili iz srca. Hvala Bogu, sedaj je vse zopet mirno, saj je prišlo nekaj sto Špancev, ki so s pomočjo zvestih Indijancev pobili nekaj sto barbarov, druge pa pognali v beg. Devetnajstega maja se je pripetila boleča nesreča nedaleč odtod. Neki Španec je po naključju našel ženo z drugim Špancem in ga nemudoma ustrelil ter ženo s puško pobil do smrti. O tem ne bom nadalje razpredal v svojem pisanju, da ne zamudim odlične priložnosti [za odpremo pisma]. Gospoda brata prosim le, da se me vselej spominja v svoji sveti molitvi. Sam tudi ne pozabim v začetnih in končnih dnevih vsakega meseca darovati maše v čast mojemu gospodu bratu, poleg tega se vsak dan spomnim na vse naše ljudi pri slavljenju svete maše. Gospoda brata prosim, da me karseda prijazno priporoči vsem našim ljudem, še posebej njegovi gospodinji, ki se je tudi pogosto spomnim, gospe Franciški oziroma Mariji Tereziji, p. Zahariji, gospodu Janezu Juriju, gospe sestri Freueperger, gospe Adlmannovi, če je še živa, in vsem prebivalcem Kamne Gorice, mojim gospodom Karlu, Jožefu in Joahimu. Veseli me, da je mladi Janezek postal jezuit in da Zaharijček tako pridno študira, žalosti pa me smrt naše gospe svakinje Kord[ule]: vsak dan se je spominjam v svojem mementu. Naj nam Bog v svoji neskončni dobroti podeli blagoslov in milost, da se vsi spet srečamo v drugem in večnem življenju in ostanemo skupaj v večnih nebesih. Amen. Cucurpe, 20. januarja 1691.

Predragemu bratu do smrti vdan, ki bo vselej v mojem spominu, Marko Anton Kappus S. J.

Prejšnjega marca sem poslal [pisma] gospodu bratu in gospodu Janezu Juriju, kakor tudi gospe materi Franciški. Upam, da so ta pisma prišla do vseh.³⁶

36 Prevedla Igor Maver in Niko Hudelja.

1.7.3 Pismo Janezu Gregorju Dolničarju iz leta 1691

Istega dne kot bratu, 20. januarja 1691, je Kappus napisal in z isto ladjo odposlal v Evropo tudi pismo tedaj zelo pomembnemu Kranjcu Janezu Gregorju Dolničarju.

Najplemenitejšemu in velespoštovanemu Gospodu, predragemu do smrti!

Vaše nadvse drago pismo, Gospod, ki sem ga prejel z največjim veseljem v srcu skupaj z mnogimi drugimi evropskimi pismi dne 8. aprila 1690 v ta skrajni kot spodnjega sveta, mi je bilo v veliko uteho. Veseli me, da polno uživate zaželeno zdravje, in zahvaljujem se Vam za sporočanje različnih novic, ki mi je tako drago. Ali je morebiti Karl Jožef postal moj sovražnik, da se mu ne zdi vredno, da bi mi poslal svoje pozdrave? Toda o tem nočem razmišljati. Želim mu, da bi bil kar najbolj zdrav in da bi uspeval v svojem poklicu. Tukaj plačujem velik davek, ko trpim za vsakoletnimi vročicami, še posebej jeseni, in cele mesece imam tridnevno mrzlico ter zato ležim v postelji. A to so »privilegiji«,³⁷ ki sodijo k temu nestalnemu življenju. Zelo pogosto se Vas, Gospod, spominjam, in ostajam pri svojih obljubah, a ne morem izpolniti Vaših želja. Tole namreč pišem v slepi naglici, ker sem včeraj izvedel, da se bo kmalu pojavila dobra priložnost, ko bo mogoče pisma poslati v México, od tam pa bodo nato potovala v Evropo, tako da se bojim, da mi nepredvideni sel ne uide. Vendar pa se bo čez nekaj mesecev zopet pokazala enako zanesljiva priložnost, ko bom Vam, Gospod, kot tudi drugim prijateljem lahko obširneje pisal. Sedaj lahko le na kratko povem, da je 11. maja nedaleč od tod neki Španec zagrešil hud zločin: po naključju je našel ženo grešiti z drugim Špancem v majhni koči in ga v jezi in navalu upravičenega ljubosumja na licu mesta ustrelil, ženo pa tudi ubil z več udarci puškega kopita. Letos je demonski sovražnik Kristusovega križa sicer povzročil tudi druge »veselice«³⁸ v pokrajini Tarahumara. Ob njegovem ščuvanju se je veliko tamkajšnjih Indijancev zarotilo v bogokletni upor, da bi se povsem otresli jarma katoliške vere. Že sta padli dve žrtvi v svoji krvi, pater Didacus Ortiz de Foronda in pater Emmanuel Sánchez, ki so ju sinovi, nehvaležni svojim očetom, kruto umorili, prvega 29. marca, drugega pa 7. aprila, in to bi bili storili tudi z drugimi osmimi patri misijonarji, če ne bi bili ti – s pomočjo Božje previdnosti – pobegnili, da si rešijo življenje, ker so jih opozorili zvesti Indijanci. Divjak, ki naj bi prvi izstrelil puščico v patra, si je, ko je bil kasneje zajet in odveden, sam zadal smrtno rano s pestjo puščic, ki jih je nosil s seboj, na isto mesto, kamor je zadel patra, se pravi v stegno, in je nekoliko kasneje umrl kot stekel pes in tako prejel kazen za svoje bogoskrunstvo, kot je zaslužil. Ti

37 Narekovaji op. prev.

38 Narekovaji op. prev.

uporniški divjaki so spremenili v pepel več misijonov, nekateri so si bogoskrunsko nadeli duhovniške sutane in drugi spet albe, humerale, mašne plašče in druga cerkvena oblačila. Eden od njih si je celo poveznil na glavo bired in tako šel v boj proti Špancem, ki so jih [naši] poklicali na pomoč. Vendar pa norčevanje divjaku ni dosti pomagalo, ampak v resnici škodovalo, ta čelada je bila namreč tarča vseh, zato je med vsemi umrl najprej kot prva Luciferjeva žrtev. Sedaj se je s prihodom Špancev trušč pomiril, toda čas bo pokazal, kako dolgo bo mir vzdržal. Moji Indijanci in njihovi sosede, predobremu Bogu hvala, živijo v miru in veliko bolj ljubijo pravo vero, potem ko so jo enkrat sprejeli, ter niso divji in barbarski, kot so Tarahumare, ki nikoli ne bodo nehali preizkušati velike potrpežljivosti očetov misijonarjev. Zdaj pa bom zadržal svoje pero, ki bi želelo pisati še naprej, in vljudno Vas prosim, Gospod, da prenesete moje ljubeče pozdrave vsem znancem in prijateljem, še posebej mojemu prijatelju očetu Frideriku Schwartzu, očetu Janezu Meagu in drugim očetom, mojim znancem, če so trenutno v Ljubljani: priporočam se tudi v spomin gospodu Karlu Jožefu in prosim Vas, Gospod, da nikakor ne pozabite na Vašega gospoda očeta in na mojega gospoda brata Jurija, ki sem mu pisal marca, slednjima se še posebej priporočam. Spominjam se vseh in predvsem vseh, ki še živijo; od Božje dobrote pričakujem le to, da se po koncu tega kratkega življenja vsi skupaj spet srečamo in uživamo v večnih nebesih. Ostanite živi in zdravi ter molite zame.

Cucurpe, 20. januarja 1691

Vaše presvetlosti služabnik v Kristusu
Marko Anton Kappus

Istega dne sem prejel [pismo] od očeta Filipa Albertha iz Dunajskega Novega mesta, datirano s 1. aprilom 1688, in še eno [pismo] očeta Janeza Meaga, oddano v Ljubljani 29. marca 1689, a mi pomanjkanje časa ne dopušča, da bi jima odgovoril, vendar sem prepričan, da bom to storil ob naslednji priložnosti.

Pismo je naslovljeno takole:

Presvetlemu Gospodu Janezu Gregorju Dolničarju, svojemu gospodu in prijatelju
24. junija 1692
Evropa
Ljubljana na Kranjskem³⁹

39 Prevedla Igor Maver in Nada Grošelj.

To zadnje kaže na dejstvo, da je Dolničar prejel Kappusovo pismo v Ljubljani šele po več kot enem letu, saj ga je pošiljatelj, kot vidimo v pismu, odposlal 20. januarja 1691.

Pričujoče pismo v latinščini je eno izmed štirih, ki se v prepisu nahajajo v t. i. Dolškem arhivu Erbergove zbirke. Besedilo je kopija zdaj izgubljenega originala in je bila napravljena verjetno najkasneje v začetku 19. stoletja (Stanonik, 1990, 27). Kappus ga je napisal 20. januarja 1691 Janezu Gregorju Dolničarju pl. Thalbergu, pri čemer uporablja še kranjsko/slovensko varianto priimka Dolničar, in ne Thalntscher. Pismo nam odkrije Kappusove bogate družbene stike doma na Kranjskem pred odhodom v Ameriko in opis upora ljudstva Tarahumara v letu 1690, ko so ti po umoru očeta Diega Ortiza de Foronde uničili več misijonov, kot je zapisal tudi v pismu bratu. Španci so ta upor zatrli in zajeli številne uporne domačine, med njimi tudi tistega, ki je ustrelil misijonarja. Ta staroselec se je potem, kot izvemo, sam zabodel z zastrupljeno puščico, morda po naključju, še bolj verjetno pa namenoma, in umrl. Kot je razvidno iz Kappusovega pisma, je bil oče Manuel Sánchez ubit 7. aprila 1690, čeprav je bilo dotlej splošno sprejeto, da je umrl 11. aprila, oče Diego Ortiz de Foronda pa naj bi bil po Kappusu umrl še prej, torej ne 11. aprila, marveč 29. marca 1690; ta datum omeni v dveh različnih pismih (v pismu bratu in v pismu Dolničarju) in ga zato moramo upoštevati kot zanesljivejšega.

Kappusovo pismo Dolničarju je zanimivo tudi zato, ker daje realističen vpogled v misijonarjevo zdravstveno stanje, ki ga v pismu bratu ne omenja. Izvemo, da je vsako leto trpel za malarijsko mrzlico in tudi za tovrstno tridnevno mrzlico, ki izbruhne vsakih 48 ur, zato je moral dolga obdobja preležati v postelji, to pa je seveda zelo omejilo njegove aktivnosti v Sonori. Šele v pismu bratu Janezu iz leta 1699 izvemo, da se mu je zdravje morda vsaj malo popravilo. Pisma so iz Kranjske tedaj potovala zelo dolgo, poldrugo leto in celo več. 8. aprila 1690 je Kappus hkrati prejel tri pisma, eno iz Spodnje Avstrije, datirano 1. aprila 1688 (oče Filip Alberth), in dve s Kranjskega, poslani 15. marca 1689 (brat Janez) in 29. marca 1689 (oče Janez Meag/Mejak). V pričujočem pismu Dolničarju pošilja Kappus pozdrave tudi nečaku Karlu Jožefu Kappusu in pokaže, kako ponosen je nanj in kako močno se zanima za njegovo kariero. Podatki o njem so zelo skopi, a je gotovo imel v Ljubljani podoben status kot Janez Gregor Dolničar, saj je bil tako kot Dolničar aktiven sodelavec in član elitne Akademije delavnih, *Academia Operosorum*. V pismu omenjeni Friderik Schwartz je bil prav tako jezuit, malo starejši kot Marko Anton Kappus, in je bil rojen blizu Kappusove domače Kamne Gorice, v Radovljici, od leta 1687 pridigar (concionator) v Ljubljani, kakor tudi jezuit Janez Meag (tudi Meak, Meiak oziroma v moderni slovenščini Mejak), ki je bil najprej rektor Jezuitskega kolegija v Ljubljani, nato pa predstojnik samostana Pleterje (prim. Stanonik

1990, 33). Pismo je jezuit Kappus pisal laiku Dolničarju in v njem imenuje uporniške domačine nevhvaležne sinove očetov misijonarjev (dobesedno so v drugih španskih tekstih zanje na splošno uporabljali izraz »nuestros hijos« – naši sinovi). Upor sam opiše kot demonsko praznovanje, ki ga je začel Kristusov sovražnik. Kappus na koncu izrazi zadovoljstvo, da so bile »Luciferjeve žrtve« kaznovane.

Recit. ac Pass. die, die, usq. ad mortem mihi amantissime.
 Cum mihi solitis fuere protulisset Dns. V. Littere, quas ego in extenu
 hic utiq. inferioris angulo 8. Aprilis 1690 cum alijs multis Europaeis
 Epistolis summa animi laetitia accepi; gaudeo plerumque Dns. V. ob
 profertur velle, et gaudio refero pro tam grata mihi variorum
 novorum communicatione. Eadem Dns. Pater Josephus factus meus
 nimis, cum ne salutem quidem mihi impetivi dyabolo: sed ut
 ut hoc videret, cupit cum vobis, quam o. time, et v. in
 professione excellere. Ego hic annis febrilis prostratus in
 magna reparationis pendo turbidum, et integros etiam mentes bestiana
 in lecto prostratus exagitator: Verum haec sunt legitima recordantij
 huius vita regulae. Vno frequentissime memor Dns. V. et
 nunc quidem vobis protulisset, et Dns. V. desiderijs satisfacere
 non possum. Sento enim haec velocius calamo, quia huius
 mellei contumacia pro manibus haberi occasionem, qua Littera
 N. cum expediantur, inde in Europam Expedienda, unde vobis
 ne mihi clabatur iniquus actor, sed non deest mihi paucis
 mentes alia aequa sacra occasio, qua, et Dns. V. et alijs
 amicis faciam calamo misericordiam mihi benivola duxerat in,
 sime 19. Maij non pascit ad hinc Hispaniam quendam horridum
 facinus patraffe: repererat ille casu in quadam domuncula alium
 quendam Hispanum una cum vxore tua occupatum flagranti
 delicto, quem furor, et iusto felo succentus silico trajecit, et
 uxorem selapi repetitis ictibus maculavit. Eadem alias in
 Tauronora ferios excitavit hoc anno Inimicus Pucis Christi
 Dns. V. cuius misticu magna eorum dndum multitudine in
 sacrilegum conspiravit rebellionem, jugum X. fidei omni ex
 parte excubiendi iungit, duo ceciderunt in hoc sanguine
 sacrificata victime, L. Didacus Ostij de foronda, et R. Emanuel
 Sanchez, quos vixit in tuos habes filij primum et Mastij,
 alterum 7. Aprilis crudeliter occiderunt, quod quidem cum
 alijs 8. latibus inprimarijs executi fuissent, nisi divina

Sliki 9a in 9b: Prepis pisma Janezu Gregorju Dolničarju, 1691.
 Vir: Arhiv Republike Slovenije (Dolski arhiv), Ljubljana.

Ita dignae providentiae naturae a fidelibus Indis praemoniti salutari
 fuga vitam servaverunt. Sui primus in unum Ratum sagittam et
 utraque barbarus, postea captus, et pariter deductus ipse sibi manipulo
 sagittarum: quem manu defendebat, in eadem corporis parte, quae Ratum
 ferit, videlicet in femore vulnus lethale infixit, et paulo post rictu
 rubidi caris motibus paucis sacculum dedit quos mentis fuerat. Proxima
 ritiones concitati in Barbasi in viros, et viros redierunt: et alij
 Ratum Solanos, alij albos, alij humeralia, alij scalas, aliam, templum
 suppellectilem succilly abuta sibi viderunt, et unus quidem prole sibi
 in capite quadrato contra conussatos in auxilium Hispanos in pugnam
 procepit, sed parum profuit, imò offuit Barbato illucori, sed gulta,
 quid enim seipos omnium; hinc etiam omnium primo cecidit prima
 Lucifus Pitima. Haec quidem accura Hispanorum sedata videtur
 concitatis Indorum, sed quanto tempore tale continebit beneficia, tam
 pora loquentur. Mei, neque vicini Indi, gratias optime Deo, in pace
 vivunt, tuncq; deest intelligit Vera fidei longe amantiores, neq; tam
 feri et barbari, ubi tamquam illi qui nunquam desinunt iniquam
 praedae Ratum Hispanorum, patientia compun. Rebuto cupidam
 plura turbandi calamum, et dicit vestram conditio regis dignitas omnib;
 notis, et amicis peramanter ex me salutem deprecare, et in particulari meo
 Am. Fr. Frederico Schwarz, et Fr. Joanni Meag, et si qui alij Labaci
 honoribus noti habet. Etiam Dns Paulus Josephus mei comendo memorat;
 sed nullo modo preterea Dns V. Dns Rasmussen sum, et neci Dns
 froben Georgii, cui in natis scriptis, eiq; ne specialiter comendat.
 Ego vno omnium memos, et vno tempore i hoc unice a Dns. Banitale
 expellens, et nos absolute huius perheny vita curam in calo conjugat
 consilio futuris aeterno. Vive, et vale, et ora, p me.

Cucurpe 20 Januarij 1691.

Eadem die acci uno Fr. Philippo
 Alcedo datus Nostadij 1. Aprilij 1690.
 et Fr. Jo. Meag alij datus Labaci
 25 Martij 1691. ad. perheny tempus annis.
 extolere responsarias, quod proxima occasione
 factum in confido.

Let. ad. V.

Alcedo. — xps ad.
 Marcus Antonis Rappus

Inscriptio.

Dns. Meag ex Fr. Dns. Fr. Joanni Gregorio
 Idunteter. p. Dns ac amico suo generoso
 p. 24 Junij. 1692.

Europa

Labaci in Carindia

1.7.4 Pismo bratu Janezu iz leta 1699

Kappus je bil prvi Slovenec oziroma Kranjec, ki je prišel na ozemlje Severne Amerike in ki je pustil pomemben pečat pri odkrivanju Sonore in Kalifornije ter v svojevrstni osebnoizpovedni avtobiografski žanrski maniri to tudi deloma opisal v pismih. Posebej pomembno je njegovo pismo bratu Janezu (Johannu, 1640–1714) z dne 20. junija 1699. Kappus v njem dokaj podrobno opisuje podnebje, pokrajino, rudnine, rastlinstvo in živalstvo v Sonori (prim. Stanonik, 1989).

To pismo je ohranjeno v Stöckleinovem izboru v *Der Neue Welt–Bott* (zv. I, 2. del, str. 86–88, št. 56), Kappus pa ga je napisal v Mátapu na območju, kjer so prebivali staroselci Opata. Tam je bil kolegij oziroma misijonsko središče, v katerem je bil Kappus tedaj že rektor, prišel pa naj bi bil tja leta 1696. Pismo je posebej zanimivo zato, ker Kappus v njem opisuje življenje v Mátapu: zapiše, da je dobro preskrbljen s sadjem, zelenjavo, stročnicami (fižolom, grahom in lečo), žitaricami, čebulo, česnom, začimbami (gorčico, komarčkom) in seveda z mesom. Na svojem vrtu je, kot opisuje, gojil zdravilne rastline, na primer vinsko rutico. Omenja tudi rastlino, imenovano *Magen* (Stanonik 1989, 44), ki jo lahko iz nemščine neposredno prevedemo kot »želodec« in je očitno zdravilna rastlina, ki je blažila želodčne tegobe. Včasih se je ta nemška beseda na Bavarskem in tudi na Slovenskem in v Avstriji pogosto uporabljala za opijski mak, *Papaver somniferum*. Kappus se v pismu tudi pritožuje nad prekinitvijo dopisovanja s sorodniki in znanci doma, zaradi vojne med Španijo in Francijo, ki je v 17. stoletju zajela velike dele Evrope in je kulminirala v tridesetletni vojni (1618–1648), v začetku 18. stoletja pa še v vojni za špansko nasledstvo, v kateri je Avstrija, nekdanja španska zaveznica, postala njena nasprotnica. To je očitno imelo za posledico tudi dejstvo, da po letu 1700 ni več znanih Kappusovih pisem sorodnikom domov, saj so bile vezi med kraljestvoma prekinjene.

To pismo je bilo doslej iz Kappusove korespondence najbolj znano, objavljeno je bilo v nemščini leta 1728, slovenski prevod je prvokrat izšel v *Zgodnji Danici* v Ljubljani (verjetno v prevodu Luke Jerana, 1864, 253; prim. tudi Petrič, 1982, 411).

Pismo prečastitega patra Marka Antona Kappusa, misijonarja Družbe Jezusove iz avstrijske province, kasneje predstojnika vseh misijonov Družbe Jezusove v pokrajini Sonora. Njegovemu bratu plemenitemu Janezu Kappusu, posestniku in plemiču na Kranjskem. Napisano v Mátapu v Severni Ameriki, 20. junija 1699.

Spoštovanemu in plemenitemu gospodu, dragi ljubljeni brat!

P. C.⁴⁰

Predvsem prosim svojega gospoda brata, naj se ne čudi, da nekaj časa od mene ni prejel nobenega pisma, saj so bile v teh letih, ko je divjala vojna med Španijo in Francijo, mnoge španske poštno ladje zajete. Kljub vsemu sem v svojo veliko tolažbo prejel dve pismi, ki mi ju je poslal moj cenjeni brat, eno pismo 1. januarja 1698 in drugo malo prej. Tukaj odgovarjam na obe pismi, namreč, da mi gre hvala Bogu povsem dobro in prijetno živim skupaj s svojimi Indijanci, in ker sem se sedaj že navadil nanje, sem že precej pozabil zgornji ali stari svet, ki se mi zdi skoraj kot nekaj, o čemer sem samo sanjal pred dawnimi časi, velika razlika med svetovoma je močno prispevala k temu občutku.

Na začetku ni bilo zame ničesar težjega kot nevzdržna vročina, vendar me je izkušnja naučila, da ustaljena navada lahko vse premaga, da je odlična učiteljica, tako da se tisti, ki ga poučuje, lahko vsega nauči in tako lahko celo nemogoče stvari postanejo mogoče.

Na tem delu sveta v januarju in februarju ne sneži, ampak zgolj dežuje; po drugi strani nebo ostane jasno v marcu, aprilu, maju in juniju, toda v juliju in avgustu je vreme spet deževno: štirje preostali meseci so zopet suhi. Večina naših gora je gola, z izjemo nekaterih gozdov z jelkami in bukvami. Na nekaterih gričih in poljih raste veliko dreves pernambuka in ebenovine, ki je v naši deželi malo cenjena. Drugače pa človek v gorah ne vidi ničesar, razen grmičevja brez plodov in z ostrimi trni: in vse to v krogu do dvesto milj, kjer sem pogosto potoval. Popolnoma drugače je v Méxicu, ki je oddaljen do 400 nemških milj od tod in kjer človek lahko naletí na različna gozdna in sadna drevesa, ki v ničemer niso podobna tistim v Evropi: to ne pomeni, da takšna sadna drevesa tukaj ne bi uspevala, če bi jih človek želel posaditi. Jaz imam v svojem sadovnjaku več kot 80 velikih oranževcev in ravno toliko kutin, figovcev, limonovcev, dreves granatnih jabolok, hrušk in breskev, ki jih je v izobilju. Poleg tega imam dva majhna vinograda ter različno sadje in zelenjavo, kot je peteršilj, solata, zelje, redkev, repa, čebula, česen, opijski mak, navadni komarček, gorčica, janež, vinska rutica, leča, fižol, grah in še več podobnega, vendar pa so bili poganjki in semena teh rastlin prineseni v Mehiko iz Evrope in severneje od tod.

40 Pax Christi.

Imamo tudi dve veliki gori magnetske rude, ki je malo cenjena, kot tudi železova in bakrova ruda, saj se Španci posvečajo zgolj rudnikom srebra. Naši Indijanci sploh ne poznajo kruha ali drugih pekarskih izdelkov, zato ne sejejo žita razen za svojega misijonarja. Namesto kruha uživajo turščico, ki jo pripravijo na naslednji način. Indijanka pristavi glinen lonec k ognju, vanj vrže dve ali tri pesti turščice in vse to tolče oziroma meša s tanko metlico tako dolgo, da se napihne in zapeče. Ko je dovolj zapečeno, lonec izprazni in na isti način zapeče še tri pesti omenjenega žita ter nadaljuje, dokler nima dovolj za svoje potrebe. Nato pridobljeno ročno zmelje med dvema kamnoma, in obrok (ki ga imenujejo pinol) je pripravljen, zmešan s čisto vodo v posodi je njihov napitek kakor tudi obrok in ga pijejo ter jedo zgodaj zjutraj, opoldne in zvečer, ne le doma, marveč tudi na polju ali na poti; kratka, takšen zapečen obrok z vodo je praktično njihov edini obrok. Ko kuhajo meso, zelenjavo, buče ali kaj podobnega, tudi tedaj še vseeno jedo tako zelenjavo skupaj s pinolom, ki je kruh teh revnih ljudi. Različne buče in melone tu rastejo v velikih količinah in so prijetnega okusa; toda tu ni nobenih jagod, češenj, sliv ali češpelj. Po drugi strani so vsi naši misijoni, ki jih upravljamo v provinci Sonora, dobro preskrbljeni z živino, ovcami, kozami, golobi, perutnino, konji in mulami. Človek le redko naleti na vino, tako da bokal stane do šest tolarjev, in si pomagamo s hladno vodo, kot delajo gosi, ki niso udomačene, kot so v Evropi, ampak jih lovimo ali ubijamo kot drugo divjo perjad, enako velja za race in indijanske kokoši.

Tu prav tako ne najdemo ptic iz rodu sinic, niti čizkov ali ščinkavcev, niti ne kosov, brinovk, liščkov, slavcev ali drugih ptičev; po drugi strani pa tukaj letajo mnoge ptice, ki so v Evropi neznane, med njimi je najmanjši ptiček, ki ni večji od kobilice in ga imenujejo Tschuparosa, izjemno lep ptiček v različnih barvah, nekateri so rdeči, drugi zopet zeleni ali vijolično-modri in letijo kot puščica. Ptič, ki se imenuje kardinal, v velikosti ščinkavca, je po celem telesu krvavo rdeče barve (vključno s čopko in kljunčkom in je videti kot rdeče korale). Te ptice, kot mnoge druge, še posebej papige, katerih število je neskončno, Indijanci ujamejo z malo truda in jih po moji želji žive prinesejo v moje prebivališče. Med drugo divjačino skačejo tukaj naokrog glodalci ali pa zajci, srnjaki in jeleni, a je njihovo meso povsem brez okusa. Po drugi strani ne opažam nobene razlike med indijanskimi in evropskimi prašiči. Prav tako so v Indijah psi in mačke, kakor v Evropi. Med Apači (to je indijansko ljudstvo) psi služijo namesto mul in nosijo precejšnja bremena.

Znano je, da v Ameriki najdemo več kač in večje kot v Evropi, a vendar ne smem pozabiti omeniti, da so nekatere izmed njih grozne le na pogled, saj v resnici niso nevarne za človeka: taki so različni modراس colubras, bobas ali (kot jim rečejo Indijanci) coros, saj nekatere od njih ne zrastejo več od pol-drugega vatla, medtem ko druge zrastejo do štiri vatre v dolžino in so debele približno toliko kakor dveletni ali triletni otrok; nekatere kače, ko zrastejo, so tako debele, da jih človek ne more zaobjeti z roko, a so tako družabne kot mačke ali psi. Splazijo se v hiše ter pustijo ljudi in živino pri miru, lovijo pa podgane in miši in so obenem tako prijazne, da sem jih pogosto opazoval z začudenjem, ko so se igrale z majhnimi otroki, ne da bi jih pri tem niti najmanj ranile. To me je opogumilo, da sem tudi sam večkrat vzel takšnega kačona v roko, a ga zaradi njegove teže nisem mogel dvigniti s tal. Način kako lovi druge majhne živali na polju, je precej nenavaden, saj takoj ko na razdalji šestih korakov naleti na krta, glodalca, majhnega jelena ali srnjaka, razpre čeljusti in začne na vso moč sesati zrak z živalco vred, da jo potegne naravnost v požiralnik, kot bi jo potegnil z vrvmi, in jo požre. Če pa se po drugi strani še tako majhna živalca postavi na sredino med kačjo čeljustjo in živalco, ki jo sesa, tedaj tok posrkanega zraka izgubi moč in živalca je rešena.

Ob tej priložnosti, ko govorim o požiranju, si ne morem kaj, da ne bi dodal žalostne zgodbe, ki mi jo je povedal nek Španec po imenu Joseph Lopez, kot jo je on sam videl z lastnimi očmi. V prestolnici Méxicu, je dejal, je bil med neko veselico ponoči prižgan ognjemet; zraven tega so štirje razuzdani možje ne le igrali karte, ampak je eden izmed njih tudi grdo preklinjal BOGA: a za to je moral drago plačati, ker je ena od raket proti pričakovanju priletela naravnost v grlo tega preklinjajočega moža ter eksplodirala z močnim pokom in mu razstrelila glavo na številne kose. Dogodek je še enkrat vsem navzočim potrdil, da Božje Veličanstvo ne dovoli, da se iz njega norčujejo, in zato da tega grozljivega dogodka ne bi mogel nihče zanikati, ampak bi se lahko vsakdo iz njega kaj naučil, so ga nemudoma naslikali in sliko razstavili v bližnji cerkvi Naše ljube Gospe iz Albanede.

Še en grešnik pa jo je odnesel precej bolje, o tem mi je pripovedoval gospod Frantz de León, Španec: ko je bogat trgovec po imenu Diego de Ocampo iz mesteca Pasquaro potoval po deželi, je nastala nevihta s točo in ubila mulo, na kateri je potoval, njeno streme, skupaj z ostrogami in uzdo, pa stalila; njegovo sedlo je skupaj z njegovo obleko, vključno z nogavicami in srajco, povsem zgorelo, na njegovem telesu pa se ni ukrivil niti en samcat las. Nato se je peš

vrnil v Pasquaro, tam srečal omenjenega Frantza de Léona in mu odkritosrčno priznal, da je bil ta čudežni udarec strele Božje opozorilo, s katerim je bil opomnjen na izpolnitev svoje zaobljube, da se brez odlašanja pridruži verskemu redu, in, tedaj trdno odločen, je to kmalu nato res storil.

Torej, moj cenjeni brat bo gotovo od mene pričakoval kakšno nenavadno darilo kot znak spomina iz tega novega sveta in bi ga rad iz vsega srca poslal, če bi to lahko varno storil. Ker pa tega tako velika razdalja ne omogoča, v tem pismu prilagam vsaj nekaj trave, ki sem jo natrgal na potovanju sèm iz Méxica v kapelici blizu vasi Tepic in ki sem jo prinesel kot nenavadno čudo. V omenjeni kapelici je namreč na desni strani oltarja majhen ograjen prostor s čudno okroglo steno, kjer raste vedno zelena trava v obliki križa, medtem ko je preostali del prostora naokrog povsem gol. Z namenom, da odpravijo sumničenja (da je za travo morebiti potrebna posebno primerna zemlja za njeno rast, ki bi bila prinesena tja), so povsem odstranili travo in izkopaljo zemljo v tem prostorčku in zravnali tla. Na svoje veliko presenečenje so naslednjega dne našli zelen križ v njegovi prejšnji obliki, iz katerega tukaj prilagam nekaj suhih rjavih travnatih bilk, ki so prišle od tam, od koder sem opisal zgoraj. Prosim, dajte jih nekaj v mojem imenu tudi prečastiti gospe Frančiški Adlmann, najbolj spoštovani opatinji iz samostana v Škofji Loki, s prošnjo, da skupaj s svojimi podrejenimi v bogoljubnem samostanu močno moli zame in za moje Indijance; jaz je v svojih svetih mašah žrtvovanja v povračilo ne bom nikoli pozabil omeniti, kakor tudi ne mojih prijateljev, kot sem delal že doslej in bom tudi v prihodnje. Naj mi dobri BOG nakloni, da se bomo vsi zopet videli v večnem veselju na drugem svetu. Amen.

Mojemu preljubemu gospodu bratu
ostajam zvest do smrti

Marko Anton Kappus,
misijonar Družbe Jezusove

Zapisano v Mátapu v pokrajini Sonora 20. junija 1699⁴¹

41 Prevedla Igor Maver in Niko Hudelja iz nemškega zapisa v *Der Neue Welt-Bott*.

lassen wolten; allein des Obren Befehl/ welcher mich von einem schlechtern auf ein besseres Orth/ wiewohl ich solches mit Thränen abgebetten / auf alle Weise verlegen wolte/ hat vorgetragen/ und mich anhero verlegt/ allmo ehe dessen der Gottselige Mann V. Pater Cornelius Boudin durch einen heldenmüthigen Tod die Martyr-Eron erlangt hat. Nach dessen Ableiben gesamte Missiones in dieser Landschaft Tarahumara auf einmahl gleichsam ausgehorbet waren/ bis daß etwan vor zwanzig Jahren (bepflüßigt Anno 1676.) Pater Tarda und Pater Gvadalaxara dieselbige wieder erweckt haben. Euer Ehrwürden vergessen meiner nicht in dero heiligen Mess=Opffen und Andachten. Dieses in aller Eile / weil ich kaum Zeit gefunden habe diese wenige Zeilen zu schreiben. Bin

Euer Ehrwürden

Gegeben zu Papigotzchyki
den 8. Januar. 1696.

Diener in Christo

Wenceslaus Eymer, der
Gesellschaft JESU
Missionarius.

Num. 56. Brief

R. P. Marci Antonii Kappus, der
Gesellschaft JESU Missionarii aus der
Oesterreichischen Provintz.

Nachmahls aber Vorsteher der gesamten Missionen Soc. Jesu in der Landschaft Sonora.

In

Seinen Bruder Herrn Johann von
Kappus, Land- und Edelmann in
Crain.

Geschrieben zu Matapa in Nord America
den 20. Junii, 1699.

Inhalt:

Bitterung des Lands Sonora. Gewohnheit besiegt alles. Beschaffenheit und andere Umstände dieser Welt-Gegend. Feurliche Drachen. Magnet-Berg Silber-Gruben. Gottes-Lästung und Seils-Bruch wird abgetrafft. Von einem grünen Gras-Creuz. Der Brief lautet also:

**Wohl-Edelgebohrner/ Herr/
Hergliebster Bruder!**

P. C.

Ich bitte vor allem/ mein Herr Bruder wolle sich nicht entfremden/ daß derselbe einige Zeit von mir demwegen keine Brief erhalten; weil nemlich dise Jahr hindurch/ da

Spanien mit Frankreich in Krieg verwickelt ware/ etliche Spanische Post-Schiffe seind aufgefangen worden. Nichts bedorweniger seind mir die zwey Brief / so mein werthener Herr Bruder den einen zwar den 1. Jenner 1698. und einen andern noch vorhin an mich erlassen hat/ zu meinem sonderbaren Trost richtig eingelassen/ auf welche ich hiemit antworte/ daß ich/ Gott Lob! mich demahl gar wohl befinde; mit meinen Indianern ganz vergnügt lebe/ und nachdem ich ihre nunmehr gewohnt bin/ auf die obere oder alte Welt schier dergestalt vergesse/ daß mir solche bald vorkommt wie ein Sach/ von welcher mir vor langer Zeit bios ein Traumt hat/ wozu der große Unterschied zwischen einer Welt und der andern nicht wenig beytragt.

Nichts fele mit Anfangs alhier schwärer/ als die unerträglich-Heiz; allein die Erfahrung hat mich überzeugt/ daß ein standhafte Gewohnheit alles überwinde/ mithin ein statliche Lehr-Meisterin seye/ so denjenigen/ den sie unterrichtet/ alles lehren/ und so gar unmögliche Sachen möglich machen könne.

In dieser Welt-Gegend fällt im Jenner und Hornung kein Schnee/ sonder Regen; hingegen bleibt der Himmel im Werken/ April/ May und Brachmonat verschlossen: aber in dem Heu- und August Monat gibt es wieder naßes Wetter: die vier übrige Monat seind abermahl trocken. Unsere meiste Berg seind kahl/ etlich wenige Feichten- und Buch- Wälder ausgenommen. So wächst auch auf einigen Büßeln und Feldern die Menge so wohl Weislyp- als Eben-Holz/ welches bey uns wenig geachtet wird. Sonst aber siehet man auf dem Gebürg ins gemein nichts als unfruchtbare Etawden und spitzige Dörn: und dieses zwar bis zweyhundert Meil im Umkreis/ den ich öfters durchwandert habe. Ein gang andere Verwandtus hat es mit dem Mericanischen/ welches von hier bis 400. teutsche Meil abliget/ allmo man unterschiedliche Wälder und Obs-Bäum/ welche denen Europäischen gar nicht gleich sehen/ antrifft: nicht daß dergleichen Baum-Früchten/ dafern man sie nur pflanzen mögte/ dahier nicht gerathen solten; dann ich selbst hab in meinem Haus/ Garten über 20. große Pomeranzen- Stämm/ wie nicht wenige Rüten/ Feigen/ Kermelz/ Zitronn/ Granat-Äpfel/ Birnen und Pflersch in der Menge; hier nicht hab ich auch zwey kleine Wein-Gärten/ nebst verschiedenen Früchten und Kräutern/ als Petersil/ Salat/ Röh/ Rätig/ Rüben/ Zwiebel/ Knoblauch/ Magen/ Fenchel/ Senff/ Anis/ Kraut/ Kirschen/ Bonen/ Erbsen und dergleichen mehr: aber alle diese Gewächsen Zweig und Saamen seind aus Europa nach Mexico und so ferner hieher gebracht worden.

Wir haben auch zwey große Berg von Magnet-Stein/ welcher eben so wenig als das Eisen

Slike 10a–10c: Pismo bratu, 1699.

Vir: Joseph Stöcklein (ur.), 1728: *Der Neue Welt-Bott*, zv. I, 2. del, str. 86–88, pismo št. 56.

und Kupffer; Erß gekohlet wird; weil die Spa-
niet sich einig und allein auf das Silber-Bez-
weck verlegen. Unsere Indianer wissen weder
von Brod/ noch von andern Gebäck nicht das
geringste; darum kien sie kein Getreid an/ dann
allein für ihren Millionarium. Sie aber essen
an statt des Brodes Türckischen Weizen/welchen
sie folgender maßen zubereiten. Die Indiane-
zin setzt einen Hasen zum Feuer/ wirfft zwey oder
drey Handvoll Türcken-Korn hinein/ und schlägt
ab/ bis dasselbe aufaufft/ und geröset ist. Wann
es nun genug gebraten/ schüttet sie den Topf aus/
und brennt auf eben solche Weise abermahl drey
andere Hand voll von besagtem Korn: womit
sie auch fortfahrt/ bis sie dessen zu ihrem Vorha-
ben genug hat. Demnach wird es zwischen
zwey Steinen mit der Hand gemahlen/ das
Meel aber (so sie Pinol nennen) in einem Ges-
schier mit frischem Wasser vermischet/ welches ihr
Frank/ und zugleich ihre Speis ist/ als wovon
sie Morgens frühe/ zu Mittag und auf die
Nacht trincken und essen/ nicht allein zu Haus/
sonder auch auf dem Feld/ und auf der Weis:
mit einem Wort/ diß Brand-Meel und Wasser
seynd fast ihre einziige Nahrung. Wann sie aber
Fleisch/ Kräuter/ Kürbis oder was anders derg-
leichen kochen/ so essen sie dennoch solches Ge-
meel mit Pinol, als welches dieser armen Leuten
Brod ist. Es wachsen bey uns allerhand wohl-
geschmackte Kürbis und Melanunen in der Weis-
ge/ aber keine Erd-Beer/ Kirschchen/Zweyfen oder
Querschen. Hingegen seynd all unsere Millio-
nen/ so wir in gegenwärtiger Provinß Sonora
verwalten/ mit Hind-Niehe/ Schaafen/ Geisen/
Eauben/ Hünern/ Pferdten und Mauthieren
reichlich versehen.

Des Weins triff man so wenig an/ daß ein
Maas bis sechs Ehaler kostet; darum behilff
man sich gemeinlich mit dem kalten Wasser/
gleich denen Gänfen/ welche allhier nicht zahm
seynd/ wie in Europa/ sonder gleich dem andern
Jeder Wildpret/ durch die Jagd gefangen oder
gedödet werden: eben solche Verwandnus hat
es mit denen Aenten/ und Indianischen Hen-
nen.

Gleichergestalt findet man da herum we-
der Maßen/ noch Zaislen/ noch Zimken/ noch
Amstel/ noch Kramet-Vögel/ noch Nistel/ Zim-
cken oder Eigtlig/ noch Nachtigallen/ noch an-
dere Vögel mehr: hingegen fliegen bey uns un-
terschiedliche andere in Europa unbekante Vö-
gelherum/ unter welchen die kleinste/ nicht grö-
ßer als die Heuschrecken/ Tchuparosa genant
werden/ ein über die Maßen schönes Vögelein/
doch nicht einetley Farb; dann etliche seynd
roth/ andere gelb/ einige Veyel/ blau; ihr Flug
aber ist wie ein Pfeil. Ein anderer mit dem
Namen Cardinal- Vogel/ in der Größe eines
Zimken/ ist über und über ohne Vermengung
einer andern Farb/ samt dem Kamm und Schna-
bel (so aussiehet wie rothe Corallen) an dem
ganzen Leib blut-roth. Diese/ wie auch viel
andere Vögel/ absonderlich die Papageyen/ des

er Zahl kein End hat/ fangen die Indianer mit
geringer Mühe/ und bringen mit solche nach der
Wahl lebendig in meine Wohnung. Es lauffen
zwar unter andern Gewild auch Königlein
oder Caninchen/ Rehböck und Hirschen herum/
aber ihr Fleisch ist sehr ungeschmack. Hingegen
mercke ich zwischen denen Indianischen und Eu-
ropäischen Schweinen keinen Unterschied. So
gibt es auch in Indien Hund und Kagen/ wie in
Europa. Bey denen Apactchen (ist ein Indiani-
sches Volk) dienen die Hund an statt der
Maul-Feils/ und tragen einen zimlichen Last.

Daß man in America mehr und größere
Schlangen antrefte/ als in Europa/ ist ohne
dem bekannt: allein bis darff ich nicht ungemel-
det lassen/ daß etliche nur dem Ansehen nach er-
schrecklich seyen/ in der That aber dem Menschen
kein Leid anfügen: als da seynd die Colabas/
Bobas, oder (wie sie bey denen Indianern heis-
sen) die Coros, deren etliche nicht über ander-
halb Ellen/ andere aber bis vier Ellen lang wach-
sen/ und etwann so dick seynd/ als ein zwey oder
drey-jähriges Kind: einige werden so dick/ daß
sie ein Mann kaum umfließen kan/ und seynd
dennoch so leutselig/ wie Kagen oder Hund; sie
schleichen in die Häuser/ verschonen Kent und
Niehe: fangen hingegen Kagen und Widus:
seynd beydenß derrauffen freundlich/ daß ich
ihnen öfters mit Verwunderung zuschauen ha-
be/ wie sie mit kleinen Kindern spielen/ ohne sie
im geringsten zu verletzen; welches mir einen
Muth gemacht/ daß ich einen dergleichen Dachen
zwar selbst etlichmal in die Hand genommen/ allein
wegen seiner Schwere von der Erden nicht erhe-
ben kunte. Seine Art/ andere Ehierlein auf
dem Feld zu jagen/ hat was seltsames an sich;
dann/ so bald er auf sechs Schritt weit einen
Maulwurff/ ein Königlein/ ein junges Hirsch-
lein/ oder Rehböcklein antrifft/ spert er seinen
Nachen auf/ und fangt an die Luft samt dem
Ehierlein mit solchem Gewalt an sich zu ziehen/
daß es nicht anderst/ als risse er solches in Stri-
cken zu sich/ graden Wegs in seinen Schlund
fahret/ und von ihm verschlungen wird. Wann
aber nur das geringste zwischen der Schlangen
Nachen und dem Ehier/ welches sie auf diese
Weise herbey ziehet/ sich in die Mitte stellt/ so
wird der Gewalt seines Athems entkräftet/ und
das Gewild errettet.

Mit dieser Gelegenheit/ da ich von Verschlun-
cken rede/ kan ich nicht umgehen ein traurige Ge-
schicht hieher zu setzen/ welche mir ein Spanier
mit Namen Joseph Lopez also erzehlete/ wie er
selbst mit Augen gesehen hat. In der Haupt-
Stadt Mexico/ sprach er/ ward wegen einge-
fallnem Freuden-Fest nächtllicher Weil ein Zur-
werk angezündet/ nächst welchem vier liebeli-
che Pursh nicht allein mit Karten spielten/ son-
der einer aus ihnen GOTT abscheulich lästete:
aber sein Fluch kam ihm theuer zu stehen/ da ein
Nacker wider seine Natur nicht aufverte/ sonder
dem Schand-Maul grad in den Nachen gefah-
ren/ allda mit großem Knall zerpreungen/ und
ihm den Kopf in viel Stück zer schlagen/ alle Zu-
schauer

schauer aber nach so vielen andern Beyspielen noch einmahl überwießen hat / daß die Göttliche Majestät mit sich nicht scherzen laßt. Damit aber diesen entseßlichen Zufall niemand laugnen / sonder sich jedermann daran spiegeln sollte / ist er ohne Verschub abgemahlt / und in der nächstgelegenen Kirchen U. L. Frauen von Albaneda aufgehängt worden.

Es ergienge einem andern Sünder weit besser / von welchem mit Herr Franz de Leon, ein Spanier folgende Nachricht ertheilt hat : Als ein reicher Kaufmann / Namens Diego de Ocampo, aus dem Städtlein Paquaro über Land reisete / erhube sich unvorßiglich ein mit Hagel vermischtes Donner Wetter / von welchem das Maulthier / auf welchem er ritte / todtgeschlagen / seine Stieg-Bügel samt Esporen und Zaum zerkschmolzen / der Sattel aber nebst seinem ganzen Kleid / auch so gar Strümpf und Hemdd gang verbrannt / doch ihm an dem ganzen Leib kein Hlein ist gekränkt worden. Er gieng also zu Fuß nach Paquaro zurück / und traff daselbst obgenannten Franz de Leon an / dem er aufrichtig gelanden hat / dieser wunderbare Streich seye ein Göttliche Vermahnung / Krafft welcher er erinnert wurde sein Gebüß / als er versprochen hatte in einen geistlichen Ordensstand zu treten / ohne längere Verzögerung in das Werck zu stellen / gleichwie er ihm damahls vestiglich vorgenommen / und bald hernach in der That erfüllet hat.

Nun wird mein gehehrtester Herr Bruder zweifels ohne von mir zum Denk-Zeichen aus dieser neuen Welt ein seltsames Geschenk erwarten / mit welchem ich / dasern nur ein Mittel wäre / solches sicher zu überschießen / von Herzen gern aufwarten wolte ; inmassen aber dieses ein so weite Entlegenheit nicht zuläßt / schließ ich wenigstens in gegenwärtigen Brief etwas von demjenigen Gras ein / welches ich hinter Weges / als ich von Mexico hieher reisete / in einer nächst dem Dorff Tepike befindlichen Capell selbst abgehauet / und als ein ungemeines Wunder hieher gebracht habe ; dann es hat in gedachter Capell zur rechten Hand des Altars ein mit einer absonderlichen Rings Mauer verschlossenes Mäglein / auf welchem in Gestalt eines Creuzes ein immer grünender Wafen wachsen / der übrige Raum aber Rings herum ganz kahl bleibt. Man hatte zwar aus Argwohn / (es müßte vielleicht das grüne Creuz einen absonderlichen zum Wachsthum tauglichen Grund haben / welcher in solcher Gestalt in den Orth wäre eingesenkt worden) gemeldeten Wafen gänglich vertilgt / die Erde ausgegraben / und den Boden eben gemacht : Allein den andern Tag fand man mit Verwunderung das grüne Creuz wieder in seiner vorigen Gestalt / von welchem dann das wenigste dürte Gras / so ich hiemit theile / überwuchert massen herkommen. Dittes etwas davon der (Tit.) Frau Francisca Admannin des Hoflers zu Bischoffs-Tagg würdigen Abbtissin in meinem Namen mitzutheilen

mit dem Ersuchen / dieselbe geruhe samt Dero untergebenem Gottsförchtigen Lestler für mich und meine Indianer fleißig zu betten ; da ich hinwiederum in meinem Heil. Weib-Oppfer so wohl iharer / als unserer gesamten Freundschaft / wie bißhero / also auch künftighin ingedenck zu seyn niemahls unterlassen werde. Gebe der gütigste GOTT / daß wir alle insgesamt einander in jener Welt mit unsterblicher Freud wieder sehen mögen / Amen.

Meines vielgeliebten Herrn Bruders

Datum zu Matapa in der Landschaft Sonora den 20. Junii / 1699.

Getreuetter biß in Tob.

Marcus Antonius Kappus, der Gesellschaft Jesu Missionarius.

Numerus 57.

Lauff-Brief

R. P. Francisci Lainez, gesamter Missionen der Gesellschaft Jesu in dem Reich Madura Vorstehers nachmalen Bischoffs zu S. Thomas.

In

Alle Missionarios gedachter Societät / welche in erwählter Landschaft dem Christlichen Kirchen Sorg tragen.

Geschrieben in einem Dorf von Madura an deren Grängen des Fürstenthums Marava den 10. Hornung / 1693.

Inhalt :

Diese ganze Send-Schriefft betrifft den heiligen Tod des Blut-Zeugens Christi V. P. Joannis de Brito, eines hoch-Edelichen Portugesen aus der Gesellschaft Jesu ; welcher im Jahr 1697. als General-Procurator von Ost-Indien nach Europam reisete ; allda die ihm von dem König in Portugal anverordnete Ehren abbitret, und nach verrichteten Geschäften ganz krank oder gebrochen nach Indien als Vilitator zurück kommt, dessen aber ungehindert alle Missiones und neue Christenheiten sowohl in Madura als dessen Grängen eifrig beflüßet, auch endlich bey seiner Ehestenheit in der Landschaft Marava anlangt, und daselbst des Landes Fürstens Bruder durch ein großes Wunder Werk bekehret, doch nicht eheuder tauffen will, bis er nicht all seine Fürstliche Ehe-Gemahlinnen, bis auf eine, samt denen Kebs-Weibern entläßt. Aber die jüngste solcher Ehefrauen bringet durch Klag mit Bescheid den Hochmännern die Sach so weit, daß er künftig einem Catechisten eingetogen wird. Zwei Christliche Jüngling, so ihm als Gefangenen auf dem Weg be-

1.8 Sklep

Po tridesetletnem delu med domorodci so bili poleg pastoralnega dela misijonarja jezuita Marka Antona Kappusa vidni tudi konkretni rezultati, npr. razvoj živinoreje, predvsem v povezavi z Eusebiem Franciscom Kinom, ter znameniti Kinov zemljevid Kalifornije, ki ga je poslal na Dunaj. In nenazadnje so tu njegova pisma v nemščini, latinščini in španščini, njegove zaobljube in *indipeta* pa prav tako v latinskem jeziku. Kljub temu ne gre pozabiti, da je kranjski jezik postavil na prvo mesto pri vprašanju o svojem vsakodnevem jezikovnem sporazumevanju v Starem svetu, Kranjsko pa je, kot kažejo njegovi zapisi iz Novega sveta, emotivno nosil v srcu vse do konca svojih dni.

2 Pisma v španščini

2.1 Uvod

Ladja Santo Cristo de San Román, ki je izplula iz Cádiza 1. julija 1687¹ in na kateri je skupaj s še enaindvajsetimi jezuiti potoval Marko Anton Kappus, je po dveh mesecih in pol, 15. septembra, prispela na cilj v pristanišče Vera Cruz v Novi Španiji. Podrobnejše poročilo o potovanju z ladjo in nato po kopnem do Ciudad de Méxica se je ohranilo v pismu Kappusovega sopotnika iz Moravske Adama Gilga (1653–1709) 8. oktobra 1687 neimenovanemu jezuitu v Pragi. Po treh dneh so se bodoči misijonarji odpravili na sedež jezuitske province v Ciudad de México, od tam pa so jih nadrejeni napotili v še nepokristjanjene oddaljene predele. Kappus in Gilg sta bila dodeljena v Sonoro, da bi tirolskemu misijonarju Eusebiu Franciscu Kinu, ki je prišel v Mehiko s prvo skupino srednjeevropskih jezuitov leta 1680, pomagala pri širjenju misijonske mreže proti skrajnemu severozahodu, zato sta tudi pot iz Méxica do misijonov nadaljevala skupaj:

Za sopotnika bom imel očeta Marka Kapusa iz avstrijske province, ki bo nadaljeval pot v zgoraj navedeni nam bližnji misijon Cucurpe, kjer bo prevzel dolžnosti očeta Aguilarja [...]. Odpotovala bova kmalu, potovanje bo trajalo tri mesece.²

Prestolnico sta zapustila proti koncu leta in po približno treh mesecih in prepotovanih 3000 kilometrih 11. marca 1688 prispela v Gilgovo misijonsko vas Santa María del Pópulo, od tam pa je Kappus nadaljeval pot proti severu do Cucurpa. Naslednjih trideset let, do smrti, je slovenski misijonar preživel na območju, ki se od juga do severa razprostira na razdalji približno 400 kilometrov, med kraji Cucurpe, Mátape, Arivechi in Bacanora. Deloval je med pripadniki ljudstva Opata (šp. ópata). Takoj po prihodu v misijone je tesno sodeloval z Eusebiem Franciscom Kinom, najprej pri prodiranju v še neodkrite predele Zgornje Pimerije na severu in pri pokristjanjevanju tamkajšnjih prebivalcev, nekaj let pozneje pa še pri raziskovalnih odpravah proti zahodu h Kalifornijskemu zalivu. Najprej je deloval

1 Ta datum je v pismu zapisal Adam Gilg. V objavah podatki niso enotni, na primer Stanonik navaja 8. julij (1986, 35) in 1. julij (1987, 30). Ime ladje navajamo po poročilu o arhivskih dokumentih v Archivo General de Indias v Seville (Mrdavšič, 2007). V nekaterih virih (Stanonik, 1987, Zaplotnik, 2016) je zabeleženo Campechan de San Roman (v Gilgovem latinskem izvorniku Campechano de San Roman); »campechan« je sicer občno ime za vrsto manjše ladje.

2 Gilgovo pismo je bilo v nemškem prevodu latinskega izvornika (ali kopije) objavljeno v zbirki pisem *Der Neue Welt-Bott*, zv. I, 1. del, str. 107–110, št. 33. Transkripcija kopije latinskega izvornika v Zavadi, 2011, 228–233; slov. prev. odlomka Srđa Orbančić. Slovenski prevod odlomkov pisma – po nemškem prevodu – tudi v Zaplotnik, 2016, 17–21.

kot »navaden« misijonar, nato pa tudi kot pristojni na različnih ravneh redovne hierarhije, od rektorja kolegija prek rektorja [rektorata]³ do vizitatorja. Bil je del jezuitskega »projekta misijonov«, ko je bil ta v Novi Španiji v največjem razmahu. V Novem svetu je prebil natanko pol življenja.

V tem poglavju je predstavljena Kappusova korespondenca znotraj misijonske mreže v Novi Španiji, v glavnem z nadrejenimi. V mehiških arhivih so se ohranili nekateri njegovi rokopisi, večina jih je naslovljenih na sedež jezuitske province v Ciudad de México. Vsa ta pisma so v španščini in tukaj jih glavnino prvič predstavljamo v slovenskem prevodu.⁴ Izhajamo iz seznama 36 dokumentov v skupnem obsegu 83 listov, ki jih je evidencialni raziskovalec Bernd Hausberger v temeljnem delu *Jesuiten aus Mitteleuropa im kolonialen Mexiko: Eine Bio-Bibliographie* (1995).⁵ V obsežni monografiji je zbral osnovne biografske in bibliografske podatke o 105 jezuitih iz Srednje Evrope,⁶ kolikor jih je od 1680/81 do 1755/56 odšlo v Mehiško jezuitsko provinco. Marko Anton Kappus je bil edini Slovenec oziroma Kranjec med njimi.

Zelo dragoceni so sicer redki posredni zapisi drugih misijonarjev, ki bodisi omenjajo Kappusa (na primer zgoraj navedeno Gilgovo pismo in še eno iz leta 1692)⁷ bodisi navajajo dele njegovih pisem, ki pa se niso ohranila v izvirniku. To še posebej velja za navedke in omembe tistih pisem, ki jih je slovenski jezuit pošiljal med letoma 1694 in 1705 iz Mátapa Eusebiu Franciscu Kinu in jih je ta vključil v *Kroniko Zgornje Pimerije* (*Crónica de la Pimería Alta. Favores Celestiales*),⁸

3 Za pomen kolegija in rektorata glej 2.3.1.2 in op. 37.

4 Nekaj odlomkov in zadnje Kappusovo pismo so bili objavljeni tudi v Šabec, 2018.

Slovenski misijonar se je španščine naučil v Cádiz, ko je dve leti čakal na odhod v Novo Španijo. Piše skladno s takratnimi pravopisnimi pravili, opaziti pa je nihanja pri zapisovanju nekaterih glasov (s, z, k) ter rabi grafičnih naglasov in ločil. Skladnja je razmeroma jasna, včasih pa nekoherentna zaradi neenotne rabe ločil in velikih začetnic ali hitenja pri pisanju. Veliko je ponavljanj, včasih v parafrazi, včasih tudi dobesedno. Pisava je elegantna in večinoma čitljiva. Pri razvozlanju besedila delajo težave predvsem okrajšave, besedišče, ki se danes ne uporablja več, in merske enote, zato ostaja nekaj podrobnosti nerazrešenih. Izpusti neberljivih ali nerazumljivih zapisov so označeni z zvezdico v oglatem oklepaju [*]. Prevodi mer in pretvorbe v metrični sistem so zgolj okvirni.

5 Večina, dvainvajset, jih je v Zgodovinskem arhivu Mehiške province Družbe Jezusove (Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús), devet v Mehiškem državnem arhivu (Archivo General de la Nación), eno v Zgodovinskem arhivu državne zakladnice (Archivo Histórico de la Hacienda), eno hrani Teksaska univerza v Austinu v Bensonovi latinskoameriški zbirki (Benson Latin American Collection), treh pa nam po navedenih Hausbergerjevih referencah ni uspelo najti. To so pismo očetu vizitatorju Juanu Marii Salvatierri, 27. decembra 1690 (Temp. Indif. 106), in dve pismi očetu vizitatorju Luisu Mancusi, eno 3. julija 1715 (Archivo Histórico del Municipio de Parral, 1715 G-128, fol. 10r) in eno 19. julija istega leta (Benson Latin American Collection, W. B. Stephens Collection, Nr. 1667, fol. 1r-2v [kopija]).

6 Avtor iz praktičnih razlogov razume Srednjo Evropo kot ozemlja petih jezuitskih provinc, ki so spadale pod nemško asistenco: današnje Nemčija, Avstrija, Hrvaška, Češka, Slovaška, Slovenija, Madžarska, Švica, deli Poljske (Šlezija), Francije (Alzacija) in Italije (Tirolska) (Hausberger, 1995, 26, 402).

7 O ljudstvu Seri glej op. 58.

8 Cel naslov: *Crónica de la Pimería Alta. Favores celestiales de Jesús y María Santísima y del Gloriosísimo apóstol de las Yndias Francisco Xavier* (Kronika Zgornje Pimerije. Nebeška naklonjenost Jezusa in najsvetejše Marije in preblaženega apostola Indij Franciška Ksaverija). V 18. stoletju se je to delo izgubilo, na začetku 20. stoletja ga

v kateri vseskozi prepleta svoje besedilo z odlomki iz korespondence s sodelavci in nadrejenimi.

Iz razpoložljivega primarnega gradiva smo poskušali sestaviti čim bolj celostno sliko Kappusovega življenja in delovanja v Novi Španiji ter hkrati osvetliti širši kontekst, v katerem je potekalo osvajanje današnje Mehike, in vlogo, ki so jo v tem procesu odigrali jezuiti. Pri tem smo se oprli na sodobne študije o tej tematiki, med najpomembnejšimi velja omeniti vrsto temeljnih del Berndta Hausbergerja in Sergia Ortege Noriege, ki sistematično in izčrpno obravnavata vprašanja, ključna za razumevanje kompleksnega zgodovinskega, političnega, verskega in gospodarskega procesa kolonizacije. Upoštevali smo tudi dosedanje izsledke slovenskih raziskovalcev (Stanonik, Nabergoj, Šabec).

Arhivsko gradivo je vsebinsko zelo raznovrstno in kronološko razdrobljeno, zato smo ga združili v tri večje tematske sklope. V prvem, »Duhovna osvoboditev«, smo osvetlili primarno, torej versko poslanstvo, ki so se mu jezuiti zavezali z odhodom v misijone. Pokristjanjevanje poganskih staroselcev je potekalo hkrati z raziskovanjem nepoznanih predelov in utrjevanjem misijonske mreže, pri čemer je aktivno sodeloval tudi Marko Anton Kappus. O tem pričajo tudi odlomki njegovih pisem, ki so se ohranili v Kinovi kroniki.

V naslednjem poglavju, »Misijon kot del kolonizatorskega sistema«, so zbrani zapisi, ki ilustrirajo vpetost jezuitskih misijonov v proces kolonizacije Mehike oziroma Nove Španije. Dogovor Družbe Jezusove s špansko krono je bil, da bodo njeni člani na miroljuben način evangelizirali domorodna ljudstva, živeča na daljnem severu in severozahodu današnje Mehike, in jih tako pripravili na življenje v novi krščanski družbi kot podanike čedalje obsežnejšega Španskega kraljestva. Tako so misijoni postali »najpomembnejša mejna institucija španskega imperija« (Hausberger, 1997, 63) oziroma »vmesna institucija med konkvisto in kolonizacijo« (Salmón, 1991, 21). Območje delovanja so počasi, a vztrajno širili hkrati in v soodvisnosti z ekspanzijo kolonialnega sistema. To pomeni, da so nujno vstopali v občutljive gospodarske in politične odnose z deležniki kolonizacije, torej civilno oblastjo na eni strani in španskimi kolonisti, predvsem lastniki rudnikov srebra, na drugi. Tudi odnosi s staroselci so bili zapleteni. Nekateri od teh so se na prizadevanja misijonarjev odzvali zaupljivo in se podredili novemu redu, drugi pa so se odločno upirali poseganju v njihov prostor in način življenja. Nekaj primerov srditih uporov, ki jih sicer ni doživel neposredno na svoji koži, je zabeležil tudi Kappus.

je najprej objavil Emilio Böse (Kino, 1913–1922), vmes je leta 1919 Herbert Eugene Bolton objavil angleški prevod (Hernández Sánchez-Barba, 1958, 92–94).

Zelo velik del rokopisne zapuščine je povsem tehnične narave. Ti dokumenti, ki smo jih združili pod naslovom »Komunikacija z Misijonsko prokuro«, kljub suhoparnosti in ponavljajočim se vsebinam – ali pa prav s tem – pričajo o do podrobnosti načrtovanem gospodarskem in administrativnem delovanju jezuitske mreže. Kappus se v njih pokaže kot izjemno skrben, natančen, dosleden knjigovodja. Pri tem delu pa se je ves čas tako kot vsi drugi misijonarji ukvarjal še s čisto banalnimi vprašanji, kot je na primer negotova dostava pošte in drugih pošilk med Sonoro in Ciudad de Méxicom.

Poglavje sklenejo zadnja tri ohranjena pisma iz poslednjega leta misijonarjevega življenja.

2.2 Duhovna osvojitvev

Poslanstvo (lat. *missio*) misijonarjev je bilo širjenje Božje besede in Božjega občestva, torej pokristjanjevanje. Ta dejavnost je bila pojmovana kot najzvestejše uredničevanje evangelijskega ideala delati za dobro bližnjega. Brez upoštevanja te duhovne naravnosti, značilne za tisti čas in krščansko kulturo, bi si bilo danes težko razložiti predanost, s katero so se misijonarji, med njimi Marko Anton Kappus, posvečali svojemu delu. Misijonski poklic je bil dejansko najtežja naloga, ki so jo opravljali jezuiti. Nadrejeni so med prostovoljci za odhod v oddaljene misijone izbrali tiste, ki so najdosledneje izpolnjevali redovna pravila, poleg tega pa so morali biti telesno vzdržljivi in značajsko močni, da so se lahko spopadli z vsemi, največkrat nepredvidljivimi težavami in nevarnostmi v novem okolju (Ortega Noriega, 2010, 82; Hausberger, 1995, 405–407).

Podatki o Kappusovih telesnih značilnostih so skopi. Sodeč po zapisu kapitana ladje San Román, ki je moral evidentirati vse potnike, je bil »visok, vitek, svetlolas in modrook« (*alto, delgado, de pelo rubio, ojos azules*) (Stanonik, 1986). Malo bolje si lahko predstavljamo njegov značaj in sposobnosti iz ocen predstojnikov, ki potrjujejo, da je solidno pripravljen za opravljanje zahtevnih nalog:

Nadarjenost oziroma razum: najboljša (*Ingenium: Optimus*), razsodnost: srednja (*Iudicium: Mediocre*), znanje: majhno (*Prudentia: Exigua*), izkušnenost: nikakršna (*Experientia: Nulla*), napredek oziroma uspeh v pismenosti: najboljši (*Profectus in litteris: Optimus*), značaj: zmeren (*Complexio: Temperata*), talent: za spovedovanje in uradovanje (*Talentum: Ad confessiones et ministeria*).⁹

⁹ Archivum Romanum Societatis Iesu, Rim, Mex. 6, fol. 34r, No. 216, ter fol. 22r. Nav. po Nabergoj, 2009, 26.

Gre za eno zgodnejših »spričeval«, od tod nizka ocena za izkušenos, druge vrline pa so ovrednotene od dobro do odlično. V letih službovanja v mehiški provinci so se še izboljšale, oznake za značaj pa so nihale od začetnega zmernega (*temperata*) prek koleričnega (*cholericus*) do sangviničnega (*sanguinea*) (Hausberger, 1995, 362).

Marko Anton Kappus je, kakor vemo, zaprosil za odhod v misijone dvakrat. Prvič je želel na Kitajsko, a je bil neuspešen, nato pa je 7. avgusta 1685 še drugič poskušal prepričati generala Charlesa de Noyella – tokrat uspešno – o svoji trdni predanosti vzvišeni ideji: »[K]ot prosilec najponižneje poklekam pred prečastitega očeta in ga spet in spet vztrajno prosim za milost, da bi smel odpotovati [...] in posvetiti življenje delovanju za Božjo slavo in blagor bližnjih.«¹⁰ Ko se mu je želja izpolnila, je ostal zvest temu vodilu do konca.

2.2.1 Krstne knjige

Glavna naloga jezuitov v obstoječih misijonskih naseljih je bila celostna verska oskrba domačinov. Prvi izpričani zapis slovenskega misijonarja po prihodu v »Novi svet« je simbolno povezan prav s prvim obrednim dejanjem »za blagor bližnjih« – sprejemom v krščansko občestvo.

Vemo, da je Kappus prišel z Gilgom v Santa María del Pópulo 11. marca 1688, ni pa podatkov o tem, kdaj je od tam odšel in kdaj je prispel v približno 140 km oddaljeni Cucurpe.¹¹ Misijon, v katerem je slovenski misijonar začel svoje tridesetletno delovanje, je bil ustanovljen leta 1647 (Ortega Noriega, 2010, 57). Bil je sedež okraja, ki je obsegal še vasi Tuape in Opodepe, od Cucurpa oddaljeni približno 30 in 63 km.¹² Po štiridesetih letih, ko ga je Kappus prevzel od patra Josėja de Aguilarja,¹³ je bilo versko in gospodarsko življenje v njem dobro utečeno, vsi prebivalci so bili krščeni, poljedelstvo in živinoreja sta zadostovala za preživetje in ustvarjala tudi presežke. Misijon je izpolnjeval tudi pričakovano dolžnost do kolonialnega sistema – staroselci so namreč nekaj dni v tednu delali še pri okoliških kolonistih, največ v rudnikih srebra. Kljub visoki umrljivosti je število prebivalstva rastlo: leta 1662 je bilo na primer v Cucurpu 130 ljudi (Ortega Noriega, 2010, 77), ob Kappusovem prihodu (oziroma dve leti pozneje) pa dvakrat več, število v celem okraju pa je zrastle od 660 na skoraj 1000 (prim. pogl. 2.3.1.1).

¹⁰ Glej prevod celega pisma v pogl. 1.2.1.

¹¹ Stanonik (1986, 35) piše, da je tja prispel 13. aprila, a ne navaja vira za ta podatek.

¹² V vsakem okraju (*partido*) je bilo več misijonskih vasi (*pueblos de misión*): v glavni (*cabecera*) je misijonar živel, druge pa obiskoval in so se imenovalе vizite (*visitas*).

¹³ José de Aguilar (1653–1724) je spremljal Kina na prvi odpravi leta 1687 (Kino, I, I, IV, 20–21).

Župnijski arhiv v kraju Magdalena de Kino hrani kopije fragmentov iz krstnih knjig okraja Cucurpe za leta 1686, 1687 in 1688 (Gómez Padilla, 2009, 109–121). Glavnino otrok iz tega registra je krstil Kappusov predhodnik José de Aguilar, nekaj Eusebio Francisco Kino in (vsaj) dva, 13. aprila 1688, Marko Anton Kappus. To je najzgodnejši ohranjeni zapis slovenskega misijonarja po prihodu v Novo Španijo.

Vsak vnos v knjigi vsebuje datum, ime in priimek krščenca ter staršev, botra ali botre in duhovnika, včasih še ime vasi (Cucurpe, Opodepe) in ljudstva (Jaki /šp. yaqui/, Seri, Pima, Majo /šp. mayo/, Španec) ter kakšno posebnost (starši pogani, služabnik pri [kolonistov priimek] ...). Imena staroselcev so krščanska, priimki pa izhajajo iz poimenovanj v domorodnih jezikih. Kappusova prva krščenca sta Ignacio in Agustín:

Ignatio.

13. aprila [1688] sem svečano krstil ta dva otroka:
Ignacia, sina Juana Taacube in Catarine Nisbadu;
botra Inés Moridocum iz te vasi.

Agustín.

Agustína, sina Andrésa Horoguija in Cecilie Toesimur;
boter Manuel Selina.

Marko Anton Kappus, duhovnik v službi njegovega veličanstva.

Ohranili so se še nekoliko poznejši podatki iz druge krstne knjige za Cucurpe in zaselek Saracachi: v njej je zabeleženih enaindvajset otrok, ki jih je krstil Kappus med letoma 1689 in 1694.¹⁴

Michaela.

23. septembra [1689] sem svečano krstil Miguelo, posmrtno hčer Manuela Chiguuma, volarja, in Marie Nidanu;
botra Lucía Moruisar.

Marko Anton Kappus, duhovnik v službi njegovega veličanstva.

Mariana.

13. julija [1690] sem svečano krstil Mariano, dekllico, zakonsko hčer Juana Bamija in Cataline Sagume, slepe.

Boter Clemente Libacum, vsi iz Saracachija.

Marko Anton Kappus, duhovnik v službi njegovega veličanstva.

14 Podatki National Park Service (U. S. Department of the Interior). Dostopno na strani: http://home.nps.gov/applications/tuma/Detail.cfm?Personal_ID=3804 (obiskano 10. 6. 2019). Leta 1962 je te podatke hranil pater Santos Sainz v Magdaleni, Sonora (Nabergoj, 2011).

Drugi njegovi krščenci iz te evidence so kronološko Cristóbal Demora Vagoo, Ignacia de la Rosa Escobar (Španka),¹⁵ Rosa Barum, Cristina Tanori, María Gómez, Francisca Bustillos, Cornelio Muasar, Nicolás Tolentino Umuta, María Juseppa Tanori, Juan de Dios Cobasan, še ena Cristina Tanori, Felipe Noressi, Sebastiana Tacuri, Nicolás Susanami, Prisca Chagaduis, María Solis, Isidro Daguari, Lorenzo Sauri in Anastasia Huduri.

Poleg krsta so misijonarji opravljali še druge verske obrede – maše ob nedeljah in praznikih, procesije, spovedi, poroke in pogrebe¹⁶ – in poskušali uresničiti željo, da bi bila cerkev simbolno središče življenja v naseljih. Poučevanje osnov krščanske vere in prizadevanja, da bi »njihovi sinovi« čim dosledneje spoštovali zanje povsem nove moralne zapovedi, so vključevali privajanje na delo, ki je bilo pogoj, da postanejo »koristni in lojalni podaniki španskega kralja« (Ortega Noriega, 2010, 69).

2.2.2 Pokristjanjevanje »na terenu«

Misijonarji v Sonori vsaj po svojih besedah s pokristjanjevanjem poganskih staroselcev na še neraziskanih področjih, na katera so širili misijonsko mrežo, niso imeli zelo velikih težav. To gre v precejšnji meri pripisati preprostim družbenim in verskim sistemom, v katerih so ti prebivalci živeli, povsem drugače kot na primer visoko razviti azteška in majevska kultura v osrednjem delu Mehike. Ker so bili večbožni, so krščanskega boga sprva sprejeli kot enega med mnogimi, a tudi resnica, da je bog en sam, zanje ni bila nesprejemljiva. Eusebio Francisco Kino v kroniki svojih odkriteljskih in misijonarskih podvigov njihovo naklonjenost novi veri povzame takole:

[Tukajšnji] ljudje ne poznajo posebnega malikovanja ali ločin, ki bi jih bilo posebno težko izkoreniniti [...] in čeprav zelo častijo sonce kot nekaj zelo veličastnega, jih je z lahkoto podučiti in sprejmejo nauk, da je Vzvišeni Bog vseмогоčen in da je on tisti, ki je ustvaril sonce in luno in zvezde in vse ljudi in ves svet in vsa bitja (Kino, V, IV, XI, 271).¹⁷

Vseskozi poudarja, kako radostno staroselci sprejemajo novo vero, kako množično prihajajo od daleč z darovi ali pričakajo duhovnika s križi in pesmijo in

15 Misijonarji so zaradi pomanjkanja duhovnikov po potrebi krstili tudi otroke španskih kolonistov iz bližnjih naselij.

16 Edini evidentirani pogreb, ki ga je opravil Kappus, je tisti ob smrti patra Francisca Javierja Saete leta 1695 (glej pogl. 2.3.2.2 in 3.3). V pismu Franciscu Eusebiu Kinu 25. 11. 1690 pa navaja: »v Toapu [so] letos umrli mnogi in samo v mesecih septembru in oktobru smo jih pokopali 29 iz te vasi« (glej pogl. 2.3.1.1).

17 Prevodi iz španščine (če ni drugače navedeno) Maja Šabec. Odlomki iz Kinove kronike so iz izdaje, ki je navedena v virih.

vztrajno prosijo za krst zase in svoje otroke. Enako zadovoljstvo z odzivom poganskih prebivalcev je mogoče razbrati iz Kappusovega pisma teti Frančiški leta 1689 (glej pogl. 1.7.1). Tudi on navaja, kako »živijo brez védenja o našem Stvarniku, niti ne molijo h kakemu idolu« in kako zavzeto vstopajo v krščansko občestvo. Kar polovico razmeroma dolgega poročila o svojem novem življenju posveti prav temi krsta. Pove, da so vsi njegovi Indijanci krščeni in da so prišli k njim v vas živeti tudi pripadniki poganskih ljudstev Seri in Tepoke, ki »želijo ostati med nami, sprejeti pravo vero in biti krščeni«. Med velikonočnimi prazniki je »zato da bi v njih vzbudil veliko željo za sveti krst, krstil, na njihovo dolgotrajno in gorečo prošnjo, kakih dvajset otrok«. Naslednji dan, ko je odhajal, pa mu je sledilo še nekaj staršev s svojimi otroki, da bi jim krstil še njih, in to je z največjim veseljem tudi storil.

Omenja tudi sodelovanje s »sosedom« Eusebiem Franciscom Kinom: z njim se je nedavno (aprila leta 1689) odpravil še med oddaljene pogane (Pima) v dolino reke Himeris (Zgornja Pimerija), ki so ju sprejeli »z največjo ljubeznijo«, in tam je krstil »61 odraslih in otrok, ki so želeli postati kristjani in so že bili poučeni«, med njimi tudi enega poganskega poglavarja. Za konec opiše še primer, v katerem je našel posebno duhovno tolažbo, ker je »rešil [ta] dva stara človeka s sveto krstno vodo iz hudičevega žrela«: krstil je moža in ženo, ki zaradi starosti »nista več mogla hoditi, niti videti ali slišati«. Ko sta privolila in dala znamenje, da hočeta biti krščena, ju je krstil za Adama in Evo.

V zgornjih opisih zbudijo pozornost formulacije, v katerih so posredno vsebovani pogoji, ki so jih morali izpolnjevati kandidati za krst: slovenski misijonar je krstil 61 odraslih in otrok, *ki so že bili poučeni* [o krščanski veri]; starca sta *privolila in dala znamenje*, da *hočeta* biti krščena; Indijanci *si želijo* ostati med njimi in sprejeti pravo vero; otroke krsti na *dolgotrajne in nujne prošnje* njihovih staršev; itd. Izstopajo torej velika želja poganov po spreobrnitvi, njihovo poznavanje krščanskega nauka in ljubezen do »prejete prave vere«. Otroci in novorojenci so bili namreč sprejeti v krščansko občestvo samo z običajnim krstnim obredom, odrasli pogani pa so se morali pred tem svečanim dejanjem odreči svojim verovanjem in nato *zavestno* in *prostovoljno* sprejeti edino pravo vero. Cerkvene oblasti so že na prvem provincialnem koncilu v Ciudad de México leta 1555 duhovnikom prepovedale podeljevanje zakramenta krsta odraslim, »ki niso prej dovolj poučeni v naši Sveti Katoliški veri« in se niso »očistili« malikovanja in starih obredov; verjeti morajo, *preden* so krščeni, tako da »izrecno in vztrajno prosijo za spreobrnitev«; izjema so samo tisti, ki jim preti skorajšnja smrt. Čas, ki naj se posveti poučevanju, pa je bil prepuščen »vesti duhovnikov« (*Concilios ...*, 1769, 43–44).

Priprava na vstop v krščansko občestvo je bila bolj ali manj kratka, odvisno od okoliščin (Ricard, 1986, 167). Ker se je uspešnost misijonov merila v številu novih kristjanov (in s tem tudi kraljevih podanikov), se je dogajalo, da so se duhovniki v želji, da bi spreobrnilo čim več staroselcev, pri podeljevanju zakramenta prenažljivi, njihovi neofiti pa so nato prikrito ali tudi povsem odkrito še naprej živeli po svojih starih običajih. Čeprav so patri poskušali izkoreniniti nekatere navade, so jih tudi tolerirali in se jim prilagodili. Nekateri misijonarji so še na koncu 17. stoletja, torej v Kappusovem času, zelo ohlapno tolmačili koncilska pravila in jih prilagajali razmeram na terenu, najpogosteje so si zaupanje prebivalstva pridobili z obdarovanjem. Eden takih je bil tudi Eusebio Francisco Kino, o čemer je Kappus leta 1695 presenetljivo kritično do svojega siceršnjega sodelavca in prijatelja in po tem, ko ga je tudi sam spremljal na pokristjanjevanju v Zgornji Pimeriji (leta 1689 in 1694),¹⁸ poročal takratnemu provincialu Diegu de Almonacirju (glej pogl. 2.3.2.2).

2.2.3 Kalifornijske raziskovalne odprave in *Kronika Zgornje Pimerije*

Kinove prijateljske metode približevanja staroselcem in dopuščanje ohranjanja njihovih življenjskih navad še po sprejetju krščanske vere nedvomno pričajo o odprtem značaju in želji po miroljubni »duhovni osvojitvi« (*conquista espiritual*), a njegov cilj ni bil (zgolj) reševanje čim večjega števila poganskih duš, temveč so ga vodili mnogo bolj ambiciozni načrti. Pet mesecev pred Kappusovim prihodom, 13. aprila 1687, je ustanovil Misijon Nuestra Señora de los Dolores¹⁹ in od tam organiziral raziskovalne ekspedicije proti še bolj oddaljenim predelom Zgornje Pimerije in Kalifornije. Iskal je primerna mesta za poljedelstvo in živinorejo ter s tem za nova trajna naselja, t. i. redukcije,²⁰ od koder bi hkrati, zaenkrat z ladjami prek kalifornijskega zaliva, oskrbovali kalifornijske misijone, ki niso imeli rodovitne zemlje (Hernández Sánchez-Barba, 1958, 90). V okviru teh načrtov širjenja in povezovanja misijonske mreže je treba razumeti tudi njegova neutrudna prizadevanja, da bi dokazal, da je Spodnja Kalifornija polotok, in ne otok, kot je veljalo tedaj, in da bo zato tamkajšnja naselja mogoče oskrbovati tudi prek prehoda po kopnem. Za vse te podvige, za uresničevanje svojega velikega načrta, pa je tirolski kartograf in pionir potreboval sodelavce. Znova in znova je

18 Prim. pismo teti Frančiški Aldmann iz leta 1699 (glej pogl. 1.7.1), Kino (I, II, VII, 25) in Mange v Burrus (1971, 284–299).

19 Ločiti je treba med Misijonom Nuestra Señora de los Dolores in Rektoratom Nuestra Señora de los Dolores (prim. op. 37 in 63).

20 Šp. izraz *reducción* (iz lat. *reducti*, 'pripeljani nazaj') pomeni naselje ameriških staroselcev, spreobrnjenih (»pripeljanih«) v katolicizem. Redukcije so bile ločene od španskih naselij in so osnova jezuitskih misijonov.

prosil nadrejene v provinci, naj mu pošljejo nove patre, prošnje pa podkrepil je tudi z navajanjem števila krščenih pripadnikov domorodnih ljudstev, ki potrebujejo njihovo duhovno oskrbo. Prav s tem namenom je napisal omenjeno *Kroniko Zgornje Pimerije*, ki jo je podnaslovil *Nebeška naklonjenost (Favores Celestiales)*²¹ in posvetil prvemu španskemu kralju iz Burbonske dinastije, Filipu V., ki je zasedel prestol leta 1700. Z opevanjem nebeške naklonjenosti, ki se kaže v vedno novih osvojitvah in spreobrnitvah, bi neutrudni misijonar rad vzbudil tako kraljevo pozornost kot pozornost oblasti na območju Sonore in Pimerije, da bi izdatneje podprli njegov načrt širjenja misijonov v Spodnjo Kalifornijo (Hernández Sánchez-Barba, 1958, 94).²²

Med sodelavci, ki jih je tirolski misijonar vključil v svoja raziskovalna prizadevanja, je bil tudi Marko Anton Kappus. Kino ga v *Kroniki Zgornje Pimerije* omenja ali navaja devetnajstkrat, v obdobju od leta 1694 do 1705. Poleg omemb in dopisovanja v zvezi s kalifornijskimi odpravami se odlomki nanašajo še na oskrbovanje misijonov, nekaj na upor ljudstva Pima oziroma smrt misijonarja Francisca Javierja Saete leta 1695, nekaj pa na druge dogodke. Glede na temo smo jih vključili v ustrezna poglavja, zaradi preglednosti pa tukaj navajamo kronološki seznam pojavitev in kratko vsebinsko oznako. Kronika je razdeljena na pet delov (1687–1699, 1699–1702, 1703–1704, 1705–1706, sinteza), vsak na več knjig in te na poglavja. Rimske številke označujejo del, knjigo in poglavje, arabska pa stran.

- I, II, VII, 25: sodelovanje v Kinovi drugi kalifornijski odpravi, 1694
- I, III, II, 27: imenovanje za rektorja [rektorata] Nuestra Señora de los Dolores, 1694
- I, III, III, 28: podpora Franciscu Javierju Saeti pri ustanavljanju misijona Caborca
- I, III, XI, 31: Saetov pogreb, 1695
- I, IV, II, 33: odziv na Saetovo smrt, 1695
- I, VI, III, 44: novice o zmagi Pim nad Hokomi, Hani, Sumami, Mansi in Apači, 1697
- I, VII, II, 50: novice o ustanovitvi redukcije Apačev, 1699
- II, I, III, 60: odziv na novice o Kinovi odpravi, 1700
- II, I, VI, 64: zahvala za pošiljko modrih školjk, 1700
- II, I, XII, 70: ponovno modre školjke, tudi štiri z druge strani polotoka, 1700
- II, I, XIV, 72: pošiljka živeža in goveda iz Mátapa za Kalifornijo, 1700
- II, II, IV, 75: priprave na odpravo leta 1701

21 Cel naslov: *Crónica de la Pimería Alta. Favores celestiales de Jesús y María Santísima y del Gloriosísimo apóstol de las Yndias Francisco Xavier* (Kronika Zgornje Pimerije. Nebeška naklonjenost Jezusa in najsvetejše Marije in preblaženega apostola Indij Franciška Ksaverija).

22 Kronika Kinovih štiriindvajsetih let dela v Sonori in načrtov za razvoj severozahoda ima veliko zgodovinsko in geografsko vrednost (imena naselbin, geografija dežele, poljedelstvo, vzreja živali, postavljanje misijonov, statistika misijonarjev itd.).

II, II, XI, 83–84: prošnja Juana Marie Salvatierre za pomoč Kaliforniji, 1701
II, IV, XIII, 108–109: odprava leta 1702 in zmotne novice o Kinovi smrti, 1702
III, IV, VII, 149: Salvatierrov odhod za provinciala v Ciudad de México, 1704
III, IV, VIII, 149: imenovanje Salvatierre za provinciala, 1704
IV, I, I, 153: del istega pisma kot zgoraj, tokrat parafrazirano
IV, II, IX, 168: novice o situaciji v Kaliforniji, 1705
V, II, V, 245: omemba nekaterih patrov, ki so Kina dotlej spremljali na odpravah.

Iz Kinovih zapisov izhaja, da se je Marko Anton Kappus udeležil vsaj ene od številnih velikih ekspedicij proti severozahodu v iskanju prehoda po kopnem v Spodnjo Kalifornijo. Prvič je v kroniki omenjen prav kot član druge Kinove odprave leta 1694, skupaj z guvernerjevim namestnikom za Zgornjo Pimerijo, poročnikom Juanom Mateom Mangejem. Kino povzame le bistvene podatke – da so tokrat prišli čisto do morja, tako kot na njegovi prvi odpravi²³ razločno videli Kalifornijo in poimenovali štiri vrhove, ki jih je tudi vrisal na zemljevid. Doda še, da so na poti spet krstili nekaj pripadnikov ljudstva Pima oziroma njegove podskupine Soba:

Februarja 1694 sem z odpravo prodril prav do vod Kalifornijskega morja, spremljala sta me oče Marko Anton Kappus, ki je služboval v Cucurpu, in poročnik Juan Mateo Mange. Ponovno smo zelo jasno razločili Kalifornijo ter poimenovali njene glavne in najvišje hribe San Marcos, San Mateo in San Juan (San Lucas je že na rtu Kalifornije) in San Antonio, kakor je mogoče videti na zemljevidu. Domačini ljudstva Soba so se izkazali za zelo prijateljske, prišli so do nas 30, 40, 50 lig²⁴ po poti s severa in nam dali krstiti otroke (Kino, I, II, VII, 25; prim. Stanonik, 1986).

Podroben potek te raziskovalne in pokrščevalske odprave pa je dokumentiran v dnevniških zapisih Juana Matea Mangeja, ki je takrat prvič sodeloval s Kinom, pozneje pa postal njegov zvest spremljevalec in prijatelj.²⁵ Izvemo, da je trajala dva tedna, od 7. do 23. februarja. Kino, Kappus in Mange so potovali v spremstvu dvajsetih staroselcev in dveh Špancev.

Iz Real de San Juan Bautista, prestolnice province Sonora,²⁶ sem se odpravil [...] na raziskovalno odpravo 1. februarja omenjenega leta 1694,

23 Decembra 1693, ko sta ga spremljala pater Agustín de Campos in stotnik Sebastián Romero (Kino, I, II, VII, 25).

24 1 liga = 5,555 km.

25 Ohranjenih je sedem njegovih poročil z odprav s Kinom med letoma 1694 in 1701. Tu navedeni odlomki so prevedeni iz španščine po izdaji Ernesta Burrusa, 1971, 289–299.

26 Real de San Juan Bautista je bil od 1651 sedež gubernije Sonora (*alcaldía mayor de Sonora*), torej upravne in sodne oblasti (Ortega Noriega, 2010, 107).

proti zahodu, z očetom Eusebiem Kinom, ki je prišel v San Juan; in po 40 ligah sva tretji dan prispela v njegov misijon Nuestra Señora de los Dolores ter tam – medtem ko so šli obvestit častitega očeta Marka Antona Kappusa, misijonarja vasi Opodepe, ljudstva Eudeve, ki je šel tudi z nama na omenjeno potovanje – pripravila konje in tovor s sveto popotnico in opravo za maševanje. [...] 7. februarja sva krenila iz vasi Nuestra Señora de los Dolores proti zahodu. [...] [P]o 12 ligah sva prišla v vas Santa Magdalena de Buquivaba,²⁷ ki leži na obrežju in logu reke San Ignacio²⁸ [...]. Pozdravili so naju Indijanci z loki, križi in drugim izkazovanjem veselja; tam so se nama pridružili oče Marko Kappus, dva Španca [...] in 20 Indijancev za vodnike.

Mange opisuje stike z gostoljubnimi domačini, ki hvaležno sprejemajo darila, sveti nauk in krst ter vazalstvo španskemu kralju. Devetega februarja so se odpravili proti severozahodu ob porečju reke San Ignacio. V prvem naselju, Tupo, jih je pričakalo 100 Indijancev. Mange je po Kinovem naročilu imenoval vodje skupnosti, jih obdaroval in jim izročil vladarske palice, Kino pa jim je pojasnil obveznosti vladanja in dolžnosti do kralja. Podobno so potekala srečanja v vseh naseljih: Kino je krstil hudo bolne in otroke ter približal preostalim »nekaj skrivnosti in védenj o Bogu«, Mange pa jim je razložil, kako naj dobro vodijo skupnost.

Zelo dragoceni so Mangejevi opisi pokrajine in načina življenja domačinov. Na suhih kamnitih področjih domačini niso poznali kmetovanja, pili so deževnico in se prehranjevali »s koreninami divje batate, plodovi pitaje in rdečimi sadeži, ki uspevajo bližje morju«. Razdelili so jim moko ali *pinole*²⁹ in meso in jim svetovali, naj postavijo naselja ob rekah, da bodo lahko obdelovali polja, misijonar pa da jih bo prišel vpeljat v poznavanje Boga in vere vanj. Na rodovitnem vodnatem področju med Pitiquinom in Caborco je bilo veliko naselbin (*rancherías*), v katerih je živelo okrog 600 ljudi, idealen kraj za ustanovitev misijona, poudari:

Pridelajo veliko koruze, fižola in buč, in če bi imeli sekire (teh nimajo), bi lahko počistili velike površine in bi bilo zemlje na pretek za tri tisoč Indijancev, ki bi jih zbrali še od onih s severa in zahoda morske obale, ki hodijo okoli goli, in ustanovili donosen in cvetoč misijon. Podnebje je tam blago, bogati pašniki primerni za vzrejo goveda in konj.³⁰

27 Danes Magdalena de Kino.

28 Danes reka Magdalena.

29 *pinole*: iz jezika nahuatl (*pinolli*), moka iz pražene koruze z dodanim sladkorjem in cimetom, lahko tudi kakavom; lahko se uživa suh ali, pomešan z vodo ali mlekom, kot pijača.

30 Postavitev misijona Caborca so čez nekaj mesecev zaupali komaj tridesetletnemu Franciscu Javierju Saeti, vendar so se njegova prizadevanja po nekaj mesecih končala s smrtjo v slovitem uporu ljudstva Pima (glej pogl. 2.3.2.2 in pogl. 3.3).

Sedmi dan so se povzpeli na hrib El Nazareno in od tam, tako kot je zapisal tudi Kino, videli Kalifornijski zaliv in na drugi strani štiri hribe na ozemlju Kalifornije, ter otoke Serov (San Agustín ali Tiburón) in Tres Marías. Naslednji dan, 15. februarja, sta Kino in Mange kot prva Evropejca prišla do obale, Kappusa pa je naslednji dan tja pospremil Mange:

Petnajstega po maši smo nadaljevali pot proti zahodu [...] po jalovih, suhih prostranstvih brez trave; zemlja je bila mivkasta, ker je bila tu že morska obala, nato smo prišli do sipin, kjer se je konjem udiral. Po sedmih ligah so se oče Kappus in drugi ustavili, da prenočijo [...], oče Kino in jaz pa sva z vodniki in starešino Doloresa, ker je bilo še zgodaj, nadaljevala proti zahodu, 2 ligi, in prečkala reko San Ignacio. Prišla sva do obale morskega zaliva, do koder v šestdesetih letih, odkar se pose-ljuje pokrajina Sonora, ni prišel še nihče, midva sva bila prva. Od tam sva ponovno, še bolj razločno videla tako otoke Serov in Tres Marías kakor hribe štirih evangelistov³¹ v Kaliforniji, na drugi strani morskega zaliva, ki je po meritvah z instrumenti na višini 30 stopinj meril v širino približno 20 lig. Vrnila sva se do reke, skopala vodnjak in zajela vodo za konja, ki do takrat nista pila, in zase, čeprav je bila motna, glenasta in slabega okusa [...].

Šestnajstega naju je dosegel oče Marko Kappus z drugimi. [...] Jaz sem se z očetom Kappusom in tistimi, ki niso videli morja, peš vrnil na obalo. Videli in nabrali smo školjke in se vrnili, tja in nazaj smo prehodili 3 lige po velikih sipinah.

17. februarja, ko so se že vračali proti vzhodu, so se člani odprave znova razdelili. Kappus se je ustavil ob reki pred Caborco, kjer so jih počakali spremljevalci s tovorom, Kino in Mange pa sta šla še dve ligi naprej, kjer ju je pričakalo 60 Indijancev iz naselbine San Valentín. Ko so bili seznanjeni glede »Boga in njegovega svetega zakona«, so se strinjali, da bodo, ko pride v Caborco misijonar, prišli živeti v nase-lje in bodo postali kristjani. Naslednji dan sta jih Kino in Kappus takole uvedla v osnove krščanske vere:

Naslednji dan je prišel oče Kappus s spremstvom in tovorom; namenili smo se ostati dan in pol v tej naselbini in očeta sta vsem zbranim poganom pridigala o poznavanju enega samega pravega Boga, ki je ustvaril nebo, svetlobo, zemljo, ptice, živali in ribe v morju in vodah, drevesa, rastline in sadeže, da so služili in bili za hrano človeku Adamu, ki ga

31 V resnici treh (svetih Marka, Mateja in Janeza), četrtega so poimenovali po svetem Antonu (glej zgoraj Kino I, II, VII, 25).

je napravil iz prsti in mu vdihnil dušo, in njegovi družici Evi, ki jo je napravil iz Adamovih mesa in rebra, ter jima obljubil nagrado nebeške slave, če mu bosta služila, ga ljubila in izpolnjevala njegove pravične zapovedi; in večni ogenj pekla, če ga bosta razžalila; in ker jih je [Adam] prekršil, je padel v nemilost pri njem in obsodil ves človeški rod; in iz njegovega debela izhajamo z izvirnim grehom. Zato se je Bog v svojem neizmernem usmiljenju čez čas, ko je bil najprimernejši trenutek, učlovečil (to je napravil njegov Duh) v drugi osebi Svete trojice (katere skrivnost sta jim razložila), utelesil se je v brezmadežni Devici Mariji, da bi nas odrešil hudiča in živega ognja v peklu zaradi izvirnega greha in sedanjih.

Razložila sta jim vesoljni potop, v katerem se je rešilo samo 8 ljudi, vsi drugi so pomrli v vodah, in druge skrivnosti rojstva, trpljenja in smrti, vstajenja in vnebohoda, od koder bo prišel ob koncu sveta (ko bodo vsi vstali od mrtvih) pošteno in pravično soditi, nagraditi dobre kristjane z večno nebeško slavo, slabe in pogane, ki so ga, namesto da bi ga ljubili, žalili, pa obsoditi na večni ogenj v peklu.

Učila sta jih prekrižati se, očenaš, zdravamarijo, kredo in zapovedi in zdravila zakramentov. Prosili so ju, naj jim krstita 18 otrok, in vztrajno prosili za misijonarja; in da naj jih pride oče Kino spet obiskat; zato smo Indijancem razdelili meso, *pinole* in druge darove ter jim izročili dva tovora *bizcocha*³² in moke, da ju spravijo za naslednje potovanje, ker se bomo kmalu vrnili, in zelo so bili zadovoljni.

Dvaindvajsetega so prispeli do Santa Magdalene in tam prespali, 23. februarja pa so se poslovili in razšli: Kappus je spremil patra Agustína de Camposa, ki jim je privedel spočite konje, v njegov misijon San Ignacio, Kino pa se je z Mangejem vrnil v Nuestra Señora de los Dolores:

Triindvajsetega po maši je prišel oče Agustín de Campos z nadomesnimi konji; poslovili smo se in zajahali konje, očeta Marko Kappus in Agustín de Campos sta šla proti San Ignaciu ob reki navzgor proti severovzhodu, oče Kino in jaz pa proti vzhodu, po ravnini in nato prek hribov in se po 12 ligah prišla zahvalit Bogu in njegovi presveti Materi v njeno svetišče Sedmih žalosti, da nas je srečno pripeljala nazaj.

Tako se je končala najverjetneje edina raziskovalna odprava, v kateri je sodeloval Marko Anton Kappus. Gómez Padilla sicer navaja poveden odlomek iz pisma

32 tovor (*carga*): prostorninska mera za žito, v nekaterih krajih 3 mernike (*fanega*), v drugih 4, torej 150 do 200 litrov – če izhajamo iz 55,5 litra. 1 *fanega* = 22,5 ali 55,5 l.
bizcocho: vrsta obstojnega nekvašenega kruha oziroma pogače.

češkega misijonarja Šimona Boruhraškega³³ neimenovanemu jezuitu v Evropo, iz katerega je razvidno, da sta Kino in Kappus nameravala, ko bi v Sonoro prispeli težko pričakovani dodatni patri, oditi skupaj v Kalifornijo. Pismo je datirano 9. junija 1694 v Ciudad de México, torej nekaj mesecev po omenjeni odpravi:

Čakamo tudi odgovor za očeta Kina in Kappusa glede njunega odhoda v Kalifornijo; toda splošno mnenje je, da je bolje ostati na celini kakor iti na drugo stran morja, saj se vsak dan odkrivajo nova ljudstva in zelo plodna ozemlja, kjer ni malikovanja in so že oblikovane vasi. To je po-glavitni razlog, zakaj naj bi očetje nadaljevali misijone na celini, raje kot da gredo na bližnje otoke,³⁴ ki so izpostavljeni tisočerim nesrečam (Gómez Padilla, 2009, 18).³⁵

Kot je razumeti iz nadaljnjih dogodkov, nadrejeni očitno niso podprli tega Kino-vega načrta. Jeseni istega leta je slovenski misijonar dobil novo zadolžitev, postal je rektor novoustanovljenega Rektorata Nuestra Señora de los Dolores s sedežem v Cucurpu (dve leti pozneje se je sedež preselil v Mátape).

V istem času³⁶ [1694] so nadrejeni odločili, da bodo novi misijoni v Pimeriji z bližnjim okrajem Cucurpe tvorili in postali ločen rektorat, in za rektorja je bil imenovan oče Marko Anton Kappus, ki je danes rektor [kolegija] v Mátapu; poimenoval se je Rektorat ali Misijon Nuestra Señora de los Dolores, ker je imel šest očetov in še tistega v Cocósperi (Kino, I, III, II, 27).

Rektorat Nuestra Señora de los Dolores je torej združeval sedem okrajev (od tod ime Žalostna Mati Božja oziroma Marija Sedem žalosti): Cucurpe (sedež rektorata), Dolores, Remedios, San Ignacio, Ímuris, Magdalena, Tubutama (Pérez-Taylor; Paz Frayre, 2007, 24).³⁷

V rektorski funkciji je Kappus omenjen tudi v pismu Francisca Javierja Saete iz istega leta Eusebiu Franciscu Kinu. Sicilijanski misijonar je prispel v Sonoro sredi

33 Šimon Boruhrašký (špansko Simón Castro) (1650–1696) je bil zelo sposoben in vsestransko nadarjen jezuit – farmacevt, arhitekt, gradbenik in organizator. Vse svoje misijonarsko življenje je preživel na dvoru mehiškega podkralja Gasparja de la Cerda y Mendoze v Ciudad de México. Umrli je na ladji na poti v filipinske misijone (Zavadil, 2011, 56–57).

34 Kalifornija je še veljala za otok.

35 Avtor je to pismo, brez arhivskih referenc, našel v arhivu Ernesta Burrusa (Gómez Padilla, 2009, 201, op. 61). Transkripcija izvirnika v latinščini, ki je shranjen v Moravskem deželnem arhivu v Brnu, v Zavadil, 2011, 118–119.

36 Navezuje se na prihod patra Francisca Javierja Saete v Sonoro sredi oktobra 1694.

37 Rektorat v tem primeru pomeni administrativno telo, ki nadzoruje delovanje sosednjih misijonov oziroma okrajev (*partidos*) in je neposredno odgovorno jezuitski provinci s sedežem v Ciudad de México. Funkcija rektorja je bila začasna, po navadi tri leta, potem jo je prevzel drug misijonar iz istega rektorata (sistem kolobarjenja) (Ortega Noriega, 2010, 79–80; prim. Stanonik, 1986, 42).

oktobra – ravno v času Kappusovega imenovanja –, da bi, kakor je načrtoval Kino, poskrbel za postavitve misijona Nuestra Señora de Caborca. Kino mu je izdatno pomagal pri gospodarskem zagonu misijonske vasi, rektor Kappus pa mu je nato odobril zbiranje dodatne pomoči še v drugih misijonih:

Dal sem mu 100 glav goveda in prav toliko drobnice, 60 mernikov³⁸ pšenice in koruze in čredo kobil. Njegova reverenca je prišla v Nuestra Señora de los Dolores in nato odšla v Cucurpe in mi od tam 15. novembra pisala naslednje:

»Oče rektor [Kappus] se je zelo razveselil mojih dobrih novic o ugodnih začetkih misijona in mi daje široko pristojnost, da s prispevki naših očetov zagotovim njegovo rast v svetnem, da je bo deležen v duhovnem. Vaša Reverenca naj z gorečo ljubeznijo in vnetostjo prosi Boga za dober uspeh, da bo vse v večjo Božjo slavo in duhovni blagor naših predragih sinov, ki jih, če bo priložnost za to, pozdravljam iz vsega srca« (Kino, I, III, III, 28).

Tako se je Saeta s Kappusovim soglasjem odpravil na obhod misijonov v rektoratih San Francisco Javier, San Francisco Borja in Santos Mártires del Japón, in povsod, predvsem v Mátapu, so ga radodarno podprli.

Z raziskovalnimi odpravami Kino ponovno omenja Kappusa le še v petem, zadnjem delu kronike, ko povzema izsledke svojih raziskovanj in imena patrov, ki so ga pri tem spremljali:

Proti zahodu sem z več očetmi prodril 70 lig v smeri, ki vodi do Kalifornijskega morja, dokler nismo zelo razločno videli 25 lig sklenjene kopne zemlje Kalifornije, z očetom Agustínom de Camposom, z očetom Markom Antonom Kappusom in z očetom Jerónimom Minutulijem (Kino, V, III, V, 206).

Iz mnogih drugih zapisov v kroniki pa je mogoče razbrati še, s kako velikim pričakovanjem so misijonarji, med njimi tudi Kappus, spremljali iz zaledja novice z vseh Kinovih kalifornijskih odprav in se o njih obveščali:

In oče Marko Anton Kappus, rektor kolegija v Mátapu, mi je 10. aprila [1700] pisal tole: »Moj Bog! Kako veliko in kako edinstveno novico, pravite, vam prinašajo tisti s severa in severozahoda, češ da je mogoče priti po kopnem v Kalifornijo. Če se potrdi, je to resnično izjemna novica, ki smo si jo tako dolgo želeli, a je ni bilo mogoče potrditi. Naj bo Gospodova volja, da se novica potrdi in izpriča, za očeta rektorja Juana Marío Salvatierro bo to izjemna novica« (Kino, II, I, III, 60).

38 *fanega*: prostorninska mera, 22,5 ali 55,5 l, odvisno od obdobja in pokrajina.

Posebno vznemirjenje so povzročile modre školjke s pacifiške obale, zaradi katerih je Kino (zmotno) podkrepil domnevo, da se Kalifornija stika s kopnim:

In ko sem nekaterim sporočil novice o tem prodoru, mi je oče rektor kolegija v Mátapu, Marko Anton Kappus, 15. maja [1700] pisal naslednje: »Zahvaljujem se Vaši Reverenci za veselo novico in tudi za pošiljko modrih školjk; zelo bom hvaležen za sporočila o teh odkritjih, tudi sam se zelo nagibam k temu, da je kopno, na katerem smo, povezano s Kalifornijo. Naj bo Gospodova volja, da v resnici obstaja pot, tako kot mislimo in si želimo, da bi obstajala, in se tako prihranijo napori in skrbi glede Kalifornije.«

In nato mi je 3. septembra [1700], ko sem se pripravljaj na svojo najdaljšo odpravo, njegova reverenca pisala naslednje besede: »Če Vaši Reverenci uspe priti po kopnem v Kalifornijo, bomo vsi navdušeno proslavili ta srečni dan, ko bo razrešeno vprašanje, ali je otok ali polotok, česar do danes ne vemo. *Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit, cedatque ad Dei ter optimi maximi Gloriam!*«³⁹ (Kino, II, I, VI, 64).

Na odpravi februarja in marca 1701 je Kino spremljal tesen sodelavec Juan María Salvatierra, ki je v ta namen pripotoval iz Kalifornije – iz Misijona Nuestra Señora de Loreto na južnem delu polotoka z ladjo na celino in nato po kopnem proti severu. Na poti v Nuestra Señora de los Dolores se je ustavil v Mátapu pri Kappusu in tam videl Kinove modre školjke:

Okrog 20. februarja [1701] je prišel iz Cucurpa v naš okraj Nuestra Señora de los Dolores oče rektor Juan María Salvatierra s kakšnimi desetimi vojaki in štirimi kalifornijskimi domačini. Radostno smo se pogovarjali o vsem, kar se tiče odprave za prehod po kopnem do Kalifornije, predvsem zaradi modrih školjk, kajti te dni mi je oče rektor Mátapa [Kappus] pisal naslednje: »Oče rektor Juan María Salvatierra se je izjemno razveselil, ko je videl modre školjke, predvsem veliko, ki mi jo je Vaša Reverenca prijazno poslala, ter kroglici⁴⁰ in stkani pas; njegova reverenca ne dvomi več, da se to ozemlje drži kalifornijskega po kopnem« (Kino, II, II, IV, 75).

Istega leta 1701 sledi brez dvoma najpomembnejša vloga, ki jo je v kontekstu kalifornijskih odprav odigral Kappus kot pošiljatelj Kinovega zemljevida Kalifornijskega polotoka v Evropo. Tega podatka Kino v kroniki sicer ne beleži, potrjuje pa ga njegovo besedilo na hrbtni strani zemljevida (glej pogl. 1.3).

39 Da bi bilo dobro, ugodno, srečno in uspešno, ter naj se uresniči v Slavo troednega, največjega in najvišjega Boga.

40 Šp. *bolas*.

A tudi po tem prelomnem letu, ko je nastal sloviti zemljevid kalifornijskega polotoka, je Kappus še naprej spremljal novice o nadaljnjih odpravah, s katerimi je Kino želel podkrepiti ugotovitve o polotoškosti Kalifornije in s tem možnosti za razvoj tamkajšnjih misijonov. Z odprave leta 1702 (od 5. februarja do srede aprila) so misijonarje dosegle novice o smrti vodje odprave in njegovega spremljevalca patra Manuela Gonzáleza ter preostalih udeležencev, vodnikov in prevajalcev Pima in Juma (šp. yuma), zato je več patrov, tudi Kappus, pelo pogrebne maše, a so se informacije k sreči izkazale za zmotne:

Mnogi, še posebej tisti, ki so močno naklonjeni novim spreobrnitvam, so pisali o veliki utehi, ki so jo prinesle novice o tem dolgem prodoru [...]. Enako mi piše oče rektor Mátapa, Marko Anton Kappus, in da je njegova reverenca zaradi govoric, da smo midva in vsi najini ljudje umrli, za očeta rektorja Manuela Gonzáleza in zame pela rekviem (Kino, II, IV, XIII, 108–109).

2.2.3.1 Oskrbovanje misijonske mreže

Sistem širjenja misijonske mreže je bil podrobno izdelan in nadvse učinkovit. Misijonske vasi niso bile neodvisne enote, temveč del načrtno grajene verske, gospodarske in komunikacijske mreže. Nenehno je potekala izmenjava pridelkov, misijonarjev pa tudi domorodnega življa. Ko so raziskovalne odprave, kakršne so bile Kinove, našle primerna mesta za stalne naselbine, so iz že utrjenih misijonskih vasi prišli tja izkušeni misijonarji s skupino pokristjanjenih staroselcev, ki so jim pomagali pri ustanavljanju redukcije, sporazumevanju s tamkajšnjimi prebivalci in gradnji osnovne infrastrukture. S sabo so prinesli zaloge hrane ter koruzno in pšenično zrnje ter prignali čredo živine – osnovne dobrine za preživetje nove skupnosti, dokler ni bila sposobna proizvesti lastne hrane. Oskrbovanje iz že utrjenih misijonov je lahko trajalo tudi več let, odvisno od odziva prebivalcev in rodovitnosti zemlje. Podobno so premostili neugodne okoliščine, ki so ogrozile ali uničile letino v bolj izoliranih skupnostih (Ortega Noriega, 1993, 53–54; 2010, 55).

Slovenski misijonar je, ko je bil rektor kolegija v Mátapu, intenzivno sodeloval pri organiziranju oskrbe kalifornijskih misijonov, ki jih je od leta 1697 vodil italijanski misijonar in bodoči provincial Juan María Salvatierra. Kino popisuje, kako je Salvatierra februarja 1700 priplul z ladjo San Fermín iz Loreta v Kaliforniji v Sinaloo po večstoglavo čredo goveda, ki so jo za njegove misijone zbrali v Sonori. Med drugim navaja pismo z 9. maja 1700, v katerem Salvatierra napoveduje prihod v Mátape in ob tem omenja sporočilo tamkajšnjega rektorja, da so v vasi že zbrane

in pripravljene za transport zaloge živeža (suho meso, loj, mast, moka, koruza) iz sonorskih misijonov:

»[...] Pravkar sem prejel še eno pismo očeta rektorja Mátapa; v njem me obvešča, da je že prejel deset vpreg zalog, ki jih Vaša Reverenca pošilja za Misjon Nuestra Señora de Loreto v Kaliforniji in za katere se Vaši Reverenci zahvaljujem in jih nadvse cenim. In zahvaljujem se Vaši Reverenci za 300 goved, ki jih daruje za Kalifornijo« (Kino, II, I, XIV, 72).

Leto zatem, aprila 1701, je Salvatierra ponovno prosil Kina za pomoč v živežu za svoje vasi, ki so se zaradi izginotja dveh ladij s pošiljkami provianta znašle v skrajni stiski, in ponovno je zbiranje pomoči vodil Kappus:

»Dragi moj oče Eusebio: zdaj je čas, da nam Vaša Reverenca pomaga s pošteno ladjo moke, loja in masti v mehovih, kajti ocenjujem, da so ti reveži v hudem pomanjkanju. Če lahko Vaša Reverenca pošlje pomoč s svojimi tovornimi živalmi v Mátape, naj bo pomoč tokrat obilna. Nato jo bo oče rektor Mátapa [Kappus] v več odpremah poslal naprej v Yaqui. Tako da če Vaša Reverenca lahko to stori, jo zelo lepo prosim, naj piše očetu rektorju Mátapa, koliko tovara bo lahko poslala in kdaj utegne biti pošiljka v Mátapu, da bo oče rektor lahko imel vse pripravljeno za odpremljanje v Yaqui. Oprostite mi, da Vas nadlegujem, spet in spet, ampak okoliščine ob tolikšni izgubi me silijo v to, in nazadnje Vas prosim, da ne pozabite name v molitvah in sveti službi« (Kino, II, II, XI, 83–84).

Kappus je tudi pozneje, iz Arivechija, sodeloval pri organiziranju pomoči za Salvatierrrove vasi v Kaliforniji. Tako 29. oktobra 1704 poroča Kinu o čredi goveda, ki je Salvatierra ni mogel osebno prevzeti v Yaquiju, ker je moral na pozive s sedeža province odhiteti naravnost v México (kjer so ga imenovali za provinciala), zato je pomoč ostala pri njegovem sodelavcu misijonarju Juanu de Ugartu:

Oče Marko Anton Kappus mi iz svojega misijona Arivechi 29. oktobra [1704]⁴¹ piše naslednje: »Oče rektor Juan María de Salvatierra se je na začetku tega meseca [v Loretu, Kalifornija] vkrcal na potapljaško ladjo⁴² za Matanchel⁴³, in njegova reverenca ni prišla v Yaqui, pisala je, da mora pohiteti zaradi pozivov, ki jih je znova dobivala iz Méxica, in podpornik Escalante, čeprav je takoj odšel s čolnom v Kalifornijo, njegove reverence ni dohitel, in govedo ima oče Juan de Ugarte.« Do tod oče Marko Anton Kappus (Kino, III, IV, VII, 149).

41 Podatek kaže, da je bil Kappus leta 1704 v Arivechiju. To bi pomenilo, da je iz Mátapa za nekaj časa šel v Arivechi in se nato vrnil v Mátape, do leta 1706 ali 1707, ko je ponovno v Arivechiju.

42 Verjetno ladja za iskanje biserov.

43 V nadaljevanju enkrat zapis Matachel. Gre za pristanišče Matanchén v Nayatiru.

Sledijo še tri pisma, ki posredno ali neposredno poročajo o imenovanju kalifornijskega misijonarja Salvatierre za provinciala in o zapletih z obveščanjem ter med drugim ponazarjajo težave, ki so jih povzročali na eni strani velikanske razdalje in na drugi razpoložljiva komunikacijska sredstva. V spodnjem odlomku, prav tako iz leta 1704, Kappus poroča o smrti vizitatorja in provinciala Piñeire ter o imenovanju Juana Marie Salvatierre za njegovega naslednika in njegovem odhodu v prestolnico:

In 22. oktobra tega istega leta [1704] je umrl oče generalni vizitator Manuel Piñeiro, kot je sporočil oče Marko Anton Kappus z naslednjim pismom: »22. oktobra je umrl oče generalni vizitator Manuel Piñeiro, pogrebni obred in pokop je opravil oče provincial avguštinskih patrov, brat Diego de la Cadena, ob navzočnosti vseh ver⁴⁴ in vsega Méxica; odprli so dokument o nasledstvu in nemudoma poslali pošto naproti očetu Juanu Maríi de Salvatierru, ki je odšel iz Guadalajare 26. oktobra, a pošta ga je na poti v Guadalajaro 1. novembra zgrešila, vrnila se je v México, in ni dvoma, da je oče Juan María de Salvatierra že provincial.« Do tod oče Marko Anton Kappus (Kino, III, IV, VIII, 149).

Del iste informacije je zapisan še enkrat, tokrat parafrazirano in malo jasneje:

In oče Marko Anton Kappus je pisal, da so nemudoma odposlali pošto, namenjeno očetu Juanu Maríi de Salvatierru, pošta je na poti zgrešila očeta, prišla 1. novembra v Guadalajaro in se nato vrnila v México (Kino, IV, I, I, 153).

Zadnja omemba Kappusa v kroniki je iz leta 1705. Jedro poročanja je ponovno Kalifornija, tokrat reorganizacija vodenja tamkajšnjih misijonov, ker so naloge provinciala Salvatierre prevzeli sodelavci. Pomemben je tudi podatek, da sta zaradi koz umrla kalifornijska staroselca, ki ju je Salvatierra vzel s sabo v Ciudad de México:

Oče rektor Mátapa Marko Anton Kappus mi je 4. in 21. oktobra [1705] pisal naslednje: »Naš oče provincial Juan María de Salvatierra je verjetno že na poti v México, vkrcan za Matachel, kakor nam poroča oče Adam Gilg, ki je pravkar prišel iz Kalifornije; in oče vizitator Francisco María Picolo za zdaj ostaja v Belem de Yaquiju, od tam pa bo šel v Tapague in prišel prek Mobasa in Onabasa v Mátape, se oskrbel in potem nadaljeval obisk proti vzhodu. Brat Jaime Bravo (ki je pripeljal iz Španije /pokojnega/ očeta generalnega vizitatorja Manuela Piñeiro, v Kalifornijo pa ga je peljal oče provincial) je ostal tam

44 Morda vseh verskih skupnosti.

in varuje zemeljsko imetje. Očetu provincialu iz Méxica sta umrla dva kalifornijska mladeniča zaradi koz. Stotnik Juan Bautista de Escalante se bo vrnil v te kraje, ker je z očetom provincialom prišel nekdanji stotnik Kalifornije, Estéban Rodríguez [Lorenzo], Portugalec, ki ga je potrdila njegova ekselencija.« Do tod oče vicerektor⁴⁵ Marko Anton Kappus (Kino, IV, II, IX, 168).

2.3 Misijoni kot del kolonizatorskega sistema

Z vidika Družbe Jezusove je šlo pri osvajanju novih ozemelj in ljudstev za duhovno osvojitvev oziroma odrešitev, ne za podrejanje in še manj izkoriščanje avtohtonih prebivalcev. Slednje pa je bilo glavni oziroma edini cilj kolonialnega sistema, v katerega je bila Družba formalno vpeta tudi sama z nalogo, da integrira staroselce vanj. »Misijoni so bili kolonizatorsko podjetje španske krone; misijonarji so bili – hote ali nehote – agenti te politike,« opredeli razmerje med njimi Ortega Noriega (2010, 84). Hausberger pa polemike o vlogi jezuitov pri kolonizaciji povzame z ugotovitvijo, da so jezuiti, čeprav niso odobravalni vsega, kar se je dogajalo, svoje nelagodje podrejali svojemu velikemu cilju. Ekscesom kolonizacije so nasprotovali, kadar so ti ogrožali uspeh spreobračanja, ker so evangeljskemu sporočilu odvzemali vsakršno kredibilnost in staroselcem vzbudili odpor do krščanske družbe, a dejstvo je, da sami kolonizaciji niso nasprotovali (Hausberger, 2015, 202–203).

Zaradi sporazuma, ki ga je Družba Jezusova sklenila s špansko krono, pokristjanjevanje ni moglo biti njen edini cilj. Kot poudarja Hausberger, »jezuiti niso nikoli vzpostavili jasne ločnice med povsem religiozno vsebino in političnimi implikacijami svojega podjetja«, ki so vodile v globoko preobrazbo družbenega in kulturnega življenja avtohtonih ljudstev. Njihova naloga je bila »popolna kristjanizacija domorodnih kultur«. Ta kristjanizacija pa je zajemala več vidikov, od zapovedanega monogamnega zakona in vzpostavitve stalnih naselbin do podreditve prebivalstva katoliški monarhiji (Hausberger, 1997, 65).

Vsebina dveh Kappusovih pisem, enega iz leta 1690, drugega iz 1695, nazorno ilustrira delovanje te kolonizatorske politike, ki je temeljila na nepogrešljivem, a hkrati konfliktnem sodelovanju med misijoni in civilno (tudi vojaško) oblastjo.

⁴⁵ Morda gre za napako. Povsod drugod, tudi na začetku tega odstavka, namreč piše rektor. Lahko pa da je Kappus leta 1704, ko je odšel v Arivechi, prenehal biti rektor kolegija v Mátapu in postal vicerektor.

2.3.1 Misijon kot gospodarska enota

Temelj in pogoj za uresničevanje misijonskega načrta je bila dobra ekonomska organiziranost misijonske mreže. Osnovni gospodarski dejavnosti, ki sta zagotavljali samooskrbo prebivalstva, sta bila načrtna živinoreja in poljedelstvo, ki ju nomadski in polnomadski prebivalci teh območij v takšni obliki niso poznali. Jezuiti so jih prav s tem, da so jih naučili učinkovite pridelave (zalog) hrane, poskušali prepričati o prednostih sedentarnega življenja v redukcijah. Pridelava živeža je torej pomagala ohranjati stabilnost naselja, ki je bila pogoj za evangelizacijo, presežki – teh je bilo s krepitvijo sistema čedalje več – pa so bili, kot smo videli v prejšnjem poglavju, zagonsko sredstvo za ustanavljanje novih misijonskih postojank in pomoč pri oskrbovanju tistih v manj rodovitnih predelih.

Misijonarji so bili predstojniki skupnosti v vseh pogledih. Poleg izpolnjevanja osnovnih verskih zadolžitev so spremljali organiziranje in nadzorovanje dela na poljih in pri vzreji živine, naročali vse potrebne delovne pripomočke, skrbeli za gradnjo osnovne infrastrukture in vodili finančno evidenco. Za utrjevanje in širjenje misijonske mreže je bilo pomembno, da so o vseh vidikih poslovanja svojih vasi redno seznanjali nadrejene, rektorje in vizitatorje, ti pa so informacije sporočali naprej na sedež province v Ciudad de México.

Podnebje v Sonori je polpuščavsko, z ekstremno vročino in dolgimi sušnimi obdobji. Najprimernejša območja za naselbine so bila predvsem v dolinah velikih rek, ki so omogočale namakalno poljedelstvo. Glavni pridelki so bili tradicionalni koruza, fižol in buče ter pšenica. Črede goveda so bile vir svežega in sušenega mesa, maščobe in usnja, konje in mule pa so potrebovali za ježo in tovorjenje blaga (Ortega Noriega, 1993, 21, 55).

Obdelovalne površine so bile po zakonu last staroselske skupnosti. Del te zemlje je bil namenjen za gojenje pridelkov, s katerimi se je vzdrževal misijon, preostalo pa se je razdelilo v uporabo družinam in pridelki so bili last tistih, ki so zemljo obdelovali. Delo pokristjanjenih prebivalcev na posestvih je bilo pomembno z ekonomskega vidika, hkrati pa je bilo sredstvo discipliniranja oziroma navajanja na krščanski način življenja. V skladu s pravilnikom so tri dni kolektivno obdelovali zemljo misijona, tri dni so delali na družinskih parcelah, ob nedeljah pa je bil zapovedan počitek. Skupaj so tudi gradili in vzdrževali gospodarske objekte in cerkev, eni so skrbeli za črede, drugi so bili zadolženi za pomoč misijonarju v cerkvi ali gospodinjstvu. Plačani so bili v naturalijah, s hrano in obleko. Mesta »notranje uprave« so zasedali staroselci. Na vrhu je bil starešina (*gobernador*), navadno poglavar avtohtone skupnosti, ki je skrbel za red, razsojal v sporih in kaznoval krivce.

Organiziral je tudi delo znotraj skupnosti in odredil izmene za delo na posestvih kolonistov. Vsako leto ga je izvolila skupnost, na predlog misijonarja, potrditi pa ga je moral funkcionar kolonialne oblasti, guverner (*alcalde mayor*), ki ga je imenoval podkralj in ki je bil upravna in sodna oblast. Starešina je imel pomočnika, župana (*alcalde*), ki mu je pomagal pri vseh stvareh in ga nadomeščal v odsotnosti. Ponekod so imeli še poveljnika (*capitán*), ki je skrbel za vojaško pripravljenost (Ortega Noriega, 2010, 66, 68).

V Kappusovih zapisih iz različnih krajev njegovega delovanja (Cucurpe, Mátape, Arivechi) je nekaj zgovornih podatkov, na podlagi katerih si je mogoče predstavljati, kako in v kakšnih okoliščinah je potekalo kmetovanje in s kakšnimi težavami so se misijonarji pri tem soočali.

2.3.1.1 Popis prebivalcev in dobrin v okraju Cucurpe

Najbolj nazorno sta živinoreja in poljedelstvo opisana v »Popisu prebivalcev in dobrin v okraju Cucurpe«, ki ga je slovenski misijonar po naročilu novoimenovanega provinciala Ambrosia Odóna 25. novembra 1690⁴⁶ poslal Eusebiu Franciscu Kinu, ki je bil tistega leta imenovan za rektorja San Francisco Javier.⁴⁷ Kino je nato zbral podatke za vse okoliške okraje in jih poslal vizitatorju Juanu Maríi Salvatierrri, ta pa na sedež v prestolnico (prim. Kino, I, II, I–III, 23–24).

»Popis prebivalcev ...« (Slike 1a–1c) je eden najdragocenejših dokumentov iz Kappusove zapuščine. Poleg tega, da vsebuje veliko zelo pomembnih informacij o gospodarskem delovanju misijonov in njihovi postopni vpetosti v kolonialni sistem, je Kappusovo prvo evidentirano pismo v španščini in njegovo edino pismo Eusebiu Franciscu Kinu, ki se je ohranilo v celoti. Podatki in komentarji, ki jih vsebuje, pričajo o tem, da je njegov okraj gospodarsko dobro organiziran in donosen, s kmetijstvom pridelal dovolj hrane, ki zadošča ne le za preživetje, temveč ustvarja tudi presežke, s katerimi si zagotavlja nabavo orodja in obleke. A misijonar hkrati opozarja na naravne, demografske in politične oziroma administrativne dejavnike, ki ogrožajo njegova naselja in ovirajo njihov razvoj (Nabergoj, 1998).

Kappus najprej navede število prebivalcev v »svojih« treh vaseh – poleg Cucurpa, ki je bil sedež okraja, še Tuape in Opodepe – in na dveh pripadajočih posestvih. Vseh je skoraj tisoč, natančneje 966. Sledijo podatki o živinoreji, prav tako za vsako naselje posebej. Popiše črede goveda in drobnice, na koncu pa še število konj, ki

⁴⁶ Glej reprodukcije na koncu poglavja.

⁴⁷ Kappusov okraj Cucurpe je spadal pod »Kinov« rektorat. Pozneje pa je Kinov misijon spadal pod »Kappusov« rektorat Nuestra Señora de los Dolores (prim. op. 59).

jih potrebujejo za ježo in nadzor čred, ter jezdnih, tovornih in še neukročenih mul in mežgov. Pove še, da bi bile črede še večje, če vzreje živali ne bi ogrožali napadi zveri, ki morijo mladiče. Tudi poljedelstvo je zelo dobro razvito, koruze in pšenice pridelajo dovolj, čeprav so morali nekatera polja opustiti, ker ni več dovolj vode za namakanje.⁴⁸ A napadi zveri in suša nista edini težavi, ki pestita okraj, pereča je visoka umrljivost prebivalcev. Veliko skrb vzbuja dejstvo, da je v Tuapu (kjer je bilo v času zapisa 327 prebivalcev) samo v prejšnjih dveh mesecih umrlo kar 29 ljudi. Misijonar to pripisuje nezdravemu zraku, morda zaradi velike močvare pod vasjo.⁴⁹

V zadnjem delu pisma Kappus poleg umrljivosti opozori še na drugi dejavnik, ki vpliva na pomanjkanje delovne sile. Ta je povezan z vpetostjo misijonov v kolonizatorsko politiko, za katero so bili pokristjanjeni domačini novi podaniki španske krone v političnem, družbenem in predvsem ekonomskem pomenu – kot poceni delovna sila.

Avtonomen gospodarski sistem misijonov v Sonori, ki ga tako dobro ilustrira prvi del Kappusovega poročila, je namreč deloval le toliko časa, dokler se niso na območjih misijonov naselili kolonisti in začeli izkoriščati naravne vire, predvsem rudnike srebra, ki so bili glavna gospodarska dejavnost Nove Španije.⁵⁰ Takrat so se ekonomska razmerja bistveno spremenila, s tem pa tudi notranja organiziranost misijonske skupnosti. Ustvarilo se je tržišče, ki je bilo za misijone koristno in škodljivo hkrati. Del letine, ki so jo pridelali na misijonskih poljih, so morali odtlej namenjati za oskrbovanje rudarskih naselij (*reales de minas*) v zameno za srebro. S tem srebrom so patri plačevali blago, ki so ga naročali iz prestolnice, del pa je šel za pomoč jezuitski provinci (*socorro*) (glej pogl. 2.4). Tako je trgovanje s Španci pripomoglo k rasti in utrditvi misijonskega sistema, ta pa se je čedalje bolj vraščal v kolonialni ekonomski sistem (Ortega Noriega, 1993, 55; 2010, 93).

A obveznosti misijonov do kolonistov se niso ustavile pri oskrbovanju z živežem. Staroselci so bili dolžni izpolnjevati še t. i. »delitev« (*repartimiento*), to pomeni določeno število dni, sicer proti plačilu, delati neposredno za Špance, pretežno v rudnikih pa tudi na kmetijskih posestvih, ki so bila v lasti kolonistov (Ortega

48 O težavah zaradi suše je Kappus leto prej pisal tudi teti Franciški, leta 1699 pa še bratu Janezu. Glej pogl. 1.7.1 in 1.7.4.

49 Lahko bi šlo za malarijo. Tudi Kappus je trpel za izbruhi vročine. Leto pozneje (20. januarja 1691) v pismu Janezu Gregorju Dolničarju toži nad ponavljajočo se vročico. Glej pogl. 1.7.3. Veliko umrljivost med staroselci so sicer povzročale epidemije, na primer črnih koz in tifusa (Ortega Noriega, 2010, 75, 78; prim. Nabergoj, 1998, 74–75).

50 Prva naselja kolonistov v Sonori so zrasla po letu 1640, najprej v okolici rudnikov v Tuapu. Število španskega prebivalstva je nato strmo naraščalo: okvirne ocene kažejo, da jih je bilo okrog leta 1650 5000, leta 1700 trikrat več, 15 000, leta 1750 pa 30 000 (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 98; Ortega Noriega, 2010a, 160). Število avtohtonih prebivalcev pa se je zmanjšalo (vsaj) za polovico (glej Ortega Noriega, 2010, 72–78; prim. Nabergoj, 1998, 74–75).

Noriega, 2010, 47–48, 85). *Repartimiento* je bil v pristojnosti lokalnega kraljevega funkcionarja: ta je poslal starešini (*gobernador*) pisni nalog, splošno poznan kot »pečat« (*sello*), v katerem je določil število delavcev (*tapisques*), ki jih je morala skupnost prispevati za delo pri kolonistih. Slednji so sistem delitve pogosto zlorabljali, tako da so zahtevali nesorazmerno število delavcev, podaljševali čas služenja ali se niso držali dogovorjenega plačila (Ortega Noriega, 2010, 89). In prav čez takšno izkoriščanje, ki izčrpava »te nesrečnike« in jim onemogoča, da bi obdelovali svoja polja, Marko Anton Kappus potoži na koncu poročila.⁵¹

Moj oče rektor Eusebio Francisco Kino
P. C.

Videl sem, kaj naroča naš oče provincial, in da bi izpolnil sveta naročila njegove reverence, pošiljam Vaši Reverenci informacijo o številu duš v teh treh vaseh Cucurpe, Toape⁵² in Opodepe, ki jih upravljam, in na dveh posestvih, ki pripadata temu okraju, Saracachi in Meresichi⁵³, ter kar se zemeljskih dobrin nahaja v okraju.

Vas Cucurpe šteje 258 otrok in odraslih, upošteva oba spola. Vas Toape 372. Vas Opodepe s posestvom, ki ga imenujejo Meresichi, 282. Posestvo Saracachi 54. Skupno je 966 duš.

Vse tri vasi imajo svoje črede in na obeh posestvih je pet čred, ki bi bile v znatno korist okraju, če po drugi strani ne bi vsako leto mnogih mladičev pomorile pume.

Nadalje ima vsaka vas svojo drobnico. Cucurpe ima 283 glav, Toape 309, Opodepe 387. Na posestvu Saracachi je 1285 glav goveda, ne upošteva letošnje mladiče. Udomačenih konj za kravarje 131. Žrebcev 41. Obuzdanih mul in mezgov 16 in neukročenih 22. Vprežnih mul 35, poleg tega še 4 jezdni mezgi. Na posestvu Meresichi je 219 glav goveda in 10 udomačenih konj.

Vse tri vasi imajo svoja polja, tako pšenice kot koruze, in požanje se, hvala Bogu, vsako leto toliko pridelka, da ga je dovolj za potrebe hiše in za delo in opravila Indijancev, in vedno ga ostane nekaj za nakup kakšne obleke za kravarje, mulvodce, gonjače, strežaje in druge služabnike tako v cerkvi kot

51 Težaško delo in skrajno nezdrave delovne razmere v rudnikih srebra in živega srebra so povzročali bolezni in izčrpanost in so gotovo prispevali svoj delež k umrljivosti delavcev (prim. Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 125; Yetman, 2012, 48).

52 Tuape.

53 Merésichic.

v hiši. Čeprav se na izvrstnih poljih, kakršna so bila še pred nekaj leti tako v Cucurpu kot v Toapu, ne da več sejati zaradi pomanjkanja vode, ki v začetku aprila presahne, in ni več mogoče namakati; a tudi če bi bilo dovolj vode, ne bi bilo mogoče sejati zaradi pomanjkanja ljudi, ki jih je v nekaj letih umrlo zelo veliko, posebno v Cucurpu, kjer je ozračje zelo sovražno zdravju, morda zaradi velike močvare, ki leži ob vznožju vasi; prav tako so v Toapu letos umrli mnogi in samo v mesecih septembru in oktobru smo jih pokopali 29 iz te vasi. In poleg tega so tukaj večni pečati, s katerimi jemljejo Indijance na delo v kraljeve rudnike, in to preštevilno glede na razmerje vasi; zgodi se ne le, da se ti nesrečniki komaj spočijejo, ampak mnogi od njih večkrat zamudijo čas setve koruze, saj nimajo miru v nobenem delu leta. Naš Gospod naj temu odpomore, meni pa naj ohrani Vašo Reverenco, katere najsvetejšim mašnim daritvam in molitvam se zelo ponižno priporočam. Cucurpe, 25. novembra [16]90. leta

Ponižni služabnik in podložnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

2.3.1.2 Lastnina

Misijoni po internih pravilih jezuitskega reda niso imeli stalne lastnine, pravno so pripadali staroselskim prebivalcem. Lastnino je lahko imela samo ustanova, namenjena izobraževanju, t. i. kolegij (*colegio*). Prvi kolegij je bil ustanovljen 1619 v Villa de Sinaloi, nekaj misijonov v Sonori, med njimi tudi Mátape, pa je bilo pozneje proglašeni za »kolegije v ustanovitveni fazi« (*colegios incoados*). To niso bile šole v pravem pomenu besede, če že, je bilo poučevanje zelo osnovno (branje in verouk) in je potekalo zgolj priložnostno.⁵⁴ Pri tem je šlo za neke vrste pravni obvod, ki je jezuitom omogočal, da so legalno upravljali premoženje (Ortega Noriega 2010, 65–66; prim. Stanonik, 1986).

Ortega Noriega tako navaja podatek, da je imel kolegij Mátape v drugi polovici 17. stoletja v lasti dva rudnika in obrat za pridobivanje živega srebra ter nekaj črnih sužnjev, ki so delali v njih (Ortega Noriega, 2010, 66). Za tak razmah gospodarstva je poskrbel predvsem pater Daniel Ángelo Marras (1629–1689), ki je od leta 1662 v Mátapu opravljal funkcijo rektorja in generalnega vizitatorja sinalojških misijonov. Mátape je spremenil v »donosno agroživilsko podjetje«, »enklavo, v kateri se je vzrejalo na tisoče glav živine«, prideloval in mlel je žito ter ga prodajal Špancem,

⁵⁴ Gómez Padilla (2006, 66) navaja, da je v času izгона jezuitov *colegio incoado* v Mátapu imel obsežno knjižnico, ki se je izgubila med revolucijo leta 1910.

lastnikom rudnikov in trgovcem, ter pri tem izkoriščal delovno silo staroselcev, da so delali »kot sužnji«, posegal na njihovo zemljo itd. Zaposlenih naj bi imel celo osem Špancev. Kritika takšnega početja je prihajala tako s strani civilne oblasti – leta 1673 se je primer znašel na sodišču v Guadalajari, predstavljen je bil celo na Kraljevem in vrhovnem svetu za Indije – kot iz jezuitskih vrst – pater Alonso de Victoria je leta 1671 v pismu generalu Giovanniju Paolu Olivi izrazil nezadovoljstvo z gospodarsko dejavnostjo v misijonih in prosil za pomoč, še posebej pa, da bi »predvsem nadrejeni skrbeli za poučevanje Indijancev in pridobivanje duš, ne pa za zbiranje denarja in njegovo pošiljanje v México«. Zaradi teh pritiskov je bil Marras leta 1673 razrešen s položaja generalnega vizitatorja (López Castillo, Borrero Silva, 2019, 314–316, 318; prim. Gómez Padilla, 2009, 17).

A gospodarske dejavnosti so v večji ali manjši meri očitno cvetele naprej, vse do leta 1697, ko je z vrha prišel ukaz, naj jih opustijo (Ortega Noriega, 2010, 66; Hausberger, 2000, 463; 1995, 194–195). Ukrep je, tako je mogoče razumeti iz posrednega vira, izpeljal prav Marko Anton Kappus, ki je bil leto prej imenovan za rektorja kolegija. Dobrih deset let po tem dogodku, 9. novembra 1709, ko je Kappus služboval že v Arivechiju, je pater Basilio Molina poročal generalnemu prokuratorju Juanu de Iturberroagi o skrajno alarmantnem materialnem stanju misijona kot posledici prodaje misijonske lastnine. Molina pri tem ne omenja navodila nadrejenih, temveč pripisuje odgovornost za po njegovem škodljivo ravnanje in njegove posledice Kappusu osebno:

Saj veste, da je Mátape namenjen za podporo provinci. In da že leta ni naredil nič, naj se še tako govori. Oče Marko Anton je namreč začel uničevati [misijon], tako da je prodal skoraj vse mule, vprege, sužnje in vse priprave na posestvih in drobilnico [rude] [...]. Nasledil ga je oče rektor Adam [Gilg]⁵⁵; Mátape je dobil uničen in dokončal je njegov propad [*], prodal je cerkveno okrasje, kelihe in monštranco. V takšnem stanju sem našel [misijon]. Toda če mi moj brat pomaga, bom morda še lahko poslal podporo, več, kot je je oče Marko Kappus, in ne da bi uničil in onemogočil jedro.⁵⁶

2.3.2 Odnosi s civilno in vojaško oblastjo

Sistem delitve pristojnosti in delovne sile je bil območje nenehnih napetosti med misijonarji, sosednjimi Španci in civilnimi oblastmi, ki so se vsak po svoje borili za

55 Adam Gilg je bil v misijonu Mátape od leta 1706 do 1708 in nato spet 1710. Od 1707 do 1708 je tam opravljal funkcijo rektorja misijonov San Francisco Borja (Gutiérrez Casillas, 1977, 676; Hausberger, 1993, 153).

56 University of Texas, Austin, Benson Latin American Coll., W. B. Stephens Coll., Nr. 1747. To pismo beleži Hausberger, 1995, 195, op. 380; prim. Nabergoj, 1998, 76, op. 56.

večji nadzor nad domorodnim prebivalstvom. Misijon je v ta razmerja vstopal, ker je bila njegova narava dvojna: kot verska ustanova je imel dolžnost evangelizirati prebivalce, kot gospodarska ustanova pa je proizvodnjo osnoval na izkoriščanju njihovega dela (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 133). Jezuiti so poskušali s politično močjo reda in pogojevanjem oskrbovanja španskih naselij s hrano omejevati »pečate« in pri oblasteh so izposlovali določene ugodnosti, denimo, da njihovim »varovancem« v času setve in žetve ni bilo treba zapuščati misijona (Ortega Noriega, 2010, 89), 14. maja 1686 pa je bila izdana kraljeva listina (*Real Cédula*), po kateri so bili neofiti dvajset let oproščeni dela zunaj misijonov (Kino, I, I, II, 19–20; prim. Nabergoj, 1998, 76–77; Hausberger, 2015, 136, op. 45).

Španski kolonisti so poskušali izsiliti premoč nad jezuiti tudi tako, da so podpihovali domačine proti njim ali požigali in drugače uničevali misijonska polja. V zgodovinskem arhivu v Parralu hranijo dokument, v katerem je med misijonarji, ki so pri oblasteh protestirali proti takšnemu početju, omenjen tudi Marko Anton Kappus. Leta 1715 so na guberniji Nova Biskaja, pod katero je spadala Sonora, odprli sodni postopek, da bi raziskali izvrševanje kraljevih predpisov glede ravnanja s staroselci pri *repartimientu*. Pri tem so prejeli več pritožb nad ravnanjem Špancev, ki s svojimi čredami vdirajo na njihova polja in jih pustošijo, pri tem pa še sramotijo patre:

[G]ovedo Joséja de Zubiarta, Pedra de Ballesterosa, Salvadorja de Figueroe, Juana de Grijalve, Joséja in Diega Romera uničuje koruzo, pšenico in drugo seme, ki ga [Indijanci] sejejo, da se prehranijo in oblečejo; pri tem jim ne pomaga, da noč in dan stražijo polja.

Vložena je pravda proti Juanu de Grijalvi in njegovemu bratu Bernardu, ker sta bila nespoštljiva do častitega očeta Daniela Januska, misijonarja domačinov v Cumpasu in rektorja misijonov Santos Mártires. Vizitator Luis Mancuso je glede kršenja zakonov pisal podkralju vojvodi de Linaresu, med pošiljatelji podobnih dopisov pa je tudi guverner Nove Biskaje Manuel de San Juan y Santa Cruz, ki se je očitno skliceval (tudi) na Kappusove zahteve po ureditvi razmer in povračilu škode:

[V] skladu s [poizvedbo, ki jo je poslal] Luis Mancuso, vizitator te province, in na ukaz gospoda guvernerja na podlagi pisem, ki mu jih je poslal častiti oče Marko Anton Kappus [...], naj se rejcem goveda in konjskih čred uradno sporoči, naj takoj in brez najmanjšega odlašanja umaknejo črede na svoja zemljišča [...], in naloži naj se jim plačilo za škodo na poljih in napajališčih.⁵⁷

57 Archivo Histórico Municipal de Parral, FC.A16.003.064. Glej Hausberger, 1995, 195, op. 2; 2016, 137. op. 47.

Kraljeva politika je, kot je razvidno tudi iz tega dosjeja, podpirala premoč misijonskega sistema pred civilnim, a le dokler je bila navzočnost jezuitov nujna za zadrževanje staroselcev v redukcijah in s tem zagotavljanje pripadnosti njihovih teritorijev španski kroni (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 134). V Kappusovem času je še bilo tako, čeprav je bilo že čutiti krhanje zaveznštva, ki se je v drugi polovici 18. stoletja končalo s sekularizacijo misijonov in izgonom jezuitov. Kriza sistema pride do izraza tudi v pismih iz zadnjih let Kappusovega življenja (glej pogl. 2.4.4 in 2.4.5).

2.3.2.1 Odzivi staroselcev

Odnos patrov (»očetov«) do staroselcev (»njihovih sinov«) v razmerju do kolonialne oblasti je bil zaščitniški. To potrjujejo tudi zgoraj omenjeno Kappusovo posredovanje pri oblasteh zaradi uničevanja pridelka, pripomba v pismu Kinu glede izkoriščanja v rudnikih (»ti nesrečniki«), »moji Indijanci« v pismih domov, podobni izrazi skrbi za varovance pa so še v drugih zapisih, ki bodo predstavljeni kasneje, na primer pismo iz leta 1715, ko je zaradi slabe letine dokupil »za preživetje nesrečnih Indijancev« pšenico in koruzo, postavil mlin itd. A naklonjenost misijonarjev je veljala le tistim, ki so tudi sami naklonjeno sprejeli novi način življenja.

Stopnja akulturacije se je razlikovala od province do province in je bila lahko odvisna od iniciative misijonarjev. Nekateri so poskušali, kolikor je bilo pač mogoče, izkoreniniti elemente tradicionalne kulture, drugi so jih, če le niso bili v neposrednem nasprotju z osnovnimi koncepti nove vere, dopuščali v večji meri in delno celo prevzeli nekatere navade, kot na primer Eusebio Francisco Kino, ki je tako ob srečanjih s prvotnimi prebivalci s svojim naklonjenim odnosom lažje dosegel zaupanje in sožitje z njimi. Takšna tolerantna drža je v resnici odsevala pravega duha Družbe Jezusove, saj je njen soustanovitelj sv. Frančišek Ksaverij zapisal, da mora jezuitski misijon temeljiti na dialogu in da se mora misijonar postaviti v vlogo drugega (Navajas Josa, 2011, 105). Kljub temu je bilo mnogim patrom težko slediti tem smernicam, ker je z njihove perspektive nomadska kultura lovcev in nabiralcev, polna »grešnih« navad (golota, poligamija, odsotnost vsakršne vidne oblike duhovnosti), pomenila živalski način življenja, torej proti človeški naravi. Skladno s tem prevladujočim videnjem Marko Anton Kappus v pismu, ki ga malo po prihodu v svoj prvi misijon pošlje teti Frančiški Adlmann, takole opiše razliko med svojimi, krščanskimi varovanci in sosednjimi pripadniki ljudstev Seri in Tepoke:

Vsi Indijanci, ki so mi podrejeni, so krščeni, vsi hodijo naokrog oblečeni, vendar so vsi moji sosedje, ki živijo proti sončnemu zahodu, pogani [...].

Ta narod se imenuje Seri in Tepoke, živijo brez védenja o našem Stvarniku, niti ne molijo h kakemu maliku, prav nič ne delajo, ne obdelujejo polj, živijo na izrazito neplodnem območju, *njihovo življenje se skoraj v ničemer ne razlikuje od živali*, in vendarle so zelo prijazni, prav z ničemer ne škodujejo mojim Indijancem, med katerimi preživijo večji del leta (Kurziva je naša. Glej pogl. 1.7.1.).⁵⁸

Ni dvoma, da je bila večina misijonarjev – in Marko Anton Kappus pri tem ni izjema – prepričana, da se morajo domorodne »barbarske« kulture ukloniti krščanskim vrednotam. Trdno so verjeli v upravičenost oziroma plemenitost svojega načrta reševanja duš in presojali domačine glede na njihov odziv – tisti, ki so pozdravili njihova prizadevanja, so bili »dobri«, »naši sinovi«, oni, ki so se upirali sprejetju nove vere, pa »sovražni Indijanci«.

Med avtohtonimi ljudstvi, ki so se hitro privadila na nove okoliščine in se povsem mirno podredila španski nadvladi, so bili tudi Ópati, med katerimi je živel Kappus. Sprejeli so novi red in se povsem integrirali v misijonski sistem. Nekateri so postali tolmači in pomagali misijonarjem pri sporazumevanju v svojih vaseh pa tudi s sosednjimi skupinami, ki so govorile podoben jezik, drugi so bili zadolženi za različna opravila znotraj misijona (na primer oskrbniki živine) ali pa so se kot »prijateljski Indijanci« borili na strani Špancev v spopadih s sovražnimi skupinami.

Na drugi strani so bila najbolj neuklonljiva ljudstva Tarahumara, Seri in Pima,⁵⁹ posebno nevarnost pa so tako za misijone kot za koloniste in vojake pomenili Apači, ki so napadali s severa. V pismu Janezu Gregorju Dolničarju 20. januarja 1691 slovenski misijonar opredeli razliko med svojimi miroljubnimi in pobožnimi Indijanci ter sovražnimi Tarahumarami:

Moji Indijanci in njihovi sosedje, predobremu Bogu hvala, živijo v miru in veliko bolj ljubijo pravo vero, potem ko so jo enkrat sprejeli, ter niso divji in barbarski, kot so Tarahumare, ki ves čas preizkušajo veliko potrpežljivost očetov misijonarjev (glej pogl. 1.7.3).

Pretesen poroča o uporu pripadnikov ljudstva Tarahumara, ki so skovali »bogo-kletno zaroto, da bi se popolnoma otresli jarma krščanske vere«. Ti »uporniški

58 Med ljudstvom Seri je deloval Adam Gilg. Njegovo obsežno pismo rektorju jezuitskega kolegija v Brnu iz leta 1692 je dragocen vir védenja o navadah, jeziku in obredih tega avtohtonega ljudstva. Med drugim omeni, da ga je leta 1691 na enem od obiskov poganskih staroselcev Tepoke (podskupina ljudstva Seri), dve uri od Santa María del Pópulo, spremljal Marko Anton Kappus in da sta tam skupaj maševala. To je bil zametek redukcije San Tadeo. Tako kot Gilgovo pismo iz leta 1687 je bilo tudi to objavljeno v *Der Neue Welt-Bott*, zv. I, 2. del, str. 75–82, št. 53.

59 Razlika je med Spodnjimi Pimami (Pima Bajos), ti so bili miroljubni, in Zgornjimi Pimi (Pima Altos), ki so le delno sprejeli življenje v redukcijah, občasno pa so se upirali ali se začasno, pa tudi za stalno vračali v odmaknjene predele (prim. Hausberger, 1995, 401).

divjaki«, so opustošili več misijonov, zažgali cerkve in umorili dva patra. Upor so zadušili Španci.⁶⁰

Dve žrtvi sta plačali s svojo krvjo, pater Didak Ortiz de Foronda in pater Emmanuel Sánchez, ki so ju sinovi, nehvaležni svojim očetom, kruto umorili [...]. Divjak, ki naj bi prvi izstrelil puščico v patra, si je, ko je bil kasneje zajet in odveden, sam zadal smrtno rano [...] in je nekoliko kasneje umrl kot stekel pes in tako prejel kazen za svoje bogoskrunstvo, kot je zaslužil. [...] Sedaj se je s prihodom Špancev trušč pomiril, toda čas bo pokazal, koliko dolgo bo mir vzdržal.⁶¹

Nekaj let pozneje je sovražnost staroselcev doživel veliko bolj od blizu. Konec marca 1695 so pripadniki skupin Pima, ki so naseljevale skrajni pas osvojenih ozemelj Zgornje Pimerije severno in severozahodno od misijonskih vasi, ki jih je oskrboval Kappus, sprožili nemire, ki so prerasli v enega najmnožičnejših uporov v Sonori v drugi polovici 17. stoletja.⁶² Povzročili so tako hudo razdejanje, da so ogrozili obstoj misijonov, ki jih je nekaj let prej ustanovil Francisco Eusebio Kino in so zdaj spadali pod rektorat Nuestra Señora de los Dolores, ki mu je iz Cucurpa načeloval Kappus. V pismu z 28. junija 1695 o teh dramatičnih dogodkih poroča provincialu Diegu de Almonacirju.

Razsežnosti tega upora kažejo, da evangelizacija ni (vedno) potekala tako gladko, kakor bi bilo mogoče razumeti iz Kappusovih pisem domačim in še bolj iz Kinovega zavzetega opisovanja pokristjanjevanja v *Kroniki Zgornje Pimerije*. Misijonarji so morali poleg jezikovnih ovir pogosto najprej premagati nezaupanje ali odprto nasprotovanje staroselcev. Nekateri so na primer obred krsta sprva celo povezovali s smrtmi, ki so jih povzročale čedalje pogostejše epidemije (Hausberger, 2002, 124; Ortega Noriega, 2010, 75, 78). Poleg tega so jih proti jezuitom ščuvali tudi kolonisti. Kino navaja laži, ki jih Španci o njih tvezejo domačinom: na primer, da s svetim oljem ubijajo ljudi, da bodo z načrtno živinorejo izsušili napajališča, da jim trosijo lažne oblube itd. Kolonisti so poskušali škodovati ugledu jezuitov tudi pri civilnih oblasteh in s tem zmanjšati njihov vpliv. Kino tako zabeleži, da so ob veliki noči 1687 »zlobni jeziki« sprožili lažno govorico, da je skupina Indijancev iz novih naselij pobegnila pred krstom v divjino, o čemer je župan Reala de San Juan pisal celo vizitatorju (Kino, I, II, V–VI, 103). V takšnih razmerah so misijonarji težko vzdrževali krhko ravnovesje med pričakovanji kolonistov in zaupanjem staroselcev, zato so bili manjši ali večji upori in napadi bolj ali manj stalnica v vsakdanjem življenju misijonov na meji.

60 V mislih ima *presidio*. Glej spodaj.

61 Istega dne je grozodejstva upornikov podobno opisal tudi bratu Janezu. Glej pogl. 1.7.2.

62 Drugi večji upor Pim je bil leta 1734, zadnji, najpomembnejši pa 1751 (Navajas Josa, 2011, 113).

Odzive »sovražnih Indijancev«, ki so ogrožali življenje misijonarjev in njihovih pokristjanjenih varovancev, je bilo mogoče premagati le s pomočjo posvetne roke. Zato so se jezuiti od začetka opirali na vojaške institucije kolonialne države. Podkraljeva oblast je, da bi ublažila težave, ki so jih povzročali oboroženi odpori, ustanovila mrežo vojaških garnizij v utrjenih taborih, t. i. *presidios*, iz katerih so vojaki po potrebi prišli na pomoč misijonarjem, zatrli vstaje v redukcijah ali ustavili vdore drugih skupin ter zavarovali obstoječe španske in indijanske vasi (Schwaller, 2001; Hausberger, 2015; prim. Ortega Soto, 2010, 196–204). Jezuiti so se zavedali, da brez te sistemske uporabe sile misijon ne bi mogel delovati (Hausberger, 2000, 615). O tej vrsti pomoči govori Kappus v poročilu provincialu, ko se pritožuje nad neodzivnostjo vojaških načelnikov in opozarja pred pogubnimi posledicami, če se na tem koncu ne okrepi obrambni sistem.

2.3.2.2 Poročilo o uporu ljudstva Pima

Dokument, datiran 28. junija 1695 v Cucurpu, obsega trinajst strani in je najdaljše ohranjeno pismo Marka Antona Kappusa.⁶³ V njem popisuje kritične razmere, v katerih so se znašli severozahodni misijoni zaradi vstaje »sovražnih Indijancev« Pima.

Glavnina pisma je posvečena podrobnostim znanega upora ljudstva Pima leta 1695, a preden Kappus preide k jedru poročila, navede vzroke, ki so po njegovem krivi za nezadovoljstvo, nepokorščino in nato srd neofitov: Kinove neustrezne metode pri njihovem pokristjanjevanju. Provincialu sporoča, da se je vedno zavedal nevarnosti in svaril nadrejene.⁶⁴ Nato opredeli Kinovo ključno napako: po eni strani podkupovanje z darili in po drugi površnost pri seznanjanju bodočih kristjanov s krščanskim naukom ter posledično podeljevanje krsta brez zagotovila, da bodo krščenci živeli v skladu z načeli svete vere. Te napake pozneje ni mogoče popraviti, pravi, kajti po tem, ko so odrasli enkrat krščeni, ni pričakovati, da se bodo posvetili učenju doktrine. Tako ostanejo v svoji poganski zmoti in ne izpolnjujejo krščanskih obveznosti. Kappus ugotavlja, da domačini enačijo novo vero z nagrado, saj je bil zanje ključen priboljšek ali dar, ki jih je vlekel k sprejetju krsta, ne pa tisto, kar ta zakrament pomeni za nadaljnji način življenja. Sledi nenavadno groba pomimska obtožba Eusebia Francisca Kina, v katerem vidi izvirnega krivca za izbruh

63 Transkripcija rokopisa v Gabriel Gómez Padilla: *¡Tubutama en llamas! Testimonios de Marco Antonio Kappus y Juan Muñoz de Burgos sobre la Rebelión Pima de 1695* (Tubutama v plamenih! Pričevanja Marka Antona Kappusa in Juana Muñoz de Burgosa o uporu ljudstva Pima leta 1695), 2009, 73–97; prim. Maver, 2016, 82–90.

To pismo Kappus piše v vlogi rektorja Nuestra Señora de los Dolores. Na to funkcijo, s katero je postal tudi Kinov nadrejeni, je bil imenovan leta 1694 (glej pogl. 2.2.3).

64 Morebitna pisma s to vsebino niso evidentirana.

upora neofitov in njihovo pustošenje po Pimeriji. Slovenski misijonar obžaluje, da je Kino pri nepremišljenem podeljevanju zakramenta izgubil mero in tako povzročil veliko škodo, vse samo zato, da bi dosegel, da bi Družba Jezusova napolnila tja čim več novih patrov. Meni, da je Kino s takim neodgovornim ravnanjem naredil tistim, ki so prišli za njim, medvedjo uslugo. Novim patrom je namreč v primerjavi z njim uspelo pokristjaniti malo poganov, zgolj zato, ker želijo opravljati svojo sveto dolžnost tako, kot je treba. Ob tem zaradi napačnih predstav, ki jih je tem ljudem vcepil predhodnik, naletijo na negodovanje, zmerjanje in neposlušnost.

Kappusova neprizanesljiva diskreditacija tesnega sodelavca in prijatelja samo leto po tem, ko mu je, kot smo videli, med prodiranjem proti Kaliforniji tudi sam z istimi sredstvi pomagal pri približevanju vere staroselcem, se zdi vsaj na prvi pogled nerazumljiva. Gómez Padilla pripisuje preobrat drugačnemu zornemu kotu, s katerega slovenski misijonar zdaj presoja situacijo. Oktobra 1694, približno sedem mesecev po kalifornijski odpravi, je namreč Kappus nastopil funkcijo rektorja novega rektorata Nuestra Señora de los Dolores in kot predstojnik se je moral spopasti s težavami, ki jih je pastorala Eusebia Francisca Kina povzročila med novimi misijonarji, ki niso imeli toliko sredstev, s katerimi bi lahko pritegnili staroselce (Gómez Padilla 2009, 33–35). Ni mogoče z gotovostjo potrditi, pa tudi ne izključiti, da so bili njegovi argumenti, ki jih je tako ostro sporočal provincialu, vsaj do neke mere utemeljeni, se pravi, da so patri, ki so prišli na to območje za Kinom in zahtevali od prebivalcev dosledno spoštovanje krščanskih obveznosti, naleteli na neodobravanje, ker so se Indijanci čutili izigrane, in »od tod je izviralo tako malo ljubezni, malo časti, malo spoštovanja in skoraj nobene pokorščine, ki so jih ne vsi, a mnogi izkazovali svojemu duhovniku« in se zato želeli »otresti jarma misijonarjeve oskrbe«. A vzroki za izbruh upora so veliko bolj kompleksni in zaradi različnih, tudi nasprotujočih si interpretacij ne povsem pojasnjeni. Dejstvo je, da se je nekaj Pim uprlo, da so ubili oskrbnika živine (Indijanca Opata) v Tubutami in zanetili ogenj vstaje. A Kino glede tega v svoji kroniki, povsem drugače kot Kappus, navaja razloge, ki zmanjšujejo odgovornost upornikov oziroma jih prikazujejo prej kot žrtve: lažne obtožbe, da so pred časom ukradli konje, zaradi česar jih je poveljnik vojaške garnizije Antonio Solís nekaj ubil; oskrbnikovo znašanje nad domačini; in nazadnje še – to Kino prav posebej poudari – razočaranje zaradi neizpolnjenih obljub, da bodo dobili misijonarje (Kino, 1961, 85–88; prim. Navajas Josa, 2011, 115).

Prvi del pisma (Slike 2a–2c do sredine 14. vrstice):

Moj oče provincial Diego de Almonacir
Pax Christi etc.

V začetku junija, prav v času, ko je šla tu mimo druga vojaška garnizija (*presidio*) proti uporniškim Pimam, sem prejel pismo Vaše Reverence s 27. septembra 1694,⁶⁵ s pozivom, ki sem ga nemudoma izpolnil in prek očeta Generalnega prokuratorja poslal nekaj malega pomoči (*socorrillo*)⁶⁶ za Provinco. Naj Vaša Reverenca sprejme tako skromen prispevek, glede na to, da moramo v pogubnih časih, ki jih preživljamo tukaj zaradi razvnetih uporov in divjanja sovražnikov, obdarjati naše sinove: če jim nekoliko radodarneje delimo obleko, ki jo zaprosimo iz Méxica, jih bomo zanesljiveje obdržali ob velikem tveganju, da vse to tukaj propade.⁶⁷

Vaša Reverenca je verjetno po več poteh prejela dovolj novic o tukajšnjih nemirih in o uporu Pimerije, a kljub temu želim izpolniti svojo dolžnost in Vaši Reverenci v tem pismu prenesti kratko poročilo o vsem, da bo Vaša Reverenca brez obotavljanja [sic] [o vsem] obveščena o številnih dogodkih, nesrečah, nemirih in uporih.

Aprila je minilo sedem let, odkar služim v okraju Cucurpe, oddaljenem približno pet lig, prej manj kot več, od misijona Nuestra Señora de los Dolores, ki je prvi okraj Pimerije. Način tukajšnjega pokristjanjevanja se mi ni nikoli zdel ustrezno zastavljen, niso bili postavljeni dobri temelji, zato sem od nekdanj slutil usodno pogubo ter vedno opozarjal na to prav vse neposredne in posredne nadrejene, kar jih je bilo v mojem času: vsa prizadevanja so bila namreč vedno usmerjena v spreobračanje⁶⁸ Pim s prikupovanjem z darovi in mesom,⁶⁹ ob tem pa se je zanemarjalo bistvo, to je pridigati evangelij ter poučevati krščansko doktrino in Božje in cerkvene zapovedi. Posledica je bila, da so z veliko lahkoto privolili v krst, ne da bi vedeli in bili seznanjeni, da prinaša to s seboj obvezo, da se naučijo skrivnosti vere [*], krščanske doktrine, zapovedi, in da živijo krščansko. Ko so namreč odrasli enkrat krščeni, se zadovoljijo s tem, da so jih polili s [sveto] vodo, in ni pričakovati, da se bodo naučili tisto, kar bi se morali

65 Pošta je torej tokrat potovala dobrih osem mesecev.

66 Glej *socorro*, pogl. 2.4.

67 Kappus pojasnjuje, da sredstva, ki naj bi jih sicer namenili za pomoč provinci, potrebujejo za obleko, ki jo podarjajo varovancem in jih s tem poskušajo obdržati v redukcijah. To prakso, ki jo je »vpeljal« Kino, v nadaljevanju sicer kritizira.

68 Uporabljen je španski glagol *reducir* (glej pogl. 2.2.3, op. 20).

69 Obdarovanje je bilo v resnici del obreda pozdravljanja in je bilo recipročno ali pa je služilo menjavi, s katero so prvi jezuiti dobili na primer hrano za nadaljnje odprave (Hausberger, 2000, 616).

naučiti in vedeti prej. Tako ostanejo v svoji poganski nevednosti, z manj obveznostmi kristjanov, ki jih nikoli ne izpolnijo, saj jih je k sprejetju krsta vleklo in pritegnilo prikupovanje s kakšnim darilom, ki ni bilo le spodbuda, temveč edini trden motiv, njihov cilj, njihovo vodilo, njihovo vse, zato ker je umanjkal predhodni poduk o najpomembnejšem in najbistvenejšem v zvezi s krstom in obvezo kristjana.

Ne govorim o vseh očetih misijonarjih, ki so doslej prišli spreobračat v Pimerijo, ampak samo o očetu Eusebiu Franciscu Kinu. Če bi pogane podučeval s tolikšno zavzetostjo, s kolikršnimi željo, zanosom in lahkoto jih je krščeval, bi imela danes ta tako zelo iznakažena Pimerija drugačen obraz. Ker pa je premogel več vneme kot preudarnosti in previdnosti, se je v tej nesrečni Pimeriji zgodilo toliko nepravilnosti in nesmislov, da jih je skoraj nemogoče prešteti; krščeni so celo prebivalci v naselbinah (*rancherías*)⁷⁰, ki so oddaljene od misijonov več kot 50 in 60 lig, zgolj v upanju, da bo prišlo tja določeno število očetov in jih poučevalo itd. Novi očetje, ki so prihajali v Pimerijo, pa so jih krstili presenetljivo malo, kajti ko poganom, ki se želijo krstiti, predočijo obvezo kristjanov, nujnost zapovedi vere itd., je prvo, kar odvrnejo, da oče Kino od tistih, ki so prosili za krst, tega ni zahteval itd. In ker je bilo povsod, kamor so prišli novi očetje, veliko takih, ki jih je krstil oče Kino na svoj način, so ti menili, da jim morajo kot kristjanom nenehno podarjati obleko, meso itd. Ker pa novi očetje nimajo sredstev za to, tudi če tu in tam kaj imajo ali dobijo kakšno oblačilo iz miloščine, to ni dovolj, da bi potešilo in zadovoljilo tiste, ki jih potem zmerjajo, da jim je oče Kino pogosteje dajal meso in radodarneje delil obleko in druge darove. Niso pa zmožni doumeti, da je imel oče Kino več kot tisoč glav živine, kolikor jih niso imeli vsi novi očetje skupaj, in da je imel preskrbe na pretek ne le za svojo porabo, temveč dovolj tudi za prodajo in je lahko kupoval veliko oblačil; poleg tega, da je imela njegova reverenca okraj po navadi zadolžen za več kot tisoč pesov, zgolj zato, da je imela vselej pri roki nekaj oblačil, s katerimi je obdarovala tako svoje kot tiste, ki so prihajali od daleč opazovat darove in si kakšnega odnest domov. Od tod je izviralo tako malo ljubezni, malo časti, malo spoštovanja in skoraj nobene pokorščine, ki so jih ne vsi, a mnogi, izkazovali svojemu duhovniku. [...]

70 *ranchería*: skupina kolib, ki tvorijo naselbino.

Od sredine tretje strani do konca pisma slovenski misijonar nato kronološko razgrne potek dogodkov od prvega dne – začetek vstaje v Tubutami, napad na Caborco in umor patra Francisca Javierja Saete (1664–1695), nadaljnja pustošenja, spopadi, poboj skupine domačinov iz uporniških vasi, požig misijona San Ignacio itd. – do trenutka, ko še dobesedno sredi nemirov piše to poročilo. Na koncu zatrdi, da brez stalne vojaške zaščite v teh predelih ne le, da ne bo novih spreobrnitev, temveč da bo propadlo vse, kar je patrom uspelo vzpostaviti dotlej.

Vse se je začelo v Tubutami. Da bi pomirili napetosti med kljubovalnimi domačini in patrom Danielom Januskom, so se obrnili tako na »Špance« (to pomeni na vojaško garnizijo, *presidio*) kot na stražnike (*justicias*)⁷¹ iz Doloresa, poudari Kappus. A eksemplarična kazen – nemara Solísov drakonski ukrep, ki ga omeinja Kino (I, III, XII, 32) – ni zalegla, temveč jih je še bolj spodbudila, da so se »kot stekli psi pognali v najhujše hudobije, sejali nove grožnje in jih takoj začeli uresničevati«. Napad so začeli 29. marca. Ko so ubili oskrbnika in še dva Indijanca, ki sta bila po naključju z njim, so se namenili pokončati še patra, ki pa je prav na Kappusov poziv pravočasno zapustil vas. Uporniki so zato opustošili njegovo hišo, izvlekli svete prte in mašniške obleke, jih raztrgali ter si jih navesili »na gola bogoskrunska telesa«. Po glasnem »svetoskrunskem slavju« s plesi so se napotili v Caborco, pridružili so se jim še drugi, in na veliki petek zvečer so prispeli na cilj. Ob zori na velikonočno soboto, 2. aprila, so napadli služabnike patra Francisca Javierja Saete. Ko je ta poskušal »pomiriti bes tistih nečloveških zverih«, so ga prestrelili s puščicami. Mesec zatem so Saetove posmrtno ostanke prenesli v Cucurpe⁷² in jih 4. maja svečano pokopali. Kappus v svojem pismu ne napiše, da je pogrebno mašo daroval on, to izvemo iz dveh drugih virov – Kinove kronike in poročila Juana Matea Mangeja o okoliščinah upora in smrti sicilijanskega misijonarja:

Popoldne pa smo se vsi odpravili v bližnjo vas Cucurpe, vzeli smo kosti in pepel čistitega očeta in gospod guverner je vsem za zgled vodil na povodcu mulo, ki je nosila skrinjico s kostmi čistitega očeta. Naslednji dan je bil pogreb, mašo je pel oče rektor Rektorata Nuestra Señora de los Dolores, to je bil oče Marko Anton Kappus (Kino, I, III, XI, 31).⁷³

71 *justicias*: »stražniki« – pripadniki staroselske skupnosti, ki so bili v misijonskih vaseh zadolženi za izvrševanje ukazov starešine pri vzdrževanju reda in kaznovanju kršiteljev.

72 Caborca je od Cucurpa oddaljena približno 170 km.

73 Tretja knjiga *Kronike Visoke Pimerije* je v celoti posvečena očetu Franciscu Javierju Saeti od prihoda »v te nosvospreobrnjene kraje« do njegove »slavne in nedolžne smrti«. V njej Kino hvali Saetovo apostolsko delo, navaja njuno korespondenco in popisuje dogodke ob uporu ljudstva Pima leta 1695, v katerih je bil misijonar ubit. V tem delu se kronika ujema s poročilom, ki ga je Marko Anton Kappus poslal provincialu Almonacirju. Kino je uporu in smrti očeta Francisca Javierja Saete poleg dela kronike posvetil še samostojno biografijo: *Inocente, Apostólica y Gloriosa Muerte de V. Pe. Francisco Xavier Saeta*. Glej pogl. 3.3; prim. Stanonik, 1986.

Očetje kaplani v mašniških oblačilih in med njimi častitljivi oče rektor Marko Anton Kappus, duhovnik, so se povzpeli h križu na gričku; ob vznožju grička je general Domingo Jironza, moj stric, snel z mule skrinjico z relikvijami, pokrito z lahko preprogo, si jo zadal na rame in jih [relikvije] ob molitvah, streljih, slavah in drugem pogrebem obredju z največjo možno slovesnostjo položil v krsto. Pokopali so ga [Saeto] na listni strani glavnega oltarja Svetih kraljev (Mange v Burrus, 1971, 324).

Marko Anton Kappus poudarja, da je v zadnjih treh mesecih večkrat neuspešno apeliral na guvernerja Dominga Jironzo v San Juanu [Bautista], naj zaradi upora, ki se širi iz Tubutame proti drugim misijonom, pošljejo vojaško pomoč. Ta je zelo zamujala, ker se *presidio* ni zmozel odzvati na vse klice na pomoč iz drugih vasi, ki so jih v istem času napadali Hokomi (šp. jcomes). Ko pa so vojaki končno prišli, jih je moral misijonar oskrbeti z vsem, od konj do zalog hrane, vključno s *pinolom* za spremljajoče »prijateljske Indijance«. ⁷⁴ Vojaški poseg, ki naj bi vzpostavil premirje, se je izjalovil in sprevrgel v pokol osemindesetih staroselcev pri močvirju Tupo blizu Tubutame, dokončni poskus zajetja pobudnikov upora pa je preprečil odpoklic vojske na spopad proti Hokomom. Ravno v trenutkih, ko to piše, potekajo v Cucurpu, ki se je spremenil v začasno oporišče *presidia*, priprave za vnovičen vojaški poseg, a slovenski misijonar se zaskrbljeno sprašuje, kako se bo končala ta nesreča. Zaradi očitne nemoči misijonarskih metod in »iz dolžnosti do Boga in kralja« vidi edino možnost za pomiritev situacije v trajni navzočnosti vojaške sile – »če se v Pimeriji ne nastani za stalno vojaška garnizija, ne bo nobene varnosti ne pokristjanjevanja ne miru in spokoja in še stari misijoni bodo uničeni in izgubljeni«.

Diskurz misijonarja odseva prevladujoče predstave tistega časa o človeški naravi, obstoju različnih kultur in možnostih uresničitve načrta njihovega »civiliziranja«. Ko govori o »svojih«, v njegovem primeru pripadnikih ljudstva Opata, se pravi tistih, ki so krščeni in »živijo krščansko«, jih opisuje kot prijazne in zveste: »naši sinovi«, »dober Indijanec, Opata«, »dva nedolžna Indijanca« »prijateljski Indijanci«, ko gre pa za nepokorne, je največkrat uporabljen generični izraz »sovražniki«: »zaradi razvnetih uporov in divjanja sovražnikov«, »nad San Ignacio in Dolores prihaja veliko število sovražnikov«, »sovražniki Hokomi«, »bes sovražnika« itd.; pri tem navaja njihove negativne značajske lastnosti, kot so krutost, divjost, neukrotljivost, nepokorščina, vzvišenost, in svetoskrunske običaje (poligamija, plesi,

74 Vojaški poveljniki *presidia* so v svoje vrste vključevali že pokristjanjene staroselce, ki so jim lahko pomagali, ker so poznali teren in nasprotnike (Ortega Soto, 2010, 198, 205). Misijoni niso oskrbovali samo rudarskih naselij, ampak so zbirali tudi potrebne zaloge hrane za vojaške kampanje (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 116–117).

kriki), ki se stopnjujejo do oznake »nečloveške zveri«, »krdelo upornikov« in »stekli psi«. Stavek, ki v najvišji stopnji sintetizira ti nasprotujoči si in hkrati dopolnjujoči se sliki, je: »Vso pot niso srečali sovražnikov, razen kakšnih 20 otrok in žensk, na katere so naleteli in jih ubili prijateljski Indijanci, in še štirih otrok, ki so jih ujeli žive.«

Nadaljevanje pisma (Slike 2c–2l):

Najbolj neposlušni so bili od vsega začetka Tubutamčani, ki so bili tudi najbolj oddaljeni: če jih je misijonar nagovarjal, naj malo delajo za njegovo oskrbo, so mu odvrnili, da mora tudi on delati z njimi; če je vztrajal, naj mu kdo pripravi hrano, oskrbi živali, živino itd., so pravili, da ni nikogar, ki bi hotel to početi. Ob praznikih in nedeljah jih je prišlo le nekaj, ki so želeli k maši, večina jih je ostajala v svojih kočah; mnogi so še po tem, ko so bili krščeni, živeli z dvema ali tremi ženami, po navadi pohajali po okoliških naselbinah in uživali svobodo in niso prisostvovali nauku in pouku, pri čemer je nenehno vztrajal duhovnik, dokler se niso – jezni, ker so videli, da niso deležni takega obilja mesa in darov kot v [misijonu] Dolores, in kot so pričakovali, da ga bodo, ko so se pokristjanili – poskušali od daleč otresti jarma misijonarjeve oskrbe, bodisi z nespoštljivimi besedami in predrznim zmerjanjem bodisi z dejanji, tako da so začeli streljati s puščicami na živino, da bi se misijonar naveličal in jih pustil na svobodi. Ko so postrelili več živali, misijonar pa, ne meneč se za svoje dobro, še vedno ni odšel, so prešli h grožnjam in večkrat povedali, da bodo postrelili in pokončali vse, kar ima, kobile, živino, oskrbnika in njega samega itd. Dvakrat se jih je poskušalo umiriti z eksemplarično kaznijo za preostale, enkrat s pomočjo Špancev, drugič s pomočjo stražnikov (*justicias*) iz Doloresa, a tudi to ni zaleгло, da bi prestopili na pravo pot, nasprotno, kot stekli psi so se pognali v najhujše hudobije, sejali nove grožnje in jih takoj začeli uresničevati. Najprej so s puščicami napadli čredo kobil in živine, nato ubili oskrbnika posestva, ki je bil dober Indijanec, Opata, in je skrbel za vse očetovo, kot bi bilo njegovo, in še dva nedolžna Indijanca iste pripadnosti, ki sta bila po naključju z njim.⁷⁵ Nato so se namenili nad duhovnika, a je tri ure pred tem že odšel, ker je prejel moje pismo, v katerem sem ga pozval, naj se čim prej odpravi v moj okraj z vsem, kar lahko prinese s seboj, in je to tudi takoj storil; in ker ni mogel dobiti Indijancev, ki bi mu pomagali odgnati govedo in odnesti nekaj zabojev, v katerih so bili shranjeni mašni prti in duhovniška oprava itd., je odšel s tistim, kar je v tisti skrajni naglici lahko

75 O tem dogodku piše Kino v poglavju »De otras muertes que hubo en San Pedro de Tubutama« (I, II, IX, 110). Delovodja je Antonio, druga dva pa Martín in Fernando.

odnesel s seboj. Ko so videli, da je oče že odšel, so ga nameravali dohiteti in ubiti na poti, a poganski starešina iz naselbine Turgod jih je prepričal, naj odstopijo od načrtovanega umora. Nemudoma so se znesli nad očetovo hišo, jo vso opustošili, raztrgali na kose cerkvena oblačila in prte, si jih razdelili in si jih navesili na gola in bogoskrunska telesa. Nato so šli na posestvo in naredili razdejanje med živino, pobili krave in teleta, in se brezmejno izživljali.

Nazadnje so obvestili prebivalce okoliških naselbin in jih sklicali [sic] na praznovanje in plese, tistim iz Uquitoe⁷⁶ pa naročili, naj gredo čim prej v misijon Caborca ubit tamkajšnjega očeta misijonarja. Na sveti torek, 29. marca [1695], je izbruhnil splošni upor in se toliko in tako hitro razvnel, da je v hipu prizadel celotno območje: prebivalci Uquitoe in Pitiquina⁷⁷, ki so pripadniki [ljudstva] Soba, so takoj prevzeli nalogo, da ubijejo očeta predstojnika misijona Caborca. Tja so prispeli na veliki petek zvečer in takoj naslednji dan, ko se je zdanilo, napadli očetove služabnike, tri tukajšnje Indijance, ki so iz pobožnosti spremljali očeta Francisca Javierja Saeto v tiste pustinje, da bi mu pomagali pri vsakdanjih gospodinjskih in svetnih opravilih. Ko je oče zaslišal razgrajanje, je prišel k vratom, a ko je hotel pomiriti bes tistih nečloveških zveri, ne le da niso prisluhnile njegovim prošnjam, naj tistim nedolžnežem prizanesejo z nameravano smrtjo, temveč so še na njem izvršile svetoskrunski namen, s katerim so prihrumele k njemu. Župan⁷⁸ Uquitoe in še en njegov Indijanec sta prva streljala na nedolžnega očeta Saeto, ki je stal na pragu svoje hiške. Dve puščici v srce. Ranjeni oče je naredil dva ali tri korake noter, se prekrizal, pokleknil in zmolil kratko molitev, v tem pa je vdrlo krdelo upornikov, vsi hkrati so izstrelili vanj in zasuli njegovo častito telo s puščicami, da ga je preplavila kri, zatem je eden od njih dokončal mučenje s palico, s katero je umirajočega očeta Saeto udaril po glavi. Nato so ga slekli in izropali okrasje iz cerkve in hiše, si nadedli sveta oblačila, eni albe, drugi amikte, tretji mašne prte itd. Tako opravljeni so se podali v staje, kjer je bilo govedo, ga poklali in tako sklenili svoje svetoskrunsko slavje, nato pa zaplesali obredne plese v znak zmagoslavja in izpolnitve veselja. To se je dogajalo proti zahodu, medtem ko so Tubutamčani sklicevali in vabili sem one z vzhoda in od tod, da bi se zbrali vsi skupaj in hkrati pregnali iz Pimerije vse očete. Oni iz San Ignacio de Cocóspere in Doloresa niso privolili v ta rajanja in zaklinjanja (*tlatol*)⁷⁹, zato se je požar ustavil znotraj svojih meja. V ponedeljek, drugi dan velike

76 Oquitoe.

77 Pitiquita.

78 Župan (*alcalde*) je v tem primeru pomočnik starešine.

79 *tlatol*: iz jezika nahuatl (*tlahtolli*), obredna beseda ali nagovor.

noči, 4. aprila pozno zvečer, sem nepreklicno izvedel za smrt očeta Francisca Javierja Saete in za zbiranje in združevanje upornikov. In sredi noči sem poslal sla v Real de San Juan in prosil guvernerja (*alcalde mayor*) don Dominga Jironzo za pomoč, mu sporočil grozno novico o uporu Tubutamčanov in njegovem obsegu, o smrti očeta v Caborci ter grožnjah in nevarnostih, ki jim je izpostavljena preostala Pimerija. In to je bila že druga pošta, saj sem prejšnji dan, ki je bil prvi dan velike noči, takoj po maši poslal h guvernerju sla s pismom, v katerem sem ga seznanil s smrtjo oskrbnika in dveh drugih kristjanov v Tubutami in z grožnjami, za katere smo vedeli, itd. V sredo, 6. aprila, sem prejel pismi očeta Kina in očeta Camposa, v katerih sta mi povedala, da prihaja nad San Ignacio in Dolores veliko število sovražnikov, ter prosila za pomoč Špancev in Indijancev. Ker iz San Juana nisem dobil odgovora, sem takoj poslal sporočilo v Real de Opodepe, ki je oddaljen približno 36 lig, in prosil poročnika, naj gre nemudoma z vsemi Španci, kar jih je, na pomoč misijonoma Dolores in San Ignacio. Tisti večer se je 13 mož s poročnikom odpravilo na pot, hodili so vso noč in ob zori prišli v Dolores, nato odšli v San Ignacio, da so iz cerkve odnesli okrasje in dragocenosti. Medtem sem poslal v San Juan še dve sporočili, naj se guverner čim prej podviza s pomočjo. A nesreča je hotela, da so v istem času, 6. aprila, sovražniki Hokomi obkolili vas Guasdabas in je guverner poslal vojake na pomoč tja. Še več, ko je prispelo moje četrto pismo in je guverner čakal, da se vojaki vrnejo iz Guasdabasa, in je že imel osedlanega konja, da bi se odpravili na pomoč Pimeriji, je prišel v njegove roke papir, ki ga je napisal in odposlal oče Manuel González in v katerem je prosil pomoč za Oposuro, ker so jo obkolili Hokomi. Guverner se je z možmi iz San Juana 9. aprila odpravil tja in na vso moč hitel, da bi se vrnil in šel v Pimerijo, ki ji je grozila najhujša poguba, kar jih je kdaj doletelo to provinco. 12. aprila je prišel v Cucurpe guverner s skupino vojakov in prebivalcev [San Juana], ki jih vseh skupaj ni bilo več kot 40. Vsi so prišli brez konj in živeža, tako da sem moral vse oskrbeti s konji, *bizcochem*, moko, mesom in pinolom za kakšnih 200 prijateljskih Indijancev, ki so jih spremljali pri odpravi. Posodil sem vse konje s posestva tega okraja, ki so lahko služili za spopad, in bilo jih je 86; prav tako 25 mul, natovorjenih z živežem, in govedo, kolikor so ga potrebovali. 13. aprila je odprava prodrla v Pimerijo, prek Tubutame do Caborce, do koder je od tod 50 lig. Vso pot niso srečali sovražnikov, razen kakšnih 20 otrok in žensk, na katere so naleteli in jih ubili prijateljski Indijanci, in še štirih otrok, ki so jih ujeli žive. V Caborci so pobrali kosti očeta Francisca Javierja Saete, čigar telo je nekaj dni pred tem sežgal

starešina Bosne, to je naselbina zelo blizu Tubutame, in še do danes se ne ve, zakaj ali čemu je Indijanec to storil. Vračali so se po isti poti prek Tubutame in spet niso naleteli na sovražnike, morda zato, ker se je vsem mudilo nazaj in se niso dovolj potrudili, da bi jih poiskali; požgali so jim vse kočice, poruvali koruzna polja in požgali zaloge živeža, ki so jih našli v naselbinah upornikov, in 3. maja se je celotna odprava vrnila v Cucurpe, kjer smo priredili kolikor je bilo mogoče svečan sprejem kosti našega častitega brata. Sam guverner je peš vodil za uzdo mulo, na kateri so se peljale kosti, skrbno shranjene v lično obloženi skrinjici. Ob izročitvi očetovih posmrtnih ostankov, in ko smo jih pospremili v Cerkev, je celotna vojska izstrelila več salv. Naslednjega dne je bila pogrebna slovesnost, na kateri je v veliki meri vzorno sodeloval guverner, ki je položil skrinjico v grob, in ob tem so vojaki izstrelili salvo. Slovesnost se je sklenila z veliko ginjenostjo, ki je mnogim izvabila solze.

Istega dne, 4. maja, ko se je guverner hotel vrniti in poslati vojake na mejo Teuricachija, s čimer bi pustil tri misijone v Pimeriji povsem nezaščitene in v odkriti nevarnosti, da jih požgejo in uničijo tako kot Tubutamo in Caborco, smo izrazili veliko nasprotovanje in prošnje, naj ne pusti Pimerije tako poškodovane in naj vojaki ne odidejo, ker bo šlo v nasprotnem primeru vse po zlu. Po burni razpravi se je guverner končno odločil, da bodo še naprej pomirjali razmere v Pimeriji in da bo, medtem ko bo šel stotnik Solís z vojaki po nekaj stražnikov v Real de San Juan in na mejo Teuricachija, dvanajst mož ostalo tukaj.

Na binkoštni predvečer, 21. maja, so se vojaki s stotnikom Solísom vrnili v Cucurpe in 26. maja prodrli v Pimerijo. Oborožili so Real de los Imuris, nato pa upornikom poslali pozive in opozorila, naj se vsi zglasijo pri stotniku v Tupu ali Tubutami in da bo, če izročijo glavne pobudnike in vodje, preostalim prizaneseno itd. Sporočila so odhajala in prihajala, enkrat naj bi uporniki prišli, drugič ne, njihov največkrat ponovljen in preverjen sklep pa je bil, da vodij ne izročijo in da hočejo dve leti živeti svobodno, potem pa da se bodo s Španci dogovorili o miru itd. Šestega junija je šel stotnik Solís z vsemi vojaki do močvirja Tupo, 9 lig od Tubutame sèm, razpostavil Real po tisti odprti ravnini in ponovno pozival in skliceval upornike. Začeli so se zbirati, čeprav samo nekaj, do 9. junija pa se jih je zbralo in zglasilo pri stotniku Solísu vsega skupaj 56, a z njimi so bili pomešani tudi tisti iz Tupa, Doagsona, Siborhe, San Ignacio Imurisa in Cocóspere, ki niso odobrvali upora, zato je stotnik Solís najprej oddvojil vse Indijance iz teh naselbin in

jim rekel, naj gredo domov in da bo z njimi govoril ob drugi priložnosti. Ostalo jih je 56 iz Bosne, Araupa in Tubutame, ki so na spet in spet ponovljene ukaze stotnika Solísa odložili orožje približno dva streljaja arkebuze od Reala: stotnik Solís se je prek tolmača začel pogovarjati z njimi in jim prigovarjal, naj bodo mirni, da mora nekatere od njih prijeti, tiste najhujše in dobro poznane, in da bo te on sam oddvojil: čim je zagrabil enega od njih, da bi ga zvezal, so se vsi hkrati pognali k orožju, če jih je še tako opozarjal, naj se nihče ne vznemirja in ne beži, sicer bodo plačali z življenjem, saj je vojakom ukazano, da ubijejo vsakega, ki bi se spustil v beg. Rečeno, storjeno: vsi so začeli bežati, in vse do zadnjega so na licu mesta ubili. Samo 8 so jih prijeli živih, vsi drugi, ki jih je bilo 48, so umrli.⁸⁰ Skoraj vsi ti so nosili jasna znamenja svojih grehov, večina jih je namreč prišla s *taparrabosi*⁸¹ iz blaga svetih prtov in mašniških oblačil: to se je zgodilo 9. junija približno popoldne. Popoldne so izpustili štiri ujetnike, da bi prenesli novico preostalem upornikom in jih obvestili, da bodo, če izročijo pobudnike upora – to so bili štirje pomembni in dobro poznani Indijanci –, imeli mir in spokoj, če pa jih ne izročijo, vojaki ne bodo zapustili Pimerije, dokler ne pobijejo in pokončajo vseh upornikov. Štirje ujetniki, ki so ostali, so povedali, kje se nahaja tubutamski nadzornik (*fiscal*)⁸², ki je bil prvi in glavni pobudnik celotnega upora in eden prvih, ki so uničevali cerkvena oblačila itd. Ponudili so se za vodiče do hriba, na katerega se je zatekel nadzornik s peščico upornikov. In na enak način so povedali za preostale glavne pobudnike in vodje vstaje itd. In 13. junija je bilo trideset vojakov že pripravljenih, da zajahajo konje in prejezdijo popoldan in noč, dokler ob zori naslednjega dne ne pridejo na vzpetino Cocori, kjer se je nahajal nadzornik. Takrat pa je prišlo guvernerjevo pismo, v katerem je pozival vse poveljnike, naj bodo naslednjega dne obvezno v vasi Cucurpe. Obžalovali so to prepreko, ki se je pojavila ob tako dobri priložnosti, da bi s tolikšno lahkoto opravili to, česar potem z največjim trudom ne bo mogoče doseči. Ubogali so ukaz in 14. junija prispeli v Cucurpe, nakar jim je guverner ukazal, naj *presidio*

80 Glej Kino, 1961, 123–127; Mange v Burrus, 1971, 325–326. Podrobno o tem dogodku Gómez Padilla, 2009, 28–32. Kino v Saetovi biografiji obsoja neupravičena dejanja vojaških enot, ki se, če jim ne uspe izslediti in kaznovati »hudodelcev, krivcev in prestopnikov«, okrutno znašajo nad nedolžnimi domačini, a na drugi strani pozdravlja konstruktivno vlogo, ko vojaki »sodelujejo pri večni rešitvi duš [ubogih domačinov]« (1961, 164–166). Antonio Solís je bil zaradi odgovornosti za pobjo pri Tupu odpuščen iz vojske (Gómez Padilla 2009, 48).

81 *taparrabos*: kos oblačila iz blaga ali usnja, s katerim si nekatera ljudstva pokrivajo medenožje.

82 *fiscal*: pripadnik staroselske skupnosti, ki ga je misijonar imenoval za pomočnika pri verskih opravilih. Skrbel je, da so domačini redno obiskovali maše in pridige, jih pripravljal na letno spoved, obveščal patra o rojstvih in smrtih v vasi itd. *Fiscal mayor* je misijonarja tudi nadomeščal v njegovi odsotnosti (na primer ko je oskrboval druge vasi v svojem okraju) (Ortega Noriega, 2010, 68).

zaenkrat zapusti Pimerijo in se odpravi na meje Teuricachija ter se tam združi s celotnim korpusom vojakov generala don Dominga Terána in stotnika Fernándeza de la Fuenteja v boju proti Hokomom. Vsi so se pritožili, da se s tem daje sovražniku priložnost za največje podlosti, da se zapravlja najboljša priložnost za ujetje vodij upornikov in umiritev razmer v Pimeriji, da se preostalo Pimerijo izpostavlja odprtemu tveganju itd. Oče Agustín de Campos, ki je bil nastanjen pri meni, je guvernerju odločno oporekal in jaz sem nizal razloge in prošnje, da bi guvernerju dopovedal, naj v dani situaciji nikakor ne odpokliče *presidia*, da misijoni San Ignacio, Imuris in Cocóspera pa tudi Nuestra Señora de los Dolores ostajajo brez zaščite in da jim zaradi tolikšnega števila upornikov grozi odprto tveganje, da bodo pogubljeni tako kot Tubutama in Caborca, in da je zaradi tako razširjenega upora treba iz dolžnosti do Boga in kralja pustiti *presidio* v Pimeriji in da bo, če bo odpoklical *presidio*, on odgovoren za vso škodo in nesreče in da se bo več kot tisočkrat pokesal itd. Kljub vsemu temu so morali vojaki izpolniti ukaz in poveljniki so se vrnili v San Ignacio in Imuris, da bi mobilizirali Real in bi šli vsi na meje Teuricachija. Oče Agustín de Campos je takrat odšel v San Ignacio požet svojo pšenico in jo zakopat ter pobrat okrasje in dragocenosti iz cerkve in hiše itd.

19. junija so vojaki zapustili Imuris in nadaljevali pot na meje Teuricachija. Šest jih je ostalo z očetom Agustínom, da so dokončali žetev in odpeljali in spravili očeta in cerkveno okrasje na varno. Naslednji dan, 20. junija, je Imuris napadlo več kot 600 uporniških Indijancev, požgali so očetovo hišo, odvedli črede, konje, govedo in drobnico in več kot 20 tovorov zalog zbranega živeža, ki je ostal od tistega, kar smo prispevali za to drugo odpravo, vse so odnesli s seboj, nikogar ni bilo, ki bi se jim postavil po robu: to se je zgodilo ob sončnem vzhodu, nato se je kakšnih petsto od teh upornikov napotilo nad San Ignacio, ki je oddaljen od Imurisa približno tri lige ali še manj. Okrog osmih tistega jutra so prišli v vas in se približali očetu in vojakom ter dvignili pri tem neznanski bojni krik. Ko so ga vojaki slišali, so zajahali konje in se spopadli s sovražnikom; ta pa je – kljub temu, da se je to dogajalo pred očmi Špancev – številčen, kot je bil, začel obkoljevati vas in hišo. Vojaki so presodili, da je bolje, če se skupaj z očetom umaknejo, ker jih je bilo tako malo, sovražnikov pa tako veliko. In tako so storili. Ko je sovražnik videl, da je njihov prvi poskus, da bi jih obkolili, spodletel, je poskušal slediti Špancev in očetu v razdalji dveh lig in jih v drugo obkoliti, da bi jim zaprl izhod in jih ujel, a jim ni uspelo. In sovražniki so se vrnili v San Ignacio, požgali pol vasi, očetovo hišo

in cerkev, še prej pa iz njiju pobrali dragocenosti, pobili so okrog 100 glav drobnice, preostalo pa odvedli s seboj. Nič iz cerkve in hiše se ni moglo rešiti pred nenadnim prihodom, številom in besom sovražnika. Velika sreča je, da so si rešili življenje.

Čez nekaj ur je prišel na pomoč stotnik Solís s 25 možmi, a bilo je že prepozno, sovražnik je že bežal v hribovje. Če bi si stotnik Solís upal tja, bi on in njegovi pomrli že zaradi kamnov, ki so jih sprožali sovražniki, tako skalnat in nevaren je bil hrib, na katerega se je zatekel sovražnik. Guvernerja smo močno opozarjali in mu napovedovali ta nesrečni dogodek, tukaj v Cucurpu smo mu ga na ves glas naznanjali in jasno povedali, kaj se bo zgodilo, in zgodilo se je vse natančno tako. Po tolikšnih nesrečah je guverner izdal nov ukaz, naj *presidio* ne zapusti Pimerije zaradi groženj sovražnikov, ki so se odločili, da izvršijo enako uničenje še nad misijonoma Nuestra Señora de los Dolores in Cucurpe. Zdaj guverner poziva prebivalce, naj se pridružijo njegovim vojakom, ki jih, kot se zdi, ni niti štirideset, ker ni človeka, ki bi hotel postati vojak in stopiti v vojaške vrste. Samo Bog ve, kakšna bo rešitev in v kakšnem stanju bodo končali tukajšnji mejni predeli, ker ni dovolj vojakov, da bi vzdržali odpor proti tako množičnemu sovražniku iz vrst Pim tukaj in proti Hanom (šp. janos) in Hokomom tam čez. Vsi tukaj čutimo in vemo, da če se v Pimeriji ne nastani za stalno vojaška garnizija, ne bo nobene varnosti ne pokristjanjevanja ne miru in spokoja in še stari misijoni bodo uničeni in izgubljeni zaradi tolikšnega in tako bližnjega sovražnika. O vsem tem je oče vizitator dobro obveščen in Vam bo o vsem izčrpno poročal. Jaz izpolnjujem svojo dolžnost, da seznanim Vašo Reverenco s tem odkritim in kratkim poročilom o vseh dogodkih, ki so se odvili od letošnje velike noči do današnjega dne. Vaša Reverenca naj mi oprostí packe, nimam časa, da bi prepisal te liste, ker je v hiši nenehen vrvež, prihajajo in odhajajo vojaki, sovaščani in guverner itd., ki je določil, da bo oporišče tukaj v Cucurpu, tako da si Vaša Reverenca lahko dobro predstavlja, kako malo spokoja je v takih okoliščinah. Vašo Reverenco bom obveščal o vseh dogodkih tretje odprave v Pimerijo, ki se pripravlja za mesec julij, in o tem, v kakšnem stanju se bo znašla Pimerija in vse stvari tukaj. Vaši Reverenci se močno priporočam v spomin pri svetih mašah in v molitvah. Cucurpe, 28. junij [16]95. leta.

Vdani služabnik in podložnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

O enem od navedenih dramatičnih dogodkov – napadu in požigu misijona San Ignacio, v katerem je deloval pater Agustín de Campos – je dokumentiranih še nekaj podrobnosti, ob katerih se slovenski misijonar v svojem strnjenem poročilu sicer ne pomudi, a zelo nazorno približajo napeto vzdušje, ki je med spopadi vladalo v zaledju. Kappusovo pripoved slikovito dopolnjuje odlomek iz že omenjenega Mangejevega poročila o Saetovi smrti, in v njem »nastopa« tudi Kappus.

Mange je bil takrat zadolžen, da s skupino vojakov čaka v pripravljenosti v Nuestra Señora de los Dolores. Za usodo San Ignacia je izvedel od domačina, ki je s hriba blizu vasi opazoval napad in je, misleč, da je oče Agustín de Campos – ker ga ni videl oditi iz vasi – umrl v požaru, pritekkel v Kinov misijon ter Kinu in Mangeju obupano oznanil žalostno novico. Mange je takoj odhitel obvestit generala Jironzo v Opodepe, kjer se je mudil tudi Marko Anton Kappus (kot vemo, je Opodepe spadal pod njegov okraj), in skupaj so odjezdili v Cucurpe. Tam so z olajšanjem ugotovili, da je Agustínu de Camposu v spremstvu štirih vojakov v zadnjem hipu uspelo ubežati najhujšemu:

Indijanec Cosme [...] je v joku povedal, da so sovražni Pime očeta Agustína živega zažgali, skupaj z vojaško stražo, hišo in vsem drugim. Nemudoma sem zajahal dobrega konja in kolikor sem mogel hitro prejezdil 16 lig do vasi Opodepe, kamor sem prispel ob treh popoldne, dobil častitljivega očeta rektorja Marka Antona Kappusa in generala Jironzo pri pitju čokolade in jima povedal, kakšna nesreča se je zgodila. Zbrali smo konje, zamenjal sem svojega, vsi trije smo zajahali in se odpravili nazaj; po 12 ligah je že smo ob mraku prišli v Cucurpe in našli očeta Agustína de Camposa in štiri vojake, ki so ga rešili, žive in zdrave. Ko smo jih zagledali, smo si nekoliko oddahnili; podrobno in obširno so nam poročali o požigu vasi (Mange v Burrus, 1971, 327–328).

Vstaja se je končala 30. avgusta 1695 (dva meseca po Kappusovem pismu), ko sta vpleteni strani – po tem, ko so se starešine zavezali, da bodo izročili pobudnika vstaje in izvršitelja Saetove smrti – sklenili mir (Kino, I, III, XIII, 32; I, V, I, 37; 1961, 130–135). Kot v kroniki zabeleži Kino, so zavezo tudi uresničili, a je vizitator s posredovanjem pri oblasteh preprečil njuno usmrnitev:

Ob svojem času so poveljniki in starešine izpolnili besedo in izročili kraljevemu sodstvu glavna prestopnika, bila sta katehizirana, krščena in pripravljena na smrt, a je velika očetovska ljubezen očeta vizitatorja Horacia Pólicea dosegla njuno oprostitev (Kino, I, IV, I, 33).

Na obsežnem območju, ki so ga pet mesecev pretresali napadi in spopadi, je zavladal mir, staroselci, ki so se umaknili v hribovje, so se vrnili in misijoni so si počasi

opomogli od opustošenja. Juan Mateo Mange strne razplet dogodkov in pri tem ponovno omeni Marka Antona Kappusa, ki je v vlogi rektorja izpeljal gradnjo mlinskega kanala:

Prišla sta general Juan Fernández de la Fuente in don Domingo Terán de los Ríos s svojimi možmi. Zdaj so bile v uporniški Pimeriji tri vojaške enote, koruzna polja in zaloge hrane opustošeni in nekateri sokrivci kaznovani. In ko so [pogani] videli, koliko vojakov jih obkoljuje, so izčrpani od lakote, žeje, pomanjkanja, strahu in negotovosti svojih družin vdani prosili za mir in tega so jim [vojaški poveljniki] obljubili, ob dogovoru, da jim izročijo vodje vstaje, ki so še manjkali. A ko je posredovala prošnja častitih očetov in bržkone prelita kri njihovega duhovnika misijonarja, ki je iz nebes prosil, naj se kakor izgubljeni sin pobotajo z Bogom in vrnejo k njegovemu zakonu, so jim v glavnem vsem odpustili in sklenili so mir. Ob tem zagotovilo so prišli iz gorovja, v gručah, ker jih je z njihove zemlje prignala lakota delat, da so imeli kaj jesti, k Špancem, živčim v Sonori, in očetom, s katerimi je oče rektor Marko Kappus napravil prepotrebni kanal za dovod vode do mlina (Mange v Burrus, 1971, 328–329).

V času Kappusovega delovanja je bil upor Pim leta 1695 najhujši oboroženi konflikt v Sonori.⁸³ A manjše ali večje napetosti bodisi med staroselskimi skupinami bodisi med staroselci in Španci ali jezuiti niso nikoli prenehale.

Kappus ni edini izkazal nezaupanja do Kinovih prijemov, bolj ali manj polemično so se oglašali še drugi misijonarji. Vizitator Juan Muñoz de Burgos je v pismu provincialu 11. septembra 1695 izrazil namero, da Kina razreši in postavi na njegovo mesto Agustína de Camposa (Gómez Padilla, 2009, 101).⁸⁴ Provincial Almonacir je po tem uporu poklical Kina v Ciudad de México pod pretvezo, da želi slišati poročilo o njegovih misijonih in hkrati organizirati srečanje s podkraljem glede sredstev za odpravo v Kalifornijo. V resnici pa je nameraval s tem ukrepom prekiniti misijonarjevo sporno početje (Gómez Padilla, 2007, 84; 2009, 42–48). A zaplet se je končal z misijonarjevo vrnitvijo v Pimerijo in njegovim nadaljnjim prodiranjem proti Kaliforniji (glej pogl. 3.3). Prav tako se niso polegli glasovi

83 Vojaške aktivnosti ob tem uporu in spopadih med uporniki in vojaškimi enotami so obširno in podrobno dokumentirane v vojaškem dnevniku (od 7. junija do 6. oktobra 1695), ki ga hrani zgodovinski arhiv v Parralu (mikrofilm 1695, fr. 5-208) in ki je transkribiran v Naylor, Polzer 2021 [1986] (pogl. A Campaign Against the Pimas).

84 Muñoz de Burgos v drugi zadevi v tem pismu bežno omenja tudi Kappusa. Provinciala obvešča, da je prišel iz Tarahumare v sonorske misijone pater Juan Cristóbal de Verdier, ki ga [še] ni pričakoval. »Zaenkrat sem ga določil k očetu rektorju Marku Antonu Kappusu [v Cucurpe], ker ni nezasedenih hiš [misijonarskih mest?] in ker – kakor sem pisal Vaši Reverenci – je tam potreben še en oče« (v Gómez Padilla, 2009, 103).

nasprotnikov Kinovega načina delovanja med staroselci v Pimeriji na eni strani in zagovornikov na drugi.

Tri leta po uporuh – ko so se razmere v pokrajini umirile prav po zaslugi tirolskega misijonarja, ki mu je uspelo obnoviti omajano zaupanje staroselskih starešin in pogoditi se za izročitev glavnih dveh krivcev za Saetovo smrt –, Francisco Javier de Mora, tedanji rektor rektorata San Francisco Javier, 28. maja 1698 v obsežnem poročilu provincialu Juanu de Palaciosu pripiše Kinu poleg površnosti pri pokristjanjevanju še vrsto domnevnih ali dejanskih napak (da je individualist, svojeglav, vzkipljiv, ukazovalen, trmast, da maltretira Indijance, da je zaradi želje po raziskovanju neznanih področjih pogosto odsoten in zanemarja skrb za svoje varovance, da slabo govori njihov jezik itn. (Gómez Padilla, 2004, 10–11, 19). To Morovo skrajno kritično poročilo, dolgo 23 strani, razčlenjeno v 76 oštevilčenih odstavkov in podkrepljeno z navedbami iz pisem drugih patrov (pogosto pa tudi z nedokazanimi govoricami), je za nas zanimivo predvsem zato, ker rektor v njem v zvezi s Kinovim domnevno spornim ravnanjem po vrnitvi iz Ciudad de México štirikrat navaja tudi Marka Antona Kappusa. V četrtem odstavku povzema pismo, datirano 6. junija 1696 v Cucurpu, v katerem ga Kappus seznanja, da vodje pimskih skupnosti ob Kinovi vrnitvi niso prišli k njemu po svoji volji, kakor je govoril, temveč jih je sklical sam. To je slovenskemu misijonarju (in drugim) povedal eden od Kinovih mož, ki ga je misijonar zadolžil, da jih gre pozvat v njegovem imenu. Kappus je prejemniku še naročil, naj omenjeno sporočilo zažge, in ta je to storil (Gómez Padilla, 2004, 31). V sedmem odstavku Mora pripiše Kappusu pikro vprašanje, češ zakaj Pime niso prej ujeli in izročili pobudnikov upora, na katero je Kino pomenljivo odgovoril:

Ko ga [Kina] je neki oče (mislim, da je bil oče Marko Anton Kappus) vprašal, kako to, da ves čas, ko je bila njegova reverenca v Ciudad de México, staroselski stražniki (*justicias*) niso pokazali nobene namere, da bi ujeli krivca, je odgovoril: »Ker jaz nisem bil tam in so čakali name« (Gómez Padilla, 2004, 33).

Kino je kljub Morovim napotkom, naj prepusti prijetje »hudodelcev« civilnim oblastem, dosegel, da so ju stražniki iz Nuestra Señora de los Dolores ujeli in zaprli kar v njegovo hišo ob cerkvi, kar je povzročilo hudo neodobranje patrov, saj je bilo povsem v nasprotju z vlogo, ki naj bi jo igrali misijonarji oziroma cerkev (Gómez Padilla, 2004, 35, odst. 9–13).

Francisco Javier de Mora v poročilo vključil tudi anekdoto, ki jo je sprožil rektor Manuel González, ko je v pismu 20. oktobra 1695 patru Pedru de Mármolu namignil, da namerava Kino ujetnika obesiti kar v svoji hiši. Ko je Mármol dobil to pismo, je bil navzoč tudi Kappus, in kot se izkaže, sta oba nasedla »šali«:

Pravim, da med tem, kar je storil oče Kino, in tem, da bi ju obesil kar na hodniku svoje hiše, ne vidim prav nobene razlike, zato [...] sem pisal očetu Mármolu, da oče Kino v hiši hiti postavljati vislice, da bo obesil Indijanca, ki ju ima zaprta v njej. Takrat je bil pri očetu Mármolu oče Kappus in oba sta vzela vest dobesedno; po eni strani sta se zgražala, po drugi pa zvijala od smeha. Pisala sta očetu Carrancu in ta se je odzval enako. Potem sta obžalovala, da pisma nista poslala očetu vizitatorju [Póliceu], ker sta v navalu strahu obvestila najbližjega. Jaz še vedno, kadar se spomnim na to, četudi sem sam, ne morem zadržati smeha. V cerkvi sta bila [ujetnika] *materialiter* in *formaliter* v ječi, čakajoč vislice (Gómez Padilla, 2004, 41, odst. 20).

V resnici je nato upornika, kot je znano, v Kinovi hiši prevzel poročnik španske vojske, da bi jima sodile civilne oblasti, a so jezuiti s posredovanjem vizitatorja Horacia Pólicea dosegli, da so ju osvobodili (glej zgoraj Kino, I, IV, I, 33).

Slovenski misijonar je v Morovem pismu zadnjič omenjen v zvezi s Kinovo vztrajno željo, da bi mu nadrejeni spet odobrili odhod v Kalifornijo. Rektor Mora po celi vrsti drugih obtožb pove, da patre najbolj jezi, da Kino »govori o svojih bratih s tako malo ljubezni in o vsakem piše, kar se mu zljubi«:

O meni je napisal, da ga ne pustim v Kalifornijo. Tako mi je pisal oče rektor Marko Anton Kappus 30. septembra 1697, ko pravi: »Oče Kino mi piše, rekoč, da mu Vaša Reverenca na njegova tri pisma odgovarja, naj še ne gre v Kalifornijo.« A da bo videti, kako protislovno piše oče Kino, tukaj navajam pismo, ki ga je ob isti priložnosti oče rektor Nicolás de Villafañe pisal očetu rektorju Kappusu in ki pravi takole: »Moj oče rektor Marko Anton Kappus. Pax Christi. Prepisujem, kar mi je pisal oče Kino: 'Ko sem mislil, da me je doletela sreča, da bom obiskal Vašo Reverenco in potem šel v Yaqui in v Kalifornijo, da se čim prej vrnem, kakor mi naročata moj oče provincial in po njegovem ukazu oče Salvatierra, mi oče rektor Mora po tem, ko sem mu poslal tri pisma, ne odgovori niti besede, niti me ne pustijo iti zaradi zlonamernih in nerazumnih poročil, da v Pimeriji grozijo nemiri. To je zelo daleč od resnice, saj je vsa Pimerija povsem mirna.' In tako pravi, da ne gre. A kako – če mu, kakor pravi, ne odgovori – naj ga ne bi pustili? Ničesar ne razumem. Naj mi naš Gospod varuje Vašo Reverenco mnogo let. Tecoripa, 23. september 1697. Zvesti služabnik Vaše Reverence Nicolás de Villafañe« (Gómez Padilla, 2004, 65, odst. 64).

Toda ne to ne druga Kinu nenaklonjena obvestila nadrejenim niso dosegla svojega namena, ustaviti ali celo odpoklicati tirolskega misijonarja. Nasprotno, z vrha reda je prišel ukaz, naj prizadevnemu misijonarju z vsemi sredstvi omogočijo nadaljnje pokristjanjevanje in prodiranje proti Kaliforniji. K takšni odločitvi so veliko prispevala ravno obratno poročilo vizitatorja Horacia Pólicea in zlasti prijateljstvo in zaupanje, ki sta zrasli med bodočim generalom Družbe Jezusove Tirsom Gonzálezom in Eusebiem Franciscom Kinom leta 1680, ko je bodoči raziskovalec v Sevilli čakal na odhod v misijone (Gómez Padilla, 2004, 20–22; prim. pogl. 3.3). Pred Kinom so bila leta najuspešnejših raziskovalnih odprav, na podlagi katerih je dokazal, da se Kalifornija stika s kopnim. Tudi zaupanje in prijateljstvo med Kappusom in Kinom se je obnovilo – o tem pričajo izseki iz njunega dopisovanja, ki jih je Kino vključil v svojo kroniko, in njegovo posvetilo na hrbtni strani zemljevida, ki ga je Kappus 1701 poslal v Evropo (Gómez Padilla, 2009, 49).

Že dobro leto pred Morovim pismom z uničujočim in v marsičem popačenim mnenjem o Kinu je ta kot največji zagovornik Pim slavil moralno zmago. Tudi Kappus se je veselil z njim. Po uporu Pim in Saetovi smrti je namreč v Kinovi kroniki Kappus še enkrat omenjen v zvezi z napadi skupin staroselcev. Tokrat so Pime odigrali drugačno, »prijateljsko« vlogo. Leta 1697 so Hokomi in Hani napadli dve misijonski vasi, v katerih so živeli Pime: 25. februarja 1697 Cocó-spero, 30. marca pa Santa Cruz de Quiburi (Kino, I, V, IX, 41). V šesti knjigi prvega dela kronike »Zmaga Pim nad sovražniki province Sonora Hokomi, Hani, Sumami (*sumas*), Mansi (*mansos*) in Apači« Kino najprej opiše omenjena napada in poskus protinapada Pim, ki jim je šele s pomočjo *presidia* uspelo premagati napadalce, nato pa v poglavju »Novice zmage so bile povsod dobro sprejete in v Real de San Juanu s pritrkavanjem zvonov« strne pozitivne odzive predstavnikov civilne oblasti in misijonarjev, med njimi tudi Marka Antona Kappusa, takrat že rektorja kolegija v Mátapu, ki so zmagovalnim »sinovom Pimam« za nagrado in kot izkaz sodelovanja s »prijateljskimi Indijanci« namenili darove:

Oče Vizitator je pisal, da se tisočkrat zahvaljuje Božjemu Veličanstvu za tako srečen razplet. Oče rektor Mátapa [Kappus] ob tem srečnem dosežku posveti mašo in slovesnost Sveti trojici. [...] Stotnik Pedro García de Almazán se je zahvalil v svojem imenu in v imenu prebivalcev Reala de San Juan in Reala de Nacozari ter ponudil in dal darove za Pime, tako kot so jih dali oče rektor Mátapa pa oče Juan Muñoz de Burgos in stotnik Francisco de Escárcega (Kino, I, VI, III, 44).

Leta 1699 pa patri, med njimi tudi Kappus, zadovoljno pozdravijo novice o redukciji sicer vselej neuklonljivih Apačev v bližini Kolorada. Kino najprej navede pismo vizitatorja Antonia Leala z 28. avgusta in doda, da mu enako sporočajo Kappus in drugi misijonarji:

»S pismom Vaše Reverence s 17. tega meseca sem prejel veliko uteho zaradi novice o Apačih, ki je najboljša, kar jih lahko dobi ta provinca, in ki so jo tisti v Novi Mehiki gotovo sprejeli z velikim veseljem. Zdi se, da se uresničuje prerokba brata Juana de Jesúsa, da se bodo Apači zbrali v redukciji in zares sprejeli našo sveto vero in da bodo izbrali krščanstvo.« Nato njegova reverenca dokonča pismo s temi zelo očetovskimi besedami: »Upam k Bogu, da bo naša pot izpolnila sveto služenje njemu; čez vse si želim videti te naše uboge sinove, za katere prosim Vašo Reverenco, da jih priporoči, in tudi jaz jih priporočam Našemu gospodu, za katerega upam, da bo odstranil vse prepreke za njihovo rešitev.« Do tod oče vizitator Antonio Leal. Glede Apačev so skoraj isto napisali oče rektor Mátapa in drugi (Kino, I, VII, II, 50).

2.4 Komunikacija z Misijonsko prokuro

Za ekonomske odnose med misijonarji in provinco je bil na sedežu pristojen oddelek Misijonska prokura (*Procuradía de misiones*). Generalni prokurator (*Procurador General*) je v izpostavi kraljeve zakladnice v Ciudad de México prevzemal letno podporo, t. i. *síndos*, ki jo je španska krona namenjala misijonarjem, kupoval potrebščine, za katere so zaprošali z naročilnicami (*memorias*), in organiziral transport blaga, t. i. miloščine (*limosna*),⁸⁵ do misijonov. Sprva se je naročeno blago plačevalo iz tega priliva, ki je znašal od 250 do 350 pesov na misijonarja,⁸⁶ sčasoma, ko se je gospodarstvo misijonov utrdilo in postalo donosno, pa so misijonarji za obsežnejša naročila in uvožene proizvode,⁸⁷ za katere kraljeve donacije niso zadostovale, pošiljali še srebro, ki so ga pridobili s trgovanjem v *reales de minas*. Znesek, ki so ga konec 17. stoletja namenjali za oskrbovanje, je včasih presegel več tisoč pesov na leto. Tudi prispevek oziroma t. i. »pomoč« za provinco (*socorro*) – sredstva, namenjena za administracijo, izobraževalne ustanove, skrb za stare in bolne redovnike in druge potrebe tako široke organizacije, kakršna je bil jezuitski red – so plačevali v srebru (Ortega Noriega, 1993, 57; 2010, 82–93; 2010a, 157–158).

85 Izraz »miloščina« se je v praksi uporabljal tako za pošiljko zelenega blaga kot za kraljevo donacijo.

86 Iz Kappusove korespondence je razviden znesek 300 pesov. Za primerjavo: letna plača vojaka (*situado*), ki jo je prav tako pošiljala krona, je bila 400 pesov (Ortega Soto, 2010, 198). Glej pogl. 2.4.2 in 2.4.4 ter Sliki 20 in 26a.

87 Na primer blago, papir in črnilo iz Kitajske.

Največ dokumentov iz »mehiške« zapuščine slovenskega misijonarja je naslovljenih prav na generalnega prokuratorja.⁸⁸ Gre skoraj izključno za korespondenco administrativne ali formalne narave – naročilnice blaga, spremne dopise, račune, finančna poročila, zahvale za poslano blago, reklamacije –, ki sama po sebi priča predvsem o izjemno utečenem in skrbno nadzorovanem ekonomskem delovanju misijonov. A poleg povsem faktografskih podatkov lahko iz teh zapisov posredno marsikaj izvemo tudi o življenju v misijonskih vaseh, še več pa o nevšečnostih, s katerimi se je tako kot vsi drugi misijonarji spoprijemal Marko Anton Kappus pri upravljanju, vzdrževanju in administriranju najprej svojih misijonov, ko pa je vodil Rektorat Nuestra Señora de los Dolores in bil na koncu vizitator za Sonoro, tudi širše mreže pripadajočih okrožij: dolg in negotov transport pošte in blaga, poškodovane ali uničene pošiljke, poskusi okoriščanja, neizpolnjevanje pogodbenih obveznosti lastnikov rudnikov, napake v izračunih, zamujanje province pri vračanju oziroma obračunavanju dolga, v zadnjih dveh letih, 1715 in 1716, pa še čedalje večja finančna kriza.

2.4.1 Naročilnice

Misijonarji so enkrat na leto sestavili sezname reči, ki so jih potrebovali za opravljanje verske dejavnosti in kmetovanje ter za gradnjo in vzdrževanje misijonske infrastrukture, pogosto tudi nekatera živila in razne vrste blaga za oblačila in druge potrebe. Te »naročilnice« za naslednje leto so predali mulovodcu, ko je s konvojem obhodil misijone, da jim je izročil pritorjeno naročeno blago iz prejšnjega leta (prim. Ortega Noriega, 2010, 82).

Transport pošte in blaga so močno oteževale neugodne vremenske razmere in velike razdalje. Sonora je oddaljena od prestolnice 3000 kilometrov, poti so bile slabe, edino transportno sredstvo pa so bile mule. To je pomenilo, da je pošta potovala v eno smer več mesecev, odgovor in naročeno blago pa sta prispela v misijon šele po letu in več. Dogajalo se je, da je pošta iz različnih vzrokov čezmerno zamujala ali sploh ni prišla do naslovnika, zato so nekatere naročilnice ali deli naročilnic pa tudi drugi dopisi za vsak primer pogosto napisani v dvojniki in poslani po različnih poteh in se tako v gradivu, ki ga bomo predstavili, nekatere vsebine ponavljajo.

Vse naročilnice, katerih prevode navajamo, so iz obdobja, ko je Kappus služboval v Arivechiju, prva je iz leta 1707, naslednje pa iz 1712, 1713 in 1715.

⁸⁸ V letih od 1706 do 1716, iz katerih so ohranjena Kappusova pisma na Misijonsko prokuro, so se zvrstili štirje: Juan de Iturberroaga, Juan de Hurtasum, Cristóbal de Laris in Juan de San Martín (v enem pismu pa se sklicuje tudi na dopis Iturberroagovega predhodnika Ambrosia de Villacastína).

Na prvem mestu seznamov so navadno bogoslužne potrebščine in cerkveni predmeti: vsakoletne mašne knjižice, katekizmi in čitanke, obredno posodje in oltarno okrasje, na primer sveče, svečniki, izvezene tančice, zlate čipke in resice itd. Sledi osnovno orodje za obdelovanje polj in vrtov – plugi, motike in tradicionalne *coe* ter mačete. Misijonarji so razdalje med vasmi in drugimi misijoni premagovali na konjih ali mulah, zato so potrebovali jezdno opremo, enako pastirji za nadzorovanje čred; tudi za tovorjenje materiala in pridelkov so uporabljali mule. Redno so torej naročali konjske uzde, uzde za mule, stremena, ostroge, jermene, sedla, láse itd.

V misijskih vaseh so morali graditi in obnavljati osnovno infrastrukturo. Ko so gradili novo cerkev v Arivechiju, je Kappus 18. maja 1707 naročil najrazličnejše gradbeno in tesarsko orodje (Slika 8b):

Naslednje mizarsko orodje tudi nujno potrebujem, ker smo sredi gradnje cerkve, ki smo jo zaradi starosti in dotrajanosti po ukazu nadrejenih porušili:

2 sekirici, 2 tesarski sekiri, eno šestilo, 2 obliča / 2 široki dleti, 8 trikotnih, okroglih in polkrožnih pil / 8 rezbarskih dlet in žlebil, 12 majhnih in srednjih svedrov / 1 veliko ročno žago, 2 srednji žagi, eno majhno / 300 debelih žebeljev za tramove, 1000 žebeljev za skodle / 2000 žebeljev s polovičnim in celim stebлом, 2000 širokoglavih žebličkov / [tri obliče].⁸⁹

Glede na to, kako pomembno je bilo, da so si misijonarji vse dogodke in podatke skrbno zapisovali ter z njimi redno seznanjali sobrate in nadrejene, lahko razumemo, kako nepogrešljiv je bil zanje pribor za pisanje: »1 rizma papirja«, »1 rizma papirja, dobrega«, »1 sveženj peres za pisanje / 4 ducati pogačic kitajske tinte«. Iz prestolnice so naročali tudi predmete za osebno nego, na primer glavnike, milo in britve (Slika 16b):

Prinašalcu tega pisma Diegu de Tobarju, oskrbniku vprege Marcosa de Graxiole, sem izročil ducat nožev za britje, in prosim Vašo Reverenco, da mi jih pošlje v popravilo, ker tukaj ni nikogar, ki bi to znal narediti, kot je treba, in plačilo za popravilo omenjenih britev odštejte od mojega računa.

⁸⁹ Navede tri različne vrste obličev: *un acanalador y una garlopa y una juntera*.

Skoraj v vseh naročilnicah so na seznamih najrazličnejše tkanine; ob tem vzbudi pozornost, kako podrobno naročnik navaja, katere in kakšne naj bodo. Veliko izrazov zanje je danes težko najti. Nekatere so uvažali iz Evrope (na primer cenjeno bretonsko platno, rouenski *florete*, *palmillo* itd.), dragocenejše verjetno za okrasitev cerkve ob praznikih. 25. maja 1715 Kappus poroča o nezgodi v cerkvi v Arivechiju. Ponoči za veliko noč, ko so bedeli ob svetem grobu, je sveča zanetila požar. Uspelo jim ga je pogasiti, a nekaj opreme je vseeno zgorelo, zato naroča blago za nove zavese in prte (Slika 30a):

Moj ljubljeni oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Ker se je zgodila nesreča v cerkvi v Aribetziju,⁹⁰ ko je skupina Špancev za veliko noč bedela ob Božjem grobu in se je zaradi velike vročine ukrivila sveča, je plamen dosegel zavese, in ker navzoči niso mogli pomagati, so štiri zgorele, skupaj s satenastimi pregrinjali in drugim okrasjem, ki se navadno razobesi za okrasitev svetega groba. In če jaz ne bi prišel tako hitro s poročnikom in drugimi Španci in Indijanci, bi zgorelo celo obeležje in neizbežno še cela cerkev. Tukaj prilagam nekaj ostankov zgorelih zaves za vzorec, da bo Vaša Reverenca lahko poslala poizvedet, če se v Méxicu dobi podobno blago, da popravimo škodo in znova naredimo zavese, ki jih ni več zaradi požara. Če Vaša Reverenca najde tako blago, bi prosil, če mi ga lahko pošlje do 24 ali 30 vatlov. Skupaj z delom štirih zaves, ki ga ogenj ni poškodoval, bo toliko vatlov zadoščalo za celoto ali za tri dele. V primeru, da tega blaga ne bi bilo, pa mogoče drugo zelo podobno temu, če se bo Vaši Reverenci zdelo, da bi ga lahko nadomestilo, bi bil hvaležen, če mi bi ga Vaša Reverenca poslala. [...]

Zanimiva so naročila glasbil, ki potrjujejo, da so jezuiti pri evangelizaciji nameenjali veliko pozornost glasbi (prim. Ortega Noriega 2010, 68–69): »tri *chirimíe* s pripadajočim *bajónom*«, »1 dober *clarín* / 2 *chabebi* / 2 kompleta strun za harfo in 2 svežnja strun«, »en *bajón* z dvema jezičkoma / 2 *tipla* / 2 *chabebi*«.

Med živili ali priboljški, ki jih niso sami pridelali na poljih in vrtovih,⁹¹ se znajdejo olje, sladkor, čokolada (fina in navadna) in začimbe.⁹²

90 V pismih upoštevamo Kappusov zapis kraja.

91 V Cucurpu in Mátapu je Kappus imel vrt, vinograd in sadovnjak. Glej pismi teti Franciški (1689) in bratu Janezu (1699), pogl. 1.7.1 in 1.7.4.

92 Kakav, ki je bil pred prihodom Špancev tradicionalna obredna pijača staroselcev, ni bil zgolj priboljšek, temveč so iz njega kuhali krepčilen napitek. Glej naročilo bakrenih lončkov za kuhanje čokolade v naročilnici iz leta 1712 (Slika 15b). Začimbe (cimet, nageljnovc žbice, ingver, čili) so dodajali tudi čokoladi (prim. Quiroz, 2014).

Za nekatere stvari ni mogoče vedeti, čemu so služile, ker ni ustreznega konteksta, lahko samo ugibamo (na primer smodnik, zeleni volk itd.).

Španski izrazi za nekatere predmete v naročilnicah z razlago pomena, kadar ga je mogoče ugotoviti

- albardón*: vrsta sedla z dvignjenim sprednjim in zadnjim delom
arroba (iz ar. *arrúb*): utežna mera pribl. 11 ali 12 kg, odvisno od pokrajine
asijada(?)
azerro [= *acero*?] *Coronilla*
bajón: fagotu podobno pihalo
bandilla
barba
bayeta: različne grobe volnene tkanine
bomba: vrsta žeblja
cardenillo: bakrov acetat – morda za zaščito lesa, morda kot škropivo na polju
carga: prostorninska mera za žito, v nekaterih krajih 3 mernike (*fanega*), v drugih 4, torej 150 do 200 litrov. 1 *fanega* = 22,5 ali 55,5 l.
cate: stara filipinska enota za težo, 532,63 g
chabeba (iz ar. *sababa* – mlada, nova): ena od predhodnic prečne flavte
chapaneço: morda izpeljanka iz imena pokrajine Chiapas
chirimía: vrsta flavte z desetimi luknjami in trsnim jezičkom
chita: tanko bombažno potiskano blago
chomite
clarín: trobilo, podobno trobenti, a manjše in z višjim zvokom
coa: orodje, ki so ga poznala tainska ljudstva, kolonizatorji pa so razširili njegovo rabo z antilskega otočja na Srednjo Ameriko
cordobán: kvalitetno usnje iz kozje kože – slovelo je tisto, ki so ga izdelovali v Kordovi
colchón: sicer žimnica, a tu nejasno
de Box
de campeches: morda izpeljanka iz imena mesta Campeche
de medio falcón
de medio lasso
de patios: bolj grob?
de reumas
de tributo
elefante: groba bela bombažna tkanina, ki se je uporabljala za ovijanje blaga za transport

faldellín: žensko oblačilo, ki se je nadelo čez krilo
florete: vrsta bombažnega blaga, ki so ga proizvajali v Franciji, tudi v Rouenu
jerga: enako kot *sarga* – groba volnena tkanina, tkana tako, da tvori diagonalne črte
mamparilla listada
manta: odeja, lahko pa tudi vrsta navadnega bombažnega platna
mestizo (v povezavi z grobo odejo)
muñequilla: vrsta sukanca
palmilla: vrsta volnenega blaga
peso: utežna mera
pita: močna vrv, ki se izdeluje iz korenin vrste agave
pita de niñas: morda tanka, ne močna vrv
punto: enota za velikost čevljev
quechquémitl: značilno avtohtono žensko oblačilo, ki pokriva zgornji del telesa
ración: prostorninska mera, ca. 0,126 l
rebozo: dolg širok šal
sarga: enako kot *jerga* – groba volnena tkanina, tkana tako, da tvori diagonalne črte
saya: grobo volneno blago
sayasaya
tercio: vsaka polovica tovora na tovorni muli, kadar se prevažna v omotih ali bisagah
tiplé: sopranska piščal
velillo: prosojna tkanina s srebrnimi nitmi izvezenimi rožami
yerba: verjetno čaj

Sledi nekaj primerov ohranjenih naročilnic.

Arivechi, 1707 (Sliki 7a in 7b):

Seznam stvari, za katere prosi oče Marko Anton Kappus
 Misijonar okraja Aribetzi. Leto 1707.

2 *arrobi* voščenih sveč / 1 dolga sutana iz blaga z dvema paroma rokavov /
 1 zaboj fine čokolade / 4 *arrobe* čokolade v *raciones* / 1 *tercio* sladkorja / 1
 sedlo z vso opravo za mojo rabo / 1 rizma papirja / 1 funt žafrana / 1 funt
 cimeta / 5 funtov popra / 1 funt ingverja / 1 funt nageljnovih žbic / 4 pari
 redovniških čevljev [velikosti] 11 in 12 *puntov* / 2 ducata [čevljev] iz telečjega

usnja [velikosti] 10 in 11 *puntov* / 2 ducata nogavic iz volnene preje ali iz pobarvanega bombaža / 1 kos tankega volnenega blaga [...] / 1 kos *palmille* / 1 kos *bayete* / 80 vatlov široke raševine / 30 grobih odevj *mestizas* / 8 *mant de campeches* / 2 *manti de patios* / 1 kos grobega *elefanta* / 30 vatlov kakšnega poslikanega kitajskega blaga / 1 kos *chapaneca* / 15 vatlov rouenskega *floreta* / 1 kos bretonskega platna / 8 tankih *quechquémitlov* / 15 srednje tankih *quechquémitlov* / 1 ducat polpodloženih klobukov / 1 funt *muñequille* / 2 funta vijoličnega in modrega sukanca / 1 funt *pite* / 1 funt rdečih, rjavorumenih in modrih svilenih trakov / tri *chirimie* s pripadajočim *bajónom* / 2 pločevinasta lijaka / 6 mačet [*] / 2 ducata nožev / 2 ducata velikih *coj* / 2 ducata majhnih *coj* / 2 motiki / 2 lemeža / 1 ducat konjskih uzd / 3 *arrobe yerbe* iz Pueble / 8 *pesov* mila iz Pueble / 1 *cate* nesukane svile / 1 funt raznovrstne svile za šivanja / 1 sveženj črnih korald / 24 svežnjev dobrega tobaka / 2 svežnja *barbe*, dobre / 50 vatlov *jerge* v bali, zelo jo potrebujem / $\frac{1}{2}$ *arrobe* sedlarske drete / 4 škarij za dreto / 2 ducata šivank [za dreto] / 8 funtov smodnika v [pripadajoči] usnjeni vreči / 12 kosov barvnega ovčjega semiša / 6 majhnih in 4 srednji [mizarski] svedri / 10 *pesov* vseh vrst žebļjev, žebļičkov in širokoglavih žebļičkov / 3 funti *cardenilla* v [pripadajoči] usnjeni vreči / 3 funti minija v [pripadajoči] usnjeni vreči / črne podsedelnice za mojo rabo / $\frac{1}{2}$ *arrobe azerra coronilla*

Marko Anton Kappus

Adamo Gilg.⁹³

Naslednja naročilnica je iz leta 1712 in je zanimiva predvsem zato, ker je Kappus ob naročilu »žebļjev za tramove« za večjo nazornost dodal risbo, kakšni naj bodo. Vsebina je skoraj identična seznamu, ki ga je poslal 16. aprila 1712 (Slike 13a–13c) po obalni poti, medtem ko tega pošilja po notranjosti prek Parrala (Slike 15a–15c):

Seznam stvari, za katere prosi oče Marko Anton Kappus
Misijonar okraja Aribetzi. Leto 1712.

2 molitvenika / 4 katekizmi in 2 katona⁹⁴ / 1 *arroba* kitajskih sveč / 4 funti enakih [sveč] po 8 v funtu / 2 *arrobi* fine čokolade / 4 *arrobe* navadne čokolade

93 Pod Kappusovim podpisom se še podpis Adama Gilga, ki je bil takrat rektor rektorata San Francisco Borja.

94 *catón*: kot aluzija na latinskega gramatika Katona knjiga za učenje branja, zahtevnejša od abecednika.

/ 1 polovični kos platna [...], vijolične ali druge izbrane barve / 2 polovična kosa *palmille*, eden svetlo *faldellíne*, drugi moder ali temen / 200 vatlov širokega *sayala* iz Cuautitlána / 100 vatlov enakega ozkega / 1 polovični kos *bayete* iz Pueble / 12 *rebozov* iz Sierra de Huastece / 12 tankih *quechquémitlov* iz Galbana / 12 srednje tankih / 2 ducata metlic / 4 glavniki *de Box* / 1 kos škrлата ali rdeče *sarge* / 1 kos rdeče *mamparille listade* / 2 kosa *chapaneca*, eden moder, drugi rdeč / 4 kosi *sayasay*, 2 rdeča, 2 jelenje rjava / 1 funt nesukane svile, črne in *asijade* / 1 kos rouenskega *floreta*, če vrednost ne presega 7 ali 8 realov za vatel / 2 kosa *mante* iz Pueble / 2 kosa *elefanta* / 6 *mant de patios* / ½ *arrobe chomita*: 6 funtov rdečih in preostalo drugih barv / 2-krat 12 ducatov kraguljčkov *de medio falcón* v pripadajoči usnjeni vreči / 8 *pesov* granatov ali velikih korald: belih ali drugih barv / 4 *pesi* pozlačenih korald / 2 ducata parov obročkov / 2 ducata stremen *de medio lasso* / 12 konjskih uzd / 6 uzd za mule / 4 pari ostrog / železje za jermene, sponke, obročki, zaponke in zaprežnice za opremo 6 konjskih sedel / 2 bakrena lončka za kuhanje čokolade / 2 lončka / 3 bakrene kozice za približno 5 ali 6 litrov / 4 ponve, 2 srednji in 2 majhni / 4 bakrene kozičke / 300 žebeljev za tramove, približno take vrste [risba] / 1 tisoč žebeljev za škodle / 1 tisoč žebeljev *bomba* / 1 kos *colchóna* / 8 vatlov rdeče *bayete* iz Kastilje / 2 funta bele cartagenske *píte* / 2 bireta / 1 funt žafrana v pločevinasti škatli / ½ funta nageljnovih žbic / 12 svežnjev dobrega tobaka iz Ville / 4 črne telečje kože za jezdno opremo / ½ *arrobe* sedlarske drete, tanke / 6 ducatov lasov iz Tehuacana / 4 ducati sponk za zaprežnice / 2 črna kosa *cordobána* in dva bela / 2 čevljarski kopiti [velikosti] 8 in 9 *puntov* in še 2 [velikosti] 10 *puntov* / 4 lemeži / 6 velikih dlet in 4 majhna / 3 listi za majhne žage in še 3 najmanjši, kar se dobijo / 2 trikotni pili / 2 x 12 ducatov raket, s pripadajočimi paličicami / 8 funtov smodnika v pripadajoči usnjeni vreči / 6 bakrenih tulcev / 12 odej / 1 sveženj peres za pisanje / 4 ducati pogacic kitajske tinte

Če se rouenski *flerete* prodaja dražje od 7 ali 8 realov za vatel, naj mi Vaša Reverenca ne pošlje več kot 50 vatlov omenjenega blaga.

Marko Anton Kappus

To je prepis ali kopija moje naročilnice, ki potuje z drugimi naročilnicami očetov tega rektorata, in anticipiram jo, če bi po poti prek Parrala ta prišla prej do Méxica in v roke Vaše Reverence kakor tista, ki gre po poti prek obale. Toda ta kopija vsebuje isto kakor naročilnica, ki jo z drugimi pošilja oče Juan Ventura Ferrer.

Tukaj dodajam samo to, kar sem pozabil v naročilnici, ki sem jo poslal očetu Juanu Venturi, in sicer, če bi mi Vaša Reverenca lahko poslala 6 finih rdečih pavjih peres, bom Vaši Reverenci zelo hvaležen. Vse bom natančno in do roka plačal s preostalim. In če je mogoče, naj pridejo omenjena peresa na dnu kakšne škatle, dobro obvarovana, da se med potjo ne bodo poškodovale.

Arivechi, 1713 (Sliki 18a in 18b):

Seznam stvari, za katere prosi oče Marko Anton Kappus
Misijonar okraja Aribetzi. Leto 1713.⁹⁵

1 *arroba* voščenih sveč, belih, po 3 v funtu / 6 funtov voščenih sveč po 2 v funtu / 1 *clarín* / 2 *chabebi* / 2 kompleta strun za harfo in 2 svežnja strun / 1 kos lameja ali dvojnega *velilla* / 1 ducat listov kitajskega svilenega papirja za umetne rože / 6 [*] fine zlate čipke, širine približno dveh prstov / 10 [*] finih zlatih našitkov / 10 [*] zlatih resic za sprednji del oltarja / 6 lesenih pozlačenih svečnikov / 1 sutana iz blaga, dolga, z dvema paroma rokavov / 2 bireta / 2 para redovniških čevljev [velikosti] 12 *puntos* / 12 parov čevljev iz *cordobána* [velikosti] 9 in 10 *puntos* / 12 parov bombažnih nogavic, temnih, za fante / 3 *arrobe* fine čokolade / 6 *arrobes* navadne [čokolade] / 1 *tercio* belega sladkorja, finega / 1 funt žafrana v pločevinasti škatli / 1 funt nageljnovih žbic / 1 funt cimeta, finega / 2 *arrobi* riža, v jutasti vreči / 8 funtov citronke in bergamotke / 1 *tercio* tobaka, od tistih, ki tehtajo 9 ali 10 *arrobes* / 4 polovični kosi *palmille* / 1 kos široke *bayete* iz Pueble / 2 kosa *chapaneca*: eden moder, drugi rdeč / 400 vatlov *sayala* iz Cuautitlána. Zelo bom cenil, če bo vseh 400 vatlov blaga dobrega, čeprav bo nekoliko dražje / usnjeni oglavi za izdelavo čevljev [velikosti] 8, 9, 10, 11 in 12 *puntos* / 1 kos *mante* iz Pueble / 1 kos rouenskega *florete* / 1 ducat tankih *quechquémitlov* po 10 ali 11 realov / 1 ducat še tanjših iz Casa de Aguirre ali Ribera, po 15 ali 16 realov / 1 ducat *rebozov* iz Pueble, veselih barv / 8 *mant de campeches* [desno za zavitim oklepajem:] *de tributo*, te so najboljše / 12 *mant de patios* / 2 kosa rdečih *bandill* / 2 svežnja steklenih korald, črnih in belih in drugih barv / 1 funt traku, raznih vrst / 2 papirja⁹⁶ šivank, tankih / 2 papirja debelih / 12 škarij za dreto in 50 šil / 2 vrčka oliv / 2 funta bele cartagenske *píte*,

95 Glej tudi prokuratorjevo evidenco nabavljenih potrebščin v pogl. 2.4.2 in Slike 20, 21a–21c.

96 Mogoče so jih transportirali zataknjene za papir.

naj ne bo *pita de niñas* / 2 funta vijolične ali modre vrvi / 4 pratike različnih avtorjev za leto 1714, in naj pridejo skupaj z molitveniki, pod ponjavo, z etiketo z mojim imenom / 2 bronasti pipi, za kotliček za blagoslovljeno vodo / $\frac{1}{2}$ *arrobe acerra coronilla*, ki je tanek in se potrebuje tukaj / 4 ducati nožev, beli ročaji / 12 odej / 12 [*]za generalnega prokuratorja⁹⁷ / 12 velikih in 6 majhnih *coj*

Marko Anton Kappus

Juan Ventura Ferrer⁹⁸

Dve leti pozneje, 1715., je bilo finančno stanje v provinci tako slabo, Kappus oziroma njegov misijon pa tako zadolžen, da se je misijonar odločil, da sploh ne bo naročil ničesar. A nečemu se vendarle ne more odreči – novi redovniški opravi: »potrebujem vrhnja oblačila, plašč in sutano pa tudi klobuk« (Slika 27a). V spodnji naročilnici (spet)⁹⁹ zasledimo naročilo novega redovniškega plašča (*capote*) in klobuka (Slika 28):¹⁰⁰

Naročilnica stvari, za katere prosi oče Marko Anton Kappus
Misijonar okraja Aribetzi, 1715

2 mašni knjižici / 3 koledarji ali pratike / 1 arroba voščenih sveč, belih, po 3 v funtu / 6 sveč iz enakega [voska] po 1 v funtu / 1 sutana iz blaga z dvema paroma rokavov / 1 volnena pelerina / 1 plašč zame, črn, in ne rjavkast / 1 redovniški klobuk / 4 pari redovniških čevljev [velikosti] 12 *puntos* / en *bajón* z dvema jezičkoma / 2 *tipla* [desno za oklepajem:] tenorska sta že tukaj] / 2 *chabebi* / 3 *arrobe* fine čokolade, dobre / en tovor sladkorja / 1 rizma papirja, dobrega / 2 funta žafrana v pločevinasti škatli / 6 pastirskih odej

Prvi del naslednje naročilnice je prepis prejšnje, nato je dodanih še nekaj drugih potrebščin in prošnja, naj bo vse dobre kakovosti, četudi malo dražje (Slike 29a–29c):

97 Nejasno, saj je naročilnica naslovljena na generalnega prokuratorja.

98 Podpis rektorja, prek katerega je poslal naročilnico.

99 Navedeno je samo leto, zato ni mogoče določiti njune kronologije.

100 Kot je razumeti iz zadnjega ohranjenega pisma, ga leto in pol pred smrtjo še vedno ni dočakal (glej pogl. 2.4.5 in Sliki 35b in 35c).

Naročilnica stvari, za katere prosi oče Marko Anton Kappus
Misijonar okraja Aribetzi, 1715

2 mašni knjižici / 3 koledarji ali pratike / 1 arroba voščenih sveč, belih, po 3 v funtu / 6 sveč iz enakega [voska] po 1 v funtu / 1 sutana iz blaga z dvema paroma rokavov / 1 volnena pelerina / 1 plašč zame, črn, in ne rjavkast / 1 redovniški klobuk / 4 pari redovniških čevljev [velikosti] 12 *puntov* / en *bajón* z dvema jezičkoma / 2 *tipla* [desno za oklepajem:] tenorska sta že tukaj / 2 *chabebi* / 3 *arrobe* fine čokolade, dobre / en tovor sladkorja / 1 rizma papirja, dobrega / 2 funta zafrana v pločevinasti škatli / 6 pastirskih odej

To sem zaprosil v naročilnici, ki sem jo poslal naprej z don Diegom Álvare-zom, ki je odpotoval pred dnevi proti Guadalajari, in isto ponavljam tukaj, če tista naročilnica po naključju ne bi prispela v roke Vaše Reverence; in če bi mi Vaša Reverenca lahko poslala in mi priskrbela še kaj, tukaj navajam, kaj potrebujem, in bom zelo hvaležen in bom vse plačal.

400 vatlov *sayala* iz Cuautitlána, širokega, pravega / 3 celi kosi *palmille*, eden svetlo moder, četudi bo po 9 realov vatel pa tudi po 10 realov, ker je namreč svetlo modro blago boljše sorte, je navadno dražje / 24 tankih *quechquémitlov* / 24 srednje tankih / 12 svilenih *reboxov* veselih barv, kakor tisti, ki mi jih je Vaša Reverenca poslala letos / 2 ducata čevljev iz *cordobána* [velikosti] 10 *puntov* / 4 ducati iz telečjega usnja [velikosti] 10 in 11 *puntov* / 1 kos *bayete* iz Pueble / 20 *mant* [desno za oklepajem:] *de tributo*, te so najboljše / 20 *mant de patios* / 4 kosi kitajske *chite*¹⁰¹ / 1 kos *chapaneca* / 4 funti bež *muñequille* / 1 funt svile za šivanje, miksteške,¹⁰² kitajska je slaba / 6 vatlov zlate in srebrne čipke, fine, široke približno tri prste / 1 kos rouenskega *floreta*, če ni dražji od 5 realov za vatel, če pa bi se prodajal po 4 reale, naj prideta 2 kosa / 30 vatlov konopljenega platna / 60 vatlov *jerge* v bali / 15 *albardónov* za ježo, z oglavniki iz telečjega usnja / 6 ducatov lasov iz Tehuacána / 2 ducata sedelnih pasov / 50 šivank za dreto / 2 kosa *colchóna* / 4 ducati nožev, beli ročaji, če se dobijo / 1 ducat rožnih vencev *de reumas*, kakor tisti štirje, ki mi jih je Vaša Reverenca poslala letos, ki so iz rumenorjavega ali rumenega stekla, in so po 4 reale / 6 kositrnih krožničkov / 1 ducat mlinčkov / 12 majhnih zvončkov, če bi lahko bili posvečeni, boljše / 24 odej

Marko Anton Kappus

101 Ko je naročilnica že potovala proti Méxicu, je izvedel, da je iz Kitajske prišla večja količina blaga, zato je v pismu 26. junija 1715 zaprosil za dodatne količine (glej pismo na naslednji strani).

102 Iz mehiške pokrajine Mixtecas.

Vašo Reverenco prosim, naj bodo stvari, ki mi jih bo poslala, dobre in izbrane, kajti bolj razveseli dobra reč, četudi je nekoliko dražja, kakor tista, ki je poceni, a slaba.

Še posebej pa prosim Vašo Reverenco, da mi pošlje tistih 400 vatlov pravega širokega sayala iz Cuautitlána, zelo ji bom hvaležen.

V vlogi vizitatorja za Sonoro je Kappus 26. junija 1715 generalnemu prokuratorju sporočil prošnjo misijonarja iz Cucurpa Francisca Javierja de Mestanze, da mu pošljejo miloščino za tekoče leto. Mestanza je sprva nameraval odpotovati v México – v tem primeru miloščine ne bi potreboval –, a ostaja v misijonu. Vizitator v njegovem imenu naroči še nekaj poljedelskega orodja in jamči zanj, da bo vse plačal (Sliki 31a in 31b):

Moj dragi oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Od očeta Francisca Javierja de Mestanze, ki služi v Cucurpu, sem prejel pismo, v katerem me prosi, naj pišem Vaši Reverenci, naj mu Vaša Reverenca pošlje njegovo naročilnico oziroma miloščino. Njegova reverenca je očeta vizitatorja Luisa Mancusa prosila za dovoljenje, da gre v provinco, ker pa zdaj ne bo šla, naj ji Vaša Reverenca pošlje miloščino.

In ker sva z Vašo Reverenco v sproščenih odnosih, dodajam, da me oče [Mestanza] prosi, naj jaz naročim 12 črtal za oranje ali 6 lemežev, ko bodo prišli, pa mi jih bo njegova reverenca plačala. Vaša Reverenca naj jih prosim pošlje v miloščini njegove reverence, zagotavljam vam, da bo plačala. In če Vaši Reverenci povem, da očetu [Mestanzi] dolgujem veliko pozornosti ne le za eno, temveč za mnoge radodarnosti, ki jih je izkazal do očetov v Pimeriji in Kaliforniji, ko sem njegovi reverenci to predlagal, sem prepričan, da mi bo Vaša Reverenca naredila to veselje in poslala očetu Mestanzi takó miloščino kot črtala ali lemeže, za katere zaproša.

V naročilnici sem prosil za štiri kose kitajske *chite*, ker pa se je razširila novica, da je prišla težko pričakovana ladja iz Kitajske s 5000 omoti, bom Vaši Reverenci hvaležen, če mi pošlje več kosov blaga, četudi bi bilo po 8, 10 ali 12, ker to blago rabim za zakristijo in druge potrebe.

Na koncu poglavja o izmenjavi pisem in blaga med misijoni in provinco navajamo še dve zabavni prigodi z začetka Kappusovega službovanja v Arivechiju in Bacanori. Po sporočilnosti izstopata iz sicer utečenih in povsem formalnih okvirov: prva je povezana z nabavo svetih podob za opremo cerkve, druga pa s povsem posvetnim opravilom – iskanjem primerne jezdne mule za provincialala.

Ko je Marko Anton Kappus leta 1707 prišel na novo destinacijo, je bila tamkajšnja cerkev tako dotrajana, da so jo, kot smo videli zgoraj, porušili in začeli graditi novo. O tem se seznanimo iz naročilnice z 18. maja (glej str. 126) in ponovno iz pisma generalnemu prokuratorju Juanu de Iturberroagi z 28. junija, ko misijonar utemeljuje, da je naročilnica, ki jo pošilja tokrat, »nekoliko obširnejša, ker sem sredi gradnje cerkve in potrebujem nekoliko več kot po navadi«. ¹⁰³

Že pred tem, 25. marca 1707, generalnemu prokuratorju napove, da bo v naročilnico za naslednje leto vključil kipca sv. Ignacija Lojolskega in sv. Frančiška Ksaverija za oltarja cerkve v Arivechiju, ki se gradi, in tiste v sosednji Bacanori. Kipca bo, kakor je mogoče razbrati iz drugih dopisov, plačal neimenovan dobrotnik. Ker se je očitno dogajalo, da okrasje in umetnine, ki so prihajali iz prestolnice, niso bili vedno na zadostni umetniški ravni, Kappus že zdaj opozori, naj bosta podobi skrbno izdelani, tako da bosta čim bolj izžarevali svetniškost in vzbujali verska čustva (Slika 5b):

[...] Za cerkvi v dveh vaseh, ki ju oskrbujem, bi v naročilnici za prihodnje leto prosil za dva kipca: kipec našega očeta sv. Ignacija, ki je zavetnik ene cerkve, in kipec sv. Ksaverija, ki je zavetnik druge. Da ju bo mogoče izdelati pravočasno in bosta nared, ko bo drugo leto vprega krenila sem, prosim Vašo Reverenco že zdaj vnaprej; najbolj pa prosim Vašo Reverenco, naj poskrbi, da ju izdelata najboljši mojster, kar jih je v mestu; in še posebej, naj bosta obraza zelo dobra, takšna, da bosta spodbujala k pobožnosti, ne pa odvrčala od nje, kakor prihajajo nekatere podobe, s tako grdimi in divjimi obrazi, da je žalostno in svetnikov nevredno. Velikost je navedena na priloženem listu. Zelo bom cenil skrb in trud Vaše Reverence, da bosta kipca izborno narejena in vredna svetnikov, ki ju morata predstavljati.

Na posebnem listu nato navaja mere in spomni na obvezne svetniške attribute (Slika 5c):

¹⁰³ Obenem je iz istega razloga sam poslal manjši prispevek za provinco (glej nadaljevanje pisma na str. 142).

Kipec našega svetega očeta Ignacija: velikosti približno enega vatla skupaj s podstavkom. Z zlatim mašnim plaščem in avreolo ali Jezusovim imenom IHS v levi roki.

Drugi kipec našega očeta sv. Frančiška Ksaverija iste velikosti naj ne presega enega vatla, naj ima koretelj in štolo in v levi roki lilije in med njimi svetega Kristusa na križu. Pogled na križu, uprt v Križanega. Koretelj z zlatim ozadjem in rožami, kakor mojstri že vedo.

Prošnjo je ponovil še trikrat. Pet dni pozneje, 30. marca, ko na poziv patra vizitatorja misijonarjem sestavi in odpošlje naročilnico za tekoče leto, pojasni, da v njej sicer ne navaja kipcev, ki ju je omenjal v prejšnjem pismu, ker je malo verjetno, da bi prišla že s pošiljko za tekoče leto, a vendarle položi prokuratorju na srce, da bo zelo vesel, če mu ju bo kljub vsemu uspelo priskrbeti že zdaj (Slika 6a):

[...] čeprav v naročilnici ne prosim za kipca našega svetega očeta Ignacija in svetega Frančiška Ksaverija, ker se zavedam, da ne bo lahko, da bi prispela s prvimi miloščinami, saj nam oče vizitator pravi, da nam jih namerava Vaša Reverenca poslati septembra, vseeno, kakor sem vam napisal v prejšnjem pismu, kolikor se spomnim, 24. tega meseca,¹⁰⁴ če tisto pismo pride pravočasno v roke Vaše Reverence in bi Vaša Reverenca ocenila, da bi se kipca, za katera prosim, lahko dokončala in bi ju mulovodec lahko prinesel z našimi miloščinami, bom plačilo zanj kakor za drugo, za kar zaprošam v tej naročilnici, nemudoma poslal, to vedno izpolnim. [...]

18. maja sestavi novo pismo in v njem k že omenjenima kipcema dodaja še enega malo večjega (Slika 9a):

[...] In za zdaj ne bom več nadaljeval, zaradi naglice, da bi, če bi bilo mogoče, ujel priložnost in čas, da bi to pismo prišlo pravočasno, skupaj z naročilnico, ki je zraven in v kateri prosim za podobe, eno našega svetega očeta Ignacija, veliko vatel in pol s pripadajočim podstavkom približno tri četrt vatla. Enako še dve figuri, eno prav tako sv. Ignacija, drugo pa sv. Frančiška Ksaverija, veliki

104 V resnici 25.

po en vatel. Vse pozlačene in izborne, takšne, za kakršne prosim v prvi in drugi naročilnici. In če vse tri ne morejo priti letos, naj prideta dve ali ena našega svetega očeta, glede preostalega se sklicujem na naročilnico. [...]

In v priloženi naročilnici pojasni, da bo ta kipec plačal drug (neimenovan) dobrotnik. Poudari, da mora biti tudi ta podoba sv. Ignacija karseda razkošna, da bo zadostila tako spoštovanju svetnika kot zadovoljstvu dobrotnika, zato naj jo da prokurator izdelati najboljšemu umetniku ne glede na ceno (Slika 8b):

Neki dobrotnik je ponudil in izročil 80 pesov za kipec našega svetega očeta Ignacija, in če bo cena zanj višja, se je ponudil, da jo plača, in plačilo je zagotovljeno. Opis kipca je na sosednjem listu.

V pismu, ki sem ga pred dnevi že poslal Vaši Reverenci, sem zaprosil za dva kipca, enega našega svetega očeta Ignacija in enega svetega Frančiška Ksaverija. Če bosta, ko pride to pismo, že poslana in se že izdelujeta, kakor sem zaprosil, naj prideta in naj se prestavi ta kipec od zdaj za drugo leto in naj pride naslednje leto in izpolni željo dobrotnika. Kajti druga dva sta za drugega dobrotnika.

In »na sosednjem listu« (Slika 8c):

Kipec našega svetega očeta Ignacija mora biti visok najmanj vatel in pol, podstavek pa dve ali tri četrtine. Svetnik mora biti oblečen v duhovnika, z zlatim mašnim plaščem in vsem drugim, skrbno izdelano, in v roki sveto ime Jezusovo. Lepo prosim Vašo Reverenco, naj kipec izdelata najboljši mojster, za slavo našega svetega očeta in tolažbo dobrotnika, ki mi je z vso vnetostjo naročil, naj bo delo res izborna, brez ozira na stroške.

Marko Anton Kappus

28. junija 1707 izkoristi dopis – tistega, v katerem govori o gradnji cerkve –, da znova opozori na težko pričakovane kipe (Slika 10b):

Tukaj ponavljam prošnjo za kipe, za katere prosim v zadnji naročilnici in v predhodni, torej dva kipca, visoka po vatel, s podstavkoma, enega našega svetega očeta Ignacija in drugega svetega Frančiška Ksaverija.

Enako še en kipec našega svetega očeta Ignacija, visokega vatel in pol, in posebej podstavek višine približno tri četrt. Zelo lepo prosim Vašo Reverenco, naj bodo kipci dovršeni, in če ne morejo priti vsi trije letos, naj prideta dva ali vsaj eden našega svetega očeta Ignacija. Čeprav, če bodo naročilnice prispele dovolj zgodaj, upam, da bodo morda prišle vse tri ali vsaj dve. In še prav posebej prosim, naj Vaša Reverenca naroči mojstru, naj bodo obrazi lepi in dobro narejeni, preostalo pa pozlačeno nadvse umetelno.

Upam, da bom prejel vse dobrine, za katere zaprošam Vašo Reverenco, katere zdravje in življenje naj varuje Naš Gospod mnoga leta.

Aribetzi, 28. junija [1]707 a^d [leta gospodovega]

Vdani služabnik Vaše reverence

Marko Anton Kappus

Prvi dve podobi je dočakal dve leti zatem. A ko ju je zagledal, se je izkazalo, da so bili njegovi skrb, napotki in opozorila glede umetniške izdelave več kot utemeljeni, saj je razočarano ugotovil, da obraz kipca, ki naj bi predstavljal Ignacija, nikakor ne ustreza podobi ustanovitelja jezuitskega reda. V želji rešiti, kar se rešiti da, prokuratorju v pismu 28. maja 1709 naroča, naj mu pošlje novo glavo in jo bo sam zamenjal (Slika 12):

Moj oče generalni prokurator Juan de Iturberroaga
P. C.

Ker je tukaj priloženo pismo prišlo v moje roke tako pozno, dvomim, da bo lahko dohitelo Nicolása Garcío, a vseeno ga pošiljam v Frailes, čeprav sem o tem, kar vsebuje, že pisal Vaši Reverenci, gre namreč za plačilo pesov očetu Agustínu de Camposu, kakor ste mi naročili v vašem pismu.

Vašo Reverenco vljudno prosim, naj po njenem mnenju najboljšemu obrtniku naroči, da izdelava obličje našega svetega očeta Ignacija, kajti podoba omenjenega svetnika, ki jo je prinesel Nicolás García, niti malo ne ustreza svetemu patriarhu svetniku Ignaciju. Prej se zdi obraz kakšnega duhovnika

ali kanonika, ker ima brke in v ničemer ne spominja na podobe našega svetega očeta. Zato sem sklenil, da bom, ko pride ustrezno obličje našega svetnika, odstranil obstoječe in mu namestil ono; zato mora imeti tudi vrat, da ga bo mogoče vdeti tako, da se ne bo poznalo.

Ne gre za mojo zmoto ali kaprico, temveč vsak oče, ki ga vidi, pravi, da je škoda, da obraz ni niti malo podoben svetnikovemu. Zato upam, da mi bo Vaša Reverenca milostno ugodila in poslala lep in svetniku primeren obraz. Velikost podobe je, brez podstavka, vatel in pol, in po tej meri bo mojster znal določiti velikost glave ali obraza.

Naj Naš Gospod še mnoga leta varuje zdravje in življenje Vaše Reverence.

Aribetzi, 28. maja 1709.

Vdani služabnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

Naročniki blaga pa niso bili samo misijonarji, zgodilo se je tudi obratno – da je prišlo naročilo s sedeža province njim. Eno takih je bil poziv generalnega prokuratorja misijonarjem v Sonori, naj pošljejo dobro jezdno mulo za osebno rabo provinciala Bernarda Rolandeguija. Prigoda se zdi manj nenavadna, če vemo, da so bile sonorske mule – kakor piše šlezjski misijonar Juan Nentuig v *El rudo ensayo. Descripción geográfica, natural y curiosa de la Provincia de Sonora* ([1763]1977, 54) – v prestolnici najbolj cenjene (nav. po Nabergoj, 1998, op. 36).

Kappus v kar treh zaporednih pismih v obdobju treh mesecev (25. marca, 18. maja in 28. junija 1707) prokuratorju podrobno opisuje svoja prizadevanja in velike preglavice pri iskanju ustrezne živali. Izkaže se namreč, da naloga ni tako preprosta, kot morda mislijo v Ciudad de México. V prvem pismu poroča, da je sam preizkusil kar precej domnevno dobrih mul, a so se izkazale za povsem neprimerne. Zares krotkih in uhojenih ni lahko kupiti, ker jih lastniki neradi prodajo. A nalogo bo na koncu vseeno požrtvovalno izpolnil (Sliki 5a in 5b):¹⁰⁵

105 Mulovodec Atanasio v svojem konvoju odvede proti prestolnici še druge mule, ki so jih tako kot Kappus priskrbeli sonorski misijonarji. Glej na primer Fernando Bayerca (ali Bayesca), pismo prokuratorju z 20. junija 1707 (Gutiérrez Casillas, 1977, 307–308).

[...] Glede onega drugega naročila Vaše Reverence – dobre in predvsem zelo krotke mule – sem že sprožil stvari. Čeprav so mi privedli in pokazali tri, vse zelo krotke in na videz umirjenega hoda, sem vsako zajahal in nekaj časa jezdil na njej, in če tega ne bi bil storil, bi se bil opekel, prevaral in zelo osramotil pred Vašo Reverenco. Kajti ena, ki je res nadvse krotka in umirjenega hoda, je zelo stara, kot so me opozorili tisti, ki so to vedeli, in ko sem jo pogledal, sem dobro prepoznal to veliko hibo, za katero lahko rečemo, da je največja, glede na to, da je ni mogoče odpraviti. Drugi dve sta bili ustrezne starosti, in ko sem ju jahal, umirjenega hoda, ampak po ligi ali dveh sta ga povsem spremenili in odtlej slabo in narobe stopali. Zato sem ju vrnil lastnikoma, ker nikakor nista služili namenu. V provinci ne manjka dobro uhojenih mul, so pa največkrat okorne, velike, muhaste, štoraste, zaletave, ritaste, divje, da za življenje človeka, ki jih jezdi, ni varno. So tudi zelo dobre in umirjenega hoda in zelo krotke, a takih je zelo malo in lastniki jih ne prodajo za noben denar.

Oče Oracio¹⁰⁶ Pólice ima zelo krotko in zelo dobro sivorjavo mulo, in čeprav ni manjkalo takih, ki so mu zanjo ponujali 200 pesov, jim je ni hotel dati. In večina očetov ima kakšno dobro mulo, a jih ne prodajo, ker ni lahko nabaviti drugih zadovoljivih.

Kljub temu še nisem izgubil zaupanja in bom še naprej iskal in čakam še na odgovor nekaj oseb, ki sem jim naročil, naj raziščejo in se potrudijo, da se dobi mula, kakršno želite, dobra in krotka, in jo bo lahko Atanasio odpeljal, ko bo krenil od tod proti Méxicu.

Dejstvo je, oče moj, da tukaj najti dobro in zadovoljivo mulo ni tako enostavno, kakor nekateri govorijo in pišejo. Gre bolj za srečo in blagodar ali boljše rečeno slučaj, zgodi se, ko umre kakšen trgovec ali lastnik rudnika ali kakšen drug Španec, čigar imetje gre v prodajo, in morda naletiš na dobro in zadovoljivo mulo in ti po tej poti uspe kakšno dobiti. Naredil bom vse, kar je v moji moči, ker si zelo želim iskreno in z vso pozornostjo služiti Vaši Reverenci, katere zdravje in življenje naj Naš Gospod čuva še mnoga leta.

Aribetzi, 25. marec [1]707. leta.

Vdani služabnik Vaše Reverence v Kristusu
Marko Anton Kappus

106 Horacio.

Čez dobre tri tedne, 18. maja 1707, ni preveč dobro kazalo, da mu bo uspelo. A naročilo bo vseeno izpolnil, zagotavlja, če ne drugače, bo za provinciala namenil eno od svojih mul (Slika 9a):

[...] Atanasio bo zanesljivo odpeljal tudi mulo za očeta provinciala, ker sem se odločil, da bom, če po vseh prizadevanjih, ki sem jih vložil in jih še vlagam, ne bi našel ustrezne mule, takšne, ki bi bila vredna, da bi na njej jezdil oče provincial, sem se odločil, pravim, da bom poslal eno od svojih, čeprav jo sam potrebujem, ker imam dve naselji, ki ju je naporno oskrbovati, drugo od drugega oddaljeni 9 lig, z dvema vzpetinama vmes in zelo kamnito in slabo potjo. V vsakem primeru bo poslana dobra mula, krotka, uhojena in ustrezna. [...]

28. junija je to dejansko tudi naredil – poslal je svojo in dodal še napotke, kako naj jo pripravijo na mestno okolje (Sliki 10a in 10b):

[...] Atanasio bo privedel tudi mojo jezdno mulo za očeta provinciala Bernarda Rolandeguija, odlično, zelo dobro in krotko, umirjenega in prijetnega hoda. Jaz sem jo jezdil po dobrih in slabih poteh in predelih, po ravninah in strminah, in vselej sem jo doživel kot zelo krotko in enakomernega hoda; kljub temu pa, ker je tamkajšnji svet zelo drugačen, poln prometa voz in vrveža ljudi, je priporočljivo, da z njo nekaj dni jezdijo po ulicah, dokler se ne otrese presenečenja in strahu zaradi drugačnega okolja. Vaša Reverenca naj bo prepričana, da je imenitna mula. [...]

Nisem je vštél v najin račun, kakor ste mi predlagali, ker namreč nisem poslal srebra za pomoč provinci, saj ga zelo potrebujem za mnoge nujne stvari, ker postavljamo cerkev od temeljev in ponovno gradimo dve hiši, ki sta se tudi hkrati skoraj porušili (delno sta že porušeni), naj mula nadomesti zelo dobre namene in umanjkanje srebra.

O poizvedovanjih po dobri muli, ki sem jih opravil v tej provinci, sem Vaši Reverenci že pisal in bo Vaši Reverenci povedal Atanasio. Čeprav se jih je našlo kar precej naprodaj, nobena ni bila ustrezna, poleg tega [so] zelo drage, zato sem se odločil, da pošljem svojo. [...]

2.4.2 Plačila

Patri so bili odvisni od prihodkov, ki so jih lahko dobili samo iz rudarskih središč. Medsebojna odvisnost je bila do neke mere simbiotična – rudarji so v misijonih dobivali hrano zase in živali za svoje obrate, misijonarji pa v zameno srebro, ki so ga potrebovali za nakup potrebščin v Ciudad de México. V takšnih okoliščinah, poudarja Hausberger, se niso mogli nikoli upreti laični kolonizaciji, zato se »domnevni nenehni antagonizem med zaščitniškim misijonom in izkoriščevalskim rudarstvom izkaže kot [še en] mit« (Hausberger, 2000, 618). Jezuiti so enostavno morali zadovoljevati zahteve sektorja kolonistov, saj je v skladu s politiko podkraljeve oblasti prav to upravičevalo obstoj misijonov. Gospodarska rast obeh sektorjev pa je slonela na delu staroselcev (Ortega Noriega, 1993, 79; 2010a, 160).

Zapleten odnos znotraj te krhke simbioze in hkrati merjenja moči med dvema ekonomskima sistemoma, kolonizatorskim in jezuitskim, je mogoče razbrati tudi iz Kappusove finančno-administrativne korespondence s sedežem province.

Po kronologiji navajamo tiste izseke iz pisem, ki se nanašajo na finančne obračune in ilustrirajo dinamiko pošiljanja srebra, s katerim so misijonarji plačevali naročeno blago in prispevek za provinco. Pisma so naslovljena na generalnega prokuratorja, v njih pa sta razvidna tudi komunikacija in usklajevanje z drugimi patri.

Vrednost srebra so merili oziroma preverjali v kovnicah ali talilnicah (*casas de ensaye*), v katerih so ga očistili primesi, nato pa pretalili v palice po 1,3 marke, tj. približno 300 gramov.¹⁰⁷ V skladu z meritvijo so določili kakovost kovine (*ley*) in jo odtisnili na palico. Nato je bilo treba na najbližjem uradu (*caja real*) plačati davek. Kraljevi uradniki so odrezali od palice del, ki je pripadal kroni, in na preostali del odtisnili kraljevi grb. V 17. stoletju je pristojbina znašala petino vrednosti (*quinta*) (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 119). Jezuiti so srebro, ki so ga dobili v rudarskih obratih, izročili mulovodcu, ta se je na poti do Méxica ustavil v *casa de ensaye* v enem večjih rudarskih centrov, Real de los Frailesu,¹⁰⁸ in uredil formalnosti ter nato v Méxicu generalnemu prokuratorju izročil ustrezno vrednost [v palicah]. Del tega utečenega postopka je, kot bomo videli v nadaljevanju, opisan tudi v Kappusovem pismu generalnemu prokuratorju Iturberroagi z 28. junija 1707.

Marko Anton Kappus je bil pri vodenju finančnih zadev in usklajevanju plačilne evidence s provinco izjemno natančen. Pisma so pogosto podkrepljena z izračuni,

107 1 marka (*marco*) = 230,2 g; 130 mark = 29.926 g = 29,9 kg (Atondo Rodríguez, Ortega Soto, 2010, 119, op. 22; prim. <https://torrescarcela.webcindario.com/medidas/medidas.html> (3. 3. 2019). Raba utežnih mer za srebro ni enotna. Pojavlja se tudi p[eso] (ne kot denarna enota, temveč kot utežna mera). Manjša enota od marke je unča (*onza*): 1 unča = 28,75 g; 1 marka = 8 unč.

108 Kraj se imenuje tudi Real de los Álamos ali Pueblo de los Álamos, v pismih se pojavljata obe različici.

s katerimi opozarja na morebitna neskladja. Januarja 1706, ko je bil verjetno še rektor ali vicerektor kolegija v Mátapu, je na provinco poslal izračun prejšnjega generalnega prokuratorja Ambrosia de Villacastína iz leta 1702, iz katerega izhaja, da Urad province dolguje kolegiju v Mátapu 1114 pesov in 6 realov.¹⁰⁹ Kappus je Villacastínov dopis izpred štirih let prepognil dvakrat po širini in enkrat po dolžini in na drugi strani pripisal komentar, da ta dolg še ni poplačan (Slika 3b):

Ta izračun mi je poslal oče generalni prokurator Ambrosio de Villacastín leta 1702. Iz njega je razvidno, da Urad province dolguje Kolegiju v Mátapu 1114 pesov in 6 realov. V zvezi s tem računom se do danes ni prejelo nič.

12. januar 1706

Marko Anton Kappus

Znesek iz tega naslova upošteva pri naslednjem obračunu – dopis brez datuma in podatka o kraju –, ko hkrati pošlje še dodatna sredstva v srebru. Bilanca pokaže, da bo ob plačilu blaga še vedno ostalo dobrih 951 pesov za pomoč provinci. Ker gre za precejšen prispevek – Kappus domneva, da noben drug misijonar ni poslal toliko –, si dovoli provincialu predlagati »nagrado« za svojo radodarnost: zadržal bi zaboj čokolade, ki je vreden 236 pesov, za enak znesek pa naj mu pošljejo oblačila. Pri tem spretno, malo tudi šaljivo apelira, naj naslovnikova radodarnost ne zaostaja za njegovom (Sliki 4a in 4b):

Urad province je dolgoval okraju Mátape, kakor je razvidno iz izračuna očeta Villacastína, dostavljenega sedanjemu očetu provincialu,¹¹⁰ 1114 pesov. Zdaj se po Atanasiu izroča dodatnih 500 pesov. Vsota priliva 1614 pesov.

Odšteje se 45 mark [srebra], ki jih je oče Kappus prejel od stotnika Valeria¹¹¹[:] 326 pesov in 2 reala. *Item* 1 zaboj čokolade s pripadajočim sladkorjem, skladno z računom očeta Kappusa[:] 236 pesov in 3 reale. *Item* 100 karamelnih namazov,¹¹² ki jih porablja njegova reverenca¹¹³ od naročila, ki ga je dobila od Vaše Reverence[:] 100 pesov. Vsota odliva[:] 662 pesov in 5 [realov].

109 Številke na Villacastínovem izračunu so čitljive, besedilo pa ne v celoti. Razbrati je ime Marcos Kappus, Mátape in mulvodčevo ime Atanasio Ramírez. Slednji se omenja v treh Kappusovih pismih iz leta 1707 (v enem od njih se misijonar pritožuje čezenj), potem se pa ne pojavi več. Morda zato, ker ni bil zanesljiv in so ga zamenjali.

110 Ponavadi je bil prejemnik finančno administrativnih dopisov generalni prokurator.

111 Verjetno lastnik rudnika.

112 *cajetas*: karamelni mlečni namaz (*dulce de leche*) iz kozjega mleka.

113 Ni razvidno, kateri misijonar bi to bil.

Vsota odliva 662 pesov in 5 [realov] odšteta od vsote priliva 1614 pesov[:] ostane za pomoč provinci[:] 951 pesov in 3 reale.

Vendar ob pripombi, naj mi oče provincial ugodi, da zadržim zaboj zgoraj omenjene čokolade. Vaša Reverenca naj mi blagovoli poslati oblek za 236 pesov, kolikor stane zaboj čokolade, saj še vedno ostane za pomoč provinci 715 pesov, kolikor morda ni dal noben oče. To se nanaša na velikodušno darežljivost Vaše Reverence, ki naj ne bo manjša od moje.

[2. stran]

Plačilo in izračun očeta Kappusa

Zaboj čokolade za 7 *arroba*¹¹⁴ po 17 pesov *arroba* je 119 pesov.

Tercio sladkorja za 7 *arroba* po 30 realov *arroba* je 26 pesov 2 [reala].

Transportni stroški za eno in drugo so 14 *arroba* po 4 pese *arroba*, skupaj 56 pesov.

[Vsota] 201 pesov 2 [reala].

Odtegljaj¹¹⁵ 25 pesov 1 real in $\frac{1}{4}$

Je v srebru 226 pesov 3 reale in $\frac{1}{4}$

Za vrečevino in zaboj se ne spomnim, koliko sta stala, [na desnem robu] recimo 10 pesov. [Vsota] 236 pesov in 3 [reale], izračun se bo lahko naredil glede na to, po koliko se bosta obračunala letos.

V dopisu iz januarja 1706 resda ni navedbe kraja, v drugem pa ne kraja ne datuma, vendar je v prvem omenjen kolegij Mátape, v drugem pa okraj Mátape, zato je mogoče sklepati, da ju je Kappus poslal od tam. Ni podatka, kdaj v letih 1706 ali 1707 je prišel v Arivechi (prvo ohranjeno pismo, ki ga je zagotovo poslal iz Arivechija, je datirano 25. marca 1707). Vsa pisma, katerih odlomke navajamo spodaj, so poslana iz Arivechija ali sosednje Bacanore v naslednjih desetih letih, ko naj bi bil najprej rektor misijonskega območja San Francisco Borja,¹¹⁶ potem pa vizitator za Sonoro.

Leta 1715, ko je bil v vlogi vizitatorja neposredna vez med misijoni Sonore in sedežem province, so se njegove pristojnosti močno povečale. Vizitatorja je imenoval provincial, njegova naloga pa je bila, kot pove ime, »obiskovati« misijone – spremljati

114 1 *arroba* = 11 ali 12 kg, skupaj torej 80 kg.

115 Ni jasno, za kakšno postavko gre.

116 Stanonik (1986) piše, da je bil okoli 1707 *mogoče* rektor Rektorata San Francisco Borja: »It is possible that he was around the year 1707 Rector of the Rectorate San Francisco Borja, keeping seat at Arivechi.« Gutiérrez Casillas (1977) in Hausberger (1993) navajata kot rektorja (s sedežem v Mátapu) med 1707 in 1708 Adama Gilga.

in nadzorovati njihovo delovanje. Pri tem zelo naporsem in odgovornem delu se je moral vizitator ukvarjati tudi z zelo banalnimi zadevami. Aprila 1715 je, denimo, Kappus prejel pismi dveh misijonarjev, Juana de Avendaña in Luisa Velarda, ki ga v njih seznanjata z nesoglasjem med njima glede namembnosti 100 pesov, ki jih je prejel misijon Nuestra Señora de los Dolores.¹¹⁷ Avendaño, ki je medtem odšel v drug misijon, je razumel, da je znesek namenjen njemu, Velarde pa trdi, da naj bi s tem denarjem kupili krizmo, in prosi vizitatorja, naj po svoji presoji reši nastalo težavo. Kappus sporu očitno ni namenjal prevelike pozornosti – 21. maja 1715 je prokuratorju zelo pragmatično predlagal, naj sporni znesek razdeli med oba pritožnika (Slika 23):

Moj oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Priloženi pismi, eno od očeta Luisa Velarda, ki služi v Doloresu, in drugo od očeta Juana de Avendaña, ki služi v Onapi, vsebujeta nesoglasje glede ne vem katerih 100 pesov. In ker sta to prepustila MOJI presoji in ukrepanju, naj Vaša Reverenca, prosim, preseka na pol ta spor, tako da se teh 100 pesov razdeli na dvoje, 50 pesov naj se zaračuna enemu, drugih 50 pa drugemu. In mir besedi. *Vale*.¹¹⁸

Bacanora, 21. maja [1]715. leta

Vdani služabnik in brat Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

Isto razsodbo je pripisal tudi na konec priloženega Velardovega pisma brez datuma in podatka o kraju (Slika 24c):

Moj oče generalni prokurator

Glede na moje videnje nesoglasja o 100 pesih, naj jih Vaša Reverenca zaračuna 50 očetu Velardu, drugih 50 pa očetu Avendañu, in tako naj bo poravnano to nesoglasje.

Marko Anton Kappus

117 Juan de Avendaño je prišel v Dolores leta 1713, ko je nasledil Eusebia Francisca Kina (umrl leta 1711), leta 1714 pa ga je zamenjal Luis Velarde in ostal tam 23 let (Gómez Padilla, 2009, 213, op. 191; 225, op. 23).

118 Zdrav ostani.

Dopise, ki so posvečeni samo finančnim informacijam, navajamo v celoti, iz drugih pa samo odlomke, ki se nanašajo na to temo. Po vsebini se ta poročila minimalno razlikujejo, vseskozi ponavljajo tehnične in logistične informacije, a jih vseeno predstavljamo, saj prikažejo, kako pomembna je bila ta dejavnost in kako zelo natančno so misijonarji vodili evidenco, koliko sredstev imajo v dobrem ali koliko jih dolgujejo za poplačilo naročil in obvezni prispevek.

Arivechi, 25. marec 1707 (Slika 5a):

Moj oče generalni prokurator Juan de Iturberroaga
P. C.

Ker sem včeraj prejel novico o dobri priložnosti za odpremo v México, odgovarjam na Vaši dve pismi, eno s 27. avgusta in drugo z 10. oktobra lani [1706]. Takoj ko sem ju prejel od Vaše Reverence, sem poslal v misijon očeta Antonia Leala¹¹⁹ sla s pismom, v katerem sem ga seznanil z natančnimi navodili, ki mi jih je poslala Vaša Reverenca, in prenesel pozdrave in zahvale za to, kar je njegova reverenca poslala Vaši Reverenci po Atanasiju, in z dopolnilom, ki ga je Vaša Reverenca naslovil na njegovo reverenco, in odgovoril mi je, da bo zagotovo imel pripravljeno srebro, ko bo prišel Atanasio, in da ga bo takoj poslal. Isto pravim jaz, da bom prav tako to storil nemudoma, takoj ko pride Atanasio, o katerem nimamo novic, ne o naročilnicah, in še vedno ne vemo, kdaj bo prispel v to provinco. [...]

Arivechi, 18. maj 1707 (Slika 9a):

[...] Atanasiju bom izročil 157 pesov in 3 reale, ki jih, kakor me obvešča Vaša Reverenca, dolgujem Uradu province za dobavo blaga za letošnje leto. Poleg tega bo odnesel najmanj 400 pesov kot predujem za to, za kar zaprošam v tej naročilnici, in če mi jo Vaša Reverenca izvoli poslati v celoti in kakor prosim, naj se Vaša Reverenca zanese, da bom točno poravnal plačilo, kajti četudi bi znašalo tisoč pesov in jih jaz ne bi imel, imam zelo cenjene prijatelje, ki bi mi, če bi potreboval, posodili, kolikor bi hotel. [...]

Arivechi, 28. junij 1707 (Slika 10a):

119 Antonio Leal je bil tesen Kinov prijatelj in eden od vizitatorjev v času njegovih ekspedicij.

Očetu generalnemu prokuratorju Juanu de Iturberroagi
P. C.

Vaša Reverenca je verjetno že prejela drugi dve moji pismi in naročilnico, na katero se sklicujem. In zdaj pošiljam v preizkus [v kovnico] 119 mark srebra. In Atanasiju sem naročil, naj Vaši Reverenci izroči srebro dosledno, v skladu s potrdilom, ki ga bo dal overitelj teže, deleža vsebnosti srebra in vrednosti preizkušane palice, in Vaša Reverenca mi bo zapisala [v dobro] znesek pesov, pri čemer naj se plača 157 pesov 3 reale, kolikor dolgujem Uradu province, *item* drugih 268 pesov na račun očeta Andrésa de Lisardija, kar znese 425 pesov in 3 reale, ki jih je treba odšteti od srebra, ki ga pošiljam, ostalo pa mi bo Vaša Reverenca zapisala na račun za naročilnico, ki jo pošiljam zdaj za to leto.

Lani vam Atanasio, kot kaže, ni v celoti izročil denarja od dveh palic, ki sta bili preverjeni in obdavčeni¹²⁰ v Guadiani, saj mi Vaša Reverenca v pismu z 20. decembra 1706 pravi, da ji je Atanasio izročil tisoč petsto triintrideset pesov in pet realov; glede na potrdilo cenilca za dve preverjeni in obdavčeni palici je manjkalo 84 pesov, ker je bila ena palica po drugem potrdilu cenilca po plačilu vseh obveznosti vredna 820 pesov in 4 reale, druga palica pa 797 pesov in 1 real, torej sta obe palici znesli 1617 pesov in 5 realov, Vaša Reverenca pa mi je zapisala [na račun] samo 1533 pesov in 5 realov, torej mi je treba zapisati 84 pesov ali pa naj jih Vaša Reverenca odbije Atanasiju od transportnih stroškov za letošnjo naročilnico blaga, ki ga mora pripeljati. In tako bo v prihodnje skrbneje izročal srebro, da ne bi več prihajalo do podobnih oškodovanj. [...]

Arivechi, 30. junij 1707 (Slika 11a):

Moj oče generalni prokurator Juan de Iturberroaga
P. C.

Po tem, ko je Atanasio že krenil na pot, pošilja oče Andrés de Lisardi še drugih 18 pesov in 1 *tomín*,¹²¹ da bi šli z njegovim preostalim srebrom, a sem to že odpremil in naročil meritev in zdaj ni mogoče prekrivati drugega z drugim,

120 Šp. *quintadas*, to pomeni, da so od njih odtegnili pristojbine v vrednosti ene petine (*quinta*).

121 Tukaj sta utežni meri *peso* in *tomín*. 1 *peso* je v tistem času ustrezal 25,6 g srebra, *tomín* pa nekaj več kot pol grama (Ortega Noriega, 2010, 51).

ne da bi povzročili zmedo v pismih in računih. Kljub vsemu pošiljam 18 pesov in 1 *tomín* srebra, kar je 16 pesov v realih, s slom za Atanasiem, in mu pišem, naj Vaši Reverenci v Méxicu izroči teh 16 pesov, Vaša Reverenca pa naj jih zapiše očetu Andrésu de Lisardiju skupaj z 268 pesi, ki jih pošiljam, kakor pišem Vaši Reverenci v prejšnjem pismu. Naj naš Gospod še mnoga leta varuje zdravje in življenje Vaše Reverence. Aribetzi, 30. junij [1]707.

Vdani služabnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

Arivechi, 16. april 1712 (Sliki 14a in 14b):

Moj oče generalni prokurator Cristóbal de Laris
P. C.

Ob novici, ki sem jo prejel od očeta rektorja Juana Venture Ferrerja, on pa jo je prejel s pismom očeta provinciala Antonia Xardóna, da je Vaša Reverenca nastopila funkcijo generalnega prokuratorja province, sebi in vsem drugim očetom misijonarjem voščim in čestitam za veliko ljubezen in prijaznost Vaše Reverence, o kateri vedo povedati vsi, ki so imeli srečo, da so spoznali Vašo Reverenco, katere ukazom se seveda ponujam z vdano voljo za vse, s čimer bi Vaša Reverenca izvolila zaposliti mojo nepomembnost.

Ker nas je oče rektor Juan Ventura pozval, naj sestavimo in mu pošljemo naročilnice, se mi je ponudila priložnost, da pošljem Vaši Reverenci kopijo ali prepis svoje naročilnice, ki jo bo njegova reverenca skupaj s preostalimi odpremila v México. Ker po navadi pridejo prepozno zaradi zamud tistega, ki jih nosi, sem namreč želel poslati svojo naročilnico vnaprej prek Parrala kot druge poti, za katero se mi je ponudila dobra prilika. Gre za isto [naročilnico], ki potuje z zgoraj omenjenim rektorjem Juanom Venturo, oziroma za njen dobesedni prepis.

Uradu province dolgujem 164 pesov za pošiljko blaga, ki mi jo je z zadnjo odpremo miloščin namenil oče Juan de Hurtasum,¹²² in pošiljam v kovnico Real de los Frailes 120 mark srebra, da se izmerjeno in obdavčeno izroči Vaši Reverenci, in od tega naj se izplača Vaša Reverenca, za ostalo pa mi Vaša Reverenca izvoli poslati to, za kar zaprošam v naročilnici, in če predvidimo, da mi Vaša Reverenca odpošlje vse, za kar zaprošam, bom Uradu province ostal

122 Juan de Hurtasum (1666–1732) je bil predhodnik Cristóbala de Larisa na mestu generalnega prokuratorja.

dolžan precej pesov, ki jih bom z vso točnostjo plačal prihodnje leto. Vaša Reverenca naj v vsem stori in ravna, kakor ji najbolj ustreza. In ker moram pisati Vaši Reverenci z odpremo srebra prek Real de los Frailesa in po obali, ne bom več utrujal Vaše Reverence. Prosim Našega Gospoda, naj Vaši Reverenci nakloni veliko zdravja in življenja, da bomo še veliko let uživali ljubezen Vaše Reverence, ki se ji priporočam v spomin pri svetih mašah.

Aribetzi, 16. april 1712. leta.

Vdani služabnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

Bacanora, 11. maj 1712 (Slika 16a):

Moj oče generalni prokurator Cristóbal de Laris
P. C.

Po navodilih Vaše Reverence sem pisal prek Parrala in Guadiane in Vaši Reverenci ob tej priložnosti poslal prepis seznama stvari, za katere zaprošam, sodeč, da bosta po oni poti moje pismo in naročilnica, ki ju zdaj skupaj z drugimi [naročilnicami] in srebrom očetov nosi Marcos de Graxiola, hitreje prišla v roke Vaše Reverence. Z omenjenim [Graxiolo] pošiljam 126 mark srebra, da ga bo, ko ga bodo preverili v Los Alamosu, odnesel v Méxicu in ga izročil Vaši Reverenci. Iz tega naj si Vaša Reverenca izplača to, s čimer me je oskrbel oče Juan de Hurtasum z odpremo zadnje miloščine, kar je 164 pesov in 6 realov, za preostanek pa naj mi Vaša Reverenca, prosim, pošlje z mojo miloščino to, za kar zaprošam v naročilnici. Če mi Vaša Reverenca to pošlje v celoti, že vidim, da bom ostal dolžan, toda prav tako zagotavljam Vaši Reverenci, da bom vse, s čimer me bo Vaša Reverenca oskrbela, plačal z vso točnostjo, glede tega je lahko Vaša Reverenca gotova in prepričana. Vašo Reverenco prosim, naj mi dostavi, kar prosim v naročilnici, po tistem, ki bo Vaši Reverenci izročil srebro, to je Marcos de Graxiola, ki se je ponudil, da prinese miloščine očetov iz province Sonora v Mátape, pri čemer bo v Méxicu prejel plačilo za transport po 3 pese 4 *tomíne* za *arrobo*, in ne po 4 pese, kolikor se je plačevalo do zdaj. S tem se bodo pri vsaki *arrobi* prihranili 4 reali, kar je zelo ugoden dogovor za vse očete misijonarje v tej provinci Sonori. [...]

Bacanora, 17. maj 1712 (Slika 17a):

[...] Z Marcosom Graxiolo pošiljam v kovnico v Real de los Alamos sto enajst mark [srebra], da ga, ko bo srebro preverjeno in obdavčeno, odnese v México in izroči Vaši Reverenci za mojo naročilnico, ki sem jo pred dnevi poslal očetu rektorju Juanu Venturi Ferrerju in jo prav tako nosi Marcos Graxiola; je nekoliko obsežnejša v odnosu na srebro, ki ga pošiljam, ker mi nekdo ni izročil 50 mark zaradi težav v rudniku,¹²³ ki mnogokrat spremenijo naslednji teden v naslednji mesec. Toda Vaša Reverenca je lahko gotova, da bo, če mi pošlje vse, za kar zaprošam v naročilnici, prihodnje leto vse z vso točnostjo plačano. [...]

Arivechi, 26. april 1714 (Slika 19):

Moj ljubljeni oče generalni prokurator Cristóbal de Laris
P. C.

Prejel sem Vaše pismo in svojo miloščino, zelo hvaležen za uslugo za pošiljko blaga, ki mi jo je Vaša Reverenca izvolila pripraviti, in pošiljam z Marcosom de Gaxiolo 94 mark 4 [*]¹²⁴ srebra v preverbo ter posebej še srebro za plačilo petine in preostalih pristojbin; od tega srebra oddvajam za očeta Pedra Protha 363 pesov 4 reale, ki naj jih Vaša Reverenca zapiše na račun njegove reverence, ostalo gre na moj račun.

Z mojo naročilnico, ki jo zdaj prinaša Marcos Gaxiola, potuje tudi manjša naročilnica za okraj Onapa, ki je od septembra brez očeta in nima ničesar, in ga jaz oskrbujem in nadomeščam očeta od oktobra, in da ne bi vedno nosil s seboj vsega potrebnega, prosim Vašo Reverenco, naj mi pošlje, kar zaprošam v omenjeni naročilnici za omenjeni okraj Onapa. Zelo bom hvaležen Vaši Reverenci za to dobro delo. In vdano se izročam ukazom Vaše Reverence, katere zdravje in življenje naj varuje Naš Gospod mnoga leta. Aribetzi, 26. aprila [1]714. leta.

Ponižni služabnik Vaše Reverence
Marko Anton Kappus

123 Glej pogl. 2.4.4.

124 Morda *tomínes*.

Ohranila sta se dva posredna zapisa, ki nazorno prikazujeta, kako so na Misijski prokuri vodili evidenco o nakupih blaga iz naročilnic in o cenah zanj ter nakupljeno blago nato izročali mulvodcem. Prvi dokument je sestavil generalni prokurator Juan de San Martín leta 1714 in se nanaša na Kappusov seznam, ki ga je poslal leta 1713 San Martínovemu predhodniku Cristóbalu de Larisu.¹²⁵ Generalni prokurator najprej zabeleži priliv: 300 pesov miloščine in več kot dvakrat več, 789 pesov, od srebra, ki ga je Kappus poslal po Marcosu Gaxioli.¹²⁶ Nato prepíše vse postavke iz Kappusove naročilnice in pred vsako, ki jo je pri-skrbel, naredi križec [+], v desnem stolpcu pa doda ceno. Seštevek pokaže, da ob plačilu vsega naročenega in transportnih stroškov ostane za provinco 155 pesov in 1 real (Slika 20).

Drugi dokument je primer prevzemnice (*conocimiento*), ki so jo morali na sede-žu province ob prevzemu blaga podpisati mulvodci in skladno z njo dostaviti vse stvari misijonarjem. Nanaša se na Kappusovi naročilnici iz leta 1715,¹²⁷ napisana pa je bila 26. oktobra 1715. V njej je popisano vse, kar je Kappus naročil (razen mašnih knjižic in pratik ter plašča). Besedilo je napisal generalni proku-rator Juan de San Martín,¹²⁸ mulvodec se je samo (okorno) podpisal: Marcos Gagiola (Slika 32).

2.4.3 Transport

Kljub natančnosti in varovalom na eni in drugi strani so se pogosto pojavlja-la neskladja med naročenimi in dostavljenimi stvarmi, tako da so patri včasih ostali brez česa, kar so naročili (in nujno potrebovali). Vzrokov za to je bilo več: v prestolnici vsega naročenega ni bilo vedno mogoče kupiti (predvsem dostava uvoženih izdelkov z ladjami je včasih zamujala), blago se je lahko poškodovalo med natovarjanjem ali na dolgi poti do misijonov, lahko pa je bilo krivo tudi okoriščanje prevoznikov.

Kappus se v enem od pisem, ki jih je poslal leta 1715,¹²⁹ pritoži o dveh predmetih, ki ju je prejel tako poškodovana, da ju ni mogoče uporabiti. Najprej je to redovniški klobuk, ki »je prišel tako izmaličen, da je bil videti kot oglat kolač in mu ni mogoče dati oblike klobuka«, nato pa zaboj stekleničk, ki so vse brez pokrovčka, »tako da so nekatere prišle več kot do polovice prazne« (Sliki 27a in 27b). Ob drugi pošiljki, 21. maja istega leta, pa ugotavlja, da se je po poti izgubilo precej sladkorja.

125 Glej str. 132–133 in Sliki 18a ter 18b.

126 Prokurator zapiše Gragiola.

127 Glej str. 133–135 in Slike 28 ter 29a–c.

128 Podpisa ni, a pisava je enaka kot v dokumentih na Slikah 20 in 21a–21c.

129 Glej prevod celega pisma v pogl. 2.4.4.

Pismo prokuratorju s 6. maja 1715 je skoraj v celoti posvečeno nevšečnostim, povezanim s transportom. Kappus je več let prej, 28. junija 1707,¹³⁰ izrazil dvom o poštenosti mulvodca Atanasia, saj je ugotavljal, da prejšnje leto prokuratorju ni izročil vsega denarja od srebra, ki mu ga je poslal po njem. Predlagal je, naj prokurator razliko 84 pesov Atanasiu odšteje od plačila transportnih stroškov pri takratni pošiljki, »in tako bo v prihodnje skrbneje izročal srebro, da ne bi več prihajalo do podobnih oškodovanj«. In še pred tem, [18. maja?] 1707, je prokuratorja prosil, naj poskrbi, da bodo njegove pošiljke dobro zavarovane (Slika 8c): »Zaboji, ki jih bo Vaša Reverenca kupila zame ter za pripravo in dostavo stvari, za katere zaprošam, naj bodo dobri in z dobrimi ključavnicami in ključi, tudi če stanejo nekaj pesov več, zelo vam bom hvaležen.« Nezanosljivega mulvodca so nemara zamenjali. Dejstvo je, da leta 1709 opravlja transport Nicolás Garcíá, od 1712 do 1716 pa poleg njega še Marcos Gaxiola.¹³¹ Kot je mogoče razumeti iz tokratnega pisma, tudi Gaxiola ni bil idealen, a čeprav ni manjkalo drugih kandidatov za to delo, se je Kappus, takrat že v vlogi vizitatorja, raje previdno odločil, da obdrži preverjenega človeka, da ne bi prišli z dežja pod kap. A vizitator poleg samoljubja in pohlepa mulvodcev, ki da gledajo le na lastno korist, opozori na po njegovem poglavitni vzrok za napake v evidencah in za poškodbe blaga: preveliko priganjanje ob natovarjanju in prekratk čas, ki se prevoznikom odobri za prihod na cilj. Slikovito opiše še resignacijo patrov, ki se zavedajo, da bi bilo vsakršno prerekanje zaradi poškodovanega blaga nesmiselno. Prokuratorju položi na srce, naj nameni odpravi blaga več časa, prav tako pa več pozornosti uskladitvi prevzemnic in seznamov poslanega. Poroča še o težavah s presežkom karamelnega mlečnega namaza in čisto na koncu izrecno zaprosi, naj bo čokolada, ki jo bo poslal, res dobra, četudi nekoliko dražja; k tej podrobnosti se bomo še vrnili (Slike 22a–22c):

Moj dragi oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

To [pismo] pošiljam po don Diegu Alvérezu, ki mi pravi, da se odpravlja proti Guadalajari, s čimer se mi ponuja dobra priložnost pred Gaxiolovim odhodom, in sporočam Vaši Reverenci, da je omenjeni Gaxiola že izročil miloščine in pošiljke in se vrača po tiste za prihodnje leto. Čeprav je bilo več pretendentov za prevoz naših miloščin, se mi namreč še ni zdelo primerno, da bi ga zamenjali, ker se bojim, da nam ne bi šlo pri dobavah z novim

130 Glej zgoraj str. 148.

131 V pismih je priimek včasih zapisan Gaxiola, včasih pa Graxiola ali de Graxiola. V spremnem besedilu pišem o Gaxiola.

mulovodcem slabše, saj nas izkušnje učijo, da ima vsak svoje pomanjkljivosti, *nam vitiiis nemo sine nascitur: optimus ille est, qui minimis urgetur*.¹³² Gaxiolo in njegove napake že poznamo in jih je zaradi njegove dobre narave mogoče delno tolerirati, za napake drugih, ki jih ne poznamo, pa ne vemo, in ne moremo vedeti, kaj bi se nam lahko zgodilo z njimi.¹³³

Dobro vidim in vem, da vsi, ker so nenasitno lakomni in hlepijo po tem, da bi čim več zaslužili, nagrmdijo, samo da je, kolikor lahko, in da je prvi cilj, ki mu sledijo, njihova korist: prvo pravilo in vzgib samoljubja in pohlepa. In čeprav Gaxiola, tako kot nobeden, ni brez te pregrehe, je poslušne narave, in ko sprejme moč razuma in če se z njim ravna prijazno, to upošteva in se prilagodi in poskuša ugoditi in ustreči, česar drugače mnogokrat ni mogoče doseči ne zlepa ne zgrda, hočem reči, ne z ljubeznijo ne s strogostjo.

Vsi mulovodci, kar jih je bilo, brez izjeme, vsi so se vedno pritoževali, kako grobo jih v Méxicu priganjajo ob predaji miloščin. Zato ne mine leto, da ne bi prihajalo do poškodb in da bi se prevzemnice v vsem ujemale s sezname in da bi blago prišlo v dobrem stanju, ker je zaradi naglice ob predaji v Méxicu mulovodec zmeden in v pomanjkanju časa vse nagrmda in veliko stvari namesti neustrezno in pridejo poškodovane, če ne v celoti, delno. In nazadnje vse te poškodbe padejo na misijonarja, ker se ne prereka zaradi toliko pokvarjenih reči, saj je iluzorno, da bi odštel od plačila tisto, kar pride v slabem stanju. Poleg tega nimajo vsi takšnega značaja, da bi se prerekali zaradi tolikšnih poškodb, in jih raje dopuščajo, kakor da bi se v nestrpnosti razjezili, in kljub temu ne dosegli učinka. Tudi če mulovodec nadomesti poškodovano z enakovrednim, ga namreč ne more v isti dobrini, ker te reči ali blaga tukaj po navadi najbrž ni.

Vaša Reverenca naj – ker je, kdor je, in ker sem prepričan o njeni veliki ljubezni in prijateljstvu, ki sva si ju vedno izkazovala –, prosim, ob predajah [miloščin] odmeri mulovodcu več časa, da ne bo hitel z natovarjanjem, saj bo zaradi dneva ali dveh več, kolikor traja predaja, počasneje naložil [cerkveno] okrasje in blago, ki nam ju mora prinesiti, in bosta prišli v boljšem stanju in bo dober izid nam v prid in zadovoljstvo. Poleg tega se bo tako izognilo mnogim napakam v prevzemnicah v odnosu na sezname, saj Vaša Reverenca ve, da je mulovodec dolžan dostaviti to, kar podpiše, ne pa to, kar pravi seznam, ki ga ne podpiše. Več očetom so se letos zgodile takšne napake, tudi meni. Na seznamu mi je namreč Vaša Reverenca zapisala 2 *arrobi* riža, ki pa ga na prevzemnici ni.

132 Nihče se ne rodi brez napak, najboljši je tisti, ki jih ima najmanj (Horacij, Liber sermonum, 1.3.68-69).

133 Gaxiolove dobre lastnosti na podoben način ponovno omeni v enem od treh pisem, ki jih je poslal 21. maja istega leta (Slika 25).

Enako na drugem seznamu Vaša Reverenca zapiše 2 funta žafrana, pa ga v dobavnici ni, niti 118 vatlov *sayala*, niti 3 funtov popra, ki sta na seznamu. S počasnejšo in bolj umirjeno predajo [blaga] se bomo izognili tem pomotam in drugim napakam, ki jih prinaša s seboj naglica.

Dva zaboja čokolade, 2 *tercia* sladkorja in dva zaboja *cajet*¹³⁴ je Gaxiola prinesel do Onabasa, češ da na poti ni mogel prodati nič od tega; zato sem poslal v Onabas po to pošiljko Vaše Reverence, in čeprav sem se v pogovoru z očeti počasi prepričal, da se bosta čokolada in sladkor lahko prodala, glede dveh zabojev *cajet* – *hic labor hoc opus*,¹³⁵ kajti če jih naši kupijo pol ducata, se jim zdi, da imajo tega proizvoda čez in čez. In več tistih, ki sem jim jih ponujal, mi je odgovorilo, da *cajet* ne jedo. Tudi med svetnimi [duhovniki], ki sem jim jih ponudil za veliko noč, ni bilo nobenega, ki bi jih kupil vsaj ducat ali pa še manj, čeprav sem jih ponudil po 1 peso za vsako. In ker se, bolj ko se zavlačuje s prodajo, bolj strdijo in so manj okusne, ne vem, kaj naj naredim; če bi bile sladkor, bi bila druga pesem.

Isto velja za druga dva zaboja *cajet*, ki ju je poslal oče Roque in me prosil, naj jih spravim v obtok. In naročil sem očetu Josephu [Joséju] Guerreru, ki je v Onabasu, naj poskuša v Río Chicu in Potreru, pa mi že v treh pismih pravi, da ni nikogar, ki bi jih hotel kupiti po 1 peso, ker je prišlo letos v ta dva reala veliko sladkarij, tako *cajet* kot vložnega sadja, tega je prišel konvoj iz Cosalája,¹³⁶ in zelo poceni. Tako je z vsem tem veliko dela, skrbi in težav, ker ne gre za izdelke, ki bi jih bilo mogoče hraniti in prodati, ko bi človek želel, niti svetnim ni veliko do njih, razen če jim jih ne daš skoraj zastonj. In o naših mi ni treba izgubljeni besed, saj jih Vaša Reverenca pozna, da takšne proizvode ali delajo doma ali se ne zmenijo zanje, razen če jim jih ne podariš.

Raznašalcu bom naročil, naj se oglasi pri Gaxioli v Río Chicu, če pa ne bi bil tam, tedaj v Álamosu, in če hoče poslati naročilnice, naj jih pošlje naprej z don Diegom, iz Guadalajare pa jih bo lahko v México potem poslal oče Roque in bodo prišle pravočasno v roke Vaše Reverence, ki jo tukaj že vnaprej seznanjam v zvezi s čokolado za očete. Vaša Reverenca naj ne pomišlja očetom zaračunati čokolado nekoliko več, a naj bo dobra *in re et non in voce*,¹³⁷ če bo imela več cimeta, in tega dobrega, bo [dobra] in vsi očetje bodo zelo hvaležni Vaši Reverenci; če nam zdaj Vaša Reverenca zaračunava fino čokolado

134 Glej op. 112.

135 To je težko delo, to je podvig (Vergilij, Eneida, 6. knjiga, v. 129).

136 Kraj v Sinaloi.

137 Dejansko in ne (le) po imenu.

po 10 pesov za *arrobo*, naj bo še bolj fina in jo Vaša Reverenca zaračuna po 12 pesov za *arrobo* ali kakor se bo Vaši Reverenci zdelo boljše. Samo ob pripombi, naj bo cimet, ki se ji bo dodal, priča kakovosti in dober kakav [sic]. To je za zdaj dovolj. Po Gaxioli bom ponovno pisal. *Vale*.

Bacanora, 6. maj [1]715. leta

Zelo vdan služabnik in brat Vaše Reverence in vse *ex corde*.¹³⁸

Marko Anton Kappus

Podoben poziv k učinkovitejšemu transportu je poslal še nekajkrat, prvič dva tedna pozneje, 21. maja 1715, v dveh pismih (Slike 25 in 26a–26c).

Moj dragi oče generalni prokurator Juan de San Martín

P. C.

Te vrstice so namenjene samo priporočitvi Marcosa Graxiole Vaši Reverenci. Glede na to, da zaenkrat še ni načina, da bi lahko drugače uredili prevoz miloščin, je treba malo potrpeti, in kakor sem Vaši Reverenci že sugeriral v drugem svojem pismu, ga vsaj poznamo in je zelo poslušne in obvladljive narave, in ne za vsako ceno prepirljiv v stvareh, ki gredo proti razumu, kakor se nam je zgodilo z drugimi mulovodci. Vaši Reverenci bom hvaležen za vso naklonjenost in dobro ravnanje, ki mu ju bo izkazala. Upam tudi, da z njegove strani ne bosta umanjali pozornost in skrb za izpolnitev vsega, kar je njegova obveza, in tukaj ponavljam prošnjo, naj Vaša Reverenca izvoli za dostavo miloščin odmeriti malo več časa, da se izognemo pomotam in površnemu natovarjanju blaga, ki se potem poškoduje. In ne bom kratil časa quia scribo amanti.¹³⁹ *Vale*. Bacanora, 21. maja [1]715. leta.

/Pri strani podpis:/ Tuus Marcus Antonius¹⁴⁰

V drugem pismu predlaga konkretno logistično izboljšavo. V Méxicu naj bi najeli dodatnega sla, ki bi odšel hkrati z Gaxiolo in odnesel sezname kupljenega blaga,

138 Iz srca.

139 Ker pišem dragi osebi.

140 Latinizirana oblika imena se v španskih pismih pojavi samo dvakrat (še v pismu Bacanora, 25. maj 1715, Slika 30b).

prevzemnice, pisma in mašne knjižice za tekoče leto v Guadalajaro, od tam pa bi jih tamkajšnji pater Roque de Iragorri z drugim slom poslal naprej proti Sonori, vsaj do Sinaloe. Tako bi misijonarji veliko prej dobili informacijo o pošiljki in mašne knjižice, ki jih drugače vedno dobijo z zamudo. Za to so misijonarji, razen enega dvomljivca, »ki pravi, da ne bomo dosegli, kar želimo«, že zbrali 100 pesov za plačilo slov, sam pa je pripravljen doplačati še več, če bi bilo treba: »In če pesi, ki so jih zbrali patri za ta namen, ne bodo dovolj, vzamem v svoje breme in na svoj račun, kolikor bi manjkalo za plačilo slov.« Predlog še dvakrat ponovi. Najprej štiri dni pozneje, 25. maja 1715 (Slika 30b):

[...] In tukaj ponavljam prošnjo, ki sem jo naslovil na Vašo Reverenco v drugem pismu, ki sem ga že izročil Marcosu de Gaxioli, in sicer, naj si Vaša Reverenca vzame k srcu skrb za napotitev sla s seznamami, prevzemnicami, mašnimi knjižicami in pismi do Guadalajare, kjer naj vse to skupaj izroči očetu Roqueju de Iragorriju, kateremu bom pisal, naj ima pripravljenega drugega sla, da ga bo, ko dobi pošiljko seznamov in knjižic in preostalega, napotil v Sinaloo ali Conicari. In vem, da bo oče Roque tako storil. In ne morem dvomiti o učinkovitosti in ljubezni Vaše Reverence, da bo tudi tako storila, kakor jo prosim. In plačilo sla od Méxica do Guadalajare naj da Vaša Reverenca na moj račun, če takrat ne bi bilo zanesljive in takojšnje priložnosti za Guadalajaro. Vaša Reverenca bo to opravila bolje, kot jo jaz lahko prosim in ji naročim, in zato bom rekel samo še, da bom Vaši Reverenci iz srca hvaležen za to uslugo. *Vale. Pater mi dilectissime.*¹⁴¹

Aribetzi, 25. maja [1]715. leta

Tuus Marcus Antonius Kappus

Mesec zatem, 26. junija 1715, spet skoraj dobesedno, le da doda še opazko o zadržanosti nekaterih kolegov (Slika 31b): »Ne manjka Tomažev, ki ne verjamejo, da mi bo uspelo pri Vaši Reverenci.« A Juan de San Martín je nasvet očitno upošteval, saj mu je Kappus naslednje leto, 24. januarja 1716, sporočil, da je prejel pisma in sezname stvari iz prihajajoče pošiljke (Slika 33a).

141 Nad vse mi dragi oče.

2.4.4 Finančne težave

Od pomladi 1715 Marko Anton Kappus vse bolj odkrito toži o velikih finančnih težavah. Vzrokov za nastalo situacijo je več in ne zadevajo samo sonorskih misijonov, temveč kažejo na splošno ekonomsko krizo tako v jezuitski provinci kot v kolonialnem gospodarskem sistemu. Na eni strani španska krona zaradi (notranje)politične situacije – vojne, predvsem nasledstvena, po kateri so španski prestol zasedli Burboni – čedalje bolj neredno pošilja sredstva za misijone,¹⁴² zato miloščine zamujajo, na drugi strani pa španski lastniki rudnikov – zaradi upada proizvodnje in samopašnosti lokalnih funkcionarjev, ki se mimo kraljevih zakonov okoriščajo z donosi obratov (Ortega Soto, 2010, 188), ne plačujejo več storitev in blaga.

Kappus je že leta 1713 omenil izpad plačila za prodane dobrine, ko je 17. maja prokuratorju Juanu de San Martínu utemeljil, zakaj pošilja malo manj srebra (Slika 17a): »[Naročilnica] je nekoliko bolj obsežna v odnosu na srebro, ki ga pošiljam, ker mi nekdo ni izročil 50 mark [srebra] zaradi težav v rudniku, ki mnogokrat spremenijo naslednji teden v naslednji mesec.« Dve leti pozneje se mora, da lahko zbere dovolj sredstev za plačilo naročenega blaga, celo zadolžiti. Nekaj bo dobil tudi od dobrotnika, pomembnega podpornika misijonskega delovanja, markiza Villapuenta de la Peñe.¹⁴³ O tem piše generalnemu prokuratorju 21. maja 1715 (Slika 26a):

Moj ljubljeni oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Ob pošiljkah Vaše Reverence sem se znašel v veliki stiski, saj je razen nekaj izbranih dobrin, ki sta jih vzela oče rektor Daniel Januske in oče Francisco Javier Door, vse drugo ostalo tukaj. In da se ne bi izneveril dobrim odnosom z Vašo Reverenco, sem si od organista don Pedra Berzia izposodil 125 mark srebra in zaradi jasnosti tukaj navajam zneske, ki se mi morajo zapisati na račun.

V meritev pošiljam 265 mark srebra, od katerih se mi zdi, da bo, ko bodo plačane dajatve, naneslo približno 1900 pesov; tukaj jih navajam samo zaradi jasnosti računa, po izmeritvi se bo natančno vedelo, torej pravim in beležim 1900 pesov, ki jih pošiljam.

142 Glej pogl. 2.4.5 in pismo Bacanora, 24. januar 1716 (Slika 33a).

143 O Villapuentu glej Sanchiz Ruiz, 2009.

Item 600 pesov, ki jih bo izročil markiz Villapiente po menici, ki jo prilagam.

Item 260 pesov, ki sem jih izročil očetu rektorju Danielu na račun Urada, kakor mi je naročila Vaša Reverenca [...].

Dodajam 300 pesov od kraljeve miloščine. Vsota priliva: 3060 pesov. [...]

A poskusi, da bi z izposojanjem in donacijami dobrotnikov zapolnil finančno luknjo, niso bili dovolj uspešni. Iz nedatiranega pisma je razvidno, da se je že tako skrb zbujujoče stanje le še poslabšalo. Da bi od prodanih dobrin v rudniku iztržil vsaj nekaj srebra, je močno znižal ceno, a zaradi spodletele pogodbe z lastnikom je ostal še brez tisto malo pričakovanega plačila. Ponovi, da si je izposodil od organista.¹⁴⁴ Za povrhu je njegovi vasi prizadela zelo slaba letina pšenice in koruze, tako da ne le da niso pridelali presežka, temveč je moral za to, da je zagotovil preživetje »nesrečnih Indijancev«, žito celo dokupiti. In ker provinci že tako veliko dolguje, se je odločil, da za to leto sploh ne bo poslal naročilnice. Potoži, da je to najhujše od 27 let življenja v misijonih. Malo mu je v tolažbo le dejstvo, da je v vasi dokončal zelo dober in zmogljiv mlin, a kaj, ko zaradi pomanjkanja žita ne more v polni meri opravljati svoje naloge. Na koncu pisma si generalnega prokuratorja, s katerim sta bila sicer dobra prijatelja, dovoli ošteti, da so bile v zadnji pošiljki blaga najrazličnejše pomanjkljivosti, predvsem zaradi slabo zaščitenege tovora, nekaj pa tudi zaradi prokuratorjeve površnosti. Poleg pomečkanega klobuka in stekleničk brez pokrovčka mu očita še, da mu je poslal neuporabne flavte. A kljub vsem očitkom pismo dobrohotno in duhovito zaključí z metaforo o uglasenem prijateljstvu (Sliki 27a in 27b):

Zaradi velikega bremena dolga provinci sem se odločil, da letos ne bom poslal naročilnice in ne bom zaprosil za nič. A ker potrebujem vrhnja oblačila, plašč in sutano pa tudi klobuk – tisti, ki mi ga je Vaša Reverenca poslala v miloščini, je namreč prišel tako izmaličen, da je bil videti kot oglat kolač in mu ni mogoče dati oblike klobuka –, prosim Vašo Reverenco, da mi, če je mogoče, pošlje to, kar navajam v tej naročilnici.¹⁴⁵

Lastnik rudnika v Potreru, stotnik Murieta, bi mi moral za ves april poslati 900 pesov za nekaj krav, telet, čredo, krotke konje in žrebeta, in vse zelo poceni, da bi le dobil omenjeni znesek. A preden mi ga je poslal, se je zakockal v Valdenebru in izgubil teh 900 pesov, ki jih je že imel pripravljene zame, in

144 O podobno neprijetni vlogi izposojevalca ponovno govori v zadnjem pismu.

145 Naročilnica se ni ohranila.

še drugih 300 ali 400 pesov, in tako sem ostal praznih rok, ker je zaradi te izgube odstopil od pogodbe.

Organist don Pedro Berzio mi je posodil 125 mark [srebra], in vse kar bom lahko izterjal od tistega, kar mi dolgujejo, bom poslal v meritev in naj se nato izroči Vaši Reverenci. O tem bom bolj jasno in podrobno pisal po Gaxioli. Naj se Vaša Reverenca ne čudi, da sem ostal brez denarja: v 27 letih službovanja v misijonih namreč zame še ni bilo težjega leta, kot je to. Še tisto malo pšenice, kar je je v teh dveh vaseh,¹⁴⁶ je propadlo, in vsa koruzna polja, tako cerkvena kot tista v lasti Indijancev ene in druge vasi, so šla v nič, tako da sem letos za preživetje nesrečnih Indijancev kupil 280 mernikov pšenice in koruze. Ta teden pa sem zaradi velike nuje kupil tri mernike koruze za 27 pesov srebra.

V uteho pa mi je, da sem tukaj v Bacanori dokončal zelo dober mlin, ki mi ga je naredil Cristóbal Mazón, in se je v njem že mlelo in bi se lahko zmlelo še veliko več, pa se zaradi pomanjkanja žita ni. V 24 urah zmelje dva tovara žita, ker sta kamna velika in zelo dobra, kolo pa ima 72 lopat.

Bog daj, da bi bilo to leto ugodnejše in bi nas dobroti Našega Gospoda pravočasno in dovolj obilno oskrbela z vodo in bo mogoče nadomestiti zamude.

Vaši Reverenci ne morem zamolčati prijateljske pritožbe. Kako in na kaj je Vaša Reverenca mislila, ko mi je poslala zaboj stekleničk brez navojnega pokrovčka? Čemu služijo stekleničke brez pokrovčka in zakaj so vse v zaboju brez njega? So kot hiša brez strehe ali škatla brez pokrova. In ker so bile brez pokrovčka, pa čeprav imajo lesen ali plutovinast čepek, prekrit s pergamentom, se je iz njih veliko razlilo, tako da so nekatere prišle več kot do polovice prazne in na grlih se je videlo, da je po poti vsebina tekla iz njih.

Pa sedmero piščali!¹⁴⁷ Vseh sedem je tenorskih, nobene sopranske ni med njimi,¹⁴⁸ nobene basovske,¹⁴⁹ nobene *chabebe*: če ni vsaj ena visoka in ena nizka, ne služijo niti ne morejo služiti. Zelo dobro se vidi, da Vaša Reverenca ni glasbenik, ko mi je poslala takšna glasbila, ki ničemur ne služijo in za katera ne vem, kaj naj z njimi, kot pravim, ker ne tvorijo triade.

A to ne bo razglasilo blagega tenorja najinega prijateljstva. *Iterum iterumque*¹⁵⁰ *Vale*.

146 Arivechi in Bacanora.

147 *chirimías*.

148 *tiplé*.

149 *bajón*.

150 *Znova in znova*.

2.4.5 Zadnja pisma

Zadnja ohranjena pisma so iz leta 1716 in jih je mogoče razumeti tudi kot sintezo tridesetletnih prizadevanj, uspehov in skrbi človeka, ki je posvetil življenje »delovanju za Božjo slavo in blagor bližnjih«. Dve sta datirani na isti dan, 24. januarja, eno pa poldrugo leto pred smrtjo, 15. maja.

Zadnja leta so bila za slovenskega misijonarja, ki je zdaj opravljal naloge vizitatorja, še posebej naporna. Čeprav je informacij osebne narave, ki bi razkrivale njegov značaj ali razpoloženje, v uradnih dokumentih komaj za vzorec, je med vrsticami mogoče razumeti, kako zelo so ga izčrpavala prizadevanja za uspešno gospodarjenje misijonov v težkih razmerah: finančne težave, slabe letine zaradi suše, nesoglasja z lastniki rudnikov, težave s transportom blaga itd. Tudi mlad ni bil več in pestile so ga zdravstvene težave. In samota, ne toliko fizična kot intelektualna. Jezuiti so bili visoko izobraženi, načitani, v misijonih pa so bili odtrgani od svojega kulturnega okolja in ljudi enake izobrazbene ravni. Čeprav so si med seboj dopisovali in se občasno srečevali, so preživljali dolga obdobja sami med »svojimi Indijanci«, ki jim v tem smislu niso mogli biti sogovorniki. Kako težko je tudi Kappus v oddaljenih krajih premagoval trenutke osamljenosti, si je na primer mogoče predstavljati ob robnem pripisu 17. maja 1713, v katerem generalnega prokuratorja Cristóbala de Larisa prosi, naj mu pošlje »nekaj časopisov iz tega in preteklega leta, da si bo[m] zamotil um v tej samoti« (Slika 17b). Podobno prošnjo naslovi spet 24. januarja 1716 na Juana de San Martína: »In če je na tej floti kaj časopisov, naj pridejo.« Prav tako je zanimiv dodatek na koncu tega pisma – prošnja za informacije o dveh jezuitskih misijonarjih na Kitajskem –, saj kaže na razsežnosti komunikacije znotraj jezuitske mreže tudi med najbolj oddaljenimi konci sveta (Slika 33b).¹⁵¹

Kappus se v tem pismu generalnemu prokuratorju Juanu de San Martínu sicer najprej zahvaljuje za pošiljko mašnih knjižic, seznamov in pisem, za katere je prejšnje leto zaprosil, naj pridejo po drugi poti in pred drugim tovorom. Njegovi vztrajni in podrobni napotki za izboljšanje logistike so očitno obrodili sadove. Nato odgovarja na sporočilo o nerednem financiranju iz Španije in razočarano komentira, da odhaja iz kolonije v Španijo neprimerno več bogastva, kot ga krona namenja za delovanje misijonske mreže, v nesrečah ladij, ki se potapljajo pod težo dragocenosti, pa vidi Božjo kazen in opomin tistim, ki »mižijo«. Nadeja se, da se bo s prihodom novega podkralja stanje izboljšalo.

151 V pismu z 28. maja 1709 je soroden primer, ko Kappus prepošilja na sedež province pismo drugega misijonarja, namenjeno na Sicilijo (Slika 12): »Priloženo pismo mi izroča oče Ignacio María Marino in je za Sicilijo in jaz ga priporočam Vaši Reverenci.«

Napove tudi, da skupaj s tem pismom pošilja še eno, v katerem podrobno pojasnjuje računovodsko neskladje oziroma prokuratorjevo napako v izračunu terjatve za dobavljeno blago. V resnici v njem pove še kaj več (Sliki 33a in 33b):

Moj oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Zahvaljujem se Vaši Reverenci za tako hitro pošiljko mašnih knjižic. Na dve je Vaša Reverenca nemara pozabila, kajti za očeta rektorja P. Protha in za očeta Montoyo jih med preostalimi ni bilo. Dobri Nicolás García, ki jih je prinesel, je tri dni po prihodu v Sinaloo umrl.

Prav tako se zelo zahvaljujem za pošiljko seznamov in pisem s slom do Guadalajare, od koder mi je oče Roque de Iragorri vse poslal z drugim slom.

Ob obvestilu Vaše Reverence o nadlogah, ki jih trpimo tako Urad province kot misijoni zaradi odrekanja miloščin in zamujenih plačil, sem se spomnil reka Inocenca XI., ki je v neki dolgi avdienci in pogovoru z našim očetom generalom Noyelom, ko je slišal za gorje, ki pesti Družbo, odgovoril z vzdihom, kaj naj rečem Vaši Reverenci (je rekel sveti papež), *Incidimus in mala tempora*.¹⁵² In zato morda želi Naš Gospod odpreti oči tistim, ki mižijo, in dopušča, da morje pogoltne celo floto z vsemi milijoni, ki jih prevaža, ker ima natovorjene toliko mrtve teže,¹⁵³ kolikor znaša vse, kar se zavrača misijonom, in se odpošilja v Španijo z desetino (*décima*) svetnih in redovnih duhovnikov; in Naš Gospod dopušča, da se nič od tega ne uresniči in da se skupaj s tem izgubijo še preostale dragocenosti. Bog bodi blagoslovljen in hvaljen za vse.

Takoj sem obvestil očete vizitatorskega območja o pismu očeta provinciala Alonsa de Arrivillage, ki nas v njem obvešča, kako se je njegova reverenca po priporočilu očetov svetovalcev odločila, da se odpove polovici vseh miloščin, ker ni upanja, da bi jih lahko dobili iz kraljeve zakladnice. Naj bo volja Našega Gospoda, da bi s prihodom novega gospoda podkralja Markiza de Valere, [*] *redeat post nubila Phoebus*.¹⁵⁴

Tukaj ne bom več na široko razpredal, ponovno bom pisal z Graxiolo, za katerega še vedno ne vemo, kje je in kdaj bo prišel.

152 V hude čase smo prišli.

153 Teža neizkoriščene zmogljivosti ladje.

154 Naj se po oblakih vrne sonce.

Prilagam še drugo pismo, ki se nanaša na knjigovodstvo, za bilanco in poračun vse jasno piše. Zraven sta tudi seznama iz lanskega leta, da bo Vaša Reverenca videla zadnje zneske z njenim lastnim podpisom in napako v mojo škodo za 192 pesov 5,5 reala, kakor bo Vaša Reverenca videla likvidirano v priloženem pismu.

Vaši Reverenci bom nadvse hvaležen, če me bo ob prvi priložnosti, ki se ji bo ponudila, obvestila, če je res, da je že bil kanoniziran naš blaženi Stanislav Kostka, in kaj je še novega iz Rima. In če je na tej floti kaj časopisov, naj pridejo. *Vale.*

Pater mi dilectissime [*]

Bacanora, 24. januar 1716. leta

Vdani služabnik in brat Vaše Reverence,
Marko Anton Kappus

Če je Vaša Reverenca dobila kakšno novico, v kakšnem stanju so misijoni Velike Kitajske, bom zelo hvaležen, če mi sporočite, ker že tri leta nisem dobil pisma od svojih dopisovalcev, očeta Pedra van Hama in očeta Engelberta Fridelija, morda sta umrla.¹⁵⁵

Zgornje pismo je vljudno, ton vsaj na videz v ničemer ne odstopa od običajne komunikacije med dopisovalcema. Tudi mimobežna opazka, da je prokurator mogoče »pozabil« na nekaj mašnih knjižic, ne bi vzbudila pozornosti, če ne bi poznali vsebine onega »drugega pisma«, ki ga je poslal skupaj s tem. V njem sam utemeljuje, da ga je napisal, ker bi rad razčistil nesporazume in tako obvaroval njuno »trajno pobožno in neizpodbitno prijateljstvo«, ki sta si ga po njegovih besedah vedno izkazovala in na katero se večkrat sklicuje tudi v prejšnjih pismih. O tem govorijo tudi drobne pozornosti, ki jih je bil deležen, na primer leto prej, 25. maja 1715, priboljška, ki mu ga je prokurator poslal skupaj s pošiljko naročenega blaga (Slika 30b): »Zahvaljujem se Vaši Reverenci za prijazno darilo pastil in janeža. Naj mi Vaša Reverenca živi tisoč let!«¹⁵⁶ Da sta bila v sproščenih in iskrenih odnosih, kažeta tudi Kappusova zelo blaga »prijateljska pritožba« glede steklenič brez pokrovčka« ali šegava pripomba na račun San Martínove površnosti pri pošiljki tako težko pričakovanih flavt, skupaj z duhovitim zagotovitom, da to ne bo »razglasilo«

155 To Kappusovo pripombo omenja tudi Hausberger, 1997, 95 in 2015, 54, op. 142; prim. Nabergoj, 1998.

156 Pastile in janež »za očeta Kappusa« so navedeni na koncu dobavnice iz leta 1714 (Slika 21c).

njunega prijateljstva. Tudi neskladja med seznama naročenega blaga in prevzemnicami mu spravljivo odpusti.

A tokrat se zdi, da je šla kaplja čez rob, saj po retoričnem uvodu, v katerem poudari svojo nekonfliktnost in pomen pravega prijateljstva, ki ga morata podpirati preudarnost in obzirnost, ne more prikriti razburjenja, tudi osebne prizadetosti zaradi San Martínovega odziva na njegovo dobronamerno prošnjo v pismu iz prejšnjega leta. Spomnimo: 6. maja 1715 si je vizitator Kappus dovolil pripomniti, naj čokolada, ki jo bo prokurator naslednjič poslal misijonarjem, ne bo dobra le na papirju, ampak tudi v resnici. S tem je seveda dejansko dal vedeti, da tisto leto s čokolado nekaj ni bilo v redu. Tudi v dveh naročilnicah, verjetno poslanih skupaj s pismom, pri fini čokoladi doda pridevnik dobra (Slike 28 in 29a–29c): »3 *arrobe* fine čokolade, dobre«. Prokuratorja je opazka zbudila in mu je, tako je mogoče sklepati iz Kappusovega izvajanja, to tudi napisal. Kappus pojasni, da je on samo upošteval pritožbo dveh drugih patrov, in nato podrobno analizira, kdo je kaj rekel in česa ne. Potem se obračunavanje neprizanesljivo razširi še na mulovodca Gaxiolo, ki naj bi prokuratorju govoril eno, delal drugo, itd. San Martín je moral v odzivu navreči še, da je bil zaradi (pre)nizke cene čokolade oškodovan, a Kappus takšno natolcevanje ovrže z natančnimi številkami in pripiše prijatelju slabo znanje računstva. To dejstvo v nadaljevanju podkrepi še z reklamacijo in nazornim popravkom obračuna dveh naročilnic, v katerem se je San Martín zmotil v njegovo škodo. Zatem navrže nekaj prokuratorjevih nedoslednosti glede prejemnikov oziroma plačnikov mašnega prtička in zlate vezenine, a hkrati pripomni, da glede tega ni malenkosten. Nekoliko nestrpno se obregne še ob prokuratorjevo brezpredmetno vprašanje o prejemu nekaterih predmetov in kratko sklene s formulo v smislu »čisti računi, dobri prijatelji« (Slike 34a–34e).

Moj ljubljeni oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

V 28 letih, odkar sem v misijonih, nikdar nisem imel nesoglasij s prokuratorji province in toliko manj jih bom imel z Vašo Reverenco, ki jo imam tako rad in jo spoštujem in s katero sva si vedno izkazovala tako tesno zvezo pobožne ljubezni in prijateljstva, in teh malo dni življenja, kolikor nama jih bo Naš Gospod še namenil, morava ti dve vrlini ohraniti živi in kot temelj človeških odnosov. Ker se v poslih lahko dogodijo pomote, spregledi in napake itd., sta pravo prijateljstvo in ljubezen ob pomoči preudarnosti in obzirnosti tista posrednika, ki razčistita vse obračune brez škode za zadovoljstvo in občutek

ene ali druge strani, in usmerita na pravo pot, kar utegne imeti na prvi pogled odsev kakšne grenkobe ali nejevolje. Tega se dosledno držim, še posebej z mojim ljubljanim očetom Juanom de San Martínom, neodvisno od položaja, na katerem je zdaj. In Vaša Reverenca bo lahko ob premisleku in pretehtanju pomena tega, kar pišem in bom pisal, vedno prepoznala to resnico ter vedno vzela to *in bonam partem*¹⁵⁷ in kot odraz pristnosti in ljubezni med nama.

Izhajajoč iz te predpostavke, odgovarjam na opazko o vaši domnevni prizadetosti,¹⁵⁸ ker sem lani Vašo Reverenco prosil, naj bo čokolada, ki jo bo Vaša Reverenca poslala očetom, dobra in fina *non solum verbo, sed re et opere* etc. Jaz nisem napisal, da fina čokolada, ki mi jo je Vaša Reverenca poslala, ni bila takšna; a ker sta se dva očeta pritožila, da je bila njuna slaba (kakšna je bila tista od drugih očetov, nisem vedel), in ker ko sem od dveh zabojev, ki mi ju je izročil Graxiola, tistega, ki je pripadel meni – čeprav je na vrečevini, v katero je bil ovit zaboj, z velikimi črkami pisalo »fina čokolada« –, čez nekaj dni odprl in pokusil čokolado, ta ni bila dobra, ampak zelo slaba, sem posumil, da bi utegnili biti takšna tudi tista od očetov, ki sta se pritožila. Ker sem vedel, da si Vaša Reverenca prizadeva očetom ustreči, sta me pri pisanju vodila prijateljstvo in iskrenost in sem Vašo Reverenco prosil, naj bo čokolada, ki jo bo Vaša Reverenca poslala očetom, dobra in fina *in re*, ne samo *verbo et nomine tenuis*.

Ko mi je Graxiola izročil ta dva zaboja čokolade in sem ga vprašal, če je fina, je rekel, da je, tako v enem kot v drugem zaboju, in ker Vaša Reverenca v pismu in naročilnici [prevzemnici?] tega ne pojasni ali opredeli, temveč zapiše zgolj »dva zaboja čokolade«, sem razumel, da je čokolada v obeh enaka, ker pa ju nisem odprl in je pokusil, je meni pripadel oni slabi. In šele zdaj iz pisma Vaše Reverence, ki sem ga prejel, vidim, da je bila v enem zaboju fina, v drugem pa navadna, tako mi namreč sporoča Vaša Reverenca.

In če Graxiola Vaši Reverenci pravi ali ji je rekel, da jo je Arceo hotel vzeti po 10 realov, zakaj tega ni rekel meni? Kako bi namreč jaz lahko to vedel, glede na to, da je oče Arceo oddaljen 70 ali 80 lig? Poleg tega Graxiola ni pustil tistih dveh zabojev, ker bi ga jaz prosil zanj, ampak zato, kakor si Vaša Reverenca lahko misli, da bremena ne bi tovoril naprej, temveč bi se ga osvobodil.

157 Z dobre strani.

158 Morda na istem »lističu«, na katerem San Martín sprašuje, če so bile določene stvari dostavljene (glej konec tega pisma), in mu Kappus odgovarja, da so bile, drugače da bi ga že opozorili na to.

In še, če bi Graxiola odpeljal naprej tista dva zaboja čokolade, 2 *tercia* sladkorja, 2 zaboja *cajet*, kako bi se brez zmešnjave in težav poračunali transportni stroški, ki mi jih je Vaša Reverenca že vknjižila v Méxicu? In te tri partije so gotovo tehtale najmanj 50 *arrobo*, prej več kot manj.

In Vaša Reverenca pravi, da je bila pri tem Vaša Reverenca »zelo oškodovana«, ker bi lahko Graxiola prodal čokolado po 10 pesov za *arrobo*, in sicer za razliko od 10 pesov za *arrobo* do 30. O, sveta nebesa, kako slab matematik je Vaša Reverenca! Vaši Reverenci podajam jasen in čist izračun in seštevek:

1 *arroba* čokolade 10 pesov; transportni stroški za eno *arrobo* 3 pese, 4 reale;
1 *arroba* sladkorja 3 pese; transportni stroški 3 pese, 4 reale.

Stroški za zaboj, vrečevino, jermene, vreče; vrečevina in rogozovina in vreče za *tercio* sladkorja, vse skupaj tehta najmanj 3 *arrobe* [:] 10 pesov, 4 reale

[Vsota] 30 pesov, 4 reale [sic]

Odtegljaj [v srebru?] 4 pese, 2 reala

Je 34 [sic]¹⁵⁹ 24 pesov, 6 realov

Če se račun izpelje natančno in pravilno, Vaša Reverenca torej ni bila oškodovana. Vaša Reverenca ve, da zaboji [in] vrečevina, čeprav bi jih lahko pocenili, ne stanejo skoraj nič in ni vredno, da bi [blago] prišlo polomljeno in poškodovano.

Nadalje ne vem, kako more Graxiola reči, da bi jo lahko prodal po 10 realov, če svojo prodaja po 9 realov, se razume za funt s sladkorjem vred. Vedno jo je prodajal po tej ceni. Tudi očetu Roqueju in meni tukaj v Bacanori je prodal zaboj čokolade s 7 *arrobami* s sladkorjem vred po 1 peso za funt, brez poravnave za zaboj in žakljevinu itd. Oče Roque je živ in to ve, in Graxiola tega ne more zanikati, ne da bi se izneveril resnici. Doslej smo jo ob vseh drugih priložnostih kupovali po 9 realov za funt, ne le od Graxiole, ampak tudi od Nicolása Garcíe, Joséja Calva Madrida in nekega Roche. V to, da je Vaša Reverenca v 15 letih, kolikor je bila tukaj, ni nikoli kupila za manj kot 11 realov za funt, se ne bom vmešaval, a to ne spodbija tega, kar pravim, da so jo oče Ventura, oče Manuel González, oče Roque in drugi očetje kupovali tako kot jaz, po 9 realov za funt, in kot pravim, enkrat po 1 peso za funt, pri tem se razume vedno s sladkorjem.

159 Kaže, da se je pri tem izračunu uštel, saj bi morala biti vsota 30 pesov, 2 reala, končni rezultat pa 36 pesov, 6 realov.

[*] Vaša Reverenca je naredila veliko napako pri obračunu za eno in drugo naročilnico. Za prvo je znašal 159 pesov in za drugo 2117 pesov, kar skupaj zneso 2276 pesov, 1 *tomín* itd. Tukaj navajam zneske iz dobavnic Vaše Reverence za eno in drugo naročilnico. Na prvi ni 159 pesov, temveč 155 pesov, 1,5 *tomína*. Na drugi je 1683 pesov 1,5 *tomína*, tudi z vašim podpisom.¹⁶⁰ K temu dodajam še 140 pesov za 14 *arrobb* čokolade po 10 pesov *arroba*; *item* 42 pesov za 14 *arrobb* sladkorja, toliko je namreč tehtal sladkor; *item* 63 pesov za 14 ducatov *cajet*, od katerih jih tretjina ni bila za rabo, ker jih ni nihče hotel in so se tako strdile, da niso bile za rabo, in ker so iz temnega sladkorja in neokusne, jih, kakor pravim, niso hoteli kupiti.¹⁶¹ Tudi če se mi obračuna čokolada za fante po 10 pesov *arroba*, ki bi jo bilo treba obračunati po 8 pesov, je pravilni izračun in brez napake za en in drugi znesek 2083 pesov, 3,5 *tomina*, in ne 2276 pesov, 1 *tomín*.

Tako se mi zaradi napake v izračunu nalaga 192 pesov, 5,5 reala več, kot dolgujem, kajti pravilna poravnava zadnjega dolga iz lanskega leta je, kakor sem pravkar napisal, 2083 pesov, 3,5 reala. Vaša Reverenca mi po pomoti pravi, da znaša dolg 2276 pesov, 1 real.

2276 pesov, 1 real

2083 pesov, 3,5 reala

Znesek napake: 192 pesov, 5,5 reala

Ker mi je Vaša Reverenca obračunala napačen znesek 2276 pesov, 1 real na računu zadnje naročilnice in iz tega izpeljala, da zdaj dolgujem 360 pesov, 2,5 reala, od katerih je treba odšteti omenjenih 192 pesov, 5,5 reala, ker se je Vaša Reverenca zmotila v mojo škodo, po pravilnem izračunu dolgujem Uradu province 167 pesov, 5 realov. Če se namreč od 360 pesov, 2,5 reala odšteje 192 pesov, 5 realov, ostane 167 pesov, 5 realov.

To torej pomeni, da dolgujem Vaši Reverenci 167 pesov, 5 realov.

Glede pale,¹⁶² za katero Vaša Reverenca pravi, da mi jo je poslala lani in da je bila za očeta Juana Venturo ter naj se pogodim z njegovo reverenco, pravim, da sem jo naročil jaz, in ker mi jo je Vaša Reverenca poslala in mi jo zaračunala 18 pesov, kakor bo Vaša Reverenca videla na seznamu, ki ga pošiljam tukaj, kakor sem rekel zgoraj, se mi torej ni treba pogoditi z očetom Juanom Venturo. 6 pesov za zlato vezenino, ki mi jih je obračunala Vaša Reverenca,

160 Glej dobavnici s tema zneskoma (Sliki 20 in 21c).

161 O težavah s tem živilom piše že 6. maja 1715.

162 pala: poškrbljen bel lanen robec za prekrivanje mašnega keliha.

nisem omenjal, in ker nisem zaprosil zanjo, sem jo poslal naprej za očeta [*], čeprav jo je Vaša Reverenca obračunala meni, in kakor pravim, ker ne gre za pomembno stvar, je Vaši Reverenci nisem zabeležil.

Sita za očeta Venturo, zabojček iz rogozovine in kovček za očeta Doora ter vse drugo, po čemer Vaša Reverenca sprašuje na lističu, vse to se je izročilo. Če se ne bi izročilo, pri tem, da je na podpisani prevzemnici, bi apelirali na Vašo Reverenco.

Vse to pisanje se nanaša na urejanje računov in poslov, vselej obvaruje najino trajno pobožno in neizpodbitno prijateljstvo. *Vale, Pater mi amantissime et ora pro me.*¹⁶³

Bacanora, 24. januar 1716. leta

Marko Anton Kappus

To je edino pismo, v katerem se Marko Anton Kappus – tako se zdi – ni mogel ali ni hotel zadrževati, temveč je stresel na papir vsaj del napetosti, ki so se zaradi napornega, odgovornega dela in skrbi nakopičile v njem. Prokuratorju je ponovno pisal čez slabe štiri mesece, 15. maja 1716 in to je njegovo zadnje ohranjeno pismo. Iz njega je čutiti utrujenost in vdanost v usodo. Tegobam ni videti konca. Ker je ostal povsem brez sredstev in je celo zadolžen na več koncih, ne more kakor prej naročati potrebščin za misijon, kaj šele kupiti čudovito ročno izvezeno dalmatiko. Edino, za kar ponovno, morda še zadnjič prosi prokuratorja, je, pomenljivo, nov redovni plašč.¹⁶⁴ Tisti, ki ga nosi že petindvajset let, je namreč tako izdelan, da si mora za obhode misijonov izposojati drugega. Telesno je oslabil. Piše po daljši hudi bolezni, ki ji je skoraj podlegel in od katere si še ni povsem opomogel. Zaupa v Boga, da bo ozdravel, a vendarle je mogoče slutiti, da se poslavlja s tega sveta (Slike 35a–35č).

163 Nadvse mi ljubi oče, in moli zame.

164 Zanj je večkrat prosil leto prej (glej pogl. 2.4.1 in Slike 27a, 28 in 29a). Iz prejemnice, ki jo je ob prevzemu blaga na sedežu province v Méxicu 26. oktobra 1715 podpisal mulovodec (Marcos Gaxiola), zadolžen za prevoz tovora do misijonov v Sonori, je razvidno, da so Kappusu poslali vse naročeno, razen plašča.

Moj ljubljeni oče generalni prokurator Juan de San Martín
P. C.

Bil sem že prepričan, da Vaša Reverenca ne bo več videla ne slišala mojega imena, razen v sporočilu o moji smrti, tako me je prizadel hud prehlad z nepretrgano visoko vročino, ki me ni zapustila ne podnevi ne ponoči. In ker so mi moči že povsem pošle, saj veliko dni nisem nič jedel in ponoči ne spal, sem že videl konec. Pa je, Bogu hvala, nevihta prešla, vročina me je zapustila in počasi se vračam k močem in zaupam v Boga, da mi okrepi oslABLJENO zdravje. In vsekakor ostajam z enako voljo in ljubeznijo kot vedno povsem vdan ukazom Vaše Reverence.

Odkar sem v misijonih, se mi še ni zgodilo to, kar se mi dogaja letos, da sem ostal brez ene same unče srebra in da od 70 mark, ki mi jih dolgujejo v Potreru¹⁶⁵, nisem mogel iztržiti niti reala. Da sem lahko plačal okoli dvesto pesov, kolikor sem ostal dolžan za nekaj nepogrešljivih potrebščin, ki sem jih kupil za delavce od Gaxiole, sem si jih bil s strašno zadrego celo prisiljen izposoditi od duhovnika v Río Chicu. Zato tudi nisem sestavil in ne pošiljam naročilnice niti ne prosim za nobeno stvar, ker nimam denarja, da bi ga poslal, poleg tega dolgujem še Uradu province. O tem sem Vaši Reverenci že pisal januarja¹⁶⁶ s pošto prek Guadalajare, ko sem Vaši Reverenci poslal tudi njene poračune in primanjkljaje za lansko leto ter popravek napake in pomote v višini 192 pesov [*] meni v škodo, po katerem dolgujem samo 167 pesov 5 [*], kakor bo Vaša Reverenca videla razločno in jasno v omenjenih pismih, in zagotavljam Vaši Reverenci na temelju najinega prijateljstva, ki sva si ga vselej izkazovala, da sem ukrenil vse, kar sem lahko, da bi dobil vsaj kakšnih 20 ali 30 mark, da bi jih poslal Vaši Reverenci kot polog za omenjeni dolg, a mi ni uspelo dobiti nič. Če bodo s prihodom novega podkralja, za katerega so pravili, da ga pričakujejo aprila ali maja, ugodnejši časi za odpošiljanje miloščin iz kraljeve blagajne, naj si Vaša Reverenca izplača omenjenih 167 pesov [*], če pa bo še naprej vel nasprotni veter, bom to vsoto poslal drugo leto; zelo se zavedam stiske Vaše Reverence zaradi zamud v provinci kot posledice zadrževanja izplačila miloščin, in vse to pesti tudi nas.

Vašo Reverenco prosim le, če bi mi hotela poslati plašč, kakor sem Vašo Reverenco zaprosil lani, hvaležen Vam bom in bom plačal. Ta, ki ga imam, je

165 V tamkajšnjem rudniku srebra.

166 Dve pismi s 24. januarja (Slike 33a–33b in 34a–34e).

povsem uničen in mi po 25 letih rabe ne služi več. In kadar moram na vizitacijo, sem si primoran plašč izposoditi. Če mi Vaša Reverenca lahko pošlje plašč, za katerega prosim, naj bo iz črnega *albornoz*¹⁶⁷ ali *barragána*,¹⁶⁸ ne rjavkastega, in če se ne dobi ne *albornoz* ne *barragán*, naj bo iz črnega kastiljskega blaga, primerne velikosti, Vaša Reverenca že ve, kakšen je pravnji zame.

/Na levem robu:/ Plašč. 2 mašni knjižici. 4 pratike

Hvaležen bom tudi za dvoje mašnih knjižic in štiri repertorije ali pratike različnih avtorjev. In če nam Bog nameni življenje in se bomo naslednje leto vrnili v stari tok, bom poskušal poslati Vaši Reverenci ves denar, ki ga bom lahko, kakor bi napravil zdaj, če bi mi ga uspelo dobiti.

Vašo Reverenco obveščam, da mi je oče Feliciano Pimentel lani poslal prekrasno dalmatiko, izvezeno s svilo in zlatom, čudovit in zelo pretanjen izdelek redovnic. Ker nimam denarja – to sem neznansko obžaloval –, je sam nisem mogel kupiti in sem jo dal očetu Juanu Venturi Ferrerju, ki po meni pošilja 800 pesov za omenjeno vezenino očetu Pimentelu, ali če bolje rečem, pošiljam jih jaz, vendar niso moji, temveč od očeta Juana Venture, v čigar lasti je ostala vezenina. In v resnici je bila vredna 1000 pesov, bila je namreč iz belega satena z ročno izvezanimi svilenimi in zlatimi rožami, podložena s taftom in obrobljena z obšitkom in cofki iz tankega zlata. Na podlagi tega morete sklepati, kako hudo mi je bilo, da si nisem mogel privoščiti tako žlathne dragocenosti za cerkev in službo božjo.

Marcos Gaxiola se je obrnil name s prošnjo, naj Vaši Reverenci predlagam, da bi v bodoče prepustili nalogo in skrb za miloščine njegovemu bratu Josephu [Joséju], pri čemer bi Marcos Gaxiola še vedno odgovarjal v vsem in za vse. Namerava namreč voditi lasten posel z obleko, kakor je to počel že do zdaj, ob tem ko je pooblaščen za miloščine. Meni se zdi ta odločitev zelo smiselna, saj bo boljše zanj in za nas, ker če bo njegov brat skrbel samo za miloščine, ne bo toliko nepazljivosti in poškodb, če pa bodo, jih bo mogoče zaračunati enemu ali drugemu: če bi pa nasprotovala, se jima bo reklo, da se bo poiskal kdo drug, ki bo dostavljal miloščine, in ne bosta za to, da bi ju odslovili; kakor koli, zdi se mi veliko boljše, da Marcos de Gaxiola gleda in skrbi za svoj posel, njegov brat pa za naše miloščine. In poskušajmo tako

167 Zelo gosto tkano volнено blago.

168 Debela volnena nepremočljiva tkanina.

vsaj eno leto, saj to ni poročna pogodba, ki je nerazvezljiva, pa bomo videli, kako je najbolje.

Prav tako se mi zdi prav, da se od Gaxiole ne zahteva, da izroči varščino, saj je tudi do zdaj ni dajal noben mulovodec, ki prinaša miloščine; zadostuje, da se zadolžijo njegove oseba, lastnina in tovarna živina, kot je to v navadi. In Gaxiola ima danes že precejšnje premoženje. Tako torej prosim Vašo Reverenco, da miloščine za provinco Sonoro prevzema in prinaša njegov brat Joseph.

Vaša Reverenca ve, da sem v svoji ljubezni vdan njenim ukazom.

Naj Naš Gospod pazi na Vaše zdravje in življenje. Bacanora, 14. maja [1]716. leta.

Služabnik in brat Vaše Reverence,
Marko Anton Kappus

2.5 Seznam in reprodukcije pisem

1. Kraj in datum: Cucurpe, 25. november 1690

Naslovnik: Eusebio Francisco Kino

Vsebina: popis prebivalcev in dobrin v okraju Cucurpe

Vir: Archivo Histórico de la Hacienda, Ciudad de México, legajo 279, exp. 19

2. Kraj in datum: Cucurpe, 28. julij 1695

Naslovnik: provincial Diego de Almonacir

Vsebina: pokrščevalske metode Eusebia Francisca Kina; upor ljudstva Pima

Vir: Yale University Library, New Haven, CT, WA MSS S-956 K142. Dostopno na: <http://brbl-dl.library.yale.edu/vufind/Record/3444258>

3. Kraj in datum: s. l., 12. januar 1706

Naslovnik: ?

Vsebina: račun in komentar računa

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1119

4. Kraj in datum: s. l., s. d. [12. januar ali po tem datumu 1706]

Naslovník: ?

Vsebina: računi

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1213

5. Kraj in datum: Arivechi, 25. marec 1707

Naslovník: generalni prokurator Juan de Iturberroaga

Vsebina: pojasnilo o težavah pri nabavi mule; prošnja za kipca svetnikov

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1161

6. Kraj in datum: Arivechi, 30. marec 1707

Naslovník: generalni prokurator Juan de Iturberroaga

Vsebina: spremno pismo k naročilnici

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1160

7. Kraj in datum: Arivechi, 1707

Naslovník: [sedež province v Ciudad de México]

Vsebina: naročilnica potrebščin (podpisan tudi Adam Gilg)

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1157

8. Kraj in datum: Arivechi, [18. maj?] 1707

Naslovník: [sedež province v Ciudad de México]

Vsebina: »druga naročilnica« potrebščin

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1158

9. Kraj in datum: Arivechi, 18. maj 1707

Naslovník: generalni prokurator Juan de Iturberroaga

Vsebina: spremno pismo k »drugi naročilnici«; finančni podatki; gradnja nove cerkve

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1162

10. Kraj in datum: Arivechi, 28. junij 1707
Naslovnik: generalni prokurator Juan de Iturberroaga
Vsebina: dodatek k prejšnjima pismoma in naročilnici; pritožba čez mulovodca Atanasija; ponovna prošnja za kipca svetnikov; odločitev, da pošlje svojo mulo
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1156
11. Kraj in datum: Arivechi, 30. junij 1707
Naslovnik: generalni prokurator Juan de Iturberroaga
Vsebina: obvestilo o poslanem plačilu (naknadna pošiljka srebra)
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1159
12. Kraj in datum: Arivechi, 28. maj 1709
Naslovnik: generalni prokurator Juan de Iturberroaga
Vsebina: neustrezen videz kipca sv. Ignacija; navodilo za izdelavo nove glave
Vir: University of Texas, Austin, Benson Latin American Coll., W. B. Stephens Coll., Nr. 42
13. Kraj in datum: Arivechi, 1712
Naslovnik: [sedež province v Ciudad de México]
Vsebina: naročilnica potrebščin
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 296, fol. 1531r-1532r
14. Kraj in datum: Arivechi, 16. april 1712
Naslovnik: generalni prokurator Cristóbal de Laris
Vsebina: čestitke novemu generalnemu prokuratorju; dolg provinci
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 293, fol. 1500r-1500v
15. Kraj in datum: Arivechi, 1712
Naslovnik: [sedež province v Ciudad de México]
Vsebina: naročilnica potrebščin (z risbo žeblja)
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 293, fol. 1501r-1502r

16. Kraj in datum: Bacanora, 11. maj 1712
Naslovnik: generalni prokurator Cristóbal de Laris
Vsebina: izračun za plačilo; nekaj naročil
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 293, fol. 1499r-1499v
17. Kraj in datum: Bacanora, 17. maj 1713
Naslovnik: generalni prokurator Cristóbal de Laris
Vsebina: zahvala za pošiljko naročenih predmetov; prošnja za pošiljko časopisov
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 293, fol. 1505r-1505v
18. Kraj in datum: Arivechi, 1713
Naslovnik: [sedež province v Ciudad de México]
Vsebina: naročilnica potrebščin
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 293, fol. 1503r-1503v
19. Kraj in datum: Arivechi, 26. april 1714
Naslovnik: generalni prokurator Cristóbal de Laris
Vsebina: zahvala za prejeto in prošnja za odobritev naročilnice
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14, exp. 269, fol. 1530r
20. Kraj in datum: Arivechi, 1714
Pošiljatelj: generalni prokurator Juan de San Martín
Naslovnik: Marko Anton Kappus
Vsebina: dobavnica in račun
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. I-14 exp. 455r
21. Kraj in datum: Arivechi, 1714
Pošiljatelj: generalni prokurator Juan de San Martín
Naslovnik: Marko Anton Kappus
Vsebina: dobavnica in račun
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1716

22. Kraj in datum: Bacanora, 6. maj 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: napotilo prokuratorju glede transporta blaga
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1723
23. Kraj in datum: Bacanora, 21. maj 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: predlog za rešitev nesoglasja v izračunih dveh misijonarjev
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1727
24. Kraj in datum: s. l., s. d. [po 30. aprilu 1715, Arivechi/Bacanora?]
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: pripis na koncu pisma drugega misijonarja
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1719
25. Kraj in datum: Bacanora, 21. maj 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: priporočilo prokuratorju glede transporta, glede mulovodca in napotek za odpremljanje potrebščin
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1724
26. Kraj in datum: Bacanora, 21. maj 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: poročilo o izposoji denarja; transport
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1729
27. Kraj in datum: s. l., s. d. [Bacanora, 1715]
Naslovnik: [generalni prokurator Juan de San Martín?]
Vsebina: finančne težave; slaba letina; mlin; poškodbe dostavljenega blaga
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1717

28. Kraj in datum: Arivechi, 1715
Naslovnik: [sedež province v Ciudad de México]
Vsebina: naročilnica potrebščin
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1725
29. Kraj in datum: Arivechi, 1715
Naslovnik: [sedež province v Ciudad de México]
Vsebina: naročilnica potrebščin
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1728
30. Kraj in datum: Bacanora, 25. maj 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: poročilo o škodi ob požaru v cerkvi; predlog za izboljšanje transporta
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1718
31. Kraj in datum: Arivechi, 26. junij 1715
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: prošnja za pošiljko orodja in blaga
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1726
32. Kraj in datum: Ciudad de México, 26. oktober 1715
Vsebina: prevzemnica blaga (podpisan mulovodec Gaxiola)
Vir: Archivo General de la Nación, Ciudad de México, Jes. IV-7 ex. 135, p. 180 r.
33. Kraj in datum: Bacanora, 24. januar 1716
Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín
Vsebina: zahvala za pošiljko; ekonomske težave misijonov; prošnja za časopise in poizvedba o dveh jezuitih na Kitajskem
Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1715

34. Kraj in datum: Bacanora, 24. januar 1716

Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín

Vsebina: nesporazum glede pošiljke čokolade; reklamacija zaradi napačnega izračuna dolga

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1713 (prva dva lista), Nr. 1712 (zadnji list)

35. Kraj in datum: Bacanora, 15. maj 1716

Naslovnik: generalni prokurator Juan de San Martín

Vsebina: okrevanje po hudi bolezni; finančne težave

Vir: Archivo Histórico de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, Ciudad de México, Nr. 1714

Mi Sr. Don Eusebio Franc.
Kino

P.º Ley. 279-19
279-19

He visto lo qz manda nuestro Sr. Provincial
y a cumplir sus Sr. ord. de su Sr. le remito
la Sr. Ga. con del numero de Almay de estos
tres Pueblos Cucurpe, Toape, y Opodepe
qz admistrro, y de las dos estancias per-
tenecientes a este Partido, Saracachi y
Merechichi, y de lo temporal qz le baha en
el Partido.

El Pueblo de Cucurpe cuenta entre chicos
y grandes, intelligendo utrumq. Sexum - 258

El Pueblo de Toape - - - - 372

Pueblo de Opodepe con la estancia qz

llaman Merechichi - - - - 282

La estancia de Saracachi - - - - 54

Por todo ay Almay - 966.

Todos estos tres Pueblos tienen sus manadas
y en las dos Estancias ay cinco manadas,
las quales digan notable a prouecho al

Partido, si por otra parte no matáran
tantas Crías los Leones cada año.

May Cada Pueblo tiene su ganado menor

Cuicupe tiene 283: Cabeças:

Toape --- 309:

Opodepe --- 387:

En la estancia de Saracalini ay 1285
Cabeças del ganado Mayor sin las Crías
deste año: Caballos mantos p.^a los Vaqueros
131: Potros 41: mulas y mulsos de falta
rienda 16: y Serreas 22: mulas de
seua 35, con 4 mulsos de silla.

En la estancia de Mexefishi há 219 Cabeças
del ganado Mayor, y 10 Caballos mantos.

Todos tres Pueblos tienen sus milpas ahí de
trigo como de maíz y se cose, gracias á Dios,
cada año tanto bastimento qz basta p.^a el gasto
de Casa y p.^a los trabajos y faenas de los yndios
y siempre sobra algo p.^a comprar alguna ropa
p.^a los Vaqueros, Arrieros, Tabaneros, pagés y
otros de quienes ahí de la yglesia como de Casa:
aunqz las famosas milpas qz hubo ante pocos años
ahí en Cuicupe como Toape ya no se pueden sem-

brás por falta de agua, qz por principios de Abril
le sea y no se puede beber la asequia: tan
poco, aungz buviere agua, se pudieren sembrar
por falta de gente, qz en pocos años se murió
muchísima, particularm^{te}. en Cuicupe qz es temple
muy enemigo à la salud, Quitá por una laguna
grande qz está à baxo del Pueblo; tan bien en
toque morieron este año muchos, y por solo el
mes de Setiembre y Octubre enterramos 29 del
dicho Pueblo: y fuera de lo ay los eternos sellos
con qz se sacan los yndios al trabajo de las
minas de los Reales y con numero exesivo à la
proporcion de los pueblos, y sucede no tola qz
apenas defiantan estos pobres, sino qz muchos
dellos pierden varias veces sus hembras de hazer
porqz no se les da sobiego en ninguna parte del
año. No sé lo remedie y me q^{re}. à v^{ra}. en
cuyos S^{tos}. S^{tos}. y oraciones muy humilde me
encomiendo. Cuicupe y Noviembre 25 de 90 a.

M^{or}. Luis y Subdito de v^{ra}.

Marcos Ant^o. Kappus.

Mi P.^{re} P.^{ro}. Diego de Almonacid

Para V.^{ra} M.^{ta} etc.

LICOR

Por principios de Junio al mesmo tiempo qz pasaba por
aca el presidio a la segunda entrada contra los Alzados
Pima recibí la de V.^{ra} de 27 de Set.^{bre} de 1694, a cuya
continuacion luego di cumplim.^{to} enviando un facorillo p.^o
la P.^{ro}. en animado por mano del Sr. Proc.^{or} gen.
V.^{ra} se sabe de recibo lo poco con la mira a tan calamitosos
tiempos en qz nos hallamos por aca obligados, de tan agastados
nuestros hijos en circunstancias de tanto incendio de alzam.^{tos}
y persecuciones de los Enemigos: qz repartiendoles con alguna
liberalidad alguna ropa qz pedimos de Mexico, los tenemos
mas seguros, en tanto riesgo de perderse todo esto de por aca.
V.^{ra} hauna tenido por varios Caminos bastante noticia de los
Alzados de por aca y del alzam.^{to} de la Pimeria, con todo
esto no quise faltar a mi obligacion y cumpli con lo qz debo
dando a V.^{ra} con la presente una succinta relacion de todo
por qz V.^{ra} sin titulos quede enterado de ^{en todo} tan ^{en todo} variedad de
estas desgracias, alzados y alzam.^{tos}
Por Abril de Cumplieron 7 años qz yo estubo en este Partido de
Cucurpe, ^{durante de la} ^{del Sr. J.^o de los Dolores} como 5
años antes mengo qz mas, qz es el primer Partido de la Pimeria
nunca me ha parecido bien entablado el modo de las Conuaciones
ni me ha parecido jamas bien conencado el asiento, reze-
cando yo Siempre una fatal ruyna, como lelo proponia
yo siempre a quantos Superiores huno hasta aca, el
decurso de mi tiempo, a los Inmediatos, como Mediatos: porqz
todo el animo ha sido siempre de reducirlos a los Pimas
agastandolos con Ladinas, y con Corne, dexando a parte lo
essencial qz es la predicacion del Evangelio, y la exstancia
en la doct.^a ^{de Dios} y mandam.^{tos} de Dios y de la yglesia

Slike 2a-21: Cucurpe, 28. julij 1695

de donde se seguiria mucha facilidad en admitir el bautismo
 sin saber ni conocer el vinculo de la obligacion qz trae consigo
 para aprender los mysterios de la fee si quise qz son necesarios
 para el bautismo, la doctrina. Otra, los mandamientos y vivir
 Christianamente. porqz una vez bautizado los adultos se con-
 tentan con tener hecha el agua, ni ay qz pensar qz aprender
 lo qz avian de aver aprendido y sabido antes y quedan en la
 antigua ignorancia de Gentiles con nuevas obligaciones de
 Christianos, sin cumplirlas jamas, porqz lo qz los tienen y apro-
 a recibir el bautismo qz es algun agasajo con alguna dadiva
 que no solo como un motivo impelente, sino que como su motivo
 formal, se oferto, se recibe, se todo, porqz falta la precia
 entendida de lo mas principal y esencial, tocante al bautismo y
 obligacion de Christiano. no hablo de todos los Padres Missioneros
 qz en baron toda aora a las Conversions de la Pimeria, sino de
 solo el de Eui. Fran. sino qz si huiera tenido tantos compañeros
 en Enteros a los Gentiles quanto de ellos y ganos y facilidad de
 bautizarlos, otra cosa huiera o la tan desforme Pimeria, pero
 como a la medida de su zelo no ha sido la difucion y repu-
 lencia se han originado tantos inconvenientes y absurdos en
 esta lamentable Pimeria, qz casi no tienen numero; bautizado
 ay por los rancheros, distantes de la Christianidad mas de 50 y
 60 leguas solo con esperanzas qz venia un numero de Padres y lo
 entendora etc. Los Padres nuevos qz entran en la Pimeria
 tienen tan contados los pocos qz han bautizado qz aupa admi-
 racion porqz quando llegan a proponer a los Gentiles qz quieren
 bautizarse, la obligacion de Christianos, la necesidad de los
 articulos de la fee etc. lo primero qz les preguntan es, qz esto
 no los obliga a el. sino a lo qz pediran el bautismo etc.
 y como en todos los parages endonde entraban los Padres nuevos
 avia buen numero de bautizados por mano del P. sino a
 de modo los quales entendian qz Christianos avian de quedar
 siempre agasajados con dadivas de ropa, de comida etc. y
 como los Padres nuevos no tienen posible p. ello qz aumenten
 una pocas heces, o alguna ropa qz conlignen de Lympa

no es esto tanto qz tenga contentos y satisfechos ellos quier³
luego dien inelutando qz el P^{re} fino daba muy amonendo
cone, daba con may libertad ropa y otros dadivos,
sin dixeris ellos como incapaces, qz el P^{re} fino tenia
may de mil pejos lo qz no venian puntos dadas los P^{re}
nuevos, y p^{er}tenia bastim^{to}. no solo sobrado p^{er} el gasto
fino p^{er} andar lo bastante y comprar mucha ropa, ^{ademas}
p^{er} de ordinario tenia sus^{ta} empenado el Partido en may
de mil pejos, solo p^{er} al fenes hempre a la mano alguna
ropa p^{er} agasajos a los Indios como los de afuera qz
venian de ellos de verla y de llevar alguna dadia p^{er}
la Casa: de aqui se originava el poco amor qz venian
a de ministro, poca estimacion, poco respeto, y obedien
cia casi ninguna, no dados, sino muchos; y los may inobe
diancy hon sido desde he principio los Tubutamaf
como los mas distantes: a los animava el ministro qz
trabajasen un poco p^{er} he tubutama, respondian qz el mismo
avia de trabajar con ellos, si estaba q^{er}ien le haga
de come, q^{er} ay de las bestias, el ganado, etc.
decian qz no avia q^{er} quira hazerlo y cuidar. Dia
de fiesta o los Domingos venian unos pocos qz querian
a la yglia, y los may quedaban en he Xacale,
muchos deques de bautizados quedaban con 2 y 3 muger,
de ordinario se iban desparamando por las Tucumelinas
pancheria p^{er} q^{er}er de he libertad y no apitir a la doct^{ra}
y enseranza p^{er} lo qual estaba hempre el ministro
hasta qz enfadados por ver qz no avia tanta abundancia
de come y dadivos como en los Tolos y como ellos
entendian quando se Christianavan: intentaron delexo
de laudir el yugo dela asistencia de he ministro, ya
con palabras pidiendole el respeto y hablar con arro
gancia muchas vilidades, ya por otras comenzando le
a flechar he bestias, porqz aburrido el ministro los
dexava en he libertad, deques de flechadas varias bestias

4

Como me salia por el Bien el ministro, llegaron a las ame-
 nazas y decian en varias ocasiones qz avian de flechar y
 le acabo con todo lo qz tenia el Padre, yeguas, ganado,
 Aporal, y el mismo Padre etc. haziense en una dos
 ocasiones las posibles diligencias de protegerlos con algun
 castigo exemplar p. los demas en una ocasion por medio
 de los Espanoles, y en otra por medio de unos de los Justi-
 cias de los Dolores, pero tan poco por este camino cogieron
 la senda de la camienda, antes como perros rabiosos
 le atoraron a la fuerza de la mas consumada malicia epi-
 ciendo nuevas amenazas y luego dar principio a cumplirlas
 comenzando a flechar una granada de yeguas y el ganado
 y luego a matar al Aporal de la Estancia qz es un Buen
 yndio, Opata, y cuidaba todo lo del P. Como Cosa
 Tuya, con dos dos Inocentes yndios de la misma nacion
 qz casualmente se hallaban con el Dho Aporal, luego pa-
 saron contra el ministro pero como 3 horas antes aya ya
 salido por una Caba nya y acababa de subir en qz lo llama-
 ra y qz qz gnto antes saliese p. mi partido con todo lo qz
 pudiere traer consigo, hizo el intento al P. y por no
 aver podido conseguir yndios qz le ayude para sacar el
 ganado Mayor, y una Arquiter en qz estaban prevenidos
 los ornamentos etc. se fue con lo qz pudo llevar consigo
 en aquella precisa brevedad. Visto alioy qz aya ya salido
 al P. intentaron de perseguirlo y matarlo en el camino,
 y un Govern. Gentil de la Rancheria de Tutgo, les
 persuadió desistiesen de este intentado homicidio; dixen
 alioy al instante sobre la Casa del P. sacandole
 toda y los ornamentos de la yglesia cortaron en pedazos
 y se los repartieron y luego se los colgaron a sí desnudas
 y privilegios conef: pasaron a la Estancia y quitaron
 un destino del ganado Mayor matando vacas y toros
 pasando los limites de sus ganay: y luego dixen auiso
 y secundos

y recada a las circunstancias sacrosas combacandoly p.
los fieras y bayles ya la de Ypitoa enorgaron qz pavoria
quanto antes a la Mission de Jaborca a naber al P.^{re} Mission
rio dela. El Noche 29 de Marzo, prorungio al alzan^{do} en
publico y cuando tanto ytan preso qz por los apedreos quedo al in-
stante inficionado todo. Los de Ypitoa y del Puyarin qz son
Partidales del Soba tomaron luego a la Carga el recaudo de
naber al P.^{re} Ministro qz era de la Mission de Jaborca, donde llegaron
Vinez J.^o en la noche y luego el dia siguiente al rayo, el Alba
dieron sobre los indios del P.^{re} qz ran unos 3 yndios de aca
fura qz de piedad se fuxon a aquellos de ferydo con el P.^{re}
Franc. Xav. Sacta p. ayudarle en los cotidianos labrios
de la Casa qdolo temporal: oyendo al ruido y laboros el P.^{re}
salio a la puerta y queriendo saber la furia de apellay in-
humano bestia no solo no puxieron sus ruegos p. Cabra
aquellos innocentes de las indadas muertes, sino qz tambien en el
mismo executoron la sacrilega intencion con qz avian venido sobre
la Casa: el Alcalde de Ypitoa con obo yndios compuxo fueron qz
dixeron los primeros al innocente P.^{re} Sacta estando parado en
la puerta de la Capta, dos flechazos al Corazon; luego dio
dos o tres pasos adentro el herido P.^{re} respirandose, y hincados
de rodillas hizo buena oracion, luego entro de golpe el tropel
de los Alzados y le fuxeron a una today quando se veable
Cuzajo de flechas barandole en buena charge y uno de ellos remallo
el innocente con una macana dandole al agonizante P.^{re}
Sacta en la Cabeza. luego le desnudaron y saquearon los
alajos de la yleria y casa, y se revistieron de las vestiduras
sagradas, unos con albas, otros con ambo, otros con frontales, otros
y otros vestidos pasaron al Corral adonde quedaba el ganado
y hizieron la maranta p.^a cumplir la fiera sacrilega y
despues se metieron en sus acostumbrados bayles en la
de la Victoria y cumplim^{to} de la alegria. Esto pasava hazia
el Oriente por mientay qz los Tubabany comucaban y
comidaban los, del Oriente, y p.^a sea fura, poray se aundren
today y hechos a una today los Padres de la Pimia. Los
de S. ygn. de Cocopora, y de los Dolay no contendian a hoy

con d'los y Alaboles y por esto fue delatado el incendio en la
 Comita. El Lunes segundo dia de pasua, 7 de Abril se de noche
 fue yo de cierto a muerte del Sr. Franc. Xau. Pachay el
 con boco y union de los Alzados: y a media noche despache un
 proprio al Sr. de S. Juan pidiendo socorro del Alcalde Mayor
 D. Domingo Ximóna dandole la fuerza noticia del alzam. de los
 Tubutamay y sus contornos, la muerte del Sr. de Saboya y las
 amenazas y riesgos con qz se hallaba lo demas de la Pimeria y
 este fue el segundo correo, porqz el dia antecedente qz era primer
 de pasua luego despues de la misma auia despachado con un pro-
 prio una carta al Sr. Alcalde Mayor dando aviso de la muerte
 del Coronel de Tubutamay de dos 2 años y las amenazas qz
 le habian etc. El Miércoles 6 de Abril fue carta del Sr. fino
 y del Sr. Amador en qz me decian venia numerosissimo el enemigo
 sobre S. Ygn. y Dolores y pedia socorro de Espanoles qz yo andia
 despache al instante al Sr. de Godoy porqz de S. Juan no tenia
 requisa y estaba distante como 36 leguas, rogando al Ten. de
 socorriese con toda posible brevedad con los Espanoles qz huiera
 a la misma de los Dolores y de S. Ygn. Vinieron caminando
 aquella tarde y noche 13 hombres con el Ten. y llegaron al
 amanecer a Los Dolores y pasaron a S. Ygn. p. la Laguna
 de y alajar de la yglesia, y por miéntra despache
 dos dos correos a S. Juan por qz abbiense qzto outly
 con el socorro el Alcalde M. pero fue la desgracia qz
 el mismo tiempo dia 6 de Abril, cecaron los Enemigos
 Xocomes al Pueblo de Guadabaz auia despachado los
 soldados el Alcalde M. p. socorre a aquel Pueblo,
 mas llegando un quarto de tres y estando ya esperando los solda-
 dos el Alc. M. de vuelta de Guadabaz y teniendo enfilado
 el caballo p. pasar a socorre a la Pimeria, llego un
 papel a su mano escrito y despachado con un proprio del Sr.
 Sr. Don. Gonzalez en qz pedia socorro p. Opozua porqz
 se hallaba cercado de Xocomes, p. ella el Sr. M.
 con los rezinos de S. Juan dia 9 de Abril y le dio toda
 esta p. a la Pimeria qz amenazaba la mayor ruina

de todos y hasta ahora se han visto en esta Prov. a 12 de
Abril llego a Cuernpe el Alcalde m^r. con el Socorro de Soldados
y uedinos y todos y por todo no pasaron el numero de 40.
todos vinieron desarmados de caballos y bastimentos, y quedo a mi-
largo de acudirlos a todos de caballos, Bispocho, horma, Orejy,
Pinole y unos como 200 yndios amigos y llevaban en su
comp. a p. la embada. Todos los p^res de la P^rovincia de Poche
y no podran salir p. la guerra, los prest y fueron 86; y 25 mule-
Coyados de bastim: y el ganado y fue menuda p. todos.
A 13 de Abril entro el campo a la P^rovincia pasando por Tubu-
ma hasta P^rovincia hasta donde ay desde aqui 50 leguas.
por todo el viaje no diron con los Enemigos hirs es con unas
10 Gualuras y mugres y toparon y mataron los yndios amigos.
y otros 4 Gualuras y coxiron vivos. En P^rovincia recogieron
los huesos del Sr. San. Xan. Cacha, cuyo cuerpo pocos dias antes
avia quemado el Govern^r del Bofra, y es rancheria muy acana
a los de Tubutama, y no se hizo hasta ay, la causa formal o
final y ha tenido el yndio p. quemar el dho cuerpo; boluiron
por el mesmo camino del Tubutama y tan poco toparon a los
enemigos, quisos por la p^risa y se dexaron todos a volver, y sin hazer
bastantes diligencias de buscallos; quemaron hi todos los Xacaly
y talaron sus milpas y quemaron los bastim: y toparon en Cay
hancheria de los Alzados y a 13 de Mayo boluio todo el campo
a Cuernpe adonde se hizo el recibim: con la posible solemnidad de los
huesos de nuestro Ven. Sr. Hern. El mesmo Alcalde m^r. buena a
pie, de coberto la mala en q vanian los huesos bien compuestos en
un caxonzito ascadam: aferrado por todo, y se hizian sepe-
tidoy saluar de todo el campo en la embrega y dedreccion a la
yglia del dho Sr. P^ro. y el dia siguiente se hizieron las
exequias asistiendo con mucha edificacion en todo dho Alcalde m^r.
con sus manos depositó el caxonzito en la sepultura ha-
ciendo saluar los Soldados, rematando la solemnidad del Entierro
con mucha ternura y provocando lagrymas a muchos.
Aquel mesmo dia, 4 de Mayo queriendo boluer al Alcalde Mayor y

embiar los Soldados á las fronteras de Teuricachi, dexando
 las tres Misiones de la Pimeria absolutam^{te} indefensas y
 al manifesto riesgo de quedar quemadas y otras cosas
 como las de Tubutama y Aborra. Tratóse con el Al-
 calde Mayor con todas las necces^{as} protestas y peticiones
 porqz no dexose la Pimeria tan descompuesta, ni saliesen
 los Soldados, pues avia de quedar perdido todo. Después
 de muchos dars y tomaros determinó al fin el Alcalde Mayor
 de proseguir la apaciguacion de la Pimeria y qz por medio
 pasaba el Capp. Solís con los Soldados por unas puen-
 tinas al Real de S. Juan y á las Fronteras de Teuricachi
 quedaron por aca b. Mientras qz
 viniera de Centocostas, 21 de Mayo llegaron de vuelta á paque
 los Soldados con dho Capp. Solís y entraron á la Pimeria
 en 26 del dho mes y tomaron el Real en los Himuris, y
 luego embiaron recaudos y avisos á los alzados porqz en
 Tupu ó en Tubutama viniesen todos á verse con el Capp.
 Solís y qz si entregasen los mas principales motes y las
 Cabezas quedarían perdonados los otros etc. y iban y
 venian recaudos, y ya venian ya no venian los alzados,
 y la mas repetida y mas averiguada resolucion de todos
 ellos fue de no entregár á las Cabezas, y de que se
 vivies en su libertad por el espacio de 2 años y qz
 después tratarian con los Españoles de las partes etc.
 pasó el Capp. Solís en 6 de Junio con todos los Sol-
 dados á la Ciénega del Tupu, y luego mas aca de Tu-
 butama, adonde orló el Real por lo descubierto de
 aquel llano, y protegia á llamar y convocar á los
 alzados, quienes comenzaron á congregarse aung poros
 y hasta 9 de Junio llegaron á juntarse ya veíase con
 el Capp. Solís como 5 ó 6 por todo, pero mezclados ellos
 con los del Tupu, de Dougson, de Aborra, de S. ygn.
 Himuris, y Locapora qz todos no avian contenido en el
 alzam^{to} por cuya causa lo primero qz hizo el Capp.
 Solís, fue apartar todos los yndios de las dhas fran-

9

cheria diciendoles q^e avian a sus casas q^e a ellos les
habia en otra ocasion, quedaron solos los 5 de ellos
Bopras, Atrapos, y Tubutamay, quienes avian dexado
las armas por repetida orden del oppo. Solis como 2 dias
de orcabu^o leyo del real: Comenzo a hablarles por
intercede el oppo. Solis y les decia q^e se estoriar que
los q^e uno de ellos avia de cojer como muy malo y bien
conocidos y q^e los demas oportoria el mesmo: apenas
agorro a uno de ellos p. amarrarlo al instante le
metieron todos a una a ruyz hacia sus armas por
muy q^e los tenia auijados q^e no se hallase ninguno
ni sugete ninguno, pena de la vida, pues estaban
los soldados auijados de malos a qualquiera q^e se
metiera en fuga: dicho, hecho: comencaron a ruyz
todos, y a todos sin escape ninguno mataron en el
mesmo puesto, hno son 8 q^e prendieron vivos, todos
los demas, q^e eran 48, murieron; quienes casi todos
trayan a las espas los indios de sus pecados, por q^e
los mas de ellos havian venido con taporabos de los
Lienzos de los ornamentos y vestiduras sagradas: suedio
este dia 9 de junio, como a medio dia; a la tarde
dio se la libertad a 4 prisioneros por q^e diesen noticia
a los demas alzados con advertencia q^e si ellos
entregarian los motivos del alzam^{to}. q^e eran quabo
y otros señalados y bien conocidos, havian paz y
quietud y a no entregarlos, no saldrian los soldados
de la Pimeria hasta malos y consumi a todos los
alzados. Los 4 prisioneros q^e quedaron, dieron razon
adonde se hallaba el fiscal Mayor de Tubutama
q^e era el primer y mas principal motivo de todo el
alzam^{to}: y q^e era entre los primeros deshozados
de los ornam^{tos} etc. y se ofrecieron por quises hasta
por sobre el Cerro adonde se avia retirado el fiscal
Mayor con unos pocos de los alzados: y de la mesma

manse rison noticia de los demas principales moteros y
 Cabezillas de la rebelion etc. y dia 13 de junio
 estaban ya 30 Soldados p. montar a caballo y pasar
 aquella tarde y noche hasta dar al amanecer del
 dia siguiente sobre el Cerito Cocori, adonde se
 hallaba el fiscal mayor, y vino una carta del Alcalde
 mayor en qe llamava a todos los p. poraq. estuvies
 en dia siguiente, sin faltar, en el Pueblo de Cuame.
 p. todo el embargo qe les sobrevino en tan
 buena ocasion p. lograr con tanta facilidad lo qe
 despues con muchos trabajos no se podria conseguir.
 Se decidio a la orden y dia 14 de junio llegaron
 a Cuame y luego dio la orden el Alcalde m. poraq. por
 aora se diese el presidio de la Pimeria y pasarse
 a las fronteras de Tauricachi p. punto de todos
 con el Cuerpo de los Soldados del Gen. D. Domingo
 Teran, y p. p. ^{de} Hernandez de la Fuente p. hacer
 guerra contra los Xocomes. Acclamaban todos qe
 se daba ocasion de la mayor utilidad al Enemigo, qe se
 perdia la mejor ocasion de coger las Cabezas de los
 alzados y apazigar la Pimeria, qe se dexava en
 manifesto riesgo lo demas de la Pimeria etc. El
 Sr. Agustin de Campos, qe se hallaba en mi casa, hablo
 fuertemente al Alcalde mayor, y yo no dexava razon
 y instancia ninguna qe no se diese al Alcalde m.
 poraq. por ninguna de las maneras secase a la paz
 del presidio, qe la Impion de S. y q. Himuri y
 Cocoyora y aun de las de los Dolos quedaban
 independientes y al manifesto riesgo de quedar pe-
 didos como las de Tubutama, y de doria por
 tanto numero de los alzados qe importava el servicio
 de Dios y del Rey, dexar el presidio en la Pimeria
 por tan dilatado y quendio del alzam. qe se habia
 el presidio se cogarian sobre el todo los danos y

desgracia y se avia de orepentir, mas de mil vezes etc.^{ca}
no obstante todo esto avian de cumplir la orden los Soldados
y boluiron los Cabos a S. ygn. y Himurij p. albor al
fiscal y salieron a los frontes de Teuricachi. El
P. Agustín de Ampoy pasó con esta ocasion a S. ygn.
p. a Coje, le milpa de trigo y enterorolo y sacó los
ornam.^{tos} y alajas de la yglesia y casa etc.
A 19 de Junio salieron los Soldados de los Himurij p.
y prohibiendo la viage a las frontes de Teuricachi,
6 de ellos quedaron con el P. Agustín p. acabar la cosecha
del trigo y sacó y contral P. y los ornam.^{tos} en Selu.
Día siguiente 20 de Junio dieron sobre Himurij mas
de 600 yndios alçados, quemaron la Casa del P.
llevaron las manadas, Caballos, ganado mayor y menor
y mas de 20 cajas de bastim.^{to} acostaladas y
avian quedado de las y aviamos dado todo p. esta
segunda Entrada, todo se lleuaron sin qz huir
les hiziera resistencia alguna: pasó esto el Jallí
el Sol, y luego como 500 de los dho alçados pasaron
contra S. ygn. qz dista de los Himurij como 3 leguas
y aun menos y como a las 8 de la mañana llegaron
al Pueblo y se afomaron a la vista del P. y de los 6 Soldados
dando un formidable alarido, el qual oydo montaron a
caballo los 6 Soldados y hizieron frente al enemigo quien
aunqz poró a la vista de los Españoles, no obstante, como era
tan numeroso, comenzó a echar cerco al Pueblo y casa.
Hubieron por acostado los Soldados de yrse saliendo con dho
Padre p. fuera por ser ellos tan pocos, y los enemigos hartos
y así se hizo; viendo el enemigo frustrados sus intentos
en el p. Cerco, trató de seguir a los Españoles y el P.
por espanto de dos leguas haciendo cerco segundo p. ahijóse
la salida y cercólos en medio, mas no les valió y boluiron
a S. ygn. los enemigos, quemaron la mitad del Pueblo,
toda la Casa e yglesia del P. sacando p. todas las alajas

de una y otra, mataron como 100 cabezas de ganado menor y lo de may se lo llevaron. nada de dha yglia y las se pudo escapar por la imporrife venida, numero, y furia de tanto enemigo, y hasta dicha fue escapar las vidas de alli a pocas horas llego el Cpp. Jolly con 25 hombres de Socorro pero ya era tarde, y el Enemigo yba ganando una Sierra a la qual h. se abrenca dho Cpp. huiso el y su gente quedado muerto solo con los piedras qz los Enemigos tiravan, tan apuro y peligroso era el Cerro qz gano el enemigo. Bien previsto y pronosticado seriamos al Alcalde mayor este desgraciado suceso, pues vez en vez lo estuvimos predicando aqui en Cuernpe diciendole clarant. lo qz avia de suceder y fue al pie de la letra lo qz sucedio. despues de tantas desgracias dió nueva orden el Alcalde mayor, no saliese de la Limaria el presidio por los ambragos qz se sabian de los Enemigos, quienes determinaban de executar las mismas fatalidades sobre la Misn. de N. P. de dho Dolores, y esta de Cuernpe. aora esta convocando dho Alcalde mayor los vezinos p. agregarse con sus Soldados quienes segun parece no llegan al numero de 40, porqz no ay hombre qz quiera aceptar plaza y alistarse por Soldado. Solo Dios sabe qz remedio haurya y en qz estado pasaran estas fronteras por no ser suficientes los Soldados a hazer resistencia a tanto Enemigo Lima por aca, y por ella a tanto Yano y Xocomo. este es el Lanti y posees de todos de por aca qz h. el presidio no haze su ofiicio en la Limaria, no ha de aver seguridad ninguna, ni conuersiones, ni paz y tregua y aun estas Misn. y fati- guas quedaran aniquiladas y perdidas por tan numero y tan cercano Enemigo. De todo tiene bastante noticia el Sr. Visit. y daria informe bastante

de todo: yo cumplo con mi obligacion dando á V. M.^a 13
esta llana y breve relacion de todos los buenros
qz han pasado desde la sem. S.^a de este año presente
hasta oy dia de la fecha; V. M.^a me perdonar los
borrones qz no ay lugar para trasladar estos papeles
por los continuos embarcos en Caja; por la yda y
venida de los soldados, de los vecinos, del Alcalde
Mayor etc. qz lo mismo ay en Cuzco la plaza
de Armas, qz bien se puede imaginar V. M.^a quan
poca quietud puede haver en semejantes circunstancias.
avisole á V. M.^a de todos los buenros de esta Buena Entrada
qz se hora por Julio á la Limeria, y del Estado
en qz se halla la Limeria y todo esto se por aca.
En los S.^{os} Sacrif.^{os} y oraciones del Rey muy mucho
me encomiendo. Cuzco y Julio 28 de Mayo

Francisco Siso y Cabrera de V. M.^a

Mano de Fr. Rogel.

Re

No. 222

EX ARCHIVO SOC. IESU PROV. MEXICANAE
S. A. C. P.
S. M. (119)

Deseo el Coll. de Matag. 135884
 Como Conto de la casa de las unidas de Matag.
 y entrada del Coll. de Matag. de la casa de Matag. 103584

Deseo el Coll. de 2300. J. de la casa de Matag. 135884
 man. de la casa de Matag. de la casa de Matag. 135884
 de la casa de Matag. de la casa de Matag. 135884
 Deseo el Coll. de Matag. 135884
 Deseo el Coll. de Matag. 135884
 Deseo el Coll. de Matag. 135884

Sliki 3a in 3b: s. l., 12. januar 1706

UNIVERSITY OF TORONTO
JANUARY 1905
1905

1800

18

[Faint, mostly illegible handwriting]

Esta cuenta me enko
al presidente de la
de Michoacan en 1792.
por la qual conda de
el oficio de 30 de mayo
de 1792 - 1794 p. 65.
Por lo qual conda de
la cuenta de 1792
12 de Enero 1905.
Mano de J. P. P.

18

[Faint, mostly illegible handwriting]

[Small handwritten mark]

Debia el Oficio de la Provi^a al Partido de Matape
 segun consta de la cuenta del P. Villa castin remitida
 al P. Provl moderno - - - - - 1114 ps.
 Se remiten agora con Atanasio otros - - - - - 6500 ps.
 Suma de averes - - - - - 7614 ps.

Desfalquen se los 45 M^o que cobra el P. Kappus del
 Cayn Valerio - - - - - 6326 ps. 2 r^e
 Item 1 caja de Chocolate con su azucar segun la
 cuenta del P. Kappus - - - - - 236 ps. 3 r^e.
 Item 100 caxetas que gasta S^{ra} de la encomienda
 que tuvo de VN^a - - - - - 7100 ps.

Suma de averes 6642 ps 5
 Rebajada de la suma de los averes 1614 ps
 6642 ps 5 r^e.
 Queda para el Socorro de la Provi^a 6951 ps 3 r^e.

Pero con esta advertencia ya que el P. Provl haze favor
 de que yo me queie con la caja de chocolate
 sobriedicha, VN^a me haze caridad de embiar
 me ropa por los 236 ps. que vale la caja
 de chocolate, pues aun queda para el Socorro
 de la Provi^a 715 ps. lo que quisas ningun Padre
 ha dado. Ego va a la generosa liberalidad
 de VN^a, pues no se deje de venir de la mya.

EX ARCHIVO SOC. IESU
 PROV. MEXICANAE
 SA. C. P.
 S. M.
 112131

Sliki 4a in 4b: s. l., s. d. [12. januar ali po tem datumu 1706]

Letra del P. Kappus y su cuenta.

La Caja de Chovol. de a 7 of. a
17 p la of ton — — — — 119 p

El triso de aguas de a 7 of a
30 m. la of ton — — — — 20 p 2

Los flejes del uno y del otro ton
14 of. a 6 of. monta — — — — 56 p

201 p 2

La reduccion ton 25 p 1 ¹/₂

226 p 3 ¹/₂

Lon en plata

Las arguiteras y la Caja no ^{ponq} Sean 20 M -
me acuerdo a como usian, por 236 M. 3 r.

Lo qz las larga este año se
podrá hazer el Computo.

Mr. J. P. Proc. J. Juan D. Garberaga

EX ARCHIVO SOC. IEBU
PROV. MERICANAE
S. A. C. P.
S. M. (1861)

Por favor, llegadome la noticia que desta buena ocasion lo Mex. responde
a las dos de 1787 la una de 27 de Agosto, y la otra de 10 de Set. del
año pasado: y luego yo recibí la de 1787 despaché un proprio a la
Misión del P. Fr. Léal dándole la noticia de la precisión con que
me escribio y la Pales y los ignorancim. por lo que yo le embiava a
con Atanacio y del Capitan. y yo le he de a su q. y me respondió
y temo sin falta precuida la plata cada y quando yo llegue a
ya sea luego despachado. y lo mismo digo yo y lo he de a su q. tambien
sin dilacion ninguna y luego yo llegue a Atanacio, de q. no tenemos
noticia, ni de la memoria, ni sabemos toda via quando se ha
llegado a esta Prov.

Lo otro yo me encarga y es una buena mula, y sobre todo muy
manta, estoy ya haciendo la diligencia, y aung me he ya
traydo y mostrado tres, todas ellas muy mantas, y al parecer
de buen pasto, pero subí ya y anduve en todas ellas, y no lo he
quedo clauado y engañado, y muy corrido p. con 1787, porq. la
una es manifiesta y de buen pasto aung corto, es muy fina
segun me aquirieron los q. lo sabian, y mirandola ya bien reconocí
la gran falta q. se puede decir la mayor porq. la falta no ay q.
sela pueda quitar. Las otras dos eran de buena edad, y al
lali en ellas de buen pasto, pero pasada y a 2 legas anda-
ron totalmt. del pasto y temen de muy en el prohibido muy
malo y rueto. con q. sela bolvi a su dueño, porq. absoluta-
mente no eran al prohibido. no faltan en la Provincia mulas
de muy buen pasto, pero de ordinario con facha, manas y resabios,
paperosas, arrancadoras, conqueadoras, tropelonas, de manera
q. no está la vida de un hombre segura en caminando en ellas.
y otras ay muy buenas de muy buen pasto, y muy mantas, pero
muy pocas, y sus dueños no los venden por ninguna plata.
El Sr. Orais Polica tiene una porda muy manta y muy buena
y aung no faltó q. le ofreció 200 p. por ella, no sela q. yo
dar. y los may de los P. tienen una u otra mula buena pero
no los venden por no se faeil aquirir otras de satisfaccion.
no obstante no desconfio toda via y he de toda via la diligencia,
y estoy esperando la respuesta de uno de los q. encargó la

Slike 5a-5c: Arivechi, 25. marec 1707

perjuiza y diligencia poraz se conyga la mula qz v. solista buena y
Minja y la pueda llevar Atanasio quando de aqui salga p. Mex.
Lo cierto es q. meyo qz p. hallar una buena mula q. de satisfaccion por aca
no es tan facil como algunos lo dicen o escriben; y mas es dicha y facilidad
o p. deca mejor contingencia y sucede quando muere algun Mocado o Mino
u otro Espanol cuyos bienes se llegan a vender, y se topa tal vez con una
buena mula y de satisfaccion; y por este camino se consiguen algunos.
de mi parte no falboran las diligencias, que tengo grandes deseos de ir
a V. con vna y con fineros cuya salud y vida q. d. p. m. d.
A. de B. y marzo 25 de 1704

J. M. J. Muy Suyo en Dto

Mano de Antonio Jappuz

Pa. es de los dos Jgl. de los dos Pueblos
qz de mismo juicio en la memoria del
año qz viene dos hechuras de vello, la
habe q. de S. Jgn. qz es Patron de la vna Jgl.
la otra de S. Franc. Xavi. qz es Patron de la
otra Jgl. y poraz se puedan hazer a tiempo
y queden hechas poraz se salga la secura p. aca
el año qz viene solo se hable a V. aora anti-
cipadamente y ante todas cosas lo qz le ruego
a V. se haga de mano del mejor
Maestro qz huiera en esta ciudad y especialmente
qz los rostros sean muy buenos y p. moua
la devocion, y no p. quitar; como llegan
algunas imagenes con tan feos o feos
rostros qz es lastima y cosa indigna de los
Santos. El tamaño va en esta forma
de en frente. y estimo q. a V. muchos
el cuidado y empeño de qz otros Echuz
sean primorosos y dignos de los Santos
qz han de representar a V. lo que
de los muchos fineros de V.

EX. ARCHIVO SOC. JESU
PROV. MEXICANAE
S. A.
S. M.

Vna Imagen de vulto de N. S. P. Iguais: de vna ^{ta} may o menor
entriando en este tamaño La plana. Con la Capilla dorada toda
y con la Quidis o nombre de Jhs en la mano izquierda.

Otra Imagen de vulto de N. P. S. Franc. Xavier, del mismo
tamaño, y qz no paffe de una ^{ta} Con la Sobrepeliz y sotoba
y en la mano izquierda sus Lirios y entre ellos un S. Christo
en la Cruz: con los ojos fixos el Santo en la Cruz mirando
a su Christo Crucificado. La Sobrepeliz con fondo de oro
y sus flores como lo saben los Maestros.

Mi

Mi P. Procur. Gen. Juan de Harberwaga.

EX ARCHIVO SOC. IERU
PROV. MEXICANAE
S. A. C. P.
E. M. (1160)

Yo he escrito a V. M. y después recibí Carta Circular del Sr. Orit.
Franc. de Puelo en qz nos avisa a todos qz hagamos luego las
memorias p. el año qz viene porqz salgan con el primer correo
p. Mex. yo hago luego la mía y la despacho juntamente con esta
Carta y digo qz aunqz no pido en la mem. las dos hechuras de N. S.
S. Ignacio y de S. Franc. Xav. por quanto reconozco qz no sea fácil
qz vengan en las primeras Lymonías, por decimos el Sr. Orit qz V. M.
hemia intento de embiarnoslas por Entre no obstante lo qz escribí
a V. M. en la otra mya qz quanto me acuerdo a 24 del Corri. si
llega a tiempo a manos de V. M. ha Carta, y reconozca V. M. qz las
hechuras según y como las pido se pudieran acabar y las pudiera traer
el Corriero con nuestras Lymonías; qz la paga della; como dello
dema qz pido en esta memoria presente, con toda puntualidad sin
faltar jamas en este punto. Como lo hare tambien a la venida de
Atanasio pagando luego el Suplido qz V. M. hauro hecho este
año: de qz toda via no he sabido su monto por quanto hasta oy
dia aun no he recibido la mem. ni noticia adonde se halla
Atanasio: pero sea lo qz se fusse luego le entregare todo lo qz
V. M. me huiera suplido, al dho Atanasio. Después a la llegada
de Atanasio y de las Lymonías bolare a escribir a V. M. cuya Salud
y vida qz N. S. on. a. S. Tribetzi y Morza 30 de may 2
de V. M. Suo in Dto

Marcos Ant. Kappus.

América 30 de Mayo de 1707

P. Maiores Anos. Regius. Comu
Mora
Dico Basi todo de Regana

~~Dico Basi todo de Regana~~
dentro

Rec. en 2 de Mayo de 1707
Dico oficio en las 2 de Mayo

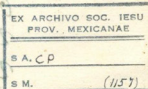
Al Sr. Juan de Furberoga
de la Comp. de J. de Procur.
de esta Prov. de Nueva
España en

Mexico.

Memoria de los Genes y pide el P. Harcoy. Fr.º Kappus. Misionero del Partido
de Arivechi. A.º 1707.

- 2 ap. de Cera buxia labrada.
1. Botana, de genso, larga, con dos pares de mangas.
1. Caja de Chocolate fino.
4 ap. de Chocolate de raciones.
1. Lico de azucar.
1. Silla de Caminar con la Coraza y todo el adorno p. mi uso.
1. Resma de papel.
1. Liba de azafran.
1. L. de Canela.
5 l. de pimienta.
2 l. de agingibre.
1 l. de Clavo de Comar.
4 pares de Zapatos de Religioso de Hy de 12 puntos.
2 doz. de Zapatos de Vaqueta de 10 y de 11 puntos.
2 doz. de medias de Estambre con buche, o de algodón temido.
1 pieza de pano fino 18.
1 pieza de pano palmilla Mexic.
1 pieza de Bayeta.
30 l. de Sayal ancho.
30 piezas mestizas.
8 mantas de Campeche.
2 mantas de patio.
1 pieza de Elefante.
30 l. de algun generillo de China pintado.
1 pieza de Chapanco.
15 l. de Ruan flocto.
1 pieza de Bretana.
8 Quinquemeles finos.
15 Quinquemeles entrefinos.
1 doza de Sombra de medio aforro.
1 l. de hulo de Gema.
1 l. de hulo Murequilla.
2 l. de hulo morado y azul.
2 l. de jiba blanca.
1 l. de Colonia encanada, ankada y azul.

Un berno de Chirimia con su Bayon.

2 Embudos de Oja de laba.

6 machetes pisenales.

2 doz.^{as} de Cuchillos.

2 doz.^{as} de Cajas grandes.

1 doz.^{as} de Cajas chicas.

2 azadones.

2 Rexas de Arar.

1 doz.^{as} de frenos Cuallares.

3 doz.^{as} de yzba de la Puebla.

8 lb. de Jabon de la Puebla.

1 Cate de Seda floxa surtida

1 lb. de Seda de Coya surtida.

1 marzo de Abolorio negro.

24 Marojos de tabaco bueno.

2 navajas de barba buenas.

50 lb. de Xerga en rollo yz la receipto mucho.

1/2 doz.^{as} de hilo de Arria

4 tizas de lo mismo.

2 doz.^{as} de agujas de lo mismo.

8 lb. de poluora en su baleza de badana.

12 badana colorada.

6 botones pequeños y 4 medianos.

10 lb. de todo genero de clauos, clauitos y tachuelas.

3 lb. de Cardenillo en su baleza.

3 lb. de arzon en su baleza.

Unos Coximillos negros p. mi uso.

1/2 doz.^{as} de azero Coronilla.

Marcoy Ant. Happs.

Adamo Elyg.

10y.

Segunda Memoria

del P. Maestro Antojappas en qz pide los
 generos siguientes en caso qz llegue a tiempo
 esta segunda Mem.^a y valga esta y no la
 otra.

2. Cuadernillos de rezo.
 — 2. ap. de cera buxia labrada.
 — 1. Caja de chocolate fino.
 — 4. ap. de chocol. de raciones.
 — 1. tercio de azucar.
 — 1. Sobana larga de genero con dos pares de mangas
 — 1 Sombrero de Religioso con su toquilla.
 — 4 pares de Zapatos de Religioso de 11 y 12 puntos.
 — 1 Silla buena p.^a andar a caballo con todo su adorno —
 — y con sus coxinillos negros, p.^a mi uso.
 — 1 Resma de papel.
 — 1 l.^a de azafran
 — 1 l.^a de Canela
 — 1 l.^a de agnigibe.
 — 1 l.^a de clauso de comas.
 — 5 l.^s de pimienta.
 — 1 doz.^a de pares de Zapatos de Cordovan de 10 y 11 puntos.
 — 2 doz.^{as} de thos de laqueta de 10 y 11 puntos.
 — 2 doz.^{as} de medias estambradas, o de algodón tenido.
 — 1 pieza de paño fino 18.no
 — 1 pieza de paño palmilla.
 — 1 pieza de Bayeta.
 — 80 l.^s de Sayal ancho.
 — 30 fregadas mestizas
 — 8 mantas de Campeche.
 — Una o dos piezas de Elegante
 — 1 pieza de Chapaneico
 — 8 Luquemesly finos
 — 15 Luquemesly entrefinos.
 — 2 botijas de arcule.

8 l.^s de Jabon.

EX. ARCHIVO SOC. IESU PROV. MEXICANAE
B.A.C.P
S.M. (1159)

Slike 8a-8č: Arivechi, [18. maj?] 1707

- Un terno de Chimicay con su baston.
 — Una doz. de Combos de media agorra
 — Un cake de seda floxa sustida.
 — 1 l. de hilo morado y azul.
 — 1 l. de pita blanca: y otra de pita morada.
 — 1/2 az de hilo de arria. O tixera delo mismo.
 — 1 l. de colonia encornada y antecada.
 — 30 manojas de tabaco buino.
 — 12 batanas coloradas.
 — 2 doz. de Enochetas.
 — 1 doz. de Cucheros p. la mesa.
 — 2 ralloj de oja de lata.
 — 1 doz. de fienos Cauakosej,
 — 6 ponz de Espuelas ordinarias.
 — 4 Candalaj medianoj.
 — 2 Serrojoj medianoj.
 — 50 p. de Xerga en rollo qz necesito humant. y venga en falta.
 La herramienta siguiente de Carpinteria tambien necesito humante.
 por esto con la obra dela jala. qz de vieja y arrojada por orden
 de los Superiores le demito: =
 — 2 hachuelas = 2 hachos Carpinteros = un compas = 2 legillos =
 — 2 formones = 8 limas triangulres, cana y media cana =
 — 8 Enoptos y guardias = 12 barrenos chiaz y medianos =
 — 1 Sierra brassa grande = 2 herra medianos = una pequena =
 — 300 clauoj de borrote gruesos = 1000 clauoj de taxamam =
 — 2000 clauoj de medio almud y de almud entros: 2000 hachuelas =
 — Un acanalador y una garlopa, y unq funtera.
 — Un bienhechor oficio y entrego 80 p. p. una hechura de vulto
 de N. S. P. Ignacio y si fuese may en costo, ofese de pagarlos y es
 segura la paga y va en frente desta plana su despesicion.
 En una Carta qz diez ha despachado ya p. V. p. pedi 2 hechuras
 de vulto, la una de N. S. P. Ign. y la otra de S. Juan. Xaver.
 si quando llegue esta, estauan ya mandadas y se estan ya haciendo
 segun y como las pedi, uengan: y diffiera se esta hechura de agora
 p. otro año, y venga el año siguiente p. el cumplimto. de los
 defectos del Bienhechor: ponga las otras dos con de otro Bienhechor.

La Imagen de Vulto de N. S. P. Ignacio ha de tener una bra
y media á lo menor del tamaño, y una peana de 2 ú 3 quojas.
El Santo ha de ser recostido de Sacerdote con Casaca dorada
y todo lo demas con todo primor, y en la mano el S.º nombre de Jhs
Suplico á V.ª q. se haga de mano del mejor maestro p.ª mayor gloria
de N. S. P. Die, p.ª consuelo del Bienhechor q. me encargo encareci-
damente sea la obra de todo primor sin repararle en el gasto.

Marcoy Ant.º Jappus.

Las Caxas q. V.ª Comprare p.ª mi p.ª la
Composicion y remision de las Cajas q. pido, uengan
buenas y con buenas chapas y llaves, auzq. cuesten
unos pesos mas, q. solo estimo en el p.ª

[Faint handwritten notes or signatures]

[Small handwritten mark]

Segunda Mem^a del Sr. D. Manuel de
Sagunto y de sus Compañeros
Primer

Manuel de Sagunto

Manuel de Sagunto
Compañeros

Segunda memoria
del Sr. Manuel de Sagunto
y no llega a tiempo valga
y no valga la primera.
Año 1707

Mi ... Juan e Hurberaga

EX ARCHIVO SOC. IESU
PROV. MEXICANAE
S.A. C.P.
S.M. (1162)

Por orden del P. Vis. Frani. M. Piuolo haviamos hecho
nuestra mem.^a p.^a el año qz viene ante de haver llegado la de este
año; y deques de despachada ya dny mem.^a p.^a el año venidero,
recibimos la del presente y por reconocer no venime alg.^s cosas
precisas y muy neces.^s en esta Synofia y no haulas pedidos en
la memoria qz ya se despachó con las demas, e frito esta carta
y hago esta segunda memoria qz hi llega a tiempo valga, y no
valga la otra.

Entregare a Atanasio los 157 p.^s 3 r.^s qz segun vof.^a me auisa
debo al off. de Prov.^a por el duplinc.^{to} de este año, y ademas lleuara
adelantados a lo menos 400 p.^s lo qz pido en esta mem.^a y b.^a
vof.^a es debido de embiarmela cumplida segun y como la pido,
no desponie vof.^a de la puntualidad de la paga, porqz auzqz fuesen
mil pesos y no los tuiera yo, tengo muy finos amigos qz en
caso de necesidad me prestaren quanto yo quisiere.

Lleuara tambien Atanasio la mula p.^a el P. Prov.^l hi falta,
hecho tambien, hi deques de toda la diligencia qz hiize
porqz he determinado, no hallare mula al proposito y diga porqz
y toda via hago, no hallare mula al proposito y diga porqz
ande en ella el P. Prov.^l he determinado digo de embiar una
mula mya auzqz me haga falta a mi por ser yo dos Pueblos
de penosa administracion, distante uno del otro y lejos con dos
cuestas y muy pedregosa y mal camino. de qualquiera manera, yra
una mula buena, mansa, de mucho peso y de satisfaccion.
y no me alongo por ara a mas por la prisa p.^a lograr la
ocasion y tiempo hi se puede qz esta carta llegue a tiempo
con la inclusa mem.^a y lo qz en ella duplico tocante las
Hechuras de vulto La una de N. S. P. Jgn.^o de bora y media
y una peana de 3 quoras mas o menos p.^a dha hechura:
Otra dos Hechuras de vulto ha una tambien de N. S. P.
Jgn.^o y la otra de S. Franc.^o Xaur. de a 1 bora. Donde y toda
de todo primer segun y como las pido en la mem.^a primera y
segunda. y hi todas tres no pudiran venir este año, wegen las dos
de la una de N. S. P. y en lo demas me remito a la mem.^a

o/o dice
aduna leuata
18 de Agosto

Sliki 9a in 9b: Arivechi, 18. maj 1707

LIBRO DE REGISTRO DE
EXPEDIENTES
934
5-11

N.º de la Carta y vida de J.º m.º en Leya.º de
Que chomendo. Tribetui y Mayo 18 de 1707

Del Rey.º Sr.º in Alto

Marcos Ant.º Kapuy.

Royal.º los muy cordialmente agrade -
tientos por las cartas de devocion y
regalos q.º dice.º q.º se le da de
embriome con Ananias. Vivame
Carta de mil años q.º el regalo
de devocion me fize de regalo
agafijos y montome agradeido a
unos. Bien hechores q.º le muestran muy
dinos en la ocasion de la fabrica de la
nueva.º

Marzo.º
de los años de mil y setecientos
y diez y siete.º
que and.º
de la
de la
de la

18 de Mayo

M. I. Proc. Gen. Juan de Hurtado

EX ARCHIVO SOC. IERU
PROV. MEXICANAE
S. A. C. P.
S. M. (1156)

ya hauro recibido V.ª. otras cartas mia y la memoria.
a qz me remito. y aora remito al Entayo 119 m. de
plata. y va encargado Atanacio le entregue a V.ª.
Cumplidante la plata segun la razon qz dice el Entayador
del peso, Ley, y valor de la barra entayada y V.ª. me
abonara su monto pesos pagandose los 157 p. 3 r. en qz
me alcanza el Of. de Prov. Gen. otros 268 p. a cuenta
del P. Andres de Lisardi de mana qz son 425 p. 3 r. los quales
se han de desquitar de la plata qz embio, y lo demas me abo-
nara V.ª. a cuenta de la memoria qz pudo aora p. este año.
El año pasado, parece, no le entrego a V.ª. Atanacio cum-
plidante la plata de las 2 b. entayada y quintada en Guadiana
porqz me dice V.ª. en la carta de 20 de Diz. de 1706 qz le entrego
Atanacio mil quinientos y treinta y tres p. cinco r. y segun
la razon del Entayador qz dio de las 2 b. entayada y quintada
faltaron 84 p. porqz la una barra segun la dha razon del
Entayador despues de pagados todos los derechos valia 820 p. 4 r.
y la otra barra valia 797 p. 1 r.
Con qz montaron las dos barras a 1617 p. 5 r. — — 1617 p. 5
y V.ª. me abono solos otros 1533 p. 5 r. Con qz se me han de
abonar los 84 p. o los desquitará V.ª. a Atanacio de los
platos de la mem. de este año qz ha de llevar. y con esto tenga
en adelante mas cuidado de la entrega de las platas porqz
no se ligun semejantes perjuicios. y lo qz V.ª. me supliere
en la memoria qz pudo algo cambiara. por estar con la fabrica
de la Jgla. entre manos, y precipitar algo mas de lo ordinario,
todo llevará Atanacio Cumplidante. sin quedar yo a debe
a V.ª. un real: Como hasta aora lo he hecho siempre.
Lleua tambien Atanacio p. el P. Bro. Bernardo Jolandequei
una mula nya de Camino, muy excelente, muy nueva y mansa

Sliki 10a in 10b: Arivechi, 28. junij 1707

de un paffo muy apretado y regalado: yo anduve en ella por lamma
y paffos malos y buenos, por llanos y Cuestas, y siempre la he experi-
mentado muy branta y fin mudo al paffo; tin embargo por lo
efe paffo muy diftinto y de tanto trazino de coche, y bullicio
de gente conuenza qz anden en ella por las Calle unos quantos
dias, hasta quitarsele toda la eñtranez y miedo de la variedad
de la tierra y V.ª este seguro qz es gran mula. no la desquito,
como V.ª me enñua, en nuestra Cuenta, porqz por efusos de
embios alga plata de porros p. la Prov.ª por hallarme bien
aceptado de la p. varias cosas preciza por auentar la Jgla.
de los Cimientos, y reedificar las dos Casas qz de una vez
amenazauan ruina, y porke estauan ya caidas, supla la
mula mij bueno dejos y la falta de la plata. Las dili-
gençias qz hice en esta Prov.ª de una mula buena, ya solo
atribi a V.ª y solo contare a V.ª Atarapi, y auzq han
caydo varias p. vender, p. ning. de Satisfacion y ademay
muy cara; y por efte determine de embiar la mya.

Dejito aqui la Suplica de qz los hechura de vecho qz
pido en la ultima mem.ª y en la antecedente, a Sabr, las
dos de a bara con su plana, la una de N. S. P. Jgn. y la otra
de S. Franc. Xau.ª

Heñ la otra de N. S. P. Ignacio de Bora y media, y a parte
la plana de a 3 quartas mas o menos, digo qz le suplico
a V.ª muy mucho, sean primorosos las hechuras, y qz ti
no pudieren venir este año todas tres, uengan dos, o uenga
una de N. S. P. si quiza, auzq ti llegan las memorias
temprano, confio qz uerran quita todas tres, o a lo meno
las dos. y especialmt. habe de encargos V.ª al Maest. o
qz los rostros uengan hermosos y bien hechos, qlo demay
donado con todo primor y arte. Egero de recibis en todo
los fauores qz suplico a V.ª Cuya salud y vida p. N. S. P. m.ª d.ª
Aridetzi y Junio 28 de 1707. Nuyhuo del Jg.ª

Mano Ant. Kappus.

Mi Sr. Procur. G. Juan de Huesbraga

P.

EX ARCHIVO SOC. IESU
PROV. MEXICANAE
S. A. C. P.
S. M. (1159)

Despues de haver ya Salido Atanapio
embia el Sr. Andrey de Lisardi otros
18 p i tomim porays vaya con lo demas
de su plata pero ya yo la despaché y
di la razon p. el Entage y no se puede
aora tin Confusion de Costa y Cuenta
yngestor uno con otro. tin embargo
embio dho 18 p i tomim de plata qz tin
16 p en reale con un correo en pps de
Atanapio y le escribo entriegue dho
16 p a v. en Mex. y v. los abone
al Sr. Andrey de Lisardi con los 268 p
qz yo remito como se lo escribo al Sr. en
la antecedente Carta. N. de q. Calalud
y vida de q. m. d. Arivechi y Juan Bodego

Muy Suyo de v. G.

Marcos Ant. Kappus.

Qu

P. Kappui enste dize entio In
Carus a Alcanor a Atancio y entre
galebe deq. de el P. Lizaro

Al Sr. Juan de Ytur-
beroga de la Comp. de
Yhs. Proc. G. l. de la
Prov. de N. Esp.

Me

M^o P^o Procur. Genl. Juan de Huerfano

H.

Por llegar esta multa á mis manos tan tarde, dudo qz pueda alcanzor á Nicolay Gortia, no obstante la embio á los Frailes. aungz lo qz contiene ya solo tengo espíritu á V^{ra}. qz es la paga qz tiene el P. Agustín de Campos de los pechos qz V^{ra}. me encargaua en la Suya.

Lo qz en esta Duplico á V^{ra}. es se trata de mandar al mejor Oficial qzle pareciere de hacer una Cosa de N^o P^o S. Jgn^o porqz la Imagen qz traxo Nicolay Gortia del dho Santo, no tiene rostro de semblante del S. Patrona S. Jgnacio, y mas parece Cosa de un Corigo ó Anonigo, porqz tiene bigotes, y ningun ayre da á las Imagenes de N. S. J^o y por esto he determinado en viviendo una Buena Cosa del P^o de quitar esta, y ponerle la Otra, de suerte qz es necesario qz este con el pequeño tambien porqz por dentro del Cuello se pueda encajar de mansa qz no se reconosca: ni es mi engano ó phantasia, sino qz cada vez qz la veo, dice qz es lo mismo qz no tenga ni figura del Santo la Cosa. por cuya causa espero de qz se trata V^{ra}. de hazerme mande de mandar una Cosa linda y propia del P. el tamaño de la Imagen es, sin la peana, de una y media, y si esta proposicion labrá el Maestro la proposición de la Cosa, ó rostro. N. S. qd. La salud y vida del P^o m^o D. Arivechi 28 de Mayo 1709.

WBS #42

La adjunta me duplica el
P. Jgn^o M^o Marino y P. Sicilia
y yo sola pago á V^{ra}.

Muy atento de V^{ra}.

Marcos Ant^o Kappus.

Slika 12: Arivechi, 28. maj 1709

Memoria de los Genios q^{da} pide el P. Marcos Ant^o. Kappus
Misionero del Partido de Arivechi A. 1712

- 2 Cuadernillos de Gezo.
4 Catecismos: y 2 Catones Atiang.
1 az. de Cera buxia de Chyna, labrada.
4 l^o de dicha de a 8 en libra.
4 az. de Chocolate fino.
4 az. de Chocolate Ordinario.
1 media pieza de paño fino 18.no flor de Gonso, ó de otro color selecto.
2 medias piezas de paño Palmilla, la una azul claro p.^o faldamej.
la otra azul Londres, ó oscuro.
200 l^o de Sayal ancho de Goautitlan.
100 l^o de dicho angosto.
1 media pieza de Bayeta ancha dela Puebla.
12 paños de Seboso dela Sierra de Goasteca.
12 Quequemiles de Galban finos.
12 Quequemiles Entrefinos.
2 docenas de Escobetas.
4 pemej de Box.
1. pieza de Escarlata, ó Sarga encarnada.
1 pieza de Mamparilla listada, encarnada.
2 piezas de Chapaneos, la una azul, la otra encarn.
4 piezas de Saja Sajas, 2 Encarn.^o y 2 antecady.
1 l^o de Seda floxa, negra y apizada.
1 pieza de Juan florete, si su valor no pasa de 7 u 8 m. la vara.
2 piezas de manta dela Puebla.
2 Elefantes.
6 mantas de patios.
1/2 az. de Chomite: la ó l^o de Encarn.^o y lo demas de otros colores.
2 quetzales de Cascabeles de medio falcon, en su talega de badana.

- 8 peltos de granates / ó cuentas gruesas: / nevados y de otros colores.
 4 p.^{as} de cuentas doradas.
 2 doz.^{as} de pares de Sarzillos.
 3 pares de Etribos de medio casso.
 12 frenos Cavallores.
 6 dichos mulares.
 4 pares de Eguelas.
 Hierros de Simchos, de Arizses, Argollas, evillas y de Neato
 p.^a aderezo de 6 lillas.
 2 jarros Chocolateros de Cobre.
 2 Calderetas.
 3 Capitos de Cobre de a 5 ú 6 l.^{as} may ó menos.
 4 Sartenes las 2 medianas, y 2 pequeña.
 4 tembladeras de Cobre.
 300 clavos de Barrote.
 1 mil clavos de taxamanil.
 1 mil dichos de bomba.
 1 Corte de Colchon.
 8 l.^{as} de Bayeta Colorada, de Castilla.
 2 l.^{as} de pita Blanca de Cartagena.
 2 l.^{as} de dicha morada.
 2 Boneres.
 1 l.^a de azafran en un bote de oja de lata.
 1/2 l.^a de clavo de Comer.
 12 manojos de tabaco Bueno de la Villa.
 4 vaquetas negras p.^a aparejos.
 1/2 doz. de hilo de Arria, delgado.
 6 doz.^{as} de Casso de Tequacan.
 4 doz.^{as} de Simchos de Neato.
 2 Cordobanes negros, y 2 blancos.
 4 ornos de Zapatos: las 2 de 9 y de 9 puntos, y los otros dos de 10 puntos.

4 Pexas de asar.

6 Escoplos grandes, y 4 pequeños.

3 Piezas pequeñas: y otras 2 de las muy pequeñas qz se hallaren.

2 limos triangulares.

2 grueñas de Coete voladores de trueno, con sus barillas.

8 l.^o de poluora en su talega de Badana.

6 Camaras, ó Ayros, de Cobre ó Bronze.

12 flezadas.

1 mazo de Cañon p.^o escribir.

4 doz.^{as} de panecitos de tinta de china.

Si se vendiere el Juan florete muy caro qz a 7 u 8 n.^o la basa,
qz se fiba de embiarme no may qz 50 l.^o de dicho genero.

Inventado en Sevilla

Marco Ant.^o Kappus.

Mi P.^o Procur.^{or} Genl Christoval de Lariz

135

1500

Por noticia qz tuve del P. J.^{or} Juan Vent.^a Ferrer q^e
la tuvo por Carta del P. Gov.^{or} Ant.^o Xardon, de como
V.^{ra} entro en el Officio de Procur.^{or} Genl de la Prov.^a doy me
a mi y a todos los P.^{os} Mithionos y los placemes y parabienes
por la mucha caridad y amabilidad de V.^{ra} de qz se hacen lenguas
todos los qz han tenido la dicha de Conocer a V.^{ra} a cuyos man-
datos desde luego me ofrecio con senda voluntad p.^o todo quan-
to V.^{ra} fuere libido de ocupar mi inutilidad.
Por haverme acordado el P. J.^{or} Juan Vent.^a parayz hagamos y le
remittamos nuestra memoria, leme ofrecio de embiir a V.^{ra}
una copia o traslado de mi memoria qz con las demas despa-
chora^s suya^s a Mex.^o porqz como huelon llegar tarde por la
detencion del qz los lleva, quise anticipar por el camino
del Parral p.^o donde se ofrece buena ocasion, esta mi
memoria, como por 2.^a via, y es la misma qz va por mano
del dicho P. J.^{or} Juan Vent.^a o traslado ad litteram della,
yo debo a esse Off.^o de Prov.^a 164 p.^o 67. por el Suplento.
qz fue libido de hacerse ^{en} este ultimo despacho de la Ly morma
el P. Juan de Hurtasum: y embio al Entage del R.^o
delos Fragles 120 m.^o de plata parayz entagada y quintada
ella se entrieque a V.^{ra} y de ella se pagara a V.^{ra} y por lo
demas se pidi^{ra} V.^{ra} de embiarme lo qz pido en la mem.^a
y ya hecho de ver qz h.^o V.^{ra} me embia todo lo qz pido, he
de quedar a deber cantidad de pesos a esse Off.^o de Prov.^a
con toda puntualidad pagare el año venidero: y V.^{ra}
hará y obrará en todo como mejor gusto tuviere. y porqz
tengo de esribir a V.^{ra} con el despacho de la plata por via
del R.^o delos Fragles y de la Costa, Cesto de Cantos a V.^{ra}
rogando a N.^{ro} le conceda a V.^{ra} mucha Salud y vida

135

Sliki 14a in 14b: Arivechi, 16. april 1712

a
p. gozar por V. d. de la Ciudad de V. en cuyo d. de
me encomiendo. Arrieta y Abril 16 de 1723

Muy V. d. de V.

Marcos Ant. Koppus.

Memoria de los Terceros qz pide el P. Marcos Ant. Xagous
Misionero del Partido de Arivechi. N.º 1712.

137

1501

- 2 Cuadernillos de Jero.
4 Catecismos: y 2 Catones Nrianos.
1 ap. de Cera buxia labrada, de Reyna.
4 l.º de dicha de a' 8 en libra.
4 ap. de Chocolate fino.
4 ap. de Chocolate Ordinario.
1 media pieza de paño fino 18. flor de ronso, o de otro color selecto.
2 medias piezas de paño Palmicha, la una azul claro p.º faldellines,
la otra azul Londres, o oscuro.
200 l.º de Sayal ancho de Goauhitlan.
100 l.º de dicho angosto.
1 media pieza de Bayeta ancha de la Puebla.
12 paños de Geboso de la Sierra de Goarteca.
12 Luesquemiles de Galban finos.
12 dichos entrefinos.
2 docenas de Erabetas.
4 piezas de Box.
1 pieza de Escarlata, o Sarga encarnada.
1 pieza de Mamparilla listada, encarnada.
2 piezas de Chapanco, la una azul, la otra encarnada.
4 piezas de Sayabaya, 2 Encarn. y 2 arteadas.
1 l.º de Peda floxa, negra y atipada.
1 pieza de Juan florido, si su valor no pasa de 7 u 8 r.º la vara.
2 piezas de manta de la Puebla.
2 Elefantes.
6 mantas de patios.
½ ap. de Chorinte: las 6 l.º de Encarn. y lo demas de otros colores.
2 gruesos de Cascaules de medio falcon, en su talega de badana.

137

- 8 petos de granate, ó Cuentas gruesas, neuados, y de otros colores.
 4 p.^o de Cuentas doradas.
 2 doz.^{as} de pares de Carzillos.
 3 pares de Estribos de medio lasso.
 12 frenos Cauallares.
 6 dichos mulares.
 4 pares de Espuelas.
 Hicinos de Pinchos, de Arizetes, Argollas, evillas y de otras
 p.^{as} aderezo de 6 lillas.
 2 Jarros Chocolateros de Cobre.
 2 Calderetas.
 3 Capitos de Cobre de a 5 u 6 l.^{as} moy ó menos.
 4 Sartenes, las 2 medianas, y 2 pequeñas.
 4 tembladeras de Cobre.
 300 Clavos de barro → may ó menos de esta laya.
 1 mil clavos de taxamamil.
 1 mil dichos de Bomba.
 1 Corte de Colchon.
 8 l.^{as} de Bayeta de Castilla, Colorado.
 2 l.^{as} de pita blanca de Cartagera.
 2 l.^{as} de dicha morada.
 2 Bonetes.
 1 l.^a de azafran en su bote de oja de lata.
 1/2 l.^a de clavo de Comer.
 12 manojos de tabaco bueno de la villa.
 4 vaquetas negras p.^{as} aparejos.
 1/2 ap. de hyló de Arnia, delgado.
 6 doz.^{as} de lassos de tequacan.
 4 doz.^{as} de Pinchos de Peata.
 2 Cordobanes negros, y 2 blancos.
 2 ornos de Zapatero, de 8 y 9 puntos: y otros 2 de 10 puntos.

4 Alexas de asar.

6 Escoplos grandes: y 4 pequeños.

3 cajas de Sienas, pequeñas: y otras, 2 de las mas pequeñas qz se hallen

2 limas triangulares.

2 gueltas de Coetes voladore, de trueno, con sus basihay.

8 l.^{as} de poluora en su talega de badana.

6 Camaras, o tyros, de cobre.

12 frezadas.

1 marro de Cañone p.^a efrivi.

4 doz.^{as} de pincitos de tinta de China.

Si se vendiere el Juan florete mas caro qz a 7 u 8 r.^{as} la libra, V.^o se
fiba de embiarme no mas qz 50 t.^{as} de dicho genero.

Marcoy Ant.^o Kappus.

Este es el traslado o copia de mi memoria

qz va con la demas mem.^{as} delos P.^{as} de

este Pectorado, y la antieipo, por lo por

via del Carral llegue esta mas presto a Mex.^o

y manoy de V.^o qz la qz va por via de la Costa.

pero lo mesmo contiene esta copia, qz la mem.^a

qz embia con la demas el P.^o Juan venta Ferr.

Solo añado aqui lo qz tiene peso en la memoria qz embie al

dho P.^o Juan venta Ferr qz si V.^o es leido de embiarme

6 plumas encarnadas finas de Auestruz, solo estimare

algas qz con la demas pagare con toda puntualidad: y podran

venir dichas plumas en el fondo de alg.^a Caja bien asegurada

de qz no se maltraten por el Camino.

Ali. P. Procur. Gen. Christoval de Lara

H.

Por. Parral y Guadiana escribi. poniendome á la
Obediencia de V. M. y remiti. á V. M. en dha. ocasion.
un traslado de la memoria de lo qz pido, discurriendo
qz por aquella via llegaria mas presto á manos de V. M.
mi Carta y el tanto de mi memoria, la qual lleua
ahora con las demas, Marcos de Traxiola, y lleua tan-
bien los platos de los P. M. yo embio con el dicho
126 m^d. de plata, para qz entregada en el Pl. de los
Hamos la lleue á Mex. lo. y la entregue á V. M. de
qz se pagara V. M. de lo qz me suplico el P. Juan de
Hurtasum con el despacho de la ultima limosna
qz son 164 p. 6 t. y por lo demas se recibirá V. M. de
embormen con mi limosna lo qz pido en la mem.
la qual si V. M. me la embia cumplida, ya ues, qz
quedará á deber: pero tambien alleguro á V. M. qz
todo lo qz V. M. fuere servido de suplicarme, lo
pagaré con toda puntualidad: y de esto puede V. M.
quedar cierto y seguro. y lo qz suplico á V. M. es
se sirva de remitirme lo qz pido en la memoria
con el qz entregará á V. M. la plata qz es Marcos
de Traxiola, quien se ofreció á traer las limosnas
de los P. M. de esta Prov. de Sonora hasta Matape,
recibiendo la paga de los fletes en Mex. lo. á 3 p. 4 t.
por qz. y no á 4 p. Como hasta ahora se pagauan.
con qz se ahorraran en cada qz. 4 m. qz es un con-
chano de notable conveniencia p. todos los Padres
Missioneros de Sta. Prov. de Sonora.

nauajas.

Una docena de nauajas de barba entrego al portador desta qz es Diego de Tobar, Mayordomo de la Jecua de Marcoy de Traxiola, para qz V. M. se libe de mandarmela componer porqz por aca no ay q lo sepa hazer a desechar, y la paga de la composicion de dhas nauajas cargarmela a mi Cuenta. van dhas nauajas embueltoy en un pedazo

Catalufa.

de Catalufa encornada para qz V. M. me haga fauor de mandar preguntar por medio de algun Corredor de l^{tas} halla dho genero de Catalufas en alguna tienda, antiguam^{te}. haia mucha abundancia del genero, y barato: pero ahoz ha qz no lo he podido conseguir, y es cosa qz la necesitaua mucho: en caso qz se hallare en algun almacen o tienda estimare a V. M. muy mucho se libe de embiarme si quise una 30 u 40 t^{ls} o lo qz V. M. gustare. qz todo lo pagare con toda puntualidad y pedone V. M. tantos can-
sancios y molestias cuya salud y vida qd. A. P. m. d. d.
Bacanora y Mayo 11 de 123

M. Nino del R^o.

Marcoy Ant^o Kappus.

Mi P.^{re} Procur. Genl Christoval de Luis

230

1505

¶

El Emro de la Caridad y las obras de la buena voluntad de V.^{ra} Son de Gigante, como lo es S. Xpoual Entre los Santos. Lo uno y lo otro lo muestra V.^{ra} en sus Cartas y lo manifiesta en efecto y despacho de la Limosna la qual he recibido cumplidamente y con toda satisfaccion dando a V.^{ra} repetida gracia de qz he Divina Magest fuefe sevido de proveer a los Nuyones no solo un Benigno Procurador sino un Amoroso Padre qz mira por los Nuyones como por sus queridos hijos. yo de mi parte le doy a V.^{ra} muy cordialissimos agradecimientos por el cuidado qz ha tomado en despacharme la tan linda memoria o Limosna, assi en lo barato de los ganos, como en la calidad de ellos. Viva nos V.^{ra} mil años con todo consuelo, felicidad y Salud qz deso a V.^{ra} perfectissima muy rendido a los mandatos de V.^{ra} y siempre con el Corazon en la mano.

Con Marcos de Traxiola remitido al Entage del V.^{ra} de los Alamos ciento y onze marcos por qz en bayada y quin-tada la plata la lleva a Mex.^{co} y entrieque a V.^{ra} mi memoria qz los diez passados despache al P.^{ro} Juan Ventura Ferrer y la lleva tambien marcos de Traxiola, sea algo mas cargada repetivi de la plata qz embio, por que me faltaba un sujeto de entrego 50 m.^{rs} por acciden-tes de la Nimeria qz muchas vezes la semana qz viene convien en Mes qz viene. pero puede V.^{ra} quedar seguro, si tiene gusto de embiarme todo lo qz pido en la memoria, de qz el año qz viene ira pagado todo con toda puntualidad. y yo vivire siempre en reconocimto y muy agradecido a tanto favor y caridad de V.^{ra} a V.^{ra}

31

Sliki 17a in 17b: Bacanora, 17. maj 1713

agradezco y estimo el regalo de la media docena de Casaca
y los envios qz en todo reluce el mucho amor y fineza de la
buena voluntad del Sr. a q^o como han ocupado como le
confieso a V. Sr. no quiso molestar con otras prolixidad so-
gando a V. Sr. le conceda a V. Sr. muy Cabal Salud y mucha
vida p. nro consuelo por los años de mis deseos y de los
Sr. Par. Sr. del Sr. me encomiendo. Aribetzi y Mayo 17
de 1763

Muy rendido Suyo y afect. Am. del Sr.

Marcos Antonio Kappus

Una docena de pechos apilios p.
V. Sr. para polvos y p. done V. Sr.
la costura y manera. y le apilios
a V. Sr. el gazeta de este y del año
pasado p. divertir el entendim.
en esta Soledad.

Memoria de lo qz pide el P. Marq. Ant. Ragon
Millones del Partido de Arivechi 1713

231

1508

- 1 qz. de Cera buxia labrada, blanca de a Ben libra.
- 6 lb. de dha de a 2 en libra.
- 1 Clarin bueno.
- 2 Chabecas.
- 2 Encornaduras de Arpa: y 2 marcos de Cusday.
- 1 pieza de Lamilla: o velillo doble.
- 1 docena de papeles de flores de seda de China.
- 6 lb. de encaje de oro fino, como de dos dedos de ancho, may o menor.
- 10 lb. de galon de oro fino.
- 10 lb. de fleuco de oro fino p. Frontaly.
- 6 Candeleros de madera, dorados.
- 1 Sotana de genso, larga, con dos pares de mangas.
- 2 Bonetes.
- 2 pares de Zapatos de peligro de 12 puntos.
- 12 pares de Zapatos de cordoban de 9 y 10 puntos.
- 12 pares de medias de algodon, tenido, p. los muchachos.
- 3 qz. de Chocolate fino.
- 6 qz. de dho ordinario.
- 1 qz. de azucar blanca fina.
- 1 lb. de azafran en un bote de oja de lata.
- 1 lb. de clavo de comer.
- 1 lb. de Canela, fina.
- 2 qz. de Arroz, en talega de Cotenze.
- 8 lb. de arizon y pesa Bzgamota cubista.
- 1 tercio de tabaco, de lo qz pesan 93 libras y u 10 qz.
- 4 medias piezas de jano palmilla: las dos, azul claro.
- 1 pieza de Bayeta ancha de la Puebla.
- 2 piezas de Chapaneos: una azul, otra color.
- 400 lb. de Rayal ancho de Tautitlan: estimare multiplicimo vengana
toda 400 lb. de dho ancho bueno, auzq valga algo may.
- Nolby de Badana p. Cordar Zapatos de 8, 9, 10, 11 y 12 puntos.

Sliki 18a in 18b: Arivechi, 1713

- 1 pieza de manta de la Puebla.
 1 pieza de Juan florese.
 1 docena de Quetzque mely de Galban fino de a' 10 u' 11 rr.
 1 docena de dhoz may fino de en Casa de Aquise, o de Jibla, de a' 15 u' 16 rr.
 1 doz.^a de pany de Jabofo de la puebla, de Colozy alegres.
 8 mantas de Campeche } de tributo, qz son los mejores.
 12 mantas de patio }
 2 piezas de Bandillas Encarnadas.
 2 mazos de abolorio, negro y blanco, y de otros Colozy.
 1 l.^a de liston, Surtido.
 2 papely de agujas de Coste, finas.
 2 papely de dhoz Capobras.
 12 fixera de arria: y 50 alenay.
 2 Botijas de azeytuna.
 3 l.^a de pita blanca de Cartagena, (no venga pita de nina.)
 2 l.^a de dha morada o azul.
 4 prognosticos de diferentes autores p. el año 1714, y vengan con
 los quadernillos debajo de Cubierta, rotulados p. mi.
 2 llany de bronze, de piletas.
 1/2 op. de azorro, Coronilla, qz es el fino, y se necesita por aca.
 4 doz.^a de Cuchillos, Cabos blancos.
 12 fierados.
 12 p. p.^a el P. Procur.^{or} Gen.
 12 toas grande y pequeña.

Marco Anto. Jappus.
 Inventario

Mi Amant. ^{no} P. Procur. Gen. Santhoval de Lorig.

J.

Recibi la de V. G. y mi Gracia muy agradecida por
el favor del suplicat. qz V. G. fue suida de hacme
y embio con Marco de Gaxiola 94 m^{rs} 4 p^{tes} de plata
al Ensaye, con plata a parte p. pagar el Quinto y los
demas derechos dela qual plata llebo p. el P. Pedro
Protho 363 p^{tes} 4 m^{rs}. los qualz le abonara V. G. en
la Cuenta de su G. lo demas va por mi Cuenta.
Con mi memoria qz lleva aora Marco de Gaxiola va
tambien una memoria p. el Partido de Orapa, donde
falta Lade desde Setiembre, y falta un todo, y yo
asisto y suplo desde Octubre, y por no ayer siempre con-
migo lo necesario, suplico a V. G. se herba de embiar
lo qz pido en dha memoria p. dicho Partido de Orapa.
y estimare mucho a V. G. la Caridad. y me ofrecio a los ord.
de J. P. con todo rendim^{to} cuya salud y vida q. A. P. m^{rs}.
D. Arivechi y Abril 26 de 1714

Mr. Suro del P.

Marco Ant. Kappus.

Slika 19: Arivechi, 26. april 1714

150

Abono

J. de Marcos. Ant.^o Capitan ha de haver

por la limina de este año de 1714. ---

1789 p^a q^{ta} de importen la casa q^{ta} trata Marcos de Regules - 0300p

0782p

10082p

Caja

1714	Remicun quadrante del Lero ---	0000p
1714	55 p ^a de la cobranza de esta q ^{ta} despachos de liron ---	0055p
1714	15 p ^a del despachos de este año de 1714. ---	0015p
1714	178 p ^a Lira en el p ^a que alcanzo. El año pasado ---	0178p
1714	363 p ^a q ^{ta} de plata se abona en el p ^a Lero ---	0363p
1714	3 @ de chocolate fino ---	0030p
1714	6 @ de dorado ---	0042p
1714	7 @ de cacao ---	0021p
1714	3 m ^a can de Seta de la Seta con Do. Do. ---	0012p
1714	400 p ^a de cera blanca en Lira ---	0075p
1714	2 m ^a man ^a de campeche y 12 de p ^a m ^a ---	0026p
1714	24 onquermiles finos de Galban ---	0048p
1714	12 @ de chinos ---	0018p
1714	12 @ de habero ---	0024p
1714	22 p ^a de pan de chocolate ---	0045p
1714	1 @ de chapancos finos ---	0008p
1714	2 @ de arena de cobre ---	0003p
1714	4 @ de cera y 2 p ^a de Lapater ---	0016p
1714	2 @ de cera con sus avas y 2 man ^a de castillas ---	0005p
1714	8 @ de azúcar ---	0007p
1714	2 @ de azúcar ---	0005p
1714	1 @ de cera, goma, guameche, petate, cera, 1 @ de queso, marcal ---	0014p
1714	1 @ de cera de 4 @ 13 p ^a q ^{ta} pieza. 2 @ de cera, 2 @ de cera, y tercio del ---	0159p
1714	aprox a 3 p ^a ---	10244p

Imprenta esta q^{ta} 10244 p^a 1 @ de Lira q^{ta} de Lira
 do de los 10082 p^a q^{ta} en el año de abono, Lira
 za al oficio 0155 p^a 1 @

Deseo
0155 p^a 1 @

Joan de San Martín

Slika 20: Arivechi, 1714

817
 -883
 -943
 18850

El Sr. Marco Antonio Capur Hacienda de San José
 quinientos La Baza N.º 85. Gentago, Guapota -- 0922818

Cargo

1	Primeras de Secazyan 538 ^{rs} que de entrega al Sr. de la Baza	053 8p
	It. 4 ^{ta} que de entrega al Sr. de la Baza por otros trabajos	0 0 4p
+	2 ^{ta} Mca. de m. de eng. ban. de pala. de la canchada. lab. de Secazyan	0 0 9 5p
+	11 Nazar de canchada de oro a 1/2	0 0 2 0 p 8
+	2 quinquemiles finos a 1/2	0 0 0 3 p
+	6 Plumas encarnadas	0 0 0 6 p 6
+	10 dhas blancas	0 0 1 0 p
+	3 Relicario dorado con 14 vidrios p.º ellos	0 0 4 2 p
+	4 papeles de flores de china de oro	0 0 0 3 p 4
10	6 p.º de oro de canchada	0 0 0 6 p
+	7 Pala labrada de oro y seda	0 0 1 8 p
+	15 Sombreros de medio a f.º	0 0 1 0 p
+	1 Sombrero de S.	0 0 0 2 p
+	2 ^{ta} 4 onz. de chomite encarnado	0 0 0 9 p
+	9 Pantalones de picarai meñal. Sic. tecoma y un par de de sacato	0 0 1 3 p 4
+	10 ^{ta} de cadaveri blancos y otros de negro con un f.º	0 0 0 8 p
10	28 marcos de granata negro	0 0 1 0 p 4
10	8 marcos de granata Surtidos	0 0 0 3 p
+	6 Docenas de higo	0 0 0 3 p
+	4 Rosarios de Venecia	0 0 0 2 p
+	40 medallas	0 0 0 3 p
+	24 papeles de Sazidilla Surtidos	0 0 1 2 p
+	4 papeles de alfileru	0 0 0 2 p
+	2 p.º de canchada	0 0 0 0 p 6
+	3 D.º de Abulseta de Gamusa	0 0 0 2 p
+	4 onz. de f.º de chomite amarillo	0 0 1 2 p
+	11 ^{ta} 3/4 de bayeta de 1/2 ^{ta} negra	0 0 2 3 p 6
+	16 ^{ta} de p.º de canchada en unatajea	0 0 1 2 p
+	15 quinquemiles finos de Suera	0 0 3 0 p
	Prosigue	09 0 5 p 3

Slike 21a-21c: Arivechi, 1714

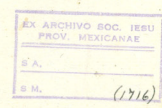
		La Suma de la buelta		
+	42	42	42	0 5 83
+	64	64	64	0 6 38
+	2	2	2	0 2 38
+	6	6	6	0 2 88
+	2	2	2	0 1 2 68
+	1	1	1	0 2 88
+	8	8	8	0 4 88
+	8	8	8	0 1 68
+	25	25	25	0 2 58
+	12	12	12	0 1 28
+	10	10	10	0 6 08
+	2	2	2	0 4 48
+	2	2	2	0 3 38
+	1	1	1	0 1 58
+	12	12	12	0 2 68
+	1	1	1	0 0 68
+	2	2	2	0 1 88
+	4	4	4	0 0 68
+	10	10	10	0 1 88
+	3	3	3	0 0 48
+	2	2	2	0 0 28
+	4	4	4	0 1 88
+	3	3	3	0 2 38
+	3	3	3	0 2 68
+	3	3	3	0 0 28
+	2	2	2	0 0 28
+	3	3	3	0 2 28
+	34	34	34	0 2 08
+	18	18	18	0 0 28
+	1	1	1	0 1 88
+	1	1	1	0 0 58
+	1	1	1	0 0 28
+	1	1	1	0 0 68
+	18	18	18	0 0 28
+	1	1	1	0 0 18
+	1	1	1	0 0 38
Proyeque				20 6 38

	Tabla sumada de Minas	20 063 p 1
+	Comercial libra de torraque	0 00 08 p 6
+	1/2 lib. de urada pastoraf	0 00 5 p
+	por 8 Doi. de Coera bolados	0 00 4 p
	118 lib. de ura al a 1/2	0 00 20 p 2
+	2 lib. de Arafkan de Malua Enus botos	0 00 3 2 p 4
+	2 lib. de pimienta de p	0 00 2 p 2
	1/2 lib. de maftas guera Con d'fra. Uenat 1/2 lib. de maftas guera de la mendana	0 00 4 8 p
	1/2 lib. de caspa de cho de deca pta. Guera guera de Anucan	0
	Com 4 2 2 lib. de que entugare gras pta	
	1/2 lib. de paila caspa de ura guera pta. Guera guera de cas	0 00 5 4 p
	1/2 lib. de paila de 10 lib. de 14 lib. de guera guera de 4 lib. de caspa de Anucan. Guera guera de Anucan de 8 caspa de 20 lib. de 1/2 lib. de Anucan a B'hi	0 03 20 p 2

20 lib. mer-
naon.

Impsta y Cag. 26 10 30. Comma los montaron 20 61 0 p 3.
 de cho de Anucan de caspa y ura gras pta. guera
 Guera guera de 20 lib. que B'hi de 1/2 lib. de Anucan
 de 1/2 lib. de Anucan a B'hi

- Andhamemoria ban Guera de Sapato 13 1/2 p 18
 Fedas blancas gueros Guera deo = Guera de mafta Guera
 quilla 1/2 lib. de Guera deo
 Guera de Guera de la Guera de Anucan de 1/2 lib. de Guera
 1/2 lib. de mafta de Bay mial
 1/2 lib. de Guera de Pastoral y Embria el P. de Guera
 1/2 lib. de embrión y Embria el P. de Guera
 1/2 lib. de Ma Malia y eta guera guera al P. de Guera
 en Guera en 29 de octubre de 1714

Joan de San Martin

Don Diego Alvaraz G. me
dice se encamina p. Guadala. Con qz luego
la buena ocasion arde de la Salida de Gaxiola y
noticio a V. H. como ha entregado ya dho Gaxiola la
Lymofna y encomienda y buelue por lo del año veni-
dero: qz qz dungs kuso pretendientes p. el acarreo
de nra. Lymofna, toda via no tiene por acertado
de hies mudanza porqz temo no nos vaya peor
con loy entriegas con nuevos Arrieros por lo qz la ex-
periencia nos entena, qz cada uno por lo que tiene
le falta, nam vitij nemo hie nascitur. optime ille
est, qui minimis urgebat. Ya conocemos a
Gaxiola y su falta qz tiene qz por su buen natural
se le pueden tolear en parte, y de lo dho qz no cono-
cemos, ignoramos la falta qz tienen y lo qz nos
succedira con ellos.

Bien veo y conosco qz como tienen todo una inta-
ciabile hambre y ansia de adelantar el Caudal,
atropellan, por faz es nro, con quanto pueden
y el porir blanco qz miran son muy convenientes:
el porir dubtamen e impulso del Amor proprio
y de la codicia, y dungs Gaxiola no carece como
todos los demas de este vicio, pero es de natural
dovel y por fin lagendo en la fuerza de la razon y
tratandale con suavidad, se ajusta y acomoda
y procura de dar gusto y satisfaccion, lo qz en otros
muchas vezes no se puede conseguir ni con bien ni
con mal, quizo decir ni con amor ni con rigor.

EX ARCHIVO SOC. IBERO
PROV. MEXICANAE
S. A.
S. M. (1723)

Todos quanto Arriso huuo, hin exceptos en ninguno,
todas se han quedado hempre de la precipitacion
y violencia qz lely haze en Mex.^{ca} en la entriega
de las lymonay. por cuya causa no ay año qz no
vengan falta, y qz los conoim^{os} ~~no~~ concorden en
todo con la mem.^{os} y qz lleguen bien acondicionada
los genros, porqz por la precipitacion de la en-
triega en Mex.^{ca} queda Confuso el Arriso y ato-
pella, hin tenen bastante tiempo, con la Compo-
sicion acomodando muchas cosas desuertadant.
y llegan malograda, pero de p^o todo, en parte.
y por fin todas estas hauria Cayen sobre el Nipio-
no por no lidar por tanta cosa maltratada
y es Cuento de Cuentos de quez reduci a paga
y cuanto llega mal acondicionado: y lo otro qz no
todas tienen el natural de lidar por tanta hauria
y ante quisen tolerarlo, qz con impouencia descom-
ponete y no obstante no conseguí el efecto: porqz
aunqz llegue a satisfacer al Arr.^o la hauria
con esta especie, no puede satisfacerlo en la
misma especie, por no hallar se tal vez, y de ordi-
naria tal alaga o genro por aca.

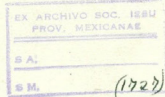
V^ota por q^o es y porqz soy cierto de q^o mucho amor y
de la amistad qz siempre hemos profesado, hibase
en la entriega de darle no tiempo al Arriso
y qz no se atropelle con la precipitacion, qz por
una, o dos dias mas, qz se gasten en la entriega
se figura qz no despacio compona el Arriso
las alaga y genro, qz nos ha de traer, y llegaran
mejor acondicionada y el buen logro della tra-

nuestro producto y que mandon suelo: lo otro qz te
ex cupran' mucho equivocacione de lo conoimto
respecto de la mem.^a porqz ya sabe V. M. qz lo qz
firma el Arz. tiene obligacion de entregarlo, y no
lo qz dice la mem.^a la qual no la firma: a
V. M. sucedieron este ano dhas equivocacione;
y tambien a mi: porqz en la memoria
me pone V. M. 2 qz de Arz.: y no estan en el
Conoimto.
Y en la otra mem.^a pone V. M. 2 qz de Arz. qz
y no estan en el conoimto. ni lo 1180. de Royal
ni lo 3 qz de punta qz estan en la mem.^a
Con la entrega mas lenta y no qz lo segada se
excusan en esta equivocacione y otros factos qz
trae contigo la precipitacion.
Las dos cajas de Choc. 2 de Arz. y
dos cajas de Caexa trajo hasta Oraba Gabiola
diciendo no haue podido vender nada dello por
el Cammo, con qz embie hasta Oraba por dha
cazomienda de V. M. y aungz poco a poco tra-
tando con los Arz. para darme se podra vender el
Choc. y aruco: pero las dos cajas de Caexa
fue labor hoc opus. porqz los nuestros si compran
media doz. les parece qz le sobra al genero: y
a varios qz les he catruado me han respondido
qz no gastavan Caexa: ni aun ofuendo a lo
peculay en la sem.^a Ota humo qz comprara ni una
doz. ni un par dello aungz lo ofeci a V. M.
Caexa: y porqz quanto mas se dilata la venta,
tanto mas se anduereen qz hauen menos apetecible,
lo qz haue me: ahi tura aruco: tura otra otra.

Como muy gusto le escribo
fines del Sr. D. Juan Casco. Elna
Buenos Aires y Mayo 6 de 1775
Algunos meses y años de
Muy suya y obediente
Muy suya y obediente

Lo mismo puede con otros dos Caxones de Caxety qz
embio el P. Diego tambien rogandome se dependio
y en aque' al P. Joseph Guerr. qz esta en Orataby
de haer la diligencia en el Rio chio, y Basso,
y ya en hey Cortes me dice qz no ay ninguno qz
la quiera comprar a 1 p. por los muchos dulces qz
han entrado este año en dhos Realy, asy de Caxe
ta como de Conting de qz vino un Convoy de
Cobala y baratissima se venta: con qz todo e
trabajo. Cuy dado y dificultad por no se qz qz
se puedan guardar y vender quando uno quiere,
ni apretarlos mucho los seculares hno e don
dolos capi dados: y de los muchos no tengo qz decir
al P. Diego ya los conoce V. M. qz se muy qz
genro o los hacen en sus Casa o no hacen Casa
ellos hno e dandoseles de regalo.
yo aduerto al portador por qz sea a Gaxiola
en el Rio chio y hno estuiera alli, en lo ha
may y si quiera embio la mem. qz lo embie
por delante con este Don Diego qz de Guadaluca.
La podra despacha el P. Diego luego a Mexico y
llegaran a tiempo a mano de V. M. a qz vaduisto
debi anticipar: acerca del Choc. p. los P.
V. M. no repare en Caxaly a lo P. el choc.
algo muy pro sea fino in re, et non in voce,
qz temiendo mo Canela y esta fina, lo ha y
V. M. estimaron al P. mucho todo lo P. con
qz como ahora no hay V. M. el Choc. e f. a 10 p. la
P. venga muy fino y aquel P. a 12 p. la qz o'

M. P. Procur. Gen. l. Juan de T. Martin

Pf.

Estas dos inclusas, la una del P. Luis
Abelardo qz asiste en los Dolos, y la otra del
P. Ju. de Huendaño qz asiste en Onapa,
contienen una controversia de no fee qz 100 p.
y por dexarmelo a mi parecer y disposicion
V. S. se tira de parti por medio dha con-
troveria de fuerte qz otros 100 p. partido por
medio, los 50 p. se arguen al uno, y los
otros 50 al otro. y h.º papeles. Vale.
Bacon.º y Mayo 21 de 1715

Muy Rdo y H.º de V. S.

Mano Ant.º Kappus.

M. A. de Linares, Marcos Antonio de Aguiar.

P. W. etc.

EX ARCHIVO SOC. 1570
PROV. MEXICANA

S. A.

S. M.

(1719)

De la del N. en orden al nepos de James
avia comunicado del P. Frondano, cuya carta
leida de del N. a 28. y verdaderam^t me al
mira la satisfacion que su P. dice por los 100
y. se le dieron para su uso, no para chris-
meras ni pagar dias; lo qual por caso
es segun me acuerdo aver visto en carta su-
ya (en Brusel) de su P. avis al P. Fr. Mora
como venia en plata 40 y. de la Misn.
de los Dolores, pichondole liza para embiar
los 300 a Prov.; 50 para uny chrisme-
ras q. se quedaban hacienda en Meo, y
ostaban eso: 50 para pagar sus tan-
en enq. le alcanzaban en Prov. y los 40
restantes para su viatico hasta Oaxaca,
como se cobraba en la sup. La respuesta
del P. Mora dio al P. Fr. Montano fue:
q. si la Misn. quedaba aviada de lo ne-
cessario se embiaren dos 300 y. a Prov.
y que el P. avia servido ala Misn.
era razon q. se pagasen de la plata los
50 y. enq. le alcanzaban; q. se le entu-
saven los 50 de las chrismeras, y los
40 para el viatico. Quedaron los 300
y. en la Misn. por dias del P.

Mitanga, y entrego al P. Arceano los 4 lib. res-
tante. Quando yo vi todo esto aun no estaba
yo señalado para los Dolores, cony puede ser en
todas estas cosas, en virtud de las quales, y
delo q. despues me dixo el P. Mitanga, espere
aba resulte de Meo para pedir: segun deaba
vivir. —
Podia, y tenia mucho q. responder ala del P. Arce-
ano, pero considero, q. todo se isa en pape-
lino, respuestas, dimes, y diretes, y vendremos
a parar en lastimar la caridad por lo q.
q. como V. M. me dice sera lo mas cierto, q. se pua-
dan. Cony, mi A. P. Visitador conluiso q. ala
direccion, y disposicion de V. M. deo todo el me-
jor, y asi por hecho lo q. V. M. dispusiere, q. no
dudo sera lo mas acertado: si me parecio de-
bia apuntar lo q. llevo dho en el Parrafo ante-
cedente, para q. si V. M. gusta de averiguar la
cosa con los P. Mora, y Mitanga, q. sean en-
tonces Sucedores, lo pueda hacer con la luz
precedente: pero mi intencion es, q. V. M. no se
embazaje en cosa de tan poca substancia, q. do
tiene otros m. negocios de muy importancia, q. q.
atender, y asi se pua q. do por hecho lo q.
V. M. dispusiere, y no me hare mas palabra
en este particular: solo advierto, q. avisie
al P. Fr. Martin persuadido a q. del P. Arceano

4
no responderia como responde) en caso
q' V. M. no remitiere los 100 p. los abo-
nare a esta Min.ª y los cargaré al P.
Juan, o a Buenos adonde se espendie-
ron, y así sera recam.º q' de V. M. le
escriva, le di una jurada acerca del
negocio, y de lo q' V. M. dispusiere, pa-
ra q' este encaudo de echo, y no los en-
que al P. Arrendatario, q' se ajuste
justado con la buena fe de ambos
pedido para su uso. N.º 1.º mejor
a V. M. los 100 p. d'os, y sup. N.º
de los Dolores, y Abril 30 de 1715.

De V. M. menor, y mas rendible
Siervo, sugeto, y de V.

Ali. P.º Proc.º Gen.º

Lo q' a mi porca acerca
de esta Controversia de los

100 p.º cargue V. M. los 50. al
P.º Velarde, y los otros 50 al P.

Arrendatario, y así quede ajustada
esta Controversia.

Marcos Ant.º Kappus.

Mi A. J. Procur. G. Juan de S. Martin

EX ARCHIVO SOC. IESU
PROV. MEXICANA
S. A.
S. M. (1724)

Estoy rengloney solo tienen de encomendas
a' V. S. a' Moros de Traxiola: porqz como
p. por ora aun no ha forma de poderse
hacer otra providencia p. la conduccion
de las Lymofnas es fuerza aquantor algo
y como lo tengo ya entinuado a' V. S. en
otra mya, a' lo meno, le conosco ya
y su natural es muy dovil y reducible, y
no se faz et nece porfiador en cosas contra
la razon, como nos ha bucedido con otros
Moros, y estimore a' V. S. todo el favor
y buen tratam. qz le hiziere: qz tambien
espero qz de su parte no faltara toda
atencion y cuydado p. dar cumplim.
a' todo lo qz es de su obligacion. y
repleto aqui la heplia, porqz lo qz le
siba en las entriegas de las Lymofnas
de dar algun muy tiempo porqz se espun
en equivocaciones, y atropellada
acomodacion de los genros y despues he
analogos dellos. y no me alargo qvia
serbo amanti. Vale. Bacon. y Mayo 21
de 1715 a

Juan Moros de Traxiola

Slika 25: Bacanora, 21. maj 1715

Mi Am. Sr. Proc. G. Juan & S. Martin

EX ARCHIVO SOC. IEBU
PROV. MEXICANAE
A. A.
B. M. (1729)

G.

Muy Congoxado me vide con las encomiendas de V. S. p. q. h. no uno pocos gentes selectos q. tomaron el p. de Sr. Daniel Janusse y el Sr. Franc. Xaur. Door, todo lo demas no tuvo salida, y p. no factor yo ala buena correspondencia con V. S. some prestados de Don Pedro Berrio, el Organista. 125. m. de plata y por claridad pongo aqui las partidas q. se me han de abonar:

al Entaye embio 265 m. de plata de q. pagados los defectos me parece saldaran con poca diff. como 1,900 p.	
en reales, los quales pongo aqui solo por claridad de la cuenta q. despues del Entaye se sabra lo cierto diga p. q. cuento los 1,900 p. q. embio — 1,900 p.	
Heñ 600 p. q. entregara el Marquez Villp. en virtud de esta Cebanza q. tra aqui — 600 p.	
Heñ 260 p. q. entregué al P. Sr. Daniel por cuenta de este ofo como V. S. me escribio q. lo q. pidiese dho. Sr. Sr. solo diga de la Encom. de dho. 260 p.	
añada los 300 p. de la Lym. del Rey — 300	
<hr/>	
Es la suma del Abono —	3060 p.

Los Cargos son los sigt.
El alcance del Suplmit. en la Lymofra son 155 p 1-2
El otro alcance de la ota mem. son 1083 p 27.

155 p 1-2
1083 p 27
<hr/>
1838 p 34

Slike 26a-26c: Bacanora, 21. maj 1715

	passa la suma del Abono — — 5060 p.
1838 p 3/2	passa la suma del Cargo. — —
140 p.	Gen 14 qd. de Chol. a 10 p son 140 p.
	Gen 14 qd. de Azucar qz esta tuvo muy pocas
42 p.	por el desperdicio por el camino qz a 3 p qz
	montan 42 p.
63 p.	Gen 14 doz. de Caxetes qz a 3 n. mon-
	tan 63 p.
2083 p 3/2	Gen 300 p qz libro p. el P. Fr. Pedro
300 p.	Procho por 42 m. y 7 p qz embio a la
180 p.	Gen 180 p. qz abonara V. Fr. el P.
	Fr. Juan. Doct.
100 p.	Gen 100 p. qz debo al P. Fr. Daniel
	Jarambe por lo cargo de hacienda
2663 p 3/2	y los abonara V. Fr. a don Fr. Dan.
	con qz todo el cargo son 2663 p 3/2
	<hr/>
	Abono — — 3060 p
	Cargo — — 2663 p 3/2
	<hr/>
	Aclarar del abono. 396 p 4 1/2

Esto es en suposicion qz de los 263 m.
 de plata qz embio al Entage salgan los un mil y no-
 vecientog pesos: y si salieren o may o menor V. Fr. lo
 vera y lo ajustara todo.
 Va aqui la libranza de los 600 p. qz luego se
 entregaran y va tambien Carta mya p. dho Marques
 Villa fuerte. y va aqui tambien la memoria y pla-
 ra queda de V. Fr. es eterna y jamas se borra de mi
 Corazon. Vale. Bacon. y Mayo 21 de 1521
 todo ex Conde de V. Fr. Marco Ant. Kapuy.

El punto qz aqui apunto a' V. M. suplico lo taxa V. M. a' pecho y qz le haga asi como se lo dije a' V. M. Luego qz V. M. haura entregado a' Gaxiola las lymosnas acabadas de hacer las memorias y reconocim^{tos} haga V. M. un proprio o un correo hasta Guadalax.^a y qz lleve las memorias y reconocim^{tos} y juntamente los Cuadernillos con las cartas qz huviere p. esta Prov. y qz lo entregue todo en manos del P. Diego de Jarama en Guadalax.^a y al tal correo o proprio pague V. M. por mi cuenta y lo quemelo a' mi. lo qz le dije V. M. y el P. Diego escribo qz luego qz reciba o ho despacho de mem.^{as} quadernillos y cartas haga otro proprio o correo hasta Comacari, u a lo men^{os} a' Comalca y le embio por p. el efecto y si fuese menester me lo pagare: asi se lo escribo.

Es eso qz asi se hora, no solo porqz le estara bien a' V. M. temiendo a' tiempo los P.^{tes} la noticia de su alcançe y cuentas, sino qz recibire especial favor y consuelo por dar este gusto a' los P.^{tes} qz todo lo desean asi, y solo uno desconfia entre todos y dice qz no ha de conseguir lo qz se pretende, y por esto mismo por se mi ameno q' por qz desconfian los desconfiados, o porqz mejor el desconfiado qz yo procuro de proveer desconfianzas de medio y neces. p. conseguir el fin. y aung los P.^{tes} qz juntaron los P.^{tes} p. este fin no trahen bastante, porqz lo tomo yo a' mi cargo y cuenta lo qz faltare p. la paga de los correos: y puede se qz se ofresa ocasion por entoncez de alguno qz pase a la ligera de Mex.^{co} a' Guadalax.^a y no sea menester el correo. pero en todo caso V. M. este en lo qz le digo y enqen por delante las mem.^{as} y quadernillos.

porqz hayendole Gaxiola no puede depararle antes fino en llegando a' Puebla, y el correo qz puede venir de Puebla por un mes. En qz temiere no llegan muy tarde las mem.^{as} y quadernillos. vuelvo a suplicar a' V. M. se sirva darne este gusto y deponga V. M. aparte la caja qz luego lleguen y gusto de las mem.^{as} y quadernillos a' manos del P. Diego. q' si se puede.

EX ARGUMENTO DE LOS REYES
PROV. MEXICO
A. P. 1715
A. P. 1715
A. P. 1715

(1715) Por el grande Arzo del alcance en este Of. de Prouv.
hauia determinado de no hacer mem. y no pedi cosa
este año: pero por ver la necesidad de una sobre-
ropa, Capote, y botana, y aun sombrero, porqz el qz
dijo me embio en la y misma vino tan mal tra-
tado qz parecia una ropa aporriada y no se le puede
dar forma de sombrero. Con qz lo qz dho. si gustare me
poda embiar tra lo qz va en esta mem.
900 p. me hauia de haer embiado por todo Abril
el of. Murieta, Muroa en el Robro, por una
vacca, ternera, Manada, Caballos machos y Potro,
y todo muy barato p. Consequencha cantidad, y
ante de embiarla, mechose a jugar con los bal-
de rebro, y perdio dho. 900 p. ya pueniendo p. mi
y otros 300 a 400 p. mas y yo quedi burlado porqz
venia del trato por la dha perdida.
El Organista Don Pedro Berrio me presto 125 m.
y otros p. qz me deben todo lo qz pudie cobrar,
embiose al Caye y qz se le entregue al Of. de qz
con may claridad y especificacion escribi con Ga-
xiola. no estane m. hallarme yo sin plata,
pue en 27 años de m. p. no haui p. mi ma-
y penoso año como este, porqz los cortos pedazos de
brigo qz ay en estos dos pueblos se malogaron, y la
milga de Maizze toda, qz de la Jgl. como de los
Indio del uno y del otro Pueblo, se perdieron toda
y compré este año p. sustento de los miserable Indio
280 p. de brigo y Maizze. y esta sem. a por la mucha
necesidad compré tres fan. de Maizze en 27 p. en plata.

Muy posible-
mente del
Año 1715
fo la dho.
no haer
a la memoria
del fondo
D. Mianen
del 29-x-1714

Sliki 27a in 27b: s. l., s. d. [Bacanora, 1715]

pero el Conducto qz tengo es, haury acabado aqui en
Baconza una buena atahona, qz mela hizo Chrito.
una Bazon, y ya se ha molido en ella, y se podia
haber molido mucho, pero por falta de trigo, no se ha
hecho: y en 24 horas muelle 2 cargas de trigo,
porqz las piedras son grandes, y muy buenas y la rueda
tiene 72 dientes.

Quisa Dios qz este Año sea muy favorable, y
nos provea la Bondad de N. S.ª. agua a su tiempo
y bastante, y se pueden resarir los atarzos.

No pueda dexar de dar a V.ª una queja de Amigo
y como y en qz parte V.ª quando me embió una
Bazquera, sin tornillos p. su boca de los frascos.
pues qz tienen los frascos sin tornillos y como vienen
en la Bazquera todos sin ellos, y parecen, como
Caja sin techo, o Caja sin tapa.

y como les faltaron los tornillos, aunqz tambien hy
taponetes de madera o de Corcho, con he pergamina
en cima, se salió muchis.º de los frascos qz algunos
con estas de la mitad llegaron y en su boca se reonorio
hauerte salido por ella, por el camino lo qz en ellos
uena.

Tambien la 7 Chirimia qz todas siete piezas son
tenores, sin triple, sin baxon, sin chabeba: y aun
hino son dos de los, los otros no tienen ni pueden haber.
bien se hecha de ver qz V.ª no es Musico por embiar
taly instrumentos della, qz no tienen, ni yo se
qz haerse con ellos, por no se ternon, como digo.
pero no por esto se descomponia el tenor fino de nra
Amisad. Item atunqz Dale.

Memoria de lo qz pide el P. Mayor Ant. Sagun
Millones del Partido de Arivechi. N.º 17154.

EX ARCHIVO SOC. IESU
PROV. MEXICANAE
S. A.
S. M. (1725)

2 Guadernillos de Pecho.

3 Depostorios o pronostios.

1 op. de cera buxia labrada, blanca, de Ben. la
Candelay de dha de a' i la.

1 Botana de gerso con 2 pory de mangas.

1 Sobresopa de paño.

1 Capote p. mi, de color negro, y no pardo.

1 Sombrero de Religioso.

4 pory de zapatos de Religioso de 12 puntos.

Un bazon, con dos tudely.

2 sigles:

2 chabey.

Los tenores ya estan aqui.

3 op. de Chocol. fino, Bueno.

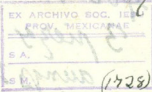
una carga de azucar.

1 Qesma de papel, bueno.

2 C. de azafrañ en su bote de opa de lata.

6 fitezadas pastoras.

Memoria delo qz pide el Sr. Marcos Ant. Zaparrus
Misionero del Partido de Arivechi N.º 1715

- 2 Cuadernillos del Rezo.
- 3 Pronosticos, de diferentes authors.
- 1 az de Cera buxia labrada, blanca.
- 6 l.º de dha de a 1 l.º la Candela.
- Una Botana de genero con dos pares de mangas.
- Una Sobieropa de paño.
- Un Capote bueno, color negro, no pardusco.
- Un Sombrero de Religioso.
- 4 pares de Zapatos de Religioso de 12 puntos.
- Un Bayon, con dos tudeley.
- 2 triples } los tenores ya estan aqui.
- 2 chabecas }
- 3 az. de Chicol.º fino, Bueno.
- 2 tenores de azucar: el uno de blanca.
- Una setma de papel florete.
- 2 l.º de Azafrañ, en su bote de oja de lata.
- 6 ferezadas Pastoras.

Esto es lo qz pide en la mem.º qz despache
por delante con don Diego Alvarez G.º Salis
el otro dia p.º Guadalaix.º y lo mesmo repito
aqui, por si aquella mem.º no huviera llegado
a manos de V.º y en caso qz V.º huviera
gusto de embiarme y suplirme algo mas,

Slike 29a-29c: Arivechi, 1715

Va aqui lo qz necesitó y estimo qz pagare' todo.

400 f.^s de Sayal de Guautitlan, ancho legitimo.

3 piezas Enteras de paño Palm.^a la una azul claro, aungz sea a 9 n.^o la f.^a y aungz a 10 n.^o porqz por ser dho azul claro de mejor laya, suele valer mas.

24 Quersquemily finos de Gibera.

24 dhos Entrefinos.

12 paños de Sebofo de Seda de a 2 f.^s de Color alegre, como los qz V.^{ga} embio' este año.

2 doz.^s de Zapatos de Cordoban de 10 puntos.

4 doz.^s de dhos de Vaqueta de 10 y de 11 puntos.

1 pieza de Bayeta, de la puebla.

20 mantas de Campeche } de tributo con las mejores.

20 dhos de patrios

4 piezas de Chiba de Rina.

1 pieza de Chapaneos.

4 l.^o de hulo de Munequilla y Crema.

1 l.^o de Seda de Cofes, mystica: la de Rina y mala.

6 f.^s de Encase de Oro y plata, fino, de 3 dedos de ancho, poco mas poco menos.

1 pieza de Guan florete si no passa de 5 n.^o la f.^a y si se vendiere a 4 n.^o f.^a vengan dos piezas.

30 f.^s de Cotente.

60 f.^s Xerga en rollo.

15 albardones hechos, p.^o aparezos, con cabezados de Vaqueta.

6 doz.^s de tapan de teguacan.

2 doz.^s de Simchos.

50 agujas de Arria.

2 Cortes de Colchones.

4 doz.^s de Cuchillos, Cazo blanco, hi se hallaren.
 1 doz.^a de Noferios de Jeumay, como los quatro qz
 Vfga me embio' este año, qz son de Cristal an-
 teado u Amarillo, y su valor à 4 rí.
 6 platillos de peltre.
 1 doz.^a de molinillos.
 12 Campanillos pequeños, hi padisan de Contagada
 mejor.
 24 frizadoy. Marcos Ant.^o Kappus.

Lo qz suplico a Vfga es qz los genros qz Vfga me
 embiere sean buenos y selectos, porqz me gusta
 de Coja buena aunqz valga algo moy, qz no de Coja
 barata y mala.

y en Especial suplico a Vfga se sirva de embiarme
 los 400 d.^s del Sayal ancho legitimo de Quautitlan qz llelo
 estimore a Vfga mucho.

Al Sr. Am. P. D. Juan de S. Martin

J.
Por haver sucedido una haeria en esta Jgl.^a de
Aribetzi velando uno Espanole en la sem.^a S.^a al
monumto del S.^{mo} y toruendose por la mucha calor
una Candela alcanzo la llama a la Colgadura
y sin poderlo remediar los qz asistian, se quemaron
quatro della. Con unos rasos y otros aderezos qz se
pueden colgar p. el adorno del S.^{mo} depositos: y si
yo no acudo tan presto, con el Tent. y otros
Espanoles e Indios, se quema todo el monumto. y
aun sin remedio toda la Jgl.^a

Van aqui unos retazos por muestra de la Colga-
dura quemada para qz V.^{ra} se hiba de mandar
hacer diligencia de si se halla semejante genero
en Mex: p. restaurar el dano, y hacer de nuevo
las Colgaduras qz faltan por la quemaron: y en
hallando V.^{ra} dho genero, estimore se hiba de
embiarne hasta 24 u 30 fl. qz con parte qz
quedo intacto del fuego, de la Colgadura basta
con dho borra p. el juego o turno della.

Y en caso qz no se hallare dho genero, quizá otro
muy parejo hile poruise a V.^{ra} qz queda dupli-
camente mela embi V.^{ra}

Se me passo de dar noticia a V.^{ra} como el primer
vino de Lucrema se lleuó dho a la muger de
Juan Anto. de Tarazona: y el vino S.^{mo} murio

el mismo Tarazona. de qz ydolo de may le doná a
Vf. por exento la razon, y justicia de todo
Sebastian Feliz portador desta.

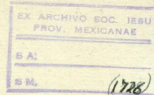
Estimo y agradezco al Sr. el favor del regalo de las
Pastilas y amtes. Ervame Vf. mil años.
y repito aqui la Suplia hecha a Vf. en otra mya
qz ya despaché a Marco de Gaxiola, yes, de qz
Vf. se hiba de tomar a pecho el Cuydado de
despachar un Correo con las mem.^{tas} Conocim.^{tas}
quadernillos y cartas hasta Guadalax.^a por qz
todo dicho despacho le entrieque al P. Rogz de
Gragon, a q. esrito tenga prevenido dho Correo
por qz luego qz reciba tal despacho de mem.^{tas}
quadernillos &c. encamine dho Correo hasta
Cimaloa, o hasta Comicori: y pce qz lo hora' a fi.
el P. Rogz: y no puedo dudar de la eficacia y
atma de Vf. qz lo hora' a fi. tambien como lo
puplico: y la paga del Correo desde Mex.^{ca} hasta
Guadalax.^a conguemala Vf. a mi en la Cuenta
fino es qz haviendo por entonce ocasion segura
y a la ligra p. Guadalax.^a Vf. lo hora' mejor
de lo qz yo solo pueda hepliar y encargor y a fi.
no digo may, hno qz estimore' a Vf. sobre mi
Corazon esta diligencia. Vale P.^{ra} mi dilectissime.
Arribetzi y Mayo 25 de 1524

tuay Marco Ant. Jappuz.

Al Sr. Juan de S. Martin
de la Comp. de Jby Procu. Gen. l.
de esta Prov. de la Nra. España.

Mexico.

Mi Am. Sr. D. Juan de P. Martin

Llega a mis manos una carta del P. Fr. Juan. Nau.
de Mestanza qz asiste en Cucuzco, rogandome
escriba a V. M. para qz no dexa V. M. de embiarle
la memoria o lymona por razon de qz su M.
havia pedido licencia al P. V. Luy Manuso
de paxar a la Prov. porqz ya no se iba, y
así hibase V. M. de embiarle la lymona,
y porqz procedemos V. M. y yo con llanera, añado
qz me pide dho. P. para qz solicite 12 puntas
de arar, o 6 Jexas qz en llegando me las
pagaria su M. V. M. hibase de embiarle la
en la lymona de su M. qz yo aseguro la paga.
yon deis a V. M. qz le debo muchas finezas
el dho. P. por una y muchas tenaladas, zensu-
ridades qz mostró p. con los P. Lima y con
la Calif. por una entimacion qz le hizo a su M.
quedo seguro qz V. M. me hara este gusto de
embiarle al dho. P. Mestanza así la lymona
como las puntas, o Jexas qz solicite.
yo pido en el suplico una y quatro piezas
de Chitas de China, y por como noticia qz
vino la nao de China muy entrepada y con
5000 fardos, estimose a V. M. me embie ma-
de dho. piezas de Chita auzq sean 8, u 10,
u 12 por el genero qz necesitó p. la Sacristia.

Sliki 31a in 31b: Arivechi, 26. junij 1715

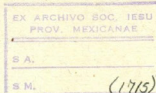
y p. otros menesteres.
y lo qz suplico ya a V.ffa. en otras cartas muy
repito aqui suplicando a V.ffa. por la Constancia
y eficacia de su amor, no dexa V.ffa. de hacer
el Correo luego qz se ayga hecho la entrega
de la Synopse, de embiarme las mem.^{as} y qua-
ternillos y cartas, qz dho Correo lo lleue al
P. Diego de Jagoz a Guadalax.^a a qz tengo
esprito con la misma eficacia porqz con otro
Correo me lo depache a Comcar; porqz no faltan
thomistas qz no lo seen qz lo he de conseguir
de V.ffa. y lo qz V.ffa. pagare por el Correo, lelo satis-
fere a V.ffa. con toda puntualidad y satisfaccion
agradeida y no digo mas porqz V.ffa. el P. Juan de
S. Martin mi Amante. Vale. Arizbeti y
Junio 26 de 1522

Todo de V.ffa.

Marcos Ant. Kappus.

Por dudar qz esta pueda alcanzar
en los Papeles a Marcos de Gaxiola
la encamino por la Toranosa.
Itum Vale.

H. P. Provir. Gen. Juan de S. Martin

Estimo y agradezco a V. S. el tan temporaneo despacho de los quaderillos, de dos se olvidaria otra quiza, porq. p. el P. Fr. P. Protho, y p. el P. Montoya no vinieron entre los demas: y el bueno de Nicolay Gofria q. los traga, al tercer dia de llegado a Cinaloa murio.

Asi mismo estimo mucho el despacho de la mem. y cartas con el Correo hasta Guadalar. de donde con otro Correo me hizo el despacho de todo, el P. Fr. de Pragon.

A la noticia q. V. S. me da de los contratiempos q. padecemos asi el Officio de Prov. Como las Missiones por la negativa de los Lymones, y paga a tra Laday me acuerdo del dicho de Innocencio XI, q. en una larga audiencia, y comestacion con N. P. Gen. No yele oyendo los descontuelos q. por los contratiempos padecia la Comp. le respondió con un suplico, q. quize q. le diga a V. S. q. dixo el Santo Papa. *Incidimus in mala tempora.* y por esso quiza quize N. P. abris los ojos a los q. los tienen arados, permitiendole se traque la mar una flota entra con todas las millones q. lleva por content, embarcado tanto con trapos quanto q. todo lo q. se niega a los Missiones y se despacha a Esp. con la decima de los Eccl. de ley y regulars, y permite N. P. q. nada dello se loque, y dan con ello el demas tesoro se pierda.

Sea Dios Bendito y alabado en todo.
Comunq. luego a los PP. desta Vista la Costa del P. Prov. Alonso de Arriavilla en q. nos da

noticia como con poses de los P.P. Consultores determino
tu of. de ceder la mitad de todas las limosnas por
causa de no haver esperanzas de poder conseguir la de la
Caxa de la Quera N.º 1.º qz con la llegada del nuevo
Sr. Virrey el Marques de Valero, rusty redeat post
nubila Ithobus.

no me alongo aqui, volure a escribir con Fraxiola
de qz toda via no sabemos donde te halla, y quando
legora.

Ara aqui esta otra qz toca el negocio de las
Cuentas p. cuya limpieza y ajuste va todo
claro y van los dos mem. del año pasado
por qz uea v.º. los ultimos alcanzes con tu
propria firma, y la equivocacion qz ay conha
mi de 192 p. 57. 2. como lo usa v.º. liqui-
dado en dha melusa mya.

Estimare' al of. muy mucho, te hiba de auir-
forme en la primera ocasion qz se ofrece, si q
uedad qz ya vino Canonizado N.º B. Estanis-
lao de fosta y qz ohas noticias ay de Roma;
y ay garreta con esta flota, vengan. Vale
pr mi dtectissime, mezz deo Comenda.

Bacanova y laro 24 de 716a

M. Vico y Hsm. de V.º.

Marioy Ant. Kappus.

Si v.º. fueso notiuia en
qz estado se halla la Cris-
tidad de la Gran China, estimare'
muy mucho mela Comungz v.º.
porqz ya tres años qz no recibis Costa
de mis Correspondenz el P. P. van Hame
y P. Engelberto Frideli, quizá se hayan muerto.

Mi Am. P. Procur. G. Juan de P. Martin

P.

En 28 años qz estoy en las misiones, jamas he tenido dars y tomars con los Procuradores de Pro.ª y mucho menos los he de tener con V.ª a qz tanto. amo y estimo y siempre hemos procedido con tan estrecha union de Religiosa Caridad y amistad, y los pocos dias de vida qz P.ª nos concedise, hemos de contras estas dos virtudes en pie y como bases del Comercio humano. y como en los negocios se ofrecen hy equivocaciones, olvidos, y errores, &c. la verdadera amistad y caridad con asistencia de la Equidad y discrecion son las medianas qz sacan en limpio todos los ajustes sin perjuicio del gusto y buena inteligencia de la una y de la otra parte, hechando siempre por buen camino lo qz a primera vista y apariencia puede tener visos de algun desaba o disgusto.

Esto lo he oyo y o obsequio, y lo obsequie maravosamente. especialmt. con mi Am. P. Juan de P. Martin pretendiendo del Cargo en qz se halla agora, y siempre experimentara V.ª esta usdad, considerando y penetrando bien el sentido de todo lo qz escribo o escribire, tomandolo siempre in bonam partem y como efectos de llanura y amor con qz tratamos. Esto supuesto respondo ala entinuacion del sentimiento qz parece ha tenido V.ª por acuse rogado yo a V.ª el año pasado qz el Abol.º qz V.ª embiare a los P.ª fuese bueno, y fino non solam verbo, sed se et opere &c. yo no escribi qz las B.ª.

qz Vff. me embió de Chocolate fino, no era tal, hno
porqz dos Pps le que xoron qz el dho sea malo, tin
saber qual es el dely demq Pps y porqz dely dos
Caxay qz me embego Graxiola, la qz me cupo
aunqz semia con leña grande de almágre morcado
el Quangoche dela Caxa en qz uenia ydeia Pto-
late fino, al abrir depus de unq dia la Caxa
y probando el Pto. qz de una vez no era bueno
hno muy malo, sezele, no sea qz leia tambien tal
el dely Pps qz le que xoron, por saber qz Vff. semia
de qz de dos gusto aly Pps. escribi por via de
Amistad y Manera, suplicando al Pps. qz el Pto.
qz Vff. embire aly Pps. fuese bueno y fino in
re, y no solo urbo et nomine tenus.
ydeia qz al entregarme Graxiola dho dos Caxay
de Pto. y preguntado si era fino, dixo qz si,
así en la una como en la otra Caxa: y Vff.
no lo explica o especifica en la Carta y mem.
y solo dice, dos Caxay de Pto. de donde le hno
qz entendiendo qz era porqz el Pto. dela una
y dela otra Caxa, por no haerlo abierto ni pro-
bado, me cupo el malo a mi. y solo aora con
la Carta del Pps. qz scibo, uo, qz la una Caxa
lleuua el fino, y la otra el ordinario, qz así
melo auiso Vff.
y qz le diga o ayga dho al Pps. Graxiola, qz a ion.
el que via Coxa el P. Arce, porqz no mello dixo
a mi, porqz como está distante como 70 u 80 leguas
el P. Arce como lo puedo saur yo. Lo obo qz
Graxiola no dexó la dos Caxay porqz yo seley pedía,
hno porqz como Vff. se puede imagina, por no congar
mas adelante la encomienda y quedar libre della.

Lo otro, si huiera llevado adelante Fraxiola dha
 dos Cajas de Pocol. 2 bing de arques, 2 Cajas
 de Caxeta, tu flete, qz ya melo havia cogado
 V. G. en Mex. co y por buena Cuenta pesarian dha
 3 partidas a lo menos 50 qz y ante may qz menos
 Como se huiera ajustado, sin Confusion y embrollo.
 y por decir V. G. qz en esto fue V. G. grandemente damnificado
 porqz lo pudo vender Fraxiola a 10 n. l. qz lo qz va
 de 10 p. qz. a 30. o valgame el cielo quan mal
 Computista y V. G. vea V. G. Como se las cosas y
 limpia la Cuenta y el Computo =

1 qz de Pocol.	—	—	10 p.
flete de una qz.	—	—	3 p. 4.
1 qz. de arques	—	—	3 p.
su flete	—	—	3 p. 4.

a flete de La Caxa, quangoche,
 Caxos, lig, y quangoche, y
 pebates y lig del bing de
 arques lo menos qz todo
 pesa son 3 qz p. arriba 10 p. 4.

	—	—	30 p. 4 n.
La reduccion a plata	—	—	4 p. 2 n.

Son. 34 p. 6

Con qz no fue damnificado V. G. hecha la Cuenta
 con Cuenta y razon. ya sabe V. G. qz las Cajas
 quangoche aunque se pueden rebajar y una nada
 y todo no sabe por venir quebrado y maltratado.

Amos No se como pueda decir Fraxiola qz a 10 n. l. podia
 vender, si el supo vender a 9 n. l. se entiende la leña
 en tu arques: est. lo ha vendido Henrique: y aun al
 p. qz ya mi aqui en Bacanora no vendio una

Caja de Rodate de 7 op. con su arquer a 1 p. la libra
sin desquite de la caja y guangoche, etc. y vias esta
el P. Lopez y lo sabe, y sin falta a la usdad no lo
puede negar Fraxiola. a 9 n. ca. lo heuy com-
prado en toda la demas ocasion, no solo de Fraxiola
sino tambien de Nicolò Godria, de Joseph Calvo Andril
y de un Pocha. Fue V. M. no lo ayga comprado
en 15 años qz estubo por aca, nunca meyo de a 11 n.
libra, no me meto en esto, y no desdize lo qz digo qz
el P. Ventura, el P. Manuel Gonzalez, el P. Lopez,
y otros V. M. lo aygan comprado como yo, a 9 n. ca.
y dan como digo en una ocasion a 1 p. la libra y
se entiende siempre con su arquer.

A lo qz V. M. me dice = Grande fue la equivocacion de V. M.
en los alcances qz hizo al P. M. en una y otra mem.
de la primera fue de 159 p. y en la segunda de 2117 p.
qz suma 2276 p. i. n. etc. a qz digo qz aqui van
los alcances de letra de V. M. de la una y de la otra
mem. en la primera no son 159 p. sino 155 p. i. n.
En la 2.ª son 1683 p. 2.ª tambien con firma del P. M.
añadiendo yo -- 140 p. de 14 op. de Rodate a 10 p. la op.
Iten -- 42 p. de 14 op. de arquer y esto p. el
arquer. Iten 63 p. de 14 doz. de caxeta, de la qz
la tercera parte no tiene porqz no huyo qz la quinta y
se pagaron tan duros qz no tribiron y porqz son de
arquer prieta y de sabrida, no la querian como digo
comprar. Con qz aun cogondome a mi el Rodate de
mozos a 10 p. la op. qz lo havia de pagar a 8 p. sale
legitima la Cuenta y sin error del uno y del otro
al conçe 2083 p. 3 t. 2. y no 2276 p. i. n.

192 p 5 t 1/2

Con qz por qro. de Cuenta se me corran a mi may
de lo qz debo 192 p 5 t 1/2 porqz el legitimo
ajuste del ultimo alcance del año pasado segun
acabo de apuntarlo son 2083 p 3 t 1/2.

qz por equivocacion, me dió qz el ultimo
alcance son 2276 p i t. = 2276 p i t.
2083 p 3 t 1/2

Suma de la equivoc.ⁿ - 192 p 5 t 1/2

y por corgarme vga. la equivocada
suma de 2276 p i t. en la cuenta
de esta ultima memoria yremator lo
qz quedo aora a' deber en 360 p 2 t 1/2.
de lo qual se han de rebajar dhoj
192 p 5 t 1/2 por aver sido por parte
de vga. tal equivocacion conha mi,
segun legitima cuenta quedo yo a' deber
al off. de Prov. - 167 p 5 t.

puer de 360 p 2 t 1/2
desquibadoj 192 p 5 t 1/2.

Quedan 167 p 5 t.

esto es, a' saber, 167 p 5 t. lo qz debo a' vga.
La palia qz vga. me dió qz embió el año pasado,
era p. el P. Juan vent. y qz yo me compare con su
digo, qz yo pedi una palia, y como mela embió vga.
y mela corgó vga. en 18 p. como lo usá vga. en la
mem. qz remito aqui como dixé arriba, con qz no
tengo qz compareme con el P. Ju. vent.
de los 6 p. de oro esparchado qz vga. me corgó, no tuze
mencion y por no auelo pedido, lo dexé llevar p. el P. Bro

cuando V. Sr. me lo avia cogido a mi, y como digo, por
no se cosa de monta, no lelo apunte a V. Sr.

Los ledazo p. el P. venta. La petagrilla y
maleta p. el P. Dora con lo dema qz V. Sr. pregunta
en un papellito todo se entrego: qz si nose huicua
entregado por ueni en el conocont. firmado, huicua
moj apelado a V. Sr.

Toda esta profa es, lo qz toca la legitimacion
de la cuenta y los negocios, Salua siempre nuestra
Constante Feligiosa y inconcusa amistad. Vale
Pr. mi. Amantiss. et ora pro me. Bacanora
y Laro 24 de 1716

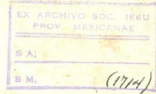
M. Tisno y Hen. de V. Sr.

Marco Antonio de V. Sr.

1716

Mi Am. Sr. Proc. G. Juan de S. Martin

J. J.

Ya go entendia qz V. S. no vira ni oya mi nombre hno en una Carta de Sufr. tal me havia puesto un fuerte Catarro acompañado de una Continua Calentura qz ni de dia ni de noche se me quitava y postrada ya totalmte las fuerzas por passarme m. d. Dios hi Coma y noche hi dormir me vide en lo ultimo. ya gracias a Dios se passo la tormenta, y me dexo la Calentura y voy recobrando fuerzas poco a poco y espero en Dios de restaurar la Salud postrada y de qualquiera manera muy rendido como hempre a los ord. de V. S. con la voluntad y amor de Siempre.

Desde qz estoy en Mithone, no me Succedio lo qz me passa este Año. hallarme hi en falta de plata y no hauer podido cobrar de 70 m. qz me deben en el Cotreso ni un ff. y aun ff. pagar unos duientos pesos de un resto qz debia por unos bastes qz comere a Taxiola inexcusable p. la gente del Servicio, me vide obligado de pedirlos prestados al cura de Rio chico con harto roffor myo. por esta causa no hago ni embio memoria ni pido cosa ninguna, por qz no tengo plata qz embiar, de may qz debo un poco al off. de Gov. sobre qz ya escribi a V. S. por eneso con el correo de Guadal. embiandole

á V.ª sus propios ajustes y alcances del año
pasado y el yerro y equivocacion contra mi
de 192 p. 5 t. e. quedando á deber solo 167 p. 5 t. e.
Como lo veria V.ª. Con distincion y claridad en dha
Carta: y aseguro á V.ª. en virtud de la amistad
qz siempre hemos profesado qz hice todas las
diligencias p. poder cobrar si quiza unos 20 u
30 m. p. despachor selo á V.ª. en abono del
dho pto. y no he podido cobrar nada; hi con
la venida del nuevo A.º Virrey qz dexion le eprauan
por Abril ó Mayo, corre mas favorable tiempo
p. la saca de las lymonias de la Caja R.ª V.ª.
hagate pago de dhos. 167 p. 5 t. e. y hi protigue
el viento contrario, embiore el año qz viene
dha cantidad qz bien sea la Congoja qz V.ª.
padece por lo atazado de este off. por la reten-
cion de la paga de las lymonias y todo lo pa-
decemos tambien nos otros.
Solo hi suplico á V.ª. qz hi gusta de embiarme
este año un Capote como se lo pedi á V.ª.
el año pasado se lo estimore y pagare: el
qz tengo esta hecho pedazos y ya no me
sirbe despues de 25 años de servicio: y p.
la vida qz tengo de hacer me ues obligado
de pedir un Capote prestado. hi V.ª. me
hace favor de embiarme el Capote qz pido
sea de Albornos ó de Borracan negro y no
podufio y hi no se hallare ni Albornos ni
Borracan, venza de pano negro de Castilla

Capote.
2. cuadernillos
4. pronosticos.

de buen tamaño qz ya sabe V.ª. qual se
necesita p. mi.

Estimare tambien dos cuadernillos
y quatro repertorios o pronosticos de diferentes
autores. y si Dios nos da la vida p. el
año qz viene voluere al antiguo Corte.
procurando de embiar toda la plata qz pudiese
V.ª. como lo heuere hecho aora, si la tu-
viera podido conseguir.

Quasi a V.ª. qz el P. Feliciano Pimentel
me havia embiado el año pasado un muy
rico ornamt. con Dalmaticas, labrado con
seda y oro, obra curiosa de las monicas, y muy
primorosa. y por falta de plata qz presto lo
he sentido, no he podido comprarlo yo, y lo di
al P. Fr. Ventura Ferrer qz por mi mano embia
800 p. por dho ornamt. a dho P. Pimentel,
o por decir mejor, yo los embio, pero no tan muy
fino de dho P. Fr. Ventura en cuyo poder quedo
el ornamt. y en rigor bien valia 1000 p. por
su raso blanco y los labores de flores de seda y
oro de mano: y todo esforado en tafetan y
guarnecido de galon y flecco de oro fino. y
de aqui puede inferir V.ª. la cortesia con
qz me vi, de no poder quedarme con una
alapa tan estimable y mas p. la Jgl.ª y Cauto
Divino.

Marijo de Gaxiola me trato un punto rogan-
dome lelo propuchira a V.ª. con replica lo
huciese a bien V.ª. yes, qz p. en adelante

quiera dexar el cargo y cuidado de los ymoños
de su Her. Joseph quedando siempre dho Marcos de
Gaxiola a la obligacion en todo y por todo: porqz
lleua intento de traer un empleo de ropa por su
Cuenta, como aun hasta agora trayendo a su cargo
los ymoños lo hacia: yo tengo esta tu determi-
nacion por muy acertada porqz a el, ya nos
otros nos ha de estar mejor, porqz cuidando tu
Her. solamte de los ymoños, no haursá tantos
descuidos y haerías, fallas y equivocacione,
y si los hubiere, mejor se cubrirán o del uno, o
del otro, y si hubiere repitencia, se le dirá qz
se buscare otro qz trayga los ymoños, y no
les ha de estar bien de los tuyos, de qualquiera
manera me parece mucho mejor qz mire y
apista Marcos de Gaxiola a su negocio, y tu
Her. a el de nuestros ymoños: y si quiera
hagamos la prueva por un año, porqz este
no es trato matrimonial qz es insoluble,
y usemos como nos va, y despue determina-
remos lo qz mejor conviene.
Juzgo tambien por acertado de no obligarle a
dho Gaxiola de dar fianzas, por no haerlas
dado hasta agora ninguno de los Arr. qz haga
los ymoños, y basta obligar a su p. tona
sus Bienes y su Decua como se estyla: y oy
dica Gaxiola tiene bien adelantado su cau-
dalito. y así se plis a V. Sr. tenga a bien
el qz reciba y trayga los ymoños tu Her.
Joseph & esta Prov. de Sonora.

Yo de V. Sr. qz soy Amante soy y me fiere V. Sr. enviado a los Arr.
de Nueva Galicia y por la qz de V. Sr. mis de S. Bacana y Mayo 15 de 1762
Yo Juan de Dios y Her. de V. Sr.
Al Mayor M. J. de V. Sr.

3 Med geografskimi odkritji, evangelizacijo in globalizacijo

3.1 Uvod

Življenje Marka Antona Kappusa in vsebina njegovih ohranjenih pisem zastavljata veliko vprašanj in ju je mogoče proučevati z najrazličnejših zornih kotov. Jezuit, rojen v Kamni Gorici, je prvi slovenski misijonar, čigar ime in dežela delovanja sta izpričana. Pomembno mesto ima v slovenski zgodovini izseljevanja v Ameriko, saj je verjetno prvi Slovenec, ki je prišel na ameriško celino, vsekakor pa velja za prvega Slovenca, ki je tam kulturno deloval (Stanonik, 1989, 39). Treba je poudariti, da se je Kappus, ki se je rodil v Habsburški monarhiji, etnično vedno štel za Kranjca in da se je v domačem okolju sporazumeval in bral tudi v slovenskem jeziku. Povsem skladno z univerzalnimi usmeritvami jezuitskega reda in mnogostranskostjo, ki je izvirala iz dejstva, da je pripadal večnacionalnemu imperiju, je pisal v treh jezikih, latinščini, nemščini in kastiljščini, znal je italijansko in zagotovo se je v tridesetih letih delovanja med pripadniki ljudstva Opata naučil tudi njihovega jezika. Prvič ga omenja sodobnik Janez Gregor Dolničar v svoji literarni zgodovini (*Bibliotheca Labacensis publica*, 1715–1719) kot avtorja pisem o indijanskih verskih obredih in nepozabnih dogodkih,¹ poznejši zapisi pa govorijo o njegovem misijonarskem delu in vključujejo prevode nekaterih njegovih pisem (Stanonik, 1989, 39–43). Kappusova zapuščina obsega predvsem pisemsko zvrst, vključuje pa še svečano pesnitev *Enthusiasmus sive Solemnes Ludi Poetici*, ki jo je napisal v čast španskemu princu Ludviku Filipu (glej pogl. 4). Slovenski misijonar je zasedal tudi pomembna mesta v hierarhiji Mehiške province Družbe Jezusove: poleg drugih zadolžitev znotraj reda je vodil Rektorat Nuestra Señora de los Dolores (1694–?), med letoma 1696 in 1701 opravljal funkcijo rektorja kolegija v Mátapu, zadnja leta življenja pa je bil vizitator vseh sonorskih misijonov (Stanonik, 1987, 41; Hausberger, 1995, 195).

Kappusovo delo je posebej opazno v okviru obsežnega in raznovrstnega delovanja tirolskega jezuita Eusebia Francisca Kina (Eusebio Francesco Chini, Segno, 1645–Magdalena de Kino, 1711). Po zaslugi *Kronike Zgornje Pimerije* (*Crónica de la Pimería Alta. Favores celestiales*), v katero je Kino vključil poročila in pisma drugih misijonarjev, povezana z njegovimi podvigi na severozahodu Nove

1 Nobeno evidentirano pismo v Sloveniji ne govori o tej temi. Prav tako ni podatkov o tem, da je Kappusa zelo cenil španski kralj in je naročil podrobno poročilo o njegovem delu, o čemer prav tako piše Dolničar (prim. pogl. 1.1, str. 19).

Španije, so se ohranili tudi odlomki iz nekaterih pisem, ki mu jih je pošiljal Kappus in ki vsebujejo pričevanja o njegovih misijonarskih dejavnostih v Sonori.

Eusebio Francisco Kino in Marko Anton Kappus sta živela v istem času in prostoru, a z drobnimi razlikami. Kappus je prišel v svoj prvi sonorski misijon leta 1688, deloval je v misijonih Cucurpe, Mátape in Arivechi, kjer je ostal do smrti. Kino pa je prišel nekaj let pred njim, v prvi skupini misijonarjev iz srednje Evrope, in bil med letoma 1683 in 1686 v Spodnji Kaliforniji kot kraljevi kartograf, od leta 1687 do smrti 1711 pa v Zgornji Pimeriji. Na tem območju je ustanovil več misijonskih vasi in od tam organiziral številne znamenite raziskovalne odprave, ki ga uvrščajo na pomembno mesto v zgodovini kartografije in védenja o geografiji Amerike. Ker je veljalo, da je odkril oziroma dokazal, da je Kalifornija polotok, in ne otok, so bili v Evropi 18. stoletja, ko so se določali obrisi polotoka, njegovi zemljevidi – zgovorno poimenovani *Passo por tierra* (Prehod po kopnem) – odločilnega pomena.

Znano je, da je Marko Anton Kappus aktivno sodeloval v odkriteljskih odpravah in da je poslal na Dunaj Kinov zemljevid, ki je dokazoval njegovo ugotovitev glede Kalifornije. Priložil je pismo, naslovljeno na predstojnika Knjižnice pri Sv. Ani očeta Filipa Albertha, datirano v Mátapu 8. junija 1701 (Stanonik, 1997, 52–57). Ta prav nič naključni dogodek povezuje Kina in Kappusa v zgodovinskem procesu določanja geografskih značilnosti polotoka. Iz dopisa slovenskega jezuita lahko izluščimo veliko pomembnih stališč, nenazadnje o pomenu, ki ga sam pripisuje novemu odkritju v kontekstu svetovnega zemljepisa:

Premagal je [Eusebio Francisco Kino] ogromne ovire in naposled odprl svetu nov dostop do Kalifornije po kopnem. Zato bodo preučevalci geografije na zemljevidih, ki jih bodo izdajali v prihodnje, spet sledili stopinjam starih in Kalifornije ne bodo več risali kot otok, temveč kot polotok, če ne bodo hoteli vztrajati v zmoti (glej pogl. 1.3).

V Kinovih odpravah so sodelovali mnogi misijonarji. Menjavali so si informacije in razpravljali, ne le pisno, temveč tudi osebno. Tako Kappus v istem pismu na Dunaj omenja obisk Kinovega sodelavca Juana Maríe Salvatierre,² ki se je na poti iz Kalifornije v misijon Nuestra Señora de los Dolores, kjer se je pridružil Kinu, ustavil pri njem v Mátapu. Pogovarjala sta se »o težavnosti prehoda čez morje v Kalifornijo« in o tehtnih argumentih, »ki so po vsem videzu dokazovali, da Kalifornija v nasprotju z zemljevidi sodobnih geografov ni otok«, in spodbudili Salvatierro, da »se

2 Juan María de Salvatierra y Vizconti (Visconti) (Milano, 1648–Guadalajara, 1717) je bil zelo pomemben jezuitski misijonar v Kaliforniji. Leta 1697 je tam ustanovil prvi misijon Nuestra Señora de Loreto, nato pa skupaj s Franciscom Marío Piccolom (Palermo, 1654–México, 1729) še vrsto drugih.

je podal na potovanje po kopnem, dolgo 150 lig in več, s spremljevalcem, častitim patrom Eusebiem Franciscom Kinom«. Kappusovo sodelovanje v kalifornijskem projektu in njegovo zanimanje za nova odkritja sta razvidni iz odlomkov njegovih pisem, ki jih je Kino vključil v *Kroniko Zgornje Pimerije*, omenja pa ga tudi kot udeleženca odprave, ki jo je vodil leta 1694 (glej pogl. 2.2.3).

Še en zemljevid, ki ga je prav tako narisal Kino – *Smrt častitega očeta Francisca Javierja Saete* –, poudarja nadaljnjo vez med jezuitoma, ki sta delovala v Sonori. Silhueti pripadnikov ljudstva Pima, ki z lokom in puščicami streljata na jezuita, posredno nakazujeta eno najbolj kontroveznih vprašanj glede metod, ki so bile v veljavi v misijonih – uporabo sile. Na ta vidik evangelizacije opozori tudi Bernd Hausberger, ko piše, da je bila uporaba sile sestavni del dela jezuitov (2015, 89), ter poudari tudi »tesno sodelovanje«, ki se je vzpostavilo med državo in misijonom (2015, 15). Marko Anton Kappus v pismu, ki ga je napisal v Cucurpu 28. julija 1695 provincialu Diegu de Almonacirju v México, pripoveduje o tragičnih dogodkih, v katerih je umrl misijonar Francisco Javier Saeta in opozori na nepogrešljivo vlogo španske vojske pri zaščiti misijonov. Nekajkrat poudari, da je na guvernerja naslovil več prošenj, naj nikakor ne odpokliče vojaških enot (*presidios*), v nasprotnem primeru da bo »odgovoren za vso škodo in nesreče in da se bo več kot tisočkrat pokesal itd.« (glej pogl. 2.3.2.2).

Kappus in Kino sta imela glede upora ljudstva Pima različne poglede. Prvi je menil, da so bile vzrok za vstajo preohlapne metode pokristjanjevanja, ki jih je uporabljal drugi. Ta pa je v *Vida del P. Francisco J. Saeta, S. J. Sangre Misionera en Sonora* (Življenje očeta Francisca J. Saeta, D. J. Misijonarska kri v Sonori)³ opisal kompleksne odnose med misijonarji in staroselci ter vzroke in posledice burnih dogodkov s kritične in hkrati inkluzivne perspektive.

Široke in raznovrstne metode delovanja Družbe Jezusove na severozahodu Mehike je mogoče razumeti tudi v povezavi z enim od konceptov sodobnega zgodovinarstva in globalizacije in s konstituiranjem moderne države. Bernd Hausberger, na primer, v knjigi *Miradas a la misión jesuita en la Nueva España* (Pogledi na jezuitski misijon v Novi Španiji, 2015) interpretira delovanje jezuitov »kot del politike družbenega discipliniranja, ki je konstitutivni element oblikovanja moderne države« (2015, 15). Marko Anton Kappus je živel sredi teh velikih zgodovinskih sprememb.

3 Skenirano besedilo dostopno na: http://www.fondazioneintorcetta.info/pdf/Vida_Padre_Francisco_Javier_Saeta.pdf

3.2 Kappus in Kino: Kalifornija kot polotok

Za umestitev in razumevanje zgodovinskih in kulturnih razsežnosti Kinovih raziskovalnih odprav in odkritja oziroma potrditve, da je Kalifornija polotok, ni mogoče zaobiti obsežnih razprav, ki jih je Novi Španiji in še posebej Kalifornijskemu polotoku posvetil mehiški filozof in zgodovinar Miguel León-Portilla (1926–2019).⁴ Za pričujočo študijo je zlasti pomembna knjiga *Cartografía y crónicas de la antigua California* (Kartografija in kronike stare Kalifornije, ([1989] 2001). Avtor razlikuje pet obdobij v razvoju kolonialne kartografije Spodnje Kalifornije: prvo, med 1532 in 1539, je obdobje Hernána Cortésa, ki je vodil raziskovanja proti severozahodu Nove Španije; drugo, med 1539 in 1595, vključuje odprave, ki so jih vzdolž kalifornijskih obal odredili podkralji; tretje, med 1596 in 1682, zaznamujejo novi poskusi zemljepisne razmejitve, Kalifornija kot polotok in spodleteli načrti izkoriščanja nahajališč biserov; četrto obdobje traja od 1683 do 1734 in nas najbolj zanima, ker je posvečeno raziskovanjem in kartografski dejavnosti jezuitskih misijonarjev, ki so znova opredelili Kalifornijo kot polotok; zadnje, od 1735 do 1777, pa vodi do dokončne potrditve, da gre za polotok. Osrednje mesto v četrtem poglavju zavzemajo geografski izsledki Eusebia Francisca Kina: »Zemljevidi, ki jih je izdelal Kino leta 1701 in v naslednjih letih ter jih poimenoval *Passo por tierra a la California*, so zaznamovali začetek korenite spremembe v kartografiji Novega sveta.« Po zaslugi Kinovih raziskovanj, sprva v notranjosti polotoka (1683–1685) in pozneje v bližini reke Gile v Zgornji Pimeriji (1698–1701), znova zaživi to, kar »je bilo že zarisano na skoraj vseh zemljevidih 16. stoletja in se je potem pozabilo: polotoški profil Kalifornije« (León-Portilla, 2001, 8, 116). Avtor ima pri tem v mislih odprave Francisca de Ulloe in Francisca Preciada,⁵ ki sta na svojih potovanjih prvič zarisala obale zaliva Mar Bermejo (Rdečega morja), poznanega kot Mar de Cortés (Cortésovo morje), in Kalifornijo kot polotok (1539–1540). Kljub temu so se negotovost in razprave o geografski konfiguraciji (pol)otoka ter odprave po morju in po kopnem nadaljevale še več kot dvesto let od prvega izkrcanja Hernána Cortésa v zalivu Santa Cruz (danes La Paz) 3. maja 1535.⁶ Glej npr. zemljevid iz leta 1686, ki prikazuje Kalifornijo kot otok (Slika 1).

Kartografija stare Kalifornije in z njo povezane kronike dobijo »pomen univerzalnih razsežnosti« v povezavi s »prizadevanji evropskega človeka, predvsem od obdobja renesanse, da bi dosegel neko *imago mundi*, ki bi čedalje bolj odsevala

4 *Trayectoria cartográfica de Baja California Sur* (1983), *Hernán Cortés y la Mar del Sur* (1985), *Cartografía y crónicas de la antigua California* ([1989] 2001), *La California mexicana. Ensayos acerca de su historia* (2000 [1995]) in vrsta tehničnih uvodnih študij h knjigam drugih poznavalcev zgodovine tega predela.

5 Francisco Preciado je bil Ullojev glavni kapitan in, kot menijo nekateri, avtor njegovega *Diario de Bordo* (Palubnega dnevnika). Preciado in Ulloa opišeta izliv Kolorada in skrajni severni del Kalifornijskega zaliva, ki ju je Ulloa krstil za Ancón de San Andrés (Sidrišče sv. Andreja) in Mar Bermejo (Rdeče morje).

6 Prvi se je v Spodnji Kaliforniji izkrcal Fortún Jiménez Bertandoña leta 1534.

resničnost planeta, na katerem je živel« (León-Portilla, 2001, 3). Krištof Kolumb v enem od pisem, ki jih je poslal katoliškima kraljema, brez omahovanja trdi, da je čudo, ki se mu razgrinja pred očmi, videti povsem takšno kot zemeljski paradiz. Pedro Henríquez Ureña piše, da je odkritelj iz Genove obiskal tropske otoke z domišljijo, (pre)polno platonskih reminiscenc:

Na svojih potovanjih se je kar naprej spominjal vsega, kar je slišal ali prebral o resničnih ali domišljjskih deželah in ljudeh: bibličnih, klasičnih in srednjeveških legend in fantazij ter predvsem čudes, o katerih sta pripovedovala Plinij in Marco Polo. Lamantine v morju ima za sirene, čeprav se mu ne zdijo »tako lepe, kakor jih opisujejo«. Zamišlja si, da mu Indijanci pripovedujejo o Amazonkah, kiklopih in ljudeh s pasjim obrazom, o repatih in o gologlavih ljudeh. Celo petje tropskega ptiča se zanj spremeni v slavčevo petje (Henríquez Ureña, 1949, 18).

Slika 1: Zemljevid Kalifornije kot otoka.

Vir: *Prospect des ganzen Erdkreisses, in fünf absonderlichen Carten, namentlich Europa, Asia, Africa und dem Mitternächting- und Mittägigen America*. Nürnberg, 1686. Hrani Knjižnica Narodnega muzeja Slovenije (foto Tomaž Lauko).

Tudi Hernán Cortés se v svojih opisih ne odpove legendarnemu navdihu in se sam prelevi v glavnega junaka herojskih podvigov. León-Portilla gradi študijo, izhajajoč iz pripovedi, ki jih prežemajo sugestije in očaranosti, s katerimi so junaki tistih dogodkov gledali na mehiški severozahod – iz skupka besedil, ki, kot piše, tvorijo »zares fascinantno literaturo« (2001, 4).

Imaginarij, ki je vladal takrat, postane torej ključni dejavnik za razumevanje ne le neznanek, med katerimi se je gibal evropski človek, temveč tudi fantastično-legendarne perspektive, s katere je odkrival in interpretiral nova ozemlja.

To, kar pripovedujejo stare viteške knjige ali moderni potopisi in pustolovske knjige, krepko zaostaja za od življenja prekipevajočimi besedami teh raziskovalcev, ki poročajo o tem, kar so resnično občudovali v deželi biserov, velikih zalivov, širnih peščenih obal in strmih obrežij, kaktusov, skalnih gorovij in velikokrat neznanega rastlinja, kakor v primeru znamenitega drevesa, ki so ga poimenovali *sveča* in je danes poznano tudi s slovesnim imenom *Idria Columnaris* (León-Portilla, 2001, 4).

Med raznovrstnimi vizionarskimi idejami, ki so krožile, je zelo vznemirjala želja, da bi odkrili, kaj je onkraj Mare Tenebrosum, kakor se je v srednjem veku imenoval Atlantski ocean in katerega vode so se po njihovem verjetju raztezale do indijskih obal. S takšnimi nameni so se odpravljali na potovanja Krištof Kolumb in raziskovalci, ki so mu sledili, med njimi Hernán Cortés, tudi ob prepričanju, da obstaja »severni prehod« – pozneje imenovan Anianska ožina, kakor pripoveduje Marco Polo v *Il milione*⁷ –, ki prečka Novo celino in povezuje severno morje (Atlantik) z južnim (Pacifikom). Hernán Cortés je, da bi ga našel, organiziral dve odpravi, eno je vodil Pedro de Alvarado, drugo Cristóbal de Olid (1523–1524),⁸ obe sta bili neuspešni.

Tudi Kino na več mestih v *Kroniki* omenja Aniansko ožino, prvič, ko o Kaliforniji razmišlja še kot o otoku, na katerem se bodo lahko ustavile ladje na poti na Kitajsko in na Filipine, »proti severu in severovzhodu pa se bo lahko prodrlo do velike Sibirije in do velikega Teguaya in do Anianske ožine in se bo morda tudi tam lahko utrla pot in tako skrajšala plovba v Španijo« (I, VIII, I, 53).

V peti viteški knjigi Garcija Rodríguez de Montalva, *Las Sergas de Esplandián* (Esplandiánova junaštva), ki je izšla leta 1510 v Seville, je omenjen neki otok z imenom Kalifornija, in od tam, s področja »imaginarne geografije« (León-Portilla, 2001, 3), izvira to ime:

7 V poglavju 129 *Il Milione* (Potovanja Marca Pola) govori Marco Polo o provinci Anian (Anian Regnum) na severu Kitajske.

8 Alvarado se je usmeril proti južnemu Pacifiku prek Oaxace, Chiapasa in Gvatemale, Olid pa proti ozemlju današnjega Hondurasu.

Desno od Indij je bil otok, imenovan Kalifornija, čisto blizu roba Zemeljskega raja, na njem pa so živele črne ženske, med njimi ni bilo nobenega moškega, živele so skoraj tako kot Amazonke. Bile so drznih teles, hrabrih in gorečih src in silno močne, otok sam pa najbolj silna skala in divje čeri, kar jih je bilo na svetu; njihovo orožje je bilo vse iz zlata in iz iste kovine je bila oprava divjih živali, ki so jih ukrotile, da so jezdile na njih, na vsem otoku namreč ni bilo nobene druge kovine.

In občasno, ko je vladalo premirje med njimi in nasprotniki, so se povsem brez nevarnosti mešali med sabo in se predajali mesenosti, zato so mnoge med njimi zanosile, in če so rodile deklico, so jo obdržale, če pa so rodile dečka, so ga takoj ubile ...⁹

V svojem času zelo popularen roman je v imaginariju bralcev, med njimi tudi pustolovcev, vzbudil idejo o otoku, ki ga naseljujejo samo ženske. Tako Hernán Cortés leta 1524 v četrtem pismu iz serije *Cartas de relación* (Poročila), ki jih je pošiljal Karlu V., govori o legendarnem otoku, ki je na moč podoben tistemu v viteškem romanu. Povzema pripoved, ki jo je slišal o provinci Cihatlán:

[T]rdijo, da obstaja otok, na katerem živijo samo ženske, brez vsakršnega moškega, in da pridejo občasno tja moški s kopnega, z njimi občujejo, in tiste, ki zanosijo, če rodijo ženske, te obdržijo, če pa moške, jih izženejo iz svoje družbe, in da je ta otok oddaljen deset dni od te province in da so mnogi med njimi šli tja in so ga videli. Pravijo mi tudi, da je bogat z biseri in zlatom; prizadeval si bom, če bom imel dovolj oprave, da ugotovim resnico in o tem obširno poročam vašemu visočanstvu (Cortés, 1976, 184).

León-Portilla, sledeč ideji o domišljijiski perspektivi odkriteljev, začčenja študijo s Krištofom Kolumbom, torej v trenutku »srečanja dveh svetov«,¹⁰ Starega in Novega, ker »je le tako mogoče dobro oceniti, kaj so skozi tri stoletja in za vselej pomenila raziskovanja Kalifornije, po morju in po kopnem, ki so odstirala njen profil in resničnosti – mnoge med njimi tudi čudežne« (2001, 18). V knjigi so zbrani različni viri, na eni strani pripovedi, dnevniki, plovne poti, poročila in kronike ter na drugi – in kot nujno dopolnilo prvih – zemljevidi, ki so jih izdelali odkritelji in raziskovalci, od prvega zemljevida skrajno južnega dela Kalifornije, ki je shranjen v Archivo General de Indias v Sevilli – skupaj z drugimi dokumenti Hernána

9 Garcí Rodríguez de Montalvo, *Las sergas de Esplandián* [1510], v: *Antología de libros de caballerías castellanos* (ur. José Manuel Lucía Megías). Alcalá de Henares: Centro de Estudios Cervantinos, 2001, str. 27.

10 León-Portilla je tudi avtor vplivne knjige *La visión de los vencidos* (Pogled poražencev, 1987 [1959]), s katero je obrnil fokus glede konkviste in kolonizacije in postavil v središče raziskovanja pogled staroselcev Nahuá ter tako obogatil perspektive proučevanja pojavov, ki se nanašajo na »srečanje dveh svetov«. Bil je med tistimi, ki so se zavezemali za spremembo izraza, ne več osvojitev, konkvista (*conquista*) Amerike, temveč srečanje dveh svetov.

Cortés, ki pričajo o njegovem zavzetju ozemlja Santa Cruz leta 1535 –, do tistih, ki so jih na podlagi odprav na sever Kalifornije in proti ustju Kolorada izrisali jezuiti, med njimi Eusebio Francisco Kino, Juan de Ugarte, Fernando Consag (Ferdinand Konščak) in Wenceslau Linck. Nazadnje vključi avtor še zemljevide iz univerzalne kartografije, ki po svoje pričajo o tem, kaj »se je vedelo, predvidevalo, fantaziralo glede Kalifornije« (León-Portilla, 2001, 6).

V kontekstu povedanega je mogoče razumeti, kako ključne so bile raziskave pod okriljem jezuitov na severozahodu Nove Španije in v Kaliforniji. Delo, ki so ga opravili Eusebio Francisco Kino in njegovi sodelavci, med njimi Marko Anton Kappus, se vpisuje v ta dolgi in zapleteni proces.

3.2.1 Modre morske školjke

A tudi v Kinovih prizadevanjih po raziskovanju in utemeljevanju geografskih odkritij si zasluži pozornost dogodek, ki ni daleč od videnja resničnosti, kontaminirane s čudežnim. Gre za epizodo z »modrimi školjkami«,¹¹ o kateri piše Kino in ki jo omenjajo tudi Kappus in drugi jezuiti.

Tirolski misijonar je po prvem raziskovanju Kalifornije (1683–1686) ostal v Sonori, leta 1687 ustanovil misijon Nuestra Señora de los Dolores in vlagal vse napore v utrditev misijonov in raziskovanje severa, kjer je v iskanju prehoda po kopnem prišel do reke Kolorado. Verjel je, da bo odkritje tega prehoda olajšalo oskrbovanje s hrano in drugo pomočjo za misijone v Kaliforniji, saj bi se izognili tveganjem, ki so jim bile izpostavljene ladje na plovbi prek Rdečega morja. Iz misijona je krenil na več odprav. Takole poroča o drugi po vrsti, pri kateri je sodeloval tudi Kappus:

Februarja 1694 sem z odpravo ponovno prodril prav do vod Kalifornijskega morja, spremljala sta me oče Marko Anton Kappus, ki je služboval v Cucurpu, in poročnik Juan Mateo Mange. Ponovno smo zelo jasno razločili Kalifornijo ter poimenovali njene glavne in najvišje hribe San Marcos, San Mateo in San Juan (San Lucas je že na rtu Kalifornije) in San Antonio, kakor je mogoče videti na zemljevidu. Domačini ljudstva Soba so se izkazali za zelo prijateljske, prišli so do nas 30, 40, 50 lig po poti s severa in nam dali krstiti otroke (Kino, I, II, VII, 25).

Gre za edino dokumentirano odpravo, v kateri je Kappus sodeloval s Kinom. Slednji je pozneje odprave okrepil, predvsem med letoma 1697 in 1701. V dogajanju, povezanem z modrimi školjkami, o katerih govori in razmišlja v *Kroniki*,

¹¹ Vrsta morskega polža iz rodu *baliotis*, t. i. morsko uho.

je sodeloval tudi Marko Anton Kappus. Ko je bil rektor kolegija v Mátapu, je 15. maja 1700 pisal Kinu:

Zahvaljujem se Vaši Reverenci za veselo novico in tudi za pošiljko modrih školjk; zelo bom hvaležen za sporočila o teh odkritjih, tudi sam se zelo nagibam k temu, da je kopno, na katerem smo, povezano s Kalifornijo. Naj bo Gospodova volja, da v resnici obstaja pot, tako kot mislimo in si želimo, da bi obstajala, in se tako prihranijo napori in skrbi glede Kalifornije (Kino, II, I, VI, 64).

Malo pozneje, 3. septembra istega leta, ko Kino pripravlja še obsežnejšo ekspedicijo v Kalifornijo, pa doda:

Če Vaši Reverenci uspe priti po kopnem v Kalifornijo, bomo vsi navdušeno proslavili ta srečni dan, ko bo razrešeno vprašanje, ali je otok ali polotok, česar do danes ne vemo. *Quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit, cedatque ad Dei ter optimi maximi Gloriam!* (Kino, II, I, VI, 64).

Kino je skoraj dvajset let prej, kmalu zatem, ko je leta 1681 prišel v mehiško prestolnico, sodeloval pri ekspediciji v Kalifornijo, ki je bila zaupana takratnemu guvernerju Sinaloe admiralu Isidru de Atondu y Antillónu. Z njim se je 2. aprila 1683 izkrcal v pristanišču La Paz (Spodnja Kalifornija), ozemlje, ki so ga (ponovno) zasedli, pa so v čast zadnjemu španskemu kralju iz habsburške dinastije Karlu II. poimenovali Karoline.¹² Na tem potovanju je Kino lahko videl in proučil nekaj omenjenih modrih školjk in opazil je, da se nahajajo samo na zahodnih obalah Kalifornije (León-Portilla, 2001, 108). Pozneje, ko je že živel v Zgornji Pimeriji in iskal prehod po kopnem – to je v času, ko je Kappus napisal zgoraj navedeni komentar –, se je na eni od odprav blizu sotočja Gile in Kolorada ponovno srečal s školjkami enake barve in oblike in to ga je napeljalo na, po njegovem, logičen sklep:

Domačini so nam dali modre školjke, a takrat nam še ni prišlo na misel, da bi bil tam prehod po kopnem v Kalifornijo ali konec njenega morja, in šele na poti, ko smo se vračali v Nuestra Señora de los Dolores, sem pomislil, da so te školjke z nasprotni obale Kalifornije in Južnega morja in da bi tam, kjer so one prišle z druge strani sem, mi lahko šli tja in v Kalifornijo (Kino, II, I, II, 60).

To spoznanje je razumel kot očitni dokaz za svojo hipotezo, da obstaja pot po kopnem v Kalifornijo in da »na tej širini (33° ali nekaj več) ni druge vmesne ožine

12 Kino je raziskal zaliv La Paz in narisal zemljevid, na katerem je napis »Parte de las Californias, o Carolinas« (Del Kalifornij ali Karolin). Konec leta 1683 so sledili prvi prodori v notranjost polotoka. Kino je nadaljeval svoje delo do začetka leta 1684 in se skupaj s še dvema misijonarjema (Goñi in Copart) učil tudi staroselskega jezika. Decembra 1684 sta Kino in Isidro Atondo y Antillón prva prečkala Kalifornijo po širini, od Kalifornijskega zaliva do Pacifika (León-Portilla, 2001, 107–108).

in da potemtakem zemlja malo nižje sklene skrajni del tega, kar je v resnici zaliv« (León-Portilla, 2001, 115). Očiten dokaz za današnjega bralca, ne pa morda za nekoga, ki se je znanstvenemu védenju navkljub gibal med neznankami in poskusi. O Kinovem značaju ni veliko znanega, a Hausberger v raziskovalčevih zapisih prepozna avanturističnega duha, navdušenca, geopolitičnega vizionarja in pragmatika, ki je nepopustljivo sledil zastavljenim – tudi nedosegljivim – ciljem, in minimizira pravilnost njegove ugotovitve. »Odkritje nekih modrih morskih školjkic na obeh straneh Kalifornijskega zaliva« označi za šibek dokaz, ki bi podkrepil komunikacijo po kopnem; veliko racionalnejši so bili argumenti Juana Matea Mangeja, ki je menil, da v tako ozkem morju ni ekološke prepreke, zaradi katere isti mehkužec ne bi mogel živeti na vseh njegovih obalah (Hausberger, 2015, 319–320, 339).

Kino v nadaljevanju povzema odzive očetov na zadnjo odpravo in odkritja, tudi Kappusovega:

Očetu rektorju kolegija v Mátapu, Marku Antonu Kappusu, sem skupaj s temi novicami poslal nekaj modrih školjk, ki so mi jih dali ob Koloradu, tistih, ki so mi jih dali februarja prejšnje leto in ki so me napeljale na misel, da obstaja prehod po kopnem, kajti prav takšne vrste sem jih videl na nasprotni obali leta 1685 z admiralom don Isidrom Atandom y Antillónom. In oče rektor mi je odgovoril takole: »Čez vse občudujem modre školjke, še posebej veliko, ki je resnično poseben primerek. Naj živi Vaša Reverenca tisoč let. Pred dnevi mi je oče rektor Juan María Salvatierra¹³ poslal štiri školjke z nasprotne obale, ki so natanko takšne in se enako lesketajo« (Kino, II, I, XII, 70).

Pisma Marka Antona Kappusa, kakršno je poslal 10. aprila 1700, dokazujejo, da je odločno in zavzeto podpiral Kinovo (in Salvatierrovo) vztrajno iskanje:

In oče Marko Anton Kappus, rektor Kolegija v Mátapu, mi je 10. aprila [1700] pisal tole: »Moj Bog! Kako veliko in kako edinstveno novico, pravite, vam prinašajo tisti s severa in severozahoda, češ da je mogoče priti po kopnem v Kalifornijo. Če se potrdi, je to resnično izjemna novica, ki smo si jo tako dolgo želeli, a je ni bilo mogoče potrditi. Naj bo

13 Medtem ko se Kino pripravlja na nove odprave iz Zgornje Pimerije proti severozahodu, prideta Juan María Salvatierra in za njim Francisco María Piccolo dokončno v Kalifornijo. Salvatierra leta 1697 ustanovi prvi stalni misijon, Loreto, in misijonarja raziskujeta notranjost. V letih 1698 in 1699 Kino obvešča Salvatierro in Piccola o novih odkritjih v Zgornji Pimeriji, predvsem glede raziskovanja porečja Gile (z Adamom Gilgom in Juanom Mateom Mangejem), ki pomeni začetek njegovega odkritja prehoda po kopnem v Kalifornijo. Leta 1701 Salvatierra in Kino skupaj dosežeta točko, imenovano Santa Clara, od koder lahko vidita, kako se kopni Nove Španije in Kalifornije stikata. To je bila ena od mnogih odprav, ki jih je organiziral Kino, da bi razjasnil geografski profil Kalifornije (León-Portilla, 2001, 111–113).

Gospodova volja, da se novica potrdi in izpriča, za očeta rektorja Juana Marío Salvatierro bo to izjemna novica (Kino, II, I, III, 60).

Marko Anton Kappus je bil v tem času (1696–1704) rektor Kolegija Družbe Jezusove v Mátapu in je poslal na Dunaj Kinov zemljevid, ki smo ga omenili na začetku in ki priča o polotoški naravi Kalifornije. »S tem pismom je Kappus prvi sporočil v Nemčijo novico o Kinovem odkritju, da Kalifornija ni otok, kakor je bilo splošno sprejeto dotlej, temveč polotok in torej del ameriške celine« (Stanonik, 1997, 44). Objavo zemljevida leta 1707 v reviji *Nova litteraria Germaniae aliorumque Europae regnorum anni MDCCVII collecta* spremljata uvodna notica uredništva in prepis Kappusovega pisma Filipu Alberthu (glej pogl. 1.3).¹⁴

3.2.2 Zemljevidi

León-Portilla po Burrusu¹⁵ povzema, da je Eusebio Francisco Kino med letoma 1698 in 1710 narisal in poslal različnim naslovnikom enaintrideset zemljevidov severozahodne Nove Španije in Kalifornije. Glede *Passo por tierra* iz leta 1701 navaja, da je sloviti kartograf izrisal več »izvirnikov«, ki so se, sodeč po natisnjenih verzijah in poznejših rokopisnih kopijah, razlikovali v nekaj podrobnostih, in da so se »avtografski zemljevidi iz leta 1701 brez izjeme izgubili« (2001, 116, 121).

Različice iz *Nova litteraria Germaniae* León-Portilla ne omenja, govori o dveh kopijah: prvo, naslovljeno *Passo por tierra a la California y sus confinantes nuevas naciones y nuevas misiones de la Compañía de IHS ...*¹⁶ (Prehod po kopnem v Kalifornijo in mejna nova ljudstva in novi misijoni Družbe Jezusove v severni Ameriki, ki ga je odkril in prehodil in razmejil oče Eusebio Francisco Kino, jezuit, od leta 1698 do 1701), je prvič objavil Burrus (1965) in dokaj natančno prikazuje

geografijo Zgornje Pimerije in sosednjih pokrajin med vzporednikoma 35° 30' in 25° 30'. Vidi se sotočje Kolorada in Gile. Blizu je misijon Svetega Dionizija, ustanovljen 1700. Imena različnih avtohtonih skupin so vpisana v pripadajoča območja njihovih naselbin: cocomaricopas, yumas, hoabonomas, bagiopas, quiquimas, guimíes, edúes [Kokomarikope, Jume, Oabonome, Bahiope, Kvikvime, Gvimiji, Eduji] ... Izliv Kolorada je prikazan kot veliko ustje ali podaljšan zaključek zaliva. Hrib Santa Clara – vrh Pinacate –, od koder je Kino opazoval

¹⁴ Glej reprodukcijo Kinovega zemljevida iz leta 1701 na str. 35.

¹⁵ Ernest J. Burrus (1967 [1965]), *Kino and the Cartography of Northwestern New Spain*. Tucson: Arizona Pioneers' Historical Society.

¹⁶ *Passo por tierra a la California y sus confinantes nuevas naciones y nuevas misiones de la Compañía de IHS* [Jesús] *en la América septentrional, descubierto y anaado* [sic], *y demarcado por el P. Eusebio Franc^o Kino, jesuita, desde el año 1698 hasta el de 1701.*

zaliv, je precej blizu obale. Zanimivo je, da je Tiburón označen kot San Agustín, se pravi, z imenom, ki mu ga je dal Kino, ko je tam obiskal ljudstvo Seri ob koncu potovanja z Atodom y Antillónom. Na spodnjem levem robu je vpisano pristanišče »puerto de Año Nuevo« z letnico 1685, ki je pravilna, nad njo pa je nekdo napisal 1695. Označen je, dokaj pravilno umeščen, tudi misijon Loreto, malo nad 26° (León-Portilla, 2001, 118–119).

Druga zgodnja kopija je bila objavljena leta 1705 v Parizu v seriji pisem iz jezuitskih misijonov *Lettres Édifiantes* in reviji *Mémoires de Trévoux*. Legenda v francoščini v zgornjem levem kotu podobno kot tista v kastiljščini navaja, da gre za prehod po kopnem, ki ga je odkril Kino med letoma 1698 in 1701, in da je videti tudi nove misijone očetov Družbe Jezusove (León-Portilla, 2001, 119).

Omenimo še en prikaz Kalifornije, ki temelji na Kinovem leto poznejšem zemljevidu in je bil natisnjen leta 1728 v zbirki *Der Neue Welt-Bott* (zv. I, 2. del; Slika 2), v kateri je objavljeno tudi Kappusovo pismo bratu iz leta 1699.¹⁷ Kakor nakazuje že naslova, različici zemljevidov (1705 oziroma 1707 in 1728) ne pokrivata čisto enakih geografskih območij. *Prehod po kopnem* sega na jugu le do vzporednika 25° 30', *Tabula Californiae* iz *Der Neue Welt-Bott* pa zajema tudi južni konec Spodnje Kalifornije. Stanonik povzema Boltona, ki domneva, da je Kino ta zemljevid, ki ga je izdelal leta 1702, februarja istega leta poslal generalu jezuitskega reda in prijatelju Tirsu Gonzálezu v Rim, ni pa jasno, kako je prišel do urednikov *Der Neue Welt-Bott* (Stanonik, 1997, 52). León-Portilla pa meni, da je avstrijska različica »edini zvesti odsev izvirnika« (2001, 119), ki se je sicer izgubil. Legenda je v latinščini, nekaj geografskih imen je zapisanih po nemško, zemljevid pa, opozarja avtor, vsebuje napake. Južni del polotoka je prikazan zelo pomanjkljivo, na primer celo brez velikega zaliva La Paz (2001, 119). Pri tem preseneča nepozornost avstrijskih urednikov, da niso upoštevali v tem delu veliko natančnejšega vira – zemljevida, ki ga je kozmograf in nekdanji Kinov učitelj Heinrich Scherer izdelal leta 1703, izhajajoč iz Kinovega zemljevida iz leta 1685 (na katerem je Kalifornija sicer še otok), in ga objavil v zbirki zemljevidov *Atlas Novus*, ki je izšla »v bližnjem Münchnu nič manj kot triindvajset let prej« (2001, 119; 107, 110).

¹⁷ Zemljevid sicer ne spremlja Kappusovega pisma, kakor piše Stanonik (1997, 52), temveč je vstavljen pred pismo Kappusovega sopotnika na plovbi čez ocean in sodelavca v Sonori, Adama Gilga (št. 53, str. 75–82; Kappusovo je pismo št. 56, str. 86–88), ki rektorju kolegija v Brnu obširno piše o običajih ljudstva Seri, med katerim je služboval, in omenja tudi Kappusa (prim. pogl. 2.2.3.1 op. 58). Zanimivo je, da Gilg v pismu omeni, da prilaga zemljevid, ki ga je naredil on, vendar sledi urednikova pripomba v oklepaju, da ta zemljevid ni prišel v njegove roke.

Slika 2: Zemljevid Kalifornije, 1702
 Vir: Joseph Stöcklein (ur.), 1728: *Der Neue Welt-Bott*, zv. I, 2. del, neštevilčena priloga pred pismom št. 53.

Kino je s svojimi znanstvenimi geografskimi raziskavami prispeval k obratu kartografije od domišljajskih modelov mitske preteklosti k preverljivim referenčnim protokolom. Nazorna je primerjava njegovega pisanja o polotoški naravi Kalifornije in Cortésovih opisov otoka, katerih medbesedilo so podobe iz viteškega romana *Las Sergas de Esplandián*. Sam Kino zapiše, da njegova odkritja, poleg tega, da razblinjajo dvome, odganjajo stare fantazije (León-Portilla, 2001, 116):

S tem se odpravljajo velike napake in zmote, v katere so nas pahnil tisti, ki so slikali severno Ameriko z izmišljenimi stvarmi, ki jih ni, kakršne so tiste o kronanem kralju, ki ga prenašajo na zlati nosilnici; tiste o laguni živega srebra in o laguni zlatega peska; tiste o mestu, obzidanem s stolpi, in tako naprej; o kraljestvu Aja, kraljestvu biserov, jantarja, koral, o reki Tizon, o reki Anganguchi, o Koralni reki, ki se izlivajo v Kalifornijsko morje na 35. in 36. stopinji, pri tem da morje ne seže do te višine, in o sedmih mestih, ki jih omenjajo nekateri, pa jih danes ni ... (Kino, II, IV, IX, 106).

Svojo zmoto glede Anianske ožine, ki naj bi na severu domnevno povezovala Atlantik in Pacifik, kakor je na začetku tudi sam verjel, pa slikovito primerja s svetopisemsko zgodbo o Jakobovih sinovih in žitu. Ko opiše, kako je leta 1698 z vrha gore Santa Clara razločno videl »sklenitev« ozemlja Nove Španije in Kalifornije, pove, da je kljub temu najprej zavrnil to možnost:

Ampak takrat nisem verjel, da je tako, in sem se prepričeval, da se malo dlje in bolj proti zahodu morje Kalifornije verjetno vzpenja višje, dokler ne doseže Severnega morja ali Anianske ožine in naredi iz Kalifornije otok; zgodilo se mi je to, kar se je zgodilo Jožefovim bratom, ki so jedli z Jožefom in jim je ta dal žito in hrano, ki so jo potrebovali, in govorili so z Jožefom, a ga do takrat niso prepoznali (Kino, II, I, II, 60).

Ob prepričljivih dokazih, da je Kalifornijsko morje v resnici zaliv, pa tudi za Aniansko ožino, ki jo zagovarjajo nekateri avtorji, pravi, da »ne bo imela nič trdnejših temeljev, kot jih je imel rokav morja, s katerim so nam narobe prikazovali, da je Kalifornija otok« (II, IV, IX, 106).

Eusebio Francisco Kino je zagotovil verodostojne dokaze o polotoški naravi Kalifornije na podlagi odprav, ki jih je organiziral in vodil do smrti in o katerih je vsekozi pripravljaj poročila in zemljevide. Kljub temu so njegove ugotovitve sprejeli šele leta pozneje: »Potrebni so bili še nove ekspedicije in dokazi, ki so jih prispevali drugi, da je pravilna geografska slika – ponovitev tistega, kar se je po zaslugi Ulloe y Alarcóna vedelo že v 16. stoletju – obveljala kot nekaj v celoti dokazanega« (León-Portilla, 2001, 116).

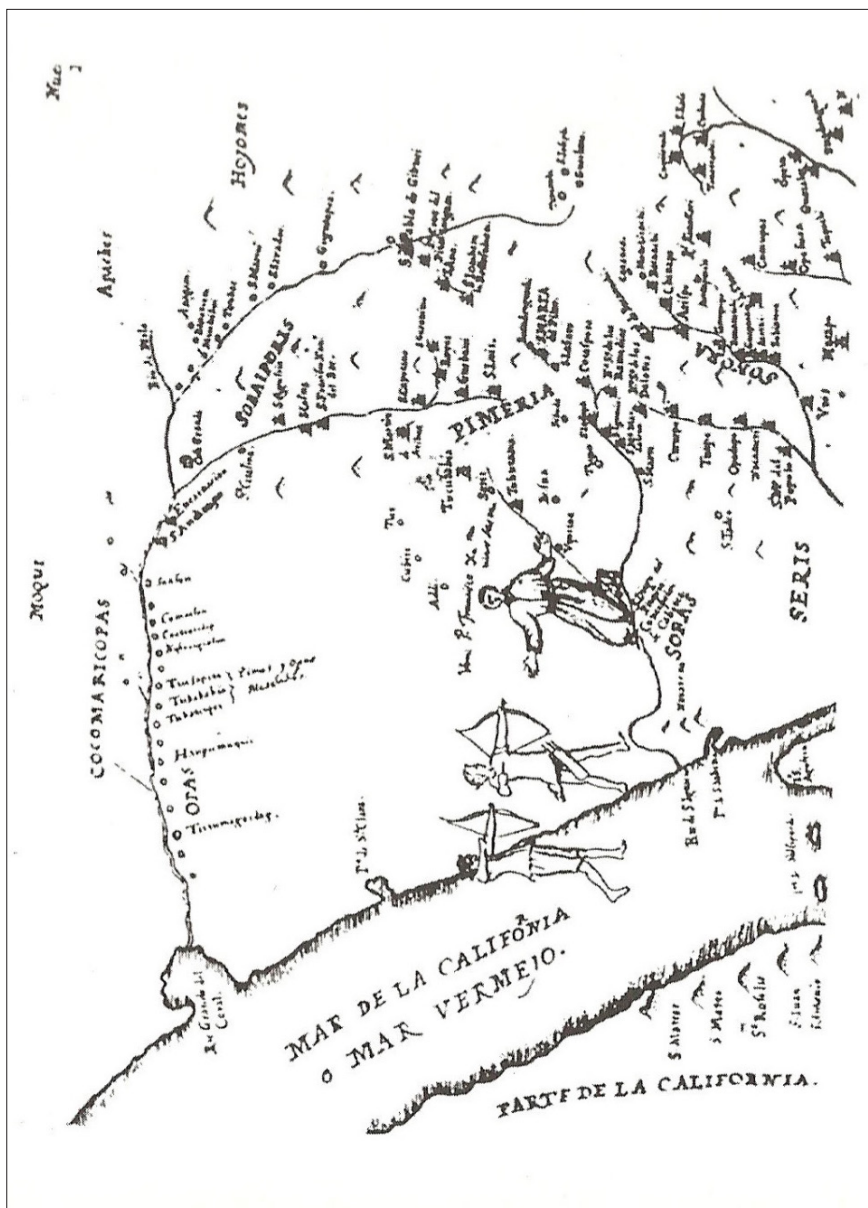
3.3 Smrt misijonarja Francisca Javierja Saete

Eusebio Francisco Kino je že v prvih letih po prihodu v Novo Španijo, ko še ni iskal in nazadnje potrdil kopenskega prehoda v Kalifornijo in izrisal slovitega *Paso por tierra*, izdelal več pomembnih zemljevidov tega območja, najprej na osnovi kalifornijskih odprav z Isidrom de Atandom y Antillónom in nato prodorov, ki jih je organiziral iz Zgornje Pimerije proti severozahodu. V kontekstu Kappusovih zapisov je treba omeniti vsaj dva. Eden, *Teatro de los trabajos apostólicos de la Compañía de Jesús en la América Septentrional* (Prikaz apostolskih del Družbe Jezusove v Severni Ameriki), je iz leta 1696 in predstavlja Kalifornijo kot velik otok, za katerega uporabljajo poimenovanje Californias Carolinas. Tudi preostala tipografija odseva imena, ki sta jih določila z Atandom y Antillónom. V spodnjem levem kotu je kronološki *Seznam plovb* (Varias navegaciones), od Cortésove (1535) do tistih, ki jih je Kino opravil najprej z admiralom, nato pa sam. Zemljevid si je zamislil kot prilogo h knjigi *Vida del P. Francisco J. Saeta, S. J. Sangre misionera en Sonora* (Življenje o. Francisca J. Saete, D. J., Misijonarska kri v Sonori). V uvodnem posvetilu oziroma pismu provincialu Diegu de Almonacirju zapiše, da bodo na njem »zabeleženi kraji oziroma novi misijoni, v katerih je tudi šestnajst drugih očetov misijonarjev prelilo kri za katoliško vero pri oznanjanju evangelija« (Kino, 1961, 50; prim. León-Portilla, 2001, 109–110).

Drugi zemljevid, tudi namenjen za ilustracijo k biografiji, je iz leta 1695 in je še bolj pomenljiv: *Muerte del venerable Padre Francisco Xavier Saeta* (Smrt častitega očeta Francisca Javierja Saete; Slika 3).¹⁸ Prikazuje Zgornjo Pimerijo in samo delček Kalifornije, na njem pa sta upodobljena pripadnika ljudstva Pima, ki s puščicami streljata na misijonarja. Gre za enega najbolje dokumentiranih nasilnih dogodkov v jezuitskih misijonih na severozahodu Nove Španije. Oče Francisco Javier Saeta (1664–1695), doma s Sicilije, je bil misijonar v Caborci zelo kratek čas, od jeseni 1694 do pomladi 1695, ko so ga ubili uporniški Pime.

Okoliščine upora, Saetovo smrt in spopade med uporniki in španskimi vojaškimi silami je podrobno opisal Marko Anton Kappus v poročilu provincialu Diegu de Almonacirju v Ciudad de México, omenjenem na začetku tega poglavja. V izhodišče pripovedi je vpletel Eusebia Francisca Kina in njegove pokrščevalske metode, ki so bile po njegovem vzrok za upor, katerega žrtev je bil tudi Saeta (glej pogl. 2.3.3.2).

18 Barvni izvornik je shranjen v Arhivu Družbe Jezusove v Rimu (Burrus, 1961, 50, op. 12). V črno-beli različici ga reproducira Bolton, 1984, 290. Navaja ga Burrus, 1964, 48.

Slika 3: Smrt častitega očeta Francisca Javierja Saete
 Vir: Belén Navajas Josa, 2011: *Aculturación y rebeliones en las fronteras americanas. Las misiones jesuítas en la Pimería y Paraguay.* Cuadernos Americanos Francisco de Vitoria, 13. Madrid: Universidad Francisco de Vitoria, Forum Hispanoamericano, str. 114.

Francisco Javier Saeta je bil eden od Kinovih tesnih sodelavcev, ki so pomagali pri utrjevanju misijonov v Sonori in načrtih za ustanovitev novih v Kaliforniji. Eusebio Francisco Kino v petem poglavju prve knjige¹⁹ življenjepisa sicilskega misijonarja in dragega prijatelja poveže njegov priimek z usodo, ki ga je doletela v Caborci. Pri tem sledi Saetovi samoironiji: »O, kolikokrat mi je rekel, nanašajoč se na svoj priimek Saeta, ki v italijanščini pomeni 'puščica' (latinsko 'sagitta'): *Posuit me ut sagittam electam*,«²⁰ v enem od poročil, ki mu jih je pošiljal, pa se je opravičil za grdo pisavo, ker mora hiteti: »[P]išem kot (izstreljena) puščica.« Kino ugotavlja, da Saetova opazka, da piše kot puščica, razkriva tako njegovo »apostolsko vnemo, da bi bil s svojimi dragimi sinovi« kakor »napoved puščice ali puščic njegovega zveličanega in svetega mučeništva« (Kino, 1961, 69). Dodajmo še podoben namig v zadnjem pismu, ki ga je sestavil na veliki petek, 1. aprila 1695, torej le dan pred smrtjo: »[Č]eprav imam preobilico dela v svojem misijonu, si bom utrgal trenutek in kot hitra puščica priletel pred Vašo Reverenco« (Kino, 1961, 80).

Saetov biograf v značilnem pripovednem načinu – vsak dogodek, ki ga želi izpostaviti, dokumentira s pismi in poročili bratov misijonarjev, nadrejenih in vojaških poveljnikov – piše o napetostih med misijonarji in domorodnimi prebivalci, ki so izvirale iz kompleksnosti misijonarskega delovanja v specifičnih razmerah na severozahodu Nove Španije. Projekt evangelizacije namreč ni bil le verski, temveč je bil usmerjen »v globoko preobrazbo političnega, družbenega in kulturnega življenja skupin, med katerimi se je udejanjal«, z jasnim ciljem – ustvariti »idealno krščansko družbo, temelječo na usmiljenju, skromnosti, pokorščini, disciplini in delu njenih prebivalcev« (Hausberger, 2015, 21). Kino na prvih straneh opiše njun prihod v Caborco in razmere, v katerih je prevzel območje misijona, kamor ga je pospremil. Poudari Saetovo neomajno predanost nalogi pokristjanjevanja:

V [misijonu] Concepción [de Caborca] je bilo ob najinem prihodu več kot 80 duš; mnogo več je bilo tistih, ki so se pridruževale potem in so se še imele pridružiti iz drugih šestih ali sedmih bližnjih naselbin (*rancherías*). Vse te sva nagovorila in jim oznanjala Božjo besedo ter dobrodelni in sveti vzrok prihoda novega očeta misijonarja od tako daleč, iz evropskega sveta, po mnogih dolgih in napornih poteh po morju in kopnem, za večno odrešitev njihovih duš in duš vseh drugih, ki so živeli v tistih predelih (Kino, 1961, 62).

Tirolski jezuit navede konkretno pomoč, ki jo je priskrbel Saeti za delovanje misijona, med drugim govedo, orodje, oltar, mašna oblačila in okrasje, pomočnike,

19 »Knjigo« gre razumeti kot del knjige.

20 Naredil me je za gladko puščico (Iz, 49,2).

kateheta in tolmača, a predvsem poglobljeno razmišlja o konfliktih, ki so prerasli v nasilne spopade. Podrobno in kronološko jih analizira, zato da bi lahko odpravili njihove vzroke. Prepričan je, da »če se slabosti ne pokažejo, ne vemo zanje; če ne vemo zanje, se ne odpravijo; če se ne odpravijo, ostanemo vedno pri istih naporih, nemilostih, zamudah in nesrečah; in izgubljam čas in morda srečno večnost« (Kino, 1961, 86). Opozarja na odgovornost, ki je ni mogoče pripisati staroselcem, temveč prej španskim oblastem in samim jezuitom. Njegova perspektiva je na trenutke enaka perspektivi staroselcev. Pri tem razlikuje med tistimi, ki so spodbujali upore ali sodelovali v njih in so torej krivi in si zaslužijo kazen, ter zavezniki pri prizadevanjih za vzpostavitev miru. Distančira se od obtožb španskih oblasti, ki so šikanirale staroselce in jih po njegovem zlonamerno obdolževale ropov in drugih prestopkov. Po eni strani išče razloge, ki so spodbudili upornike k požiganju, plenjenju in skrunjenju, po drugi pa rešitve, vselej miroljubne, ki bi obvarovale pred nevarnostjo ponovnih uporov. Prepričan je, da je vstajo in Saetovo mučeniško smrt sprožilo neutemeljeno in kruto znašanje ópatskega oskrbnika nad domačini v Tubutami. Svoje pa naj bi prispevale še neuresničene obljube o prihodu novih očetov v misijone. Teh vprašanj Kappus v svojem poročilu ne omenja.

Kot zapiše Burrus v spremni besedi, Kinova knjiga o Saeti nemirne in zmedene dogodke natančno opredeli, jasno analizira, zgodovinsko umesti ter razloži njihove vzroke in posledice. Maloštevilni krivci med staroselci so jasno razločeni od številnih nedolžnih; takšno razlikovanje je bilo nujno potrebno za pravično izvajanje sankcij, ki so jih naložile vojaške oblasti, da bi dokončno vzpostavile mir na tem območju, in za podprtje odločitve cerkvenih voditeljev, da bodo raje okrepili evangelizacijo province, kot pa da bi jo zapustili (Burrus, 1961, 6).

Marko Anton Kappus, kot smo videli, v nasprotju s Kinom na začetku poročila poudari, da se mu »način tukajšnjega pokristjanjevanja [...] ni nikoli zdel ustrezno zastavljen« niti »niso bili postavljeni dobri temelji«, saj, kot pojasni, so domačine spreobračali z darili, mesom in oblačili, pri tem pa zanemarjali »bistvo«, torej »oznanjati evangelij in poučevati krščansko doktrino«. V tem pogledu leti obtožba eksplicitno na očeta Kina, ki da je s svojim ravnanjem povzročil, da so mnogi domačini misijonarjem izkazovali »tako malo ljubezni, malo časti, malo spoštovanja in skoraj nobene pokorščine«. Opisuje brezdelnost staroselcev, še posebej Tubutamcev, ti so »najbolj neubogljivi« glede dela, navad – »mnogi so še po tem, ko so bili krščeni, živeli z dvema ali tremi ženami« – in glede obiskovanja verouka. Slovenski misijonar poroča, da so kljub eksemplaričnim kaznim še naprej predrzno kljubovali, se »kot stekli psi pognali na pot najhujše hudobije«, s puščicami

postreljali živino in grozili, da bodo vse pokončali, ne le »kobile, živino, oskrbnika«, temveč tudi očeta misijonarja, in tako napovedali, kaj se bo zgodilo.

Uporaba sile je bila v severozahodni Novi Španiji sestavni del misijonarskega delovanja, najprej pri ustanavljanju misijonov, pozneje pa tudi kot sredstvo discipliniranja znotraj njih, in tako zanika mit o »duhovni konkvesti«, ki vsebuje pomen miroljubne osvojitve. Fizična represija je bila del natančno določenega kolonizacijskega programa, ki je potekal v tesnem sodelovanju s španskimi vojaškimi silami. Prevzgojni ukrepi, ki so jih v misijonih uporabljali za umirjanje izgredov staroselcev, so bila javna svarila in telesne kazni (Hausberger, 2015, 89–90, 101).²¹ Ugotovimo lahko, da je Kappusovo pismo v tem smislu vzorčni primer odziva misijonarjev na nepokorščino svojih »sinov« in prepletanja religioznih vsebin in političnih implicacij misijonskega sistema. Spreobrnitev je pomenila priznavanje obeh vladavin, božje (boga) in zemeljske (kralja). Misijonarji so odreševali »duše za nebesa in podanike za kralja«, zapiše Hausberger (2015, 93), in da bi dosegli svoje cilje, so morali staroselcem zapovedati strogo disciplino in hkrati zahtevati od njih pokorščino. Pokristjanjeni domačini so bili dolžni živeti po krščanskih načelih in morali, a so to pogosto zavračali. Njihove navade so bile trdno ukoreninjene, zato niso naklonjeno sprejemali zapovedane organizacije dela in življenja, pogosto so se odzivali z odporom. Naloga jezuitov pa je bila oblikovati hierarhične strukture in tako zagotoviti upravljanje in vodenje misijonov ter naučiti prebivalce kmetovalskih in rokodelskih veščin, potrebnih za oskrbo novih skupnosti. Za uresničitev tega poslanstva je bil potreben »avtoritaran slog«. Hausberger sklene, da izkoreninjenja tradicionalne kulture in vzpostavitve nove ni bilo mogoče izpeljati brez represije. In – v primeru večjih uporov – ne brez podpore vojakov.

Dobršen del pisma Almonacirju o uporah porabi Marko Anton Kappus za naštevavanje sporočil, ki jih je pošiljal lokalnim španskim oblastem in v njih prosil za pomoč in vojaško posredovanje. Enako kot Eusebio Francisco Kino razlikuje med uporniški in »prijateljski« Indijanci in zabeleži poziv vojaškega poveljnika prvim, naj sodelujejo in izdajo krivce, saj bodo, »če izročijo pobudnike upora [...], imeli mir in spokoj, če pa jih ne izročijo, vojaki ne bodo zapustili Pimerije, dokler ne pobijejo in pokončajo vseh upornikov«.

Kino v Saetovi biografiji nekajkrat omeni Kappusa. Pokojnega misijonarja so iz Caborce prenesli v Cucurpe in tam je slovenski misijonar opravil pogrebne slovesnosti:

21 Poglavlje »La violencia en la conquista espiritual. Las misiones jesuitas de Sonora« (Uporaba sile v duhovni konkvesti. Jezuitski misijoni v Sonori) ([1993] 2015, 89–115). Misijonarji telesnih kazni niso izvajali sami, ampak so za to opravilo zadolžili koga od pripadnikov domorodne skupnosti, navadno starešino (*gobernador*) (glej pogl. 2.3.1). Staroselci so imeli v španskih kolonijah po zakonu status otrok, oče misijonar pa je bil skoraj kot pravi oče, ki mora popravljati njihove prestopke (Hausberger, 2015, 102).

Rekviem je pel oče rektor Marko Anton Kappus, ki je oskrboval okraj Cucurpe; péti maši in pogrebu častitega očeta Francisca Javierja Saete so v poduk in z veliko pobožnostjo prisostvovali vsi gospodje uradniki in gospodje vojaki in gospodje prebivalci Opodepa in Sonore in vse okolice; posebej gospod guverner, ki je vso pot želel voditi mulo, na kateri je bila skrinjica s svetim telesom, kostmi in pepelom častitega očeta Francisca Javierja Saete (Kino, 1961, 97–98).²²

V nadaljevanju zbere prve odzive pomembnih in najbližjih ljudi na tragično smrt častitega očeta. Najprej pove, da bo nekaj pisem izpustil (med njimi tudi eno Kappusovo), in utemelji, zakaj, nato pa začne izbrane izraze žalosti in upanja, da bo mučeniška žrtev prispevala k še številnejšim spreobrnitvam, prav s Kappusovimi:

Tukaj ne navajam izjemnega zglednega pisma novega očeta rektorja misijona oziroma novega rektorata Nuestra Señora de los Dolores, Marka Antona Kappusa, ki je pisal, kakor je v navadi, vsej provinci²³; ne nadvse svetega in nežnega pisma očeta provinciala Diega de Almonacirja, s katerim sem začel to knjigo,²⁴ kakor tudi ne pisma treh očetov provincialov in treh očetov vizitatorjev misijonov v Sinaloi in Sonori, kolikor jih je bilo v zadnjih osmih ali devetih letih, odkar so se začeli ustanavljati novi misijoni v Pimeriji. [...] Navedel bom samo nekaj posebnih in svežih pisem, ki so mi jih pisali v prvih tednih in mesecih takoj po blaženi smrti častitega očeta Francisca Javierja Saete.

7. aprila, šest dni po blaženi smrti častitega očeta, ko smo še vedno malo dvomili o njej,²⁵ mi je pisal oče rektor misijona ali novega rektorata Nuestra Señora de los Dolores, Marko Anton Kappus, s temi besedami: »Nenehno raste v meni, *sensim, sine sensu*²⁶, globoko spoštovanje do našega slavnega protomučenika. Upam, da se bo naš Gospod v svojem Božjem Veličanstvu ozrl na to nedolžno žrtev in pospešil spreobrnjenje mnogih duš.« In takoj nato Njegova Reverenca dodaja: »Zelo močno upam, da bo vse to zlo izdatno obrodilo mnoge in velike koristi. Naj to stori Njegovo Božje Veličanstvo in naj nam bo Naša Gospa zaščitnica in podpora.« Četrtek, 7. aprila 1695 (Kino, 1961, 101–102).²⁷

22 Prim. navedek z enako vsebino v *Kroniki*, I, III, IX, 31.

23 Vsem misijonarjem Mehiške jezuitske province.

24 Tam tudi pove, da mu je provincialovo pismo preposlal Kappus (Kino, 1961, 49).

25 Ker je sam dve uri za novico o Saetovi smrti prejel njegovo (zadnje) pismo, ki ga je napisal dan pred smrtjo (Kino, 1961, 81).

26 Polagoma, nezaznavno.

27 Prim. navedek z enako vsebino v *Kroniki*, I, IV, II, 33.

Kappusovo poročilo provincialu Almonacirju ni bilo edina kritika Kinovih pokristjanjevalskih metod. Sam Kino v *Kroniki* večkrat omeni nenehna »spodbijanja in nasprotovanja« ter »zlonamerna poročila« neimenovanih nasprotnikov njegovih misijonarskih načrtov (na primer I, V, III, 117). O tem in o njegovem zaščitniškem odnosu do upornikov med nemiri je bil obveščen tudi sedež Družbe v Rimu (Gómez Padilla, 2007, 83; 2009, 42–48; Ortega Noriega, del Río, 2010, 138). Provincial je ukrepal in Kina poklical v Ciudad de México, zato da bi ga umaknili iz misijonov. A ko je misijonar 8. januarja 1696 prišel iz Sonore v prestolnico, je Almonacirja ravno nasledil Juan de Palacios, ki je bil Kinove mu delovanju v Pimeriji zelo naklonjen, in gost je bil deležen »vse pozornosti in donacij novega očeta provinciala in njegovega predhodnika [...] ter njegove ekscelece [podkralja] grofa de Galveja in gospe podkraljice« (Kino, I, V, I–II, 37). Tudi general Družbe Jezusove in Kinov osebni prijatelj Tirso González je poslal iz Rima pismo, v katerem je brezpogojno ovrgel obtožbe, plod obrekovanj, in zagovarjal Kinovo predano delovanje. Burrus dodaja, da Kino, »čeprav je dobro vedel, da ga Tirso González, prijatelj iz časov, ko je bil v Sevilli (1679), podpira pri njegovem apostolatu med Indijanci Pima, nikoli ni izvedel, do kakšne mere ga je general branil pred tolikšnimi lažnimi obtožbami« (Burrus, 1964, 8;²⁸ nav. po Navajas Josa, 2005, 20). General je provincialu Juanu de Palaciosu naročil, naj »vnetega delavca (*operario*), ki je z neutrudno gorečnostjo in s takšnim veseljem delal in dela v njih [misijonih]«, nemudoma pošlje nazaj in mu pusti delovati (Navajas Josa, 2005, 20).²⁹ Če zaradi gorečnosti morda pomanjkljivo opravlja krstno pastoralo, predlaga, naj ga nadrejeni zgolj opomnijo. Misijonarjevo zavzetost in rezultate njegovega dela primerja z apostolskimi uspehi svetega Frančiška Ksaverija. Gómez Padilla to generalovo primerjavo Eusebia Francisca Kina s soustanoviteljem reda podkrepi z besedami, da sta bila oba, Kino in Ksaverij, »samotarja, ki sta morala v luči ljubezni iz dneva v dan izumljati svoje življenje. Vodila ju je ljubezen, ne da bi ob tem prezirala pravila, ker za svetnike ne veljajo zakoni« (Gómez Padilla, 2007, 85).

Ernest Burrus takole povzame metode Eusebia Francisca Kina pri vzpostavljanju stikov z domorodnimi ljudstvi:

Znal si je pridobiti naklonjenost staroselcev, spretno se je gibal med njimi, vselej ko se mu je to zdelo potrebno, brez vsakršnega spremstva; domiselno si je zagotovil njihovo sodelovanje pri pokristjanjevanju celo

28 Burrus, Ernest J., 1964: *Kino escribe a la Duquesa: correspondencia del P. Eusebio Francisco Kino con la Duquesa de Aveiro y otros documentos*. Madrid: Ediciones José Porrúa Turanzas.

29 Kino je sicer zapustil mesto 8. februarja in se sredi maja vrnil v Nuestra Señora de los Dolores (Kino, I, V, I–II, 37), torej preden je prišlo generalovo pismo, celo preden ga je napisal (datirano je 18. julija 1696).

daleč zunaj mej svojih misijonov in si pridobil njihovo zaupanje, zavezanost, lojalnost, vero in pobožnost, kakršnim bržkone ni para v mehiških misijonskih analih (Burrus, 1961, 10).

3.4 Evangelizacija in globalizacija

Eden od stebrov jezuitskega misijonarskega delovanja je pojem *accomodatio*, prilagoditev, utemeljen v *Duhovnih vajah (Ejercicios Espirituales)* ustanovitelja reda Ignacija Lojolskega. V zmožnosti prilagajanja ljudem in krajem, ki so jo izkazovali, so misijonarje povsod – v Indijah, Evropi, na Kitajskem – vodila ista načela metode (Catto, Mongini, 2010, 3). Glede na cilje in iz verskih in doktrinalnih postulatov so znali interpretirati specifičnost kulturnih kontekstov, s katerimi so prihajali v stik, in se odzivati na konkretne situacije.

Catto in Mongini (2010, 4–5) navajata nazoren primer opredelitve *accomodatio*, kot ga je opisal Kinov in Kappusov sodobnik, francoski jezuit in matematik Louis Le Comte:

Z barbari je treba biti barbarski, z bistrournimi ljudmi prijazen; živeti bolj proščeno v Evropi in skrajno skromno med spokorniki v Indiji; biti primerno oblečen na Kitajskem in napol gol v gozdovih na Maduri: zato da evangelij – v sebi vselej enovit, vselej nespremenljiv – lažje prodre v duha.³⁰

Louis Le Comte začrta držo, ki so jo morali ohranjati tisti, ki so se s pristnim zavedanjem spopadli z delom v misijonih. Postavi intelektualne, kulturne in teološke premise metode, ki so jo uporabljali jezuiti, čeprav, kot poudarja Hausberger (2015, 333), »prilagoditev ni bila cilj, temveč samo sredstvo«.

S političnega vidika je ta fleksibilni »jezuitski pogled« usmerjala radikalna nevtralizacija, s kulturnega pa globoka relativizacija: biti barbarski z barbari in civiliziran s civiliziranimi je dejansko pomenilo, da sta bila barbarstvo in civiliziranost – čeprav sama po sebi nista enakovredna – skladna s kontekstom in torej oba sredstvo, in ne cilj, bila sta pripomoček, in ne nespremenljiva sestavina; po svoje sta bila glede na cilj *adiaphorae*, nebitvena (Catto, Mongini, 2010, 5).

V tem smislu iz jezuitovih besed preseva misel, da lahko, odvisno od okoliščin, vse postane drugotno in spremenljivo, in če je treba, v praksi tudi spremenjeno. Vse, razen tistega, kar mora biti edino priznано »enovito in nespremenljivo«, se pravi, evangelij (Catto, Mongini, 2010, 5). Pogled jezuitov je bil na eni strani

30 Louis le Comte: *Nouveaux Mémoires sur l'État présent de la Chine*, I. Pariz: Chez Jean Anisson, 1697, str. 249.

zasidran v evangeliju, na drugi pa razpoložljiv za vsako spremembo, ki ni ogrožala edine »enovite in nespremenljive« predpostavke, in tako se mu je odpiralo široko obzorje možnosti.

Misijonarsko delovanje ni bilo le izraz agresivnih in imperialističnih oblik krščanskega univerzalizma ali evrocentrizma in zahodnega kolonializma, temveč tudi pomembna oblika kulturnega posredovanja – »glokalizacije«: pogosto uspešnega poskusa misliti globalno, da lahko deluješ lokalno, pri katerem sta se nekako srečali ideji »globalizacije«, ki je v samem bistvu univerzalistične narave misijona, in »lokalizacije«, ki jo samo po sebi implicirajo njegove etnografske, torej kontekstualne razsežnosti (Catto, Mongini, 2010, 13-14).

Sodobno zgodovinopisje je vzpostavilo povezavo med misijonarskimi metodami jezuitov, v njihovi vlogi pripadnikov institucije svetovnega dosega, ter študijami »globalne zgodovine« in »atlantske zgodovine« ali vprašanji, v širšem smislu povezanimi s krožnim gibanjem (Maldavsky, 2014, 73). Hausberger piše v uvodu knjige, posvečene jezuitskim misijonom v Novi Španiji (2015, 9–15), da se je usmeril na to območje v prepričanju, da globalna zgodovina ni ekskluzivna za nedavna obdobja, temveč so njene dinamike spreminjale svet, še posebej Latinsko Ameriko, že od 16. stoletja. V poglavju »El Padre Eusebio Kino, S. J. (1645-1711), la misión universal y la historiografía nacional« (Oče Eusebio Francisco Kino, D. J. /1645–1711/: univerzalni misijon in nacionalno zgodovinopisje) (2015, 309–341) oriše nekatere vidike misijonarjevega življenja v okviru pojava, ki ga definira kot »porajajočo se globalizacijo«. Biografski pristop mu služi za ilustracijo in premislek o zgodovini misijonov znotraj parametrov globalne zgodovine, pri čemer to pojmuje kot bogato »zgodovino transkulturnih odnosov, medsebojnega vplivanja in soodvisnosti« (2015, 309).

Avtor pojasni, da je njegov namen

opozoriti na globalizacijsko dinamiko, v katero se je vpisalo jezuitsko misijonstvo, in na življenje misijonarja, kakršen je bil oče Kino, in s kakšno podrobnostjo pokazati, kako je samo zgodovinopisje, v katerem od 19. stoletja močno prevladujejo pristopi nacionalne zgodovine, v skladu s svojim interpretativnim okvirom izkrivilo zgodovinsko naravo jezuitskega misijonstva, ki jo zaznamuje univerzalistična vizija (Hausberger, 2015, 310).

Hausberger meni, da je bil Kino »nacionalni predstavnik zgodnje globalizacije in kot misijonar glasnik religije, temelječe na sklicevanju na svojo univerzalno veljavnost« (2015, 332). Zmožnost prilagajanja – med drugim tudi učenje neobičajnih jezikov in sporazumevalnih tehnik –, ki jo je pokazal v kompleksnih situacijah,

s katerimi se je moral soočati, ni pomenila »hibridizacije ali prekoračenja lastne identitete, temveč bolj utrditev univerzalistične pretenzije« (2015, 336). V tem pogledu avtor poudari primer, ki izvira iz dogodka, o katerem pripoveduje Kino v *Kroniki*: ko je bil med Pimami, jim je na zemljevidu sveta pokazal Španijo, ocean in Novi svet ter dolgo pomorsko pot, ki so jo prepotovali misijonarji, da so dosegli severozahodni del Nove Španije. Pojasnil jim je, da čeprav nekoč tudi Španci niso hoteli sprejeti krsta in niso bili kristjani, zdaj oni pokristjanjajo druge. Kino je torej opisal razliko med Pimami in Španci zgolj kot zamik, kot »simultanost nesimultana« . Ne eni ne drugi niso bili od vsega začetka kristjani, pravo vero so spoznali zgolj v različnih trenutkih svete zgodovine. »Drugost staroselcev je znotraj krščanskega univerzalizma interpretiral kot zakasnitev v eshatološkem toku zgodovine človeštva« (Hausberger, 2015, 332).

Univerzalistična narava jezuitskega reda se jasno pokaže v trenutku, ko red opiše način življenja svojih članov: »hoditi od enega kraja do drugega in živeti na katerem koli koncu sveta« (Mac Dowell, 2008, 84). Ena od značilnosti obdobja, o katerem govorimo, je mobilnost, in kot opozarja Maldavsky, je evangelizacijo mogoče opredeliti kot gibanje, romanje. Apostolska mobilnost v Družbi Jezusovi temelji prav na ideji romanja. Ignacij se definira kot romar in »normativna besedila povezujejo duhovni princip *peregrinatio* z apostolskim principom *misio*«. Ko jezuiti izjavijo: »Naša hiša je svet,« postulirajo, da je gibanje njihov »način delovanja« »*ad maiorem Dei gloriam*«. To romanje se udejanja bodisi med celinami bodisi med oddaljenimi ozemlji iste politične entitete. V primeru Družbe Jezusove se misijonarska mobilnost odvija tako na svetovni kot na celinski in regionalni ravni (Maldavsky, 2014, 73, 79–80).

V 16. stoletju, ko se je začela evropska ekspanzija, se je dinamika globalizacijskih procesov spremenila. Hausberger poudari, da zaznamuje Kinov svet velika mobilnost med celinami in kulturami pa tudi znotraj koloniziranih teritorijev. Zunanaj misijonov je živelo zelo raznovrstno prebivalstvo (staroselci, povzpetniki, črnci, mulati, svobodni sužnji, ujetniki, izobraženi ljudje, učitelji glasbe) in mobilnost je bila njihova skupna značilnost. Proti koncu 17. stoletja, po letu 1664, ko je Družba dobila dovoljenje, da pošilja v misijone tudi nešpanske člane, so z drugimi jezuiti prišli še Nemci, srednjeevropski Slovani, Nizozemci in Italijani (Hausberger, 2015, 313, 316–317).

Mac Dowell povzema ideje, ki jih je oblikoval Anthony Giddens o globalizacijskih implikacijah modernosti,³¹ in poudari, da sama ideja ustanovitve verskega

31 Anthony Giddens, [1990] 1993: *Consecuencias de la modernidad*. Madrid: Alianza editorial.

reda izhaja iz predpostavke o mednarodnosti. Deset študentov pariške univerze, doma s tako različnih koncev, kot so Savoja, Navara, Kastilja, Portugalska in Francija, je pod vodstvom Ignacija Lojolskega, Baska, ustanovilo red, ki »od nastanka s svojo mednarodno zasedbo in povezanostjo z najbolj znanim akademskim središčem svojega časa v Evropi kaže znake moderne globalizacije«. Z globalizacijo, tako kot jo razumemo danes (odprava mej za svobodno trgovanje in večja soodvisnost med gospodarstvi različnih držav), jezuiti nimajo neposredne zveze, a vendarle, kot poudarja Mac Dowell, se nekatere predpostavke globalizacije niso porodile kar naenkrat, temveč so vraščene v procese, ki so se začeli z moderno dobo (Mac Dowell, 2008, 83).

Slovenski jezuit Marko Anton Kappus, predan univerzalnim vrednotam, lastnim njegovemu poslanstvu, in skladno s časom, v katerem jih je udejeval, je bil del teh kompleksnih zgodovinskih procesov.

4 **Pesnitev *Enthusiasmus* kot izraz globalnega delovanja jezuitov**

Poseben pomen za umestitev Kappusovega misijonskega in političnega delovanja v takratni čas in prostor ima pesnitev v latinščini, ki jo je napisal in objavil leta 1708 v Ciudad de México pod naslovom *IHS Enthufiafms five, foLeMnes LVDI PoëtICI MetrIs, pro DVrante anno 1708 ChronographICIs sVb PyroMaChIa DepICtI ...* Kot piše na naslovnici, je pesnitev v hvalo novega španskega princa na mejah Ameriških Indij in zemeljskega kroga spesnil in zapisal duhovnik Družbe Jezusove Marko Anton Kappus, izšla pa je pri založniški hiši dedičev vdove Francisca Rodrígueza Lupercia leta 1708.

Kappusova pesnitev *Enthusiasmus* je izjemen literarno-zgodovinski vir in hkrati pričevanje o slavju, posvečenem zelo posebnemu dogodku, ki je odmeval po vsem svetu, rojstvu španskega princa. Je dokument dobe in krajev, ki jih je Marko Anton Kappus doživljal kot protagonist in hkrati kronist, je dokaz njegove odlične izobraženosti in pesniškega talenta, hkrati pa tudi poetični izraz takratnih dogajanj, proslavljanj v vseh deželah španske krone na obeh poloblah sveta. V tem poglavju bomo osvetlili izvor, vsebino in sporočilo pesnitve, jo umestili v politična in družbena dogajanja v tedanji Novi Španiji in primerjalno tudi drugod v španskem imperiju ter končno – prvič doslej – ponudili v branje prepis Kappusove pesnitve.

4.1 Dosedanji podatki in objave

Doslej med raziskovalci Kappusove zapuščine ni bil poznan noben ohranjen izvod pesnitve in je celo veljala za izgubljeno, o njej je bilo znanih le nekaj podatkov iz bibliografskih pregledov o mehiškem tisku kolonialne dobe, in sicer le na podlagi naslovnice. Janez Stanonik, ki je prvi podrobneje obravnaval Kappusovo pesnitev, je prvo omembo našel v delu *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, ki so ga v Bruslju oziroma Parizu v več izdajah v drugi polovici 19. stoletja objavili Augustin in Aloys de Backer ter Carlos Sommervogel (Stanonik, 1995, 64).¹ Na podlagi tega dela je izšla dosti natančneje sestavljena mehiška bibliografija v osmih zvezkih *La imprenta en México 1539–1821*, ki jo je v letih 1908–1911 v Santiagu de Chile izdal José Toribio Medina in v kateri je z več pomembnimi podatki omenjena tudi Kappusova pesnitev.²

1 Stanonik je za navedbo podatkov o Kappusovi pesnitvi uporabil izdajo iz leta 1893, zv. IV, str. 916.

2 Tekst o Kappusu je Medina objavil v III. zvezku pod št. 2174 (citira Stanonik, 1995, 64; enako Stanonik, 2007, 70). Publikacija nam ni bila dostopna.

Glede na podatek prvih treh piscev o pesnitvi, ki ga v mehiških bibliografijah ni, namreč da »to delo obsega 276 verzov, od katerih je vsak kronogram«, je Stanonik sklepal, da so morali imeti na voljo primerek Kappusove pesnitve iz neke knjižnice v Evropi, o katerem pa ni nič znanega.³ Enak podatek o 276 kronogramih je o pesnitvi poleg naslovnice v svojem bio-bibliografskem pregledu jezuitskih misijonarjev Mehike navedel Bernd Hausberger, ki je tudi citiral Sommervogla (Hausberger, 1995, 196, op. 382). Jerneja Petrič pa je v knjigi *Naši na tujih tleh. Antologija književnosti Slovencev v severni Ameriki* že leta 1982 zapisala (brez natančnejših podatkov o pesnitvi), da je edini znani primerek v zasebni lasti v ZDA (Petrič, 1982, 412).

Vendar pa je Medina objavil, da mu je po dolgem iskanju v Evropi in Ameriki uspelo najti en izvod Kappusovega dela, in sicer v knjižnici Biblioteca Palafoxiana v Puebli v Mehiki. Knjižnico, ustanovljeno leta 1646, so uporabljali kot skladišče knjig, zaseženih v jezuitskih misijonih po izgonu jezuitov iz Mehike leta 1768. Zato bi bilo mogoče, da bi takrat našel pot vanjo tudi izvod s Kappusovo pesnitvijo. Na podlagi Medinovega poročila si je Stanonik prizadeval pridobiti Kappusovo publikacijo iz knjižnice v Puebli, a je ugotovil, da je tudi tam žal izgubljena ali v najboljšem primeru založena (Stanonik, 2007, 70–71).

Po Medini je šlo, kot je navedel Stanonik, za knjižico z naslovnico in štirimi listi, brez paginacije, velikosti 30 cm ali več, z obroбами in tipografskim okrasom oziroma vinjetami. Tekst je obsegal 276 verzov, vsak od njih pa je bil natisnjen kot kronogram, to pomeni, da so bile v besedilu črke, ki so hkrati označevale rimske številke, natisnjene večje kot druge.⁴ Seštevek rimskih števil v vsakem verzu je bil 1708, to pa je letnica nastanka pesnitve oziroma izdaje knjižice.

Na hrbtani strani naslovnice je bilo posvetilo jezuitskih misijonarjev v Ameriki španskemu princu Ludviku Filipu, kot je navedel Medina. Stanonik je v svojem članku, v katerem je predstavil zgodovinsko ozadje nastanka pesnitve, kljub temu menil, da je Kappus posvetil pesnitev Filipu V. Domneval je namreč, da jo je Kappus objavil ob velikih slovesnostih v Ciudad de México v počastitev ustoličenja novega španskega kralja Filipa V. iz rodbine Burbonov, pač kot politično oportuno dejanje glede na to, da je izhajal s habsburškega območja. Zanimivo je prav to njegovo sklepanje, da naj bi se slovesnosti z ognjemeti ob umestitvi prvega Burbona na španski prestol odvijale šele leta 1708. Kappusova pesnitev naj bi izšla kmalu potem, ko so novice o spremenjeni politični situaciji dosegle Ciudad de México. Čeprav je bil Filip, vojvoda Anžujski, legalni vladar Španije od leta 1700

3 »Cette pièce renferme 276 vers, dont chacun est un chronogramme« (Stanonik, 1995, 64).

4 Črke oziroma števila so: M = 1000, D = 500, C = 100, L = 50, X = 10, V = 5 in I = 1.

in je njegov prihod na prestol zanetil špansko nasledstveno vojno (1701–1714), pa je bila po Stanoniku šele v bitki pri Almansi 25. aprila 1707 prohabsburška stran v Španiji dokončno poražena in so bili številni simpatizerji Habsburžanov ostro kaznovani; to naj bi napeljalo Kappusa k objavi pesnitve kot izraza lojalnosti njega samega novemu vladarju in – glede na posvetilo na naslovnici – tudi kot predstavnik jezuitskih misijonarjev v Mehiki sploh (Stanonik, 1995, 65–66; 2007, 71–72). Mnenje, da je Kappus posvetil pesnitev Filipu V., je že pred Stanonikom, v rokopisu svoje leta 2016 posthumno objavljene knjige, zastopal Janez L. Zaplotnik (Zaplotnik, 2016, 58).⁵ Zmago Šmitek pa je zapisal, da Kappusovo delo »predstavlja zgodnji poskus v Ameriki v povezovanju poezije, zgodovine in etnologije« (Šmitek, 1986, 126, op. 84).

4.2 Ponovno odkritje

Pisec teh vrstic je pred 31 leti, februarja 1991, v več ustanovah v Ciudad de Méxicu in v Hermosillu v Sonori zaman vpraševal po Kappusovi pesnitvi. O njej niso nič vedeli niti v osrednjem mehiškem nacionalnem arhivu Archivo General de la Nación niti v državni knjižnici Biblioteca Nacional in v njej pridruženem delu Anexo de la Biblioteca Nacional, kjer so imeli precej nerazvrščenega arhivskega gradiva. Toliko večje je bilo zato njegovo navdušenje, ko mu je nedavno ob brskanju po spletu uspelo odkriti pesnitev v eni od španskih knjižnic! Drobnopublikacija hrani baskovska regionalna knjižnica Bizkaiko Foru Liburutegia (Biblioteca Foral de Bizkaia) v Bilbao. Za povrhu je knjižica od leta 2018 v digitalizirani obliki dostopna na spletni strani knjižnice in torej na voljo vsakomur. A kolikor vemo, njen obstoj doslej vsaj v krogu raziskovalcev jezuitskih misijonov v Mehiki in mehiške kolonialne zgodovine sploh ni bil znan, skrit pa je očitno ostal tudi po objavi na spletu. Zato pričujoča monografija o Marku Antonu Kappusu prvič seznanja – vsaj slovensko strokovno in drugo javnost – z doslej pogrešano in tako dolgo iskano Kappusovo pesnitvijo, hkrati pa zapolnjuje pomembno vrzel v poznavanju njegove zapuščine.⁶

Naj na kratko predstavimo knjižico in njeno vsebino. Izvod, dostopen v digitalnem repozitoriju knjižnice, je pod signaturo R-2033 (1) shranjen v njihovem fondu »Fondo de reserva«, v katerem so inkunabule, stari tiski in rokopisi. Vezan je v usnje

5 Takšno mnenje je v angleškem prevodu Zaplotnikovega slovenskega besedila kot pravilno označil tudi urednik Zaplotnikove knjige Peter Rožič, in sicer tudi glede na dejstvo, da je Kappusov sodobnik in prijatelj Eusebio Francisco Kino posvetil svoje znamenito delo *Favores Celestiales* iz istega leta 1708 Filipu V. (Zaplotnik, 2016, 137, op. 115).

6 Podrobnejša študija s prepisom in prevodom ter spremnim komentarjem o literarnih in zgodovinskih vidikih Kappusove pesnitve, ki bo dostopna tudi tuji strokovni javnosti, je v pripravi (Nabergoj, 2022, v pripravi).

z vtisnjenim pozlačenim okrasom, skupaj z drugimi deli s skupnim naslovom »Diversas ordenanzas, reglamentos, estatutos, instrucciones, providencias, alegación jurídica, informe y representaciones ...« (Različne uredbe, pravilniki, predpisi, statuti, odloki, pravna navedba, poročilo in vloge ...). Kako je knjižica prišla v posest baskovske knjižnice, ni znano, saj je del njenega najstarejšega fonda, za katerega ni zanesljivih podatkov o izvoru in načinu pridobitve.⁷

Ohranjeni izvod ima skupaj s knjižničnimi podatki na prvi strani, arhivskimi podatki na tretji strani in dvema praznima stranema (drugo in četrto po vrsti) vsega sedem listov oziroma 14 nepaginiranih strani formata quarto (ok. 30 cm višine) na papirju; Kappusova pesnitev obsega pet tiskanih listov oziroma deset strani, ki so bogato okrašene v baročnem slogu. Na tretji strani izvoda je v kurzivi dvakrat zapisano ime zbirke dokumentov iz 18. stoletja, v katero je bila izvorno uvrščena Kappusova pesnitev: *Ordenanzas de Mexico ...* oziroma *Ordenanzas de esta Novilísima Ciudad y Fiel-Executoria de Mexico*.

Pesnitev sestavljajo naslovna stran, ki je bila doslej edina poznana in v prepisu objavljena, stran s posvetilom naslovniku in štirje listi oziroma osem strani verzov. Teh je 276, kakor pomagajo prešteti v stolpcih ob straneh besedila z deseticami zapisane številke.⁸ Tri od štirih strani *recto* (druga, tretja in četrta) so na dnu besedila označene s črkami B, C in D, strani *verso* pa niso označene (tako kot ne prva stran *recto*, ki bi bila torej A).

4.3 Naslovna stran

Naslovnica ima borduro oziroma tiskarski okras ob robu in med posameznimi vrsticami besedila, ki je sredinsko poravnano. Zgornji okrasni rob je na sredini prekinjen z znakom malteškega križa zgoraj in kratico IHS spodaj. Naslov v zgornji polovici strani je s tanjšim okrasnim trakom ločen od spodnjega dela, ki ima v tehniki lesoreza odtisnjen znak Družbe Jezusove, pod njim pa je spet tanjši okrasni trak in pod tem so navedeni dovoljenje za tisk, kraj izdaje, tiskarska delavnica in letnica izdaje (Slika 1):⁹

7 Originalno delo, ki je tu delno reproducirano v sliki, pripada bibliografskim fondom knjižnice Bizkaiko Foru Liburutegia (Biblioteca Foral de Bizkaia) in je last knjižnice. Za dovoljenje za objavo in za podatke o publikaciji, delno dostopne na spletni strani knjižnice, se najlepše zahvaljujem osebju knjižnice (pisna komunikacija 25. 1. 2021).

8 Številke verzov 60, 70, 80, 180, 190, 200, 220, 230, 240, 250 in 260 se sicer ne ujemajo z dejanskimi zaporednimi številkami verzov, temveč odstopajo za vrstico ali celo dve.

9 V prepisu so zaradi jasnosti krepko označene velike črke oziroma rimske številke kronograma; druge črke so majhne, z izjemo tistih začetnih črk, ki so v originalnem besedilu sicer zapisane kot velike, a pomanjšane na velikost majhnih črk (poleg kratice IHS še začetnice besed *Enthusiasmus*, *PoëtiCI*, *PyroMaChIa*, *PrInCIpIs*, *HIspanIe*, *Et*, *SCrIptI*, *AntonIo*, *SoCerDote*, *SoCIetatIs*, *GerMano*, *AMerIcanae*, *Terrae*, *PræLatorVM*).

IHS
Enthusiasmus
 five,
 foLeMnesLVDI poëtICI
 MettIs, proDVrante anno 1708 ChronographiCl:
 sVb PyroMaChIa DepICtI.
 &
 In gratIaM neo-PrInCIps HispanIę DeCantatI,
 Et SCrIptI à MarCo AntonIo De KappVs
 SaCerDote SoCietatIs IesV, GerMano,
 In AMerICanę InDIę, & orbIs terrę ConfInIs.

De vręLatorVM LICentIs.
 Mexici: apud Hæredes Viduz Francisci Rodriguez Lupercio.
 Anno Domini 1708.

Slika 1: Naslovna stran pesnitve

+
 IHS
 Enthufiafmus
 five,
 foLeMnes LVDI PoëtICI
 MetrIs, pro DVrante anno 1708 ChronographICIIs
 sVb PyroMaChIa DepICTI
 &
 In gratIaM neo-PrInCIpIs HIspanIe DeCantatl,
Et fCrIptI à MarCo AntonIo De KappVs
SaCerDote SoCIetatIs IesV, GerMano,
 In AMERICanæ INDIæ, & orbIs Terræ ConflnIIIs.
De PræLatorVM LICentIIIs.
 Mexici: apud Hæredes Viduæ Francifci Rodriguez Lupercio.
 Anno Domini 1708.

V prostem prevodu: IHS.¹⁰ Navdušenje ali slovesne pesniške igre z metrumi, za tekoče leto 1708 v kronogramih ob ognjemetih opisane in v čast novega princa Španije spesnjene in zapisane od Marka Antona Kappusa, duhovnika Družbe Jezusove, iz nemške države, na mejah Ameriških Indij in zemeljskega kroga. Z dovoljenjem predstojnikov. V Méxicu, pri dedičih vdove Francisca Rodrígueza Lupercia. V letu Gospodovem 1708.¹¹

Naslov pesnitve, ki ga uvajata križ in monogram IHS, je zapisan v različno velikih črkah in slogih, tako pokončno kot kurzivno, enako velja za podatke o izdaji knjižice in za datacijo na dnu naslovnice. V kurzivi so zapisane tri vrstice, očitno brez posebnega razloga oziroma bolj zaradi estetskega videza kot zaradi vsebine. Kronogramov z velikimi in poudarjenimi črkami je osem, vrstice z navadnim zapisom, v katerih velike črke niso posebej poudarjene, pa so zgornje tri in spodnji dve – v njih je bilo za kronogram na voljo premalo besed oziroma v predzadnji vrstici podatki o kraju izdaje in tiskarni za to niso bili primerni. Med črkami izstopata dve

10 IHS je krščanski monogram imena Jezusa Kristusa, ki ga je sprejel v svoj pečat Ignacij Lojolski, ustanovitelj jezuitskega reda, kot general Družbe Jezusove (leta 1541). Izhaja iz grške besede za Jezusa ΙΗΣΟΥΣ, a je bil nato kot latinska kratica različno razlagan, predvsem kot *Iesus Hominum Salvator* (Jezus odrešenik ljudi). Zaplotnik je monogram prevedel kot »Jezus Kristus Zveličar« (Zaplotnik, 2016, 58).

11 Prim. rahlo drugačen prevod v Zaplotnik, 2016, 58, in prevod v angleščino v Stanonik, 1995, 65.

vrsti črke S, uporabljeni brez očitnega pravila.¹² Enako velja za ločila, posebej vejice; znak v šesti vrstici, za besedo *DepICtI*, po vsem sodeč ni vejica, ampak drobna tiskarska packa, kot jih je na naslovnici in tudi na drugih listih še nekaj.

Kappusova pesnitev je trd oreh za prevajanje, tudi za latiniste – tako zaradi jedrnatega, a raznovrstnega besedišča in vrste verzov, heksametrov, če pustimo ob strani umetelno skovane kronograme, kot tudi zaradi pomenov posameznih besed. Te so ob dobesednem prevodu v slovenščino tristo let pozneje lahko napačno razumljene, njihov pomen pa anahronističen.¹³ Poleg tega je besedilo glede na obravnavani čas in tematiko oziroma kulturnozgodovinski kontekst precej specifično. A že prevajanje naslovnega besedila v slovenščino je težavno. *Solemnes ludi počitici* so dobesedno »slovesne pesniške igre« ali »slovesna pesniška poigravanja«; antični pesniki uporabljajo besedo *ludi* v pomenu »igračkarije«. Če jim priključimo še besedo *metris* iz naslednje vrstice, ločeno od drugih v tej vrstici z vejico, pa »slovesne pesniške igre z metrumi« ali, kot je to prevedel Zaplotnik, »slovesne igre pesniške mere« – v prostem prevodu pač »slovesne igre v verzih« ali »slovesne verzificirane igre« ali celo »slovesna igriva poezija«. Stanonik je besede prevedel v angleščino kot »Solemn poetic plays« (slovesne pesniške igre) in v ta del povedi ni vključil (pesniških) »mer« (*Metris*), ki jih je kljub vejici povezal s pridevnikom *ChronographICI*s iz iste vrstice, torej »v kronografskih verzih« oziroma kronogramih (pri Zaplotniku »s kronografi«).¹⁴

Težje je z oznako *Germano*, s katero je Kappus opisal svoj izvor. Kot je poudaril že Stanonik, je vprašanje nacionalne pripadnosti v 18. stoletju kompleksno, navezuje se lahko na jezik, ki ga oseba govori, ali na deželo, v kateri prebiva, hkrati pa se pomen izrazov za to pripadnost v različnih prostorih in časih razlikuje (Stanonik, 2007, 62). Prevod izraza *Germano* kot »Nemca« ali »nemškega rodu« bi bil z vidika današnjega pomena besede lahko razumljen kot anahronizem, seveda pa je tudi napačen, saj se je imel Kappus po svojem rodu za Kranjca, ne za Nemca. To med drugim potrjuje navedba iz jezuitskega arhiva v Rimu, kjer je v seznamu misijonarjev za »indijske misijone« Kappus označen kot »Kranjec, rojen v Kamni Gorici« (*Carniolus, Steinpüchclensis*), glede jezikovnega znanja pa piše, da

12 V prepisu celotnega ohranjenega besedila iz Kappusove objave (naslovnica, posvetilo in pesnitev) na koncu tega poglavja sta obe različici črke s (dolgi f in naš navadni s) zaradi lažje berljivosti zapisani z našo črko s, v sprememnem besedilu pa je prepis naslovnice in posvetila opremljen z obema različicama.

13 Za prevode verzov in popravke mojih prevodov ter koristne nasvete in pripombe sem izjemno hvaležen doc. dr. Mateju Hriberšku z Oddelka za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Za pomoč pri prevodu naslovnice in posvetila se najlepše zahvaljujem klasični filologinji mag. Jeleni Isak Kres, za popravke transkripcije pesnitve in koristne pripombe k spremnemu besedilu pa doc. dr. Davidu Movrinu z Oddelka za klasično filologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

14 Pri tem pa je bil izraz »kronograf«, v slovenščini danes uporabljan v drugačnem pomenu kot kronogram, pri zgodnjih piscih kronogramov le ena od sinonimno, čeprav nekritično uporabljanih besed za to vrsto zapisov – Hilton, 1882, V, navaja izraze *Chronograph*, *Chronicon*, *Chronostichon*, *Eteostichon* in *Eteomenehemerodistichon*.

govori »kranjsko, nemško in latinsko« (*Carniolice, Germanice et Latine*), in je pri tem »kranjski« jezik (slovenščina) zapisan na prvem mestu (glej pogl. 1.1, str. 20).

Prevod, ki ga je ponudil Zaplotnik z oznako Kappusa za »Avstrijca«, je prav tako lahko sporen – po eni strani zato, ker ne sledi originalnemu zapisu, po drugi pa spet zaradi anahronizma, če oznake ne postavimo v takratni zgodovinski kontekst. Ne gre namreč za etnično določitev, ampak za oznako pripadnosti politični (državni) skupnosti. Ta se kaže npr. v Kappusovi lastni oznaki pripadnosti očetom jezuitom z avstrijskega območja (*Austriacae ditionis operarios*), kot je zapisal v pismu *indipeta* generalu Družbe Jezusove Charlesu de Noyellu leta 1685, oziroma z ozemelj pod avstrijsko krono (*Ex Austriacae coronae ditionibus*), kot piše v registru tega pisma v jezuitskem arhivu v Rimu (glej pogl. 1.2.1., op. 14); enak pomen ima navedba avstrijskega provinciala Joannesa Aboetha v njegovem seznamu kandidatov za misijon v Mehiki iz leta 1685, dobesedno »z območij avstrijske hiše« (*ex ditionibus domus Austriacae*; glej pogl. 1.2.2.; prim. Nabergoj, 1998, 67).

Enako kot v primeru gornje oznake za »Avstrijca« velja za Kappusovo oznako *Germano* in pojem *Germania* (oziroma nemško *Germanien*), ki se v pisnih virih za Kranjsko iz 17. in 18. stoletja »nanašata na celotno Sveto rimsko cesarstvo, na nekaj, s čimer so se identificirali tudi Kranjci«, in imata zlasti politično-teritorialno konotacijo – nemška beseda *Teutschland* (»Nemčija«) pa, vsaj pri Valvasorju, navadno označuje »tuje« kraje, po Vanji Kočevarju »nekako nemške dežele Cesarstva brez habsburških dednih dežel«, in ima bolj etnično-jezikovno konotacijo (Kočevar, 2019, 137–140; prim. Južnič, 2018, 262). V našem primeru bi bil tako tudi prevod »iz Nemčije« sporen, zgodovinsko bolj ustrezen bi bil torej opisni izraz »iz nemške države«, ki smo ga uporabili kljub oddaljitvi od originalnega izraza, ali celo »iz avstrijskih dežel« – to pa je izraz, ki ga v latinščini Kappus zaradi negativne politične konotacije zelo verjetno ne bi uporabil, vsaj ne v pesnitvi v čast Burbonom, ki so na španskem prestolu nadomestili avstrijske Habsburžane.

Nenavadna je tudi oznaka priimka *De Kappus*: Marko Anton namreč ni bil plemenitega rodu, v rodbini Kappus je šele njegov brat Janez leta 1693 dobil plemiški naslov. Vendar so naslov lahko uporabljali le Janezovi potomci, ne pa tudi Marko Anton (Stanonik, 1986, 34 in op. 2) – in kolikor je znano, si naš misijonar plemenitosti na račun rodbine ni pripisoval.¹⁵ Vzrok je bil očitno avtorjev namen vsak verz pesnitve, v tem primeru pa tudi vrstice naslovnega besedila, zapisati kot

15 Stanonik je sicer zmotno sklepal, da je bilo tako, prav na podlagi te oznake *De Kappus*, ki naj bi jo Marko Anton začel uporabljati po bratovi pridobitvi naslova, »očitno zadovoljen z novim statusom družine Kappus v fevdalni družbi Avstrije« (Stanonik, 1995, 66). Vendar pa te oznake ne v latinski ne v nemški obliki v drugih Kappusovih zapisih ne najdemo. Zmotno ga je za plemenitega (»von«) označil že Anton Huonder (Huonder, 1899, 110, geslo Kapp).

kronogram – zato sta tako *GerMano* kot tudi *De KappVs* uporabni rešitvi v tej literarni računici. Enako verjetno velja za *In AMerICane InDIæ ... ConfInIIIs*, kar bi glede na edninsko rabo morali prevesti kot »na mejah Ameriške Indije«. Zgodovinsko verodostojno, čeprav ne dosledno uveljavljeno, je sicer tradicionalno poimenovanje »na mejah Ameriških Indij«, saj so v tistem času Španci svoje posesti na drugi strani Atlantika označevali množinsko, večinoma kot »Zahodne Indije« (v nasprotju z »Vzhodnimi Indijami« na bolj oddaljenih obalah Azije) – tako tudi Kappus, npr. v že omenjenem pismu iz leta 1685 generalu Charlesu de Noyellu, v katerem je prosil za odhod v misijone *in Indias Occidentales*.¹⁶

Še ena beseda zahteva vsebinsko pojasnilo: *pyromachia*. Zaplotnik jo je prevedel dobesedno, iz starogrških besed *πυρ* in *μάχη* za ogenj in bitko oziroma boj, torej kot »ognjeno bitko«, Stanonik pa kot »ognjemete« (angl. »fireworks«), kar je smiselno in točneje, čeprav je pojem precej širši. Beseda je res grškega porekla (a ne iz stare grščine in je npr. tudi referenčni Du Cangeev slovar v latinski različici ne pozna), pojavi pa se npr. v delu renesančnega humanista Corneilla Agrippe iz leta 1526 o ognju in »vojnih strojih«: *Pyromachia, Traité des feux et des machines de guerre* (Brasme, 2020, 10). Tudi v 17. stoletju in še pozneje je beseda kot očitna novoveška skovanka v rabi, npr. v delu Melchiorja Tette *Pyromachia, sive Ignivm Caelestis, Elementaris, & Vitalis* etc., izdanem v Benetkah (Tetta, 1660). Vendar se ob njej uveljavi izraz *pyrotechnia*, npr. že v slovitem delu Vanocchia Biringuccia o umetnosti ulivanja oziroma metalurgiji sploh *De La Pyrotechnia* iz leta 1540, ki je prav tako izšlo v Benetkah.¹⁷

Odkod Kappusu poznavanje izraza *pyromachia*, ne vemo, ne glede na njegovo odlično jezuitsko izobrazbo pa lahko domnevamo, da je že zaradi svojega izvora v železarski rodbini Kappusov in v železarskem kraju Kamni Gorici imel določene izkušnje in tehnično znanje vsaj o železarstvu in železu, kot kažejo nekatere navedbe iz njegovih pisem, pa tudi o drugih kovinah.¹⁸ Vsekakor je dobro vedel za bogate rudnike zlata in predvsem srebra na severozahodu Mehike in posebej v Sonori, po Stanonikovem mnenju so ga njegovi kolegi imeli za strokovnjaka za kovinske rude (Stanonik, 2007, 62; prim. Nabergoj, 1998, 75–76). Vendar v naslovu pesnitve izraza *pyromachia* ni uporabil v širšem smislu metalurgije oziroma splošno obdelave kovin, seveda ob pomoči ognja, ampak v pomenu »umetnega ognja«, kot kažejo tudi posamezni verzi v pesnitvi. A zakaj ni uporabil izraza *pyrotechnia*, ki je bil takrat uveljavljen v španskih deželah? Spet lahko sklepamo, da je izraz *PyroMaChIa*

16 Prim. Maver, 2016, 72 in 73, ki sicer izraz na tem mestu sloveni kot »Zahodna Indija«; glej op. 3.

17 Prim. Castelle, 2016, 54, ki sicer navaja francosko izdajo iz leta 1572.

18 Glej npr. njegovo pismo bratu Janezu 20. junija 1699, v katerem omenja »dve veliki gori magnetske rude, ki je malo cenjena, kot tudi železova in bakrova ruda, saj se Španci posvečajo zgolj rudnikom srebra« (glej pogl. 1.7.4; prim. Stanonik, 1989, 48).

izbral namenoma, zaradi sestave kronograma, česar *Pyrotechnia* v primeru letnice 1708 skupaj z drugimi besedami iz verza pač ni omogočala.

Diccionario de Autoridades, ki ga je v letih 1726–1739 v Madridu v šestih zvezkih izdala španska Kraljeva akademija, razloži izraz *pirotechnia* kot »veščino, ki se ukvarja z vsemi vrstami ognjenih izumov, tako v vojaških strojih kot tudi v drugih zanimivih umetnijah za razvedrilo in praznovanje«. ¹⁹ Te veščine obvladovanja in razkazovanja ognja, ki so se v Mehiko razširile iz Španije in po večinskem mnenju izvirajo iz arabskega znanja (to pa iz kitajske iznajdbe smodnika), so v Mehiki postale sestavni del vsakovrstnih praznovanj. »Umetni ognji« oziroma ognjemeti (*fuegos de artificio*) in »rakete za veselje« (*cobetes de regocijo*) so bili dobro znani tudi Kappusu, v dobrem in slabem. V pismu bratu Janezu 20. junija 1699 omenja »žalostno zgodbo« z moralnim naukom o nekem kvartopircu iz Ciudad de México, ki je preklinjal Boga in je bil zato kaznovan: raketa iz ognjemeta mu je priletela v grlo in mu raznesla glavo na koščke (glej pogl. 1.7.4; prim. Stanonik, 1989, 47 in 49–50).

4.4 Posvetilo naslovniku

Naslednja stran s posvetilom naslovniku je uokvirjena z zelo podobno borduro kot naslovna. Okras spominja na člene verige Reda zlatega runa, odličnega viteškega reda, ki se je prav po smrti velikega mojstra reda in španskega kralja, Habsburžana Karla II., in po španski nasledstveni vojni razdelil v dve veji, špansko in avstrijsko. Znotraj bordure je v zgornji četrtini nad tanjšim okrasnim trakom grb med dvema vinjetama, pod okrasnim trakom pa je v spodnjih treh četrtinah besedilo. Grb je, zanimivo, španski kraljevski grb, kakršen je bil v veljavi po združitvi Španije s Portugalsko leta 1580 in uporabljan vse do leta 1668 (ko je bilo po vojni 1640–1668 konec ibernske unije, Španija pa je izgubila Portugalsko in njene posesti). Gre torej za grb iz časa pred grbom Karla II. (vladal 1668–1700), saj ima v nasprotju s Karlovim še vedno vključen grbovni ščit Portugalske. Naslikani grb, ki je obkrožen z verigo takrat habsburškega Reda zlatega runa, je seveda drugačen tudi od grba prvega burbonskega vladarja na španskem prestolu Filipa V. (vladal 1700–1724 in 1724–1746), saj ima njegov okoli verige (takrat španske veje) Reda zlatega runa še verigo Reda Svetega duha. Besedilo, ki ni zapisano v kronogramih, se po posvetilu Ludviku Filipu (šp. Luis Felipe), ²⁰ novorojenemu španskemu princu (1707–1724), začne z inicialo Q na okrasnem polju:

¹⁹ Razlago gesla *pyrotechnia* iz *Diccionario de Autoridades*, zvezek V, Madrid 1737, navaja Vázquez Mantecón, 2017, 51.

²⁰ V virih in literaturi se njegovo ime (glede na krst) navaja tudi kot Luis Fernando, Luis Felipe (Phelipe) Fernando in Luis Phelipe Fernando Joseph. Pri tem je pomenljivo, da so ime Luis izbrali glede na pradedca, Ludvika XIV. Francoskega, ime Felipe glede na očeta, Filipa V. Španskega, in ime Fernando glede na Ferdinanda II. Aragonskega (Katoliškega).

Ad Serenissimum
LUDOVICUM PHILIPPUM
 neo--natum
HISPANIÆ PRINCIPEM.

QUOS ab ultimo Novi Orbis limite, tibi dedicatos offert
 Ludos Poeticos Societas Iesu, nunc non capis; capies;
 olim Serenissime Princeps. Interea pro te Maximus Pa-
 ter tuus, Gemini Orbis Monarcha gaudebit, devotos Societatis
 affectus Clemens excipiet, & ut solet, amabit. Vive, Princeps Se-
 renissime, Patris, & Matris, Avi, & Abavi, Seculi nostri, ac
 utriusque Orbis gaudium, atque affusam Regalibus tuis Cumis Mi-
 nimam Iesu Societatem vultu, quo Orbem utrumque serenasti, be-
 nignus aspice, & ut nos ames distissime vive & vales.

Ita vovent

PP. Societatis IESU, à Mississinibus
 America

Slika 2: Posvetilo naslovniku

Ad Serenissimum

LUDOVICUM PHILIPPUM

neo--natum

HISPANIÆ PRINCIPEM.

QVOS ab vltimo Novi Orbis limite, tibi dedicatos offert
Ludos Poëticos Societas Iesu, nunc non capis; capies;
olim Serenissime Princeps. Interea pro te Maximus Pa-
ter tuus, Gemini Orbis Monarcha gaudebit, devotos Societatis
affectus Clemens excipiet, & ut folet, amabit. Vive, Princeps Se-
renissime, Patris, & Matris, Avi, & Abavi, Sæculi noſtri, ac
vtriuſque Orbis gaudium; atque affuſam Regalibus tuis Cunis Mi-
nimam Ieſu Societatem vultu, quo Orbem vtrumque ſerenâſti, be-
nignus aſpice, & ut nos ames diutiſſimè vive & vale.

Ita vovent

PP^s. Societatis IESU, á Miſſionibus

Americæ

V prostem prevodu: Presvetlemu Ludviku Filipu, novorojenemu princu Španije. Pesniških iger, ki jih od skrajnih meja Novega sveta tebi posvečene ponuja Družba Jezusova, zdaj ne razumeš; razumel jih boš nekoč, presvetli princ. Medtem se bo namesto tebe veselil tvoj veliki oče, vladar obeh svetov, prizanesljivo bo sprejel vdano naklonjenost Družbe in, kot je v navadi, jo rad imel. Živi, presvetli princ, veselje očeta in mame, deda in praded, naše dobe in obeh svetov! In zato dobrotljivo poglej na neznatno Jezusovo družbo, klečečo ob tvoji kraljevski zibelki, in to s pogledom, s katerim si razvedril vsakega od obeh svetov. Da bi nas ljubil in da bi še dolgo ostal živ in zdrav! Tako želijo očetje Družbe Jezusove iz misijonov Amerike.

Ni naključje, da je Kappus v posvetilu prestolonasledniku Ludviku Filipu posebej poudaril veselje njegovega očeta Filipa, takratnega »vladarja obeh svetov«, to je španskih dežel tako v Starem kot tudi v Novem svetu, zaradi rojstva princa. To je bilo namreč izjemno pomembno pri zagotavljanju legitimnosti nove dinastije, posebej še v času španske nasledstvene vojne. Ob veselju staršev zaradi rojstva otroka pa je omenil tudi veselje deda in praded, spet ne naključno. Ded je bil pač Ludvik, Veliki dofen, sin in (nesojeni) prestolonaslednik francoskega kralja Ludvika XIV., ki je bil torej prinčev praded. Ta je imel odločilno vlogo v političnih preigravanjih

interesov evropskih sil, kdo naj nasledi španskega kralja Karla II., ki ni imel potomcev. Sončni kralj je podprl poslednjo Karlovo voljo, da za naslednika vendarle določi Filipa Anžujskega, ki je bil vnuk Ludvika XIV. in njegove prve žene, Karlove polsestre Marije Terezije Španske, ne pa drugega glavnega pretendenta za špansko krono, avstrijskega vojvode Karla, sina cesarja Leopolda I. Francoski princ na španskem prestolu je ogrozil ravnotežje moči na evropski celini – to pa je vodilo v vojno. Kappus je politično situacijo v Evropi kljub odmaknjenosti poznal ter jo iz svoje perspektive in hkrati perspektive jezuitskega reda v tem posvetilu oziroma v pesnitvi tudi upošteval. A zanimivo je, da je pesnitev princu posvetil kar v imenu jezuitov »iz misijonov Amerike«, ne pa Nove Španije ali celo Pimerije oziroma Sonore, kjer je sam deloval.

4.5 Pesnitev

Naslovnici in posvetilu sledijo štiri listi oziroma osem strani pesnitve. Besedilo je uokvirjeno s tiskarskim robom, ki je okrašen podobno kot naslovnica in posvetilo. Ob robu besedila je izmenično na desni ali levi strani stolpec, ki je uokvirjen z enako borduro in v katerem so z deseticami zapisane številke verzov (od 10 do 270). V stolpcih je od tretje do sedme strani pesnitve tudi nekaj kratkih opomb v španščini, ki deloma pojasnjujejo vsebino. Na zadnji strani besedilo zapolnjuje le zgornjo tretjino prostora, pod njim je bordura, ki jo v sredini prekinjata znak malteškega križa zgoraj in kratica IHS spodaj. Pod to borduro je lesorezna upodobitev v baročnem slogu, ki prikazuje tri osebe na grbovnem ozadju: osrednja je angel z razširjenimi krili in s pokrivalom, ki se zdi kot perjanica; malo pred njim pa sta na levi in desni strani figuri deškega obraza z razširjenimi krili in lasmi, prevezanimi s trakom, golo telo pa se zliva z okrasom v spodnjem delu upodobitve.

Izvedba črno-belega tiska je povprečna in predvsem v detajlih ne najbolj ostra. To je vidno v čistosti izvedbe nekaterih podobnih si malih črk (npr. c, i, r, t) in ločevalnih znamenj ter bordur, posebej pri levi borduri na zadnji strani, kjer je tiskarska barva razmazana. Kljub slabemu tisku na določenih mestih, kjer posamezne črke niso nedvoumno čitljive in je treba izhajati iz jezikovnega konteksta besede oziroma verza, pa je celotno besedilo dovolj jasno berljivo in velike črke iz kronogramov večinoma lahko razpoznavne.²¹ Prav tako so jasno označene posamezne črke *I*, zapisane kurzivno – pomena še nismo razpoznali. Tipografija črk in okras bordur sta sicer enaka kot v znameniti razpravi Eusebia Francisca Kina o velikem kometu, vidnem po vsem svetu ob koncu leta 1680 in v začetku leta 1681 – zvezek na

21 Kappus je v štirih primerih namesto črke V uporabil črko U, ki pa ima enako numerično vrednost kot V, to je 5: to so verzi 114 (*L*U*stret*; pravilno sicer *L*U*stret*); 115 (*f*aU*Ces*); 224 (*ConCentl*bUs**) in 258 (*DegL*U*tlat*).

56 straneh in prav tako v formatu quarto je leta 1681 natisnil isti tiskar, Francisco Rodríguez Lupercio (Kino, 1681).

V prepisu pesnitve, ki ga objavljamo na koncu poglavja, smo označili (podčrtali) črke, ki jih je očitno spregledal tiskar (ali pač Kappus) in ki bi morale biti velike začetnice, da bi se brale kot rimske številke in bi se seštevek v kronogramu izšel. Takšnih kronogramov smo našli 15.²² Osem drugih kronogramov odstopa od pravila, kot ga je zapisal James Hilton, namreč da je za dober kronogram bistveno upoštevanje vsake numerične črke za seštevek – tako je katera od črk, ki bi sicer bile vključene v kronogram, odveč in je zato zapisana kot mala, ne velika.²³ V Kappusovi pesnitvi gre v takšnih primerih vselej za eno odvečno črko i.²⁴ Zanimivo pa je, da je v treh kronogramih seštevek 1707 (torej vsakokrat manjka I oziroma 1),²⁵ v enem verzu 1608 (manjka C ali LL oziroma 100),²⁶ še v enem primeru 1808 (odveč je en C oziroma 100)²⁷ in v enem celo 1763²⁸ – šestkrat se je Kappus očitno sam zmotil. Naj si ob vsem občudovanju njegovega mojstrskega sestavljanja kronogramov sposodimo prizanesljivo misel rimskega pesnika Horacija: *Quandoque bonus dormitat Homerus*.

4.5.1 Vsebina

Vsebina pesnitve je zelo verjetno tesno povezana s slovesnostmi, ki so po rojstvu prestolonaslednika potekale v Ciudad de México, kar nakazuje že izraz *sub pyromachia* v naslovu. Vsekakor gre za zelo zahtevno, mojstrsko zloženo besedilo, ne le z jezikovnega, verzološkega vidika in seveda zaradi kronogramov, ampak tudi zaradi številnih referenc na antično mitologijo in literaturo ter v nekaj primerih na sveto-pisemska besedila. Te reference je Kappus smiselno uporabil v opisu slovesnosti z ognjemeti, plesi in igrami, ki so se očitno odvijale v Ciudad de México več dni leta 1708. Kdaj in kje natančno naj bi potekale, iz pesnitve sicer ni razvidno, prav tako poročil o njih nismo našli v nam dostopnih objavljenih virih in literaturi, a prav zato je Kappusova pesnitev lahko posredno tudi prvovrsten zgodovinski vir za poznavanje takratnih slavnostnih dogodkov in praznovanj v čast novorojenega princa.

22 To so verzi 10, 14, 22, 24, 48, 64, 69, 71, 114, 118, 123, 127, 129, 132 in 210. V verzu 31 pa je v besedi eXaCtIs-sIMsVs tretja črka s odveč.

23 Hilton, 1882, VIII.

24 To so verzi 13 (InsoMnía); 22 (Barbíta); 25 (patria); 47 (reDire); 54 (fiDas); 184 (Isti); 243 (soLeMnía) in 270 (agitant).

25 Verzi 115 (speLæI faUCes, & teLa arDentla proMat), 141 (fLagrante oppressI fLeCtantVr ponDere raMI) in 163 (h/C reCto astra petat noVa syrMate TorriDA zona).

26 Verz 48 (oMInor, & grandes terrIs post nVbILa soLes).

27 Verz 270 (hIC agitant ClrCo taVros, fertate treMenDos).

28 Verz 272 (trVX, aVDaX! pVnCto In CVIVs Mors VertItVr Vno).

Težava za razumevanje pesnitve in zgodovinsko interpretacijo je, da Kappus ne opisuje dogodkov, ki naj bi se že zgodili, torej ne uporablja preteklika, ampak govori v sedanjiku in ob tem na več mestih uporablja konjunktiv spodbude – spodbuja k temu, da bi bilo praznovanje v antičnem duhu kar najbolj slovesno. Prav tako ne navaja konkretnih lokacij v Ciudad de Méxicu niti konkretnih osebnosti iz Nove Španije oziroma iz njene prestolnice, npr. podkralja. Glede na nekatere dele pesnitve ali verze se *Enthusiasmus* na posameznih mestih zdi bolj kot scenarij oziroma napoved in ne kot dejanski opis oziroma poročilo. Vendarle pa je v njem vrsta značilnih elementov tovrstnih slavnih besedil in veliko vsebinskih podrobnosti, ki nas utrjujejo v prepričanju, da Kappusova pesnitev ni zgolj njegova pesniška invencija, ampak izhaja iz realnega zgodovinskega dogodka in ga na poetični način tudi dokumentira.

Pesnitev se začne z vprašanjema: »Se motim? Ali dober glas širi nedvomna poročila?«²⁹ Prvi del govori o veseli novici, ki je nedavno prispela prek oceana »in razlegajoč se urno hiti skozi mesta«, o rojstvu princa in o tem, da »se vsa Amerika veseli kralja Hesperije« (to je »Zahodnjave« ali Zahodnega sveta; verza 9 in 10); »kralji že ponujajo vesele oljčne vejice miru« in »kraljestva Evrope že določajo praznike miru« (verza 18 in 19). Na tem in še nekaterih drugih mestih je na poetičen način in vsekakor idealistično prikazan politični kontekst pesnitve, ki se nanaša na dogajanja v Evropi: »po obsežnih opustošenjih, po grozljivih udarcih vojne se nam pokaže velika povezanost usode z Bogom; naposled obstaja z novorojenim princem upanje na mir« (verzi 34–36). Novica o rojstvu, ki se ga vsi tako veselijo in prinaša upanje, spodbuja pesnika: »takoj naj torej zazveni moja lira z milim napevom« (verz 22). Pri tem Kappus za poveličanje zgodovinskega dogodka uporabi svetopisemski zgled in rojstvo Ludvika Filipa primerja kar z Jezusovim rojstvom, če sklepamo po verzih 23 in 24: »Rojen nam je princ: juhej, pridite Muze! In pojte danes nove pesmi rojenemu kralju.«³⁰

Zelo pomembno vlogo v pesnitvi imajo grške muze pesništva, imenovane Kamene, sestre s Helikona ali Kastalide,³¹ in posebej njihov vodja Apolon, grški bog glasbe in pesništva, ki je pozneje postal tudi bog sonca z vzdevkom *Phoebus*. Kot jim kliče Kappus: »Juhej! Vesele sestre naj odprejo ves Helikon! Pridruži se, oče Fojb! Brez odlašanja napni strune kitare! Žila mi od razvnetosti hitro utripa« (verzi 27–29). Apolonu se za navdih pri pisanju priporoča pesnik – tako za sestavljanje kronogramov kot tudi za pesnjenje: »In sam – juhej! – vdihuj pesmi našim besedam! Daj, iz

29 V vsem poglavju so Kappusovi verzi večinoma navedeni v prostem prevodu.

30 Prim. Iz 9,5: *Puer natus est nobis* ... in Psalm 98 (97), 1: *Cantate Domino canticum novum* ...

31 *Camoenae* – Camenae, latinsko ime za grške Muze (verz 23); *Heliconae sorores* – po gori Helikon v Beociji, sveti Apolonu in Muzam (verz 27); *Castalides* – po studentu Muz Castalia pri Delfih (verza 71 in 276).

kateregakoli verza naj povsem natanko priteče to leto, ki je v teku, vsekakor vredno, da se ga vtisne globoko v spomin, a naj se vidi, da ima tudi umetniško vrednost!« (verzi 30–33).

V nadaljevanju vplete Kappus v pesnitev poleg Apolona in Muz, ki naj kraljevskemu otročku (*RegaLI pVppo*) ob zibelki igrajo in pojejo rojstnodnevne pesmi in hvalnice (verzi 71–75), še druga božanstva grško-rimskega panteona, vedno v njihovi latinski različici – Marsa, Cerero, Merkurja, Jupitra, Vulkana, Bakha. Vključi pa tudi junaka, kot je Herkul (oziroma *ALCIDes*, če tako ustreza kronogramu), in nato različna bolj ali manj strašljiva bitja antičnega sveta in podzemlja, kakor se pač plete zgodba, povezana s praznovanji leta 1708. Kiklopi, Satiri, harpije in Koribanti, pa tudi zmaji Aherona in Haronove pošasti, Lapiti in kentavri so namreč liki iz sporeda slavnostnih predstav. Osrednji del pesnitve (približno od verza oziroma vrstice 77 do okrog 226) govori prav o praznovanjih v čast princu: v stolpcih ob robu besedila opombe v španščini navajajo »umetne ognje«, oder, orla, ki prižge ogenj, ples Satirov, leteče zmaje in harpije, Kiklope, »ognjene stolpe«, črne toreadorje (*Ethyopes*), Kakovo votlino, Herkula, ki zgrabi Kaka in ga ubije, vojno med Lapiti in kentavri, »ognjeno drevo«, »petarde« (*buscapiéses*),³² »kolesa«, rakete, dva venca, ki imata v listih z ognjenimi črkami zapisani imeni novorojenega princa Ludvika Filipa, in dude (*gaytas*).

Opombe je Kappus pripisal za lažje razumevanje manj razvidnih, pesniško »zakritih« mest v verzih. Primer so »umetni ognji« (*Fuegos artificiales*), ki pojasnjujejo izraz *Merces* (stvari) v verzu 79, na začetku opisa prireditve: »Torej hitro, *steropes*, razpostavite svoje stvari in takšno danes pokažite spretno delo ...« – namreč izdelovanje strel oziroma ognja (verza 79 in 80). *Steropes* (»strela«) je pri Heziodu eden od treh Kiklopov, sinov Urana in Gaje, ki so v Hefajstovi kovačnici za Zevsu kovali strele, druga dva sta *Arges* (»bleščeči«) in *Brontes* (»gromovnik«), tega pa navaja Kappus v verzu 126. Zanimivo je, da je avtor zapisal nenavadno, množinsko obliko *steropes* (enako v verzih 108, 171 in 182), očitno v smislu »Kiklopi«, in spet sklepamo, da zaradi sestave kronograma. Verjetno iz istega razloga je v verzu 108 uporabil ime še enega Kiklopa iz poznejše kozmogonske tradicije, to je *PyraCMon* (glede na etimologijo »ognjeno nakovalo«), ki je bil po Vergiliju prav tako Vulkanov (Hefajstov) služabnik.

Prizori z ognjem so bistveni sestavni del praznovanja. Spektakel naj začne orel, ki naj naglo prileti z visoke strehe in zaneti ogenj. To seveda ni azteški orel s kačo v kljunu kot zaščitni znak »kraja kaktusovega sadu«, namreč azteške prestolnice Tenochtitlana,

32 Anton Grad v Špansko-slovenskem slovarju za *buscapiés* uporabi besedo goreče žabice.

na razvalinah katere je zrasel kolonialni Ciudad de México, ampak »Jupitrov krilati oboroženec« – ta orel spremlja vrhovnega antičnega boga v znak moči in je njegov atribut, tako kot snopi strel, ki jih zanj skujejo *steropes*: »Z visoke strehe naj urno prileti [s kremplji] oborožena Jupitrova ptica. Naj odnese v netivo za ogenj skrite naprave in naj v ozadju prižge prve plamene« (verzi 85–87). Nato sledijo najprej ples Bakhovih spremljevalcev Satirov (verz 88) in potem še drugi prizori in scene, polni antičnih likov in zgodb, svetlobe in ognja, omenjena je npr. tudi tako privlačna tema, kot je ugrabitev Helene, objokovanje in požig Troje (verz 196). Ne manjka omemb glasbe z vsakovrstnimi glasbili (npr. citrami, lirami, cimbalami, dudami) in plesa – tako naj »hesperijski« (zahodnjaški) Koribanti, sinovi Apolona in Muze Talije, udarjajo na pisane bobne, vse ljudstvo pa naj se udeleži nočne gostije (verza 190 in 191) in prizorišče veselih iger (*bILares LVDos*) naj razsvetli ogenj: »Ljudstvo naj na razpotjih pripravi vesele igre: stotine zlatonosnih bakel naj žari od ognja sredi noči: nebo naj sije od velikih kresov« (verzi 187–189).

Kappus skoraj nikjer ne navaja misijonske dejavnosti jezuitov – edina izjema je opomba »Digressio à los PPs. Missioneros« proti koncu pesnitve, ko se v verzih 231–235 obrne k svojim »misijonskim očetom«.

Tudi vi, sotovariši, moj red, opevanja vredno nasledstvo očeta Lojole, zdaj se bo ta lira dotaknila vas. Vajeni ste biti tukaj marljivi, poslani na skrajne meje sveta. Pogumna, sveta četa, rojeni za velike in naporene stvari, vajeni z veseljem pomagati ubogim Indijancem.

Indijance posebej omenja še v verzih 241–243, ko pravi, da je treba zanje igrati podnevi in ponoči na helis, liro in rog (*CheLys, Lyra, bVCCIIna*), da jim ugaja glasba teh instrumentov in da so jim všeč slovesni prazniki.

V zadnjem delu pesnitve (verzi 236–273) Kappus pozove »naše ljudstvo« (*gens nostra* oziroma *gens patria*) na gostijo, za katero naj po mestih zakoljejo rogate bike in krave. Opisi so precej nazorni (verzi 236–240):

Juhej! Po mestih zakoljite rogate bike, in velikodušnega duha tukaj nagnite svoje vajeti: naše ljudstvo naj se trumoma zbere na bikove pojedine. Trobente naj z žalostnim zvokom odmevajo, ko bodo klali krave s spodsekanimi koleno, privezane z vrvjo, ki se je skušajo otresti.

In še naprej (verzi 246–249):

Zakoljite ogromne bike, rodno ljudstvo, zakoljite jih! In z veselimi dnevi obhajajte velik praznik. Stopite jim na glave in zasadite vanje dolge nože: in nato naj spretni sloj volarjev odstrani mastno drobovje ...

Kappus spet le spodbuja, ko opisuje nadvse primeren prizor za zmešnjavo (verzi 252–260):

del jih naj na koščke seka na tisoče kosti in hrbitišča s hrbtenico, del naj jih tukaj ponuja tolstomesnata plečeta in del naj si jih z umazano krvjo poslika mršava lica, del naj tam iz dišečega mesa oblikuje dolge klobase: del bi si hitro pripravil klobase iz dišeče govedine in naj jih napol pečene golta na vse grlo: del naj se drži odlokov s tem, da naj vse dneve prepeva in tri dni naj vedno znova ponavlja plese, ki so v navadi.

To so vsekakor etnološko zanimivi opisi, ki jim lahko dodamo še v kontekstu pesnitve nepričakovane naravoslovne podrobnosti o vrstah lesa za Vulkanov ogenj: Kappus npr. poleg rozge in hruškovega lesa omenja tuje zeleneče mladike oziroma grme, ki se svetijo in izhajajo iz rodu *botrytes* (verz 143) – očitno je mišljen grm *artemisia*, to je pelin.

Kappus se vpraša, kako da se je izčrpala njegova poezija, in hoče prenehati z igranjem na strune, boginjo (*DIVA*) prosi, naj razvnetemu poetu »odstrani ostroge« (verzi 261–263) – očitno v pomenu, da bi nehal spodbadati svojo pesniško žilico: »Poezija, kdo te je zmotil, da se z opevanjem izčrpavaš? Ne spodbujaj več veselja z žlobudravim udarjanjem na strune. Stori to, boginja! Razvnetemu pesniku odstrani ostroge.«³³ Navede še, kako po mestu odmevajo praznovanja ob prinčevem rojstvu, tako veseli prizori (*Læta speCtaCVLa*) na postavljenem prizorišču (*CirCo*) kot tudi ponovljena praznovanja v gledališčih (*CoMæDV's theatrIs*; verzi 264–266). Posebej omeni glumača, ki leta po visoki strehi in se poigrava na vrvi (verzi 267–269): »Glej, ravnokar glumač, ki je spreten vrvohodec, leta po visoki strehi, tukaj se poigrava na visoki [visoko napeti] vrvi, eno nogo moli v zrak, in na negotovem konopcu neštetokrat preizkuša usodo.« Kot bi Kappus opisoval starodavni mezoameriški obred oziroma »ples« Danza de los Voladores, še danes znan ponekod v Mehiki!

Še zadnji prizor s praznovanj – bikoborba (verzi 270–273):

Tukaj v cirkusu spodbadajo bike, strah vzbujajoče zaradi divjosti, strašljive pojave in postave; strahotno borišče! Divjaško, drzno! V enem samem trenutku se smrt obrne; toda za ljudstvo Hesperije je to trikrat razveseljiv praznik.

Na koncu pesnitve so trije verzi (274–276), v katerih pesnik prekine svoje pesnjenje, Apolonu in njegovim Muzam pa naroči, naj ga nehajo navdihovati: »Tukaj na koncu potrgam strune. Odloži liro, dovolj je, Fojb! Pojdite in zaprite studence, blage

33 Kappus ne navede, za katero boginjo naj bi šlo, a očitno je to ena od Muz, bodisi Evterpa, muza glasbe (in pozneje lirske poezije), bodisi Kaliopa, muza epske poezije.

Kastalide! Pesnikove trate pijejo dovolj.« Ta pesnik (*vates*) je torej Kappus, njegove trate so pile dovolj. Alegorijo si je sposodil pri Vergiliju, na koncu njegove tretje Ekloge, ko razsodnik Palemon po koncu pesniškega tekmovanja reče Menalku in Dametu: »Zdaj zaprta potoke, fanta, travniki so dovolj pili.« – v pomenu: Končajta pesem, dovolj smo slišali.³⁴

Ob tej kratki, delni predstavitvi in preliminarnih ugotovitvah, ko še nimamo natančnega prevoda pesnitve, opozorimo le na nekaj očitnih značilnosti in hkrati posebnosti Kappusovega dela, če ga primerjamo s podobnimi besedili. To so uporaba kronogramov, uporaba antičnih likov, motivov in prisodob ter navezava posameznih delov pesnitve na praznovanja v Ciudad de México.

4.5.2 Kronogrami

Kronogrami so bili v 17. in 18. stoletju precej pogost način navajanja letnice pomembnega dogodka, pravzaprav kar literarna zvrst, priljubljena med klasično izobraženimi in akademsko visoko postavljenimi ljudmi. Navadno so obeleževali rojstvo, kronanje, kariero ali smrt vladarjev in mogočnejšev, vojne, bitke, obleganja, mirovne sporazume, zavezništva ob sklenitvi miru, a tudi manj usodne družbene in lokalne dogodke, ustanovitve univerz ipd. V Evropi so jih uporabljali od poznega 14. stoletja, večinoma v latinščini, pa tudi v drugih jezikih, že prej so se pojavili v arabščini in hebrejščini. Velik porast je »kronografija« kot značilna evropska zgodnjenovoveška epigrafska praksa dosegla v 16. stoletju, med drugim zaradi vloge tiska, in vrh v prvi četrtini 18. stoletja, temu pa je proti koncu stoletja sledil nagel upad. Skoraj tri četrti doslej najdenih ali objavljenih kronogramov je iz nemško govorečih dežel in Nizozemske, precej tudi iz Anglije, dosti manj pa jih je iz Francije, posebej južno od Pariza, in zelo malo iz drugih sredozemskih dežel, predvsem Španije in Italije. Kronogrami z območij današnje Madžarske, Češke in Avstrije so večinoma iz 17. in 18. stoletja (Chrisomalis, 2021, 138–141; Hilton, 1883, VI–X).

Tudi na slovenskem ozemlju so se ohranili številni kronogrami, predvsem na pročeljih in zidovih cerkva in graščin, na spomenikih, nagrobnikih in temeljnih kamnih, le malo pa jih je ohranjenih v pisnih virih, npr. v matičnih knjigah. Nekateri so nam poznani le iz omemb, npr. štirje, ki jih je leta 1664 sestavil teolog, filozof in zgodovinar Janez Ludvik Schönleben (1618–1681), najprej tudi jezuit.³⁵ Izjemna je zapuščina duhovnika Sebastijana Pogačarja iz Gorij pri Bledu (1693–1762),

34 *Claudite iam rivus pueri, sat prata biberunt* (Vergilij, *Elogae*, 3, verz 111). Glej Catrein, 2003, 130, op. 375. Prim. Lorchius, 1545, 12: *Claudite nunc rivus pueri, sat prata bibere*.

35 Schönleben je za kapelo Žalostne Matere Božje sredi pokopališkega obzidja pred južno fasado stolnice v Ljubljani pripravil štiri votivne napise s kronogrami za leto 1664 (navaja Deželak Trojar, 2015, 116, po Urošu Lubeju: Marijin steber v Ljubljani, *Acta historiae artis Slovenica* 6, 2001, 55–56).

ki se je (tako kot Kappus) izobrazil na jezuitski univerzi v Gradcu in se »izoblikoval v izjemnega latinista, razgledanega pastoralista in pronicljivega moralnega teologa« (Dolinar, 2013, 298). V matične knjige nekaterih župnij, v katerih je deloval (Bohinj, Ig, Sora in Ljubno), je zapisoval svoje kronograme – ohranilo se jih je 1287, predvsem s teološko-pastoralno vsebino (Jelenc, 2013). Kronograme je iz latinščine prevedel nedavno preminuli Jožef Smej, upokojeni mariborski pomožni škof, ki je sicer objavil štiri knjige kronogramov, tako primere iz različnih virov kot tudi svoje lastne, in velja za največjega poznavalca te tematike v Sloveniji (Smej, 2009, 2010, 2012 in 2015; Jelenc, 2013, 17–18).

Največ kronogramov doslej je zbral Anglež James Hilton (1816–1907), ki je ob koncu 19. stoletja raziskoval tradicijo rimskega numeričnega kronograma: v treh zvezkih je objavil skoraj 15 000 kronogramov iz različnih delov Evrope (Hilton, 1882, 1885, 1895), ogromno neobjavljenih, ki jih je tudi zbral, pa je shranjenih v arhivu British Library v Londonu.³⁶ Hiltonov korpus kljub različnim pomanjkljivostim (kot so nenačrtno in nepopolno zbiranje skozi več desetletij, iskanje redkosti in nenavadnosti ter neuravnoteženost glede izbora držav in jezikov) omogoča pazljivo kvantitativno analizo, ki dopolnjuje (ne pa nadomešča) skrbno filološko in epigrafsko analizo posameznih besedil. Takšno ponovno obravnavo tematike z modernih vidikov literarnosti in numeričnosti ter distribucije pojavov v prostoru in času, kar odpira nove vpogleda v zgodnjenovoveške tekstualne prakse nasploh, zagovarja ameriški lingvistični antropolog Stephen Chrisomalis. Ta obravnava kronograme v okviru intelektualnih tradicij, ki se ukvarjajo z »igro jezika« ali »igrivim jezikom« oziroma tistim, kar je angleški jezikoslovec David Crystal imenoval »ludic linguistics« (Chrisomalis, 2021, 126–129 in 138–139).

Chrisomalis je ob pomoči dveh sodelavcev zbral 10 342 kronogramov iz 2681 posamičnih besedil in jih označil po različnih kriterijih, kot so regija, skupnost (če je znana), jezik, datum in medij oziroma kontekst. Tri četrť besedil (2104 teksti) je vsebovalo le en kronogram, 160 besedil, predvsem knjig, pa deset ali več kronogramov. Zanimivo je, da avtor pozna en sam kronogram, zložen v Amerikah, čeprav objavljen v Angliji in v angleščini. Leta 1628 je guverner Nove Fundlandije Robert Hayman sestavil kronogram ob nastopu vladavine Jakoba I. leta 1603: *we MaDe a happIe Change thIs Yeere* (pri tem pa Y tako kot I predstavlja 1; Chrisomalis, 2021, 139 in 141).

Kappusovih kar 276 kronogramov v enem samem delu, pri čemer so vsi verzi hkrati tudi kronogrami, torej pomeni izjemen in očitno zelo redek »prispevek« k tej specifični tematiki na območju današnje Mehike, pa tudi v širšem amerškem

36 Prim. Chrisomalis, 2021, 138–139, ki sicer navaja: »več kot 20 000 kronogramov«; Hilton, 1895, X, je sam zapisal, da je v treh knjigah zabeležil 38 411 kronogramov, objavil pa jih je 14 712.

prostoru – to bodo lahko osvetlili nove raziskave in novo objavljeno gradivo. Med viri za praznične dogodke iz let 1707 in 1708, objavljenimi na medmrežju, nam je uspelo najti nekaj primerjav v slavnostnih besedilih, posvečenih rojstvu Ludvika Filipa, a iz Španije.

Posamična primera tako najdemo v nedatiranem delu *Fabvla heroyca*, izdanem ob praznovanju v Sevilli zelo verjetno leta 1707, za kar govorita tudi kronograma (Ramos, [1707?], 2). *Elogivm chronicvm* takoj za naslovnico tega obsežnega dela na 48 nepaginiranih straneh, napisanega v španščini, a s številnimi verzi, izreki in zaključno pesnitvijo v latinščini, navaja posvetilo »Ludviku Prvemu, infantu Asturije in Španije, rojenemu 25. avgusta«, s kronogramsko letnico 1707:

LVDovICo prIMo astVrIæ, atqVe hIspanIæ

InfantI, nato qVInto aVgVstI

sVpra VIgIntI.

Sledi *Distichon chronicvm*, s seštevkom velikih črk v teh dveh verzih prav tako 1707:

LILLa CrVX CIngIt Latere eX VtroqVe LeoneM,

O prInCeps, patrIa haeC sVnt; Leo & Iste tVV.

»Lilija in križ obdajata na obeh straneh leva; princ, to je zdaj domovina; tudi ta lev je tvoj.« Distih se glede na spremljajoči opis in pojasnjevalno štirivrstičnico v španščini nanaša na upodobitev s praznovanja, ki prikazuje leva kot simbol Španije, tega pa obdajajo na eni strani tri lilije kot simbol Burbonov in na drugi strani jeruzalemski križ kot simbol Savoje, torej obeh vladarskih hiš, iz katerih je po starših izšel princ.³⁷

4.5.3 Antični liki, motivi in prispodobe

Uporaba antičnih likov, motivov in prispodob je značilna za novoveško obdobje in svet »baročne« literature, v katerem je nastal Kappusov *Enthusiasmus*. Iz slovenskih dežel naj omenimo kot primer šele leta 2018 v zapuščini knezov Auerspergov odkrito in nedavno objavljeno dramo Janeza Ludvika Schönlebna, napisano leta 1651, z naslovom *Haeresis fulminata* (Strelna udara krivoverca; Deželak Trojar, 2020a). Zanimiv vir so tudi karteli ali pozivi za turnir ali viteške igre v Ljubljani leta 1652, ki jih hrani Knjižnica Narodnega muzeja Slovenije, njihovo vsebino pa

37 Opis: *Pintase vn Leon, cercado por vna parte de tres Lises, y por otra, de la Cruz. Jerosolymitana. Kitica: De Saboya, y de Borbon / Te rodean Cruz, y Lis: / Pero, Gran Principe LVIS, / Es tuyo solo el Leon.* Glej Ramos, [1707?], 2.

je že leta 1689 objavil Janez Vajkard Valvasor v svojem znamenitem delu *Slava vojvodine Kranjske*. Iger so se udeležili večinoma člani kranjskih plemiških družin. Vitezi »Evrope«, ki so v dragocenih kostumih izzvali predstavnike Azije, Afrike in Amerike v tekih na obroč, so nosili imena starorimskih vojskovodij in politikov, npr. Gneja Pompeja Velikega, Scipiona Afričana in Kvinta Fabija Maksima »Obotavljalca«, ali legendarnih junakov, kot sta bila Mucij Scevola in Horacij Kokles (Reisp, 1996, 49–50).

Zelo pogosto so antični liki uporabljeni kot primerjava za vladarje, ne le španske. Takšno je obsežno delo *Augustales Cunae* iz leta 1716, ki govori o praznovanju dolgo pričakovanega rojstva avstrijskega nadvojvode in asturijskega vojvode Leopolda Habsburškega, prvorojenca cesarja Karla VI. in njegove žene Elizabete. Besedilo, ki po Hiltonu vsebuje 592 kronogramov, so napisali jezuiti Kolegija sv. Klementa pri Karlovi in Ferdinandovi univerzi v Pragi, izdal pa ga je Georgius Jacobus Köberle. Nastalo je ob slovesnostih s »prazničnimi ognji« (*festivis ignibus*), ki so potekale maja 1716, to je tri tedne po rojstvu princa, na več lokacijah v vseh treh mestnih predelih Prage. To delo je v marsičem mogoče primerjati z delom *Fabvla heroyca* iz leta 1707, posvečenim rojstvu Ludvika Filipa Burbona, tako glede strukture in vsebine kot tudi številnih referenc na antiko ter seveda baročnega stila, posamezni odlomki in verzi pa so primerljivi tudi s Kappusovo pesnitvijo. Navaja npr. antične citate, kot je *Post nubila Soles (Augustales Cunae 1716, str. T.a, pri Kappusu pa verz 48)* in številne druge primerjave v čast in hvalo novorojenega princa in njegovih staršev. Pogosta za najpomembnejše evropske vladarje tistega časa je npr. primerjava očeta Karla VI., ki je *Augustissimus Imperator*, s soncem in matere Elizabete, ki je tudi *Augustissima*, z luno, žarki obeh pa osvetljujejo njunega prvorojenca, ki je na drugem mestu označen kot *Serenissimus Austriae Phoebus*. Manj posrečeni se za novorojenega Leopolda zdita oznaka *Cunctator* in primerjava s starorimskim politikom in vojskovodjo Kvintom Fabijem Maksimom »Obotavljalcem« – Leopold se je namreč sedem let »obotavljal«, preden se je rodil ... (*Augustales Cunae, 1716, 56*). A živel je le slabih sedem mesecev in umrl istega leta 1716, s tem pa je končal moško linijo Habsburžanov – njemu namenjeni prestol je po silnih očetovih prizadevanjih s t. i. pragmatično sankcijo dobila naslednje leto rojena deklica, Marija Terezija, ki pa si je zasedbo prestola leta 1740 najprej morala priboriti v avstrijski nasledstveni vojni.

Tudi v Kappusovi pesnitvi je zelo veliko antične snovi, ki prevladuje od začetka do konca dela. Seveda je bil Kappus le opisovalec dogajanj na praznovanju, vendar je kot humanistično odlično izobražen človek zelo dobro poznal predstavljene teme oziroma zgodbe in jih morebiti po svoji presoji z verzi poudaril bolj od katerih drugih, predvsem pa jih je v pesnitvi umetniško povezal in prepletel. Nenazadnje so

bile slikovite antične prisposode kot vzporednice liku in delu novorojenega princa, četudi šele za prihodnost, nadvse ustrezne za tak slavlilni tekst kot je *Enthusiasmus*. Dober primer so zgodbe o Herkulu in njegovih dvanajstih herojskih delih, kar je pač prisposoda za vladarja in njegova junaška dejanja. Tako kot naš avtor so jih v svoja dela vključevali tudi drugi pisci, npr. jezuit Antonio Xardón, ki je princa v svoji praznični pridigi poimenoval »drugi Herkul Španij«, ob tem pa še »lepi Adonis dveh Kron«, namreč Španije in Francije (Xardón, 1708, fol. 2 in 3).

V tem kontekstu ima poseben pomen prav Herkul, sicer mitični ustanovitelj Seville, kakor že v naslovu poudarja slavlilni tekst jezuitov *Fabula heroica* ob praznovanju v Sevilli leta 1707. V španskem »zlatem veku« in še pozneje je veljal za »iberskega monarha« (*monarca ibero*), kot ga je v svoji slavnostni igri *loa* iz leta 1725 v čast kronanja Ludvika Filipa za španskega kralja označil tudi Pedro de Peralta Barnuevo (Rodríguez Garrido, 2017, 337, verz 159). Peralta (1663–1743), znameniti polihistor iz Peruja in rektor univerze San Marcos v Limi, je v svojem delu *Historia de España Vindicada* (1730) za prvega zgodovinskega vladarja Španije postavil Herkula, vendar je, sledeč Herodotu in Diodorju Sicilskemu, razlikoval med egiptovskim Herkulom in tebanskim Herkulom. Prvemu, ki je dosti starejši, je pripisal ustanovitev španske monarhije in postavitev Herkulovih stebrov na zahodnem koncu Sredozemlja, v današnjem Gibraltarskem prelivu (Rodríguez Garrido, 2017, 337–338).

V Peraltovi večpomenski igri, ki so jo odigrali v rezidenci perujskega podkralja markiza de Castelfuerta (Palacio Real) v Limi in v kateri so sodelovali tudi člani podkraljeve družine in služabniki, kot liki nastopajo antična božanstva. Med njimi ima osrednjo vlogo Apolon, ki s svojim »Apolonovim zborom« obvladuje in organizira praznik, kar je jasna vzporednica s funkcijo, kot jo je v Peruju imel podkralj. Zanimivo pa je, da je Peralta v igro uvedel tudi Atlasa (*Atlante*), enega od Titanov, ki mora v grški mitologiji nositi nebesni svod in po Heziodu stoji na skrajnem zahodnem koncu sveta. Od tam, iz vrta nimf Hesperid, Atlasovih hčera, je moral Herkul za svojo enajsto nalogo ukrasti zlata jabolka. V tej zgodbi mu je jabolka prinesel Atlas, medtem ko ga je Herkul začasno nadomestil pri podpiranju svoda. Peralta je lik Herkula, ki v začetku igre zastopa eno od političnih kvalitiet vladarja, namreč podedovani imperij, spremenil tako, da je začel predstavljati podkralja kot »novega Herkula« (*el Hércules nuevo*). Ta simbolično pomaga podpirati vladanje »kraljevskemu Atlasu« (*regio Atlante*), pač novemu kralju kot nosilcu absolutne moči in avtoritete, s tem pa v novem političnem kontekstu potrjuje tudi avtoriteto podkralja, ki nadomešča vselej odsotnega monarha (Rodríguez Garrido, 2017, 314–315 in 319–320 ter verzi 159, 171 in 172).

V primerjavi s Peralto Kappus v svoji pesnitvi ne omenja mehiškega podkralja, prav tako ne Atlasa, tudi pri njem pa imata veliko vlogo Apolon in Herkul, ta seveda v prizorih boja s Kakom. Razen tega Špance označi kot »rod, rojen v Herkulovi deželi, neustrašen« (*HerCVLeo gens nata soLo, IMPerterrIta*; verz 63). Sicer se nabor likov razlikuje tako glede na vrsto prireditve oziroma program in namene avtorjev, kot tudi glede na kraj izvedbe. V salonu palače v Limi pač ni bilo mogoče zažigati pirotehničnih sredstev, so pa inovativno uporabili odboj zrcal: sončni žarki vzhajajočega sonca, ki so ob pomoči zrcal padli na zastor na začetku prireditve, so simbolično predstavili vladarja na začetku njegovega vladanja. Zato med bogovi na odru v Limi ne najdemo Vulkana, ki ima nasprotno na odprtem prizorišču v Ciudad de Méxicu eno najbolj opaznih oziroma odmevnih vlog. Po drugi strani Kappus med božanstvi ne omenja Venere, ki v Peraltovi igri zastopa Ameriko in ji ob strani stojijo Herkul, Merkur in Ganimed ter »zbor bogov« (Pirene, ki zastopa Pirenejski polotok oziroma Španijo, pa spremljajo Muze Kaliopa, Evterpa in Klio ter »zbor muz«). Venera tam izrecno predstavlja »ogromni zahod, na katerem leži Amerika«, saj se jo kot zvezdo večernico opazi prav na zahodu, kar glede na sončni zaton ustreza legi ameriške celine. Poleg tega se Venera, kot je to v verzu izrazil Peralta, povezuje tudi z monarhom: dan, ko so v Limi odigrali ta gledališki spektakel (9. februarja 1725), kar je bilo natančno na prvo obletnico vladanja novega kralja, je bil namreč petek, »Venerin dan« (špansko *viernes*, latinsko *dies Veneris*).³⁸

Značilno je, da se je z antičnimi liki, tako bogovi in heroji kot tudi vladarji, pogosto identificiralo podkralje, namestnike vladarjev. To se je dogajalo posebej takrat, ko so nastopili svojo službo in prvič prišli v prestolnico podkraljestva. Podatki za Ciudad de México kažejo, da so jim postavili slavoloke (*arcos triunfales*) in jih slavili z liki, kot so bili Mars, Apolon, Perzej, Neptun ali ustanovitelj Teb Kadmus, pa tudi Herkul, Enej, rimska cesarja Maksimin Tračan in Konstantin ter celo Vespazijanov rod (*la estirpe Vespasiana*) (Solano, 1994, LII). Legitimacije novemu vladarju torej ni dalo le vzporejanje oziroma simbolično enačenje z antičnimi bogovi in heroji, ampak tudi z zgodovinskimi osebnostmi, posebej vladarji in vojskovodji oziroma državami, ki so jih vodili. V njihovih značajih, dejanjih in dosežkih so bile korenine oblasti, ki sta jo izbranemu dinastu zagotovila rojstvo in kronanje.

Tako je don Francisco Perea y Porras, avtor slavnostne pridige v katedrali v Salamanci 13. novembra 1707 v čast rojstva prestolonaslednika, kralja Filipa V. primerjal s Filipom Makedonskim, princa Ludvika Filipa pa seveda z njegovim sinom Aleksandrom (Perea y Porras, 1720–1733, [11]).

38 Za to in druge interpretacije posameznih delov igre oziroma verzov, ki po avtorju članka prispevajo k nejasnosti kot strategiji za vzpostavitev večpomenskega diskurza, glej Rodríguez Garrido, 2017, 319–320.

Morda najboljši primer uporabe antičnih likov, motivov in prisodob v tovrstni panegirični literaturi je praznovanje v Sevilli, zelo verjetno leta 1707, opisano v že omenjenem delu *Fabola heroyca*. Srečnemu prinčevemu rojstvu so ga posvetili predstavniki (*diputados*) jezuitske šole Kolegija sv. Hermenegilda v Sevilli, v imenu upravitelja mesta don Jerónima Ortiza de Sandovala y Zúñige pa napisal jezuit Juan Vicente Ramos. V njem je vse polno citatov in referenc iz antične literature in tudi iz Svetega pisma, celotni scenarij praznovanja pa je, pogosto na šaljiv, burlesken način, prežet z liki božanstev grško-rimske antike, personifikacijami znanosti in umetnosti ter zgodovinskimi osebnostmi in njihovimi slavnimi dejanji. Glede na mitično ustanovitev mesta je glavni junak Herkul, ki je »zmagovito herojsko znamenje« (*el Victorioso Presagio heroyco*) oziroma napoveduje novega vladarja (Ramos, [1707?], 8). Ob njem nastopajo liki iz junaških dejanj, ki jih je opravil, med njimi tudi v Kappusovi pesnitvi opisani orjak Kak (prav tam, [15 in 23]).

Praznovanje, ki je potekalo kot nekakšen spreved po mestu z glasbo, plesom, petjem in recitiranjem, je v Herojski zgodbi do podrobnosti dokumentirano. V njem se je za uvodno povorko zvrstilo sedem velikih voz (*carros*), ki so vsak posebej predstavljali izbrano temo, s spremstvom na konjih ali peš, s pisanimi kostumi in tudi maskami, z emblemi in grbi.

Prvi voz je predstavljal uvod (*Prologo*) v Fabulo s predstavitevjo šestih vozov in nastopi burkežev, drugi voz Herkula v zibelki in antične bogove ter tri slavne antične vojskovodje, od katerih je vsak (Hektor, Aleksander in Viriatus, vodja Lusitancev) imel enoto šestih mož in za novorojenega princa v dar prinesel vrlino, v kateri se je najbolj odlikoval.

Tretji voz je prikazal hrib z votlino in vrt Hesperid z zlatimi jabolki ter Herkulove boje z Gigantom, Hidro oziroma Zmajem, sledili so spet trije vojskovodje z vrlinami, Hanibal, Teodozij in Faramund, legendarni frankovski kralj.

Na četrtem vozu je bil glavni junak ponovno Herkul, ki je šel v Podzemlje iskat Tezeja in premagal Cerbera, spremljali so ga Furije in Vulkan s pomočniki in kovaškim orodjem; sledili so trije slavni *Capitanes*: Godfrid Bouillonski, *el Gran Capitán* (španski general Gonzalo Fernández de Córdoba) in Hernán Cortés.

Vsebina petega voza je bila Herkulova ustanovitev Seville, njegov boj z Antejem in nato s troglavim Gerionom, kraljem antične Seville; posebej je šla sedmerica študentov, vsak je nosil en (bolj ali manj posrečen) anagram besede *SEVILLA* (v španščini oziroma latinščini), povezan s princem, kot znak zvestobe in ljubezni do njega, npr. *VIL SALE* – če podel (VIL) »fanatik« pride v Sevillo in hlini

poštenost, je prepoznan in v zadregi ter osramočen odide (SALE). Na upodobitev srca s ključavnico iz črk imena FELIPE pa se je navezoval anagram *LLAVE? SI*. (Ključ? Da.) – Sevilla je ključ Španije, a vstop dovoli le Filipu, ki ima ključ do njenega srca.

Šesti voz je bil posvečen glasbi, z Apolonom in spremstvom z različnimi instrumenti; na vozu je bil globus z boginjo Iris in štirimi osebami – celinami, vsaka s svojo insignijo. Iris, Evropa, Azija, Afrika in Amerika so odpele svoja besedila v pogovoru o princu Ludviku Filipu, ki je »španska zvezda« (*el Astro Español*), o Alkidu, ki je primerjava zanj in pomeni olajšanje za Atlasa, ta pa očitno predstavlja kralja Filipa. Naj svet spozna, da z novim princem na zemljo prihaja mir in da bodo zavladale vrednote, ki jih prinaša novi vladar: resnična vera, složnost čustev, popolnost umetnosti, veljava poguma, umerjenost strasti – skladnost temu pa bo dal kralj, ki mora biti iskren, zmeren, moder, vojščak, pobožen, zvest, stanoviten in, končno, oče svojega kraljestva. To bo Ludvik I. Španski, »kot zagotavljajo najzanesljivejše napovedi«.

Zadnji voz je bil kraljevski (*Carro Real*), v spremstvu 12 parov konjenikov, tako Špancev kot tudi Francozov, vsakdo izmed njih s svojim slikovnim sporočilom, geslom v latinščini in tri ali štirivrstično pesmijo v španščini. Sledile so jim tri Parke. Voz v obliki francoske ladje je imel na krnu prestol z bogatim baldahinom in dvema sedežema, na kraljevem je bila krona in čeznjo položeno žezlo, zgoraj pa narisani Bucefalus, slavni konj Aleksandra Makedonskega, a brez gospodarja. Kraljica (oziroma oseba, ki jo je predstavljala), je »imela zelo ljubek obraz«, bila je bogato oblečena in čedna; na glavi je nosila zelo veliko krono z devetimi dragimi kamni, nad vsakim pa je bil grad z imenom pripadajočega mesta. Ob strani so bili narisani boginje Palada Atena (Minerva), Junona in Venera ter Paris, ki je z zlatimi jabolki kazal na kraljico, zraven je bil napis z njegovo sodbo: »Da ostane sloga med lepimi boginjami, bom ta zlata jabolka dal kraljici Hesperid.« Na višini je bila postavljena zibelka v obliki gradu, ki ga je podpiral lev, v njej pa je ležal princ. Ob strani mu je stala Minerva s sulico in sovo na njej. Ob kraljevskem vozu je šlo nekaj lokostrelcev, sprevod in s tem Fabulo pa je zaključilo 12 lovcev.

4.5.4 Praznovanja v Ciudad de México v čast novorojenemu princu

Vendarle je zanimivo, da so bili antični liki in motivi, vsaj če sklepamo po Kappusovi pesnitvi, v tolikšni meri vključeni v program slovesnosti v Ciudad de México. Te je namreč razen smetane takratne kolonialne družbe (podkralja in njegovega

uradništva, bogatih posestnikov, trgovcev, vojakov in še koga) ter seveda svetne in redovne duhovščine spremljalo tudi skromneje izobraženo ali pa vsaj glede grško-rimske literature in sploh antične kulture povsem neuko, celo nepismeno občinstvo, od španskih kolonistov do mesticev in nemara vse do domorodnih prebivalcev.

Praznovanja so bila pomembna značilnost življenja v mehiški prestolnici. Večino časa v kolonialni dobi so prebivalci lahko prisostvovali kar okoli sto verskim in posvetnim praznovanjem letno. Največja med njimi, ki so jih finančno podprle oblasti podkraljestva, so bila namenjena slavljenju španskega imperija ter izkazovanju političnih in družbenih konceptov, posebej principov vodenja in dolžnosti tako vladarjev (oziroma podkraljev) kot tudi podanikov. Hkrati pa so bila orodje v naboru kolonizirajočih dejavnikov in skozi čas je postalo organiziranje praznovanj zaradi naraščajoče raznolikosti prebivalstva vse pomembnejše, skušalo je promovirati skupno preteklost in skupne vrednote med različnimi potencialno nevarnimi skupinami prebivalstva.³⁹

Virov za praznovanja v Ciudad de México v čast rojstva Ludvika Filipa, kot rečeno, ne poznamo, o njih sklepamo le na podlagi Kappusove pesnitve in primerjav s podobnimi praznovanji drugod po španskem imperiju. Nekatera od teh so glede vsebine in poteka zelo natančno dokumentirana, npr. v Manili in še posebej v Sevilli, za katero so se poleg podrobnih opisov dogajanj ohranili tudi vsi napisi oziroma besedila v latinščini in španščini, uporabljeni v slavnostnem sprevedu vozov po ulicah »Herkulovega« mesta (Ramos, [1707?]).

Takšni sprevodi so bili eden osrednjih delov praznovanj v čast vladarjem. Sestavljali so jih skrbno načrtovani prizori s pripravami, imenovanimi »máquinas« – sestavi, ki so imeli izbrano temo in scenerijo za publiko ter natančno določen potek, predvsem pa zelo razdelane »umetne ognje«. V 18. stoletju je bila pirotehnika za zabavo brez dvoma »umetnost, na katero se ni moglo gledati kot na nekaj nepomembnega«, saj je – kakor je zapisal francoski avtor Perrinet d'Orval – služila za izpričanje gorečnosti in ljubezni do kralja, enako kakor za praznovanje njegovih zmag (Vázquez Mantecón, 2017, 52). Imela je torej tudi svoj simbolni pomen. Dober primer je spektakel, ki so ga v okviru predstave z elementoma vode in ognja pripravili za francoskega kralja Ludvika XIV. v Versaillesu julija 1688. Njegovo sklepno dejanje je bilo lansiranje hitrih raket, ki so na nebu narisale kraljevo »cifro«, to je črko L, »z zelo močno in jasno svetlobo« (Vázquez Mantecón, 2017, 122).

39 Prim. knjigo Linde Ann Curcio-Nagy *The Great Festivals of Colonial Mexico City. Performing Power and Identity*, University of New Mexico Press, Albuquerque 2004, ki nam sicer ni bila dostopna.

Ognjene črke najdemo tudi v Kappusovem opisu slovesnosti. V opombi navaja venca, ki imata v listih z ognjenimi črkami zapisani imeni novorojenega princa »Lvys Phelippe«. V pesnitvi sta imeni seveda v latinščini: *LVDovICVs PhILLIppVs* (verzi 180–182): »žareči ognji naj prinčevi imeni slikajo s svetlimi prvinami in naj kot priče danes s tem žarom jasno oblikujejo naša srca«. V Ciudad de México so praznovanja potekala *sub pyromachia*, to je z množično uporabo ognjemetov oziroma »umetnih ognjev« (*Fuegos artificiales*) in »raket« (*pyroboLIs* v verzu 158 oziroma *Coetes*, kot zapiše Kappus v opombah k verzom 79–82 in 158–169). Tam navaja še »goreče žabice« (*buscapieses*), »kolesa« (*ruedas*), pa tudi »ognjeno drevo« (*arbol de fuego*). Pri prvih gre za majhne petarde, ki prasketajo in odskakujejo po tleh med nogami ljudi; španski izraz zanje je tudi »carretilla« (samokolnica, voziček). *Rueda* označuje pirotehnično kolo, polno raket, ki se vrtili in jih sproži. *Arbol de fuego* pa je lesen okvir, sestavljen iz gredi in prečk, ki drži rakete za ognjemet. Poleg teh Kappus v verzu 103 omenja še »ognjene stolpe« (*Torres de fuego*), kar se verjetno nanaša na visoke konstrukcije iz kovinskih ali lesenih okvirov, na katere so obešena pirotehnična sredstva (in kar danes v Mehiki označujejo kot »castillos pirotécnicos« oziroma tudi »castillos de torre«). Vsekakor so nekateri Kappusovi opisi pirotehničnih dogajanj, vsakovrstnih podob in iger svetlobe na mehiškem nebu zelo poetični, npr. ko v verzu 164 opiše, kako naj se »žareči zemeljski pas kakor z novo obleko z vlečko dviga k zvezdam«.

Raznovrstne konstrukcije oziroma scenski prikazi na takšnih slovesnostih so bili del »kratkotrajne arhitekture«, značilne za baročno dobo – izdelane iz pokvarljivih in neobstoječih materialov, kot so les, šibje, predivo, blago, karton, papir, apno in mavec, a z videzom trajnosti in trdnosti, namenjene pa le za nekaj dni obstoja, dokler ni opravila svoje funkcije. Ta lahka inčasna arhitektura za javne praznike, verske slovesnosti in svečana praznovanja, ki se je razvila v začetku renesanse in v Španiji dosegla vrh v baroku, je imela umetniško, družbeno in politično vlogo. Posvečena je bila poveličevanju vladarja, hkrati pa je služila kot simbol zmagoslavne moči absolutne monarhije in izkaz zmagoslavnega sijaja Katoliške cerkve (Bonet Correa, 1993, 23).

Tovrstno arhitekturo so mojstri in umetniki – pogosto najboljši svojega časa – postavili ob proglastitvah in sprejemih kraljev oziroma njihovih vhodih v mesto ob potovanjih, ob porokah vladarjev, rojstvih, pogrebih in žalovanjih v kraljevi družini, pa tudi ob praznovanjih vojaških zmag, razglasitvah svetnikov, posvetitvah cerkva ali kapelic, procesijah in drugih verskih obredih in praznovanjih. Poleg slavolokov, stebrišč, paviljonov, tabernakljev, uličnih oltarjev ipd. so pripravili tudi različne vozove (za scenske prikaze) in stavbe na kolesih terčasne naprave, kot so odri,

sedišča in druge odstranljive arhitekture, npr. tekališča in hlevi za konjske igre in vaje ter za bikoborbe ipd. (Bonet Correa, 1993, 23).

Tudi Kappus v pesnitvi izrecno omenja nekatere takšne scenske elemente, npr. oder (*El tablado*, v opombi ob robu), različne gledališke naprave in odre (*artIfICes pegMate sCenas*, verz 109, in *aMphIteatraLI sCenà*, verz 213), velikanske slavoloke (*ingentes arCes*, verz 214) in »Kakovo votlino« (*La Cueva de Caco*). Ta naj bo prizorišče dogajanja, v katerem »Herkul zgrabi Kaka in ga ubije« (oboje v opombi k verzom 110–121):

Tam v ogromnem gledališču naj umetna Kakova votlina zeva z grozljivim vhodom, iz nje naj sika umetni ogenj in skozi odprtino naj se vijejo zaradi kopičenja ogromni oblaki dima, v tem delu naj se pojavi besneči Alkid z gorečim telesom in orožjem in naj škripaje z zobmi gre skozi zevajoče ustje votline in potegne na dan goreče puščice. Nato naj ponoči nepričakovano preseneti in zgrabi Kaka, naj ga porazi v slepi ječi, naj ga na silo izvleče in potiska iz skrivališča v širni in globoki votlini in se na pesku spusti z njim v namišljeni spopad ter naj mu, ko bo bruhal velik ogenj, zvije vrat nazaj in ga zadavi ter velikana ubije, pretvarjajoč se, da gre za šaljivo večino.

Gre za antično zgodbo, ki je prigoda v okviru desetega od dvanajstih Herkulovih junaških del za argoškega kralja Evristeja in so jo v rimski verziji med drugimi zapisali Vergilij, Ovidij in Propercij. Govori o boju med junakom Herkulom (imenovanim tudi Alkid, po dedu Alceju) in ogenj bruhajočim tatinskim orjacom po imenu Kak (lat. Cacus). Ta je Herkulu, ki je na poti iz Iberije skozi Italijo domov gnal čredo Gerionovega goveda in nekje na bregu Tibere utrujen zaspal, ukradel nekaj najlepših govedi in jih odvedel v svojo votlino na griču Aventinu.⁴⁰ Ko se je Herkul zbudil, ga je mukanje ukradenih živali opozorilo, kje so. Vdrl je v votlino, zgrabil orjaka in ga po hudem boju ubil. Kappus je opisal dogajanje skupaj s podrobnostmi iz zgodbe, ki naj bi bile s pirotehničnimi sredstvi prikazane v predstavi – Kak, Vulkanov sin, je namreč skušal z bruhanjem ognja in dima pregnati Herkula, zato je bila votlina polna dima (in torej res mračna). Kappus je v zadnjem od navedenih verzov (121) spet poiskal rešitev, da je lahko sestavil kronogram: Kaka je poimenoval za Giganta (GIganteM), v pomenu orjaka, velikana, čeprav je sicer ime Gigant (lat. Gigas) navadno uporabljeno v množini in je v antični mitologiji označevalo orjake s kačjimi nogami, po Heziodovi *Teogoniji* potomce Gaje in Urana.

40 V imenu *Caco*, dvakrat zapisanem v opombah ob robu pesnitve, je skrita besedna igra, ki jo je Kappus gotovo poznal, saj izraz »caco« v španščini pomeni lopov, ropar, ravbar (sicer tudi: strahopetec). Prim. grško »κακός« slab, zloben, hudoben (a tudi: strahopeten).

Vsekakor so bile takšne zgodbe primerne za baročno izdelano sceno in koreografijo prireditev, posebej v povezavi s pirotehničnimi sredstvi oziroma z igro svetlobe in teme. Zato je bil tak »gledališki« program prav gotovo izveden ob mraku in zvečer, kakor kažejo podatki za podobne prireditve drugod po španskem imperiju.

4.6 Zgodovinski kontekst pesnitve

Enthusiasmus ali »Navdušenje« oziroma »slovesne pesniške igre« je z našega vidika nadvse imenitno odkritje, ki bo omogočilo nov dragocen vpogled v osebnost Marka Antona Kappusa, predvsem v njegov pesniški talent, klasično izobraženost in intelektualno odličnost. Ne gre pozabiti, da si je bodoči misijonar v jezuitskih šolah pridobil odlično znanje latinskega jezika, poleg tega pa tudi znanje grščine in splošno poznavanje grške in latinske kulture. Latinščino je v letih 1679–1683 tudi sam poučeval, in sicer na jezuitskih kolegijih v Ljubljani (osnove), Leobnu (slovnico in skladnjo ter pesništvo) in Zagrebu (govorništvo; Stanonik, 2007, 65, in Zaplotnik, 2016, 12).⁴¹ Kot učitelj retorike je moral dobro poznati jezuitske dramske predstave, ki so spadale v učni program izobraževanja, in pisanje takšnih besedil je bilo zanj nujni sestavni del priprave na poklic jezuitskega patra (prim. Deželak Trojar, 2020b, zlasti 145–146). Vse to znanje je s pridom uporabil pri pisanju pesnitve, čeprav je res, da je umetniško opisal predvsem tisto, kar je videl in kar so pripravili nam neznani avtorji prazničnega programa.

Nobenih indicev ne najdemo, da bi bil celo Kappus sam tudi »avtor« ali vsaj »so-avtor« prireditve v Ciudad de México oziroma nekakšne »režijske knjige«, kakršne so v mnogih primerih tovrstnih praznovanj napisali in objavili prav člani Družbe Jezusove – čeprav bi bil kot izkušen in predvsem dovolj učen jezuit pri tem prav lahko udeležen. A v tem primeru bi bila skoraj zagotovo poleg pesnitve objavljena tudi besedila, kakršna so v okviru slavnostnega sprevoda nosili, govorili, peli ali brali akterji takšnih prireditev – najboljši zgled je delo *Fabula heroyca*, ki so ga jezuiti Kolegija sv. Hermenegilda napisali za praznovanje v Sevilli (verjetno) leta 1707. Vprašanje avtorstva, to je scenarija in režije prireditve v Ciudad de México, ostaja odprto vsaj do potencialnega odkritja virov v kakšni »baskovski« knjižnici ali arhivu, bodisi med policami knjig in fasciklov dokumentov bodisi – po zaslugi digitalizacije kulturne dediščine – kar na spletu ...

Kappus je pravočasno izvedel za pričakovanje, v katerem sta bila kralj Filip V. in njegova soproga Marija Luiza Gabrijela Savojska. To pričakovanje so delili

⁴¹ Vir za te podatke je jezuitski arhiv »indijskih misijonarjev« v Archivum Romanum Societatis Iesu v Rimu (prim. Maver, 2016, 68).

mnogi v deželah španske krone, kakor kažejo viri npr. za Ciudad de México – saj je vendar šlo za kraljevega prvorojenca, s tem pa za nadaljevanje in legitimiranje dinastije, ki je po smrti Karla II. in s tem izumrtju španske veje Habsburžanov posegla po španskem prestolu. Filip V. je z uradno objavo nosečnosti kraljice spomladi leta 1707 (kljub negotovosti glede srečnega poroda in ustreznega spola otroka) izkoristil dvojno priložnost za utrditev svoje oblasti: prilagodil se je ritualu, s katerim so bila tako civilna kot tudi religiozna praznovanja usmerjena k povečevanju kraljevega veličanstva, in izkazoval sijaj svoje lastne dinastije; po drugi strani pa je objavo izkoristil v konkretnih ugodnih okoliščinah nasledstvene vojne. Slaba dva meseca pozneje je namreč kraljeva vojska zmagala pri Almansi in s tem pridobila jasno premoč nad nasprotniki. Simbolična uporaba kraljičine nosečnosti na ravni božje previdnosti in preroškosti je postala močno propagandno orodje v oblikovanju javnega mnenja, naklonjenega Burbonom oziroma Filipu V. ter v korist kraljevske legitimnosti njegove osebe in hkrati dinastije – pri tem se je še posebej odlikovala Katoliška cerkev, ki je močno poudarjala tudi obrambo katolištva pred »heretiki« iz držav nasprotnega bloka, posebej Anglije in Nizozemske (Franco Rubio, 2008, 287–288 in 300–303). Tako so kraljičino nosečnost razumeli kot pomemben razlagalni ključ za potek nasledstvene vojne in si jo hkrati razlagali kot znamenje, s katerim je izrazil Bog podporo v korist Filipa kot izbranca. Takšna interpretacija je utemljila mesijanski diskurz, ki je vzdrževal propagando v prid Burbona, ob tem pa odrekal Habsburžanu upravičenost do njegovih zahtev po španski kroni in prav zato tudi do vojskovanja (prav tam, 307).

Morda še bistvenejše od literarnega pomena *Enthusiasmusa* pa je spoznanje, kako dejavno se je Kappus, sicer misijonar tam na koncu Nove Španije in s tem na robu kolonialni velesili tedaj poznanega in obvladljivega sveta, odzival na najpomembnejše dogodke v Evropi – in rojstvo prestolonaslednika na španskem dvoru Burbonov je vsekakor bilo tak izjemen dogodek, ki je odmeval v Evropi in po vsem svetu, vsaj v deželah pod špansko oblastjo, kjer prej 46 let ni bilo dediča za prestol. V političnem oziru je bilo tako že zaradi iskanja ravnotežja moči med vodilnimi, sorodstveno dodobra prepletenimi evropskimi dinastijami in njihovimi državami, ki so se takrat spopadle v španski nasledstveni vojni: na eni strani Španija in Francija, podprta od Bavarske, na drugi Avstrija in njene nemške zaveznice, Nizozemska republika in Anglija (ki je na koncu zamenjala stran). V tej vojni, ki je bila ena najbolj krvavih tistega časa in se je v Španiji kmalu razvila v državljansko vojno, je bil Burbon Filip V. šele po odločilni zmagi pri Villaviciosi leta 1710 ter z mirom v Utrechtu leta 1713 in sporazumoma v Rastattu oziroma Badnu leta 1714 priznan kot vladar

Španije in njenih kolonij. A kot vnuk francoskega kralja Ludvika XIV. se je moral odpovedati zahtevam po francoskem prestolu, Španija pa je izgubila tudi precej ozemelj.⁴²

V španskih kolonijah vpliv državljanske vojne oziroma širše španske nasledstvene vojne ni bil tako izrazit, vendar se je posebej zaradi trgovinskih interesov razširil tudi zunaj Evrope, predvsem v severno Ameriko. Tam je v letih 1702–1713 med kolonialnimi silami Veliko Britanijo, Francijo in Španijo ter ob sodelovanju domorodnih plemen potekala t. i. vojna kraljice Ane, katere posledica je bila med drugim uničenje španskih frančiškanskih misijonov na Floridi. Kot je po Boltonu opozoril Stanonik, je Katoliška cerkev sicer zgodaj podprla Burbone. Tako je Eusebio Francisco Kino, Tirolec po rodu in na strani francoske zaveznice Bavarske, že leta 1702 predlagal, naj se Zgornja Kalifornija, ki jo je s svojimi ekspedicijami šele začel odkrivati, imenuje po kralju Filipu V. *Novae Philipinae* (enako kot je pred tem za Spodnjo Kalifornijo predlagal, naj se po Habsburžanu Karlu II. imenuje *Novae Carolinae*; glej pogl. 3.2.1, str. 279). Leta 1704 je uvodni del svoje kronike *Favores Celestiales* posvetil Filipu V. in predlagal za Pimerijo ime Novi Filipini. Podobno je zapisal v novi posvetitvi svoje kronike kralju leta 1708 (in enako še leta 1710), ko je za provinci Sonoro in Pimerijo predlagal ime *Las Nuevas Filipinas de la América* (enako kot so bili Filipini v Vzhodnih Indijah poimenovani po kralju Filipu III.) – če ne bi bilo kralju

bolj všeč, kar je bilo in je mnenje različnih oseb, zelo vnetih za službo obema veličanstvoma, da bi ta novo osvojena ozemlja v obsegu več kot 200 lig okrasili z naslovom Novo kraljestvo Nove Navarre (*Nuevo Reino de la Nueva Navarra*), kakor se druga ozemlja imenujejo Nova Biskaja, Nova Galicija itd., saj bi to novo kraljestvo ameriške Nove Navarre lahko združilo druga, še novejša bližnja kraljestva, ki se zdaj osvajajo, z že osvojenimi kraljestvi, popolnoma tako kot evropsko kraljestvo Navarra posreduje in povezuje kroni in kraljestvi Francije in Španije (Kino, 1985, 13; Stanonik, 1995, 62).

Misijonarji, npr. Kino, Kappus in Gilg, ki so prišli iz dežel habsburške Avstrije, so verjetno z nelagodjem opazovali politične spremembe po menjavi dinastije v Madridu. Z izbruhom španske nasledstvene vojne je bilo vsem tujim misijonarjem, posebej še tistim iz Avstrije, Češke in drugih dežel Svetega rimskega cesarstva, prepovedano potovati v kolonije. Šele kraljeva *cédula*, izdana 8. februarja 1707, je kvoto povečala na dve tretjini, pri čemer pa dovoljenja za prihod niso dobili podaniki novi španski dinastiji sovražnih držav, to je Avstrije, Aragona, Katalonije in

42 O zgodovinskem ozadju nastanka Kappusove pesnitve prim. Stanonik, 1995, 60–62. O dogajanjih v Novi Španiji v času nasledstvene vojne prim. npr. Escamilla González, 2004.

Valencije. In šele po vojni, leta 1715, so bile omejitve z odlokom zrahljane. Kljub predsojdom, s katerimi so se misijonarji z območja nemške države morali soočiti, pa so navadno ostali lojalni španski kroni (Clossey, 2008, 152–153). Kappus naj bi te spremembe čutil tudi tako, da se je njegovo precej intenzivno dopisovanje s sorodniki in znanci na Kranjskem očitno ustavilo – po letu 1700 ohranjenih pisem, ki bi potrjevala te stike, ne poznamo. Stanonik je menil, da je Kappusova objava posledica prav te zapletene politične situacije in da je bila pesnitev napisana za praznovanje umestitve novega burbonskega kralja, ki je bilo leta 1708 načrtovano v Ciudad de México (Stanonik, 1995, 62 in 66).

Zato je pesnitev za raziskovalce Kappusovega življenja in dela z ozirom na dosežanje vedenje zanimiva tako glede naslovnika kot tudi glede tematike. Kappus je namreč posvetil *Enthusiasmus* novemu španskemu princu Ludviku Filipu, in ne takratnemu španskemu kralju Filipu V., kot je v svoji študiji sklepal Janez Stanonik. A čeprav je pesnitev napisal sam, kot izhaja z naslovnice, pa jo je novorojenemu *princepsu* posvetil v imenu sobratov jezuitov iz »misijonov Amerike« (pač Nove Španije oziroma današnje Mehike).

4.7 Izid *Enthusiasmusa* in podobni tiski v Mehiki

Glede na posamezne vsebinske dele slovesnosti oziroma scenografske elemente, ki jih je Kappus navedel v pesnitvi, bi mogli sklepati, da se je sam udeležil slovesnosti in da je leta 1708 torej iz svoje misijonske postaje v Arivechiju v Sonori pripotoval v prestolnico podkraljestva. Vrste zadev glede objave pesnitve Kappus niti ni mogel urejati iz Arivechija. Za objavo knjižice je moral pridobiti »dovoljenje predstojnikov«, kot piše na naslovnici, verjetno samega jezuitskega provinciala.⁴³ Poskrbeti pa je bilo treba tudi za natis publikacije in njeno primerno distribucijo, če naj bi dosegla svoj namen in odmevnost.⁴⁴ O nakladi lahko samo ugibamo, a verjetno ni bila prav velika, saj knjižica vendarle ni bila namenjena kateremukoli bralcu oziroma kupcu, ampak točno določenim in dovolj izobraženim naslovnikom. Zakaj je Kappus izbral prav tiskarja Francisca Rodrígueza Lupercia, ne vemo, morda mu ga je priporočil Kino, ki je dal Luperciu že leta 1681 natisniti omenjeno razpravo o kometu.

Kje bi lahko pričakovali – in iskali – shranjeno Kappusovo pesnitev, poleg tega da je po nam še neznanih poteh našla svoje mesto v baskovski knjižnici? Če odmislimo vse knjižnice in arhive, ki jih je prečesal Medina (in »začasno« našel primerek

43 Prim. dovoljenje *Licencia*, ki ga je od škofa Salamance Francisca Calderóna de la Barce dobil doktor don Francisco Perea y Porras, kanonik in pridigar Njegovega veličanstva, za objavo slavnostne pridige, prebrane v katedrali v Sevilli 13. novembra 1707 v čast srečnega rojstva princa Ludvika Prvega (Perea y Porras, 1720–1733, [str. 13]).

44 Po Stanoniku je dal Kappus natisniti knjižico na svoje stroške, vendar podatkov o tem nismo našli. Glej Stanonik, 2007, 70.

pesnitve v knjižnici v Puebli), bi se vsaj kak izvod pesnitve moral znajti na mizi vestnega visokega kraljevega uradnika (če že ne kralja samega) v Madridu, kjer bi bil skrbno shranjen v kraljevem arhivu ali knjižnici ...

Kappus je bil natisnjeno pesnitev gotovo dolžan poslati očetu provincialu na sedež jezuitskega reda v Ciudad de México. Poleg (ali pač namesto) kralja Filipa V., ki mu je bil *Enthusiasmus* v bistvu namenjen (če odmislimo komaj rojenega princa), bi bil prejemnik vsekakor lahko tudi podkralj (*virrey*) Nove Španije Francisco Fernández de la Cueva y de la Cueva, deseti vojvoda Alburquerque. Ta je namreč v slovesnostih v zvezi s kraljevo hišo imel nalogo zastopati ali kar nadomeščati odsotnega vladarja, predstavljenega z upodobitvijo (kipom ali sliko) in z emblemi kraljestva, posebej kraljevim grbom.

Prav tako bi morale prejeti »obvezni izvod« pesnitve mestne oblasti Ciudad de México, ki so slovesnosti organizirale, če sklepamo po zelo obsežnem seznamu publikacij, ki ga je sestavil Francisco de Solano in ki nazorno predstavlja zelo različne vidike življenja tega mesta, vključno s prireditvami v čast vladarju oziroma kraljestvu. Očitno je bilo tako, saj se je na tretji strani izvoda iz baskovske knjižnice ohranil »arhivski« (oziroma arhivarski) zapis, namreč ime zbirke dokumentov, v katero je bila prvotno uvrščena Kappusova pesnitev: *Ordenanzas de esta Novilissima Ciudad y Fiel-Executoria de Mexico*.

Ordenanza je sicer splošni izraz za odlok kot vrsto pravne norme, s kakršnimi so oblasti tako v Španiji kot tudi v kolonialnih deželah urejale različne vidike življenja. Prav tako so jih izdajali vizitatorji in provinciali Družbe Jezusove v Novi Španiji in z njimi urejali odnose med različnimi družbenimi dejavniki: misijonarji, domorodnimi prebivalci in drugimi, npr. vojaki in posestniki (prim. Cabranes, 2020). Mestni odloki (*ordenanzas municipales*) pa so zelo pomemben vir za poznavanje vodenja Ciudad de México, poleg uradnih spisov (*actas municipales*) in odredb mestnih svetov (*cartas de los Cabildos*), ki obravnavajo gospodarske, verske in protokolarne zadeve, javna dela, zasedanje javnih funkcij idr. (Galán Lorda, 1997, 1314–1315).

Z nastopom Burbonov je prišlo do sprememb v upravi in urejanju življenja mest, ki so jih v španski kolonialni dobi in še na začetku pokolonialnega obdobja vodili mestni sveti, imenovani *cabildo* ali *ayuntamiento*. Ti so imeli več vrst uradnikov, med njimi je bil tudi *fiel ejecutor*, nadzornik za uteži, mere in tržnice. Kakor je na primeru *ordenanzas* za oskrbo Ciudad de México s kruhom in mesom ugotovila Mercedes Galán Lorda, je mesto na ukaz takratnega podkralja vojvode de Linaresa leta 1712 naredilo pregled vseh dotlej hranjenih dokumentov stare

zakonodaje.⁴⁵ Podkralj je odredil ohranitev vsega tistega, kar je bilo »izvedljivo za dolžno izpolnjevanje«. ⁴⁶ To je pristojni svetovalec mestnega sveta (*asesor*) José de Soria izvedel že v dveh tednih, novi podkralj markiz de Valero pa je en del dokumentov potrdil leta 1718 in njegov naslednik markiz de Casa Fuerte drugi del leta 1724 (Galán Lorda, 1997, 1316). Smemo domnevati, da so takrat, torej leta 1712, kot nepotreben dokument izločili tudi Kappusovo pesnitev, ki se je potem, ne vemo zakaj, kdaj in po kakšnih poteh, znašla v knjižnici v Bilbao? Je knjižico v Baskijo prinesel kateri od baskovskih misijonarjev, ki jih v Novi Španiji, ne v redu jezuitov ne frančiškanov, ni bilo malo?

V letih 1707 in 1708 je v Ciudad de México izšlo več publikacij, povezanih s pričakovanjem rojstva prestolonaslednika in nato z veselim dogodkom, predvsem slavnostne pridige oziroma zahvalne molitve, pa tudi drama znamenitega mehiškega skladatelja baročne dobe Manuela de Zumaya (Sumaya) *El Rodrigo*, ki so jo v čast rojstva Ludvika Filipa odigrali v kraljevi palači (Palacio Real) v Ciudad de México. Seznam tiskovin, izdanih v tem mestu v celotnem kolonialnem obdobju (od leta 1539 do 1821), ki ga je objavil Solano in obsega ok. 2700 enot, navaja za omenjeni leti osem del o rojstvu Ludvika Filipa – a med njimi ni Kappusovega, čeprav bi ga pričakovali!⁴⁷ Podatek je pomenljiv, saj potrjuje izjemno redkost ohranjenih izvodov Kappusove pesnitve. Solano je namreč raziskoval v arhivih in knjižnicah v Mehiki, Španiji in Čilu ter zbral reference za 66 tiskarjev, ki so v omenjenem obdobju delovali v Ciudad de México, tudi za družino Lupercio. Njihove tiskovine zelo različnega značaja in vsebine dokumentirajo posamezne vidike tako vsakdanjega življenja kot tudi praznikov in praznovanj. Publikacije o rojstvu prestolonaslednika so sicer izhajale še v letu 1709, npr. za Ciudad de México sta ohranjeni dve pridigi, ena zahvalna in ena evharistična (Solano, 1994, 169, št. 1526 in 1527).

V poglavju »Fiestas nacionales« je za leto 1707 navedena pridiga, ki jo je za svečano devetdnevnicu »v zahvalo za veselo novico o nosečnosti našega Visočanstva gospe Marije Luize Gabrijele Savojske, kraljice Španije« pripravil veliki (ženski) samostan kraljevega reda Naše Gospe od Milosti v Ciudad de México, napisal pa jo je brat José de las Heras y Alcocer, učitelj teologije v tem samostanu. Pridigo je natisnila »vdova Francisca Rodrígueza Lupercia« (Solano, 1994, 168, št. 1519).⁴⁸ Njeni dediči, ki so na naslovnici Kappusove pesnitve navedeni kot tiskarji, so leta

45 Poleg *ordenanzas* zlasti »cedulas, autos acordados, determinaciones de la Audiencia y mandamientos de superior gobierno, relativos a la fiel ejecutoria« (Galán Lorda, 1997, 1316).

46 Kot navaja vir Galán Lorda, 1997, 1316: *lo practicable para su debida observancia*.

47 Solano, 1994, 168–169, št. 1517–1522, 1524 in 1525; zanimivo je, da nobeno od teh del po naslovu sodič ne opisuje poteka praznovanj z ognjemeti, ki jih je v svoji pesnitvi navedel Kappus.

48 Francisco Rodríguez Lupercio je kot tiskar deloval v drugi polovici 17. stoletja. Prim. Stanonik, 1995, 68.

1708 natisnili še eno danes ohranjeno delo, pridigo očeta Antonia Mancille, posvečeno zavetniku Španije Santiagu (apostolu Jakobu), »za srečno povišanje kraljestva, kralja in krone« (Solano, 1994, 169, št. 1523).

Kako je delovala ta tiskarna družine Lupercio, ni natančneje dokumentirano. Po podatkih Seminario de Genealogía Mexicana se je Francisco Rodríguez Lupercio leta 1655 poročil z Jerónimo Delgado Cervantes in sta imela sedem otrok. Kot tiskar je bil dejaven v letih 1658–1683, ko je očitno umrl, odtlej je podjetje vodila njegova vdova.⁴⁹ Zanimivo je, da je natis pridige iz leta 1707 še vedno pripisan »vdovi tiskarja Lupercia«, čeprav drugi podatki kažejo, da je umrla že leta 1697 (enako velja za natis dela iz leta 1700).⁵⁰ Njeni dediči so delovali do leta 1736 (Stanonik, 1995, 68, po Medini). Tiskar Lupercio je npr. leta 1669 izdal priročnik o tem, kako podeljevati svete zakramente Indijancem, izpod peresa dominikanca Martína de Leóna (ponatis njegovega dela iz leta 1614) in z dopolnili dominikanca Diega Cortezera.⁵¹ Pod imenom njegove vdove pa je leta 1690 izšel ponatis priljubljenega špansko-nahuatlškega slovarja, sicer prvič izdanega že pred letom 1611, avtorja Pedra de Arenasa.⁵²

Kappusov opis slovesnosti v čast novorojenemu prestolonasledniku v Ciudad de Méxicu leta 1708 se tako vključuje v celo vrsto del, posvečenih takšnim slovesnostim in praznovanjem drugod po španskem imperiju v letih 1707 in 1708. Ponekod so se ohranila tudi dela lahkotnejše vsebine, pogosto satirična, v pesemski obliki (kot *romance*, *romancillo* in *letrilla*): za Madrid je za leto 1707 ohranjenih 12 takšnih besedil v 20 izdajah, ki govorijo o dogodkih, povezanih s kraljevo družino in z življenjem na dvoru; od teh jih je kar 10 posvečenih rojstvu Ludvika Filipa, med njimi poleg čestitk in voščil npr. astrološko podprta napoved o spolu pričakovanega otroka, kajpak fantka (Fernández Valladares, 1988, 59–60 in 255–264, št. 127, 128, 130–137). Položaj zvezd ob rojstvu je bil vsekakor tudi pomemben: rektor kolegija v Guatemali jezuit Antonio Xardón, ki je bil leta 1710 provincial misijonov Nove Španije in s tem tudi Kappusov predpostavljene, je imel 10. aprila 1708 v katedrali mesta Guatemala pridigo v čast srečnega rojstva Ludvika Filipa, objavljeno na 26 straneh pod naslovom »Novi solsticij med levom in devico za povišanje Španije v strelcu« in s podnaslovom »Astro-no-mistični horoskop«. Dete, pričakovano v začetku avgusta, je s prihodom na

49 Podjetje naj bi vodila do leta 1694, kot navaja Stanonik, 1995, 68; podatke je povzel po Medini (1908–1911, zv. I, str. CXXXV–CLV), katerega delo nam ni bilo dostopno.

50 Glej <https://gw.geneanet.org/sanchiz?lang=en&n=rodriguez+lupercio&oc=0&p=francisco>. Kot tiskar je Francisco omenjen v letih 1669 in 1673 (navaja Pilling, 1885, 439, št. 2256; 781–782, št. 4002), njegova vdova pa v letih 1690, 1692 in 1700 (glej spodaj op. 52 in Pilling, 1885; 310, št. 1611; 670, št. 3412).

51 *Manual Breve, y forma de administrar los Santos Sacramētos à los Yndios*. Naslov navaja Pilling, 1885, št. 2256; prim. Zempoalteca Chávez, 2013.

52 *Vocabulario Manual de las Lenguas Castellana, y Mexicana* (<https://ia800602.us.archive.org/18/items/vocabulariomanua08aren/vocabulariomanua08aren.pdf>).

svet zamujalo – in se »čudežno« (*milagrosamente*) rodilo 25. avgusta (natančno ob deseti uri in šestnajst minut), prav na dan sv. Ludvika Francoskega. Takrat je Sonce iz znaka leva prešlo v znak device, glede na preračun in »najbolj zanesljive novice« pa je do spočetja prišlo v mesecu novembru, ko Sonce vstopi v znamenje strelca, »lastni znak Nove Španije« (Xardón, 1708, fol. 3).

4.8 Praznovanja po vsem imperiju

Rojstvo princa Ludvika Filipa, prvega potomca Filipa V., je postalo simbol potrditve nove dinastije. Že 3. septembra 1707 je *Consejo de Indias* izstavil kraljevo uredbo (*real cédula*), s katero je določil, naj se v zahvalo Bogu za srečni dogodek organizirajo praznovanja širom po španskem imperiju (Navarro García, 1986, 119). Takšne slovesnosti, ki so bile del »ceremoniala monarhije«, so bile namenjene povečevanju moči vladarja, kraljestva in dinastije. Hkrati pa se je z začasno arhitekturo in simboliko podob, uporabljenih na teh praznovanjih, oblikoval politični diskurz, ki ga je večina družbe lahko razumela in sprejela prek ikonografije, skulptur, emblemov in napisov (Franco Rubio, 2008, 285).

Praznovanja so bila tudi znak potrditve povezanosti Španije in Francije, ki so jo avtorji prireditelj in govorniki iskali v zgodovini obeh držav in hkrati v sodobnih dogodkih ter zato rojstvu princa dali simbolni, celo čarobni pomen. Tako je Francisco Perea y Porras čar (*hechizo*) prinčevega rojstva iskal že v oporoki kralja Alfonza X. Kastiljskega (»Modrega«, 1221–1284), ki da je svetoval naslednikom »čim tesnejše prijateljstvo s Francijo«, in tudi v oporoki svetorimskega cesarja Karla V. Habsburškega (in hkrati kralja Karla I. Španskega, 1500–1558), ki je prav tako svetoval »stalno zaveznitvo obeh kron«. Zelo povedna pa je bila datumska povezava s francoskim kraljem Ludvikom IX. Svetim: rodil se je 25. aprila 1215 in umrl 25. avgusta 1270 – Španija pa je slavno zmago pri Almansi izbojevala prav 25. aprila 1707 in Ludvik Filip se je rodil prav 25. avgusta tistega leta (Perea y Porras, 1720–1733, [16–17]). Znameniti mehiški duhovnik Juan Ignacio de Castorena je našel še eno pomenljivo povezavo: pravočasno in srečno rojstvo princa 25. avgusta, na dan sv. Ludvika, hkrati pa na god (*onomástico*) prinčevega deda Dofena in »nepremagljivega« pradedu Ludvika XIV., je pripisal posredovanju sv. Bernarda, zavetnika plodovitosti oziroma obilnosti (*fecundidad*) francoske kraljeve hiše – kraljičine porodne bolečine so se namreč začele 20. avgusta, na dan sv. Bernarda (Escamilla González, 2004, 195).

Seveda so se največje slovesnosti odvile v sami Španiji. Praznovanja so organizirale posvetne in cerkvene oblasti v velikih mestih in samostanih ter pogosto tudi

ustanove, kot je bila npr. univerza v Salamanci (*Relación*, 1707). Prav tako so se odvijala v manjših mestih in krajih, pa celo na podeželju, kot kažejo viri za naselje Sangüesa v Navarri z ok. 2000 prebivalci. Prior tamkajšnjega dominikanskega samostana Antonio Pérez de Aguilar y Ederra je o tem napisal poročilo *Hibleo laberíntico lírico y músico sacro*, danes označeno kot »čista baročna igra« (Torres Olleta, 2013, 276).

Prinčevo rojstvo so praznovali in tako ali drugače pisno zaznamovali tudi marsikje v drugih deželah in krajih španskega imperija, npr. leta 1708 v največjem mestu podkraljestva Nuevo Reino Bogotá, v Limi, Potosíju, Cuzcu, Quitu in Manili (Navarro García, 1986, 199–201).

Precej podrobni so podatki prav za Manilo na španskih Filipinih, kjer je Gaspar Aquino de Belén leta 1709 o slavnostih objavil obsežno poročilo *Leales demostraciones, amantes finezas, y festivas aclamaciones de la ... Ciudad de Manila ... en accion de gracias por el dichoso, y feliz Nacimiento de Nuestro Principe ... D. Luis Phelipe Fernando Ioseph ...*; natisnila ga je Tiskarna Družbe Jezusove (Ruiz Jiménez, 2019a). Poročilo je zaradi primerjave s Kappusovo pesnitvijo vredno natančneje predstaviti.

V Manilo je vesela vest o prinčevem rojstvu prispela z galeonom iz Acapulca šele 10. julija 1708, deset mesecev in pol po rojstvu Ludvika Filipa. A še isto noč ob pol enajsti uri so po mestu zazvonili vsi zvonovi in urbani predel so okrasili s slavnostno razsvetljavo. Praznični dogodki s sprevedi in mašami so trajali devet dni; 15. julija je nadškof v stolnici daroval slovesno mašo v prisotnosti članov mestnega prizivnega sodišča (*Real Audiencia*) in številne množice vernikov. Po teh devetih dneh je mestni svet (*cabildo*) 23. julija v čast rojstva princa Ludvika Filipa sklenil organizirati slavja, ki so vključevala slovesne maše, pridige, otroške igre, bikoborbe, igre natikanja obročkov, komedije, maškarade in ognjemete. Nato so na predlog stolničnega sveta mestnemu svetu v decembru organizirali devetdnevnicu z zahvalnimi mašami in s škofovsko mašo na začetku. Na čelu vseh slovesnosti je bil sprevod z znamenito podobo Device Marije (Nuestra Señora de la Guía), ki so jo 8. decembra, na praznik Marijinega brezmadežnega spočetja, bogato okrašeno s tkaninami iz Kitajske, Perzije in Evrope, v procesiji prenesli iz njene kapele v posebej za to priložnost okrašeno in razsvetljeno stolnico; spremljale so jo salve iz topov in mušket. Pri tem so sodelovala vsa posvetna in cerkvena združenja, ulice za sprevod pa so okrasili z razsvetljavo.

V dneh od 10. do 19. decembra so imeli ob dopoldnevih verska slavja, ob popoldnevih in večerih pa posvetna z javnimi klicarji na konjih, v soju bakel ter

z ognjemeti in drugimi pirotehničnimi spektakli. V začasno postavljenem grandioznem »teatru«, okrašenem s simboli monarhije, so igrali gledališke predstave, npr. kratko igro o »rojstvu presvetlega španskega princa don Luisa Felipa« ali komedijo o »najboljšem kraljevem prijatelju«, pa tudi komedijo Sor Juane Inés de la Cruz *Amor es más laberinto* (Ljubezen je največji labirint). Imeli so zabave z instrumentalno glasbo in dvornimi plesi ter nastope glasbenih skupin. Za biko-borbe so pripeljali po 50 ali 80 bikov. Poseben spektakel so pripravili domorodni prebivalci iz bližnje province in mestici *sangley* (*los indios naturales y los mestizos de sangley*).⁵³ Te so gostitelji pričakali pri enih od mestnih vrat in jih je župan Manile pripeljal na mestni trg: razkazovali so svoje umetnije, tako resnobne kot šaljive, izkazovali dolžno spoštovanje predstavnikom oblasti in cerkve, ki so bili na svojih balkonih, izvajali v četvorkah in parih različne boje in figure, skratka pozno v noč zabavali publiko, potem pa se vrnilo po isti poti in se poslovilo pri istih vratih. Stroški mesta Manila za vsa ta praznovanja so bili ogromni in so daleč presegle najvišjo vsoto 2000 pesov, ki jo je že leta 1686 določil kraljevi ukaz, a so zanje dobili guvernerjevo dovoljenje. Šlo je pač za *fiestas reales* v čast prestolonaslednikovega rojstva.

Vendar s tem še ni bilo konec praznovanj (in ne stroškov) prebivalcev Manile. Proslaviti so morali tudi rojstni dan njegovega veličanstva Filipa V., ki je bil 19. novembra ... (Ruiz Jiménez, 2019b). Tako so praznovanje v čast kralju povezali s pripravami na devetdnevnicu decembra v čast malemu princu. Osrednji del praznika (verjetno 20. novembra 1708) je bila promenada smetane manilske družbe, ki se je najprej zbrala v hiši guvernerja Marijanskih otokov Juana Antonia Pimentela. Od tam je s trobentači in paži v sprevodu odšla v vsem blišču proti glavnemu trgu (*plaza Real*). Spremljal jo je velik triumfalni voz na štirih kolesih, osmerokotne oblike in pokrit s površino iz emajliranega kositra z linami. Vleklo ga je 12 mož, napravljenih v živali, in dva konja, na njem pa je bilo prostora za dva glasbena zbora in več velikih scenskih elementov, med njimi tri sedeče skulpture na krasnem prestolu, ki so predstavljale kralja, kraljico in princa, poleg pa je bila upodobitev mesta Manile kot ženskega kipa z gradom in ključi v rokah.

Triumfalni voz je bil del treh gledaliških predstav, ki so se odvile ob vhodu na osrednji mestni trg in na trgu pred guvernerjevo palačo oziroma pred hišami mestnega sveta. V prvi, posvečeni tako kraljevemu rojstnemu dnevu kot tudi rojstvu prestolonaslednika, je med drugim nastopila personificirana boginja Junona, ki je izmenjaje recitala v kastiljščini in pela v latinščini. V drugi igri, o rojstvu princa,

53 Mestici *sangley* – potomci Kitajcev in Filipincev.

so štirje igralci predstavljali bogove Jupitra, Marsa, Neptuna in Vulkana, zraven sta pela pevska zbor. V tretji igri, spet o rojstnem dnevu kralja in rojstvu princa, je nastopila le ena oseba, Neptun, izmenjaje z zboroma. In ko se je zgodba končala, se je spreved po glavnih ulicah Manile odvil na začetek, v hišo guvernerja Pimentela: »Odhod je zadovoljil pogled bogatih s tolikšnim razkošjem, ošabnih s tolikšno vpadljivostjo, nečimrnih s tolikšnim sijajem in drugih ljudi s tako všečnimi zanimivostmi« (Ruiz Jiménez, 2019b, 2).

Vrnimo se iz Manile z galeonom čez Pacifik v Acapulco in nato po kopenskih poteh v Ciudad de México. Tam so bila javna praznovanja v čast (istih) članov kraljeve rodbine v marsičem zelo podobna kot na Filipinih, kakor pokaže tudi primerjava Kappusovih sicer pesniških opisov z Belénovim podrobnim, povsem dokumentarnim zapisom. Upoštevala so vrsto družbenih norm in etiket svoje dobe, da bi obnovila tiste formalnosti, ki jih je vzpostavila in uporabljala družba v Španiji, in da bi s tem dvignila avtoriteto monarhije v kolonijah Novega sveta (Pita Pico, 2017). V njih se po eni strani v baročni preobleki kažejo značilnosti evropske kulture zgodnjega novega veka z dediščino antičnih kultur Starega sveta in vse prežemajočim katoliškim etosom – torej praznični elementi, uvoženi iz metropole, ki so jih mestne oblasti pripravile na kolonialni način. Po drugi strani pa je v teh praznovanjih očiten lokalni, domač vpliv: ljudska pobožnost, množičnost, a pogosto tudi brezimnost *mestizos*, celo sodelovanje *indios naturales*, pa čeprav so označeni kot drugačni in jim je poleg »posebnih idej« (*sus particulares ideas*) pripisana tudi *cortedad* – omejenost (Ruiz Jiménez, 2019a, 3).

Španska krona je v svojem teološko-političnem programu praznovanjem (*fiestas*) dala pomembno mesto v življenju družb na kolonialnih ozemljih Amerike. Različne vidike tega vprašanja so urejali zakoni in določbe (npr. *Leyes de Indias*), ki jih je bilo treba izpolnjevati ves čas in povsod. Obredi Katoliške cerkve pa so pomagali ustvariti zavest o državljanski identiteti, ki je »utrčila krepost in državljansko zvestobo«. Pri tem v določenih okoliščinah niso prezrli »lokalne barve«, kar je krepilo pripadnost državi. Tako je Katoliška cerkev od ustanovitve Svete kongregacije za obrede leta 1588 uredila versko bogoslužje (*ejercicio de culto*), povezano s številnimi državljanskimi praznovanji, v Latinski Ameriki posebej s slavnostno mašo in zahvalno himno *Te Deum* (Aguerre Core, 2016, 23). Upravičeno je bilo rečeno, da je »bilo klicati Boga način sodelovanja z vladarjem v globokem poistovetenju blaginje in dobrega z versko prakso in spoštovanjem njegove vzvišene osebe«. ⁵⁴

54 Trditev, ki jo je zapisala Ana María Martínez de Sánchez, navaja Aguerre Core, 2016, 23–24.

Fiesta – praznik, slavnost in hkrati zabava – je bila v španski Ameriki zaradi množične udeležbe različnih slojev prebivalstva, tako *mestizos* in *indios* ter različnih ras nasploh kot tudi ameriških Špancev, pomemben dejavnik družbenega povezovanja.⁵⁵ Ni imela izključno ali v prvi vrsti namena zabave ali igre, saj je bil njen pristni cilj »okrepiti z razkazovanjem in prepričevanjem vrednote – tiste starega reda (*Antiguo Régimen*) –, v katere se je verjelo in ki naj bi bile nespremenljive: zvestobo Kroni, sprejemanje družbenega reda in poveličevanje katoliške pravovernosti« (Aguerre Core, 2016, 24). Baročna *fiesta* je torej pomenila izvajanje oblasti (glej Bonet Correa, 1979).

Kot je pokazala zgodovina, pa Ludvik Filip ni bil rojen pod srečno zvezdo in očetu ni mogel zagotoviti trdnega nasledstva rodbine Burbonov. Filip V., ki mu je žena Marija Luiza umrla leta 1714, dva od njunih štirih sinov pa v otroških letih, je 14. januarja 1724 abdiciral in nasledil ga je Ludvik Filip kot kralj Ludvik I. Španski. Kakor je bilo v navadi, so marsikje v imperiju priredili praznovanje in prisegli zvestobo novemu »kralju in gospodu Španij«, tudi v Ciudad de México (Tlaxcaxi Segura, 2020, 58–70). A njegova vladavina, najkrajša v zgodovini Španije, je trajala le sedem mesecev, umrl je v Madridu 31. avgusta 1724 zaradi črnih koz. Vse dobre želje ob rojstvu in vsa voščila, tudi Marka Antona Kappusa in njegovih jezuitov iz mehiških misijonov, so bili zaman. Brez moči so bili previdnostni ukrepi, kakor npr. scenska upodobitev treh Park na slovesnosti v Sevilli leta 1707: tisto tretjo, Neodvrljivo, ki človeku prereže nit življenja, so simbolno postavili s škarjami daleč stran od niti iz zlate preje, ki jih je na vretenu nosila druga Parka, in rotili: »Daleč odtod, o Parke, odidite s svojimi nitmi usode./ ...«⁵⁶

Vest o nenadni smrti komaj 17-letnega vladarja je v Novo Španijo in v druge dele imperija prispela šele več mesecev pozneje. Kruta ironija zgodovine je, da so v podkraljestvu Peru v prestolnici Lima razglasili kronanje novega kralja komaj 3. decembra 1724 in pripravili bleščečo predstavo v tamkajšnji palači za praznovanje prvega leta njegovega vladanja 9. februarja 1725 (Rodríguez Garrido, 2017, 313). V mestu Potosí, središču pridobivanja srebra v Andih, so prav tako še leta 1725 praznovali prisego zvestobe takrat že pokojnemu vladarju, glede na ohranjene naslove zapisov se je v Novi Španiji enako zgodilo v Oaxaci in Durangu (Tlaxcaxi Segura, 2020, 70). Limo je vest o kraljevi smrti dosegla šele 8. junija 1725 in pogrebne svečanosti v katedrali so se odvijale 22. avgusta, skoraj leto dni po smrti Ludvika Filipa. Njegov oče Filip V. pa se je vrnil na prestol in vladal španskim deželam vse do leta 1746.

55 Treba je dodati, da je v poteku praznovanj vsakdo dobil mesto, ki ga je praviloma imel na družbeni lestvici. Privilegirani prebivalci so zato imeli najboljši razgled, sedež in postrežbo, preprosto ljudstvo pa je dogajanje opazovalo bolj od daleč, stoje in brez pomoči, kot kaže primer praznovanj ob nastopu Karla IV. v Asunciónu v Paragvaju leta 1790 (Aguerre Core, 2016, 33).

56 Ramos, [1707?], 44: *Hinc procul, o Parcae, vestro cum stamine abite.*

4.9 Sklep

Kappusov *Enthusiasmus* je kot literarno-zgodovinski vir treba obravnavati v kontekstih prostora, časa in duha, v katerih je nastal, to je v specifičnih političnih razmerah, kulturnih okoliščinah, družbeni in duhovni klimi tako v Novi Španiji kot tudi v Evropi v začetku 18. stoletja. Bolj od kateregakoli drugega Kappusovega zapisa označuje misijonarja tudi kot človeka, ki v svojih *ludi poetici*, v igri besed in števil, kot jo omogočajo kronogrami, najde intelektualni izziv in zadovoljstvo. Ali pa Kappusa zaradi te svojevrstne pesnitve, morda edine, ki jo je kdaj napisal oziroma vsaj edine, ki se je ohranila, lahko imamo za pesnika in to celo za našega prvega pesnika v Ameriki (oziroma Amerikah)? Sam se na koncu pesnitve na značilen baročni način označi za pesnika. Janez Stanonik, ki je sicer predstavil Kappusa kot »prvega v Sloveniji rojenega pesnika v Ameriki«, je iz verzov, ki jih je poznal z naslovnice pesnitve, zaključil, da je delo »predvsem le intelektualna igra, ne pa izraz resničnega pesniškega čutenja«. Zdaj, ko je pesnitev končno pred nami, smemo temu le delno pritrditi. Kakšno pesniško čutenje Marka Antona Kappusa razkriva njegova pesnitev, bo morebiti razkrila šele njena natančna literarnozgodovinska analiza, vendar je Kappusov pesniški talent nedvomen, njegov sad, čeprav en sam, pa izjemen.

A to je le en, literarni ali umetniški vidik besedila – za razumevanje Kappusovega misijonskega delovanja in zgodovinsko umestitev njegove pesnitve je pomembnejši drugi. *Enthusiasmus* lahko glede na avtorjev namen in sporočilo razumemo kot slavilen, politično motiviran tekst, ki se tudi v primerjavi s podobnimi besedili v čast princa Ludvika Filipa iz let 1707 in 1708 umešča v globalno kampanjo španske krone za utrditev položaja nove, burbonske dinastije na prestolu in za okrepitev vezi z ozemlji vsega imperija. Kappusa hkrati označuje kot lojalnega predstavnika jezuitskega reda v podkraljestvu Nove Španije v hotenju za podporo in naklonjenost redu ob menjavi vladarske dinastije in v negotovih letih španske nasledstvene vojne. Pesnitev je zato v svojem bistvu izraz Kappusovih nenehnih misijonskih prizadevanj doseči cilj, ki ga je zasledoval v okviru »svetega eksperimenta« Družbe Jezusove: nadaljnje pokristjanjevanje domorodnih ljudstev severozahodne Mehike in njihova podreitev španski kroni, vse v večjo slavo Boga – in kralja.

4.10 Prepis pesnitve⁵⁷

(Str. 1)

R – 2033

KAPPUS, Marco Antonio de

Enthusiasmus sive, solemnes ludi

poëtici metris ... / scripti à Marco

Antonio de Kappus ... – * Mexici:

apud Haeredes Vidvae Francisci Rodriguez

Lupercio, 1708

(Str. 2)

(prazna stran)

(Str. 3)

Ordenanzas de Mexico ... (nečitljivo)

Ordenanzas de ... Executoria ... (nečitljivo)

Ordenanzas de esta

Novilissima Ciudad y Fiel-

Executoria de Mexico

(Str. 4)

(prazna stran)

57 Zaradi lažje berljivosti so v prepisu krepko označene velike črke oziroma rimske številke kronograma; druge črke so majhne, z izjemo tistih začetnih črk, ki so v originalnem besedilu sicer zapisane kot velike, a pomanjšane na velikost majhnih črk. Obe različici črke »s« (dolgi f in naš navadni s) sta zapisani z našo črko »s« (prim. op. 9 in 12). Podčrtali smo črke, ki bi morale biti velike začetnice, da bi se brale kot rimske številke in bi se seštevek v kronogramu izšel.

(Str. 5)

IHS

Enthusiasmus

sive,

soLeMnes LVDI PoëtICI

MetrIs, pro DVrante anno 1708 ChronographICIIs

sVb PyroMaChIa DepICTI

&

In gratIaM neo-prInCIpIs HIspanIę DeCantatI,

Et SCRiptI à MarCo AntonIo De KappVs

SaCerDote SoCIetatIs IesV, GerMano,

In AMerICanæ InDIæ, & orbIs Terræ ConfInIIIs.

IHS

De præLatorVM LICentIIIs.

Mexici: apud Hæredes Viduæ Francisci Rodriguez Lupercio.

Anno Domini 1708.

(Str. 6)

Ad Serenissimum

LUDOVICUM PHILIPPUM

neo—natum

HISPANIÆ PRINCIPEM.

QVOS ab vltimo Novi Orbis limite, tibi dedicatos offert

Ludos Poëticos Societas Iesu, nunc non capis; capies;

olim Serenissime Princeps. Interea pro te Maximus Pa-

ter tuus, Gemini Orbis Monarcha gaudebit, devotos Societatis

affectus Clemens excipiet, & ut solet, amabit. Vive, Princeps Se-

renissime, Patris, & Matris, Avi, & Abavi, Sæculi nostri, ac

vtriusque Orbis gaudium; atque affusam Regalibus tuis Cunis Mi-

nimam Iesu Societatem vultu, quo Orbem vtrumque serenasti, benignus aspice, & ut nos ames diutissimè vive & vale.

Ita vovent

PP^s. Societatis IESU, á Missionibus

Americæ

(Str. 7)

FaLLor? An InDVbIas spargIt bona faMa tabeLLas?

faMa reCens aLLata, æternIs DIgnaqVe fastIs.

rVMor aDest, & Certa sonat Neo--prInCIpIs hora

prIMa, & In hoC orbe oppósto, sonat Ipsa seCVnDa,

atqVe a Deo Lætæ ter feLICIssIMa Terræ

traIeCto qVando oCeano, gratIssIMa nostro

neMpe sonat Regno De PrInCIpe nVnCIa Nato;

aC resonans CVrrIt festINa, per oppIDa faMa.

IaM ConsIgnatIs sese InCItat InDIa festIs,

& tota HesperIæ CongaVDet AMerIca RegI.

10

nI Certé DeCeptI. IpsI sIbI soMnIa fIngant,

& nIsI faLsa bonas obLeCtent gaVDIa Mentis.

at sVspeCta DeIn non nos InsoMnia faLLent:

Ipsa FIdes taCIto gressV, Mea teCta penetrans

DIXIt, & eXVLtans [: VVLtVs ManIbVs qVe reVeLans:]

oretenVs MhI DIgnata est hæC Certa referre:

Certa, aIt, est Nato Vestro De PrInCIpe faMa;

IaM Reges Lætas ostenDere paCIs oLIVaS:

IaM Regna EVropæ ferIas DeCernere paCIs:

HI s DVbIa, ore saCro aDstans, DetersIt aCerba,

20

atqVe DoMo nostrá, taCIté festIna reCessIt.

ProtInVs ergó sonent LepIDo Mea Barbĭta pLeCtro.

est natVs nobIs prInCeps: Io! aDeste CaMœnæ!
 & nato Cantate hoDIe noVa CarmIna RegI.
 nostra Coronato IaM PrInCIpe patria gaVDet:
 optatæ affVLgent pro LIMIne fœDera PaCI
 Io! hILares totVM panDant HeLICona sorores!
 aDsIs phœbe pater! CItharæqVe IntenDere ChorDæ
 né DIffer! saLtat propero MIhI Vena CaLore.
 Ipse, Io! & nostrIs InspIra CarMIIna DICtIs!
 Da, VersV eX qVo VIs fLVat eXaCtIssIMVs annVs
 hIC Labens, DIgnVs sané aLtà Mente reponI,
 seLeCto nVMero, seD & arte notabILIIs Ipsà.
 post Latas strages, post horrIDA fVLMIna BeLLI,
 Magna a Deo, nostræ apparet ConIVnctIo sortIs;
 tanDeM spes sVperest, neo-nato prInCIpe, PaCI.
 qVIN nos optata sVperI IaM paCe Coronant.
 grandIor Ipsa ergo ConsIstat faMa CothVrno,

30

(Str. 8)

& partes orbIs strICto peDe CVrrat In oMnes.
 Depone, o MILES, patrIo ebrIa teLa CrVore,
 & Verso IMpeLLens Ingentes CarDIne portas,
 MortIferos hoDIe BeLLI, faC, obstrVe postes,
 MILLeno reLIgans InfanDa repagVLa ferro:
 frenDeat InIeCto CaptVs Mars stragIfer ære,
 aC ferrVgIneas strIDens preMat ore CanIno,
 & rabIDVs roDat, CanIs Instar, Dente Catenas.
 IaM ponI BeLLa, aC satVrnIa Regna reDire
 oMInor, & grandes terrIs post nVbILa soLes.
 CessIt tetra DIes, se & fVnere MersIt aCerbo:

40

& CessIt DoLor, & Labor; IMproba, tVrpIs egestas; 50
 MœstItIæ rabIes, & eDentes peCtora CVræ,
 atqVe tot Infestæ, soLIæ MaLeDICere sortes.
 PosthaC LætVs ages In agros, MeLIbæe, BIDentes,
 & fiDas Inter CorILos MVLgebIs obesas;
 DenVo IaM CererIs CantabIs arator honores,
 & MoDó soLertI parebItIs arVa CoLono
 Congere DIVes opes, & habe sestertIa MILLE
 aVrea, & oCtIngenta argentea MILLIa ponDo;
 nIL MoDò te prohIbet, pasCIIt fortVna Labores. 60
 Ite, agIte, aggestas seCretó, VenDIte MerCes, (prav: 60)
 MerCVrII soboLes argento Intenta DoLoso.
 & Vos HIspanI, DeCora aC patrIæ ornaMenta,
 HerCVLeo gens nata soLo, IMperterrIta, DIgna
 RoMano eLogIo, CLaræ gens proDIga VItæ,
 Ite, agIte. HesperIo MoDo CongrVa Carbasa ponto
 tenDIte, & InDIpetæ properent ConsCenDere naVes;
 nè tIMEas HIspane DoLos, nè CLassIbVs hostes:
 aD natI RegIs fasCes ELeMenta sILebVnt,
 aC VenIent hostes In aMatæ foedera paCI: 70
 oMnIa tVta fore, obtento neo—PrInCIpe CreDe. (prav: 70)
 ast ò CastaLIDes! RegaLI reDDite pVppo
 DebIta, & aD CVnas, Ignotas tangIte ChorDas;
 eDIte Cantantes LætIs NataLIbVs HyMnos;
 sæpe GenethLIaCas MoDVLIIs Iterate poëses,
 pIMpLeosqVe, Dea! InfantI Cantate Lepores,
 proVoCat Interea Me arDentIor artIs ApoLLO:

(Str. 9)

na**M** p**La**Cet Ign**I**fabros Cant**V** Con**C**Ire Cy**CL**opes;
& Læta Inso**L**to so**Le**Mn**Ia** pangere **LVD**a. 80
Ergo **C**Itò, steropes, Vestras **D**I**s**pon**I**te Mer**C**es, * *Fuegos
art**I**f**I**Cesq**Ve** ho**D**Ie ta**Les** Monstrate Labores; artificiales (prav: 80)
Vt s**I**nt hæ**C** Magnæ bené Consona festa **D**I**e****I**;
a**V**t **V**IX q**VID** Ma**I**Vs **V**VL**C**an**Ia** f**I**n**X**er**I**t Ign**I**.
s**V**rgat In horren**D**o pr**I**n**C**eps fera Ma**Ch**Ina strato. El tablado.
se**C**retos, Lat**I**tante **D**o**L**o, benè s**V**ppr**I**Mat Ign**e**s:
a**L**to **D**e te**C**to properé **I**o**V**is ar**M**Iger a**Les** El Aguila
a**D**Vo**L**et. & pyr**I**o Lat**I**tantes fo**M**Ite te**Ch**nas que pren-
Deferat, a**C** pr**I**Mos à tergore s**V**s**C**I**t**et Ign**e**s: de fuego.
Des**L**Iant satyr**I** In Cens**I**s Lep**I**Do or**D**I**e** Tyr**s****I**s, Danza de
p**La**VDentes sa**L**tent, a**C**t**I** Ign**e** & ab arte Mag**I**stra, Satyros.
& fest**I**Va Inter Choreas Certa**M**ina pro**D**ant: 90
ast **I**nsperatos e**C**Ce o**M**nes, Dent**V**r In Ign**e**s
Ho**C** Latere horren**D**a Ins**V**rgant In præ**L**Ia Monstra, Dragones
tetra per ora Igné**I** Vo**M**itent A**C**heronta **D**ra**C**ones: volantes.y
pro**D**eat & Crep**I**tans a**L**I**s** f**L**agr**a**nt**I**b**V**s ág**M**en; Harpyas.
In strepero rapt**I**M Vo**L**et aëre **D**I**r**a Cæ**L**eno,
Harp**I**æq**Ve** a**L**Iæ, Læthes fœ**D**iss**I**Ma spe**C**tra:
ILL**I**Co pror**V**pto **C**La**M**ore In Be**L**La Cy**CL**opes Los Cy-
atr**Ia** Certantes repetant Can**D**ent**I**b**V**s ar**M**I**s**, clocpes.
Infestasq**Ve** stryges a**C** horr**I**Da Monstra Charont**I**s 100
Con**f**Ingant o**M**nes sp**L**en**D**ent**I**b**V**s aëre te**L**I**s**
a**D**sInt Corn**I**petæ, **C**Vrrant, **M**Irà arte, theatro, Torres de
& Magnos eff**L**ent a**L**I**s** De Corn**I**b**V**s Ign**e**s, fuego.
terr**I**b**I**Les, ph**L**egetonta ferant **V**entre, **I**Mpere Cœ**D**es;
Corn**I**petæ horen**D**I, portenta, ne**C**esq**Ve** **M**I**n**antes: Negros

oCtonI Æthyopes, aptIs, aD MVnera ContIs
 CornIpetas sternant, MoDó pars sternantVr ab ILLIs.
 rIDebVnt steropes, PrInCeps & In arte pyraCMon:
 artIfICes a Deò sVbsIstere pegMate sCenas.
 ILLaC fICta aMpLo CaCI speLVnCa theatro
 horrenDo ore Crepans, fabrICato fVMIger Igne,
 affLICta Ingentes gLoMeranDo per ostIa nVbes:
 haC In parte fVrens arDentI Corpore & arMIs
 proDeat ALCIDes & frenDens Lūstret hIantIs
 speLæI faUCes, & teLa arDentIa proMat.
 B

Toreado-
 res.
 110
 La Cueva
 de Caco.
 Hercules
 que coje á
 Caco, y le
 mata.

(Str. 10)

hInC Insuperata DeprensVM In noCte repente
 CorrIpIat CaCVM, & sternens In CarCere CæCo,
 VIrIbVs eXtraCtVM eX LatebrIs VastoqVe profVndoqVe
 antro Vrgens fICta aD CertaMIna sIstat arená,
 & granDes spIrantem Ignes, CerVICe retortá
 strangVLet, & LepIDa fIngens neCet arte GIganteM.
 HIC LapIthæ tepIDIs Instent In præLIa MensIs.
 Contra CornipeDes (natVræ IngentIa Monstra.)
 CentaVros (fera gens, & Corpore DIra bIforMI.)
 horrIDA qVI noto proCLaMant præLIa festo.
 spLenDeat hIC, Brontes gnaræ Labor optIMVs artIs;
 pIngIte terrIfICI horrendas CertaMIInIs Iras
 IgnIbVs, at bLanDos MIsCete horrore Lepores.
 seD tota Intereat faCto Iam fabrICa bVsto,
 & rVat In CIneres fæDato MaChIna strato.

120
 Guerra de
 los Lapi-
 thas y Cē-
 tauros.
 130

InDe arbor fera **MVLCI**bero stet fæta **LatentI**,
DIstantes ferIat postremo **VertICe** ste**LL**as,
& **fICt**Is pateat, s**VspeC**to pon**Dere** ra**MI**s.
EMpyræ **DreCta** **VoLent** perf**IDA** sag**It**æ;
Vna se**D** ante a**LL**as, **CeL**sæ **IM**petat arbor**Is** oras;
ast hæ**C** **IM**pat**Iens** **In** gran**Des** a**Cta** f**V**rores
Intonet ars **Vros** **ConC**epto fo**M**ite **DI**ras
ne**C** **Mora**: præstò **Latens** é fron**DIb**Vs **Ign**Is anhe**Let**,
ar**Dentes** **Cap**Ient **InC**enso a se**M**Ine part**Vs**;
MIttat, & **Ign**otos a**LI**eno á tra**DVC**e f**L**ores. 140
f**L**agrange oppres**I** f**L**eCtant**Vr** pon**Dere** ra**MI**,
a**C** ar**Dore** tre**Mat** st**I**pes; peregr**Ina** **VI**res**Cant**
ger**MI**na, **LVC**entes sa**LI**ant **De** st**I**rpe botrytes.
HIC fron**Dente** p**Ira** arbore, & **Ig**nea po**Ma** r**V**bes**Cant**:
pars **InC**ensa **CaD**ant, ton**I**troq**Ve** boant**Ia** **Mag**no
s**CI**ssa **Cre**pent, & **Dent** r**In**gent**Ia** fr**V**sta fragore**M**:
tr**VX** **De**In, atq**Ve** fero**X** **VI**bret s**Va** f**VLM**Ina fr**VC**t**Vs**;
Vt **Ia**Cerent tor**M**enta g**Lobos** host**LLa** **Dens**os,
& tre**Mefa**Cta s**Vo** str**ID**ens **Cre**pet arbor **In** **Ig**ne.
se**D** sat**Is** ar**Dent**Is **De**fer**Ve**at **Ira** pro**CeLL**æ; 150
& ponens **DI**ras, a**LI**a se **MVLCI**ber arte
VestIat, & **Læt**æ se p**Leb**I **MI**s**Ceat**: ar**Dens**
MVsCVLVs h**VC**, **ILLVC**, **IoCVL**ar**I** f**V**Lg**Vre** **VeXet**

(Str. 11)

& **fIC**to fa**LL**at r**ID**entes **IM**pete t**Vr**bas. Buscapie-
t**VM** **IVgI** **VeXet**Vr e**DaX** **VVLC**an**Vs** **In** orbe, ses.
a**C** str**ID**ente rota se **IpsVM** prope**LL**et & **Instet**, Ruedas.
MILLe orbes **Vno** repetans **DesCr**Ibat **In** orbe.

h**IC** s**Vb** pyrobo**LI**s, arrepto fo**MI**te, sp**LenD**ens Coetes.
MVLCIber æthereos rap**I**ens se **LI**bret a**D** orbis,
IpsaqVe LaMbenDo pertranseat atr**Ia CœLI**, 160
 tr**Ia IaM** penetrans **In LaCtea DefLVat** astra:
 æthere **IaM Longo pyrIos DeLI**neet ar**CV**s;
 h**IC** re**Cto** astra petat no**Va syrMate TorrIDa** zona
 h**IC** **Magno arDentes effIngat** **In æthere CasVs**;
IaM proprIo festos pIngat spLenDore CoLVros,
 & trep**IDanteM aLtè rVtILá** se**Cet** aëra sp**Ira**,
 & **IaM DI**sse**Cto Crepet IgneVs** æthére serpens
 se**D nVnC** fron**Dosa**, pro **fIne**; & **ApoLLIne DI**gnà
 festa **Coronabo LaVro**; **DIgnIssIMa Lætæ** 170
 s**I**gna **Deæ**, & sterop**VM** pars hæ**C** se**CretIor artIs**
BInæ fron**Dentes præCLaro In** peg**Mate LaVrI**,
 & fest**Is CoMptæ foLIIs**, & **LVDere** natæ.
 aëra, **MIra DabVnt** se**Creta**, a**C IgnIs** honores.
 h**IC**, tentæ freno, **DeCVrrant foMI**t**Is** artes
 s**IngVLa** perfo**LJa** (.at **MIranDa** notate **Coortæ**
 portenta art**fICIs** s**Cenæ**) stante arte **DeorVM**,
 e**Xeat oMnIbVs eXpressVs LVD**o**VICVs VbIqVe**,
 (.non a**LIter** nas**Cens**, eat, arte **PhILippVs eáDeM**.)
In foLIIs; sp**LenDentes** no**MI**na **PrInCIpIs Ignes** (prav: 180)
CLarIs DepIngant ELeMentIs, no**straqVe** testes 180
 ho**C arDore hoDIe sIgnatè CorDa fIgV**rent.
SIC oMnes CreDo, steropes, s**VperabItIs** artes:
VIX Ita, VIX sIqVIDeM arte stet**It WVLC**an**Vs In Isti**;
 ne**C taLes Certé ConCepIt MVLCI**ber es**CI**s
 s**VLphVreIs CVras**, a**Vt VIX DeteXerIt VnqVaM**.

58 Gre za okrajšavo besede *Ludovicus*.

Gens h**L**ares paret Interea per Co**Mp**Ita L**V**Dos:
 f**L**agrent a**Vr**iferæ Centena La**Mpa**Des **I**gn**I**
 no**C**te a**L**tà: Magn**Is** resp**Len**Deat **I**gn**I**b**V**s æther.
 Læt**f**Ia**M** sp**I**rante t**V**bæ C**L**angore repen**D**ant; (prav: 190)
 È Latebr**Is** p**Le**bs C**V**n**C**ta a**CC**e**D**at a**D** org**I**a Ba**CC**h**I**, 190
 Et p**I**C**ta** Hesper**II** Corybantes ty**M**pana t**V**n**D**ant.

C

(Str. 12)

personet & C**I**tharà Da**M**on; & Cr**I**sp**V**s Iopas
 ar**M**a Canat, so**Les** b**Is** Denos, fort**Is** V**L**yss**I**;
 & Canat æther**Is** **I**pse Do**M**os; so**L**Isq**Ve** Labores;
 & rapt**V**s He**L**enæ; La**M**enta, In**Cen**D**I**a Tro**I**æ:
 Reg**I**æ & a**D** n**V**meros Cantet Nata**L**ia pro**L**Is,
 & repetat, no**C**tes ter Denas, Pr**In**C**I**p**Is** ort**V**M,
 & speran**D**a Canat **D**I**V**Inæ fæ**D**era pa**C**Is.
 Io! ag**I**te ô h**L**ares! Ia**M** tr**I**st**I**a Ce**D**ite Læt**Is**! (prav: 200)
 pars De**V**ota orent: & pars s**I**b**I** Car**M**ina Cantent: 200
 Ite sonate f**I**Des, pars Cy**M**ba**L**a, garr**V**La s**I**stra,
 pars Me**D**itare Lyras; pars barb**I**ta pe**C**t**I**ne p**V**Lsa:
 a**D** Mensas **I**terent Io! pars po**CV**La Læt**I**;
 & Var**I**o Ce**L**ebrent grand**I**ss**I**Ma festa fa**L**erno; * Gaytas
 & Lep**I**D**I**s *h**I**r**C**ina sonent *Lyr**I**p**I**pp**I**a bo**M**b**Is**. *,- uero (prav: Cuero)
 Vos q**Vo**q**Ve**, q**V**os e**X**tra L**I**Men **V**V**L**g**I** e**X**t**V**L**I**t or**D**o de Cabra
LL**V**stres, a**C** sors bona Grand**Des** no**M**Inat, Ite
 se**CV**r**I**, & tr**I**stes Depe**L**L**I**te **M**ente tenebras:
 Regnant**I** Gen**I**tor**I** Conga**V**Dete Monar**Ch**æ; 210
 Nata**L**e**M** & Nat**I** tot**Is** Ce**L**ebate **D**I**e**b**V**s:
 sy**M**poss**II**s a**L**tas La**V**té proten**D**ite no**C**tes,

aMphIteatraLI LVDos proponIte sCenà
 ManDate Ingentes fabrICare NepotIbVs arCes:
 assVrgant Charæ MeDIItata paLatIa proLI,
 ConCepta & CeLsIs attoLLIte teCta CoLVMnIs:
 IaM non HesperIo DèhInC Regno Castra tonabVnt;
 Non Mars Detentos InhIbebIt BeLLa seCVtos
 In patrIas reMeare Vrbes, & CeDere CastrIs.
 IaM BeLLI sIgna, Ipsa DIes neo-PrInCIpe RegnI (prav: 220)
 fVLgIDa, Lethæos properé ConsIgnat In aMnes: 220
 teLa tVbæ, gLaDII, taCIto nant tyMpana stagno.
 rIDent totæ Vrbes, neC se Ipsa agnosCIIt aMæna,
 EVropæ faCIes; DeIeCto In Tartara Marte
 IaM festIs totæ resonant ConCentIbUs æDes,
 & De More noVI CeLebrant NataLLIa RegIs:
 totVs & orbIs abIt repetenDo MILLe Choreas.
 Nota Cano Vates: orto IaM sIDere paCIIs,
 neMpe Dato nVper regnI neo-PrInCIpe, Certé

(Str. 13)

seDatà BeLLI, orbIs teMpestate, qViesCet. (prav: 230)
 Vos etIaM soCII, pars Nostra, CanenDa propago 230
 LoIoLae PatrIs, Vos hæC MoDo BarbIta tangent. Digressiō
 hIC esse IntentI, MIssI ConfInIa aD orbIs. á los PPs.
 FortIs, saCra Cohors, aD granDIa & arDVa natI, Missione-
 & soLIIt MIserIs assIstere aLaCrIter InDIIs. ros por
 EIa! CornIgeros MaCtate per oppIDa TaVros, serlo el
 aC generoso anIMo Vestras hIC tenDIte habenas: Autor.
 TaVrInIs repLeant se aLaCres, gens nostra MerenDIIs.
 CLasICa CæDenDæ, præCIsō popLIte VaCCæ

Ore tonent **MI**sero, rest**I** **LVC**tan**Do** **L**Igataë; (prav: 240)
 hæ**C** **InDI**s **CantanDa** **CheL**ys, **Lyra**, **bVCC**I**na**, **noC**te 240
 atq**Ve** **DI**e, & **seM**per **Long**e **repet**Ita **pLa**Ceb**It**;
Ista sonant, **InDI**sq**Ve** **pLa**Cent **soLe**M**nia** festa.
 Ergo per **L**ætos **hoDI**e **C**Itô **pLVr**IMa pagos
VICt**IM**a **r**Ité **Ca**Dat
Cæ**DI**te prægran**Des**, gens **patr**Ia, **C**æ**DI**te **Ta**Vros!
 & **M**agnas **L**æt**Is** fer**I**as **Ce**Lebrate **DI**eb**V**s.
 pon**It**e **In** ora **pe**Des, & **Long**os **M**erg**It**e **C**VL**tros**:
pIng**VI**aq**Ve** **In**De **saga**X **eX**enteret **eX**ta **BVb**V**LC**V**M**
 or**Do**: **pen**Dentes **f**VL**C**r**Is** **s**Int **or**DI**ne** **L**ongo (prav: 250)
Centen**I** grato, **q**Va**D**rantes **C**arn**Is** **op**IMæ 250
neCtare rorantes; **t**Vrbá **D**Ign**Iss**IMa **s**Cena:
 pars **In** fr**V**sta **se**Cent **M**ILL**e** ossa, & **sp**I**nea** **D**orsa,
 pars **p**Ing**V**es **ten**Dant **ar**Mos **h**IC **C**arn**Is** **ob**esæ,
 & **Ma**Cras **f**æ**Do** **fa**C**I**es pars **sang**VI**ne** **p**Ingant,
 pars **Long**os **for**Ment **Laq**Veos **Ib**I **C**arn**Is** **o**Doræ:
 pars **es**set **pro**perè **pro**D**V**Cta **Mon**LL**ia** **o**Lent**Is**
Corn**I**petæ, & **se**MI **assa** **a**Lto **D**eg**LU**t**at** ore:
 pars **De**Creta **Inst**et **tot**Is **C**antan**Do** **DI**eb**V**s,
aC **tr**ID**V**, **re**petat **pos**Itas **In** **M**ore **C**horeas. (prav: 260)
 at **q**Vô **te** **per**DI**s** **D**I**stra**Cta **C**anen**Do** **P**oës**Is**? 260
Cessa **L**æt**It**IA**M** **b**Laterante **I**nten**D**ere **ner**Vo;
faC **D**IVa! **a**C **Ca**LIDo **Ca**L**Car**Ia **to**LL**e** **po**ëtæ:
Vrb**IC**a **na**M **re**sonant **De** **N**ato **P**r**In**CI**pe** festa.
Ia**M** **L**æta **e**CC**e** **pa**tent **pos**It**o** **spe**Cta**C**VL**a** **C**Ir**Co**:
 festa **C**reber **C**o**M**æ**D**Vs **ag**It **re**pet**It**a **theatr**Is;

D

(Str. 14)

En MoDó restIpotens aLto VoLat HIstrIo teCto;
hIC LVDens aLta, peDe penDet In aëre, restI,
& probat In DVbIa MILLenas Cannabe sortes:
hIC agitant CIrCo taVros, ferItate treMenDos,
terrIbILès speCIe, forMáqVe; horrenDa paLæstra!
trVX, aVDaX! pVncto In CVIVs Mors VertItVr Vno;
at GentI HesperIæ ter DeLeCtabILE festVM.
hIC rVMpo ChorDas In fIne.
Pone LyraM, satIs est, Phœbe! Ite, & CLaVDIte fontes
ALMæ CastaLIDes! VatIs sat prata bIberè.

270

4.11 Reprodukcije pesnitve *Enthusiasmus*

Vir: Bibliografska zbirka baskovske regionalne knjižnice Bizkaiko Foru Liburutegia (Biblioteca Foral de Bizkaia), Bilbao. Dostopno na: <https://liburutegibiltegi.bizkaia.eus/handle/20.500.11938/75452> (8. 1. 2021).

raLLor? an InDVbias spargit bona faMa tabeLLas?
 faMa reCens aLLata, æternis DignaQVe factis.
 aVMor aDest, & Certasonat neo--prInCipis hora
 priMa, & In hoc orbe opposto, sonat Ipsa seCVoDa,
 atqVe aDeo Latæ ter felICisIMa terra
 traleCto qVando oCeano, gratissIMa nostro
 neMpe sonat regno De prInCipe oVnCIA nato;
 aC resonans CVerte festiNa, per oppiDa faMa.
 IaM Consignatis sese InCitat InDfa festis,
 & tota uelperLæ CongaVDet AMerica regi.
 ni Certè, DeCepit. IpsI sibi soMnia fingent,
 & nisi falsa honas obLeCtent gaVDia Mentis.
 ai sVipeCta DeIn non nos InsoMnia faLLent:
 Ipsa Ides taCito gressV, Mea reCra penetrans
 DIXit, & exVLans [: VVLtVs ManibVsqVe reVeLans:]
 oretenVs MhI Dignata est hæC Certa referre:
 Certa, ait, est nato Vestro De prInCipe faMa;
 IaM reges Latas ostendere paCis oLIVas:
 IaM regna eVropæ fertas DeCernere paCis:
 nis DVbia, ore sacro aDstant, Decerit aCerba,
 atqVe DoMo nostra, taCite festina reCesit.
 proInVs ergo sonent LepiDo Mea barbata pLeCtro.
 est natVs nobIs prInCeps: Io! qDeSte CaMænz!
 & nato Cantate hoDJe noVa Carmina regi.
 nostra Coronato IaM prInCipe patrlq gaVDeat:
 optatz affVLgent pro LIMine fæDera paCis
 Io! hILares torVM pandant heLlCona sorores!
 aDis phæbe rater! CitharæqVe Intendere ChorDas
 né Differ! saLtat propere MhI Vena CaLore.
 Ipse, Io! & nostris Inspira CarMina DICtisi
 Da, VersV ex qVo VIs flVat exaCtissIMaV annV
 hIC Labens, DignVs sanè altâ Mente reponi,
 seLeCto nVMero, seD & arte notabilIs Ipsa.
 post Latas strages, post horrida fVLMIna seLLI,
 Magna aDeo, nostræ apparet ConIVnCrIo sortis;
 tanDeM spes sVperest, neo-nato prInCipe, paCis.
 qVIN nos optata sVper! IaM paCe Coronant.
 grandIor Ipsa ergo Consistat faMa CothVrno,

10

20

30

40

& partes orbis stricto pede CVrnat In omnes.
 Depone, ò MILES, patulo ebrua teLa CrVore,
 & Verlo IMPELLers Ingentes CARDine portas,
 Mortiferos hodie beLLI, faC, obstrVe postes,
 MILLeno reLigans InfanDa repagVLa ferro:
 fienDeat InleCto CaptVs Mars stragifer are,
 aC ferrVglineas strIDens preMar ore Canino,
 & rabIDVs soDat, Canis Instar, Dente Catenas.
 Iam ponit beLLa, aC satVrnia regna reDire
 oMinor, & grandes teris post nVhILasLes.
 Cessit tetra Dies, se & fvneris Mensit aCerbo:
 & Cessit DoLor, & Labor; IMproba, tVrpls egestas;
 MœstIta rabies, & eDentes peCtora CVra,
 atqVe tot Infestæ, soLita MaLeDICere sortis.
 posthaC LxtVs ages In agros, MeLItæ, sIDentes,
 & fIDas Inter CorILos MVLebIs obelas;
 DenVo Iam CererIs CantabIs arator honores,
 & MoDò soLertI parebItIs arVa CoLono
 Congere DIVes. opes, & habe festitIa MILLe
 aVrea, & oCtIngenta argentea MILLIa ponDo;
 nIL MoDò te prohibet, pasCIt fortVna Labores.
 Ite, agIte, aggestas seCretò, VenDite MerCes,
 MerCVill soboLès atqento Intenta DoLoso.
 & Vos hispanI, DeCora aC patriæ ornaMenta,
 herCVLeo gens nata soLò, IMperterrIta, Digna
 RoMano eLogio, CLara gens proDiga Vitæ,
 Ite, agIte. hesperlo MoDo CongrVa Carbasa ponto
 tenDite, & InDIpetæ properent ConscenDere naVes;
 nè tImeas hispane Dolos, nè CLasIbVs hostes:
 aD natI RegIs faCes eLeMenta sILebVnt,
 aC VenIent hostes In aMatæ fœdera pacIs:
 omnia tVta fore, obtento neo--prIncIpe CreDe.
 ast ò CastaLIDes! regaLI reDDitepVppo
 Debita, & aD CVnas, Ignotas tangIte ChorDas;
 eDite Cantantes LxtIs nataLibVs hYMNos;
 sape genethLIaCas MoDVLLis Iterate poëses,
 pIMpLeosqVe, Dez! InfantI Cantate Lepores,
 proVucar Interea Me arDentIor artIs ApoLLo:

70

naM pLaCet Ignifabros CantV. ConCre CyCLapes;
 & Læta Infol/to spLeMnta pangere LVDo.
 ergo Cltò, steropes, Vestras Disponite Merces, *
 artifiCesqVe hoDle taLes Monstrate Labores;
 Ut sInt hæC Magnæ benè Consona festa Dlel;
 aVe VIX qVID MaIVs VYLCanta flnXerit Ignl.
 sVrgat In horrendo prinCeps fera MaChlna strato.
 seCretos, Latitante DoLo, benè sVpprIMat Ignēs:
 aLro De teCto properè loVIs atMlger aLes
 aDVoLet. & pyrlo Latitantes foM/te teChnas
 Deferat, aC prIMos à tergore sVcItet Ignēs:
 DesLIant satyrl In Censls LepIDo orDInè ryrsl,
 pLaVDentes saLrent, aCsl Igne & ab arte Maglstrā,
 & festlVa Inter Chòreas CertaMlna proDant:
 ast Insuperatos eCCE oMnes, DentVr In Ignēs
 noC Latere horrenda InVrgant In præLIa Monstra,
 tetra per ora Ignèl VoMItent aCheronta DraConēs:
 proDeat & Creptans aLls flagrantlVbV; agMen;
 In strepero raptIM VoLet aère DIta CzLeno,
 harpaxqVe aLlæ, Lathes fœDlsslMa speCtra:
 Ill/Co prorVpto CLaMore In beLLa CyClopēs
 aTla Certantes repetant CanDentlVbV arMls,
 InscelsqVe stryges aC horrida Monstra Charontls
 Conflgant oMnes splenDentlVbV aère telIs
 aDslnt Cornlpetæ, CVrant, Mlra arte, theatro,
 & Magnos efflent aLls De CornlVbV Ignēs,
 terribILes, phLegetonta ferant Ventre, Impete CœDes;
 Cornlpetæ horrendl, portenta, neCesqVe Mlnantes:
 oCtonl æthyopes, aptls aD MVnera Contls
 Cornlpetas sternant, MoDò pars sternantVr ab IllIs.
 rIDebVat steropes, etInCeps & In arte pyraCMon:
 artifiCes aDeò sVbstltere pegMate aCenas.
 JLLaC flCra aMplò CaCl speL VnCa theatro
 horrendoore Crepana, fabrICato sVMlger Ignēs,
 afflICta Ingentes gLomerando per ostla nVber:
 hæC In parte sVrens arDentl Corpore & arMls
 proDeat ALCIDes & frenDens Lustret hlantls
 speLæl faUCes, & telLa arDentla proMar.

80
* Fuegos artificiales

El tablado
El Aguilá que pren-
de fuego.

Danza de Satyros.
90

Dragones volantes, y Harpyas.

Los Cyclopes.

100

Torres de fuego.

Negros Toradotes.

110
La Cueva de Caco.

Hereules que coje á Caco, y le mata.

hinc Insuperatã DeprensVM In nocte repente
 Corruptat CaCVM, & sternens In CarCere CaCo,
 ViribVs eXtraCtVM eX Latebris Vastoque profVndoqVe
 antro Vgens fICTa ad Certamina siliat arenã,
 & grandes spIrantem Ignes, Cervice retortã
 120 strangVlet, & LepIDA fingens neCet arte giganteM.
 hIC Laphthæ reptIDis Insistent In præLLa Mensis,
 Contra Cornipedes (natVræ Ingentia Monstra.)
 Centavros (fera gens, & Corpore Diã biforMI.)
 horrida qVI noto proCLamant præLLa festo.
 islenDeat hIC, brontes guarã Labor optIMVs artIs;
 plingite terrifici horrendas CeitaMInIs Iras
 IgnibVs, at blanDOS MISere horrore Lepotes.
 sed tota Intereat factO iam fabrica hVsto,
 & vat In CIneres fãDato Machina strato.
 130 InDe arbor fera MVLCibero stat facta Latenti,
 Distantes feriat postremo Vertice stellã,
 & fICTis pateat, sVspeCto pondere ramIs.
 eMpyreã DiteCta Volent perfILA sagItã;
 Vna sed ante aLIas, Celã Impetat arborIs oras;
 ast hæC Impatiens In grandes aCta fViores
 Intonet arVras ConCepto foMite Diras
 neC Mora; præsid Latens è frondibVs Ignis anhelat,
 arDentes Capient InCenso à semIne partVs;
 Mittat, & Ignotos aLIeno à traDVce fLores.
 140 flagrans oppressi fleCtantVr pondere ramI,
 ac ardore tremat sIlpes; petegina Virescant
 gerMina, LVcentes saliant De stirpe botrytes.
 hIC frondente pira arbore, & Ignea poMa rVbescant:
 pars InCensa CaDant, tonitroqVe boantia Magno
 scIssa Crepent, & Dent tIngentia frVsta fragoreM:
 trVX Deln, atqVe feroX Vibret sVa sVLMina frVCtVs;
 Ut laCerent torMenta globos hostILia Denfos,
 & tremefacta sVo strIDens Crepet arbor In Igne.
 150 sed factis arDentIs Deserveat Ira proCellz;
 & ponens Diras, aLIa se MVLCiber arte
 Vestiat, & Latã se plebi MISceat: arDens
 MVsCVLVs hVC, ILLVC, loCVLari sVlgVre VeXet

Guerra de
 los Lapi-
 thas y Cé-
 rurus.

Arbol de
 fuego.

& sic to fallat ridentes Impete rivas,
 rVM rVgl VeXerit eDaX vVLCAnVs In orbe,
 aC rIdente rotā se IpsVM propELLat & Instet,
 MILLE orbes Vno repetans DesCilbat In orbe.
 hIC Vb pyroboLIis, arrepto foMite, spLenDens
 MVLCIber athereos rapiens se LIBret aD orbes,
 IpsaqVe LaMbenDo pertranseat atria CœLI,
 trā laM penetrans In LaCtea DesLVat astra:
 athere laM Longo pyrlos DeLineet arCVs;
 hIC reCto astra petat noVa sYrMate rertIDA zona
 hIC Magno arDentes effingat In athere CisVs;
 laM propto festos pingat spLenDore ColVbros,
 & trepidanteM aLte rVtILā seCet aëra spira,
 & laM. Dissēcto Crepet IgneVs athere serpens
 seD nVnC frondosa, pro flae; & apoLLine Digna
 festa Coronabo Lavro; DignissIma Latæ
 signa Dex, & steropVM pars hzC seCretior artIs.
 blnæ frondentes praCLaro In pegMate Lavif,
 & festIs CoMptæ folLIis, & LVDerē natæ:
 aëra, Mira DabVot seCreta, aC IgnIs honores.
 hIC, tentæ freno, DeCVrant foMItIs artes
 sIngVla perfoLLa (at Miranda notate Cœortæ
 potentia aitfICIs sCenæ) stante atec DecorVM,
 eXeat oMnIbVs eXpressVs LVDOVICVs vblqVe,
 (non aLter nasCens, eat, arte philIppVs eAdem.)
 In folLIis; spLenDentes noMIna rInCipIs Ignes
 CLaris Depingant aLeMentIs, nostraqVe testes
 hoc arDore hoDie signatē CorDa flgVrent.
 sIC oMnes CreDo, steropes, sVperabiles artes:
 VIX Ita, VIX sIqVIDeM atec stetit vVLCAnVs In Isti;
 neC taLes Certē ConCeptI MVLCIber esCIs
 sVLphVres CVras, sVe VIX DetexerIt VnqVaM.
 gens hILares paret Interea per CoMpleta LVDO:
 flAgrent aVriferæ Centena LaMpaDes IgnI
 noCte aLta: MagnIs respLenDeat IgnIbVs ather.
 Lat/taM sprante rVbæ CLangore rependant;
 è latebris pLebs CVncta aCCeDat aD orgIa BaCChI,
 et p/cta hesperII Corybantes tyMpana rVndant.

Bulcapite.

Ruedas.

Coctes.

160

170

Dos Lau-
 reles en
 cuyas fo-
 jas cō le-
 tras de
 fregolalē
 los nom-
 bres LV-
 ys PHIL-
 IPPA.

Ludovic9
 Philippus
 Neo-nati
 Principis
 nomina.

180

190

personet & Citharâ DaMon; & CrispVs Iupas
 arMa Canat, soLes bls Denos, fortis VLyss/
 & Canat ætheris Ipse DoMos; soLisqVe Labores;
 & raptVs heLenæ; LaMienra, InCenDia troiæ:
 reglæ & aD nVMeros Cantet natalia proLis,
 & repetat, noCtes ter Denas, rInCipls ortVM,
 & speranDa Canat DIVInz faDera paCis.
 Iol agite ô h/Lares! IaM rissila CeDite LatIs!
 200 pars DeVota orent: & pars sibi CarMina Cantent:
 Ite sonate fides, pars Cymbala, gaurVla sistræ,
 pars Meditare Lyras; pars barbitra seCtine pVLs:
 aD Mensas Iterent Iol pars poCVLa LatI;
 & VarIo CeLebrent grandIssIMA festa faLerno;
 & LepIDis *h/cina sonent *Lyrisp/ippia boMbis.
 Vos qVoqVe, qVos eXtra LIMen VVLgl eXtVLte orDo
 ILLVstres, aC fors bona granDes noMInat, Ite
 seCVrl, & tristes DepeLLite Mente tenebras:
 210 regnanti genitorI CongaVDere Monarchæ;
 nataLEM & natI totIs CeLebrate DiebVs:
 symposiIs aLras LaVtè protenDite noCtes,
 aMphitheatraLI LVDos proponite scenâ
 Mandate Ingentes fabriCare nepotibVs arCes:
 assVgant Charæ MedItata palatia proLI,
 ConCepra & CeLsis attoLLite teCta CoLVMnIs:
 IaM non hesperIo DèhInC regao Castra tonabVnt;
 non Mars Detentor Inhibebit seLLa seCVtos
 In patris reMeare Vrbes, & CeDere Castris.
 IaM seLLI signa, Ipsa Dies neo-rInCipe regni
 220 fVLg/da, Lethæos properè Consignat In aMnes:
 teLa tVbx, gLaDII, taCto nant tyMpana signo.
 rIDent totæ Vrbes, neC se Ipsa agnosCIt aMæna,
 eVropæ faCtes; Delecto In tartara Marte
 IaM festis totz resonant ConCenribUs æDes,
 & De More novi CeLebrant natalia regl:
 totVs & orbis ablt repetenDo MILLE Choreas.
 nota Cano Vates: orto IaM sIDere paCis,
 neMpe Dato nVper regni neo-rInCipe, Certè

200

210

220

* Gaytas
* uero
de Cebra.

seDatà bellI, orbIs tEmPstate, qVleCet.
 Vos etIAM soCII, pars nostra, CanenDa propago
 LoLoLæ patIs, Vos hæC MoDo barbIta tangenC.
 hIC esse IntentI; MissI ConfInIta aD orbIs.
 FortIs, saCta Cohors, aD grandIa & arDVa uatI,
 & soLItI MIsertIs assistere aLaCriter InDIIs.
 zIa! CornIgeros MaCtate per oppIDa raVros,
 aC generoso anImo Vestras hIC tenDItte habenas:
 raVrInIs repLeant se aLaCtes, gens nostra MerenDIs.
 CLas/Ca CzD:enDæ, præCIsso popLIte VaCCæ
 ore tonent MIsero, restI LVCtanDo LIgatæ;
 hæC InDIIs CantanDa CheLys, Lyra, bVCCIna, noCte
 atqVe² DIe, & seMper Longè repetIta pLaCebIt;
 Ista sonant, InDIIsqVe pLaCent soLeMaIa festa.
 ergo per Latos hoDIe Cltò pLVrIma pagos
 VICtIma Ittè CaDat
 CzDIte prægranDes, gens patrIa, CzDIte raVros!
 & Magnas LætIs ferIas CeLebrate DIebVs,
 ponItte In ora peDes, & Longos MergItte CVLtroS: A
 plngVIaqVe InDe sagax eXenteret cXta bVbVLCVM
 orDo: penDentes fVLCrIs sIne orDIne Longo
 CentenI grato, qVaDrantes CarnIs opIMæ
 neCrare rotantes; tVrbá DIgn/ss/ma sCena:
 pars In frVsta seCent MILLe ossa, & sp/nea Dorsa,
 pars plngVes tenDante arMos hIC CarnIs obesæ,
 & MaCras fzDo faCtes pars sangVIne plngant,
 pars Longos forMent LaqVcos Ibl CarnIs oDoræ:
 pars esset properè proDVcta MonILia oLentIs
 CornIpetæ, & seMI assa aLto DegLUclat ore:
 pars DeCrera Instet totIs CantanDo DIebVs,
 aC trIDV, repetat postItas In Mote Choreas.
 at qVò te perDIs DIstraCta CanenDo voçIs?
 Cessa LætItIaM bLaterante IntenDete nerVo;
 neC faCILI prætenDe aCCresCere gaVDIa nerVo;
 faC DIvã! aC CaLIDo CaLCarla toLLe poçtæ:
 VIBIca naM resonant De nato vInCIpe festa.
 Iam Lata eCCe patent posIta speCtaCVLa CltCo:
 festa Creber CoMæDVs agIt repetIta theatrIs;

230
 Digressio
 Aios PPa.
 Mismone-
 tos por
 feilo et
 Autor.

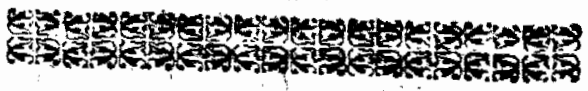
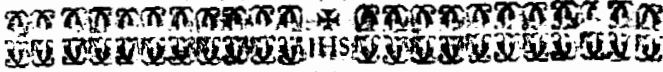
240

250

260

D

en MoDó restipotens aLto VoLat nIstró teCto;
 hIC LVDeus aLrâ, peDe penDet In acce, restl,
 & probat In DVbla MIlLenis Cannabe sortes:
 hIC agItant ClrCo taVros, festitate tremEndos,
 terribILes speCte, forMâqVe; horrenDa paLastra!
 trIX, aVDaX! pVnCro In CVIVs Moss VereltVe Vno;
 at gentI nesperæ ter DeLctCrabILe festVM.
 hIC rVMpo Chordas In Itæ.
 pone LyraM, sarIs est, phœbe! Itæ, & CLaVDItæ fontes
 ALMæ CastaLIDes! VatIs sar prata bÿberc.

Marcos Antonio Kappus – the Slovenian Jesuit on the brink of a New World

Summary

Marcos Antonio Kappus, a Jesuit from Kamna Gorica, ventured to the New World in 1687 as part of the project of Christianisation taken on by the Society of Jesus, and remained there until the end of his life. He was active at a time when the borders of New Spain had not yet been definitively determined: almost two hundred years after the conquest of Tenochitlan by the Spanish forces under Hernán Cortés and the conquests of his successors, when the colonial system was in full swing and well-established, there remained territories at the extreme northwest of the present-day Mexico and southwest of the present-day United States of America that were populated by indigenous people who had not yet been subjugated by the Spanish Crown. The Jesuit order played a decisive role in the process of colonising these secluded areas and the Slovenian missionary was part of this story.

He was born on 12 April 1657 into a prominent and prosperous family in Kamna Gorica by Radovljica. At the age of nineteen, he entered the Jesuit order; from 1679 until 1683 he taught Latin in Jesuit collegia in Ljubljana, Leoben and Zagreb, and then pursued his studies in theology – first in Graz, then in Bologna and Milan. While he was in Milan, he wrote twice to the Superior General of the Society of Jesus in Rome requesting to be sent to the missions in the Americas. His second request was granted and his wish came true. In 1686, he was ordained a priest and a year later sailed as part of the second group of Central European Jesuit missionaries to New Spain. After arriving at the port of Vera Cruz on 15 September 1687, he first left for the provincial capital in Ciudad de México (Mexico City), but at the end of the year he was sent to Sonora and in April 1688 took up his first assignments in Cucurpe. He remained there for eight years, from 1694 onwards as the Rector of the newly-established Nuestra Señora de los Dolores rectorate. Along with the Tyrolian Eusebio Francisco Kino, a renowned missionary, cartographer and explorer of the area, he was actively involved in the Christianisation of the local indigenous people and in the exploration of new territories. His other noteworthy colleagues were the Moravian Adam Gilg (1651-1710?), the Italian Juan María Salvatierra (1648-1717) and Francisco Javier Saeta (1664-1695). In 1696, Kappus moved from Cucurpe to Mátape where he was appointed Rector of the local collegium and thus became the head of an important centre involved in obtaining supplies for the newly-established missionary villages. It was from there that he sent to Vienna in 1701 Kino's famous map which showed that Lower

California was in fact a peninsula and not an island, as had been believed up to then. From 1708 until the end of his life he was involved in Arivechi, from 1715 onwards occupying the responsible and demanding position of apostolic visitor to Sonora's missions. He died on 30 November 1717.

The Roman Catholic Church had at the outset been involved in expeditions of exploration and conquest, and was considered, along with the Crown, the most supreme institution of the colonial system. Secular priests were involved mainly in religious service in towns intended for the Spanish colonials and Creoles, while the Christianisation of pagan natives was mainly taken over by the religious orders. In New Spain those were above all the Franciscans, the Dominicans and the Augustinians. However, after 1566 when king Philip II of Spain urged Francisco Borja, then Superior General of the Society of Jesus, to send missionaries from his order there, they were joined by the Jesuits.

In 1572, they established the Jesuit missionary province in Ciudad de México, and in 1591 the first Jesuit missionaries ventured to the hitherto unknown areas in the northwestern parts to evangelise the local autochthonous people and thus prepare them to live as subjects in the new Christian society of the ever growing Spanish kingdom. Slowly but surely, the scope of their activity expanded in parallel to and in accordance with the expansion of the colonial system. From the first missionary stations by the river of Sinaloa in 1591 they managed within a hundred years to reach Sonora, Durango and Chihuahua, and in the 18th century Upper Pimería (now northern Sonora and southern Arizona) as well as Lower California.

In the peripheral territories, where the usual military methods of *La Conquista* were not effective owing to the nomadic or seminomadic lifestyle and resistance of the indigenous population, the Jesuits managed in two hundred years to build an effective, deep-rooted and well-run religious and socio-economic system. The area of present Northwest Mexico and Lower California was extremely important for the Spanish Crown, not only because of its natural resources (silver, gold, copper), but also because of its strategic location which made it ideal for trade with the Spanish Philippines as well as with China.

Initially, the missionaries were strictly Spanish with only a few exceptions; however, due to the expansion of the missionary network, not only in Mexico, but also in Southern America and in the Pacific islands, they were soon few in number, therefore in 1664 – upon the persistent pleas of the Mexican Jesuit province to the Superior General in Rome – an agreement was reached between the Spanish kingdom and the Society of Jesus stating that a quarter of all the missionaries were

to be recruited from the countries that were dynastically associated with the Spanish Crown, that is from the Austrian lands, the Czech lands, Hungary, a part of the Netherlands and northern Italy. Thus in 1680, the first group of twenty-three Jesuits from Central Europe sailed across the Atlantic; among them was Eusebio Francisco Kino (1645-1711), while the next of Central European missionaries group that included the Slovenian, or rather Carniolian Marcos Antonio Kappus departed seven years later.

The Slovenian Jesuit began his missionary career at the height of the Society of Jesus, but in the second half of his life in New Spain the political situation in Europe changed significantly and the Jesuits fell increasingly out of favour. Marcos Antonio Kappus did not live to see the fateful expulsion of the order, as he died fifty years earlier, but it is clear from his writings that he also experienced first-hand the sinister political consequences foretelling “the beginning of the end”. In February 1767, king Charles III of Spain, issued a decree expelling the Jesuits from all the territories of the Spanish kingdom, including America, because of the accusations of a conspiracy to build their own kingdom. In 1773, the order was abolished by Pope Clement XIV.

Janez Stanonik produced a comprehensive study of Marcos Antonio Kappus and his work in a series of detailed articles in English published in the journal *Acta Neophilologica* between 1986 and 2007. Drawing on rich historical sources collected in Europe and in the United States, he set out the biographical and broader cultural and historical context of Kappus’ work, first in Europe and then in the New World. In particular, he paid attention to the then known letters that had been sent by the Slovenian missionary from Mexico to Europe – four to Carniola and two to Vienna – and provided transcriptions of the originals in German or Latin as well as translations into English. He also drew attention to the poem in Latin, *Enthusiasmus*, which Kappus was known to have published in 1708 in Ciudad de México, but which was believed to have been lost; Stanonik endeavoured to find a copy of the poem, but to no avail.

Stanonik’s work was further developed by Tomaž Nabergoj’s new findings which he published in English, Slovenian and Spanish (1998, 1999, 2009, 2011). His publication and analysis of the only entirely surviving letter from Kappus’ correspondence with Kino (1998), which he discovered in 1991 in the then yet unpublished records of the Mexican State Archive, is of particular significance. Igor Maver (2016) published an overview article on research on Kappus and added a few unpublished documents that have been preserved in the archives of the General headquarters of the Society of Jesus in Rome, as well as a transcription of

Kappus' letter in Spanish to Almonacir, the Provincial Superior. The same year a bilingual book in Slovenian and English was published in which Peter Rožič edited and partly translated from English the essay written on Kappus by Janez Zaplotnik (1883–1978), a Slovenian expatriate priest and missionary. Maja Šabec (2017) published the following year a study of Kino's methods of Christianisation, which were severely criticised by Kappus, and also provided a synthetic overview of Kappus' Spanish letters preserved in the Mexican archives and a complete Slovene translation of his last surviving letter. Kappus has also been discussed by other Slovene scholars such as Erik Kovačič (1973), Jerneja Petrič (1982), Zmago Šmitek (1991), Aleksandra Mrdavšič (2007) and Stanislav Južnič (2018).

Beyond Slovenia, Kappus has notably been studied by scholars of the Jesuit order. In the bio-bibliography of the Jesuit missionaries from Central Europe, Bernd Hausberger compiled a list of 40 notes by Kappus or documents on him and published some extracts from Kappus' letters in his other studies. Albrecht Clausen (2013, 2014) mentions the activity of the Slovenian Jesuit in relation to the German explorer-missionaries of the 18th century, while Gabriel Gómez Padilla (2009), in his study on the rebellion of Pima natives in 1695, places Kappus' account of the event at the centre of his analysis.

Thus far, the published research has presented various aspects of Kappus' life: his family background, schooling and then teaching at the Jesuit collegium, his studies in Graz, Bologna and Milan, his acquaintances with religious and secular scholars, his request to go to the missions, his journey from Cádiz to his final destination, the living conditions in Sonora, his settling among the natives, his attitude towards and care for them, his admiration for nature and its gifts, his health problems, the rebellion of the Tarahumara people, his authorship of a poem in Latin, as well as his rise up the Jesuit hierarchy to the position of Rector of the collegium and then apostolic visitor to Sonora. However, most often he is mentioned as a friend and close associate of Eusebio Francisco Kino in his exacting expeditions to Lower California as well as the "authorised" consignor of his map of California as a peninsula sent to Vienna in 1701.

The authors of the present monograph have endeavoured to complement and build upon the material and research on Kappus produced thus far with new authentic documents, significant new information and interpretations, and so have aimed to provide researchers and the general public alike with Marcos Antonio Kappus' activities in the context of the processes of Christianisation and colonisation of present-day Mexico, particularly Sonora and Lower California. The translations of texts, manuscript reproductions and other authentic documents made available

in this monograph together with new critical studies on the life and work of the Slovenian Jesuit from various angles shed light on the diverse dynamic of social and historical processes in the Western world at the turn of the 18th century and aim to help us understand them also from the perspective of the people who played a part in them.

The monograph thus draws on historical sources, especially Kappus' letters and other writings as well as on scholarly studies based on archival records written by Kappus' contemporaries and companions as well as later historiographers, including the publications by contemporary Mexican and other scholars of colonial history and Jesuit missions. It therefore marks a new, qualitative shift in the presentation of Kappus' life and work, as well as in the interpretation of the available documentary records. In the process, it has been shown that some of the theses or hypotheses that were formed by Slovenian authors could be approached from different perspectives and or even rejected. It is our hope that the book will encourage further historical, culturological, sociological, anthropological, literary, linguistic and other research that will advance our knowledge not only of Marcos Antonio Kappus but also of the historical broader context which is relevant not just for understanding the past but also, we argue, the present and future. The extensive bibliography provided in the volume will, we believe, also facilitate further research.

Kappus' written legacy has been preserved in various archives in Europe, Mexico and the United States, reflecting the extent of his travels as well as his overall historical importance. To our knowledge, we have collected all the available archival records (40 of them) and had them translated into Slovenian in their entirety for the first time – Kappus wrote in Latin, German and Spanish – and have also classified them according to geographical, chronological, linguistic and thematic criteria. The content of Kappus' letters is sufficiently varied and the range of their addressees sufficiently diverse to provide a fairly complete image not only of his missionary life, but also of the broader context in which the conquest of Mexico took place, and of the role that the Jesuit missionaries played in this historical process. In the collection of Kappus' work assembled in this book, a special place is given to the poem *Enthusiasmus*, which was considered lost for more than a hundred years and its content unknown. In the course of collecting the material for the present monograph, Tomaž Nabergoj found a surviving copy of this remarkable piece of writing and uncovered invaluable information not only about Kappus' poetic abilities, but also about the global dimensions of colonisation.

In the first part of the monograph **Igor Maver** publishes Marcos Antonio Kappus' Latin and German letters as well as the documents which are preserved in

European archives. The first section consists of the records relating to his attempts to be sent to the missions and are kept in the Society of Jesus' archives in Rome. Kappus' manuscript from Mátape, published here for the first time, in which he makes his fourth vow, and the records of the missionaries who were involved in the San Francisco Javier mission, are preserved in the same place. The second section contains letters that Kappus wrote to various addressees on the Old Continent, for which he is best known. The letter sent to Vienna, accompanied by Eusebio Francisco Kino's famous map of the peninsula of California, has a particularly important place among them. However, the most colourful correspondence includes four personal letters in which Kappus attempts to bring the "New" World as close as possible to the addressees, two relatives and a friend on the opposite side of the ocean, and are thus full of evocative descriptions of nature, climate, vegetation, animals, the indigenous people and their way of life, and his personal experience with them.

The second part of the monograph is focused entirely on Kappus' previously unpublished manuscripts in Spanish – except for two – which were obtained from the Mexican archives. **Maja Šabec** has translated and analysed 32 letters in which Kappus keeps his superiors in the Jesuit province informed about all aspects of his activity, from his first posting in Cucurpe and the neighbouring villages, to his time as Rector of the collegium in Mátape and the final period of his life in Arivechi, where he served as apostolic visitor to all the missions in Sonora. In addition, the study provides extracts of Kappus' letters or references in Kino's chronicle of Upper Pimería. Other material of diverse content and chronology has been assembled in three larger thematic sections: first, the records testifying to Kappus' fulfilment of his fundamental, that is religious mission; second, the records clearly illustrating aspects of the economic and political involvement of the Jesuit network of missions in the process of colonisation and, finally, letters of financial or administrative nature that provide an insight into the elaborately conceived albeit not entirely flawless system of provision in the missions.

The third part of the monograph touches upon the history of ideas of the 17th and 18th centuries. **Ana Cecilia Prenz Kopusar** locates the life of Marcos Antonio Kappus at the intersection of the contemporary spirit of the imagination, on the one hand, and the intellectual spirit of the Enlightenment which was to profoundly transform the perception of the world, on the other. The study brings forward mainly the episodes, actions, decisions and coincidences from Kappus' missionary life that are associated with the ambitious plans of Eusebio Francisco Kino. It outlines an arc of thought extending from the "imaginary geography" of

chivalric romance that had an impact on the explorers' imagination and affected their vision of "reality" when the two worlds met, to discoveries, such as Kino's peninsula character of California that no longer contributed to the construction of the fantasy world, but rather to the plausible, "measured" and lived reality. These discoveries were complemented by Kino's attitude towards the construction of what is now called the globalised world, one that is based on the idea of cultural mediation rather than on the principles of Christian universalism, imperialism, Eurocentrism or colonialism. The Slovenian missionary, albeit not always seeing eye to eye with his colleague, played a small part in this shift. In addition, the study raises a complex issue on the formation of discourse on indigenous people with whom the Jesuits came into contact and worked towards their (full) acculturation.

The final, fourth part of the monograph, makes an invaluable and at least partly unexpected contribution to the knowledge of the legacy of the Slovenian Jesuit: the introduction to a long-missing poem in Latin from 1708, known from indirect sources only to consist of 276 chronogrammatic verses dedicated to the Bourbon prince Louis Philippe. The researchers' efforts to find this publication were unsuccessful until this year, when **Tomaž Nabergoj** discovered a copy of this valuable literary and historical source in the Regional Library of Bizkaia. He transcribed the poem, presented its content and established its artistic, intellectual and symbolic dimension by placing it in the political, historical and cultural context of the early 18th century. The specific event depicted by the Slovenian Jesuit – the birth of the heir to the throne – is illuminated also by the writings of Kappus' contemporaries in other Spanish colonies and in Europe. In this light, Marcos Antonio Kappus proves himself not only an accomplished versifier, but also a great connoisseur of Greek and Roman mythology and literary tradition. The poem *Enthusiasmus* is a reflection of the global action of the Spanish Crown to strengthen its presence in the territories spanning the whole empire and a reflection of the role played by the Jesuits in this.

Viri in literatura

- Aguerre Core, Fernando, 2016: Regocijo popular y lealtad aristocrática en el Paraguay del siglo XVIII. La jura del rey Carlos IV en 1790. V: *Paraguay: investigaciones de historia social y política II* (ur. Juan Manuel Casal, Thomas Whigham). Asunción de Paraguay: Tiempo de Historia, 21–44. Dostopno na naslovu: https://www.academia.edu/19425183/Regocijo_popular_y_lealtad_aristocr%C3%A1tica_en_el_Paraguay_del_siglo_XVIII_La_jura_del_rey_Carlos_IV_en_1790 (6. 6. 2021).
- Atondo Rodríguez, Ana María; Ortega Soto, Martha, 2010: Capítulo III. Entrada de colonos españoles en Sonora durante el siglo XVII. V: *Tres siglos de historia sonorense, 1530–1830* (ur. Sergio Ortega Noriega, Ignacio del Río). México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. 95–134. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/tres_siglos/290a_04_04_Capitulo3.pdf (12. 3. 2019).
- Benedik, Metod (ur.), 1992: *Redovništvo na Slovenskem 3. Jezuiti na Sloven-skem: zbornik simpozija*. Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete v Ljubljani, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove.
- Bolton, Herbert Eugene (prev. in ur.), 1919: *Spain in the West, a Series of Original Documents from Foreign Archives III: Kino's Historical Memoir of Pimería Alta, a Contemporary Account of the Beginnings of California, Sonora and Arizona, 1682–1711*. Zv. 1. Cleveland: Arthur H. Clark Company. (Izvirno besedilo: Eusebio Francisco Kino, *Crónica de la Pimería Alta: Favores Celestiales*). Dostopno na naslovu: https://ia800203.us.archive.org/31/items/kinohistoricalm00kino/kinohistoricalm00kino_bw.pdf (24. 1. 2020).
- Bolton, Herbert Eugene, 1984 [1936]: *Rim of Christendom: A Biography of Eusebio Francisco Kino, Pacific Coast Pioneer*. Tucson: University of Arizona Press.
- Bolton, Herbert Eugene, 2001 [1936]: *Los confines de la cristiandad: una biografía de Eusebio Francisco Kino, S. J., misionero y explorador de Baja California y la Pimería Alta*. México: Editorial México Desconocido. (Prev. Felipe Garrido, izvirno besedilo: *Rim of Christendom: A Biography of Eusebio Francisco Kino, Pacific Coast Pioneer*).
- Bonet Correa, Antonio, 1979: La fiesta barroca como práctica del poder. Diwan. 5–6. 53–85.

- Bonet Correa, Antonio, 1993: La arquitectura efímera del Barroco en España. *Norba: Revistas de Arte*. 13. 27–70. Dostopno na naslovu: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=107477> (20. 10. 2021).
- Brasme, Pierre, 2020: *Henricus Cornelius Agrippa de Nettesheim, alias Corneille Agrippa (1486 –1535)*. L'académie Nationale de Metz. Dossiers. Dostopno na naslovu: http://www.academietz.fr/images/2020/Corneille_Agrippa.pdf (14. 6. 2021).
- Burrus, Ernest J., 1961: Prólogo. V: Eusebio Francisco Kino, *Vida del Padre Francisco J. Saeta, S. J.: sangre misionera en Sonora*. Mexico: Editorial Jus. 5–20. Dostopno na naslovu: <https://ia800904.us.archive.org/14/items/vidadelpfrancisc00kino/vidadelpfrancisc00kino.pdf> (12. 3. 2020).
- Burrus, Ernest J., 1964: *Kino escribe a la Duquesa: correspondencia del P. Eusebio Francisco Kino con la Duquesa de Aveiro y otros documentos*. Madrid: Ediciones José Porrúa Turanzas.
- Burrus, Ernest J., 1967 [1965]: *La obra cartográfica de la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús, 1567–1967*. 2 zv. Madrid: Ediciones José Porrúa Turanzas. (Izvirno besedilo: *Kino and the Cartography of Northwestern New Spain*).
- Burrus, Ernest J., 1971: *Kino and Manje, Explorers of Sonora and Arizona: Their vision of the future*. Rim: Jesuit Historical Institute; St. Louis Mo.: St. Louis University.
- Cabranes, Amaia, 2020: Dinámicas de poder y textos normativos en las fronteras coloniales. Estudios de las ordenanzas promulgadas para el gobierno de las misiones de Nueva Vizcaya entre 1610 y 1710. *e-Spania. Revue interdisciplinaire d'études hispaniques médiévales et modernes*. 35. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.4000/e-spania.33997> (21. 9. 2021).
- Capoccia, Anna Rita, 2007: Le destin des *indipetae* au-delà du XVIe siècle. V: *Missions religieuses modernes. »Notre lieu est le monde«* (ur. Pierre-Antoine Fabre, Bertrand Vincent). Rim: École française de Rome. 89–110.
- Castelle, Manon, 2016: *Les techniques de fabrication de la grande statuaire en bronze 1540–1660 en France*. Doktorska disertacija. Pariz: Université Paris-Saclay. Dostopno na naslovu: https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01385286/file/fix_vhnFSdtU.pdf (citirano 27. 6. 2021).
- Catrein, Christoph, 2003: *Vertauschte Sinne: Untersuchungen zur Synästhesie in der römischen Dichtung*. Beiträge zur Altertumskunde 178. München, Leipzig: K. G. Saur. Dostopno na naslovu: <https://books.google.si/books?id=-1YX8OTpGNIC&pg=PA12&lpg=PA12&dq=christoph>

+catrein+vertauschte+sinne+pdf&source=bl&ots=4C5gWze4pV&sig=ACfU3U3CLHJcSRbmb1Jfn_iXyuOJer2bQ&chl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwiRzpXA1dLzAhVs_7sIHbNIDcUQ6AF6BAgUEAM#v=onepage&q=christoph%20catrein%20vertauschte%20sinne%20pdf&cf=false (17. 10. 2021).

Catto, Michela; Mongini, Guido, 2010: Missioni e globalizzazioni: l'adattamento come identità della Compagnia di Gesù. V: *Evangelizzazione e globalizzazione: le missioni gesuitiche nell'età moderna tra storia e storiografia* (ur. Michela Catto, Guido Mongini, Silvia Mostaccio). Rim: Società Editrice Dante Alighieri. 1–16. Dostopno na naslovu: https://www.academia.edu/25113510/Evangelizzazione_e_globalizzazione_le_missioni_gesuitiche_nell'et%C3%A0_moderna_tra_storia_e_storiografia (13. 3. 2020).

Chrisomalis, Stephen, 2021: Numerals as Letters: Ludic Language in Chronographic Writing. V: *The Hidden Language of Graphic Signs. Cryptic Writing and Meaningful Marks* (ur. John Bodel, Stephen Houston). Cambridge: Cambridge University Press, 126–156. Dostopno na naslovu: https://books.google.si/books?id=Syg0EAAAQBAJ&pg=PA138&dpq=PA138&dq=james+hilton+chronograms&source=bl&ots=rEZSijM45S&sig=ACfU3U0Q_VrwXcHZYY5wfl_ksjozKQePQQ&chl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwjX3qClg8jyAhWohP0HHRAvAow4RhDoAXoECBEQAw#v=onepage&q=james%20hilton%20chronograms&cf=false (23. 8. 2021).

Classen, Albrecht, 2013: *Early History of the Southwest through the Eyes of German-Speaking Jesuit Missionaries: A Transcultural Experience in the Eighteenth Century*. Lanham, MD: Lexington Books.

Classen, Albrecht, 2014: The Scientific, Anthropological, Geological, and Geographic Exploration of Northern Mexico by Eighteenth-Century German Jesuit Missionaries. A Religious and Scientific Network of Multilingual Writers with a Focus on Johann Nentwig and Marcus Antonius Kappus. *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*. 122/1. 40–61.

Clossey, Luke, 2010 [2008]: *Salvation and Globalization in the Early Jesuit Missions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Concilios provinciales primero, y segundo, celebrados en la muy noble, y muy leal Ciudad de México, 1769 (izd. Francisco Antonio Lorenzana). México: En la Imprenta de el Superior Gobierno, de el Br. D. Joseph Antonio de Hogal. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/conciliosprovinc00cath> (1. 5. 2017).

- Cortés, Hernán, 1976 [1770]: *Cartas de Relación* (ur. Manuel Alcalá). México: Editorial Porrúa.
- Deželak Trojar, Monika, 2015: *Janez Ludvik Schönleben (1618–1681) v luči arhivskih virov, njegovega zgodovinskega in retoričnega opusa*. Doktorska disertacija. Maribor: Univerza v Mariboru. Dostopno na naslovu: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=83084> (2. 10. 2021)
- Deželak Trojar, Monika (ur.), 2020a: *Janez Ludvik Schönleben: Haeresis fulminata – Strela udari kriviverca*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede (elektronska znanstvenokritična izdaja). Dostopno na naslovu: <https://sidih.si/20.500.12325/32> (16. 10. 2021).
- Deželak Trojar, Monika, 2020b: Teoretska opredelitev in vloga dramatike v jezuitskem redovnem ustroju. *Primerjalna književnost*. 43/2. 141–169. Dostopno na naslovu: https://ojs-gr.zrc-sazu.si/primerjalna_knjizevnost/article/view/8034/7512 (16. 10. 2021).
- Dolinar, France Martin, 1994: Od Dizmove bratovščine do Akademije delovnih v Ljubljani. V: *Academia operosorum: zbornik prispevkov s kolokvija ob 300-letnici ustanovitve* (ur. Kajetan Gantar). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti. 35–46. Dostopno na naslovu: https://www.sazu.si/uploads/files/57dfbe71e126b1a75cebe90f/1994_academia_operosorum.pdf (11. 3. 2019).
- Dolinar, France Martin, 2013: Cerkevne razmere v času Sebastijana Pogačarja (1693–1762). V: Antonija Jelec, *Kronogrami Sebastijana Pogačarja (1693–1762)*. Radovljica: Didakta. 297–298.
- Escamilla González, Iván, 2004: Razones de la lealtad, cláusulas de la fineza: poderes, conflictos y consensos en la oratoria sagrada novohispana ante la sucesión de Felipe V. V: *Religión, poder y autoridad en la Nueva España* (ur. Alicia Mayer, Ernesto de la Torre Villar). México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. 179–204. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/439/439_04_11_RazonesLealtad.pdf (22. 8. 2021).
- Dolničar, Janez Gregor, 1971: *Ectypon Bibliothecae publicae Labacensis* (prev. Kajetan Gantar). V: *Valvasor in sodobniki: izbrano delo* (ur. Jože Pogačnik). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Fernández Valladares, Mercedes, 1988: *Catálogo bibliográfico y estudio literario de la sátira política popular madrileña (1690–1788)*. Doktorska disertacija. Madrid. Elektronska verzija (2019) dostopna na naslovu: <https://eprints.ucm.es/id/eprint/55044/1/T14321.pdf> (24. 5. 2021).

- Franco Rubio, Gloria A., 2008: Rituales y ceremonial en torno a la procreación real en un contexto de crisis: El primer embarazo de María Luisa de Saboya (1707). V: *Gobernar en tiempos de crisis. Las quiebras dinásticas en el ámbito hispánico 1250–1808* (ur. José Manuel Nieto Soria, María Victoria López-Cordón Cortezo). Madrid: Sílex. 285–316. Dostopno na naslovu: <https://www.ucm.es/data/cont/docs/995-2015-01-09-Gobernar.pdf> (16. 10. 2021).
- Frijhoff, Willem, 2015: Fiery Metaphors in the Public Space: Celebratory Culture and Political Consciousness around the Peace of Utrecht. V: *Performances of Peace: Utrecht 1713* (ur. Renger E. de Bruin, Cornelis van der Haven, Lotte Jensen, David Onnekink). Leiden, Boston: Brill. 223–248. Dostopno na naslovu: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76w4b.16> (18. 11. 2021).
- Galán Lorda, Mercedes, 1997: Ordenanzas del Cabildo de México sobre abastos en el siglo XVIII. *Anuario de historia del derecho español* 67. 1315–1338. Dostopno na naslovu: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=134707> (26. 9. 2021).
- Giddens, Anthony, [1990] 1993: *Consecuencias de la modernidad*. Madrid: Alianza editorial.
- Gómez Padilla, Gabriel, 2004: *Kino: ¿frustrado alguacil y mal misionero? Informe de Francisco Xavier de Mora SJ al Provincial Juan de Palacios, Arizpe, 28 de mayo de 1698*. Textos en torno a Eusebio Francisco Kino I. Guadalajara: Universidad de Guadalajara; Culiacán: El Colegio de Sinaloa.
- Gómez Padilla, Gabriel, 2006: Las misiones del Noroeste. Otra visión de la educación jesuítica. *Revista Latinoamericana de Estudios Educativos* (México). 36/1–2. 49–73.
- Gómez Padilla, Gabriel, 2007: Kino, un Xavier de las Indias occidentales. V: *San Francisco Javier entre dos continentes* (ur. Ignacio Arellano Ayuso, Alejandro González Acosta, Arnulfo Herrera). Madrid: Iberoamericana; Frankfurt: Vervuert. 71–88.
- Gómez Padilla, Gabriel, 2009: *¡Tubutama en llamas! Testimonios de Marco Antonio Kappus y Juan Muñoz de Burgos sobre la Rebelión Pima de 1695*. Textos en torno a Eusebio Francisco Kino III. Guadalajara: Universidad de Guadalajara.
- Gómez Padilla, Gabriel, 2013: Un repositorio de saberes: el Archivo y el Proyecto de Kino. *Estudios Jaliscienses*. 93. 7–22. Dostopno na naslovu: <http://www.estudiosjaliscienses.com/wp-content/uploads/2019/06/93->

- Un-repositorio-de-saberes.-el-Archivo-y-el-Proyecto-Kino.pdf (17. 12. 2020).
- Guerra, Alessandro, 2000: Per un'archeologia della strategia missionaria dei gesuiti: le 'indipetae' e il sacrificio nella «vigna del Signore». *Archivio italiano per la Storia della Pietà*. 13. 109–191. Dostopno na naslovu: https://www.academia.edu/37531304/_Per_un_archeologia_della_strategia_missionaria_dei_gesuiti_le_Indipetae_e_il_sacrificio_nella_vigna_del_Signore_ (13. 3. 2020).
- Gutiérrez Casillas, José, 1977: *Diccionario Bio-Bibliográfico de la Compañía de Jesús en México. Siglo XVIII, A-K* (ur. Francisco Zambrano, José Gutiérrez Casillas). Tomo XV. México: Editorial Tradición. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/diccionariobiobi15zamb/page/n5/mode/2up?q=Diccionario+Bio-Bibliogr%C3%A1fico+de+la+Compa%C3%B1a+de+Jes%C3%BA+en+M%C3%A9xico> (13. 3. 2020).
- Hackel, Steven W. (ur.), 2018: *The Worlds of Junípero Serra. Historical Contexts and Cultural Representations*. Berkeley: University of California Press.
- Hausberger, Bernd, 1993: La violencia en la conquista espiritual: las misiones jesuitas de Sonora. *Jahrbuch für Geschichte Lateinamerikas*. 30. 27–54.
- Hausberger, Bernd, 1995: *Jesuiten aus Mitteleuropa im kolonialen Mexiko. Eine Bio-Bibliographie*. Dunaj– München: Verlag für Geschichte und Politik– Oldenbourg Verlag.
- Hausberger, Bernd, 1997: La vida cotidiana de los misioneros jesuitas en el noroeste novohispano. *Estudios de Historia Novohispana*. 17. 63–106.
- Hausberger, Bernd, 1997a: Comunidad indígena y minería en la época colonial. El noroeste de México y el Alto Perú en comparación. *Ibero-amerikanisches Archiv*. 23/3–4. 263–312.
- Hausberger, Bernd, 2000: *Für Gott und König. Die Mission der Jesuiten im kolonialen Mexiko*. Dunaj: Verlag für Geschichte und Politik; München: Oldenbourg Verlag.
- Hausberger, Bernd, 2002: Vida cotidiana en las misiones jesuitas en el noroeste de México. *Iberoamericana*. 2/5. 121–135. Dostopno na naslovu: <http://journals.iai.spk-berlin.de/index.php/iberoamericana/article/view/483/168> (12. 4. 2017).
- Hausberger, Bernd, 2015: *Miradas a la misión Jesuita en la Nueva España*. México: El Colegio de México.
- Henríquez Ureña, Pedro, 1949: *Las corrientes literarias en la América hispánica*. Mexico: Fondo de cultura económica.

- Hernández Sánchez-Barba, Mario, 1958: Viajes misionales por la Pimería Alta. Estudio preliminar. V: *Viajes y Viajeros 2. Viajes por Norteamérica. Con estudio y notas de los textos de Cabeza de Vaca, Vizcaíno, Padre Kino, Lafora, Morfi, Chateaubriand, Charnay, Francisco Palou, Zavala, Menendez de Avilés y Tamarón* (ur. Manuel Ballesteros Gaibrois, Mario Hernández Sánchez-Barba). Madrid: Aguilar. 89–94.
- Hilton, James, 1882: *Chronograms, 5000 and more in number excerpted out of various authors and collected at many places*. London: Elliot Stock. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/chronograms5000m00hilt/page/n5/mode/2up> (20. 8. 2021).
- Hilton, James, 1885: *Chronograms Continued And Concluded. More Than Five thousand in numbers*. London: Elliot Stock. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/chronogramsandm02hiltgoog/page/n7/mode/2up> (20. 8. 2021).
- Hilton, James, 1895: *Chronograms Collected – Since The Publication of the Two Preceding Volumes in 1882 and 1885*. London: Elliot Stock. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/chronogramscoll00hiltgoog/page/n7/mode/2up> (20. 8. 2021).
- Höfler, Janez, 2009: *Trubarjevi »Lubi Slovenci« ali Slovenija pred 650 leti v Strasbourgu: o pojmu Slovenije v srednjem veku*. Ljubljana: avtor. Dostopno na naslovu: https://www.sistory.si/cdn/publikacije/38001-39000/38498/Trubarjevi_lubi_Slovinc_%202009.pdf (15. 3. 2020).
- Huonder, Anton, 1899: *Deutsche Jesuitenmissionäre des 17. und 18. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Missionsgeschichte und zur deutschen Biographie*. Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung. Dostopno na naslovu: <https://archive.org/details/deutschejesuite00huongoog/page/n7/mode/2up> (20. 5. 2021).
- Jelenc, Antonija, 2013: *Kronogrami Sebastijana Pogačarja (1693–1762)*. Radovljica: Didakta.
- Južnič, Stanislav, 2000: Pouk in profesorji fizike v jezuitskem kolegiju v Ljubljani. *Kronika*. 48/3. 11–48. Dostopno na naslovu: www.dlib.si/stre-am/URN:NBN:SI:doc-75WFLIAA/e6bf1a5b-8e88-4c57-9043-5797ca82975c/PDF (15. 3. 2020).
- Južnič, Stanislav, 2015: Učitelji teologije med ljubljanskimi jezuiti 18. stoletja: ob 310-letnici ustanovitve katedre za kanonsko pravo. *Bogoslovni vestnik*. 75/4. 627–648.

- Južnič, Stanislav, 2018: Cabbage for Californian Island (on 300th anniversary of Kapus's death). V: *Viaggiatori. Circolazioni scambi ed esilio 3. Les voyages politiques en Europe (XVIIIe–XXe siècles)* (ur. Pierre-Marie Delpu in Christophe Poupault). 2/1. 259-330. Dostopno na naslovu: http://www.viaggiatorijournal.com/cms/cms_files/20200819070210_tzlb.pdf (18. 6. 2020).
- Kappus, Marcus Antonius, 1708: *Enthusiasmus / Sive / solemnes ludi poetici / metris pro durante anno 1708 Chronographicis / sub Pyromachia depicti*. Ciudad de México: *apud Heredes Viduae Francisci Rodriguez Lupercio*. Dostopno na naslovu: <https://liburutegibiltegi.bizkaia.eus/handle/20.500.11938/75452> (18. 1. 2021).
- Kino, Eusebio Francisco, 1681: *Exposición Astronómica de el Cometa, que el año de 1680 por los meses de noviembre y diciembre y este año de 1681 por los meses de enero y febrero se ha visto en todo el mundo, y le ha observado en la ciudad de Cádiz, el P. Eusebio Kino de la Compañía de Jesús*. Ciudad de México: *por Francisco Rodríguez Lupercio*. Dostopno na naslovu: <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/exposicion-astronomica-del-cometa-que-el-ano-de-1680-por-los-meses-de-noviembre-y-diciembre-y-este-ano-de-1681-por-los-meses-de-enero-y-febrero-se-ha-visto-en-todo-el-mundo-y-se-ha-observado-en-la-ciudad-de-cadiz--0/html/> (18. 12. 2021).
- Kino, Eusebio Francisco, 1913-1922 [1710]: *Favores celestiales de Jesús y de María Santísima y del Gloriosísimo apóstol de las Yndias Francisco Xavier experimentados en las nuevas conquistas y nuevas conversaciones del nuevo reino de Nueva Navarra desta América Septentrional yncognita y passo por tierra a la California en 35 grados de altura* (ur. in izd. Francisco Fernández del Castillo, Emilio Böse). México: Archivo General de la Nación.
- Kino, Eusebio Francisco, 1961 [1696]: *Vida del Padre Francisco J. Saeta, S. J. Sangre misionera en Sonora* (ur. Ernest J. Burrus). Mexico: Editorial Jus. Dostopno na naslovu: <https://ia800904.us.archive.org/14/items/vidadelpfrancisc00kino/vidadelpfrancisc00kino.pdf> (15. 3. 2020).
- Kino, Eusebio Francisco, 1985 [1710]: *Crónica de la Pimería Alta: Favores Celestiales*. Hermosillo: Gobierno del Estado de Sonora.
- Kolar, Bogdan, 1998: *Na misijonskih brazdah Cerkev: oris zgodovine slovenskega misijonstva*. Celje: Mohorjeva družba.
- Kočevar, Vanja, 2019: Družbena in identitetna mobilnost kranjskih deželnih stanov kot posledica protireformacije in katoliške obnove. V: *Družbena in identitetna mobilnost v slovenskem prostoru med poznim srednjim vekom*

- in 20. stoletjem* (ur. Boris Golec). Ljubljana: ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Založba ZRC. 101–179.
- Kovačič, Erik, 1973: O prvih Slovencih v Severni Ameriki. *Ameriška domovina*. 75/241. 14. december. III, 2–8. Dostopno na naslovu: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-3A2O8ZGP/99095ff9-04af-4f81-870a-f1e82cf17e5c/PDF> (15. 3. 2020).
- Lamalle, Edmond, 1968: La documentation d'histoire missionnaire dans le »Fondo gesuitico« aux Archives romaines de la Compagnie de Jésus. V: *De Archivis et Bibliothecis missionibus atque scientiae missionum inservientibus* (ur. Janez Vodopivec). *Euntes Docete (Commentaria Urbaniana)*. 21. 131–176.
- León-Portilla, Miguel, 1983: Trayectoria cartográfica de Baja California Sur. V: *Memoria de la III Semana de Información Histórica de Baja California Sur* (ur. Miguel León-Portilla). La Paz: Taller de las Artes Gráficas de la UABC. 7–57. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/california/304a_04_07_Trayectoria.pdf (15. 3. 2020).
- León-Portilla, Miguel, 1985: *Hernán Cortés y la Mar del Sur*. Madrid: Ediciones Cultura Hispánica, Instituto de Cooperación Iberoamericana.
- León Portilla, Miguel, 1987 [1959]: *Visión de los vencidos: relaciones indígenas de la conquista*. México: Universidad Autónoma de México. Dostopno na naslovu: <https://omegalfa.es/autores.php?letra=&pagina=13#> (15. 3. 2020).
- León-Portilla, Miguel, 1993: "Dar cuenta de mi ...". V: *Egohistorias. El amor a Clío* (ur. Jean Meyer). México: Centro de estudios mexicanos y centroamericanos. 83–122. Open Edition Books: 04. 06. 2015. Dostopno na naslovu: <https://books.openedition.org/cemca/3373> (15. 6. 2019).
- León-Portilla, Miguel, 2000 [1995]: *La California mexicana. Ensayos acerca de su historia*. Mexico: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas; Mexicali: Universidad Autónoma de Baja California, Instituto de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: <https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/california/304a.html> (15. 3. 2020).
- León-Portilla, Miguel, 2001 [1989]: *Cartografía y crónicas de la antigua California*. Mexico: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/249/cartografia_cronicas.html (15. 3. 2020).

- López Castillo, Gilberto; Borrero Silva, María del Valle, 2019: Visiones seculares sobre las misiones jesuítas de Sonora, 1672-1722. *Goiânia*. 17/2. 310–324. Dostopno na naslovu: https://www.researchgate.net/publication/340549338_VISIONES_SECULARES SOBRE LAS MISIONES_JESUITICAS_DE_SONORA_1672-1722 (1. 7. 2021).
- Lorichius, Johannes, 1545: *Aenigmata*. Frankfurt am Main: Christian Egenolph. Dostopno na naslovu: <http://mateo.uni-mannheim.de/camena/loric1/lorichiusaenigmata.xml> (6. 6. 2021).
- Mac Dowell, João A., 2008: La globalización y los jesuitas: ¿una alternativa? V: *La globalización y los Jesuitas: Orígenes, Historia e Impactos* (izd. Asociación de Universidades Confiadas a la Compañía de Jesús en América Latina). Caracas: Publicaciones Universidad Católica Andrés Bello. 83–90.
- Maldavsky, Aliocha, 2014: Conectando territorios y sociedades. La movilidad de los misioneros jesuitas en el mundo ibérico (siglos XVI-XVIII). *Historica*. 38/2. 71–109. Dostopno na naslovu: <http://revistas.pucp.edu.pe/index.php/historica/article/view/10989/11502> (18. 6. 2019).
- Martínez Gil, Fernando, 2011: Los sermones como cauce de propaganda política: la Guerra de Sucesión. *Obradoiro de Historia Moderna*. 20. 303–336. Dostopno na naslovu: <https://revistas.usc.gal/index.php/ohm/article/view/16> (6. 6. 2021).
- Martins Torres, Andreia, 2018: No hay historia global sin el Pacífico y América: el quimón en Nueva España y la circulación de tejidos de algodón pintado (siglos XVI-XIX). *Revista Complutense de Historia de América*. 44. 143–165. Dostopno na naslovu: <https://revistas.ucm.es/index.php/RCHA/article/view/61083/4564456547776> (15. 3. 2020).
- Maver, Igor, 2016: *Indipetae* in nekatera neobjavljena pisma slovenskega misijonarja in raziskovalca Marka Antona Kappusa iz španske kolonialne Severne Amerike (*Nueva España*). V: *Stanonikov zbornik: študije in eseji s področja literarnih in sorodnih ved* (ur. Igor Maver). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 57–103.
- Montané Martí, Julio César, 1996: Una carta del Padre Adam Gilg S. J. sobre los Seris, 1692. *Revista de El Colegio de Sonora*. 7/12. 141–160. Dostopno na naslovu: http://lanic.utexas.edu/project/etext/colson/12/12_5.pdf (15. 3. 2020).
- Mrdavšič, Aleksandra, 2007: Sevilla, Španija. Poročilo o evidentiranju arhivskega gradiva v Archivo General de Indias v Sevilji. *Obvestila Arhiva RS*. 23/1. 61–76.

- Nabergoj, Tomaž, 1998: A letter of Marcus Antonius Kappus to Eusebius Franciscus Kino (Sonora in 1690). *Acta neophilologica*. 31. 65–80. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/issue/view/538/325> (15. 3. 2020).
- Nabergoj, Tomaž, 1999: A letter of Marcus Antonius Kappus to Eusebius Franciscus Kino (Sonora in 1690) – Appendix: facsimile. *Acta neophilologica*. 32. 119–122. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/issue/view/536/321> (15. 3. 2020).
- Nabergoj, Tomaž 2009: Marko Anton Kappus (1657–1717): misijonar, ki je odkrival Mehiko. V: *Rodbina Kappus pl. Pichlstain* (ur. Kaja Beton). *Vigenjc: Glasilo kovaškega muzeja v Kropi*. 9. 23–32. Dostopno na naslovu: https://issuu.com/mropdf/docs/vigenjc_9_web (15. 3. 2020).
- Nabergoj, Tomaž, 2011: Marcos Antonio Kappus (1657–1717), jesuita esloveno, misionero en el noroeste de México. V: *La imagen de Hungría en Iberoamérica en el siglo XX* (ur. Ferenc Fischer, Domingo Lilón). *Iberoamericana Quiqueeclesiensis* 9. Pécs: Universidad de Pécs, Centro Iberoamericano. 313–318.
- Nabergoj, Tomaž, 2022: A solemn poem in Latin Chronograms *Enthusiasmus* by the Jesuit missionary Marcus Antonius Kappus, published in México, A. D. 1708. (v pripravi).
- Navajas Josa, Belén, 2005: El Padre Kino: Apertura y expansión fronteriza en el norte de Sonora. V: *La Compañía de Jesús en la América española (siglos XVI–XVIII)* (ur. Francisco Javier Gómez Díez). Madrid: Universidad Francisco de Vitoria, Forum Hispanoamericano. 121–164. Dostopno na naslovu: <http://ddfv.ufv.es/xmlui/bitstream/handle/10641/958/Padre%20Kino.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (paginacija 1–32) (29. 5. 2017).
- Navajas Josa, Belén, 2009: *El padre Kino y la Pimería. Aculturación y expansión en la frontera norte de Nueva España*. Doktorska disertacija. Madrid: Universidad Complutense. Dostopno na naslovu: <https://eprints.ucm.es/id/eprint/8387/1/T30700.pdf> (8. 4. 2017).
- Navajas Josa, Belén, 2011: *Aculturación y rebeliones en las fronteras americanas. Las misiones jesuitas en la Pimería y Paraguay*. Cuadernos Americanos Francisco de Vitoria, 13. Madrid: Universidad Francisco de Vitoria, Forum Hispanoamericano. Dostopno na naslovu: <http://ddfv.ufv.es/bitstream/handle/10641/1054/definitivo%20LA%20MISI%20c3%93N%20DE%20FRONTERA%20junio2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (29. 5. 2017).

- Navarro García, Luis 1986: Fiesta en Bogotá en 1708 por el nacimiento del príncipe de Asturias. *Estudios de Historia Social y Económica de América*. 2. 199–216. Dostopno na naslovu: <https://ebuah.uah.es/dspace/bitstream/handle/10017/5728/Fiestas%20de%20Bogot%c3%a1%20en%201708%20por%20el%20Nacimiento%20del%20Pr%c3%adncipe%20de%20Asturias.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (22. 5. 2021).
- Naylor, Thomas H.; Polzer, Charles W., 2021 [1986]: *The Presidio and Militia on the Northern Frontier of New Spain. 1570–1700*. Tucson: The University of Arizona Press. Dostopno na naslovu: <https://open.uapress.arizona.edu/projects/the-presidio-and-militia-volume-1> (8. 3. 2019).
- Nentuig, Juan, 1977: *El rudo ensayo. Descripción geográfica, natural y curiosa de la Provincia de Sonora, 1764*. México: Instituto Nacional de Antropología e Historia.
- Olivas, Aaron Alejandro, 2015: Performance and Propaganda in Spanish America during the War of Spanish Succession. V: *Performances of Peace: Utrecht 1713* (ur. Renger E. de Bruin, Cornelis van der Haven, Lotte Jensen, David Onnekink). Leiden, Boston: Brill. 197–210. Dostopno na naslovu: <http://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w76w4b.16> (18. 11. 2021).
- Ortega Noriega, Sergio, 1993: *Un ensayo de historia regional: El noroeste de México 1530-1880*. México: Universidad Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/ensayo_historia/288.html (15. 3. 2020).
- Ortega Noriega, Sergio; del Río, Ignacio (ur.), 2010 [1985]: *Tres siglos de historia sonorensis, 1530-1830*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/tres_siglos/historia_sonorensis.html (15. 3. 2020).
- Ortega Noriega, Sergio, 2010: Capítulo II. El sistema de misiones jesuíticas: 1591-1699. V: *Tres siglos de historia sonorensis, 1530-1830* (ur. Sergio Ortega Noriega, Ignacio del Río). México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. 41–94. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/tres_siglos/290a_04_03_Capitulo2.pdf (15. 3. 2020).
- Ortega Noriega, Sergio, 2010a: Capítulo IV. Crecimiento y crisis del sistema misional: 1686-1767. V: *Tres siglos de historia sonorensis, 1530-1830* (ur. Sergio Ortega Noriega, Ignacio del Río). México: Universidad Nacional Autónoma

- de Mexico, Instituto de Investigaciones Históricas. 135–184. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/tres_siglos/290a_04_05_Capitulo4.pdf (15. 3. 2020).
- Ortega Soto, Martha, 2010: Capítulo V. La colonización española en la primera mitad del siglo XVIII. V: *Tres siglos de historia sonorense, 1530-1830* (ur. Sergio Ortega Noriega, Ignacio del Río). México: Universidad Nacional Autónoma de Mexico, Instituto de Investigaciones Históricas. 185–241. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/tres_siglos/290a_04_06_Capitulo5.pdf (15. 3. 2020).
- Ortiz de Sandoval y Zúñiga, Gerónimo (s.n., [1707?]): *Fabula heroyca: Hercules, fundador de Seuilla: celebracion festiua, al felicissimo natal del principe de las Asturias ... Luis I ... ciudad de Seuilla, la Escuela del insigne Colegio ... San Hermenegildo de la Compañia de Jesus / por mano del ... Geronymo Ortiz de Sandoual...* Sevilla? Dostopno na naslovu: <http://www.cervantesvirtual.com/obra/fabula-heroyca-hercules-fundador-de-seuilla-celebracion-festiua-al-felicissimo-natal-del-principe-de-las-asturias-luis-i-ciudad-de-seuilla-la-escuela-del-insigne-colegio-san-hermenegildo-de-la-compania-de-jesus/> (15. 5. 2021).
- Perea y Porras, Francisco de, 1720–1733: *El hechizo de España. Oracion panegirica en la solemnissima fiesta, con que la Santa Iglesia Cathedral de Salamanca... celebrò, y coronò en accion de gracias al Santissimo Sacramento, el domingo 13 de noviembre de 1707... los salmantinos festejos por el feliz natalicio del Serenissimo Principe Luis de Borbon y Castilla, el primero, y por la dichosa restauracion de Ciudad-Rodrigo. Dixola el doctor D. Francisco de Perea y Porras...* Ciudad Rodrigo (Sevilla). Dostopno na naslovu: <https://digi-ugr.es/handle/10481/4826?show=full> (1. 12. 2021).
- Pérez-Taylor A., Rafael; Paz Frayre, Miguel Ángel, 2007: *Materiales para la historia de Sonora*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Antropológicas; Jalisco: El Colegio de Jalisco.
- Petrič, Jerneja, 1982: *Naši na tujih tleh: antologija književnosti Slovencev v Severni Ameriki*. Ljubljana: Cankarjeva založba, Slovenska izseljenska matica.
- Pilling, James Constantine, 1885: Proof-sheets of a bibliography of the languages of the North American Indians. Washington. Dostopno na naslovu: https://books.google.si/books?id=4wA4AQAAMAAJ&pg=PA310&dq=francisco+rodriguez+lupercio&hl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwiY0u2Zj_nuAhWiw4sKHSf0BmoQ6AEwA3oECAcQA#v=onepage&q=francisco%20rodriguez%20lupercio&cf=false (19. 2. 2021).

- Piñera, David (ur.), 1983: *Panorama Histórico de Baja California*. Tijuana: Universidad Nacional Autónoma de México, Universidad Autónoma de Baja California, Centro de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: https://drive.google.com/file/d/1kZHSrh7uSD_2P8KWJvB_fm-mW5TLxFJdS/view (15. 3. 2020).
- Piñera Ramírez, David; Santiago Guerrero, Bibiana, 1997: Aportaciones sobre la cartografía y crónicas bajacalifornianas. V: *In Iihiyo, in Itlahotl. Su aliento, su palabra. Homenaje a Miguel León-Portilla* (ur. Georges Baudot in dr.). México: Universidad Nacional Autónoma de México, El Colegio Nacional, Instituto Nacional de Antropología e Historia. 289-304. Dostopno na naslovu: https://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/in_iihiyo/334_04_24_CartografiaCronicas.pdf (6. 7. 2019).
- Pita Pico, Roger, 2017: Lo popular en las celebraciones monárquicas. *Revista Credencial*, avgust 2017. Dostopno na naslovu: <https://www.revistacredencial.com/historia/temas/lo-popular-en-las-celebraciones-monarquicas> (25. 2. 2021).
- Polzer, Charles W., 1982: *Kino Guide II: a life of Eusebio Francisco Kino, S. J., Arizona's first pioneer and a guide to his missions and monuments*. Tucson: Southwestern Mission Research Center.
- Quiroz, Enriqueta, 2014: Circulación y consumo de cacao en la ciudad de México en el siglo XVIII. *Secuencia*. 88. 39–64. Dostopno na naslovu: <http://secuencia.mora.edu.mx/index.php/Secuencia/article/view/1214/1146> (15. 3. 2020).
- Ramos, Juan Vicente, [1707?]: *Fabla heroyca, Hercules, fundador de Sevilla. Celebracion festiva, al felicissimo natal del Principe de las Asturias, nvestro Señor Luis I. que consagra a la sin exemplar leal, y nobilissima ciudad de Sevilla, la Escvela del insigne Colegio del invicto R. M. San Hermenegildo, de la Compañia de Jesus. Por mano del Sr. D. Geronymo Ortiz de Sandoval, Conde de la Mejorada, Procurador Mayor de dicha Ciudad.* (Sevilla?: s.n.). Dostopno na naslovu: https://www.europeana.eu/en/item/339/_0000001656 (20. 5. 2021).
- Ramos Gómez, Luis in Ruigómez Gómez, Carmen, 2009: El cabildo de Quito festeja el nacimiento de Luis I en 1708: tensiones con el comercio por su participación en las fiestas. V: *El municipio indiano: relaciones interétnicas, económicas y sociales*. Homenaje a Luis Navarro García (ur. Manuela Cristina García Bernal in Sandra Olivero Guidobono). Sevilla: Universidad de Sevilla. 517–529.

- Reisp, Branko, 1996: Karteli turnirja leta 1652 v Ljubljani iz Knjižnice Narodnega muzeja. *Zgodovinski časopis*. 50/1. 47–52.
- Relación, 1707: *RELACION DE LAS DEMONSTRACIONES DE ACCION DE GRACIAS. Y REGOCIJO, QVE CELEBRÓ LA VNIVERSIDAD DE SALAMANCA, Por el deseado, y feliz nacimiento del Serenissimo Principe nuestro Señor Luis Primero deste nombre en España*. Salamanca: Imprenta de Maria Estevez, Viuda, Impressora de la Universidad. Dostopno na naslovu: <https://rua.ua.es/dspace/handle/10045/62939> (20. 5. 2021).
- Ricard, Robert, 1986 [1947]: *La conquista espiritual de México: Ensayo sobre el apostolado y los métodos misioneros de las órdenes mendicantes en la Nueva España de 1523-1524 a 1572* (prev. Ángel María Garibay Kintana, izvirno besedilo: *La "Conquête spirituelle" du Mexique. Essai sur l'apostolat et les méthodes missionnaires des Ordres mendiants en Nouvelle-Espagne de 1523-24 à 1572*). México: Fondo de Cultura Económica.
- Ricupero, Rubens, 2008: Los jesuitas en el proceso de globalización del mundo moderno. V: *La globalización y los Jesuitas: Orígenes, Historia e Impactos* (izd. Asociación de Universidades Confiadas a la Compañía de Jesús en América Latina). Caracas: Publicaciones Universidad Católica Andrés Bello, 57–82.
- Rodríguez Garrido, José A., 2017: Pedro de Peralta Barnuevo: Loa para la comedia con que se celebró la familia del excelentísimo señor Marqués de Castelfuerte, virrey de estos reinos, la asumpción a la corona de España del Rey nuestro Señor, Don Luis I, que Dios guarde, en las fiestas reales que hicieron en esta ciudad a tan glorioso asumpto. V: *»Estos festejos de Alcides«. Loas sacramentales y cortesanas del siglo de oro* (ur. Carlos Mata Induráin). New York: IDEA/IGAS. 311–345. Dostopno na naslovu: https://www.academia.edu/38214181/Pedro_de_Peralta_Barnuevo_Loa_para_la_comedia_con_que_celebr%C3%B3_la_familia_del_excelent%C3%ADsimo_se%C3%B1or_marqu%C3%A9s_de_Castellfuerte_virrey_de_estos_reinos_la_asumpci%C3%B3n_a_la_corona_de_Espa%C3%B1a_del_rey_nuestro_se%C3%B1or_Luis_I_estudio_edici%C3%B3n_y_notas_ (18. 11. 2021).
- Ruiz Jiménez, Juan, 2019a: Celebrations made in Manila by the birth of Prince Luis Felipe (1708), *Paisajes Sonoros Históricos*. ISSN: 2603-686X. Dostopno na naslovu: <http://www.historicalsoundscapes.com/evento/1039/manila/en> (15. 10. 2021).
- Ruiz Jiménez, Juan, 2019b: Celebration of the birthday of King Felipe V (1708), *Paisajes Sonoros Históricos*. ISSN: 2603-686X. Dostopno na naslovu: <http://www.historicalsoundscapes.com/evento/1041/manila/en> (15. 10. 2021).

- Salmón, Roberto Mario, 1991: *Indian Revolts in Northern New Spain: A Synthesis of Resistance, 1680–1786*. Lanham, MD: University Press of America.
- Sanchiz Ruiz, Javier, 2009: Título de marqués de Villapiente de la Peña a don José de la Puente y Peña Castexón y Salzines. *Estudios de Historia Novohispana*. 41. 135–150. Dostopno na naslovu: <https://novohispana.historicas.unam.mx/index.php/ehn/article/view/17804/16984> (15. 3. 2020).
- Schwaller, John Frederick, 2001: La iglesia en la América colonial española. V: *Historia general de América Latina. Consolidación del orden colonial (III/2)* (ur. Alfredo Castellero Calvo, Allan J. Kuethe). Pariz: Ediciones Unesco; Madrid: Editorial Trotta. 543–574.
- Smej, Jožef, 2009: *Kronogrami skozi čas. Izbor*. Maribor: samozaložba.
- Smej, Jožef, 2010: *Kronogrami skozi čas II*. Maribor: samozaložba.
- Smej, Jožef, 2012: *Kronogrami skozi čas III*. Maribor: samozaložba.
- Smej, Jožef, 2015: *Kronogrami skozi čas IV*. Maribor: samozaložba.
- Societas Iesu, 2007: *Konstitucije Družbe Jezusove z opombami 34. generalne kongregacije in Dopolnilne določbe, potrjene od iste kongregacije* (prev. Anamarija Beniger). Ljubljana: Provincialat Slovenske province Družbe Jezusove, Župnijski zavod Dravlje.
- Solano, Francisco de, 1994: *Las voces de la Ciudad. México a través de sus impresos (1539–1821)*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Dostopno na naslovu: <https://books.google.co.cr/books?id=NA4dhtiPO10C&printsec=copyright#v=onepage&q&cf=false> (20. 6. 2021).
- Stanonik, Janez, 1986: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America I. *Acta Neophilologica*. 19. 33–57.
- Stanonik, Janez, 1987: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America II. *Acta Neophilologica*. 20. 25–38. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/issue/view/585/370> (15. 3. 2020).
- Stanonik, Janez, 1988: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America III. *Acta Neophilologica*. 21. 3–9. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/7083/6734> (15. 3. 2020).
- Stanonik, Janez, 1989: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America IV. *Acta Neophilologica*. 22. 39–50. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/7077/6729> (15. 3. 2020).
- Stanonik, Janez, 1990: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America V. *Acta Neophilologica*. 23. 27–37. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/7047/6716> (15. 3. 2020).

- Stanonik, Janez, 1995: Marcus Antonius Kappus: the first Slovenia-born poet in America. *Acta Neophilologica*. 28. 59–68.
- Stanonik, Janez, 1997: Letters of Marcus Antonius Kappus from colonial America VI. *Acta Neophilologica*. 30. 43–57. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/6562/6252> (15. 3. 2020).
- Stanonik, Janez, 1999: Marcus Antonius Kappus. V: *Slovenska izseljenska književnost 2: Severna Amerika* (ur. Helga Glušič). Ljubljana: Rokus, Založba ZRC. 411–412.
- Stanonik, Janez, 2007: Marcus Antonius Kappus: a reevaluation. *Acta Neophilologica*. 40. 1–2. 61–74. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/ActaNeophilologica/article/view/6116/5842> (15. 3. 2020).
- Stöcklein, Joseph (ur.), 1728: *Der Neue Welt-Bott mit allerhand Nachrichten deren Missionarien Soc. Iesu. Zv. I, 1. in 2. del.* Augsburg, Gradec: Verlag Phillips, Martins, und Joh. Veith seel. Erben.
- Šabec, Maja, 2017: Slovenski misijonar Marko Anton Kappus in pokristjanjevanje Nove Španije. V: *Latinska Amerika: Družbeno-zgodovinski, literarni in jezikovni vidiki* (ur. Jasmina Markič, Barbara Pihler Ciglič). *Ars & Humanitas*. 11/2. 311–330. Dostopno na naslovu: <https://revije.ff.uni-lj.si/arshumanitas/article/view/7666/7313> (15. 3. 2020).
- Šabec, Maja, 2018: Španska pisma Marka Antona Kappusa. V: *Obdobja 37. Starejši mediji slovenske književnosti: rokopisi in tiski* (ur. Urška Perenič, Aleksander Bjelčevič). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 105–117. Dostopno na naslovu: https://centerslo.si/wp-content/uploads/2018/11/Obdobja-37_Sabec.pdf (15. 3. 2020).
- Šmitek, Zmago, 1986: *Klic daljnih svetov: Slovenci in neevropske kulture*. Ljubljana: Založba Borec.
- Šmitek, Zmago, 1991: Slovenci v misijonih. V: *Zgodovina Cerkve na Slovenskem* (ur. Metod Benedik). Celje: Mohorjeva družba. 305–326.
- Šmitek, Zmago, 1992: Slovenski jezuitski misijonarji v 17. in 18. stoletju. V: *Re-dovništvo na Slovenskem 3. Jezuiti na Slovenskem: zbornik simpozija* (ur. Metod Benedik). Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve Teološke fakultete v Ljubljani, Provincialat slovenske province Družbe Jezusove. 223–231.
- Tetta, Melchior, 1660: *PYROMACHIA, SIVE IGNIVM Caelestis, Elementaris, & Vitalis, PHILOSOPHICA CONCERTATIO*. Venetiis: Typis Franc. Valuasensij. Dostopno na naslovu: <https://books.google.si/books?id=2JGWOtARWjgC&pg=PA38&clpg=PA38&dq=pyromachia+sive+ig>

nium+caelestis+elementaris&source=bl&ots=zLkDax_QmT&sig=A
CfU3U2ahn9PeKQV8OK00ioO_Vu8qhaZ9w&chl=sl&csa=X&ved=
2ahUKEwjgoK31urjxAhWThf0HHXEmBr0Q6AEwBXoECAkQ
Aw#v=onepage&q=pyromachia%20sive%20ignium%20caelestis%20
elementaris&f=false (20. 6. 2021).

- Tlacxani Segura, Gonzalo, 2020: El juramento de la ciudad de México a Luis I de Borbón. El testimonio histórico del gremio de plateros, 1724. *Revista de Historia de América*. 159. 51–78. Dostopno na naslovu: <https://doi.org/10.35424/rha.159.2020.598> (6. 6. 2021).
- Torales Pacheco, María Cristina, 2011: Diversidad, unidad e identidades en la Provincia Mexicana de la Compañía de Jesús. V: *Escritura, imaginación política y la Compañía de Jesús en América Latina, siglos XVI–XVIII* (ur. Alexandre Coello de la Rosa, Teodoro Hampe Martínez). Barcelona: Ediciones Bellaterra. 167–184.
- Torre Curiel, José Refugio de la, 2016: Santidad y martirio en testimonios jesuitas y franciscanos sobre la cristianización del noroeste novohispano. Siglos XVII y XVIII. *Relaciones*. 145. 63–107. Dostopno na naslovu: <http://www.scielo.org.mx/pdf/rz/v37n145/0185-3929-rz-37-145-00063.pdf> (27. 3. 2020).
- Torres Olleta, María Gabriela, 2013: Hibleo laberíntico lírico y músico de la Ciudad de Sangüesa (1707). V: *Culturas y escrituras entre siglos (del XVI al XXI)* (ur. Alain Bégue, María Luisa Lobato, Carlos Mata Indurain, Jean-Pierre Tardieu). Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra. 275–298. Dostopno na naslovu: https://dadun.unav.edu/bitstream/10171/29553/1/Entresiglos_11_TorresOlleta.pdf (24. 6. 2021).
- Vázquez Mantecón, María del Carmen, 2017: *Cohetes de regocijo. Una interpretación de la fiesta mexicana*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, Instituto de Investigaciones Históricas. Dostopno na naslovu: <http://www.historicas.unam.mx/publicaciones/publicadigital/libros/cohetes/682.html> (6. 6. 2021).
- Vidmar, Luka (ur.), 2013: *Trubar, Hren, Valvasor, Dolničar: o slovnstvu na Kranjskem. Elektronska znanstvenokritična izdaja*. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Fundacija dr. Bruno Breschi, Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Dostopno na naslovu: <http://ezb.ijs.si/fedora/get/ezmono:osnk/VIEW/> (30. 11. 2019).
- Wicki, Josef, pod geslom: Indipetas, *Diccionario histórico de la Compañía de Jesús biográfico-temático* (ur. Charles E. O'Neill, Joaquín María Domínguez).

2. zv. Rim: Institutum Historicum Societatis Iesu; Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2001. 1809–1825.
- Xardón, Antonio, 1708: *NUEVO SOLSTICIO ENTRE LEON, Y VIRGEN PARA EXALTACION DE ESPAÑA EN SAGITARIO. Horoscopo Astrono-my-stico AL FELIZ NACIMIENTO Del Primogenito de las Magestades Catholicas EL SEÑOR DON LUIS I. Jurado Principe de las Asturias.* Mexico: por los Herederos de Juan Joseph Guillena Carrascoso. Dostopno na naslovu: <http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/nuevo-solsticio-entre-leon-y-virgen-para-exaltacion-de-espana-en-sagitario-horoscopo-astronomystico-al-feliz-nacimiento-del-primogenito-de-las-magestades-catholicas-el-senor-don-luis-i-jurado-principe-de-las-asturias--0/html/008fe966-82b2-11df-acc7-002185ce6064.htm> (3. 12. 2021).
- Yetman, David, 2012: *Conflict in Colonial Sonora: Indians, Priests, and Settlers.* Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Zaplotnik, Janez L., 2016: *Marko Anton Kapus. Prvi slovenski misijonar v Ameriki / Mark Anton Kappus: The First Slovenian Missionary Explorer in America* (ur. Peter Rožič). Ljubljana: Župnijski zavod Dravlje.
- Zavadil, Pavel, 2011: *Bohemia Jesuitica in Indiis Occidentalibus. Latinská korespondence český jezuitů Ameriky, Filipín a Marián v českých y moravských archi-vech.* Praga: Univerzita Karlova v Praze.
- Zempoalteca Chávez, Isis, 2013: *Camino del cielo en lengua mexicana de Fray Martín de León.* Dostopno na naslovu: http://www.sup-infor.com/sources/Camino_del_cielo/Camino-inf.htm (23. 5. 2021).

Imensko kazalo

A

- Aboeth, Joannes (tudi Adam) 25–26,
28–29, 31, 304
Adlmann, Franciška 49–50, 53, 55, 57,
69, 98, 103, 127
Agrippa, Corneille 305
Aguerre Core, Fernando 336–337
Aguilar, José de 75, 79–80
Alberth, Filip (Philippus) 32, 34,
61–62, 272, 281
Aleksander Makedonski 320–322
Alfonz X. Kastiljski 333
Almonacir, Diego de 37, 83, 105, 108,
171, 273, 285, 290, 364
Alvarado, Pedro de 276
Álvarez, Diego 134, 153, 155
Amarell, Maximilian 55–56
Arceo, Ignacio de 165
Arenas, Pedro de 332
Arrivillaga, Alonso de 162
Atondo Rodríguez, Ana María 98–99,
102–103, 111, 143
Atondo y Antillón, Isidro de 279–280,
282, 285
Avendaño, Juan de 146

B

- Ballesteros, Pedro de 102
Barca, Francisco Calderón de la 329
Bayerca, Fernando 140
Belén, Gaspar Aquino de 334, 336
Bernard iz Clairvauxa 333
Bertandoña, Fortún Jiménez 274
Berzio, Pedro 158, 160
Biringuccio, Vanocchio 305
Bolton, Herbert Eugene 37, 77, 84,
282, 285, 328
Bonet Correa, Antonio 324–325, 337
Borja, Francisco 8, 362
Borrero Silva, María del Valle 101
Boruhradský, Šimon 89

- Bouillonski, Godfrid 321
Böse, Emilio 76
Brasme, Pierre 305
Bravo, Jaime 94
Burgos, Juan Muñoz de 38–40, 48,
106, 120, 123
Burrus, Ernest J. 13, 83, 85, 89, 111, 116,
119–120, 281, 285, 288, 291–292

C

- Cabranes, Amaia 330
Cadena, Diego de la 94
Calvo Madrid, José 166
Campos, Agustín de 48, 85, 88, 90,
117, 119–120, 139
Carminelli, Franciscus (Francišek)
25–27
Carranco, Francisco 122
Castelfuerte, markiz de (Armendáriz y
Perurena, José de) 319
Castelle, Manon 305
Castorena, Juan Ignacio de 333
Castro, Simon → glej Boruhradský,
Šimon
Catrein, Christoph 315
Catto, Michela 292–293
Cerdeja y Mendoza, Gaspar de la, grof
de Galve 89, 291
Chrisomalis, Stephen 315–316
Classen, Albrecht 10, 364
Clavero, Manuel 55
Clossey, Luke 329
Consag, Fernando → glej Konščak,
Ferdinand
Copart, Juan Bautista 279
Cortés, Hernán 7, 274, 276–278,
284–285, 321, 361
Cortezzer, Diego 332
Cruz, Sor Juana Inés de la 335
Crystal, David 316
Curcio-Nagy, Linda Ann 323

D

- De Backer, Aloys 297
 De Backer, Augustin 297
 de Galve → glej Cerda y Mendoza,
 Gaspar de la
 Delgado Cervantes, Jerónima 332
 Deželak Trojar, Monika 315, 317, 326
 Diodor Sicilski 319
 Dolinar, France Martin 94, 316
 Dolničar, Janez Gregor (Dolnitscher,
 Joannes Gregorius) 18–19, 49,
 60–63, 98, 104, 271
 Door, Francisco Javier 158, 168
 Du Cange (Charles Du Fresne) 305

E

- Elizabeta Braunschweiška-
 Wolfenbüttelska 318
 Erberg Kalasanc, Jožef 18, 49, 62
 Escalante, Juan Bautista de 93, 95
 Escamilla González, Iván 328, 333
 Escárcega, Francisco de 123

F

- Faramund (Faramond) 321
 Ferdinand I. Aragonski 307
 Fernández de Córdoba, Gonzalo 321
 Fernández de la Cueva, Francisco 330
 Fernández de la Fuente, Juan 117, 120
 Fernández Valladares, Mercedes 332
 Figueroa, Salvador de 102
 Filip II. Makedonski 320
 Filip II. Španski 8, 271, 362
 Filip III. Španski 328
 Filip V. Španski (Anžujski) 84, 298,
 306, 309, 320, 327–330, 333, 335,
 337
 Fliskus, Stephanus 56
 Franco Rubio, Gloria A. 327, 333
 Francišek Ksaverij 8, 27, 47, 76, 84,
 103, 136–139, 291
 Freueperger, redovnica 57
 Frideli, Engelbert 163

G

- Galán Lorda, Mercedes 330–331
 García de Almazán, Pedro de 123
 García, Nicolás 139, 153, 162, 166
 Gaxiola, Joseph (José) de 170
 Gaxiola, Marcos de 126, 150–157,
 160, 162, 164–166, 168–171, 176
 Giddens, Anthony 294
 Gilg, Adam 7, 42, 47–48, 55, 75–76,
 79, 94, 101, 104, 130, 145, 172, 280,
 282, 328, 361
 Gómez Padilla, Gabriel 10, 80, 88–89,
 100–101, 106–107, 116, 120–123,
 146, 291, 364
 Goñi, Matías 279
 González, Manuel 92, 114, 121, 166
 González, Tirso 38–40, 123, 282, 291
 Grad, Anton 312
 Graxiola, Marcos → glej Gaxiola,
 Marcos
 Grijalva, Bernard de 102
 Grijalva, Juan de 102
 Grošelj, Nada 21, 27, 33, 40, 45, 47, 61
 Guerrero, Joseph (José) 155
 Gutiérrez Casillas, José 101, 140, 145

H

- Hackel, Steven W. 31
 Haller, Janez Krstnik (Joannes
 Baptista) 25–26, 28, 31, 44
 Hame (Hamme), Pedro (Petrus) van
 163
 Hausberger, Bernd 9–10, 76–79,
 95, 101–102, 104–106, 108, 143,
 145, 163, 271, 273, 280, 287, 289,
 292–294, 298
 Hayman, Robert 316
 Hektor 321
 Hennepin, Antoine Louis 32
 Henríquez Ureña, Pedro 275
 Heras y Alcocer, José de las 331
 Hernández Sánchez-Barba, Mario 77,
 83–84

Hilton, James 303, 310, 315–316,
318
Höfler, Janez 20
Horacij 154
Hriberšek, Matej 303
Hudelja, Niko 52, 57, 69
Huonder, Anton 304–305
Hurtasum, Juan de 125, 149–150

I

Ignacij Lojolski 8, 136–139, 292, 295,
302
Inocenc XI. 162
Iragorri, Roque de 155, 157, 162,
166
Isak Kres, Jelena 303
Iturberroaga, Juan de 101, 125, 136,
147–148, 172–173

J

Jakob I. Stuart 316
Jelenc, Antonija 316
Januske, Daniel 102, 110, 158–159
Jeran, Luka 65
Jesús, Juan de 124
Jironza, Domingo 111, 114, 119
Južnič, Stanislav 9, 17, 20, 304, 364

K

Kaller, Adam 42
Kappus von Pichelstein, Karl Jožef 18,
60–61, 316
Kappus, Janez 65, 98, 105, 127,
305–306
Kappus von Pichelstein, Ivana
Katarina 20
Karel I. Španski → glej Karel V.
Habsburški
Karel II. Španski 279, 306, 309,
327–328, 363
Karel III. Španski 9
Karel IV. Španski 337
Karel V. Habsburški 277, 333

Karel VI. Habsburški 318
Keller, Ignacius 31
Kino, Eusebio Francisco 7–8, 10–13,
31–33, 37, 48, 51, 73, 75–76,
80–83, 86, 89, 93, 97, 99, 103,
105–106–107, 109, 123, 146, 171,
271–274, 278, 281, 284–285, 287,
289, 291, 293, 299, 309, 328, 361,
363–364, 366
Klemen XIV. 9, 363
Kočevar, Vanja 304
Kogoj, Frančišek (Cogoj, Franciscus)
25, 27
Kokles, Horacij 318
Kolar, Bogdan 18
Kolumb, Krištof 275–277
Konstantin 320
Konščak, Ferdinand 31, 278
Kostka, Stanislav 163
Kovačič, Erik 9, 17, 364
Köberle, Georgius Jacobus 318
Kvint, Fabij Maksim 318

L

Laris, Cristóbal de 125, 149–152, 161,
173–174
Le Comte, Louis 292
Leal, Antonio 124, 147
Léon, Frantz (Francisco) de 68–69
León, Martín de 332
León-Portilla, Miguel 274–282,
284–285
Leopold I. Habsburški 309
Leopold Janez Avstrijski (Habsburški)
318
Linares, vojvoda de (Alencastre,
Fernando de) 102, 330
Linck, Wenceslau 278
Lisardi, Andrés de 148–149
López Castillo, Gilberto 101
Lopez, Joseph (López, José) 68
Lorichius, Johannes 315
Lubej, Uroš 315

Ludvik Filip (Luis Phelipe) oz. Ludvik
I. Španski 307–308, 311–312,
317–320, 322–323, 329, 331–334,
337–338, 367
Ludvik XIV. Francoski 307–309, 323,
328, 333

M

Mac Dowell, João A. 294–295
MacCuarta, Brian 21
Maksimín Tračan 320
Maldavsky, Aliocha 293–294
Mancilla, Antonio 332
Mancuso, Luis 76, 102, 135
Mange, Juan Mateo 31, 83, 85–88,
110–111, 116, 119–120, 278, 280
Marija Terezija, redovnica 50, 52,
57
Marija Terezija Habsburška 318
Marija Terezija Španska 309
Marino, Ignacio María 161
Mármol, Pedro de 121–122
Marras, Daniel Ángelo 100–101
Martínez de Sánchez, Ana María
336
Maver, Igor 9, 11, 17, 20–21, 32, 45,
52, 57, 61, 69, 106, 305, 326, 363,
365
Mayr, Franciscus (Francišek) 25–27
Mazón, Cristóbal 160
Meag, Janez 61–62
Megías, José Manuel Lucía 277
Mestanza, Francisco Javier de 135
Minutuli, Jerónimo 90
Molina, Basilio 101
Mongini, Guido 292–293
Montoya, pater 162
Mora, Francisco Javier de 121–123
Movrin, David 303
Mrdavšič, Aleksandra 9, 75, 364
Murieta, lastnik rudnika 159
Müller, Leopoldus (Leopold) 26, 28,
31

N

Nabergoj, Tomaž 9, 11–12, 17, 77–78,
80, 97–98, 101–102, 140, 163, 299,
304–305, 363, 365, 367
Navajas Josa, Belén 103, 105, 107,
286, 291
Navarro García, Luis 333
Naylor, Thomas H. 120
Nentuig, Juan 31, 140
Noyelle, Charles de 21–22, 25–26, 28,
79, 162, 304–305

O

Ocampo, Diego de 68
Odón, Ambrosio 97
Olid, Cristóbal de 276
Oliva, Giovanni Paolo 101
Orbanić, Srđa 75
Ortega Noriega, Sergio 77–79, 81, 85,
89, 92, 95–102, 105, 116, 124–125,
127, 143, 148, 291
Ortega Soto, Martha 98–99, 102–103,
106, 111, 124, 143, 158
Ortiz de Sandoval y Zúñiga,
Gerónimo 321
Ortiz Foronda, Diego (Didak) de
55–56, 60, 62, 105
Ovidij 325

P

Palacios, Juan de 121, 291
Paz Frayre, Miguel Ángel 89
Pekenzell, Franciscus (Francišek)
25–26
Peralta Barnuevo, Pedro de 319–320
Perea y Porras, Francisco de 320, 329,
333
Pérez de Aguilar y Ederra, Antonio
334
Pérez-Taylor A., Rafael 89
Peritzhoff, Ignacij (Ignatius) 25–26,
28
Perrinet d'Orval, Jean-Charles 323

Petrič, Jerneja 9, 65, 298, 364
 Piccolo, Francisco María 94, 272, 280
 Pilling, James Constantine 332
 Pimentel, Feliciano 170
 Pimentel, Juan Antonio 335–336
 Piñeiro, Manuel 94
 Pita Pico, Roger 336
 Pogačar, Sebastijan 315
 Póllice, Horacio 119, 122–123, 141
 Pollini, Franc 20
 Pollini Krizostom, Janez 20
 Polo, Marco 275–276
 Polzer, Charles W. 120
 Pompej Veliki, Gnej 318
 Potae, Michael dell 42, 45
 Preciado, Francisco 274
 Prenz Kopušar, Ana Cecilia 12, 366
 Propercij 325
 Protho, Pedro 151, 162

Q

Quiroz, Enriqueta 127

R

Ramírez, Atanasio 140–142, 144,
 147–148
 Ramos, Juan Vicente 317, 321, 323,
 337
 Reisp, Branko 318
 Ricard, Robert 82
 Rodríguez de Montalvo, Garci
 276–277
 Rodríguez Garrido, José A. 319–320,
 337
 Rodríguez Lupercio, Francisco 297,
 302, 310, 329, 331–332, 339–340
 Rodríguez, Estéban 95
 Rolandegui, Bernardo 140, 142
 Romero, Diego 102
 Romero, José 102
 Romero, Sebastián 85
 Rožič, Peter 9, 299, 364
 Ruiz Jiménez, Juan 334–336

S

Saeta, Francisco Javier 7, 81, 84, 86,
 89–90, 110–111, 113–114, 116,
 119, 121, 123, 273, 285–290, 361
 Sainz, Santos 80
 Salmón, Roberto Mario 77
 Salvatierra (y Vizconti), Juan María
 (de) 7, 33, 55, 76, 85, 90–94, 97,
 122, 272, 280–281, 361
 Sánchez, Manuel 55–56, 60, 62, 105
 Sanchiz Ruiz, Javier 158
 Sanenez, Emanuell → glej Sánchez,
 Manuel
 San Juan y Santa Cruz, Manuel de
 102
 San Martín, Juan de 125, 127, 135,
 146, 152–153, 156–158, 161–162,
 164–165, 169, 174–177
 Savojska, Marija Luiza Gabrijela 327,
 331, 337
 Scevola, Mucij 318
 Scherer, Heinrich 282
 Schönleben, Janez Ludvik 315, 317
 Schwaller, John Frederick 106
 Schwartz, Friderik 61–62
 Scipion Afričan, Publij Kornelij 318
 Sedelmayer, Jacob 31
 Segesser, Philip 31
 Serra, Junípero 31
 Smej, Jožef 316
 Solano, Francisco de 320, 330–332
 Solís, Antonio 107, 110, 115–116,
 118
 Sommervogel, Carlos 297
 Soria, José de 331
 Stadler, Christophorus (Krištof)
 26–27
 Stanonik, Janez 9, 17–20, 34, 42,
 49, 55, 62, 65, 75, 77–79, 85, 89,
 100, 110, 145, 271–272, 281–282,
 297–299, 302–306, 326, 328–329,
 331–332, 338, 363
 Stöcklein, Joseph 42, 65, 70, 283

Š

- Šabec, Maja 9, 11, 17, 76–77, 81, 364, 366
 Šmitek, Zmago 9, 17, 299, 364

T

- Terán, Domingo 117, 120
 Tetta, Melchior 305
 Tlaxcaxani Segura, Gonzalo 337
 Tobar, Diego de 126
 Toribio Medina, José 297–298, 329, 332
 Torres Olleta, María Gabriela 334
 Töller, Franciscus Xaverius (Francišek Ksaverij) 26–27

U

- Ugarte, Juan de 93, 278
 Ulloa y Alarcón, Francisco de 274, 284

V

- Valerio, lastnik rudnika 144
 Valero, markiz de (Zúñiga y Guzmán, Baltasar de) 162, 331
 Valvasor, Janez Vajkard 304, 318
 Vázquez Mantecón, María del Carmen 306, 323
 Velarde, Luis 146
 Ventura Ferrer, Juan 131–133, 149, 151, 166–168, 170
 Verdier, Juan Cristóbal de 120
 Vergilij 155, 312, 315, 325
 Vespazijan 320
 Victoria, Alonso de 101
 Vidmar, Luka 18–19
 Villacastín, Ambrosio de 125, 144
 Villafañe, Nicolás de 122
 Villapuente de la Peña, José 158–159
 Viriatus 321

W

- Wicki, Josef 21

X

- Xardón, Antonio 149, 319, 332–333

Y

- Yetman, David 99

Z

- Zaplotnik, Janez 9, 17, 34, 39, 75, 299, 302–305, 326, 364
 Zavadil, Pavel 75, 89
 Zempoalteca Chávez, Isis 332
 Zois, Michelangelo 20
 Zois, Žiga 20
 Zubiarto, José de 102
 Zumaya, Manuel de 331